

NARODNOOSLOBODILAČKA
BORBA U DALMACIJI
1941-1945.

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

3

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

BIBLIOTEKA ZBORNICI DOKUMENATA

KNJIGA 3

Redakcijski odbor

BRANIČA VINKO, CURIN MIROSLAV, JAMAN NADA, KUJUNDŽIĆ
NEDJELJKO, KVESIĆ SIBE, SABOLIĆ VLADIMIR, TRGO FABIJAN,
VIŠIĆ VLASTA

Glavni urednik

BRANIČA VINKO

Odgovorni urednik

MIROSLAV CURIN

**NARODNOOSLOBODILAČKA
BORBA U DALMACIJI
1941-1945.**

ZBORNİK DOKUMENATA

KNJIGA

3

KOLOVOZ-RUJAN 1942. GODINE

**I N S T I T U T
Z A H I S T O R I J U R A D N I Č K O G P O K R E T A D A L M A C I J E
S P L I T , 1 9 8 2 .**

PREDGOVOR

Predajemo javnosti i treću knjigu Zbornika dokumenata o narodno-oslobodilačkoj borbi u Dalmaciji 1941—1945. godine. Ova knjiga obuhvaća izabrane dokumente organa i organizacija narodnooslobodilačkog pokreta, zatim dokumente talijanskog okupatora, te ustaške i četničke, koji svjedoče o bitnim događajima u Dalmaciji u kolovozu i rujnu 1942. godine tj. u vremenu kada se narodno oslobodilačka borba na dalmatinskom tlu nalazila u stalnom i masovnom razvoju. To je ono razdoblje kojemu su impuls dali vojno-političko savjetovanje na Vještica Gori (4—6. lipnja 1942) i dolazak proleterskih brigada s Vrhovnim štabom NOV i POJ s Josipom Brozom Titom na granicu Dalmacije, odnosno susret članova Štaba 4. operativne zone s Vrhovnim komandantom i članovima Politbiroa CK KPJ u selu Donji Malovan na Cincaru. Nakon tih događaja NOB u Dalmaciji dobija u kvaliteti čiji je najviši izraz osnivanje Prve dalmatinske brigade (6. IX 1942) u selu Dobro kod Livna. Formiranjem te brigade učvršćeni su dotadašnji uspjesi NOB-e u Dalmaciji i otvorene nove mogućnosti za daljnje širenje i jačanje oslobodilačkog rata na frontu Dalmacije, Bosne, Like i Hercegovine.

Dokumenti koji se nalaze u ovoj knjizi to veoma jasno ilustriraju.

Redakcijski odbor zadržao je isti urednički postupak kao i u prethodne dvije knjige.

Redakcija je odlučila da ne unosi ispravke i dopune za prethodne knjige već će to učiniti na poseban način na kraju posljednje knjige ili će izdati poseban — 14. svezak sa svim dokumentima koji su eventualno ispušteni ili su naknadno otkriveni.

I ovom prilikom redakcija zahvaljuje svima koji su dali doprinos u radu na ovoj knjizi Zbornika dokumenata.

REDAKCIJA

DOKUMENTI
ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG
POKRETA

BROJ 1

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
1. KOLOVOZA 1942. SVIM MJESNIM, BATALJONSKIM I OKRUŽNIM
KOMITETIMA KPH U DALMACIJI O MJERAMA ZA DALJE JAČANJE
NOP-a I ORGANIZIRANJE CIVILNE VLASTI NA OSLOBODENOJ
TERITORIJI¹

**POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE ZA DALMACIJU**

SVIM MJESNIM, BATALJONSKIM I OKRUŽNIM KOMITETIMA
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE U DALMACIJI!

Sa općim porastom narodno-oslobodilačke borbe u cijeloj zemlji, rasplamsava se sve više narodno-oslobodilačka borba i u Dalmaciji. Naši partizanski odredi izvode iz dana u dan sve odlučnije akcije protiv fašističkih okupatora. Južno-dalmatinski partizanski odred, već je bio privremeno osvojio grad Vrgorac. Partizanske Udarne brigade, a i slavna Proleterska brigada nastupaju prema Dalmaciji.² Naše jedinice Srednjeg dalmatinskog odreda borile su se kod oslobađanja Glamoča i čišćenja Livanjskog Polja, a u ovom času bore se na prilazima Livna. Jedinice Udarnih brigada oslobodile su Tomislav grad, Šuice i time očistile Duvanjsko Polje od okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika. Borba, koju vode dalmatinski partizanski odredi u zajednici sa Proleterskim Udarnim brigadama i Odredima sa Livanjskog Polja i Južno Bosanske Krajine, rasplamsala se u tolikoj mjeri, da naša borba ulazi neposredno u fazu oslobađanja Dalmacije ispod tudinskog jarma. Ova borba uskoro će se pretvoriti u Narodni ustanak. Skorom podizanju narodnog ustanka doprinose i uspjesi borbe Crvene Armije, i skoro otvaranje drugog fronta u Evropi. Crvena Armija ne samo da na svim sektorima uspješno uništava već i onako oslabljenu snagu Hitlerovih fašističkih horda.

¹ Kopija originala u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK SKH, film 16/148—152.

² Odnosi se na Grupu proleterskih brigada (Prvu, Drugu, Treću, Četvrtu i Petu proletersku brigadu) s kojom je Vrhovni štab 24. lipnja 1942. godine, poduzeo nastupanje s područja Volujaka i Zelengore preko planinskih masiva Treskavice, Bjelašnice, Bitovnje i Vraniće u Bosansku krajinu. Ove brigade su, zajedno s bosanskim partizanskim jedinicama, postigle niz krupnih uspjeha a 7. kolovoza su oslobodile Livno.

nego je gotovo na svim sektorima zaustavlja bezsmislenu i bezizglednu Hitlerovu ofanzivu, a na Voronježa, već je prešla u protuofanzivu. Prema odnosu snaga Hitler će biti uskoro zaustavljen potpuno i tada će početi odlučno uništavanje fašističkih razbojnika. Kod takvog položaja u velikim i odlučnim bojevima, koje se danas vode na Istočnom bojištu, otvaranje drugog fronta, stvorit će Hitlerovoj Armiji nepremostive poteškoće. U čitavoj Evropi potlačeni narodi podići će svoju borbu na stepen Narodnog ustanka, a to će slomiti sve fašističke snage. Naša partizanska vojska pomognuta uspjesima Crvene Armije, narodnim ustancima u Evropi i ustancima svih naroda Jugoslavije, oslobadati će sela i gradove i izagnati fašističkog okupatora.

Ova nova faza narodno-oslobodilačke borbe stavlja našu Partiju pred nove i teške zadatke. Mi moramo spremati Narodni ustanak, moramo pojačati borbu za jedinstveni narodno-oslobodilački front. Pred nama iskrsavaju problemi organiziranja privremene civilne vlasti u oslobođenim krajevima. Za ove nove zadatke naša Partija ne smije biti nespremna, nego mora kao i do sada, pa i još jače, da bude rukovodilac Narodno-oslobodilačke borbe, da čvrsto bez skretanja vodi narod u borbu za slobodu.

Da bi naša Partija uspila odgovoriti ovim teškim zadacima, mora i partijsko rukovodstvo da bude u tančine upoznato, ne samo sa općim stanjem partijskih organizacija, nego i sa djelovanjem svakog pojedinog partijskog organa, svakog pojedinog partijca. Samo na taj način će Partijsko rukovodstvo moći, da ispravlja greške, kako partijskih organizacija, tako i pojedinih partijaca, i čvrsto provoditi partijsku liniju Jedinstvene narodno-oslobodilačke borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu. Da bi Partija mogla kovati što čvršće jedinstvo cjelokupnoga naroda, mora biti partijsko rukovodstvo u tančine upoznato sa nastojanjima pojedinih partijskih organizacija na stvaranje Jedinstvenog-narodno-oslobodilačkog fronta. Mora biti konkretno upoznato ne samo sa općim stavom vodstva građanskih stranaka u pojedinim mjestima, nego i sa radom svakog istaknutijeg pojedinca, pristaše građanskih stranaka i njegovim stvarnim odnosom prema našoj Partiji i organizacijama Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta. To je naročito potrebno za to, jer je danas potpuno jasna izdaja vodstva svih građanskih stranaka u Hrvatskoj, pak mi moramo sve pristaše građanskih stranaka, a naročito njihove funkcionere i prvake u manjim mjestima, koji nisu stupili otvoreno u službu fašističkih okupatora, da pozovemo lično pismeno ili usmeno, da se izjasne, da li će pristupiti organizacijama Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta ili ćemo ih smatrati izdajicama i raskrinkavati kao izdajice pred narodom. Na ovaj način stvarati ćemo ubrzanim tempom Narodno-oslobodilačke odbore po selima i gradovima, općinama i kotarima, te stvoriti uslove za stvaranje Narodno-oslobodilačkog odbora u Dalmaciji, u kome će biti zastupani doista svi rodoljubi, a i pristaše građanskih stranaka, te i oni njihovi funkcioneri, koji se neće oglušiti odlučnom pozivu naše Partije za saradnju u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Jasno je dakle, da partijsko rukovodstvo ovakvim radom oko stvaranja Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta, može ruko-

POSREDOVAČKI KODIRANI
KODIRANI KODIRANI KODIRANI
KODIRANI KODIRANI

SVIJE PISANJE, METALJONSKJE I GARUŽNE KODIRANI KODIRANI
PARTIJE HRVATSKE U DALMACIJI I

Sa općim porastom narodno-oslobodilačke borbe u cijeloj zemlji, rasplamsava se sve više narodno-oslobodilačka borba i u Dalmaciji. Naši partizanski odredi izvode iz dana u dan sve odlučnije akcije protiv fašističkih okupatora. Jedno dalmatinski partizanski odred, već je bio privremeno osvojio grad Vrbovsko. Partizanske Udarne brigade, a i slavna Proleterna brigada nastupaju prema Dalmaciji. Naše jedinice Srednjeg-dalmatinskog odreda, borile su se kod oslobođenja Glamoča i žičanjska Litvanjskog Polja, a u ovom času bore se na prilazima Litva. Jedinice Udarne brigade oslobođile su Tomislav grad, Šušice i time očistile Duvanjsko Polje od okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika. Borba, koju vode dalmatinski partizanski odredi u zajednici sa Proleternim Udarim brigadama i Odradima sa Litvanjskog Polja i Južno Bosanske Krajine, rasplamsala se u tolikoj mjeri, da naša borba ulazi neposredno u fazu oslobodjenja Dalmacije ispod tuđinske ruke. Ova borba uskoro će se pretvoriti u Narodni ustanak. Skorom predizlazom narodnog ustanka doprinosi i uspjeha borbe Crvene Armije, i skoro otvaranje drugog fronta u Evropi. Crvena Armija ne samo da na svim sektorima uspješno uništava već i onako slabijim snagama Hitlerovih fašističkih naroda nego je gotovo na svim sektorima zaustavlja bezmislenu i bezusludnu italijevu ofanzivu, a na sektoru Veronješa, već je prešla u protuofanzivu. Iznad otmu snaga Hitler da biti uskoro zaustavljen potpuno i tada će pogledati odlučno uništavanje fašističkih razbojnika. Kod takvog položaja u velikim i odlučnim bojovima, koje se danas vode na istočnom bojištu, otvora se drugog fronta, stvorit će Hitlerovoj Armiji nepremostive poteškoće. U čitavoj Evropi potlačen narod podiće se svojom borbu na stepen Narodnog ustanka, a to će slomiti sve fašističke snage. Naša partizanska vojska pomognuta uspjehama Crvene Armije, narodnim ustancima u Evropi i ustancima svih naroda Jugoslavije, oslobodjati će sva i gradova i izagnati fašističkog okupatora.

Ova nova faza narodno-oslobodilačke borbe stavlja našu Partiju pred nove i teške zadatke. Mi moramo soredovati Narodni ustanak, moramo pojačati borbu za jedinstveni narodno-oslobodilački front. Pred nama iskrsavaju problemi organiziranja privremene civilne vlasti u oslobođenim krajevima. Za ove nove zadatke naša Partija mora biti nesprema, nego mora kao i do sada, pa i još jače, da bude rukovodilac Narodno-oslobodilačke borbe, i čvrsto bez kretanja vodi narod u borbu za slobodu.

Da bi naša Partija uspjela odgovoriti ovim teškim zadacima, mora i partijsko rukovodstvo da bude u tačnije upoznato, ne samo sa općim stanjem partijskih organizacija, nego i sa djelovanjem svakog pojedinog partijskog organa, svakog pojedinog partijsca. Samo na taj način će Partijsko rukovodstvo moći, da ispravlja greške, kako partijskih organizacija, tako i pojedinih partijsaca, i čvrsto provoditi partijsku liniju. Jedinstvene narodno-oslobodilačke borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu. Da bi Partija mogla kovati sto čvršće jedinstvo cjelokupnoga naroda, mora biti partijsko rukovodstvo u tačnije upoznato sa nastojanjima pojedinih partijskih organizacija sa stvaranje jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta. Mora biti konkretno upoznato ne samo sa općim stavom vodstava građanskih stranaka u pojedinim mjestima, nego i sa imenom svakog istaknutijeg pojedinca, pristaje građanskih stranaka i njegovim stvarnim odnosom prema našoj Partiji i organizacijama jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta. To je naročito potrebno za to, jer je danas potpuno jasna izdaja vodstava svih građanskih stranaka u Hrvatskoj, pa mi moramo svo pristaje građanskih stranaka, da izdaju njihove funkcioniere i privraku u manjim mjestima, koji nisu stupili otvoreno u službu fašističkih okupatora, da pozovemo lično pismeno ili usmeno, da se izjasne, da li će pristupiti organizacijama jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta ili samo ih smatrati izdajicama i raskrinkavati ih izdajice pred narodom. Na ovaj način stvarati ćemo ubrzanim tempom Narodno-oslobodilačke odbore po selima i gradovima, općinama i kotarima, te stvoriti uslove za stvaranje Narodno-oslobodilačkog odbora u Dalmaciji, u kome će biti zastupani djelatni radnici, a i pristaje građanskih stranaka, te i oni njihovi funkcioneri, koji se neće oglašavati odjavnim novim našo Partiji.

voditi samo, ako doista pozna sve prilike, odnose i ljude, kao i opću političku situaciju u svim krajevima, svim kotarima i općinama Dalmacije. Partijsko rukovodstvo mora biti upoznato sa svim nastojanjima i namjerama fašističkih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika. Ono mora biti upoznato, kako sa svim vojnim mjerama neprijatelja, tako i sa njegovim nastojanjem da u narodu razvije jedinstveni narodno-oslobodilački front.

Da bi partijsko rukovodstvo još bolje odgovorilo ovim zadacima, nužno je potrebno da sve partijske organizacije redovno i potpuno izvještavaju Pokrajinski komitet o svemu što dole navodimo.

Stoga stavljamo u dužnost svim mjesnim i Bataljonskim Komitetima, da najkasnije do svakoga 5. u mjesecu moraju podnositi izvještaje Okružnim komitetima, a Okružni Komiteti, da najkasnije do svakog 10. u mjesecu podnesu Pokrajinskom komitetu svoj izvještaj. Ovaj mjesečni izvještaj mora sadržavati slijedeće stavke:

1. Opća politička situacija. Pod ovom točkom moraju organizacije izvještavati o općem narodnom raspoloženju, o svim mjerama fašističkih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika protiv naroda, o djelovanju građanskih stranaka i pojedinih njenih predstavnika. O nastojanjima Partijske organizacije za stvaranje i jačanje jedinstvenog Nacionalno-oslobodilačkog fronta; o odnosu partijskih organizacija prema građanskim strankama i pojedinih predstavnika građanskih stranaka prema Partiji. Pod tom točkom mora se izvestiti i o teroru okupatora i njihovih slugu nad narodom, o hapšenjima, interniranjima, mučenju i ubijanju rodoljuba.

2. Jedinstveni narodno-oslobodilački front

a) **Narodno-oslobodilački odbor i njegove organizacije.** Pod ovom točkom treba izvestiti o organizacionom stanju Narodno-oslobodilačkih odbora i svih nižih organizacija Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta. Zatim treba izvijestiti o radu Narodno-oslobodilačkog odbora na svim područjima borbe, na političkom području, na mobilizaciji partizana, na mjerama poduzetim protiv društvenog ugnjetavanja, obnarodivanja i trovanja omladine, protiv ekonomskog potlačivanja našega naroda. Zatim treba napose izvestiti o organizaciji narodno-oslobodilačkog fronta: kakva je njegova organizacija i koliko je novca, hrane i materijala sakupio i otpremio za partizansku vojsku. Po tome će se najbolje vidjeti masovnost i autoritet N.O.O. i koliko ima stvarnih radnika. Zatim o broju i radu partijaca u organizacijama Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta.

b) **Savez mlade generacije.** Pod ovom točkom treba izvijestiti o organizaciji i radu Saveza mlade generacije, o političkom sastavu njegova članstva, slično, kako je izvješteno za narodno-oslobodilački odbor i njegove organizacije.

c) **Antifašistički front žena.** I ovde se izvještava, kako o organizacionom stanju svih odbora i grupa, tako i o njihovom radu i akcijama, kao i o uzrocima svih manjkavosti u organizaciji i radu.

3. Stanje partijske organizacije. Mjesne organizacije moraju izvještavati u svakom mjesečnom izvještaju o broju partijaca, kandidata, simpatizera, po jedinicama i grupama, o tom prilažemo poseban formular, koji se mora uz izvještaj ispuniti. To znači, da se u samom tekstu izvještaja navede gore označeno brojno stanje, a osim toga se moraju ispuniti formulari. Ako u toku mjeseca u tom broju nastanu kakove promjene, treba te promjene obrazložiti. Zatim organizacije moraju izvještavati svaki mjesec o sastavu i radu svih komiteta, komisija i biroa. Pod tom točkom mora se izvijestiti i o partijskim kursevima, referatima, edicijama (izdanjima) kao i o teoretskom radu svih jedinica. Nadalje se pod ovom točkom mora izvijestiti o svim kaznama i isključenjima i disciplinskim mjerama protiv svih partijaca i kandidata. Treba izvijestiti o unutrašnjim partijskim odnosima, da li postoji frakcionašenja, intrigiranja, ličnih sukoba i si. Nadalje treba izvijestiti o razdiobi partijskog propagandanog materijala, jer se događa, da partijska rukovodstva i pojedinci zadržavaju literaturu, te ona ne dolazi do članstva ili masa. Za naknadu materijalnih izdataka, treba kod svih čitalaca sakupljati dobrovoljne priloge za fond literature i svakoga mjeseca upućivati P.K-u. Treba nadalje izvijestiti o tome, kakav partijski materijal Komitet ima na raspolaganju. To se odnosi na partijsku literaturu, teoretske spise i [...] materijal koji je primila od viših foruma. Slati treba nadalje sve političke i slične referate, koje pojedine organizacije u mjestu izdaju i štampaju, pa bilo to samo na mašini.

5. Narodna pomoć. Pri izvještaju o narodnoj pomoći ne izvještava se samo o organizaciji i radu Narodne pomoći, nego se treba podnijeti i novčani izvještaj o izdatcima i primitcima Narodne pomoći u ukupnoj sumi, zatim treba izvijestiti o broju žrtava reakcije prema obliku terora (u zatvoru, internaciji, robiji, streljano itd.) i o prosječnoj pomoći, koja se daje žrtvama reakcije.

6. Akcije. Pod ovom točkom treba izvijestiti o svim akcijama preduzetim na teritoriju organizacije, o oružanim akcijama, o sabotazama, demonstracijama, sindikalnim akcijama, akcijama protiv ekonomskog i nacionalnog potlačivanja itd. Ovaj izvještaj treba sadržavati napose rad borbenih grupa i njihovu organizaciju. Nadalje treba izvještavati o pisanju parola, djeljenju letaka i sličnim akcijama. Naročitu pažnju treba posvetiti izvještaju o proslavama. Tom prilikom treba uvijek istaknuti opće uspjehe i nedostatke pojedinih akcija, kao i o držanju pojedinih grupa, jedinica i organizacija, pa i djelovanju pojedinih partijaca, ukoliko je ovo značajnije i odlučnije. Zatim o značajnim greškama pojedinih partijaca i kandidata.

7. Obavještajna služba. O organizaciji obavještajne službe i njezinom radu, primit ćete naročita uputstva. Za sada samo toliko, da svaka organizacija mora imati organiziranu obavještajnu službu, koja prati rad klasnog i narodnog neprijatelja, kao i rad građanskih stranaka, te svih

* Na ovom mjestu tekst je u dokumentu nečitak.

neprijateljskih organizacija i ustanova. U mjesečnom izvještaju treba poslati doslovno sva obavještenja drugova, koji obavještavaju Mjesnu organizaciju, zatim organizacija stavlja na te izvještaje svoje eventualne primjedbe. Obavještenja nije dužna davati samo organizacija obavješ-tajne službe, nego i svaki partijac svojim redovnim putem, ali što hitnije.

8. **Članarina i materijalni prihodi.** Uz svaki izvještaj mora se poslati i iskaz plaćanja partijske članarine. Uz izvještaj Mjesne Organizacije, moraju poslati Pokrajinskom Komitetu preko Okružnog komiteta kvotu od 80% ubrane članarine, a 20% ostaje Mjesnoj organizaciji. Ukoliko članarina ne bi bila plaćena Pokrajinskom Komitetu do najkasnije sva-kog 10. u mjesecu, za prošli mjesec, tada se neće smatrati partijskim članom niti jedan partijac u dotičnom mjestu. Osim toga će Komitet biti pozvan na najstrožiju partijsku odgovornost. Partijska se članarina plaća 1% od prve hiljade, više 2% od druge hiljade, više 3% od treće hiljade itd. Uz iskaz plaćanja članarine, treba Mjesna organizacija, da naznači, koji partijski članovi nisu platili članarinu u tom mjesecu. Pri tom se skreće pažnja, da po partijskim statutima, ne može nitko biti partijskim članom, koji ne plaća članarinu. Besposleni radnici moraju platiti člana-rinu prema nahodanju jedinice, koja će tačno ispitati sve njihove mo-gućnosti. Seljaci u slučaju nemogućnosti plaćanja članarine u novcu, mogu platiti članarinu u naturi. Partijci koji se nalaze kao partizani u partizanskoj vojsci ne plaćaju članarinu. Kako su sve Mjesne organiza-cije do sada neredovno plaćale članarinu, to se naročito upozoravaju na tačno plaćanje članarine, jer će se bez obzira i najstrožije postupati prema svim komitetima i partijcima, koji ne obračunavaju članarinu. Uz to treba poslati cjelokupni iznos partijskih priloga, kao i kvotu Narodne pomoći u iznosu od 20%.

Kao što moraju mjesne organizacije podnositi izvještaj Okružnom Komitetu, tako po istim principima i uputama, moraju Okružni komiteti podnositi izvještaj Pokrajinskom Komitetu za cjelokupno svoje područje. Svi izvještaji moraju biti pisani u dva primjerka. Okružni Komitet šalje uz svoj izvještaj po jedan primjerak izvještaja svih mjesnih organizacija Pokrajinskom komitetu. Izvještaji moraju biti pisani na mašini, a samo u slučaju nemogućnosti (što se mora obrazložiti) mogu se pisati čitko tintom. Ukoliko drug, koji piše izvještaj, ne pozna dovoljno pravopis i gramatiku, ima izvještaje bezuvjetno diktirati nekom pismenijem od sebe. Sva pisma i izvještaji moraju biti pisani na velikom formatu pa-pira. Svaki izvještaj mora biti adresiran za Komitet, kojem ga šalju na pr.: »Okružnom Komitetu u Šibeniku«. Isto tako svaki izvještaj mora biti potpisan po organizaciji koja ga šalje po odgovornom drugu na pr.: »Mjesni Komitet Makarske — Marko«. — Osim redovnih mje-sečnih izvještaja komiteti moraju polovicom mjeseca izvijestiti viši forum pismom o svim važnijim događajima na svom području. Organizacija će odmah po primitku ovog pisma poslati izvještaj za mjesec juli. Uvjereni smo, da će svi komiteti i odgovorni drugova ispravno shvatiti potrebu slanja ovakovih redovnih mjesečnih izvještaja. Uvjereni smo,

da P.K. neće morati pribjegavati mjerama pa i najstrožijih kazni, protiv komiteta i drugova, koji ne bi pored ostaloga izvršili i ovu svoju dužnost.

Sa borbenim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pokrajinski Komitet

Komunističke Partije Hrvatske za Dalmaciju

1. VIII 1942.

BROJ 2

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD I. KOLOVOZA
1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POVE-
ZIVANJU s VRHOVNIM ŠTABOM I RAZGOVORIMA s DRUGOM
TITOM O STVARANJU OSLOBOĐENOG TERITORIJA NAKON
OSLOBOĐENJA LIVNA¹**

Drugarskom

POKRAJINSKOM KOMITETU

Naš boravak na ovom terenu produžio se više nego smo bili pred-
vidili.

Na sektoru Livno—Kupres—Bugojno nalaze se 4 proleterske brigade
skupa sa Vrhovnim štabom na čelu sa drugom Titom.

Nakon konferencije u s. Bastastima u svrhu formiranja Odreda na
sektoru Livno—Glamoč—Grahovo, mi smo krenuli u pravcu Prozora,
radi povezivanja sa Vrhovnim štabom. Pošto se on u međuvremenu pri-
bližio nama, to smo se već 26. ov. mj. povezali sa njime. Bili smo odmah
primljeni od druga Tita sa kojim smo toga dana vodili vojno-političke
razgovore informativnog karaktera. U tim razgovorima izložio nam je
opći plan akcija proleterskih brigada koji se sastojao u oslobodavanju
Livna, a nakon toga Kupresa, Bugojna, povezivanje sa krajiškim snaga-
ma i čišćenje terena oko Ključa, Mrkonjića i Jajca. Plan za napad na
Livno bio je predviđen za noć na 29. ov. mj. Međutim uslijed propusta
jedne proleterske brigade² koja nije porušila mostove na cesti Bugojno

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, Zbornik,
V/6, dok. br. 1.

² Druga proleterska brigada.

—Kupres, neprijatelj se 28. ov. mj. probio sa nekoliko stotina ustaša na čelu sa 7 tenkova i uspio je da povrati Sujicu i Duvno. Time je bio poremećen plan napada na Livno, jer su se snage morale koncentrirati sa ciljem da se ova kolona onemogući, odnosno uništi. Akcije u ovom pravcu se nastavljaju i dalje i ima izgleda da se ova kolona potpuno uništi, u kojem smislu je Vrhovni štab izdao naređenje štabovima brigada. Nakon uništenja ove kolone, brigadama je naređeno da odmah bez ikakva odlaganja krenu na Livno, kojeg Vrhovni štab smatra važnim vojnim i ekonomskim centrom. Iz prednjega možete uočiti koliko je važnost imala akcija na Prologu³ našeg Odreda za srednju Dalmaciju. Kolona Talijana koja je krenula iz Sinja za Livno, sigurno je bila upućena kao pojačanje ustašama. Da je došlo do povezivanja ovih dviju kolona, naročito 29. ov. mj. kada prikupljanje i koncentracija pojedinih brigada još nije bila završena, bilo bi unijelo pometnju i znatno bi otežalo situaciju. Važnost ove uspješne akcije istakao je i sam komandant drug Tito, kao i ostali drugovi iz Vrhovnog štaba. Ta vijest je odmah objavljena u »Radio-vijestima« koje izdaje Vrhovni štab. Ona se mnogo komentira a ugled dalmatinskih partizana je mnogo porastao. Borci izražavaju želju da se krene prema Dalmaciji.

U razgovorima koje smo vodili sa drugom Titom, kao i ostalim članovima Vrhovnog štaba, mi smo ih nastojali uvjeriti o važnosti čitavog ovog terena, kako Livna tako i Imotskog, na mogućnost oslobodavanja čitavog ovog kraja od mora pa sve do Jajca. Time bi se oslobodio jedan veliki teritorij važan po svojoj općoj strateškoj važnosti, jer bi se time stvorila mogućnost tijesnog povezivanja proleterskih snaga na ovom terenu sa partizanskim snagama Hercegovine, Istočne Bosne, Krajine, Like i Dalmacije i time zajedničko preduzimanje opsežnih operacija. Njihov plan kojeg su stvorili prije našeg dolaska sastojao se u tome, da nakon zauzimanja Livna krenu povezani sa krajiškim snagama prema Ključu, Mrkonjić Gradu, Jajcu. Naše izlaganje, a naročito sam razvitak događaja na ovom terenu dovodi svakog dana drugove iz Vrhovnog štaba pa i samog komandanta druga Tita, do uvjerenja o važnosti i koristima koje bi se dobile oslobodenjem ovoga teritorija. Stoga je pitanje daljnjih akcija ostalo da se riješi nakon zauzimanja Livna.

Naš boravak ovdje se produžio u prvom redu zbog toga što je akcija na Livno zbog prodiranja ustaške kolone morala za kratko vrijeme biti odgođena. Smatrali smo a i smatramo da je zbog političke a naročito ekonomske važnosti Livna naše neposredno prisustvo prilikom njegovog zauzimanja od apsolutne potrebe. Pošto je plan daljnjih akcija odgođen poslije zauzimanja Livna, to je potrebno da budemo u neposrednoj blizini Vrhovnog štaba, kako bi mogli pri njegovoj izradi da učestvujemo i svojim predlozima utječemo u pravcu da se brigade krenu jednim pravcem prema Imotskom i time povežu sa našim Južnođalmatinskim bataljonima, a drugim prema Grahovu i time povežu sa ličkim snagama. Ukoliko uspijemo pridobiti Vrhovni štab za ovaj plan kao i ako nam i sami događaji budu išli pomalo u prilog, mislimo da vas ne trebamo

³ Vidi dok. br. 3, 4, 5, 7, 11, 15, 64 i 257.

uvjeravati šta bi to značilo za našu Zonu i za daljni razvitak partizanske borbe, naročito u Dalmaciji. Ovo nije nemoguće. U najgorem slučaju sigurno ćemo uspjeti da pored zauzimanja Livna očistimo i oslobodimo i sva sela Livanjskog Polja, naročito čelebić i Rujane gdje ćemo dobiti dosta oružja a naročito hrane.

Radi opće informiranosti osnovni cilj dolaska proleterskih brigada jest da svojom pojavom i uspješnim akcijama proširi partizanski pokret u Hrvatskoj i podigne ga po mogućnosti na stepen općeg oružanog ustanka. Stoga će i njihovo osnovno kretanje ići u pravcu hrvatskih krajeva a u prvom redu Lici i Bosanskoj Krajini.

Partijske razgovore sa drugovima iz C. K. nismo uslijed akcija i njihove okupiranosti mogli voditi. U razgovoru sa drugom Titom izložili smo mu opće stanje partijske organizacije u Dalmaciji. Drug Crni,⁴ koji je drugi dan došao u Glavni štab, morao je nakon pola sata da ode ponovno na teren. Stoga je odlučeno da će jedan član C. K. a eventualno i Vrhovnog štaba doći skupa sa nama radi detaljnijeg upoznavanja sa svim partijskim i vojnim pitanjima. Stoga pripremite potreban materijal kako bi se drugovi delegati što bolje upoznali sa vojno-partijskim stanjem a ujedno njihov dolazak što više iskoristio u rješavanju naših problema.

Drug Đorđe,⁵ kojeg je drug Bajer⁶ hitno pozvao, ne može odmah doći uslijed situacije i događaja na ovom terenu kao i stanja samog bataljona koje nije nimalo zavidno. Bataljon »Vojin Zirojević«, koji je od prvih dana pojave proleterskih brigada na ovome terenu učestvovao u akcijama, pokazao se veoma slab kako vojnički tako i politički. Zadnjih dana je prilikom jednog sukoba 15—20 drugova napustilo položaj a čitava 2. četa je odbila da ostane na položaju i tražila je da se uputi u svoja sela radi njihove obrane. Pitanje ove čete riješit će se nakon operacija. Stanje samog bataljona, kao i rad O. K. govori o slabom i nedovoljnom radu druga Đorđa. P. K. će morati da ovu stvar ispita i da energičnim mjerama sredi stanje na ovom terenu.

Javite nam o rezultatu putovanja druga Bajera⁷ u Solin, kao i sve važnije partijske stvari.

Doznajemo iz privatnih izvora da je kolona ustaša kod Šujice potpuno otsječena od svojih baza i opkoljena. Vjerujemo da će biti potpuno uništena.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1 augusta 1942

⁴ Sreten Zujević

⁵ Edo Santini

⁶ i⁷ Ivan Amulić

BROJ 3

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 1. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA PROTIV TALIJANA NA CILAŠU¹

OPERATIVNI STAB

Broj 92/42

Datum 1. VIII. 1942.

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Tokom 31. VII. 42 vladalo je zatišje na sektoru I D. U.² bataljona, tj. na Trnovoj Poljani. Neprijatelj se uopšte nije pojavljivao preko cijelog dana, tako da su se borci I. D. U. bataljona spustili na cestu na kojoj se vodila borba³ i pokupili mrtve drugove i pokopali ih. Tek pred večer neprijatelj koji se nalazi u bivšoj žandarmerijskoj kasarni na Vagnju sa nekoliko granata iz teškog minobacača tukao je položaje naše III čete I U. bataljona.

Na sektoru II bataljona u Prološkoj Dragi preko cijeloga dana trajala je djelomična pucjava sa strane neprijatelja, koji se još uvijek nalazi na kotama Visibabe, na položaje II bataljona koji se nalaze na samoj cesti u Prološkoj Dragi. Telefonska veza Han—Vaganj prekinuta je.

Danas 1. VIII neprijatelj se pojavio iz Sinja u 9 sati sa nekoliko kamiona i na Cilašu se razvio u strijelce, te otvorio vatru na naše položaje. Naše snage ostale su i dalje na položaju zadržavajući neprijatelja. U 13 sati došlo im je pojačanje sa 3 tenka i 3 oklopna automobila, ali naše snage i dalje ostaju na svojim položajima. Cesta je samo na jednom mjestu prokopana, na više mjesta postavljene su jake kamene barikade, stoga nam najhitnije uputite sav raspoloživ materijal za rušenje ceste i to čuskije i maškline da bismo mogli cestu potpuno onesposobiti. Po primitku ovoga dopisa odmah uputite kurira u Unište da donese 120 komada dinamita koji se tu nalazi i uputite ga ovom Štabu.

Odmah nam uputite dvije velike i dvije male avionske bombe koje se nalaze tu u Štabu IV operativne zone, sa njima nam uputile korde⁴ i kapsule. Ako imate jugoslovenske municije uputite što vam je moguće više, pošto su neki mitraljezi ostali bez municije. Pismo iz Štaba IV operativne zone upućeno drugu doktoru,⁵ koje je pogrešno stiglo u ovaj Štab, povraćeno je natrag po intendantu drugu Kotarašu.⁶ Uputite nam sposobnog jednog bolničara ili bolničarku, sa potrebnim sanitetskim materijalom, koji bi organizovao u Vrdovu odredsku ambulantu, gdje bi

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 1490.

² Prvog dalmatinskog udarnog bataljona.

³ Vidi dok. br. 4, 5, 7, 11, 15, 64, 257.

⁴ štapin

⁵ Izidor Perera-Matić, poginuo kao načelnik saniteta Osmog korpusa NOVJ, 25. siječnja 1944. god. iznad sela Nadgradine na Debelom brdu (Vrdovo).

⁶ Dušan Kotaraš

se mogla ukazati ranjenim drugovima ljebarska pomoć, s time da lakše ranjene drugove ne bismo morali upućivati u bolnicu na Vještica Gori, kao i teže ranjenim dati prvu pomoć.

Pošaljite nam jednu petrolejku ili karbitsku lampu i nekoliko baterija. Ukoliko je drug Cačija⁷ tu, uputite ga u ovaj Štab.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :
odsutan

Šef Štaba:
Za komandanta:
Branko⁸

Oficir Štaba zone:
Vice Buljan

BROJ 4

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD I. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ZONE O BORBAMA JEDINICA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU NA CESTI SINJ—LIVNO¹

Izvještaj op. of. br. 1.
Sa položaja
Datum 1. VIII. 1942

Štabu IV. Operativne Zone

Sa položaja.

29. VII. vojska stigla u 5,30 sati na položaj. Za vrijeme od 2 sata I. D. U.² Bataljon poslao je radnu četvu, da izvrši rušenje puta. Neprijatelj se približio u 9,15 sati, tada je borba počela i trajala do 2 sata poslije podne. Plijen od ove akcije bio bi mnogo veći, da drugovi nisu bili preumorni i da je radna četa bila za taj momenat pripravna. Iza 2

⁷ Ante Kronja-Cenčo

* Branko Dude

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 34-1/2, k. 1490A.

² Prvi dalmatinski udarni bataljon

sata poslije podne drugovi su se povukli na odmor, za vrijeme kojega su također poslali bolesne i ranjene u bolnicu. Isti dan nije bilo ništa važnijega kod I. D. U. Bataljona.

29. VII. II. D. Bataljon stigao je na položaj u 6,30 sati, gdje je već na položaju, s druge strane puta, našao neprijatelja i po izjavi druga komandanta istog Bataljona, Petice,³ koji kaže: Primičući se položaju po bijelom danu, neprijatelj nas je vidio, i dok smo mi došli već je organizovao odbranu. Komandant drug Petica zauzeo je položaje kako mu je to od strane Štaba Odreda⁴ bilo naređeno. Istog dana, drugovi koji su bili na položaju poviše Rujana, bili su od strane istog sela protjerani i prisiljeni da napuste položaj. Ništa službena nemamo, ali po pričanju seljaka, izgleda da su naša dva druga zarobljena, i po seljacima u Livno odvedena. Poviše sela Odžak, također su seljaci bili pokušali, ali uslijed dobrog držanja naših drugova, nisu ništa učinili.

Bračuljeva⁵ četa, koja je zauzela položaj ispod Vagnja prema Livnu, sa zapadne strane puta pripucavala je sa neprijateljem, koji je zauzeo brdašce zvano Visibaba i čitav dan nije se ništa osobito desilo, već jedino što je ustavio na putu jedna kola sa kruškama i uhapsio dva nepoznata seljaka.

29. VII. Štab Odreda se je smjestio između jednog i drugog položaja, ali što se tiče veze, nije funkcionirala zadovoljavajuće.

29. VII. Štab Odreda poslao je kurira preko Kamešnice za vezu sa Bosnom.

30. VII. na sektoru I. U. D. Bataljona došlo je nekoliko tenkova, sa jednakim brojem 5 do 6 kamiona Talijana, koji su imali namjeru da pokupe mrtve, ranjene i uništeni materijal.⁶ Naši su cijeli dan pripucavali, ometali ih, nekoliko ubili i tako je to trajalo čitav dan.

Istu noć između prvog i drugog dana naši su drugovi išli na lice mjesta da ponesu sa sobom svoje mrtve i da ruše cestu.

30. VII. II. Bataljon nije doživio ništa značajnijeg, osim pripucavanja, rušenja ceste i čarkanja sa nekoliko tenkova, koji su došli od strane Livna, kojom prigodom su poginula dva tenkista, budući su provirili napolje.

30. VII. u Štabu Odreda veza drugog dana je počela već bolje da funkcioniše, ali ipak ne stopostotno. Isti dan došlo je iz Bosne 100 drugova u dvije čete, od kojih je jedna bila pripojena I., a druga II. Bataljonu. Smatrajući da je nužno, Štab Odreda, istog dana je poslao još jednog kurira za Bosnu radi veze, ali ovoga puta preko Čaprazlija.

31. VII. na sektoru I. i II. Bataljona zatišje, neprijatelja nigdje, jedino pripucavanje sa čuke Visibaba, gdje pucaju nekoliko ustaša na jednu četvu II. Bataljona, koju neprijatelj vidi kada prima hranu, nekoliko minobacača je također palo na III. Cetu I. Bataljona.

³ Reić Srećko-Petica

⁴ Štab Srednjodalmatinskog odreda

⁵ Ivana Bračulja

⁶ Vidi dok. br. 3, 5, 7, 11, 15, 64, 257.

31. VII. Štab Odreda poslao je druga Čačiju⁷ sa jednom desetinom u Kamešnicu sa određenim zadatkom. Isti dan u Štab Odreda stigao je i komandant Bataljona »Starac Vujadin«, drug Cvijo Oraščić, sa političkim komesarom istog bataljona, koji je ostao ovdje, a drug komandant Cvijo Oraščić proslijedio je za Bosnu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Ob. of. Štaba IV. Operativne Zone
Vice Buljan s. r.

BROJ 5

IZVOD IZ LISTA »PARTIZANSKI BORAC«, GLASILA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU BR. 4 OD 1. KOLOVOZA 1942. O NAPADU NA TALIJANSKU AUTO-KOLONU KOD TRNOVE POLJANE¹

P r i j e v o d

[...]

Prve borbe partizana prvih dana druge godine

1) Jedan dio naših jedinica iz sjeverne Dalmacije,² 29. VII se borio s talijanskim snagama na frontu Trnove Poljane i na putu Sinj—Livno.

Talijani su ušli u borbu s 23 kamiona vojnika, 8 tenkova, 7 blindiranih automobila. Naše snage, iako slabije, uništile su Talijane koji su pretrpjeli gubitke od oko 130—150 ljudi, velikog broja ranjenika, 16 zapaljenih i 8 onesposobljenih kamiona. Zaplijenjena je: 51 puška, jedan puškomitraljez, 80 bombi, 35 mina, 2300 metaka za mitraljez, mnoge druge municije i raznog materijala.

2) Nastavljajući borbu za slobodu, partizanske snage operišu u zoni Duvanjsko polje i zauzele su Livno, Šujicu i još mnogo sela u zoni.

3) Partizani iz sela Glavica, prekinuli su telegrafске i telefonske žice u dužini od 300 metara, na liniji Sinj—Karem.

[•••]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

⁷ Ante Kronja-čenčo

¹ Prijevod originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/2a, k. 535.

² Odnosi se na Prvi dalmatinski udarni bataljon Odreda za srednju Dalmaciju. Vidi dok. br. 3, 4, 7, IX, 15, 257.

BROJ 6

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 2. KOLOVOZA 1942. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU DA IM NE MOŽE UPUTITI POJAČANJE I O NEIZVRŠENJU ZADATAKA OD STRANE PARTIZANA U RUPOTINI¹

Štab
IV Operativne Zone
br. 387/42.
2. augusta 1942.

Operativnom štabu

Na položaju

Vaš izvještaj od 2. VIII. 1942 primili smo u 9 sati. Kako iz izvještaja razabiremo borbe su ozbiljne i Vaše snage ne nalaze se u zavidnom položaju. Ne možemo Vam poslati 30 boraca koje tražite odmah, već sada šaljem jednu desetinu iz Bataljona »Vojin Zirojević«, pa nastojte da Vas oni pomognu do dolaska pojačanja po koja smo hitno poručili.

Odmah Vam nemožemo poslati pojačanja s jedne strane iz razloga što nemamo nego mali broj naoružanih ljudi, koji nije dovoljan ni za odbranu važnijih točaka ovog štaba, a s druge strane kako od našeg komandanta sa Cincara, tako i sa strane naših iz Unišla stižu nam upozorenja da se osiguramo od eventualnih napadaja Talijana i četnika s ove strane. Stiže nam naime još ne sasvim provjerene vijesti da Talijani i četnici znadu da naše snage koje su ovdje nisu velike, pa da zato spremaju napad. Konkretno još ništa nema. Mi smo naredili svim našim punktovima da budu na oprezu. Solinska, Mosečka, Kaštelanska i Mosorska grupa nisu izvršile svoj zadatak, koje smo im postavili tj. nisu izvršili zadatak razaranja ceste kod Rupotina, već su nam javili da će postaviti zasjede na cesti i spriječiti slanje pojačanja prema Sinju.

Da dobijemo ovdje potrebna pojačanja i da bismo Vam mogli barem nešto poslati, naredili smo Mosečkoj, Rogozničkoj, Kaštelanskoj i Mosorskoj grupi da nam hitno pošalju šta više pojačanja u ljudstvu i materijalu. Cim ta pojačanja stignu, jedan dio ćemo dodijeliti Vama, a drugi dio ćemo ostaviti da brani ove položaje.

Srdanu² smo dali naređenje da izvrši akciju koju je drug Vice³ naredio, on je otputovao, kroz noćas će biti na položajima, a sutra navečer ima izvesti akciju. Šaljemo Vam nešto municije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef štaba:

* Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 37/2, k. 1490A.

² Jerko Lovrić-Srdan

³ Vice Buljan

BROJ 7

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 2. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA PROTIV TALIJANA KOD VAGNJA I NA VRDOVU¹

OPERATIVNI ŠTAB

Broj 104/42

Datum 2. VIII. 1942.

STABU IV OPERATIVNE ZONE

Pošto nam je neprijatelj nametnuo frontalnu borbu, koju smo morali prihvatiti da bi izvršili određeni nam zadatak, neprijatelj je pod jakom zaštitom tenkova uspio da se probije do kasarne na Vagnju i da dovuče hranu i municiju trupama koje se nalaze na Vagnju. Pošto neprijatelj u frontalnoj borbi, potpomognut jakom mitraljeskom i minobacačkom vatom, pokušava da nas izbací sa naših položaja, na taj način što sve više i više proširuje front, uslijed takve borbe koju smo bili prisiljeni prihvatiti, a koja ide na račun više neprijatelju nego nama, bilo bi neophodno da nam uputite pojačanje jednog voda od najmanje 30 boraca i po mogućnosti da budu naoružani i sa talijanskim puškama sa dovoljnom količinom municije, a ukoliko još imate jugoslavenske municije pošaljite sa njima. Ukoliko je stigla letuća grupa iz Solina ili Mosora, ili bilo kakovo pojačanje, smjesta ga uputite ovamo, pa makar u kom bilo broju.

Nikakvog odgovora od Vas nemamo na pismo² koje smo sinoć uputili u kojem se govori o akciji na Talijane kod Sinja.

Da Vam bude jasna slika kako izgleda naš front, prikazaćemo Vam ukratko gdje su neprijateljske snage, a gdje se mi nalazimo.

Sa sjeverne strane naših položaja nalaze se ustaška sela Rujani, Listani, Odžak i **Caić**. Od sela **Caića** pa do ceste Vaganj—Livno i sve do Vagnja s druge strane puta nalaze se u zasjedi ustaše iz gore spomenutih sela, na samom Vagnju su Talijani, niz Trnovu Poljanu do Čilaša i sada se čuju mitraljeski i minobacački metci, prema kojima se može zaključiti da oni proširuju front prema Vrdovu, a što se naših snaga tiče, mi smo u sredini i jedini otvor kojega imamo na raspoloženju za sada jest prema Vrdovu. Koje su namjere neprijatelja, ili da mi trošimo municiju ili da nas zaobiđu, ali uglavnom po onome što vidimo izgleda da misli na jedno i drugo. Minobacači su jučer bacali kišu bombi čitav dan na položaju I D.U.³ Bataljona, kao i metaka iz mitraljeza, a tako isto

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/3 k. 1490.

² Vidi dok. br. 3.

³ Prvi dalmatinski udarni bataljon

jutros u 9 sati pa sve do sada. Do sada žrtava nema s naše strane, a s njihove ne znamo. Borba se i dalje nastavlja a sada je 14.40 sati.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

*Roje*⁴ v. r.

Za komandanta:

*Branko*⁵ v. r.

Oficir Štaba zone

Vice Buljan v. r.

BROJ 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »JOSIP JURCEVIC« OD 2. KOLOVOZA 1912. KOMANDANTU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O AKCIJAMA I BORBAMA BATALJONA¹

STAB BATALJONA »JOZO JURCEVIC«

Br. 58, dana 2. VIII. 1942.

KOMANDANTU IV OPERATIVNE ZONE, DINARA

Operativni izvještaj br. 3.

Dana 11. VII stigao je u naš bataljon jedan žandar² koji je pobjegao iz žandarmerijske stanice Bogomolje, koja je ranije po našim snagama bila razoružana. Isti je bio u stalnoj vezi sa jednom od naših organizacija na Bogomolji i partizanima Hvara. Za vrijeme svog službovanja u žandarmerijskoj stanici nastojao je da se ista razoruža i da se obračuna sa nekim špijunima koje je on poznavao, ali, pošto tamo (ima) previše neaktivnosti i pomalo oportunitizma u partijskom radu (njegovu izjavu ćemo priložiti), nijesu bili spremni da to izvrše. On je ugrabio 3 puške, torbicu i municije te se prebacio u naš bataljon.

Od 11—18. VII su postavljene zasjede na primorskoj turističkoj cesti; kako neprijatelj tih dana nije kretao to se 18. VII otpočelo rušenje ceste pri samom prelazu do same Makarske prema Gradcu. Rušenje je izvršeno na više mjesta u dužini po 50—100 metara, na dužini od Tučepi—Zaostroga ujedno su porušene telefonske i brzojavne veze. Neprijatelj je pokušavao prvih dana da nešto popravlja pod zaštitom oružanih snaga.

⁴ Ante Roje

⁵ Branko Dude

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NO, reg. br. 4/3, k. 1490.

² Tadija Beović. Vidi knj. 2, dok. br. 536.

Ali su naše snage ponovno rušile ne obazirući se na neprijatelja, tako se je odrekao popravljanja spomenute ceste.

Cestu Vrgorac—Omiš ostavili smo i dalje slobodno radi dočekivanja neprijateljskih kolona.

Dana 19. VII uslijedio je napad italijanskih snaga iznad Gradca. Njihove su izvidnice išle oprezno i to sa samim pištoljima i bombama, bez pušaka, u razmaku jedan od drugoga do 300—400 metara. Kada je prvi naišao na naše zasjede, sa njim je likvidirano, te je ubijen i drugi koji je išao iza njega. Povodom ovoga neprijatelj je promijenio pravac kretanja da zaobiđe sa leđa naše položaje i to jurišem. Alpinci su se popeli uz klisure Biokova između naših dviju zasjeda gdje je bilo svega naših 10 boraca, dok je neprijatelj nadirao s 200 vojnika. Borba je trajala 6 sati, neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih, dok mi nismo imali nikakvih gubitaka. Zaplijenjeno je samo 1 pištolj, 1 ručna bomba. Neprijatelj je svoje ranjenike i mrtvace odvuкао.

U noći između 19. i 20. VII izvršena je akcija na selo Igrane radi oduzimanja hrane, kojom je prilikom zapaljena žandarmerijska kasarna u Igranima koja je bila ispražnjena već ranije jer su se žandari preselili u Gradac, a namještaj je i dalje ostao u istoj, za nas potrebne predmete smo odnijeli. Zatim je pretresena financijska kasarna u kojoj se je našlo 30 pušanih metaka, nekoliko komada cokula i čebadi, koje smo oduzeli.³

Dana 27. VII⁴ je primljen plan za potapanje parobroda »Vis« koji je saobraćao Trpanj—Gradac—Makarska.

U susjednoj luci Podgora, gdje je parobrod saobraćao, ukrkali (smo) 2 putnika koji će izviditi tko se sve nalazi na brodu, tako da našim snagama daju detaljne podatke u selu Živogošću gdje su čekali na izvršenje akcije. Putnici su dali detaljne podatke u selu Živogošću kakovo je stanje na brodu i tko se na istom nalazi. Na brodu je bio jedan od najzloglasnijih žandara u Primorju, 1 domobran i jedan bolesni žandar.

U spomenutom mjestu su tri partizana, naoružana pištoljima, stupili na brod, dok je jedan vod ostao u zaklonu pored same obale. Kada je žandar opazio naše borce, jednog je od njih poznao i stavio se u zaklon za pucanje a tako isto je učinio i domobran. Tada su naši borci skočili, oduzimajući im puške; pošto su pucali i nisu se htjeli predati, to smo sa njima na licu mjesta obračunali. Odmah smo pristupili iskrcavanju materijala. Pored broskog materijala, zarobljena je hrana koja je bila određena za žandarmerijsku stanicu u Gradcu u količini od 150 kg.

Kad se svršilo sa iskrcavanjem materijala, brod se izveo iz luke, otvorili mu ventile i zapalili ga, na površini je stajao 1,5 sat dok je potonuo...

Uhvaćen je od naših patrola jedan sumnjivi tip rodом iz Drniša, na ruci je imao fašističku značku. Na ispitivanju se samo izruguje i ništa neće da priznaje iako smo na nj pravili pritisak da bilo šta iskaže, ali je stalno ostao pri svome, i istoga dana smo ga strijeljali.

Dana 22. VII postavljena je zasjeda na italijanske kamione koji svakodnevno krstare Gradac—Luka Ploča i obratno. Zasjeda je postav-

³ Vidi dok. br. 266, napomenu 3.

⁴ Akcija je izvršena 20. srpnja. Vidi dok. br. 266 i knj. 2, dok. br. 542 i 543.

ljena iznad same morske obale između Bačine i Gradca. U 9,15 h naišla su 2 kamiona i jedan luksuzni automobil. Naše su zasljede otvorile vatru na kamione i nakon 15 minuta smo sa njima likvidirali.⁵

Odmah smo nakon prekida vatre spustili se na kamione i zarobili 2 mitraljeza, 7 pušaka, 3 pištolja, više od 2.000 komada metaka, nekoliko komada bombi i raznog drugog materijala. Poginulo je 19 neprijateljskih vojnika, među kojima je bio jedan oficir, jedan kompanijski agent, [a uništen je] 1 kamion i 1 luksuzni automobil. Auto je zapaljen, dok je jedan kamion nezapaljen ali je onesposobljen za pokret, jer na tom mjestu naše zasljede nisu imale nikakvog vrućeg sredstva za upaliti ga. Tom prigodom je ranjeni crnokošuljaš ležao na cesti pritajivši se kao da je mrtav, pak je u momentu kad su naši borci dotrčali na kamion bacio ručnu bombu od koje je ranjen zamjenik komandira,⁶ 1 vodnik⁷ i 1 borac,⁸ kojima se odmah pružila prva pomoć.

Prije postavljanja zasljeda bili smo obaviješteni da kamioni pri polasku jedni od drugih stoje u razmaku oko 100 metara, pak smo mi prema tim informacijama naše zasljede rasporedili. Kako se iz ovog može razabrati razmak od prvog do zadnjeg kamiona bio je od oko 300 metara, tako komanda zasljede nije mogla vidjeti da li je zadnji kamion zapaljen ili nije. Pored toga torpiljarka koja se nalazila u luci Ploča počela je da tuče artiljerskom paljbom a neprijateljske snage su se približavale položajima. Naši drugovi su se sa svojim ranjenim drugovima povukli u logor.

Dana 27. VII miniran je most u selu Bristu. Pošto je sagrađen od armiranog betona, stoga količina eksploziva postavljena na istom nije bila dostatna za rušenje, pak je samo rastresen.

Jedna naša veća patrola je išla na rušenje ceste Zivogošće—Drvenik i u vezi s tim su pretresli kuće protivnika NOP i oduzeli izvjesnu količinu živežnih namirnica, zaplijenili 6 pištolja i 45 metaka.

Dana 24. VII jedna desetina je išla za čišćenje sela od špijuna. U Kozici smo uhvatili poznatog ustašu u ovom kraju Matu Jujinovića, kojeg smo nakon preslušanja strijeljali. U isto vrijeme je u Podgori demolirana pošta, te oduzet jedan poljski telefon i nešto sitnica.

Dana 26. VII pripremljen je plan za čišćenje terena Šestanovac—Žeževica jer se navodno tvrdilo da tu ima oružja, što je istog dana izvršeno. Tom prilikom uhapšeno je 8 protivnika NOP koji nisu aktivno učestvovali u razaranju našeg pokreta, pak smo ih nakon saslušanja pustili na slobodu, sem tabornika koji je bio najopasniji u tom kraju i nakon saslušanja strijeljali. Plijen živežnih namirnica je bio dosta bogat. Od oružja se nije ništa našlo, sem nekoliko civilnih pušaka. U Sestanovcu je uništena sva arhiva duvanske stanice i općinske uprave. Zapalili smo jedan teretni auto pokvarenjaka i narodnih izdajica »Tri seljaka« koji je služio okupatorima za saobraćaj.

Neprijateljske snage su vrlo rijetko prolazile cestom Vrgorac—Omiš, pak nije bilo vrijedno cestu držati u zasljedi i počeli [smo] jerušiti

⁵ Vidi dok. br. 266 i knj. 2, dok. br. 419 i 548.

⁶ Branko Veža

⁷ Mate Bošković, Poginuo koncem 1944. godine.

⁸ Ante Penzinović

odmah ispred samog Vrgorca, od sela Ravče i Kozice, također je srušena cesta na Turiji. Na cesti Vrgorac—Turija potpuno je iskidana telefonska žica kao i cesta koja je uopće neupotrebiva, a to smo sve napravili u namjeri da naš sav interes uperimo prema sjeveru.

Uhapšena su tri špijuna u selu Pasičina i sprovedeni do štaba radi saslušanja. Nakon temeljito provedenih izvida dvojica su oslobođeni a trećeg, pošto je aktivno učestvovao i protu NOP vodio Talijane, bio im za putovođu, oduzimao seljacima oružje i predavao ga Talijanima, strijeljali smo pred strojem.

Nakon sastanka vojnog bataljonskog suda strijeljan je poznati protivnik NOP Mate Sulenta iz Drašnica koji je prigodom jedne akcije u njegovom selu uhvaćen.

Išlo se u akciju za čišćenje špijuna i sakupljanje oružja u sela Poljica i Mijača u namjeri za prikupljanje naroda i održavanje političkih zborova. Tom prilikom zaplijenili smo slijedeće: 3 vojničke puške, 10 civilnih, 10 pištolja bez metaka i u vrlo lošem stanju, 7 šatorskih krila, nekoliko komada vojničkih noževa, opasača, čaturica, ranaca i slično.

Dana 27. VII postavljena je zasjeda na cesti između Vrgorca i Prologa u namjeri da dočekaju neprijateljske kolone kamiona. Dok je naša zasjeda bila na mjestu naletio je autobus koji saobraća Vrgorac—Metković. Zaustavili smo ga i putnike pustili, dok je jedan ustaša pobjegao i u bijegu je od naših ranjen a ipak je uspio pobjeći. Zarobljen je jedan domobran kojeg smo razoružali i oduzeli mu pušku, 70 puččanih metaka, 1 ručnu bombu i svu vojničku spremu.

U noći 27. i 28. VII predviđeno je još rušenje mostova koji povezuju prugu Metković—luka Ploča kao i mosta koji veže cestu Metković—Vrgorac, te obračunavanje sa žandarmerijskom kasarnom i stražom na Norinskoj Kuli i Novim Selima. Ovo sve imalo je uslijediti u isti mah i u tri sata ujutro. Most na Banji miniran je u 0,40 sati da se ne propusti transport italijanskih vojnika koji su putovali željeznicom. Bacaње mosta u zrak i silna detonacija alarmirala je neprijatelja da se postavi na odbranu kao i na Novim Selima, o čemu ćemo naknadno iznijeti.

Na Norinskoj Kuli je uslijed detonacije dalo [se] mogućnosti prije dolaska naših snaga da pobjegne žandarmerija i straža sa mostova koji stoje paralelno jedan pored drugoga.

Most na Banji je miniran, a postolje mu je napravljeno od armiranog betona a gornji dio je od željeza, pak uslijed toga i nedovoljne količine eksploziva nije mogao da padne u vodu već je razdrman i uslijed razdrmanosti saobraćaj je preko njega potpuno prekinut. Inžinjerska komisija je ustanovila da je stanje mosta gore nego da je sav srušen, jer da ga treba dizati svega i nanovo montirati.

Akcija na Norinskoj Kuli. Kako smo gore napomenuli da je žandarmerija kao i straža pobjegla sa mostova, što smo mi tek kasnije doznali, ne znajući što se dogodilo mi smo nastupali oprezno i pomalo opsjedali mjesto, kasarnu i mostove po predviđenom planu. Kroz kratko vrijeme bili smo gospodari situacije i počeli sa čišćenjem špijuna u

samom mjestu. Uhapsili smo trojicu, dok je četvrti i najglavniji bio odsutan. Željeznički most je na Norinskoj Kuli od drva, domogli smo se u samom mjestu nafte, pak smo ga pored toga srušili i sa eksplozivom, da se neprijatelj sa istim više ne može koristiti. Postavili smo zasjedu u blizini za slučaj da bi Talijani nadirali iz Metkovića ili došli gasiti zapaljeni most.

Mjesto Norinska Kula se nalazi udaljeno svega 5 km od Metkovića, zapalili smo zgradu u kojoj je stanovala žandarmerija, magazin alata i drugog materijala koji je namijenjen za rad na željezničkoj pruzi. A tada smo nastupali prema Desnama.

U Desnama smo održali zbor narodu koji nas je željno dočekao, a ujedno [je sprovedeno] i čišćenje špijuna i od istih oduzimanje životnih namirnica. Ekonomska akcija je većeg obima, tako da dosježe vrijednost od 50.000 kuna, stoke, kafe, čaja, petroleja, ulja i druge razne robe. U istom mjestu uhapšeno je 5 naših protivnika. Kroz ova neretvanska sela maršovali smo pod zastavom pjevajući revolucionarne pjesme i održavajući govor.

U Desnama smo javno pitali narod na zboru o protudjelovanju uhvaćenih špijuna NOB i na osnovu toga a po dokazima naših mjesnih organizacija pustili smo sve osim 2 žene koje je narod osudio, jer da su imale veze sa talijanskom komandom u Metkoviću i naše drugove istoj optuživali, pokazivali Talijanima i ustašama kretanja partizana. Svjesno su radile protiv NOB. Povelili smo ih u logor i nakon saslušanja strijeljali.

Naše snage u broju od 30 boraca imale su zadatak da izvrše akciju i razoružaju žand. kasarnu u Novim Selima. Ali su naišli na neprijateljske zasjede postavljene na položaju oko kasarne u zaklonima sa 4 puškomitraljeza i veći broj pušaka. Ovo je vjerojatno uslijedilo stoga što je neprijatelj opazio naše pokrete koji su vršeni pred noć preko planine Rujnice da na vrijeme stignu na Norinsku Kulu i jaka detonacija od bacanja mostova u zrak upozorila ga da uzme odbrambeni stav. Kad su opazili prilaženje naših snaga, neprijatelj je otvorio vatru na nas. Mi smo odmah naše borce razvili u strijelce i odgovorili na neprijateljsku vatru.

Ova akcija nije mogla imati uspjeha s razloga što je neprijatelj uzeo stav partizanskog ratovanja, a nismo dobili podatke da ih u kasarni ima oko 24, što je odgovaralo istini. Nakon datoga otpora i konačnog povlačenja naših boraca ustanovili smo da nam jedan borac fali a drug koji je bio s njim pri operaciji kategorički je tvrdio da je poginuo, jer je bio u neposrednoj blizini neprijateljskih zasjeda.

Poslije dva dana dobili smo vijest da je drug ranjen i zarobljen od žandara. Na ovom sektoru povodom ovih akcija potpuno je obustavljen saobraćaj kopnom a naše akcije su odlučno odjeknule kod masa. U ovom kraju popravak komunikacija će trajati duže vremena a možda i mjesec dana.

⁹ Vidi knj. 2, dok. br. 545.
« u 1 2 vidi dok br 14 »

Eksplzivna za miniranje imali smo malu količinu, koju dobivamo od neprijateljskih bombi koje bacaju avioni na naše položaje i od topovskih granata; toga nam je poslije ove akcije nestalo, pak su nam zadnjom ofenzivom poslali jednu malu narudžbu za dalje rušenje.

Dana 30. VII uslijedio je ujutro u 5 sati napad italijanskih neprijateljskih snaga popraćen artiljerijskom paljbom od Gradca—Baćine i Brista. Borba se odvijala pod dosad najgorim okolnostima na samim ivicama bokova, ne dozvolivši neprijatelju da dopre u nutrinu i da zauzme najglavnije kote na tim položajima gdje bi postavio svoju artiljeriju odakle bi mogao dominirati čitavim ovim položajima na kojima se naše snage nalaze. A ujedno i da razbiju punkt između nas i stanovništva primorskih sela. Tokom vođenja borbe naše zasjede bile su potpuno izvrgnute mnogobrojnoj neprijateljskoj paljbi iz topova sa Gradca, Baćine i Brista, i sa torpiljarkom sa mora. Borba se vodila čitav dan. Neprijatelj je otkrio naše položaje i artiljerijom neprestano tukao naše pozicije. Pod zaštitom te artiljerije (brza paljba) i minobacača, te je sve bilo u dimu, neprijatelj je pokušao nekoliko puta jurišati da zauzme naše položaje, ali su naše snage ostale na svojim položajima i s uspjehom odbijale njihove napadaje.

Borba koja se vodila na položaju Plani povrh sela Brista otpočela je u isto vrijeme a trajala sve do 11 sati prije podne. Nastojanja neprijatelja da pod svaku cijenu se probije na novom sektoru kao i na sektoru Međugorje povrh Baćine ostale su bez uspjeha. Na sektoru Plana neprijatelj je nadirao sa 160—200 vojnika. Rezultat je bio da se je neprijatelj povukao u 11 sati i išao u pomoć svojim snagama u Baćini. Teren se nije za vrijeme dana mogao pretresti, već smo držali položaje i pretres je izvršen u noći. Na ovim položajima naše su snage brojile 15 boraca naše omladinske čete. Pri pretresu ovog terena našli smo 1 puško-mitraljez, 3 puške, 700 puščanih metaka, 16 ručnih bombi, nekoliko ranaca i drugih predmeta. Imali smo samo jednog ranjenog, dok je neprijatelj imao 4 mrtva i 20 ranjenih koje je pri povlačenju odvuкао.

Na sektoru iznad sela Baćine borba se vodila do u kasnu noć pod vrlo teškim okolnostima, jer je neprijatelj nadirao sa mnogobrojnim snagama, potpunog oružja, a u 5 sati poslije podne došla su dva neprijateljska aviona, izviđajući nad borbenim položajima sasuli su u tri navrata kišu bombi kako bi razdrmali moral naših boraca, i potpuno demolirao naše zasjede i jurišem da zauzme vrhove. Kad sve to nije uspjelo neprijatelju da pod pritiskom naših zasjeda probije uvečer oko 7 sati, neprijatelj se pod zaštitom artiljerijske paljbe, aviona, minobacača i sve mogućeg oružja stao povlačiti prema Baćini, našto su ga naše snage stale goniti u pozadinu. Ovdje je neprijatelj ostavio oko 40 teže i lakše ranjenih i 2 mrtva. Dok smo mi imali 3 lako ranjena druga, koja se već nalaze u četi i spremni su za borbene linije.

Na ovom sektoru nismo imali nikakvog plijena u oružju i municiji jer se borba vodila na udaljenosti od nekoliko stotina metara. U ovoj smo borbi stekli rijetko iskustvo i vatrena krštenja i osvjedočili se kako odvažne borbe sva sila neprijateljskog naleta ne može protjerati iako raspolaže sa svakim automatskim oružjem, a povrh toga artiljerijom i

avijacijom, i kako ne može da demoralise a još manje nanese velike gubitke.

Pored svih ovih akcija koje smo ovdje istaknuli, uz bok njih i specijalno se vrše akcije ekonomske naravi za koje smatramo da bi nas njihovo opisivanje daleko odvelo.

Dolaskom ostataka partizana bivše Neretvanske čete¹³ kao i partizana Pol. Pelješa dajemo podatke o akcijama koje su oni izvršili.

Dana 2. VI ubili su partizani ustaškog tabornika Pelješa Zeljku Milića.

Dana 2. VI razoružali su financ. kasarnu u Podobuču. Tom prilikom je zaplijenjeno 3 vojničke puške i 100 komada pušanih metaka.

Dana 15. VI ubili iz zasjede jednog italijanskog oficira, a drugog ranili, koji je nakon kratkog vremena podlegao ranama.

Dana 5. VII izvršena je akcija za čišćenje hercegovačkih ustaša u okolici Neuma, gdje smo uhapsili i likvidirali dva ustaša koji su nakon preokreta vršili teror nad mirnim seljaštvom, ubijali i bacali u jame. Kod ovih se je našlo priličan broj stoke i novca, od kojeg su se ovi partizani ishranjivali.

Dana 19. VII pripremali smo teren za ubiti zloglasnoga tabornika kotara Metković i istog dana ga strijeljah.

Istog dana likvidirali smo poznatoga špijuna iz sela Slivna Kadijević Peru. Osim ovih akcija vršene su i akcije ekonomskog karaktera u manjem obimu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar
Bošković¹⁴ v. r.

Komandant :
Bogunović¹⁵ v. r.

BROJ 9

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA KAŠTELANSKO-TROGIRSKE CETE OD 2. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O IZVEĐENIM AKCIJAMA I BORBAMA PROTIV TALIJANA NA KOZJAKU¹

2-VIII-42

Dragi drugovi!

Mi smo primili Vaš dopis i naređenje od 28. VII. 42, isto je stiglo na naš punkt 29-VII u 9,00 poslije podne, te smo odmah pozvali sva tri leteća voda da hitno dođu k nama. Kaštelanski je i Mosečki došao slje-

¹³ Borce Neretvanske Cete su raspodijelili po jedinicama bataljona »Jozo Jurčević« na Biokovu.

¹⁴ Nedo Bošković

¹⁵ Petar Bogunović, poginuo u Crnoj Gori 1943. godine, kao politički komesar bataljona Četvrtre dalmatinske brigade.

dećeg dana a Mosorski 30-VTI u jutru. 31-VII smo pokidali telegrafske i telefonske stupove od Kose u Klisu—Bili Brig i kroz Rupotine do Tunela, mostove nismo mogli razrušiti, jer nismo imali kod sebe nikakav eksploziv a ono što smo imali to smo ga predali Moseću po naređenju druga Marka.² Kad smo ovo izveli povukli smo se u Kozjak i iz Kozjaka promatrali kretanje Talijana. Tako do 31-VII nije bilo nikakvih prebacivanja. Tek ujutru 1-VIII naše izvidnice su opazile da su Talijani već počeli stizavat iz Solina prema svim izlazima Kozjaka, a sa strane Klisa su dolazile 2 čete a sa strane gornje preko Konjskog jedna četa. Bilo je Komandi čete odma jasno da Talijani namjeravaju nas napast i podpuno opkolit. Mi smo rasporedili borce i sačekali neprijatelja i borba se je počela razvijat od 10 sati ujutru sve do 3 sata poslije podne i mi smo držali položaje i uništavali crno košuljaše kojih je bilo oko 500 a došli su iz Kliške tvrđave. U prvom naletu smo ubili 3 vojnika i jednog oficira ranili, uspili jednom mrtvom dignut pušku, 30 metaka i 1 cipele drugi je mrtav se oborio niz gredu. Tako se je borba nastavljala dalje i oko 2 sata su počela stizat jaka pojačanja iz Splita — Kaštela — Solina te bacači iz Splita i Solina s jedne strane a iz Klisa s druge strane, pod takvom situacijom nismo se povlačili u punom redu prema Kozjaku, a bilo je takovih scena da naši drugovi nisu napuštali položaj sve dok ne bi Talijani na njih bacali bombe sa 5 metara. Sa naše strane nije bilo žrtava a sa Talijana stvarno mora biti ali odma mi nemožemo još provjerit. Talijani su ostali na položajima cjelu noć, a pošto u Solinu ima masa vojske i u Splitu, Komanda čete je donila odluku da se povuče u Moseć i izvidi kad će se isti povući pa se opet povratiti na određeni položaj.³

U Solinu su počeli masovno intemirat porodice svih drugova koji se nalaze u partizanima, a one porodice koje su uspile pobjeć pale kuće, tako da su drugu Zičić Ivanu opljačkali a potom izgorili tako isto i drugu Milanu Bobanu, braći Marković podpuno cjelu kuću demolirali i porazbivali tako da je panika mase dosta uzela velikog straja, a usljed pucanja topova i bacača narod pobjegao u razne pravce.

Uz borbeni drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandir

Stev*

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/1—3, k. 1492.

² Drago Gizdić

³ Vidi dok. br. 2, 6, 35, 162 i 204, napomenu 3 15.

¹ Stipe Marković-Stevo

BROJ 10

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG OFICIRA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 3. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ZONE O SITUACIJI KOD LIVNA I DUVNA I O RAZGOVORU VOĐENOM S VRHOVNIM KOMANDANTOM ZA FORMIRANJE DALMATINSKOG PROLETERSKOG BATALJONA¹

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

1) Šaljemo Vam 9 volova, 2 junadi, 1 pisaću mašinu, nešto pak-papira, teka i olovaka.

2) Vojnička situacija od odlaska drugova komandanta i komesara u suštini nije se promjenila.²

Ustaše su napustili Šuicu, a I Brigada³ ponovo je zauzela Duvno. Ustaše uporno brane i šalju pojačanja u Kupres. Međutim sa sjeverne strane već dolazi Udarna Kraiška Brigada.

Naše snage se već orijentišu prema Livnu. Zato na našu Zonu pada dužnost da ni pod koju cijenu ne propusti da ustašama dođe pojačanje iz Sinja. U tu svrhu treba dati sve snage na cestu Sinj—Livno i onemogućavati tu cestu od Obrovca do Prologa. Po mogućnosti rušiti je na raznim mjestima. A najidealnije bi bilo kad bi nam uspjelo osvojiti i baciti most na Hanu i likvidirati talijansko uporište na Vagnju. Od te ceste ne treba odustati, i ako na njoj dobijemo neke udarce. Zadatak Južno-Dalmatinskog Bataljona treba da ostane isti samo bi oni trebali da požure sa prebacivanjem većeg dijela Bataljona na južni dio livanjskog i duvanjskog polja, jer je naša dužnost da taj kraj organizujem i nad njim dobijemo kontrolu.

Sa Sjevernom Dalmacijom stvar ostaje kako smo se dogovorili.

3) Preko druga Miloša iz G. Š. H. danas sam poslao kratak dopis komesaru G. Š. H-a o položaju ovdje.

4) Sa drugom Titom ugovorio sam stvar o mobilizacije Dalmatinskog Proleterskog Bataljona⁴ upravo onako kako smo se mi usmeno dogovorili.

Mi ćemo organizovati Bataljon od 200 drugova (70 iz svakog sektora) sa nekim boljim drugovima na čelu i sa srednjim ostalim borcima i njih nenaoružane predati Proleterskim brigadama. Vjerovatno je da će se poslije izvjesnog vremena taj Bataljon vratiti u našu Zonu.

5) Šaljemo Vam 2 primjerka «-Pregleda».

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3. august 1942. g.

16.30 sati

P. S. Propagandni materijal V. Š. poslat ću drugi put.

Oper, oficir:
Milić⁵ v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NOB, reg. br. 42-1/2, k. 1490A.

² Komandant Četvrte operativne zone Vicko Krstulović i politički komesar Ivica Kukoč nalazili su se na savjetovanju u Vrhovnom štabu NOV i POJ. Vidi dok. br. 15.

³ Prva proleterska brigada

⁴ Nije formiran Dalmatinski proleterski bataljon kao samostalna jedinica već je ušao u sastav Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 26 i 43.

⁵ Maks Baće-Milić

BROJ 11

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 3. KOLOVOZA 1942. KOMANDANTU ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA ODREDA KOD TRNOVE POLJANE¹

Operativni štab

Odreda za Srednju Dalmaciju

Broj 123/42

Datum 3. VIII. 1942.

Komandantu Štaba IV. Operativne Zone

28. jula dobili smo naređenje od Štaba IV. Op. Zone da našim snagama, koje su se nalazile u Koljanima krenemo u Krajinove Staje, da bi izvršili reorganizaciju II. bataljona i dopunu I. bataljona. U Krajino ve staje smo stigli u 5 sati poslije podne, izvršili pomenutu reorganizaciju, sazvali Štabove i Komandni kadar oba bataljona i upoznali ih sa naredbom tog Štaba br. službeno od 26. VII. t. g. te odredili položaje koje će zauzeti I. D. U. bataljon, a koje II. bataljon.

I. D. U. bataljon dobio je naređenje da zazuzme položaje prokopa cestu u podnožju Trnove Poljane na **Cilašu**, i da jednu svoju četvu razmesti na kotama nasuprot bivše žandarmerijske kasarne na samom Vagnju.

II. bataljon dobio je naređenje da jednu svoju četvu razmesti iznad ustaških sela Rujani, Listane, Odžak i Cajići, a sa drugom četom da prokopa cestu u Prološkoj Dragi, i da zauzme položaje sa jedne i druge strane ceste t.j. na kotama Kiki i Visibabi.

Naše snage usled kratkog vremena, koje nam je ostalo na raspoloženju za reorganizaciju i zauzimanju položaja od vremena dobivene naredbe do vremena kada smo morali prema vašoj naredbi zauzeti položaj, stigle su na određeno mjesto 29. VII. ujutro između 4 i 5 sati, sa vrlo oskudnim alatom za rušenje i prokopavanje ceste i to sa 3 ćuskije i 4 maškline sa 4 motike i jednom pilom.

29. VII. u 6.30 sati I. D. U. bataljon zauzeo je određene položaje i prekopao cestu na 2 mjesta za 1.50 metar širine i oko 1 metar dubine, i postavio 2 kamene prepreke od 1 metra visoke i 2.50 široke.

II. bataljon zauzeo je položaj iznad sela Rujane, Listane, **Cajđé** i Odžak, postavio 2 kamene prepreke na cesti i zauzeo položaje uz samu cestu u Prološkoj Dragi, određene položaje na kotama Kiki i Visibabi nijesu mogli zauzeti, jer su na tim kotama već bili neprijatelji i to ustaška milicija, koja je odmah otvorila puščanu i mitraljesku vatru na snage II. bataljona. Prilikom pravljenja prepreka i zauzimanja položaja, ipak to nije spriječilo borbe II. bataljona da nastave sa građenjem prepreka na cesti.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 38/1—10, k. 1603A.

Oko 9 sati naišao je neprijatelj sa 23 kamiona iz Sinja. I. D. U. bataljon otvorio je vatru na njega i borba je trajala sve do 2 sata poslije podne, u toj borbi ubijeno je 150 neprijateljskih vojnika i oficira, zapaljeno je 16 a onesposobljeno 7 kamiona, zarobljen je 1 neprijateljski vojnik, zaplijenjen 1 laki minobacač sa 72 granate, 41 puška, 2.500 kom. metaka i raznog drugog materijala.³ Tada je neprijatelj dobio pojačanje iz Sinja i to 6 tenkova i 7 blindiranih automobila, tako da su se naše snage I. D. U. bataljona povukle na svojie položaje, gdje im nije mogla naškoditi jaka mitraljeska vatra, koju je neprijatelj otvorio iz pomenutih tenkova i automobila. Gubici I. D. U. bataljona jesu: 10 mrtvih, a među njima i mitraljezac II. čete Cikara Ante (Duši) i 6 ranjenih. Neprijatelj je sve do noći pokušavao sa tenkovima da pređe prepreke i da se probije do Vagnja, stalno sipajući vatru na naše položaje, što mu nije uspjelo. Pred večer je neprijatelj koji se nalazi na Vagnju otvorio jaku mitraljesku i minobacačku vatru na položaje III čete I. D. U. bataljona, koju je otkrio, ali bez posledica po nas. Preko noći prekopana je cesta još na 2 mjesta.

II. D. bataljon imao je taj dan borbu na svom lijevom krilu iznad sela Rujani, sa ustaškom seoskom milicijom, i usled brojčano jačeg neprijatelja i kukavičluka boraca, koji su se razbježali komandir III. čete sa ostatkom boraca, koji su prihvatili borbul, bio je prisiljen da se povuče u Kekezove staje, da bi pokupio borce i ponovno zauzeo položaj. U toj borbi ubijeno je 5 ustaša, a ustaše su zarobile naša 2 druga.

Snage II. bataljona koje su se nalazile iznad sela Lištani, Odžak i Cajić nijesu imali nikakvu borbu, a niti su primjetili bilo kakovo koncentrisanje neprijatelja. Dočim borci koji su bili razmješteni uz cestu u Prološkoj Dragi, bili stalno napadani čim bi bli primjećeni od neprijatelja, koji se nalazio povrh njih na koti Visibaba. Preko noći borci II. bataljona napravili su još 2 prepreke na cesti, što su izvalili dva velika kamena, jedan od oko 2.000 kg a jedan od oko 5000 kg.

30. VII. neprijatelj je došao iz Sinja sa 4 tenka, otvorio vatru na položaje I. D. U. bataljona, i pokušavao se probiti do Vagnja, što mu je uspjelo da sa tenkovima pređe prepreke na staroj cesti i dođe do kasarne, odakle su se pred večer povratili u Sinj. Preko noći ponovno je prekopavana cesta i građene barikade, ali prekopavanje ceste išlo je vrlo loše usled tog, što je i ono malo alata propalo u borbi 29. VII, kada su naišli neprijateljski tenkovi, jer ga i radna četa pobacala i razbježala se u paničnom strahu.

II. bataljon taj dan nije imao nikakve borbe, osim djelomičnog pripucavanja neprijatelja sa Visibabe. Oko 10 sati naišao je Hrvatski avion i otvorio mitraljesku vatru na naše položaje u Prološkoj Dragi. Pred večer 2 tenka koja su se probila na Vaganj, spustila su se u Prološku Dragu do prepreka na cesti. Tom prilikom su borci II. bataljona ubili dvojicu neprijateljskih vojnika koji su izlazili iz tenka. Taj dan su ra-

² Prvi dalmatinski udarni bataljon

³ Vidi dok. br. 3, 4, 5, 7, 15 i 257.

njena 2 druga iz II. bataljona, i to jedan iz aviona, a drugi od tenka. Preko noći je nastavljeno građenje prepreka na cesti.

Ujutro nam je stigla I. i II. četa bataljona »Starac Vujadin«, kao pojačanje, koje smo rasporedili u I. i II. bataljon.

31. VII. Neprijatelj je došao iz Sinja sa nekoliko tenkova i kamiona i preko cijelog dana otvarao vatru na položaje I. D. U. bataljona, pokušavajući da se sa kamionima probije za Vaganj, kada mu nije uspjelo povukao se. Pred večer neprijatelj koji se nalazi na Vagnju, bacio je nekoliko granata iz minobacača na položaje III. čete I. D. U. bataljona i na položaje II. bataljona u Prološkoj Dragi. Taj dan lakše je ranjen jedan drug iz I. čete bataljona »Starac Vujadin«. Ove noći nijesu građene prepreke na cesti usled premorenosti boraca.

II. bataljon preko cijelog dana nije imao nikakve borbe osim pripucavanja neprijatelja sa Visibabe, tokom noći zauzeo je kotu Kikj, koju je neprijatelj već 3 dana držao i sa koje je pripucavao na naše položaje. Preko noći opet su građene prepreke na cesti.

Na večer je upućena jedna desetina sa puškomitraljezom iz I. čete bataljona »Starac Vujadin« sa još 3 druga koji dobro poznaju teren, u Kamešnicu, da se spoje sa desetinom koja se nalazi na punktu, i da ispitaju neprijateljske snage u kasarni na Vagnju, podnesu izvještaj, u pogodnom momentu otvore vatru neprijatelju u zaleđu, do danas ta desetina još nije podnela nikakav izvještaj.

1. VIII. Neprijatelj je došao oko 8 sati sa nekoliko kamiona vojske, potpomognuti tenkovima zauzeo položaje na samom Cilašu i otvorio jaku mitraljesku i minobacačku vatru na naše položaje. I. D. U. bataljona. Borba je trajala cijeli dan, svaki pokušaj neprijatelja da se kamionima probije do Vagnja nije uspio, neprijatelj je jakom vatrom počeo da tuče naše položaje u blizini same ceste, tako da su se tako naši borci mjestimično morali povući, usled precizne minobacačke vatre. Ovu noć neprijatelj je ostao na položaju.

II. bataljon i ovaj dan nije imao nikakve borbe, u selima se ne primjećuje nikako vi pokret, osim stalne seoske straže. Preko noći je nastavljeno sa gradnjom prepreka i presečena je telefonska veza Vaganj—Livno.

2. VIII. Neprijatelj je u samu zoru otpočeo sa jakom vatrom iz teških mitraljeza i minobacača), pokušavajući da proširi front u pravcu Vrdova, da bi na taj način razvukao naše snage. U 10 sati naišla su 4 neprijateljska tenka, koja su zaštitila prepreke od naše vatre, i na taj način su čistili vojnici prepreke na cesti, tek da su uspjeli sa 6 kamiona preći na Vaganj, i to sa 2 kamiona cisterne sa vodom i 4 natovarena hranom i municijom, vojske nije u njima bilo. Borba se nastavljala preko cijelog dana, pred večer kada su htjeli povući kamione, natrag sa Vagnja otvorili su jaku vatru na sve položaje I. D. U. bataljona i pod zaštitom te vatre povukao se sa kamionima, na kojima je kako izgleda bila natovarena neka sprema.

Pošto je neprijatelj i dalje ostao na položaju, i da nam sutra opet ne bi nametnuo frontalnu borbu, pod zaštitom mraka I. D. U. bataljon izvršio je juriš, ali se je neprijatelj neprimjetno izvukao. Naši borci su zauzeli ponovno svoje položaje uz cestu i dalje ih zadržavaju.

Na sektoru II. bataljona nije bilo tokom dana nikakve borbe, jedino trodnevnog djelomičnog pripucavanja sa strane neprijateljskih položaja na Visibabi. Na večer je oficir Štaba IV. Op. Zone drug Vice Buljan otišao na cestu u Prološku Dragu i sa dvije avionske bombe raskopao cestu tako da je saobraćaj na tom dijelu ceste potpuno onemogućen.

3. VIII. Vladalo je potpuno zatišje. Neprijatelj se nije uopšte pojavljivao iz Sinja, jedino je sa Vagnja opalio nekoliko minobacačkih granata. Za navečer je pripremljeno rušenje ceste na Čilašu.

II. bataljon jedna patrola koja je bila upućena, da ispitiva teren u 4 sata ujutro!, i opazila je jednu potrolu kombinovanu od hrvatskih žandara, Talijana i Ustaša, te je otvorila vatru na njih i ubila trojicu, kako je to kasnije ustanovljeno to je bila predhodnica, od nekih 50 ustaša, Talijana i Žandara. Druge borbe taj dan nije bilo na sektoru II. bataljona.

Sa ishranom prve dane išlo je vrlo slabo, međutim sada se malo popravilo, ali ipak ne funkcioniра kako treba, brašno ne stiže na vrijeme i u određenoj količini, a meso također.

Skreće se pažnja drugovima štaba IV. Op. Zone, da bi tu stvar sa drugom intendantom Kotarašom, jednoć već pravilno riješili.

Nastojte na tome da se hrana sleduje za jedan dan unapred, ako je moguće nebi bilo i za 2 dana unapred. Drugovi o ishrani povedite ozbiljno računa, i nastojte da dolazi u dovoljnoj količini i na vrijeme.

Uz drugarski borbeni pozdrav;

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom:

Oficir Štaba Zone:

Komandant:

BROJ 12

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH ZA HVAR OD 3. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O AKCIJAMA PARTIZANA NA HVARU¹

Drugarskom

dne 3. VIII. 42. g.

Štabu IV. Operativne Zone:

Drug Politički iz južno Dalmatinskog bataljona »Josip Jurčević« došao je u Bogomolje i zatražio u ime Komandanta IV. Operativne Zone, da im damo izvjestan broj pušaka, pretpostavljajući da su akcije na otoku nemoguće za frontalne borbe sa okupatorima, a da bi ostavili za nas samo potrebiti broj pušaka s kojima bi naoružali jedan leteći odred za izvršenje strateških i ekonomskih akcija. Mi smo se složili sa gledištem druga iz štaba Južno Dalmatinskog), i odlučili smo im dati 20 vojničkih pušaka.

Isto tako drug politički iz južno dalmatinskog veli, da ne mogu primiti nove borce ukoliko ne donesu sobom puške.

S porazu mili smo se sa drugom, da ćemo o ovoj stvari predhodno obavijestiti našu Komandu a potom da ćemo izručiti puške.

Našrsu partizani 20. VII. izvršili akciju u tvornici sardina u Vrboskoj zapljenivši 24 hk. finog rafiniranog ulja, kao 36 kvintala sardina, 25 kila kože [. . .] a istodobno i jednu lovačku pušku u pošti.²

Naša grupa partizana usred dana izvela je akciju u poreskoj blagajni 1 općini, zapljenila 190 hiljada kuna i dvi četvrtine kile zlata, 3 pisaae mašine te polupali Paveličeve slike.

Naši partizani oduzeli su jednom banditu 15 ćebadi i izvjestan broj čaršava i nešto hrane.

U Gdinju su naši drugovi razoružali finansijsku postaju, zapljenivši 2 puške i nešto metaka.³

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Kot. Komitet K. P. za Hvar.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaaem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 50/8.

² Vidi dok. br. 266.

³ Vidi dok. br. 531.

BROJ 13

PROGLAS NARODMOOSLOBODILAČKOG ODBORA IMOTSKI OD 3. KOLOVOZA 1942. NARODU IMOTSKE KRAJINE U POVODU USTAŠKIH ZLOČINA¹

NARODU IMOTSKE KRAJINE!

Nalazimo se neposredno pred svršetkom najkrvavijega rata u povijesti, kojega nam nametnuše, Njemački i Italijanski razbojnici i njihovi plaćenici, a kojeg eto ti isti razbojnici sigurno gube i pod udarcima bratske nam Crvene Armije i Partizanske vojske doživljuju svoj konačni slom. Nalazeći se dakle pred takvim slavnim svršetkom ovog krvavog rata, smatramo svetom dužnosti da povodom toga narodu naše Imotske krajine izdamo slijedeći:

P R O G L A S

Seljaci, radnici i svi rodoljubivi građani Imotske krajine

Najveći izrod hrvatskog naroda, njemački i italijanski agent Pavelić, prodao je našu hrvatsku domovinu vjekovnim neprijateljima našeg naroda), svojim zlodjelima pred cijelim svijetom osramotio naše hrvatsko ime. On šalje naše najbolje sinove na daleko ratište u borbu protiv naše Ruske braće, diljem čitave domovine šalje ih u borbu protiv junačkih naših partizana. Omladinu nam odvlači u mračne ustaške organizacije, u kojima od njih stvara krvnike svoga naroda. On je osiromašio naš narod dajući Njemačkim fašistima sva materijalna dobra naše domovine. On je u zemlji zaveo najljući teror, režim okova, glada i smrti. On sklapa sporazume sa srpskim četnicima u borbi protiv partizana. On po nalogu svojih gospodara iz Berlina i Rima sistematski nastoji iskorijeniti naš narod.

Ali naš narod vjeran svojoj herojskoj tradiciji Matije Gubca i drugi junaka ustao je da brani svoju zemlju od pljačkaša i krvnika, ustao se odmah poslije upada fašističkih gadova u našu zemlju i otada vodi s njima sveti oslobodilački rat — već punih 16 mjeseci. Ta je borba neprekidno od početka rasla i danas se ona toliko rasplamsala da je obuhvatila cijelu domovinu. Narodno partizanska vojska zadaje smrtne udarce okupatorima, ustašama i četnicima, čisti našu zemlju [od] fašističkih gadova, osvaja mjesto za mjestom i drži u svojim rukama ogromna oslobođena područja naše domovine.

Imočani krajišnici!

Narod naše krajine je pao najviše žrtvom fašističko ustaških razbojnika. Pavelić i njegovi agenti uspjeli su da zavedu dobar dio naroda naše krajine. Iz redova ovih zavedenih regrutirali su se mnogi zločinci i

¹ Fotokopija proglaša (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, k. 51.

krvnicu našeg naroda, koji su našoj krajini nanijeli veliku sramotu. Razbojnik Pavelić nam je odveo omladinu, naše najbolje ljude, na klanicu za tuđe prljave interese. On je prisilno uvlačio naše ljude u ustaške organizacije, prisilno zaklinjao po našim selima. On preko svojih agenata širi paniku i strah u narodu pred partizanima. On silom tiska oružje našim ljudima, koji ne žele nikakvog rata — pogotovo ne protiv partizana. On je naš Imotski okrstio imenom »Ustaška Kula«, da bi trikom pridobio narod naše krajine.

liaočani krajišnici!

Zadnji je čas da se prenite i uvidite šta hoće od vas da uradi Pavelić i njegova banda. Čas narodnog oslobođenja i narodnog suda je blizu. Naša hrabra partizanska vojska je svuda oko naše Krajine i svakog časa može doći k nama. Ne dajte da vas zastrašuju od partizana da vas sile u borbu ili na bježanje. Od koga da bježite od svoje braće svoje narodne vojske. Partizani ne biju nikoga ko im se ne suprotstavlja čak ni same ustaše koji se sami predaju, jer odijelo i prisilna zakletva ne čini čovjeka ustašom, već pokvarenost [...] Ne primajte oružje od neprijatelja naše domovine, a ako ste ga primili predajte ga partizanima. Pustite [...], zelenaše, Kolombane, Sučiće i Buljane i druge nek' se sami bore, zašto da se vi borite za njihova bogatstva i profite.

Ne dajte vašim sinovima, braći i očevima, da vam ih odvlače u vojsku, da liju krv, za propale tuđe interese. Vi koji ste zavedeni od Pavelića i drugi istupajte iz ustaških organizacija i izvlačite vašu omladinu iz njih, pogazite zakletvu na koju su vas prisilili.

Stupajte u narodno-oslobodilačku partizansku vojsku i svestrano pomozite partizane.

Srdačno dočekujte našu partizansku vojsku koja se za nas borii koja nas brani i štiti, koja nam uskoro dolazi donoseći vam slobodu i mir. Pokažimo da smo dostojni da sa našeg ponosnog Imotskog skinemo ime »Ustaška kula«, neka on postane »Kula narodnooslobodilačke borbe«.

Živila naša hrabra narodno-oslobodilačka partizanska vojska.

Imotski dana 3. 8. 1942.

Narodno-oslobodilački odbor

I m o t s k i

BROJ 14

IZVJEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »JOSIP JURCEVIC« OD 4. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O PARTIJSKOM RADU I MORALNO-POLITICKOM STANJU U BATALJONU¹

STAB BATALJONA »J. JURCEVIC«

br. 66

4/VIII. 1942.

POLITIČKOM KOMESARU IV OPERATIVNE ZONE

Predmet: **Politički izvještaj.**

Sa tačno prenesenim uputstvima vojno-partijsko savjetovanje koje je održano u Dinari ojačalo je i obogatilo narodno-oslobodilački pokret južne Dalmacije, kako u vojnom tako i u političkom smislu.

Rad se je nastavio u duhu najnovijih uputstava. Razvija se politička svijest pomoću organizacionog partijskog i političkog rada u širem smislu svih četa ovog bataljona.

Samo smo utoliko jači kolika je politička izgradnja svakog partijca i člana narodno-oslobodilačke i dobrovoljačke partizanske vojske. U tom pravcu smo dali naših napora, što smo i uvjerenja da ćemo ih svladati i udovoljiti potrebama za jačanjem ovog bataljona.

PARTIJSKO-ORGANIZACIONI RAD

Rad partijskih jedinica u svim četama bataljona »Jozo Jurčević« provodi se na liniji brzog stvaralačkog boljševiziranja i učvršćivanja starijih i najnovijih kadrova za podizanje partije iznad svega. Redovno je partijsko sastajanje jedinica, tako i partijskog biroa bataljona, ukoliko dozvoljavaju isto tako važne i potrebne akcije, od kojih se isto tako jačamo i živi pokret.

Sa kandidatima i simpatizerima se održavaju isto tako redovni sastanci. Uslijed nepotrebite konspiracije i ilegalnosti provođenja rada, kao i što su takova uputstva, osjiecá se takmičenje da bi se što brže izgrađivali simpatizeri, kandidati i partijci, to je već vidljiv plod postignut nekom manjom utakmicom.

Organizacioni rad SKOJ-a se razvija po istim uputstvima, koja nisu različita u samom sistemu organizacije partijskih formacija. Sastanci se održavaju u SKOJ-evim organizacijama i osnovnim jedinicama aktiva, kao što se to i kod partije), svakih 6 dana, a prema potrebi i prije.

Broj članova partije, kandidata i nepartijaca i skojevaca dostavlja vam se u priloženom formularu.²

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. t>r. 10/7, k. 1602A.

² Redakcija ne raspolaže tim formulartela.

Opći propagadni rad kojega vrše politički komesari u četama bataljona donekle je zadovoljavajući. Još se s time više potvrđuju slijedeće činjenice: uspjesi nad fašističkim okupatorskim snagama i njihovim slugama ustašama, koji dobivaju udarac za udarcem naših hrabrih boraca, što se može utvrditi da posjeduje moralne i političke svijesti partizanski pokret.

Smatrajući dušom partizanskog pokreta političke komesare, kojima se daje neograničena vlast da razviju pravilnu naučnu propagandu kako kod partizana tako i onim dijelovima gdje izvode operacije ili se vrše pripreme.

Pomoću štampe, radio-izvještaja i naučne partijske literature održavaju se politički časovi redovito u svim četama. Pri vršenju akcija moralno se osjeća zadovoljstvo naših boraca, koji svojim hrabrim držanjem ispred okupatora i ustaša dokazuju potlačenom i porobljenom narodu svoje zemlje da neće popustiti i izdati svoj narod, već sve dati za svoju slobodu i nezavisnost.

Iz ranijih izvještaja naših operacija, a to i u priloženom operativnom izvještaju će se vidjeti moralni i materijalni uspjesi. Povrh svega što neprijatelj raspolaže sa topništvom, minobacačima i drugim modernim oružjem, ne uspjeva sebi postavljene zadatke da ispuni. Dok to naši hrabri partizani uvijek uspiju u postavljenim zadacima. Nećemo nazad, već samo naprijed, kao što to potvrđuju česti nasrtaji fašističkih razbojnika.

Dana 30. VII. samo taj primjer možemo istaknuti a takovih je bilo mnogo. Neprijateljeva razbojstva kao i paljenje naših domova. Sa svojim istim namjerama je pokušao da bi palio i uništavao na onim pozicijama gdje su se nalazili partizani. Spomenutog datuma je neprijatelj pomoću artiljerije i minobacača se prebacivao da se domogne vrhova sjeverno od Bacine, ali mu to nije uspjelo. Sa naporima najjačeg pokušaja što su ih ikada upotreбили ostali su bez uspjeha povrh nekoliko juriša njihovih čuvenih alpinaca. To je jedan od najvećih poraza neprijatelja, koji je uložio svu sliu modernog oružja topništvo, minobacače, avione, teške mitraljeze, da bi skršio otpor naših boraca.

Toj sili fašističkoj jedino je mogao doleteti partizanski vojnik, kojega nisu mogli zastrašiti ni pogoni razbojničkog oružja. Vidjevši neprijatelj da je uložio sve sile modernog oružja, da partizanski vojnik nije popustio nego dao sve većeg otpora, dok je i okolo njega i priroda uništena od topovskih granata i minobacača.

U 14-satnoj borbi neprijatelj je raspolagao sa 1.000 vojnika, dok smo mi imali na tim položajima 30 partizana i zadali mu gubitaka u ljudstvu i materijalu. U 8 sati neprijatelj se je morao povlačiti jer nije zadobio nikakvih uspjeha. Njegovo povlačenje je štitila artiljerija i dva aviona, koji su bacali bombe na naše položaje.

Zvjerstva su neopisiva talijanskih razbojnika koji su nakon neobavljena posla pohapsili civilno stanovništvo Baćine u broju od 40 ljudi, žena i djece. Ali je moral naroda sve jači i otporniji prema neprijatelju. Talijanske okupatorske snage ne mogu naći onaj broj izdajničke agen-

ture u našem narodu, te ga zlostavljaju, a još više s razloga što ga mi na svakom koraku ugrožavamo.³

U mjestima južne Dalmacije organizirani su N.O.O, pa i u onim selima i zaselcima gdje nije postojala do sada organizacija našeg pokreta.

Uz pomoć partizana u mnogim mjestima se je uspjele zainteresirati mase za N.O.P. putem zborova.

Veze između partizana sa partijskim organizacijama Okruga makarskog su redovne. Isto tako smo u vezi sa O.K. Imotski kao i sa K.K. za Neretvu.

Vojno-partijska tehnika je uspostavljena, proradila je i to tako da umnožava dobiveni partijski materijal i izdaje naš izvještaj. Od sveg dobivenog materijala, kojeg smo umnožili, dostavili smo po nekoliko primjeraka svima organizacijama.

Uz naš borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
Bošković* v. r.

Komandant
Petar Bogunović v.r.

BROJ 15

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 5. KOLOVOZA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O SASTANKU ČLANOVA ŠTABA ZONE S VRHOVNIM ŠTABOM I DRUGOM TITOM, O AKCIJAMA I BORBAMA PARTIZANA U SREDNJOJ I JUŽNOJ DALMACIJI I O MOGUĆNOSTIMA FORMIRANJA PARTIZANSKOG ODREDA NA SEKTORU LIVNO—GLAMOČ—GRAHOVO¹

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 402/421
5. augusta 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Primili smo Vaš dopis od 27. VII,² na kojem Vam odmah odgovaramo.

1. Dolaskom proleterskih brigada na sektor Bugojno—Kupres—Duvno naša se pažnja odmah skoncentrisala prema njima. Drug Đorđe,³ koji

³ Opširnije o djelovanju bataljona vidi dok. br. 8.

* Nedo Bošković

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 44/2, k. 1490A.

² Redakcija nije pronašla ovaj izvještaj.

³ Edo Santini

je od bataljona »Vojin Zirojević«, a na traženje Vrhovnog štaba upućen tamo radi davanja potrebnih informacija, izvjestio nas je da Vrhovni štab traži da se odmah uputi k njima drug komandant. Po primitku ovog naređenja, komandant drug Jović,⁴ politički komesar drug Jordan⁵ i operativni oficir drug Milić,⁶ nakon konferencije koja je održana 24 pr. mj. u jednom selu Livanjskog Polja,⁷ na kojoj se imalo pričati formiranju Odreda na sektoru Livno—Glamoč—Grahovo, uputili su se prema Vrhovnom štabu. 26. pr. mj. na planini Cincar blizu Donjeg Maiovana došli smo u vezu s njima. U razgovoru kojeg smo odmah povelili sa drugovima iz Vrhovnog štaba, a naročito sa komandantom drugom Titom, izložili smo im razvitak i stanje partizanskog pokreta u Dalmaciji, o kojemu su oni bili vrlo malo informirani. Naši razgovori o Dalmaciji odrazili su se i na emisije »Slobodne Jugoslavije«, koja je na osnovu naših informacija u nekoliko emisija govorila o stanju i borbanama partizana u Dalmaciji. Iz njihovog izlaganja smo doznali da je osnovni pravac njihovog kretanja Hrvatska i to u prvom redu Lika, a cilj podizanje ustanka u Hrvatskoj.

Naš posjet Vrhovnom štabu imao je za cilj ne samo međusobno povezivanje i upoznavanje, nego i namjeru da Vrhovnom štabu, izlaganjem situacije na sektoru Livno—Duvno—Imotski—Biokovo ukažemo na mogućnost, u koliko bi se tu angažovao barem jedan dio proleterskih brigada, oslobođenja čitavog ovog terena sa jednim velikim dijelom obale. Drugi dio proleterskih brigada bi imao preko Livna i Livanjskog Polja uz potporu naših i krajiških snaga likvidirati Grahovo i odatle se prebaciti u Liku. Drugovi iz Vrhovnog štaba nakon našeg izlaganja, iako su imali drugi plan, tj. čišćenje terena prema Ključu, Mrkonjiću i Jajcu i likvidiranje toga ustaško-četničkog sektora, nisu odbili ovaj naš plan, već su konačno riješenje odložili poslije pada Livna. Uslijed odsutnosti članova Vrhovnog štaba koji su se nalazili na terenu, konkretni razgovori sa nama odgođeni su također nakon zauzimanja Livna.

Napad na Livno bio je predviđen za 29 pr. mj. na noć i u pravcu bila je već vršena koncentracija. Međutim, uslijed propusta II proleterske brigade, koja nije razrušila mostove na cesti Bugojno—Gornji Vakuf, neprijatelj je uspio 27 pr. mj. da prodre iz Jajca i Bugojna jednom kolonom na čelu sa tenkovima, da povрати Šujicu i Kupres i time poremeti čitav plan. Brigade su se morale ponovo koncentrisati sa ciljem uništavanja ove kolone, jer bi prije toga bilo vrlo teško zauzeti Livno i osloboditi taj kraj.

Mi smo se zbog važnosti operacija, koje su se vršile prema Livnu i Livanjskim selima, a naročito zbog mogućnosti daljnog razvitka operacija u pravcu Imotskoga i Grahova, a i po traženju samog komandanta druga Tita, zadržali pri Vrhovnom štabu od 26. VII do 1. VIII. Pošto su se upadom ustaške kolone operacije mnogo razvukle, to su se

⁴ i²² Vicko Krstulović

⁵ Ivica Kukoč

⁶ i²⁰ Maks Baće

⁷ Održana s rukovodiocima bataljona »Vojin Zirojević« i »Starac Vujadin« u selu Bastasi.

komandant drug Jović i politkom drug Jordan povratili u sjedište Štaba na Dinari, a pri Vrhovnom štabu je ostao operativni oficir drug Milić.

U ovoj akciji smo angažovali skoro sve snage naše Zone. Južno-dalmatinskom bataljonu⁸ smo izdali naređenje da se sa jednom četom prebaci na Kamešnicu i time ispitamo mogućnost prebacivanja cijelog Bataljona radi daljnjeg razvijanja operacija prema jugu, nakon zauzimanja Livna. Ostalim snagama ovog Bataljona je naređeno, da miniranjem, krampanjem i postavljanjem zasjeda onemogućuje ceste koje vode sa juga prema Livnu. Odredu za srednju Dalmaciju je naređeno da isto tako miniranjem, krampanjem i postavljanjem zasjeda onemogućuje neprijatelju da pošalje pojačanje iz Splita ili Sinja prema Livnu. U ovoj akciji ovaj naš Odred je imao lijepog uspjeha. 29. pr. mj., par sati nakon što je Odred zauzeo položaj na Prologu naišla su 23 talijanska kamiona sa trupama i materijalom da smjene posadu na Vagnju.

I.D.U. bataljon⁹ koji se nalazio u zasjedi na samoj cesti, dočekao je neprijatelja i u borbi koja se je vodila od 9 sati u jutro do 2 sata poslije podne i u kojoj je došlo do borbe prsa u prsa ubio je oko 150 okupatorskih vojnika, zapalio 16, a oštetiio sedam kamiona. Zaplenio je 1 minobacač sa 72 mine, 41 pušku, 2.500 metaka i raznog drugog materijala. Plijen bi bio daleko veći da neprijatelju nisu stigla pojačanja i to 6 tenkova i 7 oklopnih automobila, koji su prisilili naše borce na povlačenje.¹⁰ Usprkos ovih snaga neprijatelju se nije uspjelo probiti preko ceste. Ovaj Odred se nalazi i dalje na položaju. Neprijatelj je do sada pokušavao nekoliko puta da se probije, ali je uvijek morao da se povuče pred našim snagama. Prema današnjim obaviještenjima ovom Odredu je uspjelo da opkoli neprijateljske snage na Vagnju i postoji mogućnost da budu uništene. Snage neprijatelja su oko 200 vojnika, nekoliko teških mitraljeza i nekoliko bacača. Zbog važnosti i dalekosežnosti ove akcije, komandant drug Jović je otputovao odmah na teren da bi se neposredno upoznao sa situacijom i lično rukovodio ovom važnom akcijom. Naši gubitci su do sada 10 mrtvih, 6 ranjenih.

U vezi sa onemogućavanjem okupatora da pošalje pojačanja iz Splita ili Sinja za Livno, naredili smo našim letećim desetinama na Mosoru, Rogoznici, Moseću i Solinu da se prikupe i da krampanjem i miniranjem kao i postavljanjem zasjeda onemogućuje cestu Split—Sinj. Danas smo primili izvještaj prema kojemu 31 pr. mj. su razrušili cestu kod Rupotina (oko 8 kilometara daleko od Splita) i razrušili telefonske stupove u dužini od oko 2 km. Nakon toga su se povukli na obližnju planinu Kozjak i odatle osmatrali neprijatelja.¹¹ 1. VIII. u jutro neprijatelj je počeo da koncentriše svoje snage iz Splita, Solina i Klisa i da se kreće prema planini Kozjak, sa ciljem da opkoli naše snage koje se tamo nalaze. Naši su (njih oko 50) zauzeli položaje i primili borbu koja je trajala od 9 sati ujutro do 2 poslije podne. Neprijatelj je u toj borbi imao oko 20 mrtvih i isto toliko ranjenih. Uslijed dolaska novih snaga, naši su se povukli. Talijani su na planini Kozjak kao i okolnim

⁸ »Josip Jurčević«

⁹ Prvi dalmatinski udarni bataljon

¹⁰ Vidi dok. br. 3, 4, 5, U i 257.

¹¹ Vidi dok. br. 9.

selima skoncentrisali oko 5.000 vojnika. Artiljeriju iz Splita i Solina izvukli su na planinu. Nakon ove neuspjele akcije palio je, pljačkao i hapsio obitelji nekih partizana iz Solina.¹² Ova četa se sada nalazi u Moseću sa zadatkom da vrši prepade na talijanske snage koje se sada nalaze na Kozjaku, da bi ih tako privezala dok se ne raščisti situacija oko Livna, ili Vagnja i ujedno da vrši napade na cestu Solin—Sinj u koliko bi neprijatelj pokušao da ovim putem uputi pojačanja.

Isto tako izdali smo naređenje Odredu za sjevernu Dalmaciju da se sa svojim snagama prebaci prema cesti Knin—Grahovo—Livno, da nastoji rušenjem i zasjedama onemogućiti neprijatelju da ovim putem pošalje pojačanja. Međutim, uslijed stanja u kojemu se nalazi ovaj Odred, a koje smo doznali po primitku Vašeg i njihovog dopisa, ova stvar je otpala.

Isto tako naređeno je bataljonu »Starac Vujadin« preko čijeg teritorija prolazi ova cesta, da je rušenjem onemogućí za promet motornih vozila. Od Štaba bataljona V Krajiškog odreda je traženo da jedan deo svojih snaga približi ovoj cesti, kako bi pokušaj neprijatelja da uputi pojačanja ovim putem onemogućio. Od njega još do danas nismo primili nikakav odgovor. Napominjemo da smo sve ove akcije i naređenja izdali u saglasnosti i po naređenju Vrhovnog štaba.

2. Iz pisama koje smo dobili jučer od Vas, od Štaba Grupe ličkih odreda, kao i od samog Štaba odreda za sjevernu Dalmaciju, doznali smo o teškom i neorganizovanom povlačenju ovog našeg Odreda, uslijed čega je imao 9 mrtvih i 26 ranjenih, zbog čega je nastupila demoralizacija boraca i opasnost da se čitav Odred, a naročito bataljon »Bude Borjan« raspadne. Iz pisma komesara druga Katića¹³ vidimo da je s njime u saglasnosti privremeno razoružan bataljon »Bude Borjan«, dok iz dopisa Štaba Grupe ličkih odreda proizilazi da je razoružan i bataljon »Branko Vladušić«, uglavnom iz istih razloga.¹⁴ Ne znamo da li je ova odluka donesena u saglasnosti sa Vama, te Vas molimo da nas o ovome izvjestite. Ovo oružje prema Vašem a i njihovom dopisu predano je novim ličkim dobrovoljcima, a imalo bi se povratiti ovim bataljonima nakon što se odmore i osposobe za nove akcije.

Ne znamo šta je sa municijom ovih bataljona. U koliko je i ona predana na upotrebu, trebalo bi kod povraćanja oružja vratiti onoliki broj metaka, koliko im je oduzeto. Stoga Vas molimo da ovo regulišete sa Štabom grupe.

Samo pak razoružavanje ovih bataljona mislimo da će nepovoljno djelovati na raspoloženje boraca i otežati njihovo osposobljavanje za nove borbe i akcije.

Iz pisma druga komesara saznajemo da je komandant ovog Odreda drug Rade Bulat povraćen u sastav GSH i da se neće više vratiti. Nisu nam poznati razlozi ove odluke, ali mislimo da će i ona mnogo otežavati ozdravljenju i reorganizaciji Odreda za sjevernu Dalmaciju, tim više što je čitav Stab [Zone] uslijed akcija oko Livna, Vagnja, kao i prisu-

¹² O borbama na Kozjaku vidi dok. br. 35.

¹³ 19 Vladimir Bakarić

¹⁴ Vidi dok. br. 22 i knj. 2, dok. br. 199.

stvom samog Vrhovnog štaba vezan za sada uz ovaj sektor, i što neće barem za izvjesno vrijeme moći uputiti nekoga koji bi rukovodio reorganizacijom i po [...] borbenim osposobljavanjem ovog Odreda, kao i stvaranjem takvog plana akcija, koje bi mogli da vrše ovi bataljoni. Stoga Vas molimo da nastojite bilo preko Grupe ličkih odreda, ili koje druge ličke jedinice pomoći ovim bataljonima. Naročito bi bilo potrebno da pomognete ovim bataljonima u komandnom osoblju, pa i četnom, jer je ono barem prema izvještajima uglavnom krivo što je ovaj Odred doveden u ovako teško stanje. Mi ćemo sa svoje strane nastojati da što prije uputimo nekoga, koji bi stvarno pomogao ovom Odredu i po mogućnosti i rukovodio barem njegovim prvim akcijama.

3. Odred za srednju Dalmaciju je nakon uglavnom završene žetve i reorganizacije imao preći na Svilaju i odatle izvršiti razoružavanje žandarmerijske stanice Muć i Lećevica. U međuvremenu mu je naredeno da ide na Prolog i da krampanjem i miniranjem onemogućiti cestu Sinj—Livno, a postavljanjem zasjeda spriječiti svaki pokušaj neprijatelja da pošalje pojačanja prema Livnu. Razvitak ove akcije smo Vam naprijed iznijeli.

Reorganizacijom ovog **Odreda** upotpunjen je I D.U. bataljon koji sada broji oko 170 boraca. II bataljon ima dvije čete po 70 boraca. Osim ovoga ovaj Odred ima preko 300 nenaoružanih boraca, što predstavlja veliku teškoću i balast, a same borce, jer se bez oružja upotrebljavaju uglavnom za fizičke i logorske poslove, i to ih mnogo demoralizira i čini nezadovoljnim. Uslijed toga, kao i još uvijek nedovoljnog političkog rada, te uslijed pomanjkanja rukovodioca koji bi znali vezati i oduševiti ljude za borbu, uslijedili su češće slučajevi dezerterstva. Ovom dezerterstvu je često kriv nedrugarski a i nevojnički postupak raznih komandira, pa i komandanata bataljona, a naročito pomanjkanje sredine koja bi novodošle borce drugarski primila i olakšala im prilagodavanje teškom partizanskom životu, a svojim političkim djelovanjem i objašnjavanjem ciljeva naše borbe podizala ljude, koja ne bi dozvolila da se ljudi brzo demorališu uslijed svakodnevnih sitnih nedostataka. Potrebno će biti poduzeti hitne mjere da se ovo dezertiran je spriječi, a aktiviziranjem svijesnijeg dijela partizana stvori što bolja atmosfera i drugarstvo u jedinicama gdje bi novodošli brzo našli svoju sredinu. Jačim političkim radom, a naročito redovitim održavanjem političkih časova, nastojati ćemo drugove jače privezati uz narodno-oslobodilačku borbu, a ukazivanjem na veličinu naših ciljeva i bliskost pobjede spriječiti da ih sitni nedostaci i slabija ishrana demoralise, nakon čega nastaje mogućnost dezerterstva. Trebat će na političkim časovima objašnjavati borcima ljagu koju će vječno da na sebi nose ti ljudi, koji će i onako nakon narodne pobjede biti pozvani na odgovornost zbog svog izdajstva.

Prilikom posjete Vrhovnom štabu došli smo u vezu sa komandantom Operativnog štaba za Bosansku Krajinu drugom Kostom,¹⁵ a isto i sa drugom Starim.¹⁶ Između ostalog su nam rekli da su se sporazumili

¹⁵¹²⁸ Košta Nad
i 29 Đuro Pucar

s Vama, da Vam svo suvišno oružje i municiju koje oni dosta imaju ustupe kao i ono koje će u daljnim akcijama zarobljavati. Jednu dosta veliku količinu da su Vam već i ustupili. Kako su naše potrebe u oružju vrlo velike, to se vidi i iz prednjeg, to Vas molimo da nam jedan dio ustupljenog oružja i municije pošaljete, te će se time formirati ne samo nove jedinice, nego i mnogo pomoći rješavanju napred iznesenih problema.

Isto tako u razgovoru sa Vrhovnim štabom sporazumili smo se da i im uputimo jedan bataljon od oko 200 nenaoružanih boraca, koje će oni naoružati i u akcijama sa njihovim proleterskim brigadama vojnički i politički osposobiti tako da bi ovaj bataljon imao da predstavlja buduću jezgru naših partizanskih snaga. On bi se nakon izvjesnog vremena povratio u sastav naše Zone. Zbog toga smo bili odlučili da u sastav ovog bataljona uđe po jedna četa od 70 ljudi iz sjeverne, južne i srednje Dalmacije. Zbog stanja u kojem se nalazi Odred za sjevernu Dalmaciju ne vjerujemo da može uputiti potrebnih 70 boraca. Zbog toga ćemo nastojati, u koliko bude dovoljno vojničkog i političkog kadra uputiti iz srednje Dalmacije dvije čete po 70 ljudi. Naređenjem Južno-dalmatinskom bataljonu »Josip Jurčević« o odašiljanju jedne čete od 70 ljudi i smo već uputili. I kod njih je problem naoružanja ljudi dosta velik, jer od 460 partizana, naoružanih je samo 280. Mislimo da će i ova kombinacija, u koliko je uspijemo izvršiti, doprinjeti mnogo rješavanju problema nenaoružanih partizana. U razgovorima koje smo s ovim u vezi vodili sa drugom Titom on nam je iznio iskustvo koje su oni imali prilikom formiranja svojih proleterskih brigada. Jedinice koje su bile i vojnički i politički relativno slabe, ulaskom u proleterske brigade i time jačim političkim radom i vojničkim akcijama razvile su se toliko, da danas s pravom nose naziv proleterskih jedinica. Oslanjajući se na ovo iskustvo oni imaju namjeru da u krajevima, u kojima izvjesno vrijeme borave i vode akcije, uzmu iz domaćih jedinica neke snage u sastav svojih brigada, da ih izvjesno vrijeme zadrže, vojnički i politički podignu i tako stvore jednu čvrstu jezgru u tom kraju.

4. Izvještaj koji smo dobili 23. VII. iz južne Dalmacije od bataljona »Josip Jurčević« nalazi se kod druga Milića, te zbog toga Vas izvještavamo prema sjećanju o najvažnijim stvarima.

U okviru opće ofanzive koju je okupator vršio prošlog mjeseca u Dalmaciji izvršio je napad i na bataljon »Josip Jurčević«. Neprijatelj je u ovoj akciji upotrebio oko 30.000 vojnika, pored avijacije i ratne mornarice koja je sa mora tukla naše položaje. Ofanziva je počela 24. VI. i trajala je osam dana.¹⁷ Naši su uspjeli spretnim manevrima da izbjegnemo opkoljavanje kao i frontalnu borbu, te su zauzimanjem zgodnih pozicija uspjeli da nanesu neprijatelju dosta teške gubitke. Ubijeno je oko 300 okupatorskih vojnika i oficira. Nakon neuspjele ofanzive okupator se je povukao, paleći okolna sela. Ova pobjeda nad okupatorom je mnogo

¹⁷ Vidi dok. br. 10, 26 i 47.

¹⁸ Vidi knj. 2, dok. br. 385, napomenu 2; dok. br. 527, napomenu 3 i dok. br. 529.

odjeknula u južnoj Dalmaciji, autoritet partizana je mnogo porastao, narod, naročito seljaci okolnih sela sa još većim povjerenjem gledaju u partizane. Dolazak novih boraca je posljedica ove ofanzive. Opširniji izvještaj o stanju u južnoj Dalmaciji poslat ćemo Vam po dolasku druga Milića, odnosno po primitku izvještaja koje smo od njega tražili.

5. Većina tačaka i pitanja postavljenih u zadnja dva pisma upućenih od strane komesara druga Katića,¹⁹ odnose se na stvari koje je rješavao i postavljao sam Milić.²⁰ Slučaj Paje Popovića,²¹ sela Ježević, Baričić Vjekoslava kao i ostale rješavao je sam drug Milić, dok se drug komandant Jović²² nalazio na putu za Liku, gdje je u kratko vrijeme dva puta bio, a sadašnji politički komesar drug Jordan svoju dužnost još nije bio primio. Stoga je potrebno da drug Milić dade po ovome potrebno objašnjenje, što će biti dosta teško prije njegovog povratka iz Vrhovnog štaba. Naše mišljenje po ovim pitanjima, naročito u pogledu sela Ježević izrazili smo u kritici drugu Miliću, da se je ovdje previše istrčao. Da nije trebao ni hapsiti, a kamo li prijetiti sa strijeljanjem seljaka, koji su za vrijeme razoružanja njihovog sela sjedili mirno u svojim kućama. Odgovor na Vašu kritiku u pogledu Paje Popovića, kao i cijeli zadnji izvještaj pisao je sam drug Milić. U pogledu postupka prema drugu Baričić Vjekoslavu istina je da je drug Milić i tu sam donio odluku, ali mi smo se nakon našeg povratka saslušavši njegov izvještaj po ovoj stvari, ipak s njime složili. Konferencija koju je održao drug Milić skupa sa Štabom odreda i sa štabovima bataljona, nije održana sa ciljem da se utvrdi krivica druga Baričića u pogledu akcije u Kosovskoj Dolini, već je ta stvar izbila u toku same konferencije, tako da se to nije moglo spriječiti. Kukavičko držanje druga Baričića za vrijeme napada na Dinaru pr. mj. nije utvrdio samo drug Milić, nego i ostali drugovi koji su rukovodili ovom borbom. Stoga smatramo da je odluka druga Milića o smenjivanju druga Baričića sa dužnosti oficira pri Štabu Zone bila pravilna. Drug Baričić je sada operativni oficir I D.U. bataljona. O njegovom sadašnjem držanju nemamo još nikakvih podataka.

6. U izvještaju o akcijama u srednjoj Dalmaciji ispustili smo da Vam navedemo akcije koje su izvršili partizani na otoku Braču i Hvaru. Brački partizani izvršili su slijedeće akcije:

U noći od 29. na 30. VI. t. g. I vod ove čete ušao je u Povije, zauzeo poštu i javno na trgu likvidirao jednog omraženog ustaškog špijuna.

30. VI. jedna udarna grupa u Bolu u dogovoru sa komandom čete napala je jednu domobransku patrolu, predvođenu od jednog žandara. Žandar je na mjestu ubijen, a jedan domobranac lakše ranjen. Zaplenjene su dvije puške, 86 metaka, 2 opasača sa fišeklijama i noževima.

U noći od 1 na 2. VII. III vod likvidirao je jednog opasnog špijuna u Milni.

5. VII. poslije podne Ceta bračkih partizana zauzevši prethodno puteve i poštu održala je politički zbor u Postirama. Ceta je odušev-

²⁴ via knj. 2, dok. br. 129, 131, 133 i 135.

ljeno dočekanu od čitavog građanstva, koje se sa crvenom zastavom pridružilo četi i formiralo povorku. U povorci kao i za vrijeme zbora na kojem je drug partizan objasnio cilj i svrhu Narodnooslobodilačke borbe, klicalo se je Narodnooslobodilačkoj borbi, partizanima, Sovjetskom Savezu i td.

U noći od 8 do 9. VII. četa je ušla u Postire_ i na preko stotinu konja odnijela iz tvornice sardina podružnice »Neptun«, preko 75 hl ulja, 160 barila slane ribe, 100 kila kositra i još neke druge manje stvari. Suviše je dignuto iz jedne manje tvornice 15 hl ulja, koje su Talijani već bili rekvirirali. Veći dio ulja i ribe podijeljen je stanovništvu otoka Brača, a manji je Ceta uskladištila.²³

9. VII. ujutro tri partizana preobučena u građanska odijela uz pomoć Drugog voda ušli su u Postire, na motorni brod, koji je vršio prugu Supetar—Postire—Omiš i revolverima prisilili na predaju i uhapsili:

1. ustašu Zeljka Jakelić, stožernog zapovjednika starčevićanske omladine za župu Cetina, 2. ustašu Nika Kovačević dočimovnika, 3. ustašicu Perica Dinku ravnateljicu za tjelovježbu pri ustaškom stožeru. Sva trojica su predvedeni u četni logor i nakon saslušanja strijeljana. Zaplijenjena su tri revolvea.²⁴

Istog dana 9. VTT . na četiri razne točke otoka Brača iskrcalo se je sa jedrenjacima, koje su pratili tri ratna broda i jedan avion, oko 1750 Talijana, koji su uz pomoć 4 tenka i 2 kamiona tri dana uzalud obilazili otok da bi pronašli partizane i vojne bjegunce. Kad u tome nisu uspjeli dali su se na pljačku i uništavanje usjeva.

14. VII. III vod je zaustavio motorni brod i odnio dvije puške, 227 metaka od jednog žandara, koji je na brodu pomenuto oružje pratio u Omiš.

Skoro kod svih akcija, a naročito kod organizovanja zbora, kod zapljene ulja i skrivanja vojnih bjegunaca ispred Talijana, izdašno su nas pomagale mjesne udarne grupe i narodnooslobodilački odbori.²⁵

Hvarski partizani izvršili su slijedeće akcije:

U toku mjeseca juna na Bogomolji²⁶ uništili su potpuno arhivu općinsku i demolirah poštu. Prema njihovom izvještaju cijeli rejon od Bogomolje do Jelse je oslobođen. II vod ove čete razoružao je žandarmerijsku stanicu u Vrbanju. Zaplijenjeno je 5 vojničkih pušaka, 2 revolvea, 1 lovačka puška i oko 250 metaka, te sva državna imovina koja se tu nalazila. Poslije razoružanja stanice ustaške vlasti boje se da je ponovno uspostave. Ista grupa izvršila je ekonomsku akciju i zaplijenila je 6 kvintala hrane.

3. VII. Hvarska partizanska četa likvidirala je ustaškog i okupatorskog špijuna Franu Duževića iz s. Dol. Omraženost ovoga špijuna u narodu bila je tolika da ga nije imao ko pokopati. Tek nakon tri dana bili su prisiljeni Talijani i žandari da ga sami pokopaju.

²³ Vidi dok. br. 64 i 280.

²⁴ Bračka partizanska četa ušla je u Postire 5. srpnja. Vidi dok. br. 64 i knj. 2, dok. br. 533 i 536.

²⁵ Vidi dok. br. 266, napomenu 2.

²⁶ Akciju je izvršila Hvarska partizanska četa »Matija Ivanić« 22/23. lipnja. Vidi knj. 2, dok. br. 535.

5. VII. u noći jedan vod ove čete razoružao je financijsku stanicu u Pitovskoj Plaži zapljenevši 4 puške, 300 metaka i 8 čebadi. Jedan financ se je pridružio partizanima. Drugi vod ove čete izvršio je ekonomsku akciju odnijevši jednom špekulantu u Starom Gradu 100 kila kože. Ista grupa zapljenevši je 2 radio aparata poznatim ustašama.

Utjecajem partizana, jedan domobran je pobjegao sa oružjem iz žandarmerijske stanice k partizanima. Uslijed akcija partizana i uopće Narodnooslobodilačke borbe osjeća se naglo raspadanje ustaške vlasti. Kao primjer iznose potpuno zatvaranje općine u Vrbovskoj i Bogomolji. U Jelsi općinom upravlja neki stranac, jer se ni jedan mještalin nije htio primiti te dužnosti. U mnogim selima nema nikakove seoske vlasti.

Ustaške vlasti nemoćne da suzbiju Narodnooslobodilačku borbu na Hvaru, pozvali su talijansku kaznenu ekspediciju ne bi li oni pronašli i uništili partizane. Talijani su poslali na Hvar oko 2.000 vojnika i karabinjera sa kamionima, tenkovima i strojnim puškama. Poslije tri dana pljačkanja, haranja i teroriziranja po nekim selima i poslije nego su zapalili nekoliko kuća, ova banda se uglavnom neobavljena posla povratila u Split.

7. Formiranje odreda na sektoru Livno—Glamoč—Grahovo koje je konačno imalo biti izvršeno prema narednju Vrhovnog štaba N.O.P.O. i D.V. Jugoslavije, G.S.H. i Operativnog štaba za Bosansku Krajinu ponovno je odgođeno.

Da bi se pristupilo konačnom formiranju ovog Odreda bila je zakazana konferencija od strane Štaba ove Zone 24 pr. mj. u s. Bastasima (Livanjsko Polje), na kojoj su pored prestavnika bataljona »Gavrilo Princip«, »Budućnost«, »Vojin Zirojević« i »Starac Vujadin« pozvani prestavnici V Krajiškog odreda kao i zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu drug Slavko Rodić, koji je tada rukovodio operacijama na Glamoču. Svi pozvani su uputili svoje prestavnike, dok drug Rodić uslijed lakše bolesti nije došao. Zbog otpora i nezadovoljstva koju su na ovoj konferenciji pokazali prestavnici V Krajiškog odreda i bataljona »Budućnost«, a naročito drug Morača, zamjenik komandanta V Krajiškog odreda, koji je odlukom Operativnog štaba za Bosansku Krajinu određen za komandanta ovog novog Odreda (nije došlo tada do njegovog formiranja). Drug Morača²⁷ se u svojim prigovorima uglavnom oslanjao na mišljenje druga Rodića. Zbog toga na konferenciji nije donesena konačna odluka, već je ostavljeno da se stvar riješi sa drugom Rodićem, koji se tada nalazio u oslobođenom Glamoču. Kako na samoj konferenciji, tako i u razgovoru sa drugom Rodićem, nakon detaljnijeg objašnjenja i iznašanja svih argumenata u prilog formiranja ovog Odreda, svi oni koji su se protivili morali su priznati da je potreba formiranja ovog Odreda apsolutno nužna i da njegovom formiranju treba pristupiti što prije.

Pošto nas je put vodio za Vrhovni štab, to smo htjeli iskoristiti priliku i prije definitivnog formiranja ovog Odreda, izmjeniti misli sa njim. Za vrijeme ovih naših razgovora u Vrhovni štab je došao koman-

²⁷ Milutin Morača

dant Operativnog štaba za Bosansku Krajinu drug Košta²⁸ i komandant za Bosnu i Hercegovinu drug Stari.²⁹ I oni su pod utiskom razgovora koji su imali sa drugom Rodićem i Moračom u početku se protivili formiranju ovog Odreda, a naročito njegovo potpadanje pod nadležnost IV operativne zone, iznoseći neraspoloženje boraca bataljona »Budućnost«, da pripadnu pod nadležnost hrvatske Zone. Nakon opširnije diskusije u prisutnosti samog komandanta druga Tita, oni su priznali potrebu da se ovaj Odred formira. Zbog akcija koje vode proletherske brigade na Livanjskom terenu i mogućnosti oslobodavanja ovog sektora, bataljon «Voj in Zirojević» bi eventualno otpao iz ovog Odreda, jer mobilizacijom novih snaga na ovom terenu postoji mogućnost da se ovaj Bataljon pretvori u Odred, a pravac njegovog prodiranja usmjeri prema jugu, gdje su isključivo hrvatski krajevi. Konačno rješenje po ovoj stvari donet će Vrhovni štab nakon raščišćavanja situacije na Livanjskom sektoru.

8. U štab ove Zone stigao je major bivše jugoslavenske vojske Primorac,³⁰ dobar borac i rodoljub. Kako nam je za vrijeme svog boravka u Splitu služio kao obavještajac, to nam je po dolasku u ovaj Štab dao neke informacije u pogledu četnika i samog Birčanina.³¹ Prema njegovoj izjavi oko 5. pr. mj. održana je konferencija kod Šibenske Rogoznice na kojoj je osim Birčanina prisustvovao pukovnik Uzunčević³² i jedan talijanski pukovnik. Svrha samog sastanka osim traženja oružja od strane četnika nije mu poznata. Nakon ove konferencije Birčanin je skupa sa kapetanom Tomaševićem krenuo na obilazak prema Hercegovini. Na putu im se je imao pridružiti i Jevđević.³³ Povratak Birčanina u Split bio je predviđen za 25. pr. mj., ali se on do tada nije vratio.

U Grahovu je formiran »Štab Četničke Dinarske Divizije« na čelu sa pukovnikom Uzunčevićem. U štab su ušli kapetan Tomašević i poručnik Perišić. Oni imaju namjeru da upute poziv u ime Draže Mihailovića svim oficirima i podoficirima i da ih pod pretnjom lišenja čina, prisile da dođu u četnike. Novaca da imaju dosta, a i platu primaju od Talijana. Četnička odijela prave im se u Splitu.

Majora druga Primorca mislimo iskoristiti kao stručno lice i nastavnika pri ovome Štabu, za stručno osposobljavanje naših mladih kadrova. Zbog toga ćemo ga prvom prilikom uputiti k Vama u Liku, kako bi se na terenu i u kontaktu sa nastavnicima naših oficirskih škola upoznao sa partizanskim načinom ratovanja, osposobljavanjem naših boraca za vojne rukovodioce i koristio se stečenim iskustvom nastavnika naših oficirskih škola. Molimo da mu omogućite da se ovim svojim putovanjem što više okoristi.

²⁸ Rudolf Primorac

³¹ Ilija Trifunović-Blrčanin

³² Dimitrije Uzunčević

³³ Dobrosav Jevđević

9. U prilogu Vam šaljem obavještajni materijal iz Splita u toku zadnjih mjesec dana.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

*Jordan,*³⁴ v.r.

Komandant

(na terenu)

(M. P.)

P.S. O upućivanju šestorice Kninjana³⁵ bivših saradnika Paje Popovića u naš Stab, doznali smo na putu za Vrhovni štab. Vaš dopis smo ponijeli sa sobom da bismo u razgovoru sa Vrhovnim štabom upoznali se u pojedinostima sa načinom formiranja dobrovoljačkih odreda, o njihovom odnosu prema partizanskim štabovima, kao uopće da bismo se koristili njihovim iskustvom i savjetom u ovoj stvari. Drugovima koji su ostali u sjedištu Štaba uputili smo dopis u kojem smo im naveli da su navedeni Kninjani po odluci G.S.H. upućeni u naš Stab. Naveli smo im da s njima obazrivo postupaju i da im budu na usluzi. Upozorili smo ih da iste zadrže u Štabu do našeg povratka, kada ćemo sva pitanja sa njima riješiti. Drugovi u sjedištu Štaba su vjerovatno površno pročitali naš dopis, uslijed čega se dogodilo da su prije našeg dolaska, odnosno bez ikakvih konkretnih obaveza, upućeni na Kninski teren, gdje bi imali da vrše prikupljanje i organizovanje svojih pristaša.

Po povratku u Stab upoznavši se odmah sa ovom stvari uputili smo odmah hitan dopis u kojem smo pozvali da dođu u Stab radi definitivnog rješavanja njihovog pitanja, a naročito načina organiziranja njihovih pristaša i njihovog odnosa prema nama. Njihov letak smo već izdali, dok naš letak zbog odsutnosti komandanta i komesara tek sad spremamo. U razgovorima koje su vodili ova šestorica sa našim drugovima za vrijeme svog boravka u Štabu, izjavili su da oni spremaju novi letak, kojeg će dati nama na kontrolu, s time da ga mi i otšampamo.

³⁴ Ivica Kukoč

³⁵ Odnosi se na grupu oficira zarobljenih u štabu četničkog puka Paje Popovića. Vidi knj. 2, dok. br. 129, 131, 133 i 135.

BROJ 16

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 5. KOLOVOZA 1942. KOMANDIRU CETE NA MOSECU DA VRŠE STALNE PREPADE NA KOZJAK GDJE SU KONCENTRIRANE GLAVNE SNAGE NEPRIJATELJA¹

Stab
IV. Operativne Zone
Br. 401/42
5. avgusta 1942

Komandiru Cete na Moseću

Primili smo Vaše dopise od 2. i 3. o. mj. Dobro je što ste odlučili da sa drugovima iz svih punktova ostanete na Moseću. Vaš zadatak ima da bude da stalnim prepadima na Talijane koji su se koncentrisali uglavnom na Kozjaku, držite ih vezane na tom mjestu, kako bi se što više smanjila njihova mogućnost odašiljanja pojačanja prema Sinju, odnosno prema Livnu, gdje se vode veoma važne operacije. Budnim osmatranjem ceste Solin—Sinj morate sa zasjedama onemogućiti svaki pokušaj okupatora da tim putem uputi pojačanje.

Na tim položajima i sa tim zadacima ostat ćete do daljnih naređenja. U koliko bi se pak neprijatelj povukao sa Klisa možete krenuti jedan dio snaga prema Solinu, odnosno Rupotinama, ali uvijek sa stalnim zadatkom onemogućavanja ceste Solin—Sinj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef Štaba:

Politički komesar:

¹Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. *2/3, k. 1490.

BROJ 17

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 5. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE 0 NAPADU ODREDA NA NEPRIJATELJSKE SNAGE NA VAGNJU¹

Operativni Štab

Odreda za Srednju Dalmaciju

Broj 140/42.

Datum 5. VIII. 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

U vezi vaše naredbe br. 6/42 od 31. jula t. g. a i uviđajući potrebu, donesena je odluka o likvidiranju neprijateljskih snaga na Vagnju.² Prethodno je bio upućen zamjenik Komandanta drug Branko³ sa operativnim oficirom I. bataljona drugom Barom⁴ u Kamešnicu, da sa one strane ispituju neprijateljske snage i da skiciraju položaj. Pri izvidanju tokom dana primjećeno je od 60 do 80 neprijateljskih vojnika, dva utvrđena mitraljeska gnjezda.

Dana 5. VIII. 1942. izvršena je akcija, u akciji uzelo je učesća 140 boraca I. i II. bataljona i bataljona »Starac Vujadin«.

Napad je vršen sa tri strane i to od Livna, Kamešnice i od Vrdova. Borba je počela u 5 sati ujutro, našim napadom sa sve tri strane. Neprijatelj se ogorčeno branio iza prepreka od bodljikave žice, otvarajući strahovitu vatru iz teških mitraljeza i minobacača. Naši borci zauzeli su žandarmerijsku kasarnu i u njoj zarobili tri hrvatska žandara, koji uopšte nisu učestvovali u ovoj borbi, nego su se predali čim su naši borci zauzeli kasarnu. Borba je bila ogorčena naši borci jurišali su sa ručnim bombama na neprijateljske položaje i prisilili su neprijatelja da se povuče u same zgrade. Zauzimanje zgrade bilo je onemogućeno usled jake minobacačke vatre iz utvrđenih gnjezda, koja se nijesu i pored najbolje volje boraca mogla zauzeti, pošto su bila dobro branjena. Pristup k njima bio je nemoguć, usled brisanog prostora i njihovo zauzimanje zahtevalo bi ogromne žrtve.

U 9 sati naišao je neprijateljski avion koji je zasuo bombama i mitraljeskom vatrom naše položaje, i da ne bi imali još većih gubitaka morali smo se povlačiti u 10.30 sati na naše stare položaje.

A pored toga primjetila se neprijateljska koncentracija u pravcu Bitelića, i usled toga ukazala se potreba zauzimanja naših starih položaja, da nam neprijatelj ne bi zašao sa leđa. U 10 sati neprijatelj je sa

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 40/10, k. 1603A.

² Vidi dok. br. 26, 33, 34, 167, 204, napomenu 7 i 9 i dok. br. 264 i 266.

³ Branko Dude

⁴ Vjekoslav Baričić-Bare

Operativni Štab
Određena za Srednju Dalmaciju
Broj. 163/42
Datum 5.VIII.1942.

Sp. Par. 40-10
16039

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

U vezi naše naredbe br. 6/42 od 31 jula t.g. a i uvidja-
jući potrebu donesena je odluka o likvidiranju neprijateljskih sna-
ga na Vagnju. Prethodno je bio upućen zamjenik Komandanta drug Bran-
ko sa operativnim oficijom I. bataljona drugom Barom u Kamešnicu, da
sa one strane ispita neprijateljske snage i da skiciraju položaj.
Pri izvidjanju tokom dana primjećeno je ~~XXXXXXXXXX~~ od 60 do 80 ne-
prijateljskih vojnika, dva utvrđena mitraljeska gnjezda.

Dana 5.VIII.1942. izvršena je akcija, u akciji uzelo je
učesća 140 boraca I. i II. bataljona i bataljona "Starac Vujadin".

Napad je vršen sa tri strane i to od Livna, Kamešnice i
od Vrđova. Borba je počela u 5 sati ujutro, našim napadom sa sve tri
strane. Neprijatelj se ogorčeno branio iza prepreka od bodljikave ži-
ce, otvarajući strahovitu vatru iz teških mitraljeza i minobacača.
Naši borci zauzeli su žandarmerijsku kasarnu i u njoj zarobili tri
hrvatska žandara, koji uopšte nisu učestvovali u ovoj borbi, nego su
se predali čim su naši borci zauzeli kasarnu. Borba je bila ogorčena
naši borci jurili su sa ručnim bombama na neprijateljske položaje
i prisilili su neprijatelja da se povuče u same zgrade. Zauzimanje
zgrade bilo je onemogućeno usled jake minobacačke vatre iz utvrđenih
gnjezda, koja se nijesu i pored najbolje volje boraca mogla zauzeti,
pošto su bila dobro branjena i pristup k njima bio je nemoguć, usled
brisanog prostora i njihovo zauzimanje zahtevalo bi ogromne žrtve.

U 9. sati našao je neprijateljski avion koji je zasuo bombama
i mitraljeskom vatrom naše položaje, i da nebi imali još većih gubi-
taka morali smo se povlačiti u 10.30 sati na naše stare položaje.

A pored toga primjetila se neprijateljska koncentracija u prav-
cu Bitelića, i usled toga ukazala se potreba zauzimanja naših starih
položaja, da nam neprijatelj nebi zašao sa leđa. U 10 sati neprijate-
lj je sa Rama artilerijom počeo da tuče naše položaje u Trnovoj Po-
ljani. Gubitaka je bilo sa obe strane, ali sa neprijateljske više.
Tačne podatke o gubicima podnećemo naknadno. Među našim poginulim
nalazi se i Komandant I. D. U. bataljona drug Jonić. Većina poginulih
drugova nastradala je od minobacača.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Z. Politkomra

Oficir Štaba Zone:

Komandant:

[Signature]

Vice P. Buljan

[Signature]

Hana artiljerijom počeo da tuče naše položaje u Trnovo Poljani. Gubitak je bilo sa obe strane, ali sa neprijateljske više. Tačne podatke o gubicima podnećemo naknadno. Među našim poginulim nalazi se i Komandant I.D.U. bataljona drug Jonić.⁵ Većina poginulih drugova nastradala je od minobacača.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za politkoma:
Cenčo⁶ v.r.

Komandant:
*Milić*⁷ v. r.

Oficir Štaba Zone:
Vice Buljan v. r.
(M. P.)

BROJ 18

**IZVJEŠTAJ VOJNOREVOLUCIONARNOG KOMITETA NA IŽU OD
5. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE
O AKCIJAMA PARTIZANA NA IŽU¹**

Zdravo drugovi,

Više puta do sada smo vam pisali pismo i spremali se da ga pošaljemo, ali nam je to bilo nemoguće zbog fašističke blokade.

Mi **na** Malom Ižu morali smo u otvorenu borbu protiv fašizma. Evo kako se je to desilo: Talijani su došli da odvezu rekvirirano ulje iz Velog i Malog Iža. Međutim mi smo noću uoči 26. VII rekvirirano ulje iz Malog Iža djelomično odnijeli, a djelomično uništili.² Ujutro 26. VII fašisti su došli motorom, a ulja nisu našli. Radi toga su pozvali sve stanovništvo Malog Iža **na** obalu. Fašisti su tada izabrali 81 čovjeka većinom mladih ljudi, i ukrcali ih na motor da ih odvedu sa sobom. Na motoru, između Malog i Velog Iža, mi smo navalili na karabinjere i finance. Ubili smo **3** karabinjera i 2 finansa, a vjerovatno je ubijen još 1 finans i jedan talijanski doktor. Još smo ubili talijanskog učitelja i njegovu majku i **3** špijuna u Malom Ižu. U ovoj borbi ubijen je jedan naš drug, jedan je **teže**, a **4** lakše ranjena. Zaplijenili smo **4** puške, oko **70** metaka, **3** pištolja i **5** bombi. Noću od 26. na 27. jula izvršili smo napade na karabinjersku

⁵ Ante Jonić

• Ante Kronja-Cenčo

⁷ Maks Baće-Milić

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu vn, NOB, mikroteka CK KPH, film 16/374-379.

stanicu u Božavi, na karabinjersku i financijsku stanicu u Salima i napad na dva talijanska poduzetnika u Luci. Sve ove akcije nisu uspjele našom krivnjom, radi neiskustva u borbi. U Božavi smo teško ranili jednog karabinjera. Daljnjih podataka iz ovih akcija nemamo, već samo to, da je u njima ranjeno 7 naših drugova. Ubili smo još dvojicu popova, od kojih je jedan bio špijun, dok je drugi ubijen bez naređenja sa naše strane. U Velikom Ižu, kako smo čuli, streljano je 7 naših rodoljuba. Kako nam izgleda prema nepotvrđenim vijestima, rukovodeća drugovi iz Velikog Iža povukli su se sa rada. Kako izgleda, na Ižu je zapaljen izvjestan broj kuća, a stanovništvo je potpuno opljačkano. Mi smo 26. VII. evakuirali većinu stanovništva Malog Iža na Dugi otok. Smatrajući ovaj čin pogrešnim, slijedeće noći povratili smo većinu ovog evakuiranog stanovništva na Iž. Na Dugom otoku nas još ima oko 300, od kojih je 120 muških i 30 ženskih sposobnih za borbu. Uslijed talijanskih pretraga i blokade naše su veze isprekidane i vrlo loše. Hrane nemamo, niti ima izgleda da ćemo je dobiti. Skrivanje je teško, talijanske potjere i blokade, već su četiri dana u toku. Talijani pale šume, njihove su snage, kako izgleda, vrlo velike. Radi ovih potjera morali smo se smjestiti, na povoljnije položaje. Budući da smo to morali izvršiti što žurnije, ostavili smo na starim položajima sakrivene u šumi: 1 teško ranjenog druga, 1 također ranjenog koji nije mogao ići, 1 teško bolesnog i jednu drugaricu sa malim djetetom. Uz naše nove položaje i preko starih prešla je talijanska pretraga. 12 sati poslije pretrage pošli smo do drugova na starim položajima, ali nismo nikoga našli. 12 sati poslije ovog ponovo smo došli na ovo mjesto i našli mrtvog onog druga, probivenog bajunetima, koji je bio teško ranjen, a kojeg noću nismo mogli naći. Ostaloj trojici drugova i djetetu nema traga. Mi posjedujemo 9 pušaka, 2 revolvera i 5 bombi. Sa ovim oružjem mi ne možemo da poduzimljemo operacije protiv okupatora, jer su njegove snage velike, a kreće se u grupama od 80—100 vojnika i to većinom morskim putem. Prema tome, drugovi, donesite hitno rješenje o nama, radi se o danima a ne od sedmicama. Mi smatramo za nužno slijedeće: ili nam hitno dostavite oružja sa nekoliko drugova vještih partizanskom ratovanju, ili nas prebadte na drugi sektor u borbu.

Radi prekinutih veza, nepoznata nam je poslije našeg odlaska situacija na Ižu i okolici. Mi smo ovdje privremeno formirah Vojno Revolucionarni Komitet, koji u isto vrijeme sačinjava i Vojno Revolucionarni Sud. Sekretar Vojno Revolucionarnog Komiteta je član Kotarskog Komiteta K.P. drug Lukin.³ Također smo formirah 4 muška i 1 ženski vod sa ukupno oko 150 boraca.⁴

Drugovi, u svim ovim poduzetim akcijama, mi smo učinili dosta krupnih grešaka, koje su razlog mnogim neuspjesima. Mi smo i prije tražili i očekivali vezu sa drugovima iz Kornata, koji nam nisu mogli dati likakvih direktiva.

³ Sime Lukin

⁴ i ' Vidi dok. br. 18, 150, 165, 171 1 knj. 2, dok. br. 426, 427, 430 1 431.

Očekujemo najhitnije rješenje jer je neprijatelj poduzeo sve i uložio sve sile da nas pronađe.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vojno Revolucionarni Komitet

BROJ 19

**PISMO MJESNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK POČETKOM KOLOVO-
ZA 1942. SEKRETARIMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U POVODU
INSTRUKCIJA DOBIVENIH OD POKRAJINSKOG I OKRUŽNOG
KOMITETA KPH¹**

P r i j e v o d

DRAGI DRUGOVI!

Od naših pretpostavljenih (komande?)² svakog dana stižu pisma s prekorima da se, naročito u zadnje vrijeme, ispoljava veoma slab rad i kontrola u nižim organizacijama i partizanskim jedinicama, simpatizerskim grupama a naročito u organizacijama žena.

Znamo da fašizam svakog dana svojim divljačkim napadima na našu organizaciju ograničava njen rad.

Ovo znači da je naša organizacija nesavršena; znači da moramo biti čvrsti, organizirani i spremni da naše probleme u sadašnjoj borbi riješimo u potpunosti. Treba zvesti veću kontrolu nad svima, biti odlučniji i pojačati opreznost.

Drugovi, vi ste najodgovorniji za rad, vi ste najodgovorniji možda zbog toga što imate neposrednu vezu s ljudima i radom, pa zbog navedenih razloga naređuje vam se:

1. Da se u svim partizanskim jedinicama zavede kontrola.
2. Da sve partizanske jedinice moraju — na osnovu jedinstvenog kriterija — sazvati sastanak organizacija žena, da im pomognu i da odbace one elemente među njima koji ne ulijevaju povjerenje.
3. Da se svi sastanci simpatizerskih grupa starijih i mladih moraju — prema ustaljenom redu — održavati bez obzira da li je naš bilten primljen ili ne.

¹ Original nije sačuvan. Dokument je zaplijenio neprijatelj u stanu Radin Sime u Šibeniku i preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatskosrpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 2/350-331.

Bilten je naš list a on nije sastanak. Na svakom sastanku mora se govoriti o sadašnjoj borbi i zločinima fašista. Objašnjavati našu literaturu ne znači mnogo i nju treba racionalno koristiti i na taj način kod masa podići borbeni duh, kako bi organizacija odoljevala zločinačkim fašistima.

4. Da na svakom sastanku bude zastupljena opreznost, kako se ne bi dogodilo neko iznenađenje.

5. Drugovi, sve ovo shvatite ozbiljno jer odgovornost leži na vama.

Srdačno vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

MK³ — KPH
Šibenik

Malo niže u istom pismu :⁴

1. Sprovoditi neposrednu kontrolu u partizanskim jedinicama, narediti im da zavedu kontrolu u svim simpatizerskim grupama i tražiti da li ima još nekih drugih.

Cete koje održavaju kontakt s nepoznatim ljudima (strancima), ako stvarno postoji kakva veza, saznati i o tome nas izvjestiti.

2. Zabranjuje se svim drugovima i simpatizerima koji rade za nas, da održavaju kontakte s nepoznatim ljudima.

3. U svim partizanskim jedinicama mora se odmah organizirati obavještajna i tajna služba. Svaka partizanska jedinica mora odrediti jednog druga koji će organizirati obavještajnu službu, a koga treba odabrati među najboljim drugovima ili drugaricama koji nisu kompromitirani.

a) Svaka obavještajna služba razvijat će svoju djelatnost u opsegu svoje jedinice.

b) Obavještajna grupa mora se sastojati od jednog starijeg druga, jednog mlađeg druga i jedne drugarice; svi moraju biti iz grupe simpatizera, dok izabrani partizan rukovodilac za ovaj zadatak potčinjen je obavještajnoj tajnoj službi.

c) Ova služba mora naređivati starijima, mladima i ženama, kao i svakom članu obavještajne službe da kontrolira aktivnost svakog druga i da prati što radi i sa kim ide.

d) Ova služba mora u okviru svoje jedinice kontrolirati i znati tko stanuje u svakoj kući, s kim se druži i o čemu se interesira. Ovo vrijedi kako za strance, tako i za naše, bez razlike da li radi u grupi ili ne radi.

e) Za organiziranje obavještajne službe u okviru svake partizanske jedinice, ovaj posao će neposredno pripasti sekretaru jedinice, koji će odabrati jednog druga partizana za ovaj zadatak i orijentirati u poslovima koje treba obavljati.

f) Nitko osim drugova odabranih u ovu svrhu ne smije znati da postoji ova obavještajna služba.

¹ i * Tako stoji u talijanskom prijevodu.

³ Mjesni komitet

g) Svi drugovi partizani kojima se povjerava zadatak da organiziraju obavještajnu službu, o svemu će odmah izvještavati sekretara svoje jedinice i nikoga drugog.

h) Svi drugovi koji rade u obavještajnoj službi moraju biti oslobođeni svih drugih zaduženja.

U roku od dva dana morate izvijestiti o svemu što je odlučeno na sastanku.

Svaki nedostatak će biti kažnjen.

Drugarski vas pozdravljamo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

MK — KPH
Šibenik

BROJ 20

PISMO KOTARSKOG KOMITETA KPH VODICE POČETKOM KOLOVOZA 1942. MJESNOM KOMITETU KPH ZATON U VEZI ORGANIZIRANJA SKLONIŠTA¹

Prijepis prijevoda²

P r i j e v o d

ZA M.K.³ ZATON

Povjerljivo za partizane

N A R E Đ E N J E

Svim partizanskim organizacijama i narodnooslobodilačkim odborima naređuje se: da se seljacima objasne ciljevi borbe narodnooslobodilačkih odbora i partizanskih jedinica, tako da svako selo organizira skloništa u koja će se skrivati za vrijeme akcija pročešljanja koje bude poduzimao neprijatelj.

U pomenuta skloništa treba smjestiti sve ono što bi moglo koristiti neprijatelju, a također i poljoprivredni alat, kao na primjer: pjuke, sjekire, poluge, motike itd. Ovaj alat će se koristiti za rušenje putova i drugih neprijateljskih komunikacija.

¹ Original nije sačuvan. Dokument je zaplijenio neprijatelj i preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatskosrpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 16/2, k. 568.

² Tako stoji u talijanskom dokumentu.

³ Mjesni komitet KPH Zaton

Ovo naređenje je u vezi s drugim (naređenjem) komande bataljona koje vam je već dostavljeno. I s jednim i s drugim naređenjem treba upoznati seljake, a oni treba da se istih pridržavaju.

Okupatorske vlasti ni u kojem slučaju ne smiju saznati za ova naređenja koja se dostavljaju odborima i partizanskim organizacijama, jer bi pomenute vlasti mogle ometati izgradnju skloništa. Stoga seljake treba u najvećoj tajnosti s njima upoznati.

Sekretar kotarskog komiteta
za sektor Vodice
Gržo⁴

BROJ 21

PISMO ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD POČETKA KOLOVOZA 1942. ŠTABU PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O POTREBI ONESPOSOBLJAVANJA CESTE GRAHOVO—LIVNO I O RAZMJENI TALIJANSKIH ZAROBLJENIKA ZA GRUPU ZATVORENIH RODOLJUBA¹

**STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 395/42.
4. augusta 1942.**

STABU V KRAJIŠKOG ODREDA

Dolaskom proleterskih brigada na sektor Livno—Kupres—Bugojno, centar događaja prenio se na taj teren. Centralna tačka je postalo Livno.

— U sklop ovih akcija su uvučene skoro sve snage naše Zone. Južnodalmatinski bataljon vrši zasjede na cestama južno od Livna. Odred za srednju Dalmaciju drži zasjedu na cesti Sinj—Livno i to na Prologu, gdje je već uništio 16 kamiona, a 7 oštetio, ubio 130—150 Talijana.² Borbe se dnevno nastavljaju, ali neprijatelju nije do sada uspjelo da se probije. Prema naređenju Vrhovnog štaba mi smo pozvali i Odred za sjevernu Dalmaciju da se prebaci sjeverno od Crnih Potoka i Tiškovca, sa zadatkom da onemogući krampanjem, miniranjem i zasjedama cestu Grahovo—Livno. U vezi s time naredili smo mu da se po dolasku na teren poveže sa bataljonom »Gavrilo Princip« i preko njega sa vama. Pošto se ove

⁴ Tončl Grgurev

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **vn**, arhiva NOB, reg. br. 18/4, k. 1490.

⁵ Vidi knj. 2, dok. br. 200.

operacije vode po naređenju Vrhovnog štaba, molimo vas da našem Odredu budete na usluzi, naročito u ekonomskom pogledu.

Naš Odred za sjevernu Dalmaciju morao je uslijed jake talijanske ofanzive, koja je počela 10 pr. mj. da se povuče prema Lici. Njegovo momentalno stanje i boravište nije nam poznato, jer smo već 15 dana bez izvještaja. Stoga nismo sigurni da li će ovaj Odred izvršiti naređenje, tj. prebaciti se zapadno od Grahova i onemogućiti cestu Grahovo—Livno. Kako je onemogućavanje ove ceste od velike važnosti za razvoj operacija koje vode proleterske brigade, a naročito zbog toga što je to naređenje Vrhovnog štaba, smatramo da bi vi morali, bez obzira na naš Odred, poduzeti vojničke mjere sa istim ciljem. Napominjemo da ovo radimo u saglasnosti sa naređenjem Vrhovnog štaba.

U toku zadnjih operacija zarobili smo 40 talijanskih vojnika i oficira. Nakon toga uputili smo Talijanskoj vojnoj komandi u Splitu i komandi divizije »Sassari« u Kninu dopis u kojem smo predložili zamjenu talijanskih zarobljenika za naše rodoljube koji leže po zatvorima Splita i Dalmacije uopće. Mi srno u predlogu iznijeli imena njihovih zarobljenika i istakli da ćemo mi sa svoje strane iznijeti imena onih rodoljuba za koja želimo da budu razmijenjeni, čim primimo njihov odgovor.³

Dne 3. VIII. 1942. preko Štaba bataljona »Starac Vujadin« dobili smo odgovor od Vincenza Marussi, kojega je divizija »Sassari« ovlastila da izvrši razmjenu. U tom dopisu, čiji vam prepis šaljemo, Vincenzo Marussi nam javlja da ćemo moći pristupiti razmjeni čim on od italijanskih vlasti iz Splita primi popis naših rodoljuba.

Šaljemo vam svih 40 talijanskih zarobljenika, umoljavajući vas drugarski da vi za nas izvršite razmjenu. To činimo iz razloga što vi imate u tome iskustva, a osim toga kod nas su u toku operacije koje nam onemogućuju da sami stupimo u kontakt sa Italijanima radi razmjene.

Vama za uslugu ustupamo 10 talijanskih zarobljenika, a ostalih 30 upotrebite za razmjenu u našu korist, odnosno u korist rodoljuba čija ćemo vam imena saopćiti.

Prigodom razmjene ove tridesetorice zarobljenika držite se slijedećih uputa:

Mi ne želimo da nam Talijani diktiraju koga će nam od naših rodoljuba dati u zamjenu. I zato vam šaljemo popis onih rodoljuba koje želimo dobiti. Rodoljube navodimo onim redom kojim želimo da budu uzimani u obzir. Mi želimo razmjenu samo za ljude sa ove liste. Međutim, ukoliko Talijani upute svoju listu sa popisom naših rodoljuba, pošaljite nam je da se prethodno saglasimo s njom, da nam ne bi Talijani podmetnuli bilo koga. Razmjena neka se vrši: jednog Talijana za jednog našeg rodoljuba.

Za prvu petoricu talijanskih zarobljenika nudimo: za našeg prvoimenovanog nudimo talijanskog prvoimenovanog, za našeg drugoimenovanog nudimo talijanskog drugoimenovanog itd.

Iznimno za naših prvih pet rodoljuba možete ponuditi najviše po dva Talijana.

³ Vidi dok. br. 29.

Talijanske zarobljenike Vam šaljem pod rukovodstvom druga sa kojim u sporazumu izvršite razmjenu sa Talijanima. Obavijestite Talijansku komandu da će u slučaju da ne pristanu na razmjenu za ove rodoljube, koje predlažemo, njihove zarobljenike zadesiti ona sudbina koja bude zadesila naše drugove rodoljube.

Popis i redosljed razmjene naših rodoljuba:

- 1 Lučić Ivan,⁴ Split
- 2 Miranović Mara, Split
- 3 Šegvić Pjero, Split
- 4 Cedé Vidoš Marija, Split
- 5 Cvrlje Vjeko, Split
- 6 Cinotti Ante, iz Splita, interniran u Lipari
- 7 Božić Frane, iz Splita, interniran u Italiju
- 8 Šegvić Zdenka, iz Splita, internirana u Italiju
- 9 Kesić Juga, Split
- 10 Bubalo Milena, Split
- 11 Sehović Šerif, Split
- 12 Drašković Mirko,⁵ iz Solina, interniran u Šibenik
- 13 Kačunko Marin, iz Solina, zatvoren u Šibeniku
- 14 Jaman Špiro,⁶ iz Klisa, u zatvoru u Šibeniku
- 15 Jurlin Vladimir, iz Mravince, u zatvoru u Šibeniku
- 16 Radić Zvonko, iz Klisa, zatvoren u Splitu
- 17 Gašpić Nikola, iz Splita, interniran u Italiju
- 18 Listeš Jozo, iz Klisa, interniran u Italiju
- 19 Bučan Ante, iz Mravince, zatvoren u Splitu
- 20 Marko vina Stipe, iz Žrnovnice, interniran u Italiju
- 21 Amižić Pave, iz Žrnovnice, zatvoren u Splitu
- 22 Ninčević Ivanka, Split
- 23 Čulić Desanka, Split
- 24 Jurjević Ante, Split
- 25 Soldatić Dalibor, Splitt
- 26 Pilić Duško, Split
- 27 Perak Petar, iz Omiša
- 28 Matoković Marica, Split
- 29 Matoković Vinko, Split
- 30 Mimica Jozo, iz sela Mimica kod Omiša

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:

otsutan

Komandant :

Vicko Krstulović

⁴ Ivan Lučić-Lavčević. Znajući da je bio član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, Talijani ga nisu htjeli izručiti, već su ga 23. prosinca 1942. godine ubili inscenirajući njegovo bjekstvo.

⁵1 • Strijeljani u Šibeniku od Talijana, početkom rujna 1942. godine.

BROJ 22

ZAPISNIK SA KONFERENCIJE ŠTABOVA BATALJONA I SJEVERNO-DALMATINSKOG NOP ODREDA I PREDSTAVNIKA OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU ODRŽANE 5. I 6. KOLOVOZA 1942. O SITUACIJI I STANJU U BATALJONIMA¹

Z A P I S N I K

sa Konferencije održane 5/VIII između Štabova N.O.P. Odreda za Sjeverno-

Dalmaciju, bataljona »Bude Borjana«, »Branka Vladušića« i predstavnika O.K. K.P.H. drugova Valenta,² Bunka³ i Karla/¹ U ime Štaba Odreda prisutni: komandant drug Jovo Martić, politkom. Marko Jurlin, intendant d. Gaće Nikola; za bataljon »Bude Borjan«: komandant, d. Stevo Perić, politkom, d. Frane Kursar, intendant, d. Macura Gnjatija, operativni oficir, d. Šime Ivas, za Bataljon »Branko Vladušić« Komandant, d. Mate Stančić, politkom. d. Macura Slobodan, operat. of. Simo Dubajić, te zamjenik komandanta d. Glišo Ćuk. Osim pomenutih prisutan je i predstavnik Primorske čete d. Zivković Mile.

Drug zamjenik komandanta Odreda predlaže slijedeći dnevni red:

1. Stanje po bataljonima i drugim odeljenjima Odreda (bolnica, tehnika)
2. Pitanje komandnog osoblja i izmjene
3. Novi zadatci
4. Eventuali je

koji se usvaja.

Za predsjedavajućeg izabran je drug politikom Odreda⁵; koji otvara sastanak sa partizanskim pozdravom Smrt fašizmu — Sloboda narodu i poslije kratkog uvoda u kome je iznio značaj i potrebu ovog sastanka prelazi na dnevni red.

1. a) Najprije daje izvještaj drug politikom bataljona »B. B.«⁶ o stanju u bataljonu i uzrocima koji su doveli do stanja koje vlada danas u njemu.

Prije odlaska u Prominu, po izvještaju druga politikoma stanje u bataljonu bilo je relativno zadovoljavajuće. Uspjeh u Čitluku i Oklaju još je više podigao moral kod boraca. Međutim dolazak u Prominu i boravak na nepoznatom terenu bez ikakve veze, obavještenja i podrške stanovništva imali su negativan uticaj na moral i raspoloženje partizana. Iako obavješteni o koncentraciji neprijateljskih snaga, a u očekivanju veza sa I-im Udarnim Dalmat. Bataljonom i dalje smo ostali na tom terenu. Kuriri upućeni s tim zadatkom stradali su tako, da je bataljon i dalje

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 18/4, k. 1602A.

² i ¹¹ Ivan Družić-Valent

³ i ¹³ Nikola Sekulić-Bunko

⁴ i ¹² Marijan Zuvčić-Karlo

⁵ Ante Jurlin-Marko

⁶ »Bude Borjan«

ostao bez veze. U međuvremenu neprijatelj je stegao obruč oko nas i nametnuo nam borbu sa svih strana. Borba je trajala čitav dan i tek poslije podne oko 4 sata predviđajući da će neprijatelj, pošto je dobio i nova pojačanja, svladati našu odbranu i zauzeti naše položaje, odlučeno je, da se probije obruč neprijatelja. Probijanje i povlačenje, koje se vršilo u manjim grupama uspjelo je samo djelomično, jer su pojedine grupice nailazile na četnike i Italijane i na par mjesta stradali. Rezultat ove akcije za nas bio je 24 izgubljena druga, a od prilike isto toliko razišlo kućama. Glavnina se vratila preko Radučića u Vujasinoviće (Bukovica) o čemu je neprijatelj preko svojih agenata bio obavješten. Idućeg dana iskorišćavajući nebudnost naših straža neprijatelj je uspio da se sa jačim snagama približi samom selu. U povlačenju, koje je iza toga nastalo izgubljena su dva druga i jedna drugarica. Bataljon je iza toga krenuo na odmor u Rista. Od Promine pogoršano i nesredeno stanje ovim se još više potenciralo. Na odmoru u Rištima poslije akcije na bandite u Mokrom Polju uslijedila je ofanziva okupatora na Rišta i Zrmanju. Tako ozbiljnoj situaciji, koja je nastala ovim napadom okupatora, nije odgovarao niti moral i raspoloženje boraca, niti sposobnost komandnog osoblja. Rezultat ovoga bilo je povlačenje iz Dalmacije za Liku. Sam dolazak u V. Popinu bio je popraćen bombardovanjem aviona i artiljerijskom vatrom sa Otrića. Neposredno iza toga slijedila je ofanziva bandita i okupatora na oslobođeni teritorij Like, gdje je opet bat. »B. B.« onako iznuren i nesredeno našao u prvoj borbenoj liniji prema neprijatelju. Rezultat ove nejednake i uporne borbe bio je 11 mrtvih i 14 teže i lakše ranjenih. Krivac za to bio je komesar 1 čete, koji je napustio položaj, koji je štutio odstupnicu snagama koje su bile u borbi sa neprijateljem. — Drug politikom Odreda primjećuje da je i drug komandant »B. B.« tome donekle dopriinjeo, pošto nije poduzeo sve mjere, da se spriječi tako neodgovorno napuštanje položaja; ujedno tvrdi da su jedinice bata. »B. V.«⁷ propustile priliku da pripucaju na neprijatelja, olakšaju položaj drugova »B. B.«.

Poslije ovoga bataljon je upućen na odmor u Brezovac, gdje je trebalo da se sredi bar donekle stanje. Oružje, koje je oduzeto nama dano je novomobilisanlim borcima iz Like. Prije isteka odmora iznenada je došlo naređenje, da bataljon krene na Karačušu (Surle), gdje je trebao da se naoruža i da krene u akciju.

Poslije ovih akcija i stradanja stanje u bataljonu još uvijek je pod znakom neke demoralizacije vječnog straha od neprijateljske ofanzive. Veliki je broj panikera, kukavica, koji svjesno ili nesvjesno ruše moral u vojsci, prikazujući stanje kritičnijim, nego što jest. Da bi se popravilo stanje u bataljonu drug referent predlaže stvaranje solidne tajne obavještajne službe, koja će pronalaziti, izbacivati na površinu i čistiti te panikerske elemente, koji zaslužuju da se na najbolji način odstrane iz naših partizanskih redova. Zatim predlaže što češće održavanje konferencije između komandnog osoblja oba bataljona i donošenje zajedničkih odluka i mjera protiv razornih panikerskih elemenata. Stvar bi se popravila kad

⁷ »Branko Vladušić«

bi se komandno osoblje osamostalilo u svojim dužnostima, rješilo straha pred odgovornošću i razvilo samoinicijativu.

Drug predsjedavajući primjećuje da je i O. K.⁸ kriv za tako loše stanje, jer nije učinio sve ono što je morao i mogao da se partijske jedinice u vojsci izgrade u rukovodeća tijela u onu motornu snagu, koja treba da pokreće napred, podiže moral, svijest, borbenu sposobnost uopće na jedan viši stepen. Radi toga se pred O. K. ta stvar postavlja kao životno pitanje u cilju ozdravljenja ovakvog stanja u bataljonu i poboljšanju partizanskog pokreta u Sjev. Dalmaciji. Na koncu upoređuje stanje Partije u Sjev. Dalmaciji sa stanjem partizanskog pokreta i dovodi to u međusobnu i uzročnu vezu. Ali, po njegovom mišljenju nije samo Partija kriva, nego i odgovorni drugovi u vojsci politikomi četa i bataljona, kao i vodni delegati i svi oni, kojima je povjeren političkovaspitni rad u vojsci i zahtjeva da odgovorni drugovi ojačaju svoj rad do maksimuma.

Drug komandant Odreda⁹ primjećuje, da je pri izboru komandnog osoblja napravljena gr ješka kad se je na ta mjesta dovodilo drugove isključivo prema njihovoj hrabrosti, dok se nije gledalo na ostale osobine, odnosno nedostatke. Tako se dogodilo da se je na mjestima komandira četa, vodnika, vodnih delegata našli drugovi, koji ne posjeduju osjećaj odgovornosti, niti pokazuju potrebnu samoinicijativu u svom poslu. Isti drugovi ne znaju da podese svoje držanje prema partizanima, koje često ispada neđrugarski, gotovo policijski.

Drug komesar »B. V.« predlaže, da se u odnosu prema partizanima i uopće pri liječenju nezdravog stanja u vojsci malo više primjenjuje taktika toplog drugarskog odnosa prema partizanima, da se pojačaju vaspitne i političko odgojne mjere, kako bi se na taj način stvorilo povjerenje partizana u komandno osoblje, a politička svijest boraca digla na jedan viši stepen, koji će naše borce učiniti sposobnim za najteže napore i žrtve.

b) izvještaj za bataljon »Branko Vladušić« dali su komandant i politikom. Izvještaj je obuhvatio razvoj bataljona od njegovog formiranja, razvijanja pod mirnim uslovima dok je bataljon bio stacioniran na mrtvim položajima i pogoršavanje stanja poslije napada okupatorske ofanzive.

Radi boljeg razumjevanja sadašnjeg stanja bataljona potrebno je imati u vidu činjenicu da je ogromna većina partizana ovog bataljona mobilisana sa terena Plavna, Pribudića, Prljeva, Zrmanje i okoline, dakle sa teritorija Kninske okoline, gdje je utjecaj reakcije i četničkih elemenata bio najjači, gdje je rad K. P.¹⁰ bio vrlo zaostao, nije bilo u stanju da ide u korak sa razvojem situacije i gdje je radi toga partizanski pokret pojavio se sa velikim zakašnjenjem. Partizani ovoga bataljona pristupili su partizanskom pokretu poslije prvih akcija Kombinovanih Odreda Dalmatinsko Ličkih snaga na sektoru Tromede. Više nego svijest u okrilje narodno oslobodilačkog pokreta natjerao ih je teror četničkih bandita. Sve do ofanzive okupatora na Rišta i Zrmanju ovaj bataljon bio je više manje nepokretan, držeći stalno položaje na Tromedi i okolini

⁸ Okružni komitet KPH za sjevernu Dalmaciju
• Jovo Martić

¹⁰ Komunističke partije

Zrmanje. Akcije, koje su bile vrlo rijetke imale su ograničen karakter, tj. učestvovala je samo jedna četa i to u manjim akcijama (rušenje pruge, akcije ekonomskog karaktera, razoružavanje nekoliko bandita, čišćenje špijuna), u kojima nije mogla da dođe do izražaja borbena sposobnost, spremnost i odanost boraca. Jedinice su bile rasparčane na više mjesta na čete i vodove, pa je radi toga i rad vojnički i politički bio jako otežan. Stvar je otežavala i činjenica da je na tako veliki broj neizgrađeno i nedovoljno svjesnih partizana dolazilo svega par Skojevaca, partijaca i boljih simpatizera, koji su većinom bili Primorci i koji su se nalazili gotovo na svim vodećim mjestima. Ipak do okupatorske ofanzive na Rišta i Zrmanju nije dolazilo do izražaja to nezdravo stanje, čiji su uzroci i još tada pritajno postojali i trebao je jedan jači povod pa da to dođe na površinu. Taj povod bio je ofanziva okupatora. Snage ovoga bataljona učestvovala su u istim borbama kao i snage bat. »B. B.« na Komu, Zrmanji, Cerovcu, kao i u ofanzivi na oslobođeni teritorij Like. Za borbe niske političke svijesti neoprobane i sumnjive borbene sposobnosti, ove naporene i oštre akcije predstavljale su velik korak i neprirodan skok u razvoju ovih neiskusnih boraca. Jasno, da sve ovo nije moglo proći bez jednog osjetnog traga u pogledu stanja bataljona. Ova pojava došla je do izražaja u II-oj četi iz koje je dezertiralo 8 partizana, zbog neredovne ishrane, nedovoljnog odmora, napornog puta i borbe 6 partizana razbolilo se, 2 poginula od topovske paljbe (vodni delegat i politikom čete), a kod ostalih zavladao je takovo raspoloženje da je bilo potrebno toj četi dati smjenu sa položaja u cilju sređivanja stanja u njoj. Stanje u I-oj četi koja je inače do sada se pokazala najbolja, pod sličnim prilikama također se pogoršalo. Kod partizana je uslijed posljednjih relativnih neuspjeha popustio moral, zavladao malodušnost i pomalo panika. Prije par dana od topovske granate poginula su dva druga, dva teže i 5 lakše ranjenih, što je također imalo utjecaja na raspoloženje ostalih boraca. U posljednjim borbama sa okupatorima naš bataljon imao je 12 izgubljenih drugova, 6 dezertera i 10 ranjenih. Mjere koje su potrebne za popravak ovakvog stanja u bataljonu su iste kao kod bataljona »B. B.«.

Drug Valenta¹¹ ističe značaj ulogu i odgovornost članova K.P. u pogledu rada partijaca u vojsci. Partijci moraju biti u tom pogledu neumorni u dokazivanju današnje situacije, potrebe samoprijedora, spremnosti na žrtve i.t.d. Po njegovom mišljenju stvar ne bi tako izgledala kad bi se partijske jedinice osposobile za rad, kioji im pripada.

Drug Karlo¹² dodaje da se osjeća nedostatak partijske kontrole, koja bi trebala da tjera i podstiče odgovorne drugove na njihovu dužnost.

c) Primorska četa.

Drug zam. politikoma čete daje kratak pregled razvoja te čete od njenog formiranja do sada, njene akcije i sadašnje stanje. Od glavnih akcija ističe akciju u Dugi, gdje je ubijeno 15 karabinjera. Zatim akcija na luksusni automobil gdje je ubijen jedan inžinjer, jedan fašista, jedan vojnik i šofer. Zapljena puška, pištolj i nešto ostalog materijala. Napad na karabinjere u Gačelezima (17 mrtvih i 9 ranjenih) akcija na turističkoj

cesti (srušeni pali, srušen most na Vrani); akcija na Kovči (ubijeno 46 vojnika); napad na maonu, koja je prevozila iz Šibenika prema Skradinu (3 vagona soli i ostalog korisnog materijala, koje je sve uništeno, a osim toga ubijen je jedan karabinjer i 5 civila (posada maone), akcija kod Sopnja gdje je neprijatelj pretrpio oko stotinu vojnika, dok su naši imali 5 mrtvih partizana i 15 civila i izgubljena četna arhiva. Sadašnje brojno stanje je 80 boraca i oko 90 pušaka i 3 puškomitraljeza. Moral, disciplina, raspoloženje boraca za borbu na lijepoj je visini. Isto takovo je raspoloženje civila pored svega terora, koji okupator vrši nad njima. Postoje i narodno-oslobodilački odbori u Vodicama, Tribunju, Betini, Zatonu i Raslini.

Drug Karlo, koji je boravio kod ove čete iznosi loš rad politkomesara i prilično nisku svijest partizana, nerazumijevanje političke situacije, nerazumijevanje i nesavjesno vršenje svoje dužnosti, pojedinačne slučajevne nediscipline i vrlo lošu konspiraciju kako partizana, tako i komandnog osoblja.

d) Bolnica.

Drug predsjedavajući obavještava da je u dogovoru sa štabom Ličke Grupe riješeno pitanje bolnice tako, da će ona i poslije povlačenja naših snaga na teren Sjeverne Dalmacije ostati na ličkom teritoriju. Drug intendant Odreda izvještava da se je stanje u bolnici znatno popravilo, naročito što se tiče ishrane postoji predloga da se otvori ambulanta bliže položaju gdje bi se smjestili lakši ranjenici, koji sada prilično opterećuju stanje u bolnici. Također postoji predlog o fuziranju naše i Ličke bolnice. Bolničar-ku Finku potrebno je radi njenog nedostojnog držanja što prije odstraniti iz bolnice. Primijećeno je da se ne vodi dovoljno računa o bolesnicima, hrani, redu u bolnici od strane komesara bolnice, koga je potrebno smjeniti. U bolnici se nalazi 54 ranjenika.

e) Tehnika.

Drug Bunko¹³ govori o značaju i važnosti propagandnog materijala o potrebi pojačanog tog rada, nabavci potrebnog materijala, o nedostatku tehničkog personala. Kao zadatak, pred za to odgovorne drugove postavlja se zadatak izlaženja trećeg broja »Partizanske Borbe« i izdavanja letka povodom posljednjih događaja.

f) Vod u Zrmanji.

Drug predsjedavajući daje kratka obavještenja o tome vodu o cilju radi koga je poslan dolje tj. da djeluje među stanovništvom, koje je privremeno ostalo napušteno poslije prodora okupatora u Zrmanji i Rištima. Do sada je vod imao nekoliko manjih akcija na špijune. Nedostaje kontrola i veza sa tim vodom.

2. Pitanje komandnog osoblja i promjene.

Po ovoj tački dnevnog reda bilo je govora u prethodnoj tački, gdje je u diskusiji po tome pitanju došla do izražaja potreba da se popuni sastav Štaba Odreda. Kao najvažnije pitanje postavlja se definitivno rje-

šenje pitanja komandanta. Svi prisutni slažu se u tome da za sada nemamo boljeg od dosadašnjeg zamjenika komandata druga Martića. Ovom prilikom drugovima je skrenuta pažnja na neke njegove nedostatke i preporuča mu se da uložiti truda da se što bolje vojnički izgradi, da rasporedi i organizira planski rad, da ne oduzima inicijativu drugima, već da poduzme mjere da se pojača rad i kontrola nad njim. Za operativnog oficira i zamjenika komandanta Odreda konferencija je predložila druga Matu Stančića, komandanta bat. »B. V.« Drug politikom ovom prilikom primjećuje da će drug morati sada pojačati svoj rad i razviti što više inicijativu.

Za zamjenika politkoma Odreda usvojen je predlog za izbor druga Frane Kursara dosadašnjeg politikoma bataljona »B. B.«

Ovim imenovanjem nastale su praznine u Štabovima bataljona »B. B.« i »B. V.«, pa se prešlo na diskusiju za popunjavanje tih mjesta. — Za komandanta bat. »B. V.« prisutni se slažu u izboru druga Gliša Čuka na to mjesto. Za komesara I čete izabran je Tagnja¹⁴ Luka, dosada vodni delegat, a za komesara II čete d. Gojko Pupavac, dosad obavješt. oficir bataljona, za oficira za vezu pri Štabu bataljona d. Nikola Dobrijević, prije komandir III čete, a za komandira III čete d. Nikola Novaković, dok je za obavještaj. oficira prihvaćen predlog za d. Branko Novaković.

Za komesara bataljona »B. B.« prisutni se slažu u izboru d. Zdravka Bege, dosada politikom 1 čete bat. »B. V.« ; za komandira II čete konstatuje se da mu nedostaje sposobnost u snalaženju u težim situacijama, zatim volje i inicijative i radi toga se skida sa svoje dosadašnje dužnosti a na njegovo mjesto biće imenovan drug Branko Bulat, dosada zamjenik komandira I čete.

Drug komandant obavještava da je već prije imenovan za obavj. oficira Štaba Odreda drug Dušan Tojaga, prije kurir (za zonu).

Zatim se prešlo na diskusiju i kritiku o postupku d. Mila Vlahova koji je nepravilno postupio prilikom odašiljanja omladinaca u partizane, gdje su se pokazali nedostojni naših redova i radi toga jedan dio tih je vraćen, jedan je i streljan a ostali su se u borbama pokazali panikeri i kukavice i doveli u pitanje moral i stanje u četi u koju su bili uvršteni. Drug Milo je u jednom pismu, prilikom vraćanja kući nekih špijunskih sinova, pismeno izjavio da mu je to drug politikom Odreda podvalio radi toga što mu d. Milo nije htio da uputi njegovu drugaricu. U stvari pomenuti tipovi vraćeni su kućama radi toga što su zaista zaslužili, kao što se moglo utvrditi iz njihovih karakteristika, koje su date iza njih.

Drug Politikom odreda zahtjeva da se utvrdi da se po ovoj stvari ne radi o nikakvoj ličnoj mržnji, kao što tvrdi d. Milo, već o običnoj pogreški druga Mila, na koju on nedrugarski i malograđanski reagira.

Zajedničko mišljenje prisutnih da je d. Milo pogrešio:

a) neodgovorno šaljući u partizane ljude koji za to nisu odgovarali i na način koji se ne praktikuje u našoj vojsci, b) što je u partizane uputio čak i sinove špijuna, samo da bi ih se on rješio, i c) što je postupak Štaba

¹⁴ Vjerojatno Tanjga

Odreda prilikom povratka tih tipova okarakterisao kao stvar lične mržnje druga politkoma Odreda prema njemu.

Drug komandant traži da mu se radi ovoga dade najstroži i posljednji ukor, uzimajući u obzir odanost i korisnost dosadašnjeg rada druga Mila. Bolnica — Pošto dosadašnji komesar bolnice ne pokazuje dovoljno razumijevanje za svoju dužnost, već naprotiv nemarnost u radu, nezgodan odnos prema bolesnicima i doktoru, kao i ostalom bolničkom osoblju, zatim draklost i samovolju — odlučeno je da se smjeni sa dosadašnje dužnosti i da se u što kraćem roku nađe jedan drug koji će bolje odgovarati na tom mjestu.

3. Novi zadatci

Drug politikom Odreda, koji je prije nekoliko dana bio pozvan u G. S. Hrvatske, gdje je u sporazumu, sa za to nadležnim drugovima, uređio da će naš Odred ostati još neko vrijeme na teritoriju Like, sa zadatkom da sa svojim snagama štiti prodor okupatora na oslobođeni teritorij. To će biti privremeno, pošto se Odred sa izvjesnim svojim snagama mora što prije vratiti na naš teren, gdje se mora radi politički i produžiti sa akcijama, ali izbjegavajući one tipa »Promina«, u kojima izlažemo naše snage udarcima daleko jačeg neprijatelja i dovodimo u opasnost i postojanje samog Odreda. Dosadašnje naše baze, Rišta i Zrmanja više ne dolaze u obzir, već će se morati potražiti neka druga mjesta. Boravak naš na neoslobođenom terenu ne mora biti uvijek vezan za sela, kao što je to prije bilo. On može biti u selu, ali pod uslovima najstrože konspiracije. Ulaz i izlaz iz sela mora da bude pod našom potpunom kontrolom. Akcije treba prebaciti na ceste, pregrađujući, kopajući ih i ometajući na njima saobraćaj, ali ne izbjegavajući i druge akcije (napad na manje kolone kamiona, razoružavanje patrola i manjih stanica, akcije ekonomskog karaktera, čišćenje špijuna i si.). Ostale snage koje se ne bi spustile u Bukovicu ostale bi i dalje na ovome terenu, a nije isključeno da odu i na sektor V-og Krajiškog Odreda ili IV Op. zone, a nije isključeno da se sa III Ličkim Odredom spuste na teren Sjev. Dalmacije na teren gdje do sada nije bilo partizanskog pokreta (Benkovac—Karin—Zelengrad—Krupa). Operativni sektor za svaki bataljon za sada se ne može točno odrediti; ipak može se otprilike kazati da je teren od Krke do Karina i rjeka Zrmanja, sektor bat. »B. B.«, dok je granični dio Sjev. Dalmacije prema Bosni i Liki teren bataljona »B. V.«. Kao vrlo važan Zadatak postavlja se pitanje stvaranja bataljonskih magazina na području gdje budu boravili bataljoni i Odred. U vezi toga uputiće se drug intendant bataljona »B. B.« u Bukovicu da pripremi ekonomski, dolazak naših snaga u Bukovicu, i da razvije široku kampanju prikupljanja hrane i stvaranja rezervi za našu vojsku.

Dio Primorske čete koji se sada privremeno nalazi u Lici, ima u najkraćem vremenu da se vrati na teren odakle je došla, gdje ima da produži sa akcijama prema tamošnjim prilikama i mogućnostima. Ovoj četi daće se jedan puškomitraljez iz bataljona »B. V.«. Primorska četa

biće u formaciji od 4 voda, komandiroom Dragom Zivkovićem i politikomom Malom Vlahovim.

Da bi se olakšalo stanje u bolnici treba što prije pristupiti osnivanju bataljonske ambulante, koja će biti pod rukovodstvom druga Nina. Ambulanta treba da bude bliže položajima kako bi se ranjenicima mogla pružiti što prije pomoć.

4. Eventualaje — otpada pošto su stvari predviđene da se pretresu pod ovom tačkom prodiskutovane u prethodnim tačkama dnevnog reda.

Zapisnik završen 6. VIII.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zapisnik vodio:

Macura Slobodan, v. r.

Vjerodostojnost potvrđuju.

Politikom :

Marko Jurlin, v. r.

Komandant:

Martić Jovo, v. r.

6. augusta 1942.

Dostavlja se:

M.P.

Štabu IV-e Operativne Zone

Povjereništvu O.K. K.P.H. za Dalmaciju

BROJ 23

**PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 6. KOLOVOZA 1942.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU U KOJEM GA
UPOZNAJE S OCJENOM CK KPJ O SITUACIJI U ZEMLJI I U VEZI
S TIM DAJE ZADATKE¹**

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

I. Potrebno je da vas upoznamo s ocjenom situacije kod nas, kako ju je **dao** C.K. K.P.J.

1. Razvoj i rezultati posljednje neprijateljske ofenzive a centralnu oslobođenu zonu.

Kao što vam je poznato, u toku druge polovine zime i početka proljeća partizani su očistili od neprijatelja i povezali pod svojom kontrolom

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, Arhiva NOB, mikzoteka CK KPH, film 16/153—156.

područja jugoistočne Bosne, zapadnog Sandžaka, sjeverne Crne Gore i djelomično istočne Hercegovine. Ovaj je teritorij, iako dosta zabačen i udaljen od glavnih komunikacija, korisno poslužio kao zimska baza naših jedinica, gdje su se one odmorile, reorganizirale i odakle polazile u nove akcije. Prirodno je dakle, da je neprijatelj nastojao prvom prilikom baciti svoje glavne snage u ofenzivu protiv tog teritorija.

Uvod je u neprijateljsku ofenzivu bio čitav niz političkih manevara s dljem, da se razbije jedinstvo naroda na oslobođenom teritoriju, da se osnovne seljačke mase zavedu i odvoje od nas ili bar pasiviziraju, a da se oslobodilački rat skrene na liniju klasnog, građanskog obračuna. Ovo su najvažniji momenti u takvim manevrima neprijatelja:

a) »Preokret« Pavelićeve politike prema Srbima u istočnoj Bosni, osnivanje tzv. »hrvatske pravoslavne crkve« od Njemačke svečano potvrđene garancije »srpskom življu«, da će ako napusti partizane živjeti ravnopravno u miru i bezbjednosti, sporazum ustaških i četničkih vrhova pod blagoslovom okupatora za zajedničku borbu protiv partizana (konkretno ostvaren na planini Ozrenu, u rejonu Sarajeva, Kalinovika, Gacka itd.);

b) Pojačana razorna djelatnost Dražinih i Nedićevih i drugih četničkih bandi dz Srbije, koje pozivaju bosanske Srbe, da se ne bore protiv Nijemaca, da ostave partizane »ako hoće da se sačuvaju«, da im tako poručuje »majka Srbija« i London, itd.;

c) Naročito jako forsiranje četničkog pokreta u Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini sa strane talijanskog okupatora, koji četnicima obećava vlast u tim oblastima, a svima onima, koji stupaju u borbu protiv partizana razne privilegije, dok se oni, koji to odbijaju izlažu najstrašnijim progonima;

d) Koncentracije brojno vrlo jakih neprijateljskih snaga, koje su imale da baš tim svojim brojem unose paniku među kolebljivim dijelovima boraca i seljaštva.

Okupator je vješto iskoristavao ne samo objektivne uslove — glad i bijedu stanovništva, zamor i iscrpljenost u izvjesnim krajevima, nemogućnost, da mi posvetimo sve svoje snage frontalnim obranama sela itd. već i svaku pogrešku naših drugova, da bi prevario domaće seljačke mase i raspirivao građanski rat. Takvi su manevri okupatora i njegovih slugu donijeli — uslijed objektivnih prilika 3 jedne, a pojedinih pogrešaka naših s druge strane — izvjesne rezultate u nekim krajevima. To se odrazilo na borbenoj sposobnosti dobrovoljačkih snaga u istočnoj Bosni u trenutku ofenzive, a došlo je do izražaja u toku razvoja ofenzive u Crnoj Gori, a naročito u Hercegovini.

Vojnička je ofenziva neprijatelja počela polovinom aprila iz više pravaca — od Sarajeva, od Rogatice, od Pljevlja, niz obje obale Tare, od Nikšića, a kasnije i Mostara i Nevesinja k Foči i centru oslobođene zone. Prema procjeni, u ovoj je ofenzivi učestvovalo minimalno 50—60.000 neprijateljskih vojnika, glavninu kojih su sačinjavale talijanske trupe (od kojih dvije alpinske divizije), a ostali dio Nijemci, hrvatska vojska, usta-

ške jedinice i od Talijana organizirane, naoružane i vodene bande crmju gorskih, hercegovačkih i sandžačkih četnika.

U toku čitava dva mjeseca (polovinom aprila do polovine juna) naše su jedinice vodile upornu borbu s neprijateljem na čitavom nizu odsjeka tog velikog fronta. Cilj tog otpora nije mogao biti, naravno, očuvanje slobodne teritorije — što bi, imajući u vidu nadmoćnost neprijatelja u broju i naoružanju, bilo nerealno — već zadati neprijatelju što više i što jačih udaraca, razbiti njegove domaće najamnike, i učvrstiti naš politički uticaj i prije svega — očuvati našu živu snagu — našu vojsku. U tom smu pogledu uspjeli postići značajnih uspjeha:

a) Partizanske su jedinice zadale u toku stalnih tromjesečnih borbi niz teških udaraca okupatoru i njegovim najamničkim banditima. Talijani su, Nijemci, četnici i ustaše imali nekoliko hiljada ljudi izbačenih iz stroja, a partizani su zadobili znatnog plijena u oružju i municiji. U junačkim su borbama, koje je II. proleterska brigada vodila kod Cajniča, Goražda i ispred Foče u maju mjesecu, u trodnevnoj bitci Kalinovačkih partizana na Roguju, u borbama na Prači i Hercegovini, koje je vodila naša Prva Brigada, zatim u bitkama kod Mojkovca, Nikšićkoj župi i Kolašinskim poljima, koje su vodili Udarni crnogorski bataljoni i kod Bišdine, Nevesinja i Gacka, gdje su se borili hercegovački partizani — a o kojima ste čuli detalje preko »Slobodne Jugoslavije« — naše snage zadale teške udarce neprijatelju svojim junaštvom i žilavim otporom pokvarila je mnoge vojno-političke planove neprijatelja;

b) U toku su borbi partizani sistematski uništili sve komunikacije i za neprijatelja važne objekte na čitavom tom prostoru. Porušene su ceste i oko 15 velikih mostova na Drini, Tari, Pivi, Bistrici, Prači itd., među njima veliki mostovi na Drini kod Goražda i Foče na Sver-Tari. Na taj način je opstanak neprijatelja na čitavom tom prostoru gotovo onemogućen. Iz svih je mjesta u redu evakuirano sve što bi se moglo koristiti, a zapaljeni su i uništeni svi javni i drugi uređaji i zgrade vojničkog značaja;

c) Herojska je borba naših Odreda već u samom toku borbi poništila znatan dio političkih rezultata, koje je neprijatelj očekivao. Jedan je dio ranije pokolebanih dobrovoljačkih bosanskih odreda već prije svršetka ofenzive ponovno stupio u borbu pod komandom partizana a pozadina je crnogorskih i hercegovačkih četnika počela bivati sve nesigurnija. Strahovita je pljačka i nasilje okupatora, četnika i ustaša također učinila svoje. I pored sporazuma svojih vrhova, četnici i ustaše nisu svuda uspjeli izmiriti svoje bande.

Partizanske su jedinice, a naročito Proleterske Brigade, pokazale svoj visoki kvalitet u toku tih borbi.

Krajnji je plan neprijatelja bio da pocijepa i razbije naše snage, našu glavninu da natjera na planinski masiv Maglića i Volujka i tu uništi Neprijatelj nije u tom uspio. Naše su se snage povlačile u borbi i osiguravale svoje veze. U zaleđu su neprijatelja ostale odabrane partizanske jedinice i partijske organizacije. Glavnina je neprijateljske vojske još u toku ofenzive počela napuštati taj prostor u pravcu Jadrana, Hrvatske i Slo-

venije. Talijani su opet morali isprazniti Foču, Goražde i Kaliinovič, ostavljajući tu ustaške posade. Odmah je iza tih borbi izvršena izvjesna reorganizacija partizanskih snaga i formirane prve Udarne Proleterske brigade.

2. Iskustva iz posljednjih borbi i ocjena današnjeg vojno-političkog položaja.

Posljednji su mjeseci borbe u Bosni, Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini — pa i razvitka u Srbiji i Hrvatskoj — jasno pokazali, da su nastupile izvjesne značajne promjene u usloviima našeg ratovanja i odnosima snaga.

a) Cisto vojnički, okupator je bolje prilagodio svoju taktiku našoj, On se povratio od iznenađenja, koje su mu u početku ustanka zadali naši udarci, sada se kreće, garnizonira i operiše u jakim formacijama, a prilikom svojih operacija ide terenom, a ne više cestama. Takvu su mu taktiku uglavnom omogućile domaće izdajničke bande, koje su u njegovoj službi, a u prvom redu četnici. Ta je taktika pred nas postavila zadatak stvaranja, pored lokalnih partizanskih odreda, jačih vojničkih formacija. Takve su formacije Brigade.

b) Politički je okupator do kraja pokušao i dalje i svim silama nastoji iskoristiti klasni momenat, i skrenuti oslobodilačku borbu na klasni teren međusobnog obračunavanja, te tako odvojiti od nas ili barem pasivizirati mase seljaštva. Okupivši pod svoje skute sve one elemente, koji u okupatorskoj potpori vide garanciju za održanje svog klasnog položaja, pa i one među njima koji su »prijatelji Engleske«, ujediniвши dakle oko sebe čitavu izdajničku reakciju, okupator ju je upotrebio kao oružje građanskog rata. Dražini četnici su danas kao samostalna formacija potpuno iščezli. Sa znanjem i po odobrenju Draže, njegovi su oficiri i ljudstvo danas kod Nedića u Srbiji, paktiraju otvoreno i zvanično s ustašama u Bosni, na čelu s Bajom Stanišićem otvoreno služe Talijanima u Crnoj Gori — govoreći i dalje, da su »saveznici Engleske«. Pomoću ovih bandi okupator nastoji svuda organizirati — pod prijetnjom represalija — sela protiv nas, te nam tako stvoriti neprijateljsku pozadinu i onemogućiti opstanak našim manjim grupama. Važno je primijetiti, da je ne samo u krajevima južno od Sarajeva i u Srbiji, već uopće govoreći, četnici su danas glavno unutarnje uporište okupatora.

c) U svojoj politici izazivanja građanskog rata okupator vrlo vješto iskorištava sektaške pogreške naših drugova. U nekim su krajevima drugovi nepravilno shvatili bit razvoja međunarodnih odnosa, zaoštravali borbu na pitanjima »onog sutra«, tj. druge etape i nepravilno postavljali odnos Partije i vojske, tako da je rukovodeća uloga K. P. u praksi bila srozavana. Iz takve je njihove političke linije izlazio na pr. i nepravilan kriterijum u likvidaciji petokolonaša i neprijatelja naroda, kriterijum, koji je u mnogo čemu bio klasan, a ne nacionalan, te negdje prava »strahovlada« vojnog rukovodstva. Takve su pogreške znatno olakšale okupatoru i četničkim vodama njihov kurs na izazivanje gra-

danskog rata i pomogle im, da privremeno zavedu ili bar pasiviziraju dijelove seljaštva.

Nasuprot takvim manevrima okupatora i četnika, politika naše Partije ostaje dosljedna na liniji ostvarenja širokog narodno-oslobodilačkog fronta, na liniji narodno-oslobodilačke, a ne na liniji bratoubilačke borbe. To više no ikada, baš danas, poslije zaključenja sovjetsko-engleskog ugovora o savezu od 25. maja i sporazumu sa Engleskom i Amerikom o otvaranju drugog fronta. Ovaj pakt treba posmatrati kao pobjedu Staljinske spoljne politike SSSR-a, kao posljedicu jačanja međunarodnog položaja SSSR-a i pobjedu uspjeha Crvene Armije. S druge je strane od njega moralo doći i zbog toga, što je u toku rata Engleska ostala ugrožena ne samo u svojim imperijalnim, već i nacionalnim interesima, što se odrazilo i na unutarnjem razvitku u njoj.

Za našu unutarnju situaciju ima ovakav razvoj međunarodnih odnosa ogroman značaj. On nam omogućuje pokretanje u borbu novih grupa i slojeva, koji su se još kolebali, te prema tomu, još šire ujedinjavanje svih rodoljubivih snaga, a s druge strane, demoralizaciju slugu okupatora i izolaciju onih elemenata, koji su pod plaštom »prijatelja Engleske« u stvari služili okupatoru i kočili oslobodilačku borbu. S aktivnijim učešćem Engleske u ratu biće masama jasno, da se ne može biti prijateljem Engleske, a služiti Hitleru i Musoliniju. Ovakav će razvoj iscrpljivati sve više mogućnosti manevriranja takvih elemenata (jugoslavenska vlada u Londonu, Draža, vodstvo HSS itd.) i izazvati jaču diferencijaciju u njihovim redovima. Što se tiče jugoslavenske vlade u Londonu naš stav prema njoj ostaje, tj. kritika te vlade za njenu odgovornost izazivanja bratoubilačkih sukoba preko njenog ministra, a konkretna borba protiv nje, borba protiv Draže i sličnih elemenata, koji izdaju i koče našu borbu ovdje na terenu u zemlji. Ovo je pitanje postavljeno i pred međunarodnu javnost preko emisija »Slobodne Jugoslavije« od 6. i 7. o. mj., a u vezi s objavljivanjem rezolucije crnogorskih rodoljuba.

U Hrvatskoj će najnoviji razvoj uništiti i zadnje ostatke vjere u pobjedu Njemačke i time sve više sužavati ustašku bazu, unoseći demoralizaciju u redove tih otvorenih slugu okupatora. U redovima će HSS-a itd. otpočeti jača diferencijacija, koja nam omogućuje njihovo sve šire uvlačenje u borbu na terenu. Javno će objavljeni sporazum ustaša i četnika demaskirati sa svoje strane Pavelićev režim još snažnije kao izdajnički, kao režim koji u krajnjoj liniji ne pomaže samo okupatora, već i one velikosrpske klike, koje su 20 godina ugnjetavale Hrvatsku. Izbijen je Paveliću konačno argumenat »identifikacije« četnika i partizana pred hrvatskim narodom, kojim se on mjesecima služio. Kad se ovome doda i spontani otpor naroda protiv nove i najstrašnije pljačke, koju sprema okupator u vezi s ovogodišnjom ljetinom, postaje jasno, da se u Hrvatskoj otvaraju mogućnosti novog i bujnog porasta oslobodilačke borbe naroda. Narodni ustanak Hrvata kuca na vrata.

Ovakva perspektiva stavlja pred K. P. H. i partizanske odrede u Hrvatskoj nove i velike zadaće.

II. U vezi s gornjim perspektivama, pred našom Partijom stoji zadatak pripremiti sve, da se hrvatske mase što brže dignu i krenu pravilnim putem i da se ustanak što bolje organizaciono prihvaća u razmjerima, kako se bude dizao.

Da bismo mogli odgovoriti našim zadacima, u prvom redu morate osigurati dobre veze vašeg rukovodstva sa svim organizacijama. To je potrebno stoga, što se mora osigurati svuda pravilno sprovođenje partijske linije i dobro predavanje iskustava u radu nižim organizacijama, kako bi one mogle svagdje dati maksimum uspjeha. Morate iz istih razloga učvrstiti vaše rukovodstvo i osigurati ekspeditivnost čuvanja direktiva i rješavanja svih spornih gledišta. Kako vidite, svako se skretanje s linije danas vrlo gadno osvećuje, pa se valja koristiti iskustvima naših drugova u Crnoj Gori i Hercegovini i učiniti sve, da se spriječi svako skretanje naših organizacija.

Sve veze Partije s masama valja proširiti i učvrstiti. Naročito valja obratiti pažnju na učvršćivanje veza Partije s masovnim vanpartijskim narodnooslobodilačkim organizacijama. To su organizacije, preko kojih Partija danas rukovodi narodnooslobodilačkom borbom i iz kojih crpe svoje nove kadrove. Naročito morate obratiti pažnju na rad partijskih jedinica u partizanima, jer o pravilnosti partijske linije u partizanskim odredima u mnogome ovisi, hoće li narod i ostale masovne organizacije tu liniju prihvatiti i pravilno sprovoditi.

Rad je vaših organizacija u partizanskim odredima bio relativno slab i skoro potpuno neorganiziran. One redovno nisu dolazile do izražaja. Nastojte, da što prije sredite partijske organizacije u partizanima i da im dadećte precizne direktive za rad. Naročitu pažnju obratite, da svima partijcima u partizanima bude jasno, zašto se partizani bore, kako se trebaju boriti i najosnovnija organizaciona partizanska pitanja. Naročito im objasnite odnos Partije i partizanske vojske na način kako Partija rukovodi partizanima. Obratite pažnju da baš partijci trebaju u partizanima biti nosiocima ne samo hrabrosti, nego i požrtvovnosti i discipline. Oni moraju biti nosioci i naše borbe protiv raznih skretanja, koja nam koće razvitak čvrste vojničke organizacije. To su uglavnom kod vas pojave uravnilovke, a u Sjevernoj Dalmaciji i druga krajnost te pojave, tj. grubi i nedrugarski odnos komandnog sastava prema partizanima (na pr. partizan oslovljava komandanta sa gospodine komandante).

Rad s narodnooslobodilačkim odborima morate protegnuti na čitavu Dalmaciju. To je organizacija, preko koje ćete se moći najšire povezati s narodnim masama. U tom pogledu ima vaša organizacija prilično nedostataka. Poslužite se kod razvijanja toga rada i s narodnooslobodilačkim odborom u Splitu, koji vam u tom pogledu može mnogo koristiti. Preko njega ćete moći doći do mnogih mjesta do kojih sama Partija ne bi mogla doći. Nije potrebno da se narodnooslobodilački odbori stvaraju samo na inicijativu partijskih organizacija, već ih možete stvarati i pomoću aktivista iz već stvorenih odbora. Tako ćete brže uhvatiti širu mrežu.

Jednako treba proširiti i učvrstiti vaš rad u ostalim masovnim organizacijama, kao što su A. F. 2., S. M. G. itd.

Glede političke linije i odnosa prema ostalim organizacijama i onim masama, koje ne žele da se bore pod partizanskom crvenom zvijezdom vrijede nepromjenjene naše stare direktive. Samo u tom radu treba pojačati aktivnost i razviti inicijativu kod pojedinih organizacija.

III. Pošaljite nam odmah rezoluciju sa savjetovanja održanog početkom juna.

IV. Po svim partijskim organizacijama popularizirajte život i rad druga Rade Končara. Na njegovom primjeru neka uče naši novi kadrovi. Po svim organizacijama organizirajte sastanke u tu svrhu.

V. Sada se navršava nekako godina dana prvih partizanskih odreda u Dalmaciji. Organizirajte proslavu tog događaja, po mogućnosti sa tih sastanaka nastojte da se šalju pozdravi našoj Partiji i njenim rukovodstvima.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 24

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 6. KOLOVOZA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, O ORGANIZACIONOM SREĐIVANJU I NARASTANJU JEDINICA I O AKCIJAMA¹

GLAVNI STAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 63/42
Dne 6. VIII. 1942.

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Operativni izvještaj br. 15

Od posljednjeg je izvještaja aktivnost naših jedinica znatno oživjela. Ta se aktivnost sastojala u pojačanoj borbi protiv četnika, proširenju djelatnosti na hrvatske krajeve i mobilizaciji Hrvata u partizane, pojačanoj aktivnosti na komunikacije neprijatelja i nastojanju da se organizuje što više pokretnih i udarnih jedinica.

Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 18/1, k. 102A.

Borbi smo protiv četnika posvetili najveću pažnju. Pored svih uspjeha koji su protiv četničkih bandi već postignuti, nije nam do sada nigdje uspjelo da ih uništimo. U Otočkom su kotaru očišćena neka sela, razoružan je i pohvatan izvjestan broj četnika i njihovih simpatizera, mahom zavedenih seljaka, ali njihove rukovodioce nam nije na žalost uspjelo uhvatiti.

U Gomirju i Prokikama četničkim je banditima nanesen znatan politički udarac, ali ni tu se nije uspjelo uništiti ih. Poslije akcije u Gomirju kod četnika je nastalo znatno kolebanje, koje se ispoljilo pojedinačnim prelazom na našu stranu. U Plašćanskoj se Dolini ne osjeća u zadnje vrijeme neka njihova naročita aktivnost.

Na Baniji je u Dvorskom kotaru bilo nekoliko četničkih pojava, ali one nisu u žešćoj formi dolazile do izražaja. Nedavno je komandant jednog banijskog bataljona (Krnjajić), bivši četnik, prilikom ulaska partizana u hrvatsko selo Prekopu izdao naredenje da se selo popali, stoka potuče, a svi muškarcu iznad 16 godina pobiju. Na sreću partizani to naredenje nisu u potpunosti izvršili, već je selo samo spaljeno. Banijskim smo drugovima naredili da Krnjajića, radi tog zločina, strijeljaju. Banijski su drugovi u odnosu prema tom tipu pravili znatnih grešaka, dozvolili da stekne izvjesnu popularnost kao borac, ali smo uvjereni da će njegova likvidacija samo doprinijeti razvitku narodno-oslobodilačkog pokreta u tom kraju.

Kakva je aktivnost četnika na teritoriju III zone nije nam poznato, jer od drugova iz Slavonije već duže vremena nemamo izvještaja.

Najživlju djelatnost četnici pokazuju na jugu Like, u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji. U Dalmaciji imaju nekoliko vojničkih i političkih centara i organizovane vojničke formacije. U vezi s najnovijom talijanskom ofenzivom na te krajeve pojačala se i četnička aktivnost. Kako su naša dva bataljona² pod pritiskom većih snaga okupatora napustila teren sjeverne Dalmacije, to je taj kraj momentalno prepušten četničkom utjecaju, gdje oni i provode prisilnu mobilizaciju.

Na teritoriju se I operativne zone poslije operacije protiv četnika u Otočkom kotaru aktivnost prenijela na zapadnu Liku, gdje su za relativno kratko vrijeme postignuti značajni vojnički i politički uspjesi. U tim čisto hrvatskim krajevima oslobođen je čitav niz sela u kojima su partizani vrlo dobro primljeni. Na tom su terenu veoma povoljni uslovi, nema jačih neprijateljskih garnizona, a stanovništvo nije ustaški nastrojeno. Bit će potrebno izvjesno vrijeme, dobar politički rad i nekoliko uspješnih akcija protiv okupatora, pa da se razbije strah stanovništva od povratka ustaša ili okupatora. Odziv je Hrvata u partizane prilično dobar, te ima izgleda da će se ubrzo moći organizovati domaće jedinice.

Okupator je nedavno pokušao ofenzivu na oslobođeni teritorij Like s juga, ali je svega uspio da zapali par sela, te se nakon nekoliko jačih udarača, koje su mu partizani zadali, povukao. Izgledalo je u prvi mah prema koncentraciji, da će ta ofenziva imati veći obujam. Prodor je neprijatelja započeo od Gračaca prema Brvnu. Naročito je značajna pojava

⁵ »Bude Borjan- i »Branko VladuSlé« — bataljonl Sjevemodalmatinskog NOP odreda.

da neprijatelj pokušava paliti svu žetvu kuda prođe. Mi smo već prije naredili našim jedinicama da pojačanom aktivnošću na neprijateljske komunikacije, te potrebnim osiguranjima i stražama obezbijede žetvu. Do sada je na našem teritoriju neprijatelj uspio da uništi neznatan dio žetve.

[...]

Obzirom na neprijateljsku aktivnost u drugim krajevima, teritorij je IV operativne zone poprište relativno najjačih napada okupatora na partizane. Tamošnje jedinice podnose, uslijed čestih napada s jakim snagama, a djelomično i uslijed nedovoljnog iskustva komandnog kadra i partizana, i značajnijih grešaka, srazmerno velike gubitke. Uslovi pod kojima se bore dalmatinski partizani zaista su vrlo teški. Osim toga na tom je teritoriju i značajna djelatnost četničkih bandi, naročito u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji.

Nedavno su oba sjevemodalmatinska bataljona pod jakim pritiskom okupatora prešla na lički oslobođeni teritorij. Radi velikih poteškoća, značajnijih gubitaka i slabe ishrane, moral je tih jedinica znatno opao, te se stoga nisu za izvjesno vrijeme mogle ni upotrijebiti za neke operacije. Sjevernodalmatinski partizani su pri toj ofenzivi imali znatnih gubitaka. Nakon odmora i reorganizacije te će jedinice biti povraćene na njihov teritorij.³

Ofenziva je okupatora istovremeno vođena protiv partizana u sjevernoj srednjoj i južnoj Dalmaciji. Srednje su se dalmatinski partizani u prvo vrijeme neprijateljske ofenzive pod pritiskom neprijatelja povukli, ali su se brzo reorganizovali i dali mu nekoliko snažnih udaraca.

Plan je neprijatelja bio da s jačim snagama opkoljavanjem uništi središte u Dinarskim Planinama, kao i partizane na Livanjskom Polju. Neprijatelju je uspelo da uz pomoć ustaša i četnika stegne obruč oko naših jedinica upotrebljavajući minobacače, topove i avijaciju. Našim je jedinicama bila nametnuta frontalna borba, jer su partizani na svaki način htjeli onemogućiti da se neprijateljske snage koje su nadirale od Grahova i Sinja spoje sa svojim snagama iz Livanjskog Polja. Nakon trodnevne borbe neprijatelj se naglo povukao, te su naši u tom neočekivanom povlačenju uspjeli da mu postave svega jednu zasjedu. Na Livanjskom su se Polju međutim borbe nastavile. U tim su borbama zadani Talijanima i četnicima znatni gubici.

Veza je štaba IV operativne zone sa južnodalmatinskim jedinicama vrlo labava, te stoga od njih nemamo izvještaja, ali smo preko »Slobodne Jugoslavije« upoznati s neprijateljskom ofenzivom, koja je istovremeno vođena i koja se za partizane uspješno završila.

U srednjoj je Dalmaciji organizovan novi bataljon i formiran Odred za srednju Dalmaciju.

[•••]

IV operativna zona

3. VII dalmatinski su partizani⁴ na mirni način razoružali talijansku posadu u selu Cetina. Zaplijenjeno je 75 pušaka i mnogo municije.

³ Vidi dok. br. 22.

⁴ Vidi knj. 2, dok. br. 541.

4. **VII partizani** su ušli u selo Ježević.⁵ Ustaše su davali otpor i nakon kraćeg vremena su pobjegli u susjedna sela. Zaplijenjen je velik broj stoke i zarobljeno oko 30 seljaka.

4. VII zarobljena su kod sela Grahova 27 Talijana i ustaša.

6. VII razrušen je most na Cetini u Koljanima.

10. VII postavljena je zasjeda na cesti Grahovo—Sajković. Naišla su dva talijanska kamiona. Ubijeno je 10 talijanskih vojnika, a zarobljeno 11 vojnika. Zaplijenjeno je 3 p. mitraljeza. Nakon jednog sata su vojnici sami strijeljali svoje oficire.

14. VII izvršen je napad na posadu u Mokrom Polju. Ubijeno je 5 četnika, a 19 ih je zarobljeno. Zaplijenjeno je 20 pušaka.

Za vrijeme talijanske of anzi ve na Livanjskom Polju imali smo 10 mrtvih i 30 ranjenih. Zarobljeno je 38 talijanskih vojnika i 1 oficir, a mnogo ih je mrtvih i ranjenih.

[...]

Smrt jazizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar :

*V. Katić*⁶

(M.P.)

Komandant:

*Ivo Vladić*¹

BROJ 25

IZVJEŠTAJ ČLANA POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 6. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
O AKCIJI PARTIZANA I SITUACIJI NA SVILAJI¹

Svilaja, 6/VIII-42.

Drugarskom štabu IV operativne zone,

Doputovao sam dobro u Svilaju i ako se je putem govorilo da su Talijani u Otišiću i Vukovića mostu, što sve nije odgovaralo istini. Došao sam u razgovor sa raznim seljacima-pravoslavicima, koji kritikuju nas radi propušćanja ustaša, koje ufatimo. Jasno da sam im dokazao razlog za svakog onog kojeg se pušta, ali izgleda da ipak oni dobro poznaju svakog onog koji se pusti, strelja ili uteče. Na putu sam saznao da su ustaše iz Dubnjaca i Garjaka ubili 5-toricu od tog 2 žene iz Garjaka kad su išli

⁵ Vidi knj. 2, dok. br. 541.

⁶ Vladimir Bakarić

⁷ Ivan Rukavina

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11/1—3, k. 1492.

[u] **Modraš** na žetvu, dok su dvojica utekla u nepoznatom pravcu. Vođa ustaške bande se zove Uzun Ivo iz Garjaka.

Izgleda da je to po diktatu Talijana, da bi zaoštrili Koljančanine, te isti da uzmu oružje proti nas, jer da su sada skloni nama, a četnici iz Otišića rade na tom.

Naši pak su oduzeli 50 kg kušerve, duvana i još neku robu u vrijednosti 30.000 kuna od trgovca Marjanovića iz Koljana, koji je za nas dobavljao i dobavlja raznu robu, te se je isti žalio Staljinu² na takav postupak. Jutros se je u Koljanima vidio neki dim što izgleda da je nešto upaljeno.

U Svilaji sam našao 40 drugova iz Mosora, Moseća, Kaštela i iz Solina, koji su stigli jučer u jutro ovde i čekali još ostale koji imaju doći iz Moseća i Rogoznice i to na osnovu Vašeg poziva istim pred 3 dana.³ Isti će se večeras povratiti natrag i otići za svojim dužnostima kako ste naredili i sporazumili se.

Drug komandir iz Mosora nas izvještava da su oni izvršili akciju tj. likvidirali jednog špijuna iz Žrnovnice Perčić Marina kojeg niko nije požalio, a na pogreb mu nije niko došao, te su ga morali nositi sestra i kći, prema tome sami možete ocjeniti kako su to mase primile sa oduševljenjem. O akciji koju [su] imali izvršiti oni skupa sa Mosećem, Solinom i Kaštelima a koju je predvidio drug Bajer,⁴ dok je bio u Solinu, nisu izvršili iz razloga kojeg je drug Stevo⁵ naveo u svom dopisu Bajeru dok je bio doli u Solinu, ali kaže da ni položaj kojeg su predvidili ranije nije bio podesan. Mosoraši i Solinska i Kaštelanska grupa je otišla u Bisko sutra dan sa zadatkom da se razoruža miliciju — ustašku. Naših je bilo 30, oni su došli u selo [u] pol-noći i razdjelili se oko sela, ali tako slabo da su izgubili međusobnu vezu. Ustaše su ih zarana primjetili i otvorili na naše vatru, a naši isto na njih i povukli se, videći nemogućnost da bilo što naprave.

O akciji Talijana na ustašu Podruga o kojoj ste već izvještani nedostatak je u istoj što drugovi nisu digli gume od auta kojih je bilo 5 kom. a iste nisu digli, što brže da se povuku, što je svakako oportunističko, jer su imali i vremena za to. Auto-taksi nije također uništeno, što je Stevo u svom dopisu Vama reka da je. Auto je vlasništvo N.D.H.

Jedan drug iz Solinske leteće je likvidirao dezertera Čerinu čijom krivicom su pali Mrki⁶ i drugovi u zatvor, a na kojeg smo dugo vrebali, a koji je slučajno naišao na našeg druga i koji znajući ko je on, na jedan zgodan trik ga je zavara i ispalio u njeg 4 metka, te je isti ostao mrtav. Iz akcije na Kozjaku iz Solina, ništa mi nije više poznato nego ono što Vam je drug Stevo javio,⁷ jedino se govori da je popaljeno više kuća. među njima i moja, te mnogi uhapšeni i premlaćeni. O situaciji u Solinu ću Vas izvjestiti naknadno.

² Božo Stojanović-Staljin, 1943. godine ubili su ga iz zasjede domaći četnici.

³ Vidi dok. br. 9.

⁴ Ivan Amulić-Bajer

⁵ Stipe Marković-Stevo

⁶ Drašković Mirko-Mrki

⁷ Vidi dok. br. 9.

Drugovi iz **Moseća**, njih 6, je otišlo danju na akciju na put Muć—Vrba te zaustavili autobus, legitimirali putnike i svih pustili pošto niko nije bio ustaša. Autobus je vlasništvo Stuparića iz Sinja kojeg oni nisu oštjetili već uzeli 3 gume, u isto je vrijeme naišao teretnjak vlasništvo istog sa kojeg nisu ništa uzeli ni oštjetili, u istom je bilo 30 putnika koji su išli za Knin. Nato je naišao jedan taksi ing. Marasovića, kojeg su legitimisali, a sa istog digli jednu gumu. Od guma ćemo napraviti opanke i poslati Vam ukoliko ne bude dovoljno kravetine poslati vam gumu.

Sav promet za Knin se odvija preko Muć—Drniš i ja sam naredio drugovima iz Moseća da dignu još nekoliko guma pa potom poruše put, a zato imaju i nekoliko kg dinamita. Takođe su drugovi na akciji autobusa digli i inkas u iznosu oko 16.000 kuna.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt jazizmu — Sloboda narodu!

Marko⁸

BROJ 26

PISMO ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 7. KOLOVOZA 1942. OPERATIVNOM OFICIRU ZONE O REZULTATIMA NAPADA NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE VAGANJ I O DRUGIM AKCIJAMA¹

STAB

IV OPERATIVNE ZONE

Br.....

7. augusta 1942.

OPERATIVNOM OFICIRU DRUGU MILICU²

1. Odred za srednju Dalmaciju nalazi se i dalje na položaju, sa istim zadatkom da onemogući neprijatelju prodiranje prema Livnu. I D. U. Bataljon³ drži položaje prema Sinju i Vagnju, a II bataljon u Prološkoj Dragi, Visibabi, koju je pred par dana zauzeo od civilne milicije, kotu »Krk« i kotu poviše ustaških sela Rujane, Lištane, Odžak i Cajić. Cesta je prokopana i nabacana sa ogromnim materijalom, naročito u Prološkoj Dragi, tako da je svaki momentalni saobraćaj onemogućen. Rušenje ceste se i dalje nastavlja.

⁸ Drago Glzdić

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB. reg. br. 29/3, k. 1490.

³ Maks Baće

³ Prvi dalmatinski udarni bataljon

Neprijatelj je do sada nekoliko puta pokušavao da prodre ovom cestom, ali osim jednog prodora sa 4 tenka i 3—4 kamiona koji su donijeli neki materijal posadi na Vagnju, nakon čega su se odmah povukli, nije uspio.

Stab odreda, imajući u vidu važnost samog Vagnja, a i u vezi našeg dopisa u kojem smo im naredili da bi najidealnije bilo kad bi mogli zauzeti Vaganj i protjerati Talijane sve do Cetine, donijeli su odluku, ne imajući dovoljne informacije o snazi neprijatelja, da likvidiraju ovo uporište okupatora. 5. VIII izvršen je napad.⁴ Naše snage su uspjele protjerati neprijatelja do same zgrade i u gnijezda oko zgrada, odakle je davao jak otpor. Nakon petsatovne borbe, naši su se morali povući. U ovoj borbi imali smo oko 6 mrtvih i preko 20 ranjenih i to uglavnom lakše, većinom od bacača. Među poginulima nalazi se i komandant I D. U. bataljona drug Jonić,⁵ koji je pao raznesen od bacača u prvoj borbenoj liniji. Smrt ovog neprežaljenog druga i heroja duboko se dojmila sviju nas, a naročito boraca koji žale gubitak ovog sjajnog druga i komandanta. Smrću druga Jonića naša Zona gubi najboljeg oficira, kojeg ćemo teško ikada nadoknaditi.

5. VIII primili smo izvještaj od Štaba odreda da je Vaganj opkoljen i da pretstoji napad na nj. Uvidjevši odmah važnost i ozbiljnost ove akcije, drug komandant⁶ je odmah otputovao na teren, gdje je stigao kada su se naši već povukli. Prema njegovom izvještaju naši su herojski jurišali i pomanjkanje jednog, eventualno 2 teška bacača, spriječilo je da naši ne zauzmu ovako važno strateško uporište okupatora i dođu do velikog plijena. Prema podacima tamo se nalazi 190 vojnika, 3—4 teška bacača, 4 teška mitraljeza, 15 puškomitraljeza, oko 200.000 metaka i mnoštvo raznog drugog materijala. Kada promislimo da je bilo više razumijevanja kod Operativnog štaba za Bosansku Krajinu, a naročito kod druga Koste,⁷ i više osjećaja za opću stvar, naš Odred je mogao ovu akciju da vrši sa potrebnim bacačem i danas bi Vaganj, važno strateško uporište okupatora, bio u našim rukama, a brojni materijal koji se tamo nalazi bio bi jaka baza za dalji veliki razvitak partizanske borbe u Dalmaciji. Isto tako i dragocjene žrtve koje su u ovoj akciji dane, bile bi mnogo manje. Dobro bi bilo, ako možeš, da ovo predočiš i samom Vrhovnom štabu.

Imajući i dalje u vidu važnost Vagnja, a i mogućnost njegovog likvidiranja, ukoliko bi naš Odred dobio potrebne minobacače i pojačanja od jedne do dvije čete, komandant drug Jović⁸ je uputio sa položaja pismo Vrhovnom štabu u kojem ovo traži. Nastoj sa svoje strane utjecati kako bi se ova pomoć uputila, jer smatram da je moguće, naročito sada, kada je prema našim zadnjim obavještenjima Livno palo. Važnost i dalekosežnost ove akcije, mislimo da ti ne treba naglašavati.

2. Prema zadnjim obavještenjima koja smo dobili od bataljona »Starac Vujadin« Livno je zauzeto. Mislimo da će se nakon pada Livna

⁴ Vidi dok. br. 17, 34, 39, 167, 264, 266 i 204, napomenu 7 i 9.

⁵ Ante Jonić

⁶ i ⁸ Vicko Krstulović

⁷ Košta Nad

nastaviti sa operacijama, naročito na čišćenju sela u Livanjskom Polju. Prema izvještajima Štaba odreda, odnosno druga komandanta⁹ koji se je jučer vratio, oni nisu još uspjeli da uspostave vezu sa snagama koje se tamo bore. Zbog važnosti i nužne potrebe da se ova veza uspostavi zbog daljnjih akcija, naročito ako bi Vrhovni štab uputio traženo pojačanje, mi smo naredili Štabu odreda da pokuša na svaki način da ovu vezu uspostavi. Ti sa svoje strane nastoj kako bi naše snage koje tamo operiraju što prije uspostavile vezu sa našim Odredom.

Prema podacima koje nam je dao drug Petica,¹⁰ koji je danas upućen u oficirsku školu, Talijani su sinoć iskrkali 40 kamiona vojske, razvili se u strijelce i u širokom frontu nastoje našima nametnuti frontalnu borbu. Kurir koji je jutros oko 11 sati stigao iz Sinja, a koji je prošao preko našeg Odreda, izvještava nas da se jedan dio naših snaga povukao prema Biteliću, a to je vjerovatno II bataljon, da bi izbjegao opkoljavanje. Borbe se vode. Prema njegovom mišljenju koje je izrazio na temelju razgovora koji se tamo vode, Talijanima neće i ne može uspijati da izbace naše snage, jer je cesta za sada neupotrebljiva, a naši imaju dobre položaje.

3. U vezi naređenja¹¹ koje je izdato letećim desetinama na Mosoru, Rogoznici, Moseću i Solinu da krampanjem, miniranjem kao i postavljanjem zasjeda, (privežu neprijateljske snage), primili smo izvještaj prema kojemu su 31 pr. mj. prepilali telefonske stubove u Rupotinama u dužini oko 2 km. Nakon toga su se povukli na Kozjak, odakle su osmatrali neprijatelja, 1. VIII ujutro je (neprijatelj) počeo da dovlači svoje snage iz Splita, Solina i Klisa i da se kreće prema planini Kozjak sa ciljem da opkoli naše snage koje se tamo nalaze.¹² Naši su (oko 50) zauzeli položaje i primili borbu, koja je trajala od 9 sati ujutro do 2 sata poslije podne. Neprijatelj je imao u toj borbi oko 20 mrtvih i isto toliko ranjenih. Uslijed dolaska novih snaga naši su se povukli. Talijani su na planini Kozjak, kao i okolnim selima skoncentrisali oko 5.000 vojnika sa artiljerijom koju su izvukli na brdo. Istovremeno je palio i pljačkao i hapsio u Solinu obitelji partizana. Ova četa se sada nalazi u Moseću sa zadatkom da vrši prepade na talijanske snage koje se nalaze na Kozjaku, da bi ih tako privezala dok se ne raščisti situacija oko Livna i Vagnja i ujedno da vrše napade na cestu Solin—Sinj.

4. Stanje u logoru je uglavnom isto. Oko 40 nenaoružanih ljudi prebacili smo u Krajinu, a Talijane smo poslali u V krajiški odred radi razmjene.¹³ Isto tako smo raščistili, a i dalje raščićavamo pitanje zarobljenika kojih se je prikupio priličan broj. Na ovaj način smo donekle odteretili ovaj logor.

Kuriri koji su 5 o. mj. dolazili iz Uništa, 2 sata daleko od našeg logora naišli su na tri ubijena i izmrcvarena seljaka, jednu ženu i jedno magare. Dvije žene i jedan seljak su nestali. Prema obavještenjima

⁹ Božo Bilić Marijan

¹⁰ Srećko Reić-Petica

¹¹ Odnosi se na zadatke postavljene pred dalmatinske jedinice da u vezi s predstojećim napadom na Livno, poduzmu niz akcija i diverzija u cijeloj srednjoj Dalmaciji.

¹² Vidi dok. br. 9, 35, 162 i 204, napomenu 3 15.

¹³ Vidi dok. br. 21 i 29.

koja smo dobili uglavnom od seljaka, po svoj prilici su to učinili ustaše iz sela Duvnjaka, Garjaka i Ježevića. Preduzeli smo mjere opreznosti.

Neke neposredne mogućnosti napada na Dinaru, za sada izgleda da ne postoje. Prema obavještenjima bataljona »Starac Vujadin« banda i dalje drži iste položaje iznad Peulja.

5. Jučer smo uputili izvještaj¹⁴ G.Š.H. U pogledu situacije Odreda za sjevernu Dalmaciju rekli smo im da zbog prisutnosti Vrhovnog štaba, kao i akcija koje se vode, za sada ne možemo uputiti nikoga koji bi pomogao ozdravljenju ovom Odredu. Zamolili smo ih da oni angažuju Štab Grupe¹⁵ ili koju drugu ličku jedinicu oko reorganizacije ovog Odreda i da im po mogućnosti pomognu u davanju komandnog kadra, naročito četnog, koji se je pokazao naročito slab i nesposoban i koji je uglavnom i kriv što je Odred doveden u ovako teško stanje.

Izviješteni smo od komesara druga Katića¹⁶ da je komandant Odreda drug Rade Bulat povučen u G.Š.H. i da se neće više vraćati. U našem izvještaju G.Š.H. naveli smo da ovo smjenjivanje druga Bulata u vrijeme kada se je Odred našao u tako teškoj situaciji — neće doprinijeti brzom borbenom osposobljavanju ovog Odreda, a još manje razoružavanje samog Odreda, što je vjerovatno negativno djelovala na borce.

Iz svega ovoga nameće nam se zadatak da se što prije neko uputi u sjevernu Dalmaciju, koji bi sa svim ovim neposredno rukovodio. U zadnjem pismu smo ti rekli da bi trebao da odeš, jer bi ovu stvar najbolje i najbrže uredio. Stoga nastoj da nađeš što prije mogućnosti da odeš tamo.

6. Javi nam kakvi su daljni operativni planovi Vrhovnog štaba nakon zauzimanja Livna i da li si pripremio i gdje sastanak sa Vrhovnim štabom i C.K.

7. Pošalji nam što prije pisma koja su kod tebe, a nisu ti potrebna, naročito ona u vezi sa Kninjanima. Nastoj i dalje prikupiti propagandnog materijala i sa ostalim nam ga pošalji.

U prilogu ti šaljemo prepis pisma druga Katića, kako bi se s njime upoznao. Odgovor na obadva zadnja njegova pisma bilo bi najbolje da spremimo kad se ponovo zajedno sastanemo bilo u Livnu, ili u Štabu.

Četu¹⁷ za Proleterski bataljon nastojat ćemo što prije formirati. To će vjerovatno biti nakon završetka akcije na Prologu. Naredenje o upućivanju 70 nenaoružanih ljudi uputit ćemo južnoj Dalmaciji po dolasku njihove čete na Kamešnicu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

Komandant

¹⁴ Redakcija ne posjeduje ovaj izvještaj.

¹⁵ Stab Grupe NOP odreda za Liku.

¹⁶ Vladimir Bakarić

¹⁷ Bilo je postavljeno od Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske da se formira jedna četa i uputi u Prvi proleterski bataljon Hrvatske. Međutim, do toga nije došlo jer je dolaskom Vrhovnog štaba na područje Livna počelo popunjavanje proleterskih brigada partizanima iz Dalmacije. Vidi dok. br. 56, napomenu 9.

BROJ 27

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG OFICIRA ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 7. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ZONE O NAREDNIM ZADACIMA PROLETERSKIH BRIGADA I SITUACIJI NA PODRUČJU LIVNO, DUVNO, KUPRES, G. VAKUF, BUGOJNO I PROZOR¹

Štabu IV. Operativne Zone.

1. Noćas sam stigao do Prološke Drage sa III. Proleterskom brigadom.
2. Pionirski vod I Proleterske Brigade stigao je jutros u 5.30 sa autobusom do Prološke Drage i od tog momenta započeo je rušenjem ceste.
3. Zadatak Brigade je sljedeći: 1. porušiti cestu i onemogućiti prolaz tenkovima i kamionima. 2. Likvidirati sa ustaškim selima od Celebića do Rujana 3. Eventualno likvidirati Vaganj. 4. Eventualno likvidirati most na Hanu.
4. Po savjetovanju sa Štabom Odreda za Srednju Dalmaciju tražit ću da se jedan Bataljon proletera prebaci na ovaj gore naš položaj za »moralnu« sigurnost.
5. Odmah ćemo postaviti pitanje ulaska u hrv. sela. Tražit ću da se pokuša mirnim putem.
6. Ostali zadatci rješavat će se redom i po mogućnosti.
7. Situacija na ostalim sektorima je sljedeća:
  - a) Livno je u našim rukama od 5. VIII. Međutim 8 Njemaca i 130 ustaša zabarikadirali su se u izvanredno jako građenoj kući »Mitrović« sa velikim materijal. Napadi na kuću nisu uspjeli i uzrokovali su nekoliko puta više žrtava nego zauzimanje Livna (1 mrtav). No Proleter i nadljudi i otpor će biti likvidiran.
  - b) Duvno—Šuica su oslobođeni i u našim rukama od 3. VIII.
  - c) Dali je Kupres—G. Vakuf—Bugojno u našim rukama ne znam, Udar na Krajiška Brigada stigla je na taj teren, znači da postoji realna vjerojatnost da je tamo bar nešto učinjeno.
  - d) Prozor je u našim rukama. Talijani ne pokazuju znake napada nego povlačenja, prema Mostaru i dalje.
8. U svrhu organizovanog pritiska ali i politički ispravnog ulaska u sela Rujani... trebalo bi da Vi preduzmete direktnu kontrolu nad Bat. »Starac Vujadin«. Taj bi bataljon ujedno trebao da dođe u vezu sa ovim snagama ovdje, zatim da istovremeno pravi pritisak na Caparrije—Rujani. U to vrijeme trebalo bi staviti dobre straže u brdima nad svim tim selima. Konkretan plan i zadatke izradimo u zajednici sa Štabom III. P. Brigade i Vas obavijestiti. U najmanju ruku Bat. »St. V.«² trebalo bi poslati dopis u ovom smislu.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 46/2, k. 1490A.

² »Starac Vujadin«

9. U Livnu nam je predano 320 pušaka i 6.000 metaka. Aut.³ oružja — za sada ništa.

10. Naši drugovi iz Bat. »V. Z.«⁴ pokazuju mnogo nespretnosti u rješavanju novih zadataka.

11. Radi novonastale situacije mišljenja sam da bi bilo potrebno da se Stab Zone približi Livnu, za sada možda u blizinu Prologa, eventualno u samo Livno.

12. Ja sam za sada vezan, radi gore spomenutih zadataka, uz III. Brigadu. Ako se drugovi komandant⁵ — komesar,⁶ Bajer⁷ i Stevo⁸ žele uputiti u smjeru Livna mogu doći samnom u vezu oko Prologa.

13. U Livno bi trebalo poslati što više sposobnih — ai nenaoružanih drugova radi pojačanja Bat. »V. Z.«

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Obrovačke staje

Vaš *Milit.*⁹

7. VIII. 42.

10.30 h

BROJ 28

IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD 7. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BOR- BAMA BATALJONA »BUDE BORJAN« I »BRANKO VLADUŠIĆ« KOD OTRICA, STRMICE I PLAVNA I AKCIJAMA PRIMORSKE CETE IZMEĐU ŠIBENIKA I ZADRA¹

Stab Sjv. Dalmat.
Nar. Osi. Partiz.
Odreda

Br. si. 7. VIII. 1942.

Br. 117/11 g.

Štabu IV Operativne Zone

Operativni izvještaj:

Kako je bataljon »Bude Borjan« bio prezamoren, djelomično u povlačenju rasturen i nesposoban za daljnu borbu, povučen je zbog sređivanja na odmor u selo Brezovac. 25. jula stiglo nam je naređenje od

³ Automatskog
⁴ »Vojin Zirojević«
⁵ Vicko Krstulović
^{*} Ivica Kukoč
⁷ Ivan Amullć
^{*} Andrija Božanić
⁹ Maks Baće-Milić

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20/4, k. 1602A.

IH-eg Ličkog Odreda (u saglasnosti sa komandantom Ličke Grupe izdato) da oružje bataljona predamo novomobilisanim drugovima Ličanima za vrijeme dok naš bataljon bude na odmoru, jer je potreba da se sa tim oružjem brani oslobođeni teritorij. Oružje bataljona bilo je i predato, a bataljon je ostao i dalje na sređivanju. Jedna novo formirana četa od 80 partizana, naoružana ovim oružjem, bila je priključena bataljonu »Branko Vladušić«, koji je držao položaje od Tromede preko Ljubine Poljane, na Srbski Klanac i kote iznad V. Popine.

Banditi uz pomoć manjih snaga okupatorske vojske i podpomognuti njihovom artiljerijom sa Otrića, Strmice i Plavna otpočeli su svoju ofanzivu na naše položaje, koje smo držali.² Naše snage nalazile su se ovoga puta u prvoj liniji prema neprijatelju. O ovoj ofanzivi bili smo potpuno neobavješteni, tako, da je neprijatelj bez pola muke mogao zauzeti kote Maglaj i Šuplje Brdo koje dominiraju V. Popinom, a ova zadnja ugrožava i sam Srbski Klanac. To se je moglo dogoditi za to, jer naše snage nisu držale te kote, već druge (iz prve ofanzive), a novo formirana četa: Milu Vodu, Lisac i Bukovi Vrh. Već na osvit 30 jula na samom Maglaju i njegovu podnožju (u Podkraju) šepirili su se četnički banditi i pripucavali na stanovništvo (koje je od njih bježalo) i partizane. U toku dana vršili smo izviđanja banditskih položaja zbog stvaranja plana o napadu na njih. Istoga dana oko 200 Italijana zauzeli su položaje ispod samog Klanca na Miškovića Vrh i kotama na Koritu. Tada smo rasporedili naše snage nasuprot njihovim: na Kurozeb (Jelovim Tavanima) povrh Klanca i u sam Klanac. Kako rezervna lička četa nije pokazala nimalo sposobnosti ni volje za borbu, jer se je pri prvom susretu sa neprijateljem rasula i u paničnom bijegu napustila svoje položaje, bili smo prisiljeni oduzeti im oružje i s njime opet naoružati naš umorni bataljon »Bude Borjan« i opet krenuti s njim u borbu.

31. jula naoružali smo 80 partizana ovog bataljona, kojemu smo pridružili još dio naoružanih, koji su stali uz bataljon za njegovo osiguranje i tako formirali dvije čete, sa kojima smo prvoga dana zauzeli zapadni dio položaja oko Maglaja, a drugoga dana naoružavali smo III-u četvu i zauzimali položaje iznad Maglaja prema Urljaju. Na taj način izvodili smo pripreme za napad na neprijateljske položaje u namjeri da ih sa svih strana opkolimo, pohvatamo i pobijemo. Ovaj plan stvarali smo u zajednici sa komandantom III-og Ličkog Odreda, koji je i za nas bio nadležan, jer je od strane komandanta Ličke Grupe određen za komandanta operacija na ovom sektoru.

U isto vrijeme dio naših snaga (III-a i ostatak rasturene IV-e čete) vodio je 30 i 31 jula oštre borbe sa banditima, koji su bili pojačani manjim snagama okupatorske vojske i njihovom artiljerijom sa Plavna i Strmice. Naši borci na tom sektoru (Tromeda—Konjska Glava i Razvršje) dobro su se držali odbijajući dva puta napade neprijatelja. Već drugi dan predveče bili su prisiljeni da se povuku, pošto ih je neprijatelj opkolio, sa većim snagama, dok međusobne veze nisu funkcionisale. Dio IV-e čete bataljona »Branko Vladušić« opet se je bez komande povukao

³ Vidi dok. br. 22.

sa svojih položaja i ovo skrivio. Zato smo te borce kaznili odašiljanjem na prisilni rad i razoružanjem. Na taj način rasturili smo IV-u četvu, a ostatak od 23 borca priključili oslabljenim prvim dvjema četama ovog bataljona. Pred mnogo jačim neprijateljem dio naših snaga povukao se je sa ovog sektora (Tromeđa) prema Uilici, a zatim u Zavlaku, gdje se i sada nalazi. Na ovom sektoru i u ovim borbama nestalo je 5 drugova za koje se ne zna da li su poginuli ili pali u ruke neprijatelju ili pak bili spašeni, pošto su poznavali dobro teren.

1. augusta rasporedili smo I-u i II-u četvu bataljona »Branko Vladušić« na položajima Kurozeba (Grebališta) do Ljubine Poljane. Puškaranje se je još čulo iza naših položaja u pravcu Tiškovca kuda su banditi dan prije prodrli. S vremena na vrijeme artiljerija sa Otrića tukla je naše položaje od čega je poginuo na Kurozebu jedan drug (Vladić Cvjetko — vodni delegat). Pred noć su se Italijani povukli sa svojih položaja pred Srbskim Klancem. Radi toga smo prebacili I-u četvu na Klanac u namjeri, da se poveže sa snagama bataljona »Bude Borjan« i da zajedno napadnemo bandite na Maglaju. Već 2 augusta sve snage bataljona »Bude Borjana« nalazile su se raspoređene oko Maglaja. Sa njegove zapadne strane i južno oko Šupljeg Brda, kao i u zasjedama nalazile su se snage I-og bataljona III-og Ličkog Odreda. I-a četa bataljona »Branko Vladušić« dobila je za zadatak da postavi zasjedu u podnožju samoga brda (u Lukića gaju) i sačeka neprijatelja kad se bude povlačio. Plan za ovu akciju napravio je sam komandant III-og Ličkog Odreda. Sve je bilo spremno za izvršenje akcije, koja je počela u noći u 3,30 sati (sa zakašnjenjem od pola sata). Neprijatelja smo lako protjerali sa toga položaja, i već poslije borbe od jednoga sata brdo sa dominirajućim kotama bilo je u našim rukama, ali nismo uspjeli uništiti neprijatelja, kako smo mogli i morali. Zbog nepoznavanja terena i njegove neprohodnosti po noći, bataljon »Bude Borjan« otpočeo je kasnije akciju za pola sata, za koje vrijeme su ličke snage već bile u borbi oko Šupljeg Brda i zbog toga banditi su zašli im s leđa, pa je njihova akcija zbog ovoga propala. U samoj akciji nismo imali gubitaka, već samo dva druga ranjena. Banditi su sa nekoliko gubitaka povukli se u Šuplje Brdo, a mi smo sa snagama bataljona »Bude Borjan« zauzeli sve dominirajuće kote nad njima: Lukići—Maglaj—Crni Vrh—Debelo Brio—Srbski Klanac—Kurozeb—Moškovića Vrh, koje i sada držimo, uz pojačanje sa jednom četom bataljona »Branko Vladušić«, dok se II-a nalazi na odmoru. I-a sa neprijateljem ovoga dana (3-VIII-1942) jer su se banditi napred navedenom greškom uspjeli povući mnogo zapadnije. Na položaju je ipak ostala čitav dan. Oko 6 sati na mjestu gdje se je nalazio štab bataljona sa potpisanim komandantom Odreda i jednim vodom, koji se vratio sa položaja, palo je nekoliko granata, a jedna baš čudnovato u položaj gdje nismo ni predviđali u uvalu samog Klanca (mrtvi ugao), od koje je poginuo jedan partizan, dva teže ranjena (jedan kasnije i umro) i 5 lakše ranjenih. Dakle ovo se dogodilo i pored toga što su postradali drugovi imali prilično dobar zaklon. Brza artiljerijska paljba sa Otrića tukla je skoro čitav dan naše položaje, pa je na položaju II-e čete drug politkom izgubio nogu, usljed čega je sutradan podlegao rani, a jedan

partizan bio je lakše ranjen. Sve ovo, kao i studen i glad doprinjela je da su drugog dana u noći dezertirali 7 partizana ove čete (vidi izvještaj politkoma). Ovu četvu povukli smo sa položaja na odmaranje, gdje se i sada nalazi. Od 3 ov. mj. do danas nije došlo do otvorenog sukoba između naših snaga i snaga neprijatelja.

Vežu sa Primorskom četom do sada nismo imali. 4-VIII jedan vod te čete sproveo je neki materijal i drugove predstavnike Partije za konferenciju, te donio nam i izvještaje iz kojih se razabire, da su njihove akcije u srazmjeri od 8 do 15 jula svedene na manje zasjede, atentate na špijune i neke zapljene stoke od protunarodnih i izdajničkih elemenata i rušenje telefonskih stupova.³ U ovim akcijama nisu imali gubitaka. 18. jula izvršili su akciju na jednu maonu koju su potopili sa 3000 kg soli, ubili jednog karabinjera, 5 seljaka, koji su htjeli stupiti u borbu protiv njih i 4 ranjena. Zarobili su pušku i pištolj. — 21. VII. izvršili su akciju na turističkoj cesti između Pirovca i Prosjeke rušenjem telefonske linije; zarobili 150 kg hrane i 40 litara ulja i 40 litara vermuta. 24. VII. četa je bila raspoređena na dva voda na dvije strane za izvršenje akcije na italijanske patrole iz Pirovca i na četnike koji se kreću na zatonskom terenu. Usljedila je ofanziva i na njih zbog koje su pred velikim snagama povukli se na položaj Sopnja, gdje su prihvatili borbu, koja je trajala nekoliko sati, pa usljed napuštanja položaja od strane jednoga voda i usljeđenja bočne vatre neprijatelja, poginulo je 5 boraca, 4 ranjena, među kojima i zamjenik politkoma. Povlačenje se izvelo u pravcu Vranskog jezera, gdje je izgubljeno (valjda zalutalo) još nekoliko drugova. Tu je palo još 15 seljaka, koji su pred borbom izbjegli u šumu, a zarobljene dvije drugarice. Italijani su istoga dana zapalili nekoliko stanova i izgubili oko stotinu mrtvih fašista, a oko 40 ranjenih odnijeli. Tu je propao službeni četni materijal, koji je za vrijeme borbe bio pohranjen, kao i dio sprema boraca, nešto materijala i pribora. Poslije odmaranja od jednog dana, 26. VII. partizani ove čete povratili su se na položaj gdje su bile borbe, pokopali mrtve drugove, povukli se na položaj zvani Kozara, a onda na teren Srime u svrhu da se sklone ispred generalnog pretresa terena od strane velikih snaga neprijatelja: okupatora, četnika i ustaša. Poslije toga četa rastavljena u dva dijela vješto izbjegava ispred mnogo jačeg neprijatelja, i njeno skrivanje, koje je nužno, izvodi se uspješno. Treba joj potpomoći automatskim oružjem, što ćemo i učiniti.

Oružje bataljona »Bude Borjan«, koje je predao rezervi novomobilisanih drugova iz Like još potpuno nije vraćeno. Pregled nestalih, ranjenih i bolesnih drugova, kao i onih, koje smo otpremili na rad nemamo, zbog čega ne možemo poslati izvještaje: brojno stanje i naoružanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

*Marko Jurlin*⁴ v. r.

Komandant:

Martić Jovo v.r.

³ Vidi knj. 2 dok. br. 424.

* Ante Jurlin-Marko

BROJ 29

**OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 8. KOLOVOZA 1942. MJESNOM KOMITETU KPH SPLIT O RAZ-
MJENI ZAROBLJENIKA, DOLASKU CRNOGORSKIH ČETNIKA U DAL-
MACIJU I DOLASKU PROLETERSKIH BRIGADA U REJON LIVNA¹**

**POKRAJINSKI KOMITET KOMUNI-
STIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA
DALMACIJU**

Drugarskom

MJESNOM KOMITETU K.P.H.

S P L I T

Dragi drugovi!

Primili smo Vaš dopis od 30. VII. i od 2. VIII. 42. Primjećujemo Vam da ovaj Vaš posljednji dopis nije dopis i kad pišete pošaljite bar pristojan komad papira, pa i ako neće sadržavati jedno pošteno pismo.

Po Vašim dopisima odgovaramo slijedeće:

1. Štab IV. Operativne Zone istovremeno kada je uputio dopis Italijanskoj Komandi u Splitu za razmjenu zarobljenika za naše uhapšene drugove, uputio je istovremeno i dopis talijanskoj Komandi u Kninu.² Mi smo ovih dana dobili odgovor od talijanske komande iz Knina, u kojem se saopštava, da su oni spremni na razmjenu te da su zatražili popis naših zatvorenih drugova od talijanske civilne vlasti iz Splita, i da dočim dobiju spisak, da će se moći odmah pristupiti zamjeni. Mi smo ovdje sastavili spisak naših zatvorenih drugova, i uputili smo ga preko našeg jednog druga³ talijanskoj komandi, koji će direktno učestovati u izmjeni zarobljenika za naše drugove. U taj spisak unijeli smo po redu sve one drugove (odnosno njih trideset) iz Splita, Solina, Omiša, Zrnovnice i Kaštela, koje smo smatrali, da treba poduzeti sve što je moguće, da ih se spasi. U taj spisak ušao je Borić⁴ Sonja,⁵ Ida, Ivanić it.d. Redosljed po važnosti pojedinca. Ovaj spisak neće biti predan u ruke talijanskih vlasti, dok mi ne vidimo, koga oni kane zamjeniti za zarobljenike. O tome možete obavijestiti i njih, a Vi s Vaše strane dolje nemorate poduzimati ništa u vezi pomenutog dopisa. Dočim primimo odgovor o toku pregovora za razmjenu, mi ćemo Vas obavijestiti.

2. Onaj Reić⁶ o kojem je bila riječ za liječenje, pokušao je dezerters-vo i bio je uhapšen od naših patrola. Sjedio je nekoliko dana u zatvoru.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 16/228—229.

² Vidi dok. br. 21.

³ Ante Monti

⁴ Ivan Lučić-Lavčević

⁵ Mara Miranović

⁶ Vidi dok. br. 53.

Mislilo se je da se provede nad njime postupak kao i nad trogirskim dezerterima, ali se opet uzelo u obzir stanje njegove obitelji, te je pušten sa strogom i posljednjom opomenom.

3. Upozorite doktore, da neka se kanu neopravdanih smicalica i izvlačenja. Recite im otvoreno, da će biti mnogo teže i strašnije odgovarati pred narodnim sudom za neizvršeni poziv naroda, nego sve šikanacije okupatora. Kažite im da ih poziva Narodno-oslobodilačka vojska i neka se čim prije odazovu njihovom pozivu, ako ne dođu nije daleko dan, kada će odgovarati pred Narodnim sudom svi oni koji su pozvani od Štaba IV. Operativne Zone.

4. Nastojte nam poslati obećanu rižu što prije, kao što više praznih vreća za žito, kako smo to već javili Mirku.⁷ Mi ispitujemo mogućnost, da pronađemo nekoga trgovca u mjestima u koje ste nam naznačili, da bi mogli preko njih dobivati Vaše pošiljke. Ali dok mi to pronađemo, ne mora Vas ništa spriječiti, da Vi i dalje upućujete sve stvari dosadanjim kanalom na prvi punkt. Sa prvoga Punkta, neka se organizuje karavana, kako smo se to već sporazumjeli sa drugom Mirkom i Markom.⁸

5. Ovdje čujemo, da je u Splitu došlo 2000 crnogorskih četnika navodno kojii se imaju uputiti u borbu proti Dinarskih partizana, uz dnevnu plaću vojnici četnici dnevno 100.— Kuna, a oficiri 200.— Kuna, javite nam hitno, da li ima od toga išta istine, ili su to četničke propagandne laži. Izvrsno su došli u Split naoružani četnici, koji je bio vrlo dobar odgovor splitskim reakcionerima na tvrdnju, da partizani saraduju sa okupatorom. U pogledu odnosa sa građanskim strankama, odnosno prema pojedinim njihovim funkcionerima, koji se nisu kompromitovali u saradnju s okupatorima, postupite onako kako Vam je već izložio drug Mirko i kao što vidimo iz Vašeg pisma, da i namjeravate. Samo nemojte dozvoliti da Ti njihovi odgovori otegnu se u beskonačno vrijeme, već nastojte, da odgovore dobijete što prije, dajte im znati, da odgovor ne ćemo čekati ni dana, a dali nedjelje i mjesece. Narodno-oslobodilačka borba dolazi do svoga vrhunca i neka se pokažu djelom sa narodom ili sa okupatorima. Tražili smo od Vas, da nam šaljete redovno članke o političkoj situaciji u Splitu, međutim Vi to ne radite. To nam je nužno potrebno, radi poboljšanja kvaliteta sadržaja našeg izvještaja. To je u toliko danas potrebno, kada se ovako vodi oštريا i otvorenija borba, kako protiv vodstva građanskih stranaka, a tako i protiv pojedinih funkcionera. Iz Vašeg pisma vidimo, da HSS skreće sve više udesno, kako to Vi naglašavate. Međutim za nas nije dovoljno samo to, već moramo imati konkretan materijal pomoću kojega ćemo još više da ih razgolićujemo pred masama. Zato nastojte, da nam šaljete redovno izvještaj o političkoj situaciji, ili već napisane članke.

6. Nastojte nam poslati što više ciklo-papira, skoro smo s njime pri kraju. Također nam pošaljite tekuće boje za ciklostil, pošto nemamo ni kapi, a sa razređivanjem one iz tuba ide vrlo teško, kao što ćete viditi

⁷ Ante Marasović-Mirko
^{*} Drago Gizdić

iz priloženog materijala. Mi smo pisali direktno jednome drugu, da nam pokuša nabaviti kod jedne firme kg 50.—, pak neznamo da li će šta uspiti, tko je taj upitajte Mirka, on će Vam kazati. Dakle šaljite što više boje i papira, kao i ostalog materijala kojeg smo tražili.

7. Pošaljite nam pismeni izvještaj o stanju partijske i ostalih organizacija, prema okružnici koju ste dobili.

8. Nabavite jedne solidne očale za druga Titu minus dva i po. Isto tako tri dobre penkale, jednu za Komandanta Bosne, jednu Političkog Komesara druga Jordana,⁹ a treću za jednoga člana C.K. K.P.J. i to pošaljite hitno po jednom kuriru. Šaljemo Vam jedan sat koji je nedavno kupljen u Splitu, ali koji ne vrijedi ništa, popravite ga i pošaljite odmah natrag.

9. Obavještavamo Vas o najnovijoj situaciji i akcijama kod nas. Pred nekoliko dana Proleterske Brigade pojavile su se u blizini Livna na čelu sa Komandantom Vrhovnog Štaba drugom Titom. One su imale zadatak, da očistu ovaj dio Bosne oko Kupresa, Bugojna, Tomislav Grada, Šuice i Livna. Dolaskom ovih Brigada na područje naše Zone, naš Srednjo Dalmatinski Odred dobio je zadatak, da zauzme položaj na cesti Sinj—Livno i da onemogući prolaz Talijana od Sinja prema Livnu. Po primitku tog naređenja, odmah je zauzeo položaj na određenom mjestu i vodio borbu nekoliko dana sa okupatorom i ustašama kod Vagnja i u Prološkoj Dragi, dok su proleterske brigade čistile prije pomenuti teren. U ovoj borbi na Prologu, naši bataljoni Srednjeg Dalmatinskog Odreda nanijeli su vrlo ozbiljne gubitke okupatorskoj vojsci. Bilo je izvjesnih gubitaka sa naše strane. Najteži gubitak među svima drugima, jeste pogibelj komandanta I. Dalmatinskog Udarnog Bataljona druga Tonča¹⁰ Jonića, koji je bio toliko obljubljen u našoj Partiji od naše omladine. Sinoc smo dobili vijest, da su se Proleterske Brigade spojile sa našim snagama Srednjeg Dalmatinskog Odreda na Prologu, te da je Livno u cjelosti u našim rukama kao i mnogo sela oko njega. Isto tako u našim rukama je Šuica i Tomislav Grad. Detalje o plijenu u Livnu ne znamo, ali nam je javljeno, da je naša Zona dobila 320 pušaka i nekoliko hiljada metaka. U jednoj zgradi zabarikadiralo se je oko 130 ustaša i 8 Njemaca, ali su opkoljeni i biti će sigurno uništeni.

Sa daljnjom perspektivom razvitka partizanskog pokreta i oružane borbe u Dalmaciji protiv okupatora i njihovih agenata, treba produžiti sa daljnjom mobilizacijom novih snaga za partizanske odrede, zato odmah po primitku ovoga pisma, počnite ponovo sa upućivanjem ljudi., pri upućivanju ljudi rukovodite se onim što smo Vam već nekoliko puta naglasili t.j. upućujte ljude opremljene sa obucom i odićom, ne šaljite maloljetnu djecu od 14 do 16 godina, kao što je to bilo slučajeva, pak prvoga dana kada dođu tu, da plaću za kućom i materom. Šaljite zrele omladince i radnike, koji su svjesni zašto se bore. Ženske više ne šaljite ni jednu **već jedino**, ako je neka drugarica aktiviskinja provaljena, te mora, da bježi ispred Policije.

⁹ Ivica Kukoć

¹⁰ Ante

10. Nije potrebno da nam šalžete puške dz naših magazina, već nam šalžite što više municije.

Dižite borbeni duh našeg hrabrog Splita, nadamo se, da će uskoro marširat u njega naša Narodno-oslobodilačka vojska.

Drugarski Vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8. VII. 1942.

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
Bajer^u

BROJ 30

PRIJEDLOG OPERATIVNOG OFICIRA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 8. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ZONE ZA ANGAŽIRANJE SJEVERNO-DALMATINSKOG I NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU¹

Štabu IV. Operativne Zone

1. Dodite čim prije i u što većem broju, sa svim osobljem i arhivom, kako bi započeli rad.

2. Neka svakako dođe i drug Vlado Despot. Njega bi mogli za prvi moment poslati u Sj. Dalm. Ovo je naročito važno i hitno. Sada je orijentacija prema Grahovu i najbolje ćemo riješiti pitanje ozdravljenja toga Odreda ako se uvuče u jednu ozbiljnu akciju.

3. Odredu za Srednju Dalmaciju trebalo bi sada dati slijedeće naređenje:

a) da u zajednici sa 1. bat. III. Prolet. Brig, zauzme Vaganj, ostavi tamo stražu, razruši temeljito cestu Vaganj—Obrovac, da kontroliše cestu Obrovac—Sinj i to stalnim manjim napadima i partizanskim akcijama. Zato je dovoljan mali bat. od 100 drugova.

b) da u zajednici sa III. P.B.² očisti livanjska sela od Prologa—Livna do Rujana—Celebić, i da tu razvije svestrani politički i organizirani rad.

¹¹ Ivan Amulić

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 47-2/2, k. 1490A.

² Treća proleterska brigada

c) da pošalje 2 čete partizana na dinarski partizanski punkt, otkuda će kao iz svoje baze stalno manjim akcijama napadati i onemogućiti put Knin—Bos. Grahovo. U tu svrhu neka im se dade na raspoloženje eksploziva. U tom smjeru treba uhvatiti vezu sa V.K.O.³ i na lice mjesta poklati jednog oficira.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Livno 8. VIII. 42.

MiZić⁴

BROJ 31

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 8. KOLOVOZA 1942. PARTIZANSKOJ DINARSKOJ GRUPI KOD OMIŠA ZA RUŠENJE CESTE OMIŠ—ZADVARJE I OMIŠ—MAKARSKA I DA PRISTUPE MASOVNOJ MOBILIZACIJI NOVIH BORACA¹

Stab

IV. Operativne Zone

Br. 414/42

8 augusta 1942

Partizanskoj Dinarskoj Grupi kod Omiša

Proleterska Brigada je dne 5/8 t.g. zauzela Livno. Već prije toga oslobođeno je Duvno i Šuica i sela Duvanjskog Polja. Na Prološkoj Draži stupile su u vezu Proleterske Brigade sa partizanima Odreda za Srednju Dalmaciju.

Obzirom na ove posljednje naše uspjehe postavljaju se pred nas partizane Dalmacije daljni sve veći i širi zadaci o kojima ćemo Vam detaljnije naknadno javiti.

Stoga Vam naređujemo da za sada izvršite slijedeće zadatke:

1. Srušite cestu Omiš—Zadvarje i to na serpentinama u Dobroj vodi kao i na prosjeku ceste kod Gospe u Javomici.

Isto tako pomoću eksploziva ili poluga zatrpajte cestu i onespobiti za promet na najpodesnijim mjestima. Porušite sve tombine.

* Peti krajiški odred

* Maks Baće

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 31-1/3, k. 1490.

2. Srušite cestu Omiš—Makarska na najpodesnijem mjestu od Ravni-
ca pa do Vruje, a po našem mišljenju najpodesniji je teren kod Dubaca
(Vruja), gdje cesta ide presjekom samog brda.

Rušenje treba da bude stalno i da stalno budu ceste onesposobljene
za promet.

Pobrinite se na vrijeme za dinamit i ostala potrebna sredstva za
rušenje.

Ovo naređenje morate izvršiti odmah pod vojničkom odgovornošću.

Istovremeno se pred Vas postavljaju slijedeći zadaci:

Proleterske Brigade nalaze se u Dalmaciji. Palo je Livno. Oslobo-
đeno je Duvno i Šuica i sva sela Duvanjskog Polja. Proleterske Brigade
došle su u vezu s našim snagama u Prološkoj Draži. Dalmacija se na-
lazi pred velikim zadacima, istina teškim, ali takvim koji će u najbližoj
neposrednoj budućnosti dovesti do još većih uspjeha i oslobođenja većeg
djela naše Dalmacije. Baš ta perspektiva nameće nam da upregnemo sve
snage da to čim prije ostvarimo, a naročito u današnjim povoljnim pri-
likama. Naši uspjesi već sada u velikoj mjeri podižu duh naroda u
Dalmaciji. Naši slijedeći uspjesi još će više podići narod. Mi moramo
na to biti spremni. Mi moramo znati to iskoristiti. Radi toga sad se pred
nas postavlja kao jedan od najvažnijih problema: mobilizacija što većeg
broja ljudi za partizane. Odmah pristupite masovnoj mobilizaciji ljudi
svog kraja i odmah nam ih šaljite. Prikažite svim ljudima kako će nas
naši uspjesi približiti oslobođenju Dalmacije, kako je zato potrebno još
više snaga. Pozivajte ih da pobjegnu od tog fašističkog terora k nama
koji slobodno dišemo, da skupa udremo po fašističkim okupatorima.

Provodite što masovnije mobilizaciju, ali pri tome pazite strogo da
nam šaljete samo spremne ljude, odrasle, a ne djecu. Da nam šaljete
takove ljude, koji neće radi najmanje sitnice i teškoće dezertirati. Nek
radnici napuštaju tvornice, koje će i onako naskoro prestati raditi.

Ljude koje nam šaljete neka budu što bolje otpremljeni, a naročito
za studen.

Pristupite odmah masovnoj mobilizaciji. Šaljite nam odmah ljude
koje već imate spremne u rezervi za naše nove čete i bataljone.

Šaljemo Vam prepis naređenja² koje smo uputili mosečkoj, solinskoj,
mosorskoj i kaštelanskoj partizanskoj grupi da budete upoznati sa njih-
vim zadacima i kretanjima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Sef Štaba:

¹ Vidi dok. br. 32.

BROJ 32

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 8. KOLOVO-
ZA 1942. KOMANDI PRIVREMENE ČETE NA MOSECU DA SA SVIM
SNAGAMA IZVRŠI RUŠENJE NA CESTI SPLIT—ŽRNOVNICA—
—IMOTSKI¹**

Štab

IV. Operativne Zone

Br. 423/42

8 augusta 1942

Komandi privremene čete na Moseću

Partizani su dne 5/8 ov. g. zauzeli Livno, a na Prološkoj Draži onemogućili promet Livno—Sinj. Očekujemo da ćemo u najkraće vrijeme likvidirati i Vaganj. Obzirom na takvu situaciju otpada potreba da vršite akcije onemogućavanjem ceste Split—Sinj, kao i potreba prepada na Talijane sa Kozjaka.

Obzirom na ove posljednje naše uspjehe postavljaju se pred nama u Dalmaciji daljnji sve veći i širi zadaci o kojima ćemo Vam detaljnije naknadno javiti.

Međutim za sada pred Vas se postavljaju slijedeći zadaci:

Na punktu Moseć neka ostane od mosečke grupe samo toliko ljudi, koliko je potrebno za prebacivanje novih partizana u ovaj Štab. Isto tako neka od solinske leteće grupe ostane na punktu Solin toliko ljudi, koliko je potrebno na prebacivanje partizana u ovaj Štab.

Sve ostale raspoložive snage mosečke i solinske leteće grupe, kao i cjelokupne snage mosorske, kaštelanske i rogozničke grupe naređujemo da se sve skupa prebace na punkt Mosor u cilju da izvrše slijedeće zadatke.

Rušenje ceste Split—Zrnovnica—Imotski i to na ovim mjestima:

1. porušiti sve male mostove za vodu (tombine) od Zmavnice do Graca (Gata), porazbijati kamene ploče s kojima su pokriveni ti proputiti da se ne bi moglo brzo uspostaviti.

2. Porušiti škarpe u Gracu kod Gata na serpentinama i u Zvečan-skoj stazi.

3. Porušiti most u Gatima na raskrsnici ceste koja ide uz Gradac za Split i Omiš, kao i most iza Graca na Naklicama.

4. Porušiti cestu Omiš—Gata na onim mjestima gdje su najviše škarpe (pozide) kao i mostove na istoj.

Izvršenju ovog naređenja pristupite odmah i **stalno** radite na tome da promet ovim cestama bude onemogućen. Od izvršenja ovog naređenja

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 30-1/3, k. 1490.

nesmijete odustati po ničijem savjetu sa strane. Izvršenju imate pristupiti pod strogom vojničkom odgovornošću, te nas imate redovno izvještavati.

Šaljemo Vam prepis naređenje partizanskom dinarskom punktu u Omišu da budete upoznati sa njegovim zadacima i kretanjem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Šef štaba:

BROJ 33

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 8. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BORBI ODREDA KOD VAGNJA¹

Operativni Stab
Odreda za Srednju Dalmaciju
Broj 162/42.
Datum 8. VIII. 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Kako smo vas već izvjestili o prekjučerašnjoj (6. VIII) koncentraciji neprijatelja, na temelju čega smo mi očekivali da će neprijatelj izvršiti napad na naše položaje, međutim se to nije desilo, mi smo za taj neprijateljski napad bili spremili, kao i osigurali sebi zaštitnicu na Vrdovu, u slučaju da bi se morali povlačiti.

U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je tukao naše položaje sa artiljerijom i minobacačima, a vojska mu se nalazila na istim položajima koje je zauzela i prije. Oko 10 sati neprijatelj je uspio da se probije za Vaganj sa 13 kamiona i 7 tenkova, koji su ostali gore sve do 5 sati popodne. Poslije toga su se povratili i tenkovi kao i kamioni, koji su bili napunjeni sa raznim materijalom i odmah nakon toga primjetio se je dim, po čemu se zaključivalo da im je namjera da napuste Vaganj.² Vojska koja je ostala i dalje na Vagnju otvorila je jaku mitraljesku paljbu na naše položaje, na što su naši borci isto odgovorili i poslije te paljbe neprijatelj se počeo povlačiti. Dok je trajala ta jaka paljba

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 46/10, k. 1603A.

» Vidi dok. br. 17, 26, 34, 39, 167, 204, napomenu 7 19 1 dok. br. 264 i 266.

došle su našima u pomoć dvije čete III. Proleterske brigade koje su se nalazile u Prologu, koje su iz svojih teških mitraljeza također obasule neprijatelja. Neprijatelj je prilikom povlačenja, kako se tvrdi imao dosta gubitaka, što se je i vidilo, kada su ih tovarili u automobile.

Naši borci su ušli na Vaganj pred sami mrak. U povlačenju neprijatelj je uspio da sve evakuše sa Vagnja, a poslije toga je zapalio i same zgrade. Sinoć oko 9,30 sati navečer neprijatelj je tukao sa jakom artiljerijskom vatrom sam Vaganj na kojeg je bacio oko 40 metaka.

Izdato je naređenje Komandatima bataljona da povuku borce sa položaja i da ih smjeste po stajama, kako bi se borci mogli odmoriti, s time da ostave samo izvidnice, koje će izvidati kretanje neprijatelja.

Zaključili smo da obadvije bosanske čete uputimo u sastav njihovog bataljona, jer smatramo da su nam nepotrebne.

Jučer je došao Operativni oficir drug Milić,³ kojemu smo prikazali čitavu situaciju, a on je nama situaciju sa one strane, nakon čega su otišli on i drug Vice Buljan za Livno, radi sporazuma za čišćenje ustaških sela, oko Livanjskog polja, gdje će se donijeti zaključak, da li će i naše snage sudjelovati u tom čišćenju.

Drugove dezertere koje ste nam uputili da ih saslušamo, saslušaćemo ih i svoju odluku uputiti u Štab Zone.

Ako dođemo do kakvih pomenutih stvari koje tražite, tj. torbak, opasač, ih kakve druge potrebne stvari, uputiti ćemo ih vam na raspoloženje.

Jučer su se javili u Štab Odreda drugovi bolničari, te smo ih razmjestili po bataljonima.

U pogledu dopisa kojeg smo jutros primili za uspostavu brijačnica po bataljonima, izdati će se odmah naređenje, da se po bataljonima postave brijačnice.

Druga Masnića Ivana uputiti ćemo odmah drugu Mirku Poljaku.

Pošto se naše jedinice povukle sa položaja i nalaze se smještene u blizini položaja po stajama na odmoru, izvjetite nas da li ćemo i dalje ostati ovdje, ili ćemo se negdje povući.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

A.⁶ Roje v. r.

(M. P.)

Komandant :

Marijan⁵ v. r.

P. S. Drug Komandant Štaba Odreda dobio je poziv od Komandanta III. Proleterske brigade na savjetovanje, drug se uputio u 10.30 sati za Prolog na sastanak.

Pošaljite nam kuverata.

³ Maks Baće

⁴ Ante

⁵ Božo Bilić-Marijan

⁶ Ante

BROJ 34

**IZVOD IZ LISTA »PARTIZANSKI BORAC«, GLASILA NOP ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU OD 8. KOLOVOZA 1942. O POGIBIJI
KOMANDANTA 1. DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA
ANTE JONIĆA¹**

P r i e p i s²

Smrt fašizmu sloboda narodu!

**PARTIZANSKI BORAC³
GLASILO NARODNOOSLOBODILACKOG ODREDA ZA SREDNJU
DALMACIJU**

8. augusta 1942. g.

Slava neustrašivom komandantu Anti Joniću

Istodobno sa viestima o uspješnim akcijama partizana I. Dalmatinskog Udarnog Bataljona, koju u Prološkoj Draži onemogućuju odlazak talijanskih pojačanja prema Livnu, stigla nam je i tužna viest o herojskoj smrti Ante (Tonča) Jonića, komandanta I. Dalmatinskog Udarnog Bataljona.⁴

Dne 28. jula na smotri u Dinarskim planinama, veseo, mlad i nasmijan drug Tonči Jonić obilazio je svoj bataljon, obilazio oko svakog borca, hrabrio svakog pojedinca i s veseljem govorio o borbi u koju odlaze partizani da što prije oslobode našu Dalmaciju, da oslobode naš napaćeni, opljačkani i iskrvavljeni narod.

Vodio je svoje borce. Bio im je ne samo komandant, već i najbolji drug. Njihova radost bila je njegova radost, njihove teškoće i patnje bile su i njegove patnje. Svojim načinom života i borbe pokazivao je svima kakvi moraju biti partizani. Njegov primjer sledili su partizani njegovog bataljona, svojim akcijama su pokazivali da su spremni na najveće žrtve.

Tonči Jonić bio je neustrašiv, odan svom narodu, narodno-oslobodilačkoj borbi i komun. Partiji koja ga je odgojila, pun mržnje prema fašističkim zvijerima, koji su došli da pljačkaju i ubijaju narod. I prije svog dolaska u redove partizana Ante Jonić se je već prvog dana fašističke okupacije istakao među omladincima kao borac protiv okupatora. Bio je član Oblasnog komiteta SKOJ-a u Splitu. Svijestan da se samo oružanom borbom mogu izbaciti okupatori, on je već u Splitu spremao mnogo omladinaca za partizane i poučavao ih u rukovanju oružjem.

O njemu kažemo sve, kad kažemo da je pravi partizan, uzor partizana. Nije živio za sebe, odrekao se svega ličnoga, zaboravio na teškoće i napore, učestvovao i u nizu teških borba.

¹ Original nije sačuvan. Prijepis originala u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 54/2—3, k. 215; arhiva talijanska, reg. br. 13/2a—7, k. 535.

² Dokumentat su zaplijenile i prepisale ustaše.

³ List je umnožila tehnika Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju u oslobođenom Livnu.

⁴ Vidi dok. br. 17, 26, 33, 167, 204, napomenu 7 19, dok. br. 264 i 266.

Pred smrt sa položaja pisao je drugu: »... na putu mi je pozlilo. Do početka akcije imao sam teške bolove u stomaku, a glava me je strašno boljela. Nisam nikome htio govoriti, pa makar umro. Išao sam naprijed, jer sam svijestan dužnosti. Cim smo odpočeli, nestalo je svakog bola, pojavila se silna snaga za borbu protiv okupatora. Tempo je bio silovit. Izišlo je nekoliko heroja nad herojima...« I doista izišlo je nekoliko heroja nad herojima, a među njima prvi: Tonči Jonić.

Kroz čitavo vrijeme borbe bio je u prvim redovima, obilazio borce na najistaknutijim položajima, poginuo je u prvoj liniji od granata minobacača prigodom juriša. Fašistički razbojnici, koji su ubili mnoge najvrednije sinove našega naroda, ubili su i našega nezaboravnog druga Jonića. Ali to ih neće spasiti. Žalostimo se i bolno je u nama odjeknula viest o njegovoj smrti, ali ne očajavamo. Slobode nema bez žrtava. Osveć ćemo druga Jonića. Ostvariti ćemo cilj za koji je drug Jonić dao svoj mladi život.

Neka drugu Tonču bude laka zemlja za čiju je slobodu dao svoj mladi život. Tonči Jonić će biti uzor odanosti, samopriegora i požrtvovanosti. Njegov primjer slijedit će hiljade naših partizana. Slava palom borcu Tonku Joniću.

BROJ 35

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA KAŠTELANSKO-TROGIRSKE CETE OD 8. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA PROTIV TALIJANA NA SEKTORU KLISA I KOZJAKA¹

8. VIII. 42

Dragi drugovi!

Mi smo postupili po vašem naređenju i utvrdili akciju na telefon, i teleg. stubove u sva tri pravca koji vežu Klis sa Splitom i Klis—Sinj.

Po izvršenoj akciji cijela četa kombinovana od Solinskog, letećeg Mosorskog, Mosečkog i Kaštelanskog [voda], t.j. 30. VII. sa Kozjaka promatrala [je] dali će Talijani prebacivati trupe u pravcu za gore, ali pokret nije se mogao zapaziti i mi smo i dalje ostali na položaju.

1. VIII. rano izjutra naša patrola je opazila da su Talijani se uspeli na Kozjak kod crkvice Sv. Jure,² nas obavijestili i mi smo se uputili njima u susret razdjeljeni u tri kombinovana voda: jednom vodu je vodnik drug Zekan,³ II. vodu drug Babina,⁴ III. vodu drug Dumica,⁵ kad smo

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/3, k. 1492.

² Vidi dok. br. 9, 26, 162 i 204, napomenu 3 i 5.

³ Ivan Zekan

⁴ Josip Babin

⁵ Ljubo Dumičić. Poginuo 1943. godine kao komandant Mosorskog bataljona probajući bombe koje su se izradivale na Mosoru.

došli na mjesto gdje su Talijani bili opaženi istih već nije bilo, već su se povukli u pravcu Klisa.

Nakon 1 sat opazili smo da Talijani dolaze sa Klisa, jedna četa ispod same grede, druga cestom od Klisa prema Rupotini treća gredom od Konjskog, a jake snage su dolazile od Solina i Kaštela sa namjerom da nas opkole sa svih strana, mi smo raspodjelili jedan vod sa drugom Babinom da zadrži one koji su dolazili sa Konjskog, druga Zekana da zadrži one koji dolaze putem od Klisa za Blaca, treći vod je imao zadatak da zadrži one koji su dolazili iz Klisa cestom pa usponom k crkvi Sv. Jure i da zadrži one koji su se penjali uz gredu na tri izlaza. Putom od Bobana kuća prema Blacima su Talijani poslali patrolu od 3 vojnika, na koju je drug Zekan otvorio vatru i stim pokvario cjeli plan, jer talijanska glavnina kad je čula vatru sporo je napredovala mi je nismo mogli tući jer je bila daleko tako da je drug Zekan otvorio i mitraljesku vatru na glavninu. Talijani su tada na tom sektoru ostali na mjestu, a u pravcu voda druga Dumice bacili jake snage a ovaj vod nije imao mitraljez.

Tako se je borba razvila u svim pravcima, obzirom na dugi front a boraca malo i sa dva mitraljeza; Talijani su iskoristili baš onaj dio gdje nije bilo mitraljeza.

Na ovom djelu fronta gdje je bio drug Dumica sa još dva borca bio je i komandir i baš na tom djelu su Talijani napadali u jakim snagama koristili brijeg koji se nije mogao iz terenskih prilika držati pod našom vatrom i tako su izbili na vrh čuke na kojoj je bio drug Dumica i bombom osvajali kamen po kamen, tako da su već blizu naših boraca padale bombe na metar daljine, mi smo ih obasuli sa bombama onoliko koliko smo ih imali svega tri i one su učinile svoje nastala je među njima skrika i komešanje, i tada je nastala borba puškama gdje je Talijana dosta ostalo mrtvih, i tek kad su uspili postaviti mitraljeze mi smo se povlačili jedan po jedan u punom redu na jednu bolju i višu čuku a ova druga dva voda otvarali su vatru na sve koji su dolazili na nas i zadržavali one koji [su] išli u njihovom pravcu, oni drugovi koji su bili postavljeni na izlaze prema gredi, na svaki izlaz po dva druga zadržavali one koji su dolazili ispod grede ubili nekoliko njih i oduzeli jednom pušku, municiju i cipele i šljem.

Napomenut je da su se oba voda t. jest drug Zekan i Babin naglo povukli sa položaja i bez naređenja druga komandira, oni to moti višu da kad su vidili da drug Dumica zauzima položaj drugi da su mislili da je pala komanda povlačenje što to neodgovara istini. Komandir sa drugom Dumicom je zauzeo drugu čuku i zadržao Talijane, koji se dalje nisu usudili ići napred. Komandir nakon toga 1 sat videći da su oba voda sa mitraljezima se naglo povukli i daleko a Talijani u jakim snagama sa preko 30 mitraljeza počeli tuć naš vod mi smo se tada povukli u pravcu Kozjaka Kaštelanskog odnosno Sučuraškog i zauzeli smo druge pozicije cjela ceta ali kako Talijani nisu dolazili napred već topovima iz Klisa, Splita i Solina, bacačima stalno pucali sve do noći i ubili jednog čobana na Bročancu i 7 ovaca. Kod našeg logora je bio u gredi jedan drug⁶ ranjen

⁶ Josip Kljaković-Gašpić. Bio je jedan od rukovodilaca SKOJ-a u tom kraju.

u nogu i tu se je liječio već 10 dana, sa još jednim omladincem⁷ i jednom drugaricom⁸ a imali su jednu pušku; oni su isto tako davali jak otpor i tu je isto pao jedan oficir, jedan podoficir i jedan talijanski vojnik mrtav [ali] bili su savladani: ovaj omladinac i drugarica na mjestu ubiveni a ranjeni drug odveden na Klis i odmah strijeljan, a ova drugarica i to žena od našeg jednog partizana koju su tražili za internaciju. Talijani su joj osjekli glavu i glava ostala na mjestu borbe a trup pokopali na solinskom groblju. Kako su se jake talijanske snage nalazile u Solinu mi smo se istu večer povukli u Moseć sa namjerom da se povratimo i da napadnemo cestu i tu dobili vašu naredbu da se prebacimo za štab.

Sa naše strane jedan je drug ranjen u prst a jedan je poginuo ispod grede koji nije bio u odredu a jedan ranjeni odveden na Klis i strijeljan a jedna drugarica ubivena ispod grede.

Napomenuti je da je mnogo drugarica ženskih spavalo u gredi koje su se krile i koje su bježale iz sela iz straha i mnoge su uhvaćene. Nezna se stalno koliko ima mrtvih Talijana, ali ih ima mnogo, neki govore 20 a neki 60, zna se da je auto crvenog krsta pet puta došao po ranjene i mrtve, bez 7 njih koji su ih na rukama mrtve snili, a jedan leži još i danas mrtav u gredi [...]

Dragi drugovi, napomenuti je da su već prije akcije Talijani počeli palit kuće i to kuću druga Sansira⁹ i druga Milana Bobana, a ostale su došli palit tek u ponedjeljak 3. VIII. i zapalili 65 kuća tako da je ostalo samo 4—5 kuća zdravih u Rupotini. Što se tiče morala u okolici je dobar a još više u Splitu, tako je bilo raznih komentara da su partizani stigli u blizinu Splita.

Dragi drugovi napomenut je da se je u ovoj borbi herojski držao i borio drug Jaka¹⁰ iz Solinskog letećeg i drugovi Dumica komandir Mosora i njegov brat kao i drug Jozo Šipić.¹¹

Ovde je stigao drug Marko¹², koji nam je saopćio naredbe Štaba¹³ za akcije, a po pitanju što ste nam zabranili vino, ja kao i svi drugovi smo protiv toga iz razloga toga mi ovde ne dobijemo mesa tek nakon 8 dana a nemamo ni kruha pa nemamo ni doručka, a jedino što imamo riži a riži nije hrana za teški napor i pješaćenje, stoga tražimo da nam se odobri vino kad nemamo mesa ni kruha, tako ako nedobijemo kruha ni mesa da nam se dade vino.

Još je napomenuti da se je front protezao cirka 4—5 km.

Smrt fazizmu — Sloboda narodu!

Komandir

Stevo^o

⁷ Martin Boban. Jedan od rukovodilaca SKOJ-a u tom kraju.

⁸ Mila Grubišić. Simpatizer NOP-a.

⁸ Ivan Žižić-Sansir

¹⁰ Jakov Cerina. Poginuo u sjevernoj Dalmaciji, kao zamjenik komandanta bataljona u borbi protiv Talijana 1942. godine.

¹¹ Josip Cerina. Poginuo 1943. godine.

¹² Drago Gizdić. Tada bio član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

^o Misli se na štab Četvrte operativne zone.

¹⁴ Stipe Marković-Stevo

Naknadno doznajemo od onih koji su bili uhapšeni prilikom borbe i potom pušteni na slobodu kažu, da naš ranjeni drug za kojeg je bilo govora da je strijeljan na Klisu posle borbe, ne odgovara istini one vele da su ga vidili u zatvoru i da je priznao da je u borbi ubio 3 Talijanca a zove se Martin Boban, Barišin iz Rupotine.

Mi smo još ustvrdili da nam je mnogo metaka zatajilo i nije pucalo [to su] oni metci koje smo digli iz Splitskog polja koje je ostavio lanjski odred a bili su zakopani godinu dana i to je mnogo krivo da naši borci nisu imali još više uspjeha u mrtvima.

Stevo

Dragi drugovi u ovoj borbi su učestvovali crne košulje koji su bili pomješani sa redovitom vojskom, tako da je jedan oficir ubio tri vojnika koji su sabotirali borbu.

U blokadi je učestvovalo oko 5000 Talijana, a blokada je trajala od 1 VIII. do 5. VIII.

BROJ 36

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH VRGORAC OD 9. KOLOVOZA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U VRGORAČKOJ KRAJINI¹

Okružnom komitetu

M a k a r s k a

Svojevremeno je drug Ricov² kao delegat P.K. K.P.H. došao u makarski kotar u svrhu organiziranja partizanskog odreda. Tom prilikom je bio u Vrgorcu, gdje je na sjednici r.k. izložio cilj svoje misije. Naglasio je da se mora osnovati jedan partizanski vod u vrgoračkoj krajini i to na položaju sa sjeverne strane ceste koji vodi u pravcu Vrgorac—Split. Ja sam mu na to odgovorio, da se u principu, potpuno slažem sa formiranjem voda, ali u pogledu mjesta izrazio sam mišljenje, da bi najpodesniji teren bio upravo na onom mjestu, gdje se sada nalazi bataljon »Jozo Jurčević«, a nikako pak onaj teren koji je Ricov prokazao. Ovaj sam stav motivisao time što je teren »Rilica—Biokova«, gdje se sada nalazi bataljon »Jozo Jurčević« vrlo zgodan za partizansko vojevanje, to je jedan dugi gorski lanac, na kojem se nalazi mnogo udolina i brežuljaka djelomično obraslih gorom za slučaj neprijateljskog opkoljavanja lako je moguće povući se i osigurati odstupanje. Međutim, onaj predjel, o kojem je govorilo Ricov, nema nikakvih uvjeta za opstanak i uspješnu partizan-

¹ > Original (rukopis, crnilom) u Muzeju NR Split, snimak u Arhivu VN, arhiva NOB, mlkroteka, Muzej NR Split, film 7/650—653.

² Vjerojatno Ante Hrabar-Rico

sku borbu. Nadalje, Ricov je kazao, da se vrbuju borci za partizane iz vrgoračke krajine i to na brzu ruku i u većem broju obzirom da ima mnogo vojnih dezertera, pa da se to može. Ja sam mu na to odgovorio, da se to ne može izvesti nego malo kasnije. Na ovo sam dao obrazloženje na taj način što sam istakao, da su u vrgoračkoj krajini prilike sasvim drukčije nego na Primorju, da kod nas ljudi znaju gladovati po 4 do 5 mjeseci da nisu vični borbi da ne osjećaju potrebu borbe, jer pritisak fašističke vlasti nije tako jak kao u drugim mjestima, da progon vojnih dezertera nije nesnošljiv, jer njih 90% idu čak u Vrgorac i slobodno obavljaju svoje poslove, a stanovanje u tuđim kućama, da za njih — obzirom na ostale poteškoće — nije nikakova žrtva. Nadalje sam predlagao da se osnuje odred na spomenutom gorskom lancu, gdje će biti verbovani borci iz Primorja i Zagorja. Ricov je uporno stao na stanovište, da vod mora biti formiran u vrgorskoj krajini. Mi smo na tome svoj-ski poradili. Dat nam je vrlo kratak rok za formiranje voda. Budući da se je radilo na brzinu, rezultat je bio takav da je u vodu bilo ljudi koji-ma tu nije bilo mjesta, koji partizansku dužnost nisu pravilno shvatili i koji su tu došli samo da se sakriju i da se ne bore. Napominjem pri tom da je Ricov kazao da borci neće odmah stupiti u akciju, već da će samo biti na okupu. Tako smo im i saopćili. Međutim, kasnije je rečeno da se odmah ide u borbu. Dakle sve ovo t.j. slab sastav voda i ukazivanje jedanput na odgod borbe, a drugi put na borbu, sve je ovo imalo za posljedice: razmirice, takvu neposlušnost i nedisciplinu među borcima. Osim toga dok drugovi, koji su iz Vrgorca išli u partizane, nisu znali kamo idu, dok nisu došli na mjesto logora, dotle su u Zavojanima (u mjestu gdje je bio logor) doznali svi špijuni za mjesto logora, od kojih je boraca sastavljen vod, koji su članovi štaba, koliko ima pušaka i gdje se nalazi hrana. Istovremeno je u svim okolnim mjestima izvršena koncentracija talijanskih snaga sa njihovim slugama ustašama. Sa svih se je strana prijetilo na ubojstva i paleže. Kada se uz to uzme u obzir, da vrgoračka krajina graniči sa Ljubuškim i Imotskim kotarevima, tom kulom i rasadnikom ustašije, odakle su često puta dolazile poveće skupine divljih ustaša naoružanih sa puškama, bombama i revolverima i vršile pljačku, progonile i terorizirale seljake vrgoračke krajine, onda je u takvim okolnostima razumljivo da su seljaci izjavljivali, da ako partizani budu preduzimali bilo kakvu akciju, a fašisti i ustaše budu uslijed toga progonili i ubijali seljake, da će u tom slučaju seljaci na partizane. Uslijed ovoga mržnja i razmirice unutar voda bili su iz dana u dan tako potencirani da je opstanak u logoru bio jako otežan. Ističe se uza sve to, da vod nije bio potpuno formirani već je bio još u procesu formiranja. U takvim prilikama dolazi dopis od Ricova, da se vod smjesta prebaci upravo na ono mjesto, gdje sam ja ranije govorio Ricovu i da komora ponese sobom sav potrebni materijal. Kada se je to borcima saopćilo u odlasku na »Rilić« i obzirom na pretstojeću opasnost od Talijana i ustaša, koji su bili u blizini i obzirom na ranije nastale trzavice i neprilike, koje su se sve to više potencirale, većina je odbila (ili bolje rečeno gotovo svi), da se prebaci na »Rilić« i tražila odlazak kućama. Ja sam uz najbolju volju i požrtvovanje uložio sav trud i nastojao da se sve ovo izgadi i da se vod

prebaci, ali nije nikako moglo uspjeti. Nastala je takova situacija da se je postavljala alternativa ili će propasti sve oružje i hrana i pasti u ruke neprijatelja, a borci se kud koji razbježati ili raspustiti vod i sačuvati jedno i drugo. Trećega puta nije bilo. Izabrano je ovo drugo. Tako je sačuvano sve oružje i hrana, koje je dopalo u ruke sadašnjeg bataljona wjozo Jurčević«. Ništa nije propalo. Nije se, u ondašnjim okolnostima sa stanovišta interesa izgleda kom. partije u masama, moglo nikakovo drugo rješenje donijeti. Oni koji su u početku na takovo rješenje negodovali, kasnije su, kad su malo bolje sve analizirali i temeljito promotrili okolnosti u kojima se je vod tada nalazio — došli konačno do uvjerenja da drugog rješenja u interesu partije nije moglo biti.

U tom međuvremenu, a nešto i ranije, ja sam poboljšavao na želucu, tako da sam od kraja trećeg mjeseca pa do skoro polovice petog mjeseca bio teško bolestan, da se nisam mogao tako reći ni maknuti. Ova mi bolest traje ima 4 do 5 godina i periodično se ponavlja. Na koncu, ističem, da je ova bolest posljedica neprestanih progona, šikaniziranja, policijskih tortura, zatvora, internacija za vrijeme bivših protunarodnih režima za vrijeme Jugoslavije kao i progona u tzv. N.D.H.

Vrgorac, dne 9. 8. 1942.

Martinac Jozo, v. r.

BROJ 37

NAREĐENJE ST AB A ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD U. KOLOVOZA 1942. Štabu nop odreda za srednju Dalmaciju kojim ODREĐUJE ZADATKE POJEDINIM JEDINICAMA ODREDA¹

Stab

IV. Operativne Zone

Br. službeno.

11 augusta 1942

Štabu Odreda za Srednju Dalmaciju

1. Neka sjedište Vašeg Odreda bude u Prologu.
2. Bataljonu koji se nalazi na sektoru od uključivo sela Cupića do Rujana naredite da razvije na tom terenu punu političku djelatnost i da budno pazi na ispravni odnos svih partizana prema narodu.
3. Izdajte odmah naredenje II. Bataljonu da razruši cestu od Hana do Vagnja i od Vagnja do Prologa. Ovo neka izvrši u saradnji sa III.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 39/3, k. 1490.

Proleterskom Brigadom. Za izvršenje ovog zadatka mobilizirajte što veći broj seljaka, iz sela Cajić, Odžak, Lištane i Rujane.

4. Pobrinite se odmah da dobijete sledovanje za jedinice I. i II. Bataljona od Štaba Zone u Livnu. U tu svrhu potrebno je da se pobrinete za seljačka kola, koja će prenositi hranu. Šve ono što ne budete dobivali od nas, nastojte da dobijete iz svojih rezerva.

5. Izdajte naređenje pekari u Vrdovu da prestane sa radom.

6. Ishrana, o kojoj je riječ u četvrtoj tački, odnosi se samo na pokretne jedinice, tj. na jedinice na terenu, dok se stalni punktovi, kao na primjer punkt Vještića gora, ambulanta i Uništa imaju sami brinuti za svoju ishranu kao i do sada.

7. Zatražite odmah od oba Bataljona da Vam redovito šalju izvještaje o brojnom stanju i naoružanju, kao i o komandnom sastavu. Isto to zatražite i od svih punktova koji pod Vas potpadaju. Redovito i nas izvještavajte o tome.

8. Iz Bataljona »Vojin Zirojević« ima da stigne u Prolog stotinu pušaka. Pobrinite se za njihovo preuzimanje i smještanje na mjestima gdje neće biti podvrgnute štetnom utjecaju vlage itd.

9. Naredite I i II. Bataljonu da svaki od njih pošalje u Livno po trideset nenaoružanih boraca. Nek se tu jave Štabu Zone. Među tim borcima neka bude po nekoliko boljih, a ostali mogu biti osrednji.

10. Neka Štab Odreda organizira punkt u Prologu. Punkt neka bude u jačini od 15 naoružanih boraca. Među te drugove da se imenuje komandir, kao i komesar koji će ujedno preko drugova da razvijaju političku djelatnost po okolnim selima.

11. Izdajte naređenje Štabu II. Bataljona da čuva Vaganj i Vrdovu sa svojim snagama. Neka sjedište II. Bataljona bude Vaganj. Ljude koji se nalaze u Vrdovu, a koji pripadaju I. Bataljonu, neka se stave na raspoloženje I. Bataljonu, a neka II. Bataljon na taj punkt stavi svoju desetinu. O tome obavijestite i I. Bataljon.

12. Na punkt Vještića gora stiglo je jučer dvadesetak novih partizana iz Sinjskog kraja. Neka se svi ti partizani dodijele II. Bataljonu i neka se odmah iz tog punkta prebace u Vaganj, gdje će se javiti komandantu II. Bataljona.

13. U cilju da se šta više pročisti punkt Vještića gora izdajte naređenje da radna grupa od 39 ljudi iz tog punkta odmah pođe u sastav I. Bataljona u Rujane. Izdajte naređenje da se ta radna grupa omah spremi za polazak u Rujane i neka u tu svrhu odmah uspostavi vezu.

14. U pogledu punkta na Vještića gori izdajte naređenje komandiru Matutinoviću da na tom punktu, kao i za mjesto gdje je prije bio Štab ove Zone, zadrži i u svemu jednu desetinu, 17 ljudi u Prometeniku i jednu desetinu u Koljane. U koliko ima koji zatvorenik neka ga pošalje u Vaš Štab, sa svim zapisnicima i podacima o njima. Izdajte mu naređenje da se mora strogo pridržavati ovoga i da ne smije dozvoliti da se na tom punktu sakupi veći broj ljudi od onoga što smo naredili. Novo

pridošle drugove neka odmah šalje u Štab Odreda. Naročito pazite na njegove izvještaje o brojnom stanju.

15. Izdajte naređenje komandantu logora u Uništima da povuče sve ljude iz Peulja. Tu nema više razloga da drži ljude. Neka od svih ljudi, kolje povuče iz Peulja kao i onih iz Glavaša i Uništa formira dvije čete i nakon toga odredi stražu za Glavaš i da te formirane čete čekaju naređenje u Uništima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik politkoma:

Cenčo,² v. r.

Šef Štaba:

Marinko Ivanić, v. r.

P. S. Izvjestite nas o izvršenju ove naredbe.

BROJ 38

NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 11. KOLOVOZA 1942. KOMESARU SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA ZA REORGANIZACIJU I NAORUŽANJE ODREDA I PREBACIVANJE NA TROMEĐU RADI DEJSTVA NA TOM PODRUČJU¹

Stab

IV. Operativne Zone

Br. službeno

11 august 1942

Komesaru Odreda za Sjevernu Dalmaciju

Potrebno je da se u najbržem roku reorganizirate, naoružate i pripremite za pokret sa oba bataljona.

U tu svrhu šaljemo dopis komesaru G.Š.H. da vam pri reorganizaciji pomogne i naimenuje privremeno rukovodstvo, isto tako da poradi da vam se od Ličke Grupe Odreda povrati vaše oružje.

Odmah poslije reorganizacije i naoružanja treba da se uputite prema Tromeđi, ako se po njoj ne kreću jače snage Talijana ili četnika. U tom slučaju zauzet ćete Konjsku Glavu kota 1337, Crne Potoke, Donji Tiškovac i po mogućnosti selo Plavno.

² Ante Kronja-Cenčo

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VN, arhiva NOB, reg. br. 38/3, k. 1490.

Ako taj zadatak za sada ne možete da izvršite prebacite se preko Kaldrme ili Trubara na teren V. Krajiškog Odreda otkuda ćete stupiti u vezu s nama i uzeti učešća u akcijama.

U svakom slučaju pošaljite nam najhitniji izvještaj o vašem stanju i promjenama. Naglašujemo vam da se više ne smije desiti da nas o najvažnijim događajima u vašem Odredu tako dugo ne obavještavate.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Operativni oficir:

BROJ 39

IZVJEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »JOSIP JURČEVIĆ« OD 11. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O AKCIJAMA U IMOTSKOJ KRAJINI¹

**STAB BATALJONA »JOZO JURČEVIĆ«
11. VIII. 1942.**

STABU IV OPERATIVNE ZONE

Drugovi,

Nalazeći se u akciji na čišćenju sela Imotske Krajine dobivamo od vas dopis broj 336 od 26 jula 1942 g. u kome se poziva jedan kandidat našeg bataljona na viši oficirski kurs pri Prvoj operativnoj zoni Hrvatske, a koji ima početi 5. VIII. 1942 g.

Iako je taj rok davno prošao, svjesni smo toga da bi nam to bilo nužno potrebno, pa upućujemo ovog delegata ispred našeg bataljona.

Odavle sa terena ne možemo vam poslati izvještaj o našim posljednjim akcijama. To će uraditi drugovi koji su ostali pri Stabu, a prije par dana smo poslali kurire sa izvještajima. Ali ćemo ipak ovdje ukratko izvjestiti o našim operacijama za posljednjih nekoliko dana.

5. VIII. 1942 g. jedna naša zaseda napala je talijanski kamion na »Paklini« oko 1,5 km ispred Vrgorca, koji je išao sa 11 vojnika po vodu. Prvim rafalom poginulo je 10 okupatorskih vojnika, dok je jedan uspio bijegom da se sakrije. U posljednje vrijeme dobivamo izvještaj da je Udarna omladinska grupa iz sela Kokorića pronašla i ovog koji je pobjegao [...] kod njega pronašla puškomitraljez i predala nam ga. Zaplijenjeno je tom prilikom: 6 pušaka, 250 metaka. Kamion nije zapaljen

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11/7, k. 1602.

jer je bio na dometu neprijateljskih teških mitraljeza, ali je izrešetan kako njihovim tako i našim metcima i ručnim bombama.²

Dana 6. VIII ujutro išlo se je sa većim dijelom snaga Bataljona na operisanje u Imotsku Krajinu. Do danas smo uspjeli razoružati žandarmerijsku kasarnu u Zupi, financijsku kontrolu u Slivnu, financijsku kontrolu u Zagvozdu, dok je žandarmerija pobjegla. Očistili smo selo Raščani i Krstacije.³ U svim ovim mjestima održajemo političke zborove i organiziramo narodno-oslobodilačke odbore. U svim ovim selima, što kod žandara, financa i ustaša, zaplijenili smo 40 pušaka, 1500 puščanih metaka, jer su držali borbu do posljednjega metka i narod su natjevali da prima oružje i drži stražu.

O potankostima može pričati i ovaj delegat.

Naše buduće operacije, ukoliko ne bude jak nalet neprijateljskih snaga, kretaće se u pravcu ostalih imotskih sela, koja su mnogo jače ustaški raspoložena nego ova do sada.

Sa Udarnom proleterskom brigadom⁴ nismo imali nikakvih veza, ali pošto mislimo da operiše u okolini Duvna, udarimo s ove strane da bi razdvojili neprijateljske snage, da omogućimo lakše prodiranje i nama i njima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

*N. Bošnjović*⁵ v. r.

Komandant

*P. Bogunović*⁶ v. r.

² Vidi dok. br. 264, napomenu 3.

³ Vidi dok. br. 167, 264 i 266.

⁴ Odnosi se na Prvu proletersku udarnu brigadu.

⁵ Nedo Bošković

• Petar Bogunović

BROJ 40

PREGLED BROJNOG STANJA SJEVERNODALMATINSKOG NOP
ODREDA NA DAN 11. KOLOVOZA 1942.¹

BROJNO STANJE

Sjev. Dal. N.O.P. Odreda

Na dan 11. VIII. 1942.g.

Jednica	Partizana u jedinicama četama	Mobilisanih	Mitraljeza naših	Mitraljeza talijanskih	Puškmitraljeza naših	Puškmitraljeza talijanskih	PuSaka mauzer	PuSaka talijanskih	Raznih vojnih pušaka	Civilnih pušaka	Pistolja	Metaka mauzer	Metaka talijanskih	Bomba	Topova sa metaka	Bacača mina sa metaka	Eksploziva za razaranje kg.	Napomena:
Bat. »B. Bor.« ²	142	.	.	.	3	1	101	33	■		6	3211	865	67	.		1	— sada na položaju
Bat. »Br. VI.« ³	195	—	—	1	5	5	132	38	—		11	6893	3195	81	—		—	— sada na položaju
Prim. četa ⁴	97	—	—	—	3	nemamo podataka u novije vrijeme												
Odred. vod u R. B. i dr. ⁵	170	—	—	—	1	—	25	15	—		10	750	300	12	—	—	—	Ovdje pripada: bolnica, ambulanta, straža, pri Štabu odreda i voda u R. ⁷
Svega	604	—	—	1	12	6	258	86	—		27	10854	4360	160	—	1	—	

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom,
*Marko Jurlin*⁸

(M. P.)

Komandant,
Martić Jovo s. r.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 24/4, k. 1602A.

² »Bude Borjan«

³ »Branko Vladušić«

⁴ Primorska četa

⁵ i⁷ Odredski vod u Rištima

* Bolnica

* Ante Jurlin-Marko

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
12. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O RAS-
POREDU I JAČINI NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PODRUČJU KNI-
NA I BUKOVICE I RASPOREDU SVOJIH JEDINICA¹**

ŠTAB
SJEVERNO DALMATINSKOG
NARODNO OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

BR. službeno
Dne 12 augusta 1942
Br. 145/11 s.

Štabu IV Operativne Zone

Obavještajni i informativni izvještaj

Raspoloženje naroda prema narodno-oslobodilačkoj borbi na bivšem sektoru ovoga Odreda je potpuno smalaksalo **izuzev Bukovice**. Stanje naroda poslije povlačenja naših snaga sa ovoga sektora postalo je očajno iz razloga toga, što **teror četničkih bandita** raste iz dana u dan. Prisilno pojačavanje četničkih bandita proizlazi iz toga, što neki strašljivci boje se da im ne propadne imovno stanje od gore navedenih tako, da u pomenutim krajevima imaju dovoljan broj aktivnih simpatizera. Doznaje se i to, da banditski vođa pop Đujić² hoće da izvrši prisilnu mobilizaciju od 18—50 godina, govoreći narodu »partizanski pokret je propao«. Izgleda da ova prisilna mobilizacija neće imati dovoljno uspjeha.

Italijanski okupator nastavlja čišćenje terena na linijama (cestama) Obrovac—Ervenik, Mokro Polje—Knin i linije Ervenik—Kistanje—Vodice. Čišćenje terena oko cesta u širini od 150 metara sa svake strane vrši se odmah.

Važnijih koncentracija italijanskih vojnika na sadašnjem sektoru nema, samo **četnički banditi drže svoje položaje u blizini pruge Knin—Gračac**.

Naše snage nalaze se na položajima od Maglaja iznad V. Popine, pa sve do Kaldrme. Na pomenutim položajima nalaze se oba Bataljona »Bude Borjan« i »Branko Vladušić«.

Podaci o neprijateljskim snagama, o brojnom stanju i naoružanju u dole navedenim mjestima su slijedeći: Otrić 300 do 400 italijanskih vojnika, jedna artiljerijska baterija, 200 do 300 četnika, koji drže položaje na V. Popini.

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 26/1—4, k. 1602A.

² Momčilo Đujić

³ Ravni kotari

Mokro Polje — nalazi se 120 italijanskih vojnika, 3 teška mitraljeza i 6 do 8 puškomitraljeza. Neprijatelj u ovom mjestu ima vrlo mali broj četničkih bandita. Ostalo simpatizeri bez oružja.

Ervenik raspolaže sa 1500 do 2000 vojnika, od toga broja 700 fašista, koji su došli 4. t. mj. jedna artiljerijska baterija sa 4 topa i ogroman broj ratnog materijala.

Kistanje — U ovom mjestu su momentalne snage tako, da ih nekad bude ogroman broj, a nekad se smanji. Prosječan broj je 300 do 400 vojnika. Četničkih bandita u ovom mjestu ima vrlo malo i obično su u žici. Doznaje se i to da u Kotarima³ tjeraju narod prisilno i održavaju zborove, ali narod ih prezire, izbjegava zborove itd.

Knin — 2000 do 3000 talijanskih vojnika sa dvije artiljerijske baterije i ogroman broj ratnog materijala.

Skradin — ima 300 italijanskih vojnika. Naoružanje je nepoznato.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant
Martić Jovo s. r.

Obavještajni oficir
Tojaga v. r.

BROJ 42

IZVJEŠTAJ OFICIRA PRI ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 13. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ZONE O STANJU I SITUACIJI U SJEVERNODALMATINSKOM NOP ODREDU I NA TERENU¹

Oficir pri štabu
IV-e Oper. Zone
13-VIII-1942

Br. službeno

Izvještaj o stanju i situaciji

Sjev. Dalmat. Odreda dostavlja

ŠTABU IV-e OPERATIVNE ZONE

1. Na održanom sastanku predstavnika bataljona »Bude Borjan« i »Branka Vladušića« sa štabom odreda² upoznao sam se sa situacijom ovog Odreda, a pri čemu sam se još poslužio i arhivom ovog štaba. Zadnji izvještaji od 7 t. mj.³ upoznaće Vas sa stanjem u kojem se ponovo našao ovaj Odred nakon onog razoružavanja.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 49—1/2, k. 1490A.

² Vidi dok. br. 22.

³ Vidi dok. br. 28.

I sam štab Odreda nakon odlaska druga Komandanta Rade Bulata nastojao je, da sredi prilike unutar Odreda, ali u tome bili su ostvareni sami sebi. Štab je nastojao da se povrati oružje, koje je oduzeto bataljonu »Bude Borjan«, jer je primjećeno da je oružje prešlo u nesigurne ruke. Ali još nije vraćeno sve oružje, kao ni municija, koje je oduzeto.

Iako nije bataljon »B. B.« bio sređen i odmoren, kao ni dovoljno naoružan, niti sa oružjem kojega je prije imao, štab je odlučio da se ovaj bataljon uputi u akciju protiv četničkih bandita, koja se imala izvesti zajedno sa ličkim bataljonima. Da bi Odred udovoljio i mogao imati uspjeha u tim akcijama, a i sama potreba je iziskivala, na konferenciji od 5 t. mj., između štaba Odreda sa štabovima bataljona »B. B.«

i »B. V.« provedena je izvjesna reorganizacija u komandnom osoblju čitavog Odreda. Na konferenciji sami su izabrali komandanta Odreda, kao i ostalo osoblje štaba Odreda, što ne odgovara načinu postavljanja komandnog osoblja u vojsci. Ni sam izbor po četama i bataljonima nije bio najbolji, što se je to pokazalo i u zadnjoj akciji na četnike u V. Popini, jer izmjenjeni komandni kadar nije uopće zadovoljio. Pokazuje se da zaista treba posvetiti najveću pažnju pri izboru vojnog rukovodstva po četama u oba bataljona.

2. Na spomenutoj konferenciji bilo je rečeno, da će naši bataljoni poći samo u onu akciju, koja bi dala 100%-tno pozitivni rezultat, što bi doprinijelo ozdravljenju, kao i moralnom podizanju naših bataljona. Operativno rukovodstvo akcija na četničke bandite oko V. Popine smatralo je da će ta akcija zaista i imati željeni uspjeh. Pored naša dva nepotpuna bataljona trebala su učestvovati još i dva lička bataljona. Iako jedan od ličkih bataljona nije došao, drug komandant Sjever. Dalmat. Odreda pristao je da se pođe u akciju, jer je smatrao da će ipak akcija uspjeti, oslanjajući se na obavještajnu službu III-og Ličkog Odreda, koja nije dala tačne, podatke o neprijatelju.

U toku vođenih borbi pokazali su se mnogi nedostaci, koji su doveli do neuspjeha i novih gubitaka, koje je dao u mrtvim, ranjenim, nesređen i premoren bataljon »Bude Borjan«. Više je uzroka što naši bataljoni nisu zadovoljili u ovim akcijama: neodlučnost komandira i boraca, slabi odmor, nedovoljno naoružanje, slabe veze na položajima (zapravo nikakove), slabi vodiči. Kako sam već napomenuo, obavještenja o neprijatelju su bila loša i netačna. U toku borbe pokazalo se da je neprijatelj dobro naoružan teškim oruđima. Uz to neprijatelj je imao dobro vojničko rukovodstvo, a po položajima bili su utvrđeni izvrsno. Uz to nije se računalo na politički momenat, tj. da su ti banditi većinom bili iz V. Popine, te da su bili spremni braniti svoje kuće i svoju imovinu do kraja.

Smatram, da operativno rukovodstvo akcija na Popini nije se znalo koristiti iskustvom pri prvom napadu na četničke bandite u V. Popini kada je pri tadanjem njihovom likvidiranju učestvovalo više ličkih bataljona, a oni nijesu bili utvrđeni i organizovani kao sada, a nalazili su se u jednoj zgradi većinom. Moje je mišljenje, da se drug komandant Sjever. Dalmat. Odreda nije trebao saglasiti s tim, da naši bataljoni

učestvuju u ovoj akciji, imajući u vidu stanje u koje su bile dovedene naše jedinice.

3. Kako je još uvijek u pitanju sređivanje prilika u našim bataljonima, a stanje je još uvijek takovo, da **su česte pojave dezerterstva** kao i ne najbolji moral naših boraca, a u pitanju je i naoružavanje u potpunosti jedinica sa oružjem, koje još nije sve povraćeno, trebaće se pristupiti daljim i ozbiljnijim mjerama, da bi se dovele u sklad prilike ovog Odreda, ne gledajući sadašnju momentalnu vojničku situaciju na ovom sektoru, već na općenite prilike u čitavoj Sjev. Dalmaciji, gdje moramo ponovo da oživimo partizanski pokret. U tu svrhu smatram, a 0 tome smo se saglasili i na održanom sastanku od 12 t. mj., da bi se morao dati ponovni odmor našim jedinicama. Zaključke o tome vidjet ćete u priloženom zapisniku sa sastanka. Zato ću ja poći kod štaba Ličke Grupe i III-eg Ličkog Odreda, da bi se udovoljilo ovim našim opravdanim zahtjevima.

Neka me štab Zone izvjesti da li je po ovom pitanju pravilno postupljeno, kao i o svemu onome, što bi moglo koristiti sređivanju prilika u ovom Odredu, a pogotovo da dade potrebne upute pri eventualnim većim akcijama na na sektoru Knin—Grahovo, gdje bi ovaj Odred imao najboljih prilika da se povрати na svoj stari teren i da se u potpunosti osposobi i sebi nađe načina da izvini sve one velike zadatke, koji se pred njega postavljaju.

4. O prilikama Sjev. Dalmacije saznat ćete nešto iz ostalih izvještaja, a kako upravo sada dobijamo neka nova obavještenja, to ćemo ih ovdje upotpuniti.

Izvjesni četnički banditi pod vodstvom Vlade Korolije učitelja iz Kistanja nastoje da oko sebe okupe sav pokvareni elemenat iz Bukovice koji naoružavaju italijanskim oružjem. Ovi banditi terorišu stanovništvo Bukovice i prave zasjede, te napadaju naše drugove, koji tamo rade. Narod je u strahu od njih, te plašeći se za sebe, mnogi im pristupaju

1 upisuju se u njihov »dobrovoljački korpus«¹ U Bukovici postoji jedan naš vod naoružanih drugova, koji do sada ni jesu primali konkretnih zadataka od ovoga štaba Odreda. Taj vod sebi je postavio u zadatak likvidiranje špijuna i bandita. Ne znam da li će biti šta od toga, ali kad proučimo situaciju i dobijemo izvještaj, moraćemo što skorije postaviti konkretne zadatke tome vodu, koji ima mogućnosti da oko sebe okupi mnoštvo seljaka koji su voljni da pomažu Nar. oslobodilačku borbu.

Šta se tiče Primorske čete ona pokazuje izvjesnu aktivnost na terenu od Biograda n/m do Vodica. Oni izvještavaju, da im se pošalje koji puškomitraljez, jer da postoji mogućnost osnivanja bataljona. No tamo ovaj štab nije imao prilike da nešto naročito poradi, ali mislim da će se u tom pravcu morati što hitnije poraditi, da bi se moglo i sa te strane doprinjeti proširivanju i pojačavanju partizanskih borbi u Sjev. Dalmaciji. Nastojaću da se na tome što prije i što više poradi.

5. Ovdje se vrše pripreme za konferenciju, koju je sazvao P.K. K.P.H. za Dalmaciju.

⁴ Odnosi se na formacije antikomunističke milicije.

Komisija, koja je trebala da ispita slučaj u Promini prestala je sa radom, pošto je drug Rade Bulat, bivši komandant ovog Odreda, otišao a Odred se našao u drugim prilikama, te za sada još nije nova komisija određena, koja će ispitati taj slučaj.

Sa drugarskim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Oficir štaba Zone:
Vlade Despot v. r.

BROJ 43

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 14. KOLOVOZA 1942. ŠTABU BATALJONA »JOSIP JURČEVIĆ« DA UPUTI 150 BORACA U PRVU PROLETERSKU BRIGADU¹

Štab

IV. Operativne Zone

Br.....

14 augusta 1942

Štabu Bataljona »Josip Jurčević«

1. Odmah pri susretu Vašeg Bataljona sa jedinicama I. Proleterske Brigade uputit ćete poziv svim borcima Vašeg Bataljona za dobrovoljno prijavljivanje u redove Proleterske Brigade.

2. Njihov ulazak mora biti potpuno dobrovoljan, a prethodno mora im se u cjelosti razjasniti veličinu, značaj i poteškoće kroz koje prolaze naše Proleterske Brigade. Svi odabrani moraju da osjete veliku čast koja im se priznaje njihovim primanjem u redove Proleterskih Brigada.

3. Od svijetu koji Vam se prijave izabrat ćete 150 drugova i njih odmah staviti na raspoloženje Štabu I. Proleterske Brigade. Izabrat ćete ih na slijedeći način:

- a) nekoliko iskusnih i vjernih boraca
- b) ostalo osrednji borci
- c) zdravo partijsko jezgro među njima.

4. Ako u akciji čišćenja ustaških sela Imotske krajine I. Proleterska brigada dođe do većeg broja pušaka, Vašim dobrovoljcima za Proleterske Brigade predat ćete sve drugove nenaoružane.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 45/3, k. 1490.

U slučaju da se do pušaka u ovoj akciji ne dođe 150 drugova naoružat ćete 75, a ostali će ubrzo sa proleterima doći do oružja.

5. Vaših 150 drugova treba da posluže kao jezgro za Dalmatinski Proleterski Bataljon.² On će ući u I. Proletersku Brigadu. Ostali dio Bataljona popuniti ćemo od Srednje i Sjeverno-Dalmatinskog Odreda.

6. U smislu stvaranja zdravog Štaba Bataljona potražite u svojim redovima jednog dobrog druga, koji može vršiti dužnost političkog komesara Bataljona. Štab će se upotpuniti uz pomoć same Brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Komandant:

¹ Vidi dok. br. 10 i 26.

BROJ 44

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 15. KOLOVOZA 1942. ŠTABU NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU DA IZVRŠI ČIŠĆENJE TERENA ZAPADNO OD ARŽANA¹

Stab

IV. Operativne Zone

Br.

15 augusta 1942

Štabu Odreda za Srednju Dalmaciju

1. U vezi sa akcijom čišćenja terena od Aržana do Duvanjskog polja, koju sprovodi I. Proleterska Brigada sa djelovima našeg Livanjskog i Duvanjskog Bataljona, stavlja Vam se u zadatak da Vi očistite od ustaša, žandara i milicionera kraj koji se prostire zapadno od gore spomenutog terena i to prolazeći slijedećom linijom: Gljev—Ruda—Grab—Velić—Cista-Provo—Svib—Aržano.

Osim čišćenja postavlja Vam se zadatak uspostaviti vezu sa Južno-Dalmatinskim Bataljonom «Josip Jurčević» koji djeluje na južnoj strani Imotskog polja, ako je već očistio sela: Zagvozd, Župa, Rašćane, Krstaitice, Slivno.

2. Taj zadatak izvršiće Vaš II. Bataljon.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 47/3, k. 1490.

3. Podataka o neprijateljskim snagama na ovom terenu nemamo. Potrebno je da Štab II. Bataljona prikupi sve potrebne zadatke preko drugova partizana iz tog kraja, a u prvom redu preko partizanskog punkta na Kamešnici. U tu svrhu Štab II. Bataljona poslat će još noću 15. VIII. naređenje tom punktu da se Bataljonu priključe za vrijeme ove akcije drugovi koji raspolažu sa najboljim obavještenjima & drugovi koji dobro poznaju taj kraj.

4. Zadatak ćete izvršiti u dvije etape :

I. Bataljon će se uputiti 16. o. mj. u 4 sata ujutro sa Vagnja u smjeru Gljev—Ruda—Grab—Velić — tako da tu stigne istoga dana na večer.

U noći od 16. na 17. Bataljon će krenuti preko Vrpolja na Tijaricu i tamo likvidirati žandarmerijsku stanicu, ako već nije rasturena.

Iste noći poslat ćete pred sobom kurire u Aržano da uspostave vezu sa II. Bataljonom I. Proleterske Brigade i sa Bataljonom »Vojin Zirojević« koje se u tom selu nalaze već od 15. o. mj. i u kojemu će ostaviti partizansku stražu.

Čim Bataljon stigne na cestu Velić—Tijarica minerski vod će početi sa rušenjem ceste na najzgodnijem mjestu.

Dana 17. VIII. Bataljon će predaniti u Tijarici. U Veliću ćete ostaviti jednu petinu za stražu, a Tijarici jednu desetinu za posadu.

II. U noći od 17 na 18 o. mj. Bataljon će krenuti iz Tijarice na cestu Cista Provo sa zadatkom da zauzme čvorište cesta u Provu i postavi dobru stražu i zasjedu na cesti prema Lovreću, prema Šestanovcu i prema Trilju. Od Prova ćete poslati patrole da uspostave veze sa II. Bataljonom I. Proleterske Brigade u Studencima.

Zasjede će imati za zadatak da onemoguće eventualno kretanje ili bježanje talijanske vojske i ustaša iz Imotskoga prema Trilju, kao i eventualno dolaženje pomoći Talijanima i ustašama iz Trilja i Sestanovca prema Imotskome.

Čvorište cesta u Provu treba nastojati održati u svojim rukama što duže vremena i smatrati ga jednim od centra za kretanje u svim smjerovima.

Odmah po dolasku u Provo Štab će poslati kurire sa zadatkom da uspostave vezu sa Južno-Dalmatinskim Bataljonom »Josip Jurčević«.

5. U hvativši vezu sa Bataljonom »Josip Jurčević« i Proleterskim Bataljonom, u zajednici sa njihovim Štabovima odredit ćete daljne svoje zadatke. Smjer kretanja može da Vam bude Lovreć—Imotski ili Sestanovac—Blato na Cetini. Ako dođete do posljednjeg mjesta uložiti ćete sve snage da srušite most preko Cetine.

U svakom slučaju Bataljon će sa Južno-Dalmatinskim Bataljonom »Josip Jurčević« preuzeti na sebe dužnost da postavi posade i održi pod svojom kontrolom sav kraj kroz koji budu prošli partizani.

6. Odmah poslije prve etape Bataljon će poslati izvještaj Štabu Odrada, ovaj će ga poslati Štabu Zone. Daljni izvještaji moraju biti česti i hitni.

7. U slučaju napada jačih snaga neprijatelja smjer Vašeg povlačenja jeste Aržano—Buško Blato u vezi sa II. Bataljonom I. Proleterske Brigade.

8. Bacač mina, koji se sada nalazi u I. Bataljonu, neka se sa osobljem prebaci za ovu akciju u II. Bataljon.

9. Za rušenje cesta pokupit ćete po seliima potrebni materijal, naći dva konja i organizovati minersku desetinu koja će sobom ponijeti dinamit.

Partizane ćete snabdjeti sa flašama benzina, a prethodno ćete im pokazati i kako ih se upotrebljava i kakav im je učinak.

10. S Bataljonom neka se uputi i komora sa kuhinjskim potrebštinama. U koliko Odred dima rezervi neka stavi na raspoloženje Bataljona potrebnu hranu, u koliko nema neka se Bataljon hrani na licu mjesta, kupujući ili prijateljski tražeći od sela. U tu svrhu šaljemo Vam 20.000 kuna.

Stab Odreda će se pobrinuti da za Bataljonom pošalje barem kruh.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Komandant:

BROJ 45

**PROGLAS PRIMORSKE PARTIZANSKE CETE SREDINOM KOLOVO-
ZA 1942. NARODU SJEVERNE DALMACIJE U POVODU ZLOČINA
OKUPATORA I LIKVIDIRANJA ZLOČINCA ANTE TRAVICE¹**

P r i j e v o d

NARODE SJEVERNE DALMACIJE

Od dana kada je okupatorska čizma počela gaziti našu zemlju nastala su stradanja našeg naroda. Krv desetina tisuća naših nedužnih građana natopila je našu zemlju.

Pokolji i progoni naših očeva, majki i naše nedužne djece i paljenje naših kuća su postupci koje je protiv našeg nedužnog naroda počinio okupator kakvi nisu zapisani ni u jednoj historiji. Naša slava krvlju je ispisana.

Mi siinovi ovog naroda, nismo mogli ostati ravnodušni prema ovakvim postupcima krvoločnih fašističkih pasa, koji ubijaju i zlostavljaju naš na-

¹ Original nije sačuvan. Jedan primjerak proglašenog na geštetneru, zaplijenio je neprijatelj i preveo na talijanske jezik. Redakcija ga ponovo prevala na hrvatskosrpski jezik. Arhiva VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/6—2, k. 557.

rod kao da se on ne sastoji od ljudi već od divljih životinja. Zbog toga smo stupili u redove naše Narodnooslobodilačke vojske.

Udarci koje je naša vojska zadala okupatoru zbunili su ga u tolikoj mjeri da je sasvim izgubio glavu.

Osjećajući se nesigurnim i nesposobnim da se suprotstavi akcijama naše Narodnooslobodilačke vojske, krvoločni okupator je doveo u naša hrvatska sela izdajnike srpskog i hrvatskog naroda — četnike.

Znaš li, hrvatski narode, tko su četnici?

Oni su plaćene sluge one gospode koja je punih 20 godina sisala tvoju i srpsku krv.

Izrodi hrvatskog naroda su se združili s okupatorima kako bi uništili našu Narodnooslobodilačku vojsku.

Tako je, 24. srpnja ov. g. 3000 fašističkih pasa, predvođeni poznatim izrodom Antom Travica iz Vodica, pokušalo da uništi naš slavni i hrabri

1. primorski partizanski bataljon.² Mada je naš bataljon bio brojčano slabiji, on je s osmjehom dočekao fašiste i izdržao ogorčenu borbu koja je trajala čitavih 5 sati. Na bojištu je ostalo stotine mrtvih fašista i izroda, dok su partizani imali svega 5 poginulih boraca.

Bijesni zbog pretrpljenog neuspjeha, krvoločni fašisti su se osvetili našem mirnom stanovništvu, koje je obrađivalo svoje njive. Ovom prilikom silovana je jedna žena, a ukupno je poginulo 22 žene i djece.

Na čelu ovih životinja nalazio se zloglasni Travica, koji je prvi silovao žene, vadio oči živim ljudima, sjekao glave i ispoljavao druge slične životinjske nagone.

Naši narodni borci nisu dozvolili da ostanu nekažnjeni brutalni postupci koje je izvršio krvoločni Travica. Tri naša borca upala su, 8. kolovoza o. g. u kuću krvoločnog Travnice, koja se nalazi u blizini vojničke kasarne, ubili ga i tako osvetiila prolivenu krv naših nedužnih žena.³

Cijelom stanovništvu se iznosi kao primjer svršetak krvožednog Travnice. Ista sudbina će zadesiti svakog koji se bude stavio u službu okupatora i bude djelovao protiv našeg naroda.

Sada je došlo vrijeme da se svaka odluči i izabere svoj put. Mjesto svakog je uz narod, tj. uz borcu koji se bore za njegovo oslobođenje od okupatora. Zbog svojih hrabrih podviga naši narodni borci su stekli simpatije cijelog našeg naroda i čitavog svijeta.

Naša narodna vojska nastavit će borbu sve dok s naše teritorije ne bude istjeran i posljednji fašista zajedno s našim izrodima koji s njima surađuju.

Narode, ujedinito se i borimo protiv krvožednog okupatora i naših izdajnika, pa ćemo time doprinijeti svršetku naših stradanja. Krvoločnom fašizmu su dani izbrojeni, a dan slobode se približava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Štab primorskog partizanskog
bataljona⁴

¹⁴ Tada još nije bio formiran Primorski bataljon.
³ Vidi dok. br. 50 i 172.

BROJ 46

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGA TITA OD 1G. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE
ZONE ZA FORMIRANJE DUVANJSKOG I LIVANJSKOG BATALJONA I UPUTSTVO O NJIHOVIM ZADACIMA KAO I ZADACIMA
OSTALIH JEDINICA ČETVIRTE ZONE¹

VRHOVNI STAB
N.O.P. [I] D.V.
JUGOSLAVIJE
16 avgust 1942

STABU IV OPERATIVNE ZONE

a) U organizacionom pogledu preduzmite sledeće mere:

1) U predelu Duvna formirajte Duvanjski bataljon,² odnosno četetu ako nema uslova za bataljon. Sedište toga bataljona neka bude Duvno. Taj bataljon može pripasti Odredu za Južnu Dalmaciju, s kojim treba da se hitno poveže.

2) U predelu Livna formirajte Livanjski bataljon. Napominjemo vam da pod vaše rukovodstvo ne potpada teritorija G. i D. Malovan, Zanolina, Rilić, Vukovsko, Ravno, Blagaj i N.fovo] Selo. Iz navedenih sela formiraće se Kupreški bataljon, za operacije oko Kupresa, koji će pripadati

III Krajiškom odredu. Za komandanta toga bataljona određen je dosadašnji komandant bataljona »Vojin Zirojević«.³ Taj drug neka odmah krene i javi se Stabu III Krajiškog odreda u Novom Selu — Blagaju. Tu se nalazi dosadašnja Kupreška četa, s kojom treba odmah da se poveže. Komesar te čete⁴ određen je za političkog komesara bataljona. Komandant mora odmah organizovati s Kupreškom četom vatrene prepade na Kupres, kao i postavljanje zaseda i rušenje komunikacije Bugojno—Kupres. Prema uputstvima Štaba odreda i nahodaženju, Stab Kupreškog bataljona formiraće odmah čete (blagajska, malovanska, vukovska) koje će na svojim pravcima ugrožavati Kupres. S ovim uputstvom odmah uputite komandanta na novu dužnost.

Vaš Livanjski bataljon može i dalje zadržati ime »Vojin Zirojević«.

3) U predelu Vukovsko—Zanolina kao i tesnacu Sujice nalaze se delovi naših udarnih brigada.

4) Bataljon »Budućnost« ne pripada vašoj operativnoj zoni, nego krajiškoj.⁵

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NOB, reg. br. 25/1, k. 2.

² Vidi dok. br. 87 i 88.

³ Nedeljko Manojlović

* Ignjat Marić

⁵ Još početkom travnja 1942. godine Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije obavijestio je Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku da područje Livno—Glamoč—Bosansko Grahovo pripada Četvrtoj operativnoj zoni NOP odreda Hrvatske. Na jednom dijelu ovog područja (Glamoč s okolicom) djelovao je bataljon »Budućnost« iz sastava Trećeg kra-

5) Bataljon »Starac Vujadin« i Grahovski bataljon potpadaju vašoj operativnoj zoni, i to najbolje Odredu za Srednju Dalmaciju. Odmah se povežite s ovim bataljonima i s njima uspostavite čvrstu vezu i neposredno komandovanje.

b) U pogledu taktičkog rada postupite ovako :

1) Čvrsto formirani Livanjski bataljon uputite da zatvori tesnac G. Malovan—D. Malovan—Šujica—Borova Glava. U ovom cilju na pogodnim mestima treba izraditi streljačke zaklone i zaklone za mitraljeze, koje balvanima pokriti da im ne može ništa bacačka i artiljeriska vatra. Ta mitraljeska gnezda treba da tuku najvažnije prilaze u tesnacu. Streljački zakloni treba da su izgrađeni duž čitavog tesnaca i na susednim kosama, zapadno i istočno od drumu. Treba da ima više streljačkih zaklona, kako bi neprijatelj rasturao vatru. Taktičko težište treba da je zapadno od drumu kako bi na padinama Cincara naši borci našli bolje uporište. Prema ovome, bataljon ne treba da bude raspoređen u jednoj liniji nego po grupnim delovima duž tesnaca. S obzirom na ovakav raspored opredeliti mesta za pojedine čete. Te čete ne treba neprekidno da bdiju na položajima. Dovoljno je da se drže budni izviđački delovi, a samo na slučaj neprijateljskog napada čete stupaju u akciju. Glavnina bataljona mogla bi da bude negde oko Borca, gde izraditi skloništa za ljude.

Komunikacija G. Malovan—Šujica—Borova Glava—Livno mora biti temeljito porušena — prekopana, tako da je neprijatelj ni za mesec dana neuznemiravanog rada ne može opraviti. Za ceo ovaj rad lično će nam biti odgovoran Stab zone. U ovu svrhu mobilisati seljake. Radove je potrebno hitno izvesti.

2) Duvanjskom bataljONU dajte u zadatak da poruši komunikaciju Šujica—Duvno, kao i drum koji vodi preko Pakline Planine. Taj bataljon treba da kontroliše Duvanjsko Polje i Buško Blato.

3) Na prostoru Prozor—Duvno nameravamo ostaviti Hercegovačku n.-o. udarnu brigadu. Vi se morate povezati s tom brigadom. Ona u zajednici s Južnodalmatinskim odredom treba da dejstvuje ka Imotskom i Mostaru, s naslonom na planine Cubulja, Vran, Čvrstica. Zasada ta Brigada zatvara tesnac Šujice. Zato Livanjski bataljon treba da od nje primi potrebna uputstva pri odbrani — posedanju tesnaca.

4) Srednjedalmatinski odred, primajući u svoj sastav bataljon »Starac Vujadin« i Grahovski bataljon, treba težište rada da usmeri ka Bosanskom Grahovu, da ovo izvodi i podnese predlog za njegovu likvidaciju. Pri likvidaciji Grahova mora učestvovati i Sevemodalmatinski odred kome izdajte naređenje da se približi Grahovu i da ruši komunikacije Grahovo—Knin.

Štab vaše zone mora se povezati s najbližim ličkim odredima kao i V krajiškim odredom, čije snage treba da učestvuju u napadu na Gra •

škog NOP odreda. Zbog toga je ovaj bataljon dobijao naređenja i od štaba Četvrte operativne zone Hrvatske i od Operativnog štaba za Bosansku krajinu.

Da bi se ovo odstranilo, Vrhovni komandant ovdje naglašava da bataljon »Budućnost« formacijski pripada Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku krajinu.

hovo. Mi smo izdali naređenje našoj III Brigadi da se postepeno približuje Grahovu kako bi prema planu koji vi sastavite učestvovala u napadu.

Imajte u vidu da Srednjedalmatinski odred mora kontrolisati pravac Obrovac—Prolog, kao i dejstvovati u manjim delovima na komunikaciju Sinj—Knin.

5) Pri ovom grupisanju snaga imati u vidu da se unutrašnjost Dalmacije, kao i pribrežni i ostrvski deo ne smeju isprazniti, već se moraju tamo ostaviti lako pokretljive grupe za partizanska dejstva i mobilizaciju novih snaga.

6) U odrede dovoditi i ono ljudstvo koje nema oružja. Ono će biti naoružano zaplenjenim oružjem. Dobrovoljnim putem omogućiti ulazak — mobilizaciju ljudstva za naše udarne brigade. (Vi ste obećali 200 boraca za naše brigade).

7) Organizovati obaveštajnu službu na celoj zoni. Naročito nas izveštavati o pokretima italijanskih trupa. Imati u vidu da je verovatno da će Italijani napustiti Grahovo, pa u isto treba brzo upasti.

8) Već sada otpočeti s prikupljanjem hrane i stoke za svoje odrede, koje grupisati na sigurna mesta (Cincar, Šator, Dinara itd.).

9) Na celoj zoni pojačati politički, agitacioni i propagandi rad. Iskristiti prisustvo naših udarnih brigada u ovom pogledu.

10) Izvestite nas o svima merama koje ste preduzeli u organizacionom i taktičkom pogledu.

11) Poslaćemo vam jednog aktivnog oficira — druga Bobića^o — s tim da ga upotrebite kao komandanta jednog od vaših jačih bataljona. (On je Ličanin pa bi se mogao odrediti za Sevemođalmatinski odred).

Primate naše drugarske pozdrave,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant,

Tito v. r.

BROJ 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 16. KOLOVOZA
1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O STANJU
PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE¹

STAB IV OPERATIVNE ZONE

Br. 441/42

16 augusta 1942

VRHOVNOM ŠTABU JUGOSLAVIJE

1. Ukratko ćemo Vam iznijeti stanje u našoj Zoni:

a) **Odred za sjevernu Dalmaciju** već puna dva mjeseca proživljuje teže vojničke udarce jedan za drugim. Sredinom prošloga mjeseca, radi ofanzive jačih snaga Talijana i četnika, on se je morao povući sa svojih položaja: Bukovica—Tromeđa i jugoistočni obronci Velebita u Liku. U Lici je pao u vrlo teške ekonomske uslove, zatim je povodom talijansko-četničke ofenzive na Liku dao svoje oružje novomobilisanim Ličanima. Kako su se ovi pokazali lošima, Odred je uzeo oružje natrag i primo učesća u borbama, koje su i ovoga puta završile uglavnom bez uspjeha, a sa većim žrtvama i gubicima za naš Odred.

Stanje je sada u Odredu dosta teško. Teren sjeverne Dalmacije gdje bi Odred trebao da djeluje također pretstvalja velike teškoće. Njihova unutarnja organizaciona potreba sastoji se u prvom redu u komandnom kadru. Trebali bi im dati iznad svega komandanta Odreda sa bar nekakvom vojničkom naobrazbom.

Brojno stanje Odreda je 600.

b) **Odred za srednju Dalmaciju** formirao se je pred nepuna dva mjeseca. Prošao borbe između Knina i Drniša, između Knina, Vrlike i Sinja, odbio je talijansku ofanzivu od 10—15 juna i održao na Vagnju pozicije protiv Talijana od 29 juna do 7 jula.

Brojno stanje Odreda je 600. No operativne jedinice tj. dva bataljona jedva da obuhvaćaju 400 drugova. Svi ostali upotrebljeni su za razne straže, kurirske punktove i pomoćne službe.

Potrebe i ovoga Odreda uglavnom su u komandnom kadru.

c) **Sektor Livanjsko Polje, Livno—Duvno.** Tu smo do sada imali dva bataljona rastavljena jedan od drugoga 24 sata hoda. Oslobođenjem Glamoča i Livna postavlja se potreba formiranja dvaju odreda:

Prvi odred uz Grahovo koji bi obuhvatio bataljon »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip«, no za to još čekamo Vaše naređenje. Sa bataljonom »Starac Vujadin«, odnosno sa njegovim komandantom² imamo sve više i više poteškoća. Sada je nezadovoljan što smo osudili pljačka-

* Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. on/i 2 R 1494

² Cvijio Oraščić. Vidi dok. br. 56.

nje sela Celebić i što nije dobio »pravedan dio plijena« iz Livna. Tim povodom javno po selu psuje i kleveće na Stab. Vjerujemo da ćemo i tu poteškoću riješiti, jer on nema u masi podrške. Juče su u bataljon »Starac Vujadin« otišli drugovi iz Politodjela I brigade. I za ovaj odred trebali bismo dobiti komandanta Srbina.

II odred Livno—Duvno tek se formira. Ovdje je pitanje kadrova još aktuelnije. Riješiti barem najosnovnija organizaciona i politička pitanja, koja se nameću na terenu koji je sada oslobođen, izvršiti mobilizaciju, znati koga primiti u partijske redove i povesti ih u borbu, nemoguće je sa ovim kadrom, koji nam sada stoji na raspoloženju. I za ovaj sektor bismo trebali pomoć, iznad svoga komandanta Odreda.

d) Bataljon južne Dalmacije, naš je najbolji bataljon sa vojničke, političke i organizacione strane. On broji 600 partizana, po broju dakle jednak je ostalim odredima i može formirati dva bataljona, čemu ćemo odmah preći.

Šaljemo Vam njihov posljednji kompletan izvještaj,³ da biste dobili neposrednu sliku o stanju u tom bataljonu.

Molimo Vas samo da nam sve njihove izvještaje odmah vratite, jer im moramo odgovoriti i na njihovoj bazi odgovoriti G.Š.H.

2. U ovom momentu djelovi naših snaga: Južnodalm. bat. Srednjodalmatinskog odreda i Bataljona Livno—Duvno⁴ nalaze se u akcijama oko Imotskoga zajedno sa I proleterskom brigadom. Južnodalm. bat. približio se je Imotskom Polju s južne strane, II bataljon Odreda za srednju Dalmaciju isturit će se što je moguće više na zapad sa zadatkom da zauzme i ruši sve ceste na liniji Split—Mostar.

U prilogu br. 4⁵ šaljem Vam prepis našeg naređenja Odredu za srednju [Dalmaciju] za tu akciju.

3. Južnodalmatinskom bataljonu izdali smo naređenje da pri susretu sa Proleterskom brigadom stavi njoj na raspoloženje 150 svojih boraca, kao jezgro za Dalmatinski bataljon u toj Brigadi. Iz Odreda za srednju Dalmaciju nastojat ćemo za Proleterski bataljon dobiti 50—70 boraca. Ako položaj Odreda za sjevernu Dalmaciju [ne] bude težak, i od njega ćemo nastojati izvući 70 boraca za naš Proleterski bataljon. Ostali smo na tome da III brigada može prikupiti dobrovoljce iz redova bataljona »Starac Vujadin«.

³ Vjerojatno se odnosi na dok. br. 39.

⁴ Odnosi se na Južnodalmatinski bataljon »Josip Jurčević«-«, Srednjodalmatinski NOP odred i bataljon »Vojin Zirojević«-«.

⁵ Vjerojatno se odnosi na dok. br. 44.

BROJ 48

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SJEVERNODALMATINSKOG
NOP ODREDA OD 16. KOLOVOZA 1942. POLITIČKOM KOMESARU
ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU
U ODREDU¹**

STAB
SJEVERNO DALMATINSKOG
NARODNO OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. 16/11 S
Dne 16 augusta 1942. g.
Izvještaj politkoma:

Štabu IV-e Operativne Zone

(Politkomu)

Prema najnovijim i provjerenim podacima sa našega sektora, tj. u Sjev. Dalmaciji, političko raspoloženje masa nije najlošije. Četnici stvarno nisu uspjeli organizirati neku snagu, koja bi za nas predstavljala opasnost. Istina, oni su uspjeli priličan broj kolebljivaca zaplašiti, privući sebi, zakleti, ali to je vojska, koja će se brzo raspasti kada mi budino aktivno počeli tamo djelovati. U samom Primorju situacija za nas je povoljna. Narod usprkos velikog terora i proganjanja u masama, nije klonuo. Naša Primorska četa ne oskudjeva u hrani. To je najbolji dokaz i garancija da ćemo tamo uskoro moći formirati bataljon, tim više, što tamo već imamo oko stotinu naoružanih boraca. Raspoloženje masa na otocima zapadno od Šibenika, pa do Paga osim nekoliko izuzetaka, može se reći da je odlično. Bar tako nas izvještavaju naši povjerenici.

Drugovi, koji dolaze iz Bukovice javljaju nam, da se tamo osjeća potreba partizanskog djelovanja, a osobito na špijune i bandite, koji iako nisu kao vojska opasni, ipak smetaju. Mi smo imali u planu u najskorije vrijeme uputiti tamo dvije čete, ali u vezi sa vašim narednjem i sa pismom V-og Krajiškog Odreda u kome smo mu to naglasili, za sada će biti nemoguće.

Nekidan smo dobili pismo od italijanske komande iz Knina (odgovor na naše traženje) u kome nam javljaju da su spremni za zarobljenu učiteljicu uručiti nam dr. Zunkovića, općinskog lječnika iz Hvara, a za njihovih 7 vojnika 60 naših porodica. Mi smo na ovo pismo odgovorili da se slažemo sa njihovim predlogom i da je naše mišljenje da omjer nije tako loš. Osim toga naše porodice tamo negdje na otocima stradavaju od gladi i žeđi. Jedan drug nam javlja, da je zadnje vrijeme ubi-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 29/4, k. 1602A.

jeno nekoliko naših porodica tamo. Nadamo se, da povodom razmjene nećete imati ništa protiv.

Kod naših boraca po bataljonima osjeća se neka dosada. Mnogi izjavljuju da to dolazi od tuda, što moraju biti salno na te isti položaj. Kako se približuje jesen, a borci su goli i bos, a na položajima po noći hladno, česti su slučajevi da partizani dolaze tražiti i obuću, iako su svjesni da mi toga ne posjedujemo, a ujedno ubacuju ono šta je osnovno, kako bi oni želili tobože da se bore negdje u Primorju ili u Bukovici. Iz svega ovoga se može zaključiti, da se naše jedinice sa ovog sektora moraju prebaciti ne samo radi akcija, u kojima bi došli do odjeće i obuće, nego i radi promjene i gibanja, tj. moraju se voditi iz situacije u situaciju, od promjene do promjene, a da se pri tome ne zaboravi na odmor koji je partizanima neophodno potreban. Ovdje smo mi potrebni, bar tako su nam rekli drugovi iz štaba III-eg L.P.O., jer držimo položaje od Kaldrme do Maglaja, desno od Srbskog Klanca. Naši ljudi su stalno na položajima i oba bataljona, jer je sektor tako velik, a banda prilično jaka, da jedan bataljon to ne bi mogao obuhvatiti. Biti na položajima, pa makar se i ne borio kada je u noći zima, a ne imati odjeće i obuće, pa ni pokrivke, a osim toga udaljeni od sela, ne predstavlja nikakvi odmor, nego naprotiv. Ovako, kako su naše snage bile rasporedene nisu bile u mogućnosti naše bataljone srediti onako, kako bi to trebalo, ni vojnički, ni politički. Zato smo zatražili od III-eg L.P.O. da oni na naše položaje dovuku jedan svoj bataljon, a da se naše jedinice povuku negdje u pozadinu, kako bi im se dala prilika da ih sredimo, tim više, što ćemo uskoro u akcije prema onome kako ste nam Vi naredili. Štab III-eg L.P.O. rekao nam je, da on za sada nije u mogućnosti da baci pa i najmanje svoje snage da zamjene nas. Ipak smo se složili da bar jedan bataljon povučemo konkretno »Brako Vladušić« na kraći odmor, kako bi ga sredili i za nove zadatke osposobili. Šta se tiče bataljona »Bude Borjan« njega bismo također povukli čim sredimo ovog drugoga.

Usprkos velikih žrtava, koje je imao bataljon »Bude Borjan« od svoga postanka počevši od Krupe, Promine, Bruvna i Popine (oko 70 mrtvih) može se reći da će taj bataljon biti dobar. Moral boraca toga bataljona nije opao i pored toga, što je u zadnje vrijeme u Lici imao oko 20 mrtvih. U oba bataljona izvršili smo daljnja čišćenja i uputili na rad u pozadinu oslobođenog teritorija Like. Iz bataljona »Branko Vladušić« češća su dezerterstva i to iz I-e i II-e čete. (Zrmanjci). Tamo je slab naš partizanski kadar brojčano. Mi bi ga pojačali sa partijcima iz »Bude Borjana«, ali ovi su mahom Hrvati, koje baš Zrmanjci ne simpatišu.

Pozvali smo nekoje drugove partijce Srbe iz Bukovice, koje ćemo smjestiti u taj bataljon, ne bi li se u tom pravcu stanje u tom bataljonu popravilo.

Na konferenciji komandnog osoblja štaba Odreda i štabova bataljona² mi smo napravili znatne izmjene u sastavu komandnog kadra. Tu smo osobito pojačali štab Odreda, koji je bio slab i nije mogao us-

² Vidi dok. br. 22.

pješno svršavati sve svoje poslove. Iz političkih razloga postavili smo i Vama dali na odobrenje druga Čuka Glišu za komandanta bataljona »Branko Vladušić«. On je naime iz Zrmanje, a po našem mišljenju čovjek je prilično odan narodno oslobodilačkoj borbi. On uživa dosta velike simpatije kod partizana, koji su mobilisani iz njegovih krajeva. Jedini njegov nedostatak da poput ostalih komandanata neće se moći dok se malo ne izgradi lako snalaziti u komplikovanim situacijama. On je bio do sada oficir za vezu u štabu bataljona »Branko Vladušić«, a prije toga komandir II-e čete istog bataljona.

Dosadašnji komandant bataljona »Branko Vladušić« predložili smo Vama da bude zamjenik komandanta Odreda, a za komandanta Odreda druga Jovu Martića. Što se tiče prvoga on taj položaj može zauzeti, a i sam komandant Odreda također, premda će mu trebati još prilično iskustva s obzirom da je od politkoma bataljona postao komandant Odreda. Naš predlog da drug Jovo Martić bude komandant Odreda je bio najsretniji izlaz iz situacije u kojoj smo se nalazili, tim više, što je pomenuti drug prilično popularan, osobito kod partizana Srba. Šta se tiče komandanta bataljona »Bude Borjan«, on je neobično hrabar i htjeo bi napraviti mnogo, ali ipak smatram da je nekako prenamerno se izdigao. Naime ne može još kao komandant obuhvatiti bataljon u komplikovanim situacijama u borbi. Pošto su nam drugova od O.K. rekli da nam je Lička Grupa poručila da možemo nekoga poslati na viši oficirski kurs, to smo druga Stevu Perića, komandanta »Bude Borjan« uputili tamo. Njega će zamjenjivati operativni oficir bataljona »B. B.« drug Šime Ivas. Druga Franu Kursara odredili smo za zamjenika politkoma Odreda. On se pokazao dosta vrijedan i inicijativan. Za politkoma bataljona »Bude Borjan« odredili smo druga Bego Zdravka, zato jer se je u zadnje vrijeme u četi pokazao prilično aktivan. Smatramo da na tom položaju može ostati. Za obavještajca našeg Odreda odredili smo druga Tojaga Dušana, čovjeka inteligentna i okretna, koji već pokazuje da će biti sposoban savladati svoj posao.

Problem niže komande i kadrova je vrlo težak. Oni još uvijek ne pokazuju dovoljno samoinicijative, a poznato je da od ljudi sa našeg sektora koji su bili iz Like upućeni Vama, prebacite izvjestan broj nama, jer bi se s time stanje naših jedinica u mnogome popravilo.

Drug Vlade Despot uputiće se u štab Ličke Grupe da poradi, kako bi se ostatak naših ljudi, koji se nalaze pri pomenutom štabu uputio k nama, jer Lička Grupa je nama uputila nešto ljudi, ali to sve onih, kojih se je po svoj prilici nastojala riješiti, dok je ono šta je bilo najbolje zadržala. Isto tako će poraditi da dobijemo nešto automatskog oružja, koji se sav gore zaustavljao. Svi naši drugovi koji su bili pošli gore, a posle se uputili dolje, došli su bez automatskog oružja. Kako oni, koji su pošli još lani u Liku, tako i onih 45, koji su se vratili iz proleterskog, a koji su bili upućeni na predlog operativnog oficira Zone druga Milića. Ovima zadnjima oduzeta su sva automatska oružja, sve bombe i skoro sva municija.

Ako će uskoro usljediti akcije u smislu Vaše naredbe od 11 t. mj. onda nam javite na vrijeme i po mogućnosti konkretno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
Marko Jurlin v. r.³

Oficir štaba Zone :
V. Despot v. r.

Komandant:
Jovo Martić v. r.

(M. P.)

BROJ 49

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 17. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA DRUGOG BATALJONA PRVE PROLETER-SKE BRIGADE PROTIV USTAŠA I TALIJANA KOD STUDENACA¹

**ZAMJ. POLITKOMA
IV OPERAT. ZONE
Kućetine (Vinjani) 17/VIII. 42.**

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

1) Jučer sam uputio dopis u 15.30, gdje nisam ništa izvijestio o II bat. I prol. brig, pošto nismo dobili od njih izvještaj, međutim smo jutros primili izvještaj od II bat. i izvještava nas slijedeće:

Iz Aržana su oni krenuli prema Studencima, u Studencima im je dat otpor iz žandarmerijske kasarne i crkve, ali su ih naši pomoću bacača istjerali sa tih položaja odakle su pobjegli u Lovreć, naši su onda komotno ušli u Studence² odakle su govorili preko telefona sa Lovrećom kao da su oni milicioneri i tražili pomoć, oni su im odgovorili da im pomoć poslati ne mogu nego da se povuku u Imotski, ujedno su preko telefona doznali da je iz Splita krenulo preko Blata 50 kamiona Talijana ne zna se za gdje. Iz Studenaca za Ričice nisu stigli jer su putem imali borbu sa Italijanima kojih je bilo oko 250, koji su sigurno pošli u pomoć svojoj braći ustašama.

Naši su ih kasnije rastjerali i oni su se povukli u Imotski.

2) Jučer poslije podne oko 10 č. pošli su ustaše i to 2 satnije Francetićeve »Crne legije«, jedna satnija »Žute legije« i 14 domobrana iz

³ Ante Jurlin-Marko

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 23/3. k. 1492.

² Vidi dok. br. 51, 204, napomenu 33 i dok. br. 267.

Posušja sa namjerom da rastjeraju i unište partizane koji su došli da im smetaju, međutim naši su ih dočekali i prihvatili borbu sa njima i to prsa u prsa, te nakon trosatne borbe, najelitnije Pavelićeve trupe razbjegle se kao ovce od vukova u najvećem bijegu u raznim pravcima bez ikakva reda a naši za njima. Spasila ih je jedna draga kroz koju su najviše uspjeli pobjeći.

Poginulo ih je oko 60, a ranjenih se ni broja ne zna — sa naše strane su 2 poginula i 3 ranjena. Bogami će lijep doček da im prirede gdje stignu.

3) Sada su se snage IV batalj.³ povukle na odmaranje, samo čekamo na podatke o Imotskome i da donesemo zaključak. VI batalj. je prekopao cestu Posušje—Duvno i zadatak mu je da ako može neka zauzme Posušje.

Plijena je bilo 12 sanduka municije i mislim, ali ne znam tačno, oko 50 pušaka, a možda i više.

Da li je krenuo II dalm. bat.?

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Čenčo⁴ v. r.

BROJ 50

IZVJEŠTAJ 1. PRIMORSKE CETE OD 17. KOLOVOZA 1942. ŠTABU SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA O IZVEDENIM AKCIJAMA U VREMENU OD 28. SRPNJA DO 13. KOLOVOZA 1942. GODINE¹

I. pr. četa.

Operativni izvještaj od dana 24/VII 42.

28/VII. Jedan vod od 15 drugova pošao je sa drugovima delegatima u pratnji prama štabu.

Jedna desetina od 12 drugova predana je drugu vodniku Vulinu Ivanu, koji je imao za dužnost da vrši akcije na Biogradskom terenu. Od istog vodnika nisam dobio nikakvih obavještenja, samo sam saznao da je raspustio istu desetinu. Kako sam saznao preko drugova koji se već nalaze u četi, od iste desetine, da su raspušteni usljed racije koja se predviđala.

* Prve proleterske NOU brigade

⁴ Ante Kronja-Cenčo

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 25/1—3, k. 1492.

№ 17/VIII. 42 gđđ.

I. pr. četa.

Operativni izvještaj od dana 24/VII 42.

28/VII. Jedan vođ od 15 drugova pošao je sa drugovima delegatima u pratnji prama štabu.

Jedna desetina od 12 drugova predana je drugu vodniku Vulinu Ivanu, koji je imao za dužnost da vrši akcije na Biogradskom terenu. Od istog vodnika ni sam dobio nikakvih obavještenja, samo sam saznao da je raspustio istu desetinu. Kako sam saznao preko drugova koji se već nalaze u četi, od iste desetine, da su raspušteni usljed racije koja se predviđala.

29/VII. Išlo je 15 drugova u pratnji sa sekretarom O. K. i sa još 3 koji su išli za štab. Svega nas je ostalo u četi 20 drugova, te nismo bili u stanju da vršimo akcije, pošto je okupator skoncentrisao velike snage, danas ugusi gdje se pojavimo. Akcije su vršene manjeg stila na špijune.

Akcija nad špijunom (četnikom) iz Šepurine, Antulova Krstu, bivšeg narednika kraljeve garde, ubijen je na srimarskom terenu blizu hangara, dana 2/VIII.

6/VIII Ubijen je jedan talijanski mornar, na otoku Kaknju, ubili su ga drugovi koji su određeni za vadenje mina, kada je došao k njima na brod da im traži legitimacije. Kod njega je uhvaćena jedna puška sa 6 metaka.

7/VIII na večer izvršena je akcija na glasovitog Vodičkog špijuna Antu Travicu, u njegovoj vlastitoj kući, u neposrednoj blizini karabinerske stanice, prilikom vršenja akcije ubijen je on i njegova mati. Dok dotični Ante Travica za vreme borbe u sornju, kiao sa nožem civilu masu. Povodom njegovog ubistva, svi špijuni u Vodicama pokorili su se nama i stupili s nama u pregovore, da će nas pomagati, da tinam sve ono ša se bude od njih tražilo.

12/VIII ubijen je jedan špijun iz sela Basline, Boca Josu u polju, kada je izviđao gde se nalaze partizani.

13/VIII na večer dobivamo izvještaj, da će proći jedan motorni brod, pun ulja, kojeg su Talijani ranije rikvirirali i pospremili u magazin. Ulje je bilo upućeno iz Tjesnoga za Split. Izvještaj je primio samo jedan vod dok je komandir bijo sa ostalima na drugom terenu. U ovom vođu bilo je 24 borca. Oniz su hitno krenuli na izvršenje akcije. Drugovi radi ka - snog izvještaja, nije se moglo na vrijeme stignuti i zauzeti položaj. Dok je brod prolazio krajem jednog irta, u jedno su prošli 2 Talijanska parobroda koji su naoružani, tako da je drugovima bilo nemoguće masovno prebacivanje, već se to vršilo po dvojica. Kad je motor nailazio na položaju su se nalazila samo 4 druga, koji su pozivali brod na predaju, kapetan broda zaustavio je motor i više odma ljudi dolazim kraju. Dok je kapetan iša u kabinu gdje se nalazio jedan financ za kojeg mi nismo znali. Po tome se vraća nazad u kormilarnicu, i ponovno više etome ljudi, i kada je ušao u kormilarnicu, uputio je motor i krenuo brod prama otvoreni t. j. obratno od pravca gdje smo ga pozivali. Mi smo vidili da je njegova namjera da bježi, te smo otvorili za njime vatru, a on je i dalje bježao, te se vratio nazad u Tjesno. Saznajemo po izvještaju iz Tjesnoga da je proliveno 900 kg. ulja, i da je brod oštećen, tako da do Tjesnoga se brod napunio više od polovice vode. 3/

12/VIII uhvatili smo Miloša Ergić iz Gačeleza, koji je bjo ranije u ilegalnosti i služio nama za vezu. U među vremenu on se prijavio Talijanskoj vlasti, i postao špijun. Mi smo ga stali ispitivati, a on je uhvatio da bježi i mi smo ga ubili u bježu.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Komandir.

~~XXXXXXXXXXXX~~

Politikom. 2. 3.

Sime Marković

Drago Marković

29/VII. Išlo je 15 drugova u pratnji sa sekretarom O.K.² i sa još 3 koji su išli za štab. Svega nas je ostalo u četi 20 drugova, te nismo bili u stanju da vršimo akcije, pošto je okupator skoncentrisao velike snage, danas uguši gdje se pojavimo. Akcije su vršene manjeg stila na špijune.

Akcija nad špijunom (četnikom) iz Šepurine, Antulova Krstu, bivšeg narednika kraljeve garde, ubijen je na srimarskom terenu blizu hangara, dana 2/VIII.

6/VIII. Ubijen je jedan talijanski mornar, na otoku Kaknju, ubili su ga drugovi koji su određeni za vadenje mina, kada je došao k njima na brod da im traži legitimacije. Kod njega je uhvaćena jedna puška sa 6 metaka.

7/VIII. na večer izvršena je akcija na glasovitog Vodičkog špijuna Antu Travicu,³ u njegovoj vlastitoj kući, u neposrednoj blizini karabinierske stanice, prilikom vršenja akcije ubijen je on i njegova mati. Dok dotični Ante Travica za vreme borbe u srpnju, klao sa nožem civilnu masu. Povodom njegovog ubistva, svi špijuni u Vodicama pokorili su se nami i stupili s nama u pregovore, da će nas pomagati, dati nam sve ono šta se bude od njih tražilo.

12/VIII. ubijen je jedan špijun iz sela Rasline, Boca Joso u polju, kada je izviđao dise nalaze partizani.

13/VIII. na večer dobivamo izvještaj, da će proći jedan motorni brod, pun ulja, kojeg su Talijani ranije rikvidirali i pospremili u magazin. Ulje je bilo upućeno iz Tjesnoga za Split. Izvještaj je primio samo jedan vod dok je Komandir bio sa ostalima na drugom terenu. U ovom vodu bilo je 24 borca. Oni su hitno krenuli na izvršenje akcije. Drugovi radi kasnog izvještaja, nije se moglo na vrijeme stignuti i zauzeti položaj. Dok je brod prolazio krajem jednog rta, u jedno su prošli 2 Talijanska parobroda koji su naoružani, tako da je drugovima bilo nemoguće masovno prebacivanje, već se to vršilo po dvojica. Kad je motor nalazio na položaju su se nalazila samo 4 druga, koji su pozivali brod na predaju, kapetan broda zaustavio je motor i više odmah ljudi dolazim kraju. Dok je kapetan iša u kabinu gdje se nalazio jedan financ za kojeg mi nismo znali. Po tome se vraća nazad u kormilarnicu, i ponovno više etome ljudi, i kada je ušla u kormilarnicu, uputio je motor i krenuo brod prema otvorenu t. j. obratno od pravca gdje smo ga pozivali. Mi smo vidili da je njegova namjera da bježi, te smo otvorili za njime vatru, a on je i dalje bježao, te se vratijo nazad u Tjesno. Saznajemo po izvještaju iz Tjesnoga da je proliveno 900 kg ulja, i da je brod oštećen, tako da do Tjesnoga se brod napunijo više od polovice vode.⁴

² Sekretar Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju Ivan Družić-Valent.

* Vidi dok. br. 45 i 172.

⁴ Vidi dok. br. 180.

12/VIII. uhvatili smo Miloša Ergić iz Gaćeleza, koji je bio ranije u ilegalnosti i služijo nama za vezu. U među vremenu on se prijavijo Talijanskoj vlasti, i postao špijun. Mi smo ga stali ispitivati, a on je uhvatijo da bježi i mi smo ga ubili u bjegu.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom. Z. T.
Sime Martinović

Komandir.
Drago Zivković

BROJ 51

IZVJEŠTAJ ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 18. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O POKRETU 2. BATALJONA ZA STUDENCE I O ZAUZIMANJU STUDENACA, LOVREČA I POSUŠJA OD STRANE 1. PROLETERSKE BRIGADE¹

Položaj
18/8- 1942. god.

IZVJEŠTAJ

Stabu IV. Operativne Zone

16/8 1942. g. II. bataljon je krenuo na dati mu zadatak sa 170 boraca i članom IV. Operativne Zone, drugom Vicom Buljanom. Na putu je prošao kroz sela Velić—Vrpolje—Cajar—Donja Tijarica, u koju su stigli 17/8 u 3.30 sati. Bataljon je prošao kroz sva navedena sela iz kojih nije davan nikakav otpor. Zandarmerijska kasarna bila je napuštena još ranije nego su došle naše snage.

Po dolasku u selo Tijarice, odmah se postupilo po naredenju, kojeg smo izdali II. bataljonu za Srednju Dalmaciju. Odmah je poslata veza II. bataljonu, I. Proleterske Udarne brigade, koja se nalazi na položaju. Ista veza je odmah bila uspostavljena.

Drug Vice sa radnim vodom i 1 desetinom dobio je zadatak da ruši put Tijarice—Trilj—Sinj. Rezultati ovoga rušenja još nam nisu dostavljeni.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 54/1—10, k. 1603A.

18/8 iz jutra bataljon je napustio Tjaricu i krenuo za Aržano, odakle će istoga dana nastaviti put za Studence. U Tjarici je ostavio 1 desetinu boraca sa zadatkom da rade politički i da organizuju narodno-oslobodilačke odbore. Također je ostavio 1 petinu u Veliću sa istim zadatkom. Navedeni drugovi pored političkog rada kontrolisaće put prema Sinju.

Smjer kretanja ovoga bataljona je za sada Studenci, gdje će se sastati sa bataljonom, odnosno sa Štabom II. bat. I. Prol. Udar. Brigade, gdje će se donijeti daljni zadatak ovoga bataljona.

U glavnom on ima zadatak da vodi kontrolu u zauzetim selima. Ukoliko se bude ovako postupilo naš II. bataljon će biti sav razasut po zauzetim selima i zbog gornjeg molim objašnjenje od drugarskog štaba IV. Oper. Zone.

17 ovoga mjeseca II. bataljon I. Prolet. Udar. brigade krenuo je prema Vinici i poslije kraće borbe sa žandarima i milicijom zauzeo selo Studence² i nastavio gonjenje neprijatelja prema Lovreću, gdje je izjutra bez otpora sa manjim dijelom gore navedenog bataljona, ušao u Lovreč. I. četa II. bat. I. Prol. Udar. brigade ušla je u selo Ričiou jugoistočno od sela Studenca. VI. bataljon nanio je velike gubitke ustašama u Posušju (put Imotski—Duvno).³

15/8 Talijani su napravili jedan ispad iz Imotskoga u pravcu Studenaca i napali jednu četvu I. Udar. Prolet. brigade, koja se nalazila u Vinici. U toku noći oni su se povukli. Snage I. Udar. Prol. brigade ruše put Studenci—Lovreč i Lovreč—Imotski i Lovreč—Provo. Koliko je o tome postignuto do sada nemamo nikakvih obavještenja.⁴

17/8 tukla je talijanska teška artiljerija, po pretpostavci, iz Zadvarja prema Lovreću i selima južno od nas.

Prema obavještenjima saznajemo da su Talijani prije 5 dana sa 1000 vojnika i 12 tenkova došli od Splita do Zagvozda i zauzeli ovo mjesto, koje su do tada držali partizani bataljona »Josip Jurčević«.⁵

Prema pribavljenim podacima u Imotskom se nalazi 500 Talijana i 250 ustaša, a od kojih je sinoć poginulo kod Posušja oko 100 mrtvih i ranjenih.

Ove podatke nam je dao inžinjer, koji je uhvaćen na putu iz Imotskoga vjerojatno prema Splitu.

Ovoga momenta talijanska avijacija kruži poviše nas, t. j. iznad Aržanova, ah još nisu bombardirali. Jučer su bombardirali Cistu, gdje je bilo nekoliko žrtava od civilnog stanovništva, koji su izbjegli pred partizanima.

² Vidi dok. br. 49 i 267.

³ Vidi dok. br. 204, napomenu 34, 35 i 40.

⁴ Vidi dok. br. 204, napomenu 33.

⁵ Vidi dok. br. 204, napomenu 24.

Drug komandant Odreda za Srednju Dalmaciju zadržaće se danas i u toku sutrašnjeg dana u Studencima, gdje će se sporazumiti sa drugovima I. brigade o daljnjim zadacima i potom će se vratiti u Stab Odreda.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant
M. Bilić⁶

BROJ 52

**UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGA TITA OD 19. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE
ZONE O NAČINU DEJSTVA NJENIH ODREDA I OBAVJEŠTENJE
O PRIPAJANJU BATALJONA »STARAC VUJADIN« I »GAVRILO
PRINCIP« PETOM KRAJIŠKOM NOP ODREDU¹**

VRHOVNI STAB
19-VIII-42 god.
10 časova

ŠTABU DALMATINSKE OPERATIVNE ZONE

1) Od Južnodalmat. odreda² izdvojite jedan bataljon (do 200 boraca) koji će doći u predeo Aržana. Taj će bataljon služiti za vezu snaga Duvanjskog Polja i onih u predelu Biokova. Sem toga, taj deo treba da dejstvuje na komunikaciju Sinj—Imotski. Ovaj deo poslužio bi kao uporište i prihvat onim snagama Južnog³ odreda ako bi one pred jačom neprijateljskom navalom bile primorane da se povuku sa uzanog prostora Biokova.

Ovaj bataljon iz predjela Aržana treba da održava stalnu vezu sa Herc. udarnog brigadom koja će se prebaciti u predeo Bagarića. Ta veza mora biti sigurna, kako bi bio obezbeđen bok tih snaga kod Bagarića.

2) Ostatku Južnog⁴ odreda dajte zadatak da dejstvuje na komunikacije i proširi dejstvo ka Metkoviću i Omišu.

⁶ Božo Bilić-Marijan

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 26/1, k. 2.
^{2,3} i⁴ Ma da su u to vrijeme postojali uvjeti za formiranje Južnodalmatinskog NOP odreda, jer je u Biokovu djelovao bataljon sa šest četa, koje su brojile 616 boraca (vidi dok. br. 59), do tog nije došlo. Baš kada se u koiovozu namjeravalo formirati u Biokovu i drugi bataljon, a time i odred, glavnina boraca napušta taj teren i ulazi u razne proleterske brigade. Do formiranja Južnodalmatinskog NOP odreda na Biokovu dolazi tek 1943. godine.

3) U Duvnu formirajte i prikupite Duvanjski bataljon. On treba da kontroliše i štiti pravac od Šujice ka Duvnu. Sem toga, treba da posluži kao potpora vlasti i za održavanje veze sa svim delovima.

4) Snage Odreda za srednju Dalmaciju treba da se povrate na svoj teren, da štite pravac ka Prologu, da dejstvuju na komunikaciju Sinj—Knin i dalje preko nje ka jugo-zapadu.

5) Vi morate odrediti specijalni deo snage koji će obavezno dejstvovati na komunikaciju Knin—Bosansko Grahovo, kako bi se demoralisala talijanska posada u Bosanskom Grahovu. U ovom pogledu tražite pomoć od Ličana i Štaba Petog krajiškog odreda, mada ta komunikacija pripada vašem području.

6) Bataljoni »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip« ispadaju ispod vaše komande. Njih smo pripojili Petom krajiškom odredu iz političkih i vojničkih razloga. Docnije ćemo videti kome će pripasti.

7) Izvestite nas o formiranju i jačini Livanjskog bataljona, odnosno odreda. Taj bataljon povucite zajedno sa bataljonima Prve brigade. Njemu ćemo dati da štiti pravce od Šujice ka Livnu. Taj bataljon bi trebalo da bude u Livnu do zore 22. t. meseca.

8) Vi morate voditi računa o rasporedu svih naših snaga na vašem području kao i u njegoj blizini i izveštavati nas o svemu. Vezu s nama uspostavite sa nekim brzim prevoznim sredstvom. Veza mora biti posveđnevna i redovna.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Komandant

Tito v. r.

BROJ 53

**OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 19. KOLOVOZA 1942. MJESNOM KOMITETU KPH SPLIT O
USPJEŠNIM DEJSTVIMA PROLETERSKIH BRIGADA
I DALMATINSKIH PARTIZANA S UPUTSTVIMA ZA RAD¹**

**POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE ZA DALMACIJU**
Drugarskom

MJESNOM KOMITETU

S p l i t

Primili smo Vaš list od (bez datuma) kao i 500.000 (petsto hiljada) **Kuna od NOO.**

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 16/230—231.

Kako ste sigurno izvješteni i jedinice Proleterskih brigada i naše čete zauzele su početkom ovoga mjeseca Livno i zajedno sa našim snagama očistile od ustaša Livanjsko Polje. Naše snage su prilikom ovih operacija zauzele Vaganj i time dobile definitivno kontrolu nad cestom Sinj—Livno te osigurale sa juga oslobođeni teritorij. Ovaj ogromni uspjeh stvorio je mogućnosti, da se počne sa oslobađanjem krajeva u Dalmaciji. Udarne brigade zajedno sa našim snagama počele su čišćenjem Imotske Krajine. Istodobno su i snage Južnođalmatinskog bataljona ušle u Imotsku Krajinu sa juga. Veći dio ove krajine već je oslobođen i sada se vode operacije u okolini samog Imotskog. U vezi sa ovim akcijama provodile su naše desetine i manji vodovi rušenje cesta, koje spajaju Split sa pozadinom, da bi onemogućile pošiljenje pomoći i povlačenje Talijana. U vezi sa ovim vojnim uspjesima i sa skorim otvaranjem drugog fronta i eventualnom ofanzivom na Istočnom frontu pred nas su stavljeni novi zadatci mobiliziranja što većeg broja boraca i pripreme narodnog ustanka naročito u Primorju, gdje je narod listom za nas. Na samom oslobođenom teritoriju imamo bezbroj novih zadataka oko organiziranja narodne vlasti, prehrane stanovništva, uspostave privrednog života, stvaranja jedinstva pozadine i vojske, obnove partijske organizacije itd.

Mi smo Vam poslali okružnicu o načinu, kako trebate, da nas redovno svakog mjeseca izvještavate o prilikama u Vašem mjestu i o Vašoj organizaciji. Vi ste nam međutim poslali vrlo manjkav dopis, koji niti izdaleka ne sadržaje sve, što bi trebao prema našoj okružnici. Vi nam govorite o mnogim provalama i provalicama, a ne kazujete, kako te provale nastaju, koji su njihovi uzroci i kako se odražavaju na organizaciju. Ne pišete nam niti o raspoloženju naroda niti uopće detaljnije ne objašnjavate političko stanje. Stoga odmah po primitku ovog lista napišite izvještaj prema uputama u okružnici i pošaljite ga posebnim kurirom.

Svakako postoji potreba kooptiranja nekog u M. K. U tom smislu doista morate nastojati, da što prije odgojite pogodne drugove ili drugarice. Mi međutim mislimo, da drugarica Olga nije dovoljno zrela ni sposobna za M. K., dok bi drug Barba mogao ući, ukoliko ga niste uputili k nama prema našem zadnjem dopisu, i ukoliko mu ne prijete opasnost.

Skrećemo Vam naročito pažnju na uvlačenje novih ljudi u Partiju. Uza sve potrebe uvlačenja novih ljudi, nama se čini, da broj partijaca previše brzo raste, i da bi se na taj način mogli svakakvi nepoželjni ljudi uvući u našu organizaciju. Možda i u tom leži razlog tolikih provala. Novi ljudi, nespremni i neodgojeni, padnu na policiju i ubrzo postaju izdajice.

Od Pk. Narodne pomoći nismo do sada primili niti jedan izvještaj o radu. Neka nam odmah pišu, što su poduzimali, da bi uspostavili vezu sa organizacijama u provinciji.

O pitanju NOO pisat ćemo Vam drugi put. Vi nam dotle podnesite detaljniji izvještaj o svim ljudima građanskih stranaka. Pitanje količnika u splitskom NOO uopće ne dolazi u obzir, dok kod dalmatinskog NOO možemo razgovarati s političkim grupacijama, ali o tom ćemo Vam

naknadno javiti. Upozoravamo Vas, da nam je danas najvažnija politička zadaća raskrinkavanje pristalica jugoslavenske vlade u Londonu kao i same te vlade.

Ukoliko se drug Mirko² vratio sa puta, neka nastoji, da se što prije sredi Vaša mjesna organizacija i upotpuni M. K. da bi mogli samostalno raditi, a on neka se odmah nakon toga uputi k nama.

Pišete nam o provali na Visu, a ne kažete, kakva je to provala i da li ima kakovih posljedica po organizaciju.

Ne pišete nam ništa, što je sa mobilizacijom liječnika i onih činovnika, koji su nam potrebni za rad u našoj oslobođenoj pozadini? Odmah nam javite, da li ste što u tom smislu poduzeli.

Zašto nam ne šaljete traženi materijal, naročito naočale za druga Tita. Ako se vratio drug Kačić,³ neka dođe odmah k nama. Pošaljite nam nekoliko dobrih naliv pera.

Sto je sa štamparskim materijalom t. j. sa slovima i ostalim materijalom za ručnu štampariju, koji se može kod Vas nabaviti? Nadalje trebamo smjese za pravljenje pečata i to 1—2 kg paste. Neka se Mirko obrati za to Brodiću, a ako njega nema onda preko AO. tipografa. Zatim je potrebno 3—4 kola za pečate raznog formata okrugle. Jedan komad potrebne gume može se nabaviti kod druga Mandića, koga se može naći preko NOO. Ukoliko se ne može naći gotove paste tada neka se nabavi slijedeći materijal:

1 1/2 kg tereta, 1 kg alabaster gipsa, 3/4 kg talkom (federvajs). Ove stvari se mogu nabaviti u trgovini boja ili drogeriji. Zatim 5 dkg destrina (kod drogerije Ratković) preko NOO. Sve se ovo tražilo još prije mjesec dana a do sada nismo dobili. Ako se ovaj materijal nabavi neka se pakuje u jednom drvenom sanduku, da se ne bi putem smoćio.

Sto se tiče fotografskog materijala, to nam pošaljite filmova raznih dimenzija, a isto tako i ploča te papira za kopiranje u svim dimenzijama. Nadalje fiksira i ostalog materijala za kopiranje i umnožavanje. Imamo mnogo filmova još nerazvijenih, jer kod nas nema dovoljno papira za kopiranje i dovoljno ploča.

Mi sada izdajemo dovoljno materijala, koji Vam redovno šaljemo. Ovih dana izradit ćemo i opširan politički izvještaj, koji ćemo Vam dostaviti. Radi velike daljine nismo u stanju da Vam šaljemo »Dnevne vijesti« koje ovdje izdajemo.

Očekujemo Vaš opširan izvještaj, te Vas pozdravljamo s borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

19. VIII 42.

Pokrajinski komitet
Komunističke partije Hrvatske
za Dalmaciju
*Majki*⁴

² Ante Marasović-Mirko

³ Vjerojatno se odnosi na Rudolfa Primorca.

⁴ Andrija Božanić-Majki

Što se tiče provale među omladinom, to mislimo da ona ne potiče od druga Reića, za koga je vjerojatno da je uhvaćen u Šibeniku, ma da o tome nemamo za sada izvještaj. Drug Reić⁵ nije bio upućen u pitanju SKOJ-a. Provale vjerojatno potiču od Vestića bivšeg sekretara M. K. SKOJ-a u Splitu. On je dezertirao iz partizanskih redova i vrlo je vjerojatno da je sa ostalom četvoricom pao u ruke neprijatelju. Stoga trebate poduzeti mjere, da se uklone svi, koje bi on mogao provaliti. Naročito pazite na drugaricu srednjoškolku i nju što prije ukolnite iz Splita, u koliko nije već stradala.

S obzirom na situaciju vrlo je važno pravilno funkcioniranje obavještajne službe. Zadnje vrijeme ta služba ne funkcionira dobro i mi rijetko kada dobijemo od Vas obavjesti. Organizirajte naročito obavještenja o kretanju i smjeru kretanja talijanske vojske te svaki dan kontrolirajte i nemojte dozvoliti ni pod koju cijenu, da u tom aparatu nastane provala i da neprijatelj dozna naše obavještajce. — Mi smo Vam već jednom pisali, da nam dvaput tjedno šaljete izvještaj pa makar i kraće. Sada baš s obzirom na potrebu da budemo brzo i točno obavješteni o kretanju neprijatelja, izvršite to naređenje i šaljite nam poštu s obavještajnim materijalom dvaput tjedno.

BROJ 54

IZVJEŠTAJ ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 19. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O POLITIČKOM RADU U ODREDU I NA TERENU¹

Stab Odreda za Sred. Dalm.

Broj 243/42

Datum 19. VIII. 1942.

Štabu IV. Operativne Zone

Izvještaj o političkom radu Odreda za Srednju Dalmaciju od 24. VII. do 18. VIII. 1942.

Politički rad u Odredu:

U zadnje vrijeme politički rad u bataljonima se je vidno popravio, tj. politički komesari i delegati shvatili su od kolike je važnosti i značaja politički rad u jedinicama, tako da je danas moral i disciplina kod partizana na priličnoj visini, a to se je najbolje vidilo u zadnjoj akciji na

⁵ Vidi dok. br. 29.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 56/10, k. 1603A.

Vagnju. Kroz ovo vrijeme su se redovito održavali politički časovi u svim jedinicama našeg Odreda, a za vrijeme same borbe politkomesari, kao i delegati bili su aktivni, te su borcima na samim položajima čitali našu literaturu i održavali časove, što je bilo i kontrolisano sa strane Štabova i Štaba Odreda.

U samoj borbi, t. j. u napadu na Vaganj pao je naš najbolji drug i borac Komandant I. D. U. bataljona drug Jonić.² Gubitak našeg druga i borca brzo se raširio među borce, od druga do druga sa riječima poginuo je naš drug Komandant I. bataljona. Na njihovim licima vidio se veliki bol, a ujedno želja za osvetom palog druga. Ovdje se je vidilo koliko borci vole i cijene komandni kadar, kada isti živi i radi među njima.

Kada su naše snage ušle u Vaganj drugog dana izvršio se željno očekivani susret naših boraca, sa borcima iz Proleterske Brigade.³ Ovdje se također vidilo na kojoj je visini moral i disciplina naših boraca, što se je proletercima neobično svidilo. Drugarski odnos naših boraca sa borcima iz Proleterske Brigade, kao i obratno bio je primjeren, tako da je ovaj susret još više podigao moral kod naših boraca, kao i čvrsto uvjerenje u konačnu pobjedu nad fašističkim okupatorima.

Da bi moral naše vojske podigli još na veći stupanj, potrebno je još više pojačati politički rad u jedinicama, isto tako voditi računa da naša vojska bude sita i dobro obučena, jer samo marljivim i upornim političkim radom, kao i dobrom ishranom i obučom naših boraca, u koliko je to moguće, izbjeći će se pojava dezerterstva, a ojačati i očeličiti naše borbene redove za daljne ozbiljne zadatke.

Politički rad na terenu:

Od 24. VII. do 18. VIII. t. g. naše snage su se kretale od Uništa do Prologa i Rujana sve uz Dinaru. U selima kuda su naše snage prošle održavali su se politički zborovi i to u Koljanima, Laktacu, Miljkovcima, Rujanima kao i ostalim selima do Rujana. Neki od ovih zborova održali su se na dan godišnjice, kada je naša prva puška opalila protiv okupatora i to u selima Laktacu i Miljkovcima. Na istim zborovima bio je priličan odaziv i oduševljenje. Ovdje se vidi to, da naši politkomesari i politdelegati uviđaju što veću potrebu održavanja političkih zborova i rada među seljačkim masama, koje su još nedovoljno upućene u našu borbu i pravednu stvar, koju vodi naš narod na čelu sa Komunističkom Partijom.

U selima Sinjskog Polja t. j. u Koljanima, Miljkovcima, Laktacu i. t. d. mase su u većini na našoj strani i njima je već jasna slika naše borbe, a to se vidi po tome što se iz okolnih sela javlja sve veći broj u partizane.

Dok u selima Livanjskog Polja: Prolog, Rujani i. t. d. u prvom momentu mase su imale samo respekta spram nama, obzirom na našu snagu. Dok danas kada je održano nekoliko političkih zborova po tim selima i kada su uspostavljeni N.O.O. kao njihova civilna vlast, počeli su uviđati u pravednost naše borbe i osuđivati izdajničku rabotu četnika i ustaša.

² Ante Jonić

³ Prve proleterske NOU brigade

U selima Sinjskog Polja obzirom na sve veći odaziv u partizane, potrebno je da u tim selima neko stalno politički djeluje i okuplja mase, u tu svrhu komandira druga Bračulja jer je isti iz te okolice, razrješili smo ga dužnosti komandira i uputili na teren da među seljačke mase Sinjskog Polja politički radi i okuplja, a Odredu će slati izvještaje svoga rada. Do sada nismo od njega ništa dobili.

Pošto je u ovim selima Livanjskog Polja do sada vladao ustaški utjecaj na mase, to je potrebno što više pojačati politički rad među tim masama, raskrinkavati izdajničku rabotu ustaša, četnika i njihovih vođa, kako bi iste mase spremili za borbu i dobili za saveznike u ovoj našoj Narodno oslobodilačkoj borbi.

Ovaj izvještaj smo zakasnili poslati, uslijed toga što nam se nametnuo drugi rad, a u Štabu Odreda često bude samo jedan član radi operacija koje naši bataljoni vrše, pa biva zaokupljen sa drugim poslom.

Molim drugarski Štab IV. Operativne Zone u koliko kod mog rada ima kakvih nedostataka ili grešaka da me na to upozori.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
A. Roje⁴

(M. P.)

Komandant :
otsutan

BROJ 55

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BATALJONA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 19. KOLOVOZA 1942. ZAMJENIKU POLITIČKOG KOMESARA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BORBI VOĐENOJ PROTIV TALIJANA I USTAŠA NA RASKRSNICI SINJ—TRILJ—SVIB—
—ARZANO¹**

**Štab II Bataljona odreda
za Srednju Dalmaciju
Službeno u 2,25 sati 19-VIII-42**

Zamj. politkomesara IV. Oper. Zone

Levakovica 19-VIII-42

Druže zamjeniče! primio je ovaj Štab dopis. Javljam da imamo stalnu vezu sa II Bat. I Brigade,² a isto tako da se je danas izmjenila sasma situacija, u sledećem: Danas poslije podne nam se je nametnula

⁴ Ante Roje

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 22—9/II, k. 1603.

² Prve proleterske NOU brigade

borba,³ sa strane Talijana, ustaša i milicijonera kojih je bilo samo na našem položaju po izvještajima 200 ustaša i milicijonera a tako isto slično i Talijana. Naš je položaj na raskrsnici Sinj—Trilj—Svib—Aržano—Sestanovac—Zadvarje—Lovreč—Imotski i Cuka Čista, kao i neki dio Lovreča.

Danas u 5 sati početa je borba koju smo primili i odvijalo se dobro, ali kad su probili tenkovi i kamioni sa strane Imotski—Lovreč, naši su strelci dobili bočnu vatru upravo kada je bio najveći napad na naš položaj iz pravca Zadvarje—Sestanovci, te smo poslije 3 i po sata jake borbe, topovske, bacača mina, te velikog broja teških i lakih mitraljeza, morali se povući, ali je ipak povlačenje bilo u potpunom redu. Ostupili smo u pravcu Svib—Aržanovo za 300 metara nazad. Imali smo 2 lakše ranjena i jednog teško ranjenog druga.

Sada se neprijatelj nalazi na samoj cesti i raskrsnici koju sam naveo i krstare tenkovi po cesti. Kako nam je avion smetao kao i artiljerija nismo imali mogućnosti da srušimo cestu, tako oni sada slobodno šetaju.

Upravo oko 3 sata uputili su se tenkovi u pravcu Svib—Aržanovo u pravcu našeg otstupanja, ali kako smo tu nabacali veliku prepreku sada je oni ruše, a naši borci čekaju zgodan momenat za napad na kamione kad prođu tenkovi.

Njihova namjera i pravac nemože se još zaključiti, postoji mogućnost samo to da štite izvlačenje svojih snaga iz Imotskog, a može da bude i ofanziva.

Mičemo od sebe dati sve što je moguće pak će se poslije vidjeti rezultati.

Borci su kao prvo krštenje većina, ali su ipak pokazali disciplinu i vidi se svjesnost protiv koga se borimo.

S. F. — S. N.

Komandant

Potpis nečitak

³ Vidi dok. br. 204, napomenu 47.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 20. KOLOVOZA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE
O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹

Stab

IV. Operativne Zone

K. Br. 457/42

20 augusta 1942

Glavnom Štabu Hrvatske

Najznačajniji događaj od posljednjeg našeg izvještaja jeste oslobodjenje Livna i Livanjskog polja, koga su 5. o. mj. svojim smjelim naletom oslobodile Proleterske Brigade u saradnji sa Bataljonom »Vojin Zirojević« i Odredom za Srednju Dalmaciju. Time su se pred našu Zonu postavili novi i širi zadaci. Da bi tome što više udovoljili i da bi stvorili neposrednu vezu sa Proleterskim Brigadama i Vrhovnim Štabom, a time osigurali i njihovu pomoć i potporu, Štab Zone je preselio svoje sjedište u Livno.

1. Naređenjem Vrhovnog Štaba od 16. VIII.,² našoj Zoni je pripao sektor Duvno, kao i bataljon »Gavrilo Princip«. Prema mišljenju V. Š. izraženom u ovom naređenju bataljon koji se formira na sektoru Livna ušao bi u sastav Odreda za Južnu Dalmaciju, a bataljon »Gavrilo Princip« skupa sa bataljonom »Starac Vujadin« ušao bi u sastav Odreda za Srednju Dalmaciju. Pitanje ulaska ovih dvaju bataljona u sastav Odreda za Srednju Dalmaciju, odnosno stvaranje samostalnog Odreda od njih ostalo je otvoreno. Odred za Srednju Dalmaciju ima već dva bataljona i perspektivu skorog formiranja trećeg, te bi ulaskom ovih dvaju bataljona Odred imao pet bataljona. Ovo bi bilo u suprotnosti sa dosadašnjim iskustvom sa kojim smo se upoznali u razgovoru sa drugovima iz V. Š. i Operativnog Štaba za Bosansku Krajinu, prema kome se pokazalo da su najbolji Odredi od dva do tri bataljona. Odredi od više bataljona su previše glomazni, teško je sa njima rukovoditi i nema se potpuna kontrola nad njima, uslijed čega dolazi često do raspadanja pojedinih bataljona. Razlog koji govori za njihov ulazak u Odred za Srednju Dalmaciju jeste što su oba bataljona sastavljena od pravoslavnog življa, što u njima postoji jako razvijen lokal-šovinizam, naročito u rukovodstvu bataljona »Starac Vujadin«³ i što bi njihovo povezivanje i zajedničko učestvovanje u akcijama sa bataljonima hrvatskog karaktera doprinijelo odstranjenju od štetne, a i opasne pojave u partizanskim jedinicama. Stvaranje novog odreda na ovom sektoru postavilo bi pred nas pitanje Štaba Odreda koje bi, s obzirom na stanje u ovim bataljonima,

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 53/2, k. 1490A.

² Vidi dok. br. 46.

³ Vidi dok. br. 47.

kao i vojnih zadataka, koji se neposredno postavljaju — Grahovo — moralo biti i vojnički i politički na visini.

U dopisu od 19. VIII. primili smo novo naređenje od V. Š. po kojem bataljon »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip« ulaze u sastav V. Krajiškog Odreda.⁴ Prema usmenom obrazloženju koje nam je dao drug Veljko,⁵ pomoćnik načelnika Vrhovnog Štaba, ova odluka je privremena, a donijeta je da bi se izbjegli sporovi između bataljona »Starac Vujadin« i Štaba zone, koji su nastali nakon akcije na Livno, baš sada, kada predstoji eventualna akcija na Grahovo. Mi smo druga Veljka upozorili da ova odluka znači ustupak onim elementima iz rukovodstva ovog bataljona, koji su četnički nastrojeni i koji su ovaj spor i izazvali, kao i potvrdu one harange koju su oni do sada vodili prema Stabu Zone, kao Hrvatskoj, a time i poluustaškoj, što je prema njihovom pričanju došlo do izražaja u akciji na Livno, gdje se ustaše puštaju itd. Osim toga uključuje ovog bataljona u sastav V. Krajiškog Odreda izgubit će se potrebna kontrola nad njim, jer V. Krajiški Odred nije u stanju to da vrši, kako zbog terenske udaljenosti, tako i zbog pomanjkanja političkih kadrova, te će na taj način polučetničko rukovodstvo ovog bataljona dobiti više slobode i mogućnosti u svom štetnom radu. Istina, odluka je privremena, ali kako su prema izvještajima našeg obavještajnog oficira sa Grahova snage Talijana u njemu dosta jake (oko 600 vojnika, 1 baterija, 4 bacača, 6 teških mitraljeza itd.) i kako su oni spremni svim sredstvima da ga brane, jer prema govoru jednog višeg talijanskog oficira održanom četnicima u Kninu »Grahovo ima da odigra odlučnu ulogu da uđe u historiju ispisanu zlatnim slovima«, to akcija na Grahovo za sada ne može doći u obzir, a time i stanje stvoreno ovom odlukom, dobija svoj trajniji izgled.

Mi ćemo ovo naše mišljenje izložiti i drugu Titu, kojega ćemo vjerovatno skoro posjetiti i vjerujemo da će ova odluka doživjeti ponovo svoju korekturu.

Isto tako i priključenje duvanjskog bataljona Odredu za Južnu Dalmaciju nemože doći u obzir, zbog velike udaljenosti ovih dviju jedinica, između kojih se nalazi veliki dio neoslobođenog teritorija, gdje je i pitanje međusobne veze veliki problem. Vjerovatno će i ovo pitanje riješiti rezultat akcije, koja se sada vodi prema Imotskome, a u kojoj pored proleterskih jedinica učestvuje bataljon »Vojin Zirojević«, II. Bataljon Odreda za Srednju Dalmaciju i Odred za Južnu Dalmaciju.

2. Situacija u Livnu i Livanjskim selima povoljno se razvija. Prisustvo Proleterskih Brigada i njihovih politodjela mnogo nam koristi i olakšava rad, naročito zadataka koji su nastali sa potrebom organiziranja vlasti u Livnu i selima, te u političkoj propagandi i održavanju zborova i konferencija, kako bi se narod upoznao sa partizanima i narodno-oslobodilačkom borbom. Potreba održavanja ovih zborova je naročito važna i potrebna zbog pridobijanja povjerenja ovdašnjeg stanovništva koje je uglavnom hrvatsko i jednim dijelom u Livnu muslimansko, a koje je pod uticajem ustaške propagande i straha zbog prošlogodišnjeg klanja,

⁴ Vidi dok. br. 52.

⁵ Pa vie Ilić-Veljko

u kojima su bili duboko zagrezli neka sela u Livanjskom polju, primilo partizane sa velikim strahom i nepovjerenjem, a velik dio je i pobjegao. Brzi pad Livna, vojnog i političkog centra u ovom kraju, okolna sela, koja su inače predstavljala jaka ustaška uporišta, naročito u odnosu prema našim snagama, predala su se skoro bez borbe, što će dosta doprinijeti u pridobijanju povjerenja ovdašnjeg seljaštva, koje se još uvijek odnosi sa nepovjerenjem prema nama. Taj strah je došao do izražaja kod sakupljanja oružja po selima, kojeg su seljaci dali vrlo malo. Boje se da partizani s njima sada lijepo postupaju, da bi ih kasnije mogli lakše bacati u jame i zato skrivaju oružje. Vjerovatno će se morati upotrebiti opći pretres i prirodna sredstva da bi se ova sela razoružala.

U ovom radu važnu ulogu odigrati će držanje H. S. S.-a koje je ranije, a i danas ima dosta pristaša naročito na selu. Prilikom stvaranja N. O. O. u Livnu pozvana je i H. S. S. da uzme učešća u stvaranju narodne vlasti. U razgovorima koja su tom prilikom vođena uspjele ih je pridobiti za ulazak u N. O. O. u kojem su delegirali tri svoja predstavnika. Ukupan broj članova N. O. O. je devet. Na javnom zboru koji je održan prilikom izbora N. O. O. govorio je i predstavnik H. S. S. U svom kratkom govoru pozivao se uglavnom na ideje braće Radića, koji su zastupali bratstvo slavenskih naroda. Mačeka i današnje rukovodstvo nije uopće spomenuo. Njihova suradnja u N. O. O. povoljno je odjeknula, naročito u građanskim krugovima i po okolnim selima i sigurno će poslužiti kao baza u predobijanju tih krugova na saradnju u organizaciji privrednog i društvenog života. Isto tako ono će koristiti kod odstranjivanja straha i nepovjerenja seljaka prema partizanima. Osim H. S. S. u N. O. O. su ušli i predstavnici muslimana, Srba i Komunističke Partije, koji su svi na zboru govorili, tako da odbor predstavlja jedinstvo svih vjera, narodnosti i stranaka ovoga kraja.

Velike teškoće se pojavljuju u radu na obnovi trgovačkog i privrednog života, koji je u samom Livnu bio dosta razvijen. Naročiti problem predstavlja ishrana pučanstva, jer većina stanovništva živi od zarade. Prisustvo velikog broja vojske zahtjeva velike količine hrane, tako da i onako slabe rezerve, koje su nadene, kao i slabi ovogodišnji prinos žita još više otežavaju, pa i djelomično rješavanje ovog problema. Poduzete su već neke mjere u tom pravcu, kao preuzimanje mlinova od strane N. O. O. i ubiranje ujma u njegovu korist omogućiće da se barem najsiromašnijima dade izvjesna količina brašna.

Kulturni život se je naročito razvio. Priredbe Brigada našeg Agitpropa i njegove kulturno-prosvjetne grupe, zborovi i konferencije omladine i A. F. 2., usmene novine i predavanja tako su česta da nema skoro dana bez neke priredbe. Interes naroda za ove priredbe je jako velik, te su prostorije redovito prepune građana i omladine.

3. Oslobođenjem Duvna (Tomislav grad) stvorena je mogućnost stvaranja nove partizanske jedinice na tom sektoru. U novo formiranom bataljonu pristupilo je do sada 115 drugova, raspoređenih u dvije čete. Postoji mogućnost dolaska novih dobrovoljaca u ovaj bataljon. Nedostatak ovog bataljona jeste da su njemu prišli uglavnom drugovi pravoslavne vjere i nešto muslimana, dok broj katolika ne prelazi tri do

četiri, iako je stanovništvo duvanjskog sreza 90% katoličko. Da bi ovu nezgodnu pojavu ublažili mi smo uputili u ovaj bataljon 30 drugova iz Dalmacije koji će mnogo doprinijeti približavanje ovog bataljona hrvatskom stanovništvu ovoga kraja. Novodošli drugovi su uglavnom omladinci, bez vojničkog iskustva, tako da će ovaj bataljon i u operativnom pogledu biti upotrebljiv za manje akcije.

Stanovništvo je jako zaostalo. S njima se do sada politički uopće nije radilo. Na narod je imalo jakog uticaja crkva i svećenstvo koje se je tu pokazalo potpuno reakcionarno. Kao primjer navodimo da se prijavilo iz ovoga kraja 5.000 dobrovoljaca za ustašku vojsku i Istočni front. Nema skoro katoličke kuće, iz kojih se barem jedan nije prijavio. Dolaskom partizana, skoro svo hrvatsko stanovništvo je izbjeglo i tek pojedinci se vraćaju. Njihovo bježanje je posljedica straha pred partizanima, jer se boje daće partizani, kako su im ranije pričali popovi i ustaše izvršiti pokolj nad njima. Trebati će dugog i upornog političkog rada, a naročito taktike da bi stvorilo povjerenje prema partizanima i stanovništvo povratilo svojim kućama. Međutim se osjeća veliko pomanjkanje političkih radnika i rukovodioca, kako u vojsci tako i u pozadini. Naše mogućnosti su u tom pogledu vrlo male, te pomoć koju ćemo im pored dosadanje pružiti neće sigurno biti dovoljne.

4. Stanje u bataljonu »Vojin Zirojević« nakon pada Livna mnogo se je promijenilo. Naredbom Vrhovnog Štaba, Vukovska i Malovanska četa koje su do sada bile u sastav ovog bataljona prelaze u bataljon koji se formira na sektoru Kupres, a koji pripada III. Krajiškom odredu. Oslobođenjem Livna prijavilo se je mnogo dobrovoljaca — oko 120 — većinom omladina, tako da sam bataljon nije izgubio po svom brojnom sastavu, dok mu je borbena sposobnost opala. Trebati će posvetiti punu pažnju vojničkoj i političkoj obuci novodošlih omladinaca, kako bi ih se osposobilo za akcije.

Oslobođenjem Livna i Livanjskog polja zadaci ovog bataljona su se proširili. Pored daljnih operativnih zadataka, ovaj bataljon treba da daje dio boraca za gradsku miliciju, naročito one novomobilisane, koji su neupotrebljivi za veće kretanje i jače akcije. On će postepeno morati preuzimati odbranu i kontrolu čitavog ovog područja, jer će Brigade, koje sada vrše veći dio tog posla, otići radi daljnih operacija. Prisustvo Štaba Zone i nekih djelova Odreda za Južnu i Srednju Dalmaciju olakšava im taj posao, ali će trebati težiti da se ovaj bataljon u tom pogledu što više osamostali. I tu se nameće pitanje vojnog rukovodstva. Dosađanji komandant bataljona prelazom Malovanske čete u sastav III. Krajiškog Odreda otpao je iz bataljona. Zadaci koji stoje pred ovim bataljonom zahtjevu postavljanje jednog solidnog i dobrog komandanta.

5. Akcija na Livno odrazila se je i na bataljon »Starac Vujadin«. Ovaj bataljon, koji je sastavljen od seljaštva pravoslavnih sela donjeg Livanjskog polja, a formiran je prošle godine u jeku pokolja, koji su vršeni u tom kraju, a u kojem su učestvovala hrvatska sela Livanjskog polja, naročito ona koja graniče sa njima i to selo Rujane i Čelebić. Imajući u vidu krvno neprijateljstvo koje je s ovim stvoreno, a koje je podržavano i razvijano među njima u toku ove godine barem od

četničkih elemenata u ovom bataljonu na Čelu sa samim komandantom Cvijom⁶ i njegovim zamjenikom. Stab je prije same akcije na Livno poduzeo izvjesne mjere, kako bi se izbjeglo klanju i pljački i omogućilo da se odnosi i prilike u ovom kraju što više normaliziraju i narodno-oslobodilačka vlast što bolje učvrsti. Zahvaljujući ovim mjerama, a osobito prisustvu Brigada, ovo je uglavnom spriječeno, osim kod sela Čelebić, gdje je došlo do pljačke od strane seljaka, koje je podržavao sam Cvijo. Međutim intervencijom zamjenika politkoma bataljona druga Koste,⁷ koji je rukovodio akcijom na ovom sektoru, veći dio opljačkanih stvari je oduzet seljacima, te će se povratiti seljacima koji nisu izbjegli. Međutim i sam drug Košta uslijed svoje političke zaostalosti napravio je krupnu grešku. Pripremajući napad na selo Čelebić napisao je letak sa izmišljenim potpisom I. Udarnog bataljona V. Krajiškog Odreda, koji ima tako krupne greške, da ga je drug Tito nazvao provokatorom.

Neuspjeh u pljačkanju, u koju su polagali veliku nadu svi elementi na čelu sa Cvijom, a koja je bila podržana od boraca i seljaka, potakla je ove tipove da otvore čitavu kampanju i harangu protiv Štaba Zone služeći se parolama da puštamo ustaše a da njih progonima, kako im ne dozvoljavamo da povrate žito i stvari koje su lani ova sela njima oduzela itd. Tom svojom harangom podilazeći sitnom seljačkom egoizmu, uspili su da jedan dio zavedu. Mi smo poduzeli sve da se ove njihove laži onemoguće. U dva navrata smo razgovarali sa Štabom bataljona, a samog Cviju i još nekoliko drugova iz Štaba i komandi četa pozvali u Livno da se na licu mjesta i u razgovoru sa drugovima iz brigada i V. Š. uvjere o pravom stanju stvari. Međutim to nije pomoglo. Oni su i dalje nastavili sa tom svojom harangom. Nato smo im uputili opširnije komesarsko pismo, s narednjem da se pročita na političkim časovima sviju četa, u kome smo im opširno objasnili čitavu stvar i ukazali na neosnovanost optužbi, koje se prema Štabu iznose. Isto tako na našu molbu Štab I. Proleterske brigade uputio je dva člana svoga politodjela u sam bataljon »Starac Vujadin«, da bi kao Srbini i Proleter i ovu stvar objasnili borcima i seljacima. Oni su putem zborova i političkih časova u svom zadatku uglavnom i uspili. Na povratku izrazili su nam svoje uvjerenje da je za sve ovo kriv komandant Cvijo i nekoliko manjih pokvarenjaka i da je neophodno potrebno naći načina, da se ove ljude, a naročito Cviju odstrani na bilo koji način iz ovog bataljona. To uvjerenje smo mi i ranije imali, a dobili su ga i drugovi sa kojima je on razgovarao u Livnu. Uviđajući to drugovi iz V-Š. su nam obećali da će oni ovo pitanje riješiti što prije.

6. Bataljon »Josip Jurčević« razvio se je u najbolji i najsolidniji bataljon naše Zone. Prema njegovim izvještajima, koje redovito dobijamo počam od operativnog do ekonomskog, sa detaljnim brojem stanja i naoružanja, vidi se organizaciona sredenost, politička čvrstina i sve to veće borbenosti i sposobnosti za akcije većeg stila. Ovaj bataljon je od zadnjeg napada okupatora odbio ponovni napad, kojeg su vršili okupatori 30. 7. sa upotrebom artiljerije, avijacije i mornarice, kojom pri-

⁶ Cvijo Oraščić

⁷ Košta Pajčin

likom su opet odbijeni uz velike gubitke. Jedinice ovog bataljona nisu ovaj put dopustile mnogo nadmoćnijem neprijatelju da se uopće približi dominirajućim kotama na Biokovu. Isto tako izvršili su nekoliko akcija u kojima su likvidirali niz ustaša i špijuna. Najznačajnija akcija u ovoj periodu jeste potapanje parobroda »Vis« koji je saobraćao na pruzi Trst—•—Gradac—Makarska. Narod u ovome kraju stoji skoro jedinstveno uz narodno-oslobodilačku borbu i masovno je pomaže. Priliv partizana je velik, ali ga komanda ograničava zbog pomanjkanja oružja. Brojno stanje je 616, od kojih su 442 naoružana. Zbog ovolikog broja naredili smo im da formiraju odred, što su vjerojatno već učinili.

U vezi sa našim ranijim naređenjem da svoje akcije više orijentišu prema sjeveru u pravcu Imotskog, a i pojavom Proleterskih Brigada na sektoru Duvno bataljon je krenuo u pravcu Imotskog, rušeći na svom putu ceste i likvidirajući špijune i pojedine ustaše. Oslobodio je sela južno od Imotskog i to: Župu, Slivno, Rašćane, Krstacije i Zagvozd, kojeg su Talijani ponovno povratili. Pošto je ovaj bataljon sastavljen isključivo od Hrvata, to će ova njihova pojava i akcije u ovom hrvatskom i ustaškom kraju imati sigurno velikog odjeka. Prema zadnjim obavještenjima, koja smo dobili, partizanske jedinice koje sada operiraju prema Imotskome povezale su se sa ovim bataljonom, tako da će se akcije moći vršiti zajednički.

7. Odred za Srednju Dalmaciju, koji je u sklopu akcija Proleterskih Brigada na Livanjskom sektoru vršio jedanajestodnevne napade i zasede na cesti Sinj—Livno i na važno okupatorsko uporište Vaganj, kojom prilikom je zadao okupatoru velike gubitke u ljudstvu i materijalu, prisilio ih je da napuste Vaganj, to važno strateško uporište prema Sinju, koje se sada nalazi u partizanskim rukama, i time sa te strane još više osigurao prilaze ka Livnu. U ovoj akciji pored šesnajestorice drugova, hrabro je poginuo komandant I. D. U. bataljona drug Jonić Ante, neustrašivi borac i primjeran drug. Njegovim gubitkom naša Zona je izgubila svog najboljeg oficira, druga i borca. Zbog njegovih zasluga za partizanski pokret u Dalmaciji uopće, naročito u podizanju i jačanju I. D. U. bataljona, zbog njegovog herojskog držanja u mnogobrojnim akcijama i borbama u kojima je učestvovao, kao i zbog nevjerovatne odanosti narodno-oslobodilačkoj borbi i stvari radnog naroda, Štab Zone je predložio V. Š. da ga proglasi narodnim herojem, što je i prihvaćeno.

Štab Odreda za Srednju Dalmaciju još uvijek nije organizaciono sređen. Štab Odreda još uvijek nema potpuni pregled nad ljudstvom u bataljonima, kao i na mnogim punktovima, od jednog do drugog kraja Dinare. To je uglavnom rezultat nepotpunosti Štaba Odreda, koji ima samo komandanta, političkog komesara i obavještajnog oficira. Politički rad u bataljonima, iako se je u zadnje vrijeme mnogo popravio još uvijek ne zadovoljava. Štabovi bataljona i komande četa nemaju potrebnu kontrolu nad ljudima. Najbolji dokaz zato je slučaj koji se je dogodio baš prilikom akcije na Vaganj. Dvojica partizana, koji su bili u sastavu radne čete, prilikom sakupljanja materijala na uništenim kamionima, našli su i dva paketa u kojima je bilo oko 500.000 kuna i zadržali ih za sebe. Nakon dolaska u pekaru koja se nalazi blizu Vagnja, a odakle su

oni prebacivali kruh za Odred, koji se je nalazio na položaju, ovu su stvar povjerali jednom svom mještalinu, koji je bio šef pekare. On ih je, da bi se što više okoristio tim novcem zadržao na rad u pekari. Od tada počima veliko trošenje tog novca, za koje su kupovali hranu i piće od seljaka, a krug ljudi koji se je koristio tim novcem, iako su neki od njih doznali odakle je, sve se više širio. Iako su kroz to vrijeme mnogi drugovi iz Štaba Bataljona i komande četa dolazili u pekaru i vidili da se tamo jedu razne stvari, koje inače drugi partizani ne dobijaju, nijesu o ovome povelili računa. Tek slučajan prolaz nekih drugova iz Štaba Zone, koji su ovo primjetili otkrio je čitavu stvar. Zbog ovoga su streljana šestorica, a i komandir i politički komesar čete lišeni čina.

Da bi se ovaj Odred organizaciono sredio morat će se u prvom redu upotpuniti Štab Odreda, jer on u današnjem svom sastavu ne može udovoljiti svim onim dužnostima koje se pred njima postavljaju, tj. kontrola i rukovođenje svim jedinicama na prostoru Srednje Dalmacije. To je ujedno i preduvjet da se Štab Zone oslobodi i dobije mogućnost odlaska na onaj teren svoje Zone, gdje je njegovo prisustvo najpotrebnije.

! Oslobođenje Livna i Livanjskog polja odjeknulo je u svim selima

1 varošima s one strane Dinare. Utjecaj partizana je mnogo porastao. Mnoga sela do jučer neprijateljska, ih kolebljiva nude oružje i usluge. Ustaše i agenti okupatora sve to više se izoliraju. Tome je mnogo doprinijela i akcija na Kozjaku, koja je naročito odjeknula u Splitu i okolnim selima. Akcijama letećih desetina na Kozjaku (iznad Splita) i na Moseću (između Kozjaka i Muća), koje su likvidirale nekoliko ustaša i okupatorskih špijuna, oslobođen je čitav prostor koji se nalazi između Kozjaka i Svilaje, tako da drugovi koji dolaze iz Splita kao i karavane materijala, koje se odatle upućuju mogu sada i po danu da prelaze taj prostor. Time je stvorena i mogućnost da se naše jedinice sa Svilaje pojave u najkraćem vremenu nad samim Splitom. Ovaj kraj je ranije predstavljao jako uporište H. S. S., a poslije djelomično ustaša, dok je danas skoro cijeli narod uz narodno-oslobodilačku borbu.

8. Situacija u Sjevernoj Dalmaciji kao i stanje samog Odreda sigurno Vam je poznata iz izvještaja, kojeg Vam Odred direktno šalje. Zbog teške situacije u kojoj se je našao taj odred uslijed niza teških gubitaka i povlačenja, koje je u zadnje vrijeme doživio, mi smo uputili drugu Vladu Despota, oficira pri ovome Štabu da pomogne ovom odredu pri sređivanju i reorganizaciji. Prema njegovom izvještaju, kao i izvještajima Štaba Odreda osnovna slabost ovog odreda jest pitanje komandnog kadra. Ovome Odredu, ako se hoće ozbiljnije pomoći potrebno je dati sposobnog komandanta Odreda, a naročito nekoliko dobrih komandira četa. U razgovorima koje smo vodili s Vama prošlog mjeseca u Lapcu obećano nam je da će svi Dalmatinci, osim onih koji se nalaze u Proleterskom bataljonu, biti povraćeni. Do sada osim nekolicine, i to uglavnom slabijih partizana, nije niko povraćen. Smatramo da situacija u kojoj se sada nalazi odred za Sjevernu Dalmaciju traži da se ovo obećanje ispuni, time da G. Š. H. preduzme hitne mjere, da se svi Dalmatinci koji se nalaze po raznim jedinicama u Hrvatskoj, a koji su uglav-

nom iz Sjeverne Dalmacije povrate što prije natrag, naročito oni, koji su se u tamošnjim jedinicama razvili u komandire četa, komandante bataljona ili odreda. To je jedino moguće rješenje, jer bi svako odlaganje moglo dovesti ovaj odred u još ozbiljniju krizu. Stab Zone i pored najbolje volje nije u stanju da ovom odredu ozbiljnije pomogne, jer sa komandnim kadrom inače stoji vrlo slabo, a potrebe, naročito novoforniranih jedinica su velike. Isto tako je nužno potrebno da naredite da se svi oni koji se vraćaju budu snabdjeveni barem sa onim oružjem i municijom kojeg su ponijeli prilikom svog odlaska iz Dalmacije, među kojima je bio priličan broj automatskog oružja, bombi i revolvera. Drugovi iz Štaba Odreda nam se žale da su svi oni drugovi koji su bili vraćeni do sada donijeli pušku sa najviše 15—20 metaka, dok o automatskom oružju i bombama i revolverima, kao i većem broju municije nema ni govora, iako su to dosada već tražili, zbog stvarnih potreba odreda.

Uslovi pod kojima se bori ovaj odred dosta su teški, a teren vrlo važan, stoga smatramo da im je potrebno dati punu i veću pomoć, naročito od strane ličkih odreda, na čijem terenu ovaj odred sada operira, brani vrlo važne prilaze prema Lici.

9. Šestorica Kninjana,⁸ koji su bez prethodnog sporazuma sa nama otišli na svoj teren, a koje smo odmah po povratku u Stab odmah pozvali, bili su ovih dana kod nas. U razgovorima koje smo vodili sporazumili su se uglavnom u svim pitanjima. Oni uglavnom ne postavljaju nikakve naročite zahtjeve, niti se suprotstavljaju barem na riječima, bilo kojem vojničkom ili političkom pitanju. Kao prvi i najvažniji zadatak kojeg su primili na sebe jeste organizaciono i propagandističko pripremanje jednog odreda, koji bi imao dobrovoljački karakter. Mi smo im izložili karakter ostalih dobrovoljačkih odreda po drugim krajevima naše zemlje, kao i njihov odnos prema partizanskim jedinicama i štabovima, o čemu su se oni potpuno složili. Oni će isto tako nastaviti propagandistički rad, naročito na raskrinkavanju popa Đujića i njegovih užih saradnika putem letaka, obilaženjem sela i ličnim vezama i dodirima. Oni će nastojati da privuku što veći broj uglednijih Srba Kninskog kraja, a i pojedine oficire, koji se ne slažu sa otvorenom saradnjom sa okupatorima. U tom smislu sporazumili smo se da će uputiti posebno pismo Vladi Novakoviću, Pokrajcu i još nekim ličnostima, a prepíše tih pisama će nama dostaviti.

Za sada će se smjestiti na našem punktu na Dinari kod Knina, gdje će se skupa sa svojim ljudima i hraniti. Obećali smo im našu punu ekonomsku pomoć, kao i po mogućnosti u oružju, a da oni već sada pristupe sakupljanju hrane i stoke kod svojih pristaša i znanaca. Ukazali smo im na potrebu što tješnje saradnje i povezanosti i da je potrebno da nas o svemu što češće i opširnije obavještavaju. U smislu naređenja druga Katića,⁹ a i zbog stvarne potrebe na koju su oni sami ukazali, potrebno

⁸ Odnosi se na zarobljene članove (Aleksandar Jović, Bogdan Ljakić, Branko Berić, Ante Monti, Petar Bjegović, Nenad Sinobad) štaba četničkog puka čiji je komandant Paja Popović 19. lipnja 1942. godine ubijen. Vidi knj. 2, dok. br. 131.

⁹ Vladimir Bakarić

bi bilo uputiti na taj punkt jednog druga, koji bi ispred Štaba Zone mogao s ovom stvari pravilno i neposredno rukovoditi, jer bi se na ovaj način moglo iskoristiti ove ljude na raskrinkavanju popa Đujića i pridobijanju tamošnjeg naroda za borbu protiv okupatora. Za sada još nikoga nemamo u vidu, iako ćemo to pitanje morati što prije da riješimo.

10. Traženih 30 boraca za Proleterski Bataljon,¹⁰ koje smo Vam još ranije trebali uputiti, sada će biti nemoguće da Vam ih pošaljemo. Dolaskom Proleterskih Brigada V. S. nam je stavio u dužnost da za Brigade trebamo uputiti što više boraca. Pošto su kod njih uslovi mnogo lakši, tj. dobrovoljno prijavljivanje to smo im obećali 200—250 boraca. Pošto smo bataljonu »Vojin Zirojević« i novoformiranom bataljonu na duvanjskom sektoru dali po 30 boraca Odreda za Srednju Dalmaciju, to ćemo za Proletersku Brigadu poslati 150 boraca iz Odreda za Južnu Dalmaciju, a ostalo iz Odreda za Srednju Dalmaciju. Zbog oružja kojeg smo dobili od brigada nakon zadnjih akcija na Livno i Livanjsko polje, kao i zbog odašiljanja ovolikog broja ljudi u Proleterske Brigade, koje će ići uglavnom bez oružja, naredili smo najširu mobilizaciju na Primorju. Stoga vjerujemo da ćemo u najskorije vrijeme dobiti veliki broj novih boraca i tada bi se eventualno moglo ponovno postaviti pitanje odašiljanja izvjesnog broja ljudi za Proleterski Bataljon Hrvatske.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar :

Komandant:

io vidi dok. br. 26, napomenu 17.

BROJ 57

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD 20. KOLOVOZA 1942. GODINE¹

BROJNO STANJE

Štaba Sjever. Dalm. Nar. Oslob. Part, odreda
Na dan 20. VIII 42.

Jedinica	Partizana		O r u ž j a										M u n i c i j e					Primjedbe		
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Talijan. mitralj.	Jug. mitralj.	Tal. p. mitralj.	Jug. p. mitralj.	Talijan. pušaka	Jug. pušaka	Pistolja	Lak. bac.	Tešk. bacača za tal. mitralj.	za jug. mitralj.	za tal. p. mitralj.	za jug. p. mitr.	za tal. puške	za jug. puške		za pištolje	za bacač
Bataljon »B. Borjan«	208	28	180		1	3	45	128	11	1			250	740	1023	2996	100	34	67	
Bataljon *»B. Vladušić«	233	13	220	1	5	5	36	140	10			240	1200	1140	1688	5049	128		88	
Primorska četa	97		97			3														
Bolnica i ambulanta	84		84				4	5							140	214				3
Vod u Rlštima	16		16				2	14							90	525				2
Stab odreda	45		45		1		6	14	9				260		138	480	115			18
Svega :	683	41	642	1	7	11	93	301	30	1		240	1710	1880	3079	9264	343	34	178	

Pri štabu odreda ima 410 raspoloživih i za borbu sposobnih partizana

(M. P.)

Politkom :
*Marko Jurlin v. r.*²

Komandant:
Martić Jovo v. r.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/4, k. 1602A.
² Ante Jurlin-Marko

BROJ 58

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA SREDNJDALMATIN-
SKOG NOP ODREDA OD 20. KOLOVOZA 1942. GODINE¹

STAB ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU

Na dan 20. VIII. 1942. god.

Jedinica	I Partizana u odredima	Mobilisano	Mitraljeza naših	Mitraljeza talijanskih	Puško-mitraljeza naših	Puško-mitraljeza talijanskih	Pušaka mauzer	Pušaka talijanskih	Zapi. vojnih pušaka	Civilnih pušaka	Pištolja	Metaka mauzer	Metaka talijanskih	Bomba	Eksplziv za razaranje	Napomena
I Dalm. Udarni bataljon	189		3		7 134		29				11	6.759	3.184	100		
II Bataljon	170		4		2 152		3				7	6.682	648	30		
Logor Uništa	106		4		93							3.380		21		
Svega	465		11		9 379		32				18	16.821	3.832	151		

Politkomesar :

Komandant:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju, i rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 57/10, k. 1603A.

BROJ 59

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE NA DAN 20. KOLOVOZA 1942. GODINE¹

Stab IV. Operativne Zone

Datum 20 augusta 1942god.

Jedinica	Partizana u odredima	Mobilisanih	Mitraljeza naših	Mitraljeza talijanskih	Puškomitralj eza naših	Puškomitraljeza talijanskih	Pušaka mauzer	Pušaka talijanskih	Raznih pušaka	Civilnih pušaka	Pistolja	Metaka mauzer	Metaka talijanskih	Bomba	Eksploziva za razaranje	Bacača mina	Mina	Topova	Topovskih granata	Napomena
20. viip	Odred za Sjevernu Dalmaciju	683	1	11	7	301	93				30	1880	1710			1	34			Pri Štabu odre- da raspoloživih 400 boraca
	Odred za Srednju Dalmaciju	465		11	9	379	32			18	16821	3832	151		1	60				
20. vili»	Punktovi odreda za srednju Dalmaciju	155					117			5	4939		9							
	Bataljon »Josip Jurčević«	616		8	4	340	35	40	15	59	30778	4424	155							
	Bez podataka: 1. Bataljon »-Vojin Zirojević-«								3. Male partizanske jedinice u okolini Splita											
	2. Duvanjski bataljon								4. Partizanske jedinice na otocima											
UKUPNO :	1919		1	30	20	1137	160	40	15	112	63682	13045	493		2	94				

Polit, komesar :

Komandant:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju i rukopis, crnilom) u Arhivu VU, arhiva NOB, reg. br. 54—25/3, k. 1490A.

² i³ Dopisano rukom sa strane.

BROJ 60

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SJEVERNODALMATINSKOG
NOP ODREDA OD 21. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIV-
NE ZONE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U ODREDU¹**

**ŠTAB
SJEVERNO DALMATINSKOG
NARODNO OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. 208/11 S
Dne 21-VIII 1942**

Štabu IV-e Operativne Zone

Izvještaj politkoma:

17-og ov. mj. uputili smo bataljon »Branko Vladušić« na odmor namjerom, da ga sredimo vojnički, a i da se, kada je bataljon na okupu do maksimuma srede političke prilike u njemu. Uložili smo sve sile da partizani budu snabdjeveni ne samo sa purom i mesom, već i povrćem i mlijekom u čemu su do sada partizani osobito oskudijevali, naročito na položaju. Možemo reći, da je Narodno oslobodilački odbor nakon našeg izlaganja shvatio pravilno svoju dužnost, i prilično pomogao partizane mlijekom i povrćem. Sve je ovo, tj. odmor, bolja ishrana i življi tempo političkog rada djelovalo da se stanje bataljona »Branko Vladušić« sredi kako u vojničkim, tako i u moralnom pogledu. Vrijeme odmora iskorišteno je za intenzivni politički rad u bataljonu tako, da se je upriličio veći broj sastanaka kako četnih, tako i bataljonskih, a i pitanje Partije tj. Partijskih jedinica, popravio se je tim više, što nam je Povjereništvo P. K. poslalo odgovarajuće drugove, koji su nam u tom radu pomogli. Odmor smo također iskoristili da bi bataljon zakleli na vjernost i odanost Narodno oslobodilačkoj vojsci i našem narodu. Pri samom svečanom činu bili su i govorili predstavnici Partije, štaba Odreda i civilne vlasti. Na samom tom svečanom činu učestvovalo je tako reći cijelo selo, a osobito omladina. Na početku je omladina i vojska pjevala Internacionalnu. Poslije toga su se redali drugovi govornici, koji su objašnjavali našu narodno oslobodilačku borbu, značaj i ulogu Komunističke Partije u borbi našega naroda, kao i o izdajicama naroda. Štabu bataljona poslali smo jednog dezertera, koji je iz tog bataljona pobjegao i prijavio se banditima sa napomenom, da svečan momenat zakletve treba da bude popraćen sa streljanjem dotičnog dezertera, što je i učinjeno. Narod i partizani se je pripremio, tako da je vojska i narod sa oduševljenjem odobrila osudu Vojnog suda, koja je izrečena nad pomenutim dezterterom. Na pitanje politkoma bataljona, koji će se javiti dobrovoljno da strelja Milana Rastovića, javila se je masa partizana. Ka-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn. arhiva NOB, reg. br. 34/4, k. 1602A.

rakteristično je da se u tome istakla četa kojoj je on pripadao (Zrmanjci i partizani sa Tromede). Osudu Vojnog suda šaljem vam u konceptu.

Ukratko može se reći, da smo bataljon »Branko Vladušić« vojnički i politički sredili i da je on sada sposoban za akcije.

Pošto je drug Vanić dosadašnji politkom IH-e čete bataljona »Branko Vladušić« na predlog politkoma bataljona uzet kao njegov zamjenik, smatramo, da vas je potrebno o tome izvjestiti tim više, što drug Vanić nije član K. P. Smatramo da on tu dužnost može vršiti, jer drug Vanić ima političkih sposobnosti da može odgovarati tom pozivu, a isto tako odan je stvari za koju se borimo. U svojstvu politkoma čete bilo je nezgodno da ostane radi njegove prilične nepokretnosti, tj. radi njegove fizičke manjkavosti u tom pogledu, a isto tako radi toga, što je bilo potrebno njegovog zamjenika, sposobnog i agilnog, unaprediti za politkoma čete.

Prema vašem naređenju, a i naknadnom naređenju komandanta Hrvatske, mi se moramo odavde pokrenuti čim prije, te smo prema tome dali do znanja štabu III-eg Ličkog Odreda, da mi više ne možemo držati položaje koji su nam bili dodjeljeni i da oni na dosadašnje naše položaje dovuku svoj jedan bataljon. Oni su nam odgovorili, da za sada nema izgleda da bi oni mogli to učiniti. Ipak smo se sporazumjeli po tome, da i naš bataljon »Bude Borjan« povučemo da ga odmorimo i sredimo, a na važnim položajima za sada ostavimo svega dva voda bataljona »Bude Borjan«, kojega ćemo na brzu ruku urediti i osposobiti za nove zadatke, koji nam budu dodjeljeni. Složili smo se sa štabom III-eg Ličkog Odreda, da nam oni u odsustvu našeg Odreda izdržavaju našu bolnicu i jednu ambulantu za lakše ranjenike, kao i jedno oporavilište za slabe i bolesne partizane. Ovi posljednji su na brizi isključivo dvaju sela, tako da IH-i Lički Odred neće se morati mnogo za njih brigati. Ukupno u rashodu u bolnici, ambulanti i oporavilištu imamo oko 96 ljudi, koje nismo u mogućnosti vući za sobom.

U prošlom izvještaju nisam iznjeo karakteristike komandnog osoblja, tj. njihovo pripadništvo našoj Partiji. Ukratko: svi su članovi K.P. izim Gliše Cuka, komandanta bataljona »Branko Vladušić«. Uloži ćemo sve sile da se gore pomenuti drug politički bude podizao i pripremao da može ući u našu Partiju.

Pošto imamo mogućnosti da nabavimo veće količine žita, to smo odlučili da se obratimo vama za novčanu pomoć, i baš kada se ovaj izvještaj piše, stigao je drug sekretar P. K.² i uručio nam 100.000 Kuna. Potvrđujemo primitak i zahvaljujemo. Isto tako potvrđujemo primitak od 6000 Lira i 10.000 Kuna, koje ćemo čim prije nastojati uputiti u Primorje porodici druga komandanta bataljona Četkovića, o čemu ćemo vam poslati potvrdu nakon uručenja.

Šta se tiče hrane, koju možemo nabaviti, ona bi nam služila kao rezerva u teškim danima.

Drug Bajer,³ koji je stigao ovamo po službenom poslu također će nastojati pomoći nam po pitanju, koja su istaknuta u pismu.

³ i³ Ivan Amulić-Bajer

Po pitanju vašeg naređenja od 11. augusta t. g. u vezi sa našim eventualnim zadacima upoznaće vas sekretar P. K. drug Bajer.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
Marko Jurlin¹ v. r.

(M. P.)

Komandant
Martić Jovo v. r.

BROJ 61

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 22. KOLOVOZA 1942. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA U SADEJSTVU S DESETOM (HERCEGOVAČKOM) NOU BRIGADOM I ČETVRTOM OPERATIVNOM ZONOM SPRIJEČI PRODOR TALIJANSKIH SNAGA ZA ARŽANO¹

VRHOVNI STAB
22-VIII-42 godine

ŠTABU PRVE BRIGADE — drugu Koči²

1) Iz tjesnaca Šujice možete uzeti jedan bataljon i uputiti ga na pravac Aržano. Jedan vaš bataljon neka ostane u tjesnacu Šujice. Naredite tom bataljonu da prenese naređenje za dva bataljona Četvrte brigade,³ koji se nalaze u selima Zanoglina—Rilić—Vukovsko, da se prebace u tjesnac Šujice. Neka od Štaba brigade ne čekaju nikakvo naređenje. Mi smo direktno izvijestili Štab brigade. Uostalom, pošaljite im priloženo pismeno naređenje.

2) Vi možete od grupe Šegrtove/* kao i od ona vaša dva bataljona, uzeti potrebne snage i baciti ih na pravac Aržano. Vi sami to naredite.

3) Napravite neku kombinaciju i sa Dalmatincima: bataljon »Zirojević«,⁵ djelovi Odreda za Srednju Dalmaciju i Južno-dalmatinski odred.⁶ Znamo da je teško uhvatiti vezu, ah kad je već jednom uhvaćena veza, onda ih je trebalo uputiti u konkretne zadatke, a to je da se dejstvuje protiv pojavljene talijanske grupe.

4) Neka znate: vi ćete rukovoditi svim našim snagama od Bosanskog Grahova do Prozora i Kupresa. Prema tome, vi trebate još sada da pra-

* Ante Jurlin-Marko

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/2, k. 2B.

² Koča Popović

³ Četvrta (crnogorska) brigada.

⁴ Odnosi se na Desetu (hercegovačku) brigadu, čiji je komandant bio Vlado Šegrt.

⁵ »Vojin Zirojević«

⁶ Odnosi se na Južnodalmatinski bataljon »Jozo Jurčević«. Odred tada Još nije bio formiran. Vidi dok. br. 52, napomenu 2.

vite borbene kombinacije. Naređenje za rukovođenje tim jedinicama dobićete od nas za neki dan.

5) Možete upotrijebiti prevozna sredstva za upućivanje vaših djelova.

6) Pred vama imate djelove jedne od najgorih talijanskih divizija, koja je ovih dana iskrkana u Dubrovniku,⁷ a trebalo je da ide za Grčku. Vjerovatno će tamo i poći.

7) Imamo neprovjerenih podataka da su izvjesne snage iz Kupresa vraćene u Bugojno. Pukovnik Šimić bio je poslao neku djevojku da se raspita o partizanskim snagama oko Šujice i dalje. Pri odašiljanju rekao joj da govori: »U Kupresu ima mnogo snaga«. Iz ovih podataka moglo bi se zaključiti da oni za sada nemaju namjera da napadaju. Kad im udarimo na Mrkonjić Grad, noću 24/25, mislim da se neće usudivati na neku ofanzivu.

Ovi talijanski pokušaji vjerovatno su čisto odbranbeni. Brate, naši djelovi bili su zahuktali daleko.

8) Dalmatinsku zonu⁸ pokrenite i razdrmajte. Razgovarajte s njima o konkretnim zadacima itd.

S. F. — S. N.

Za Vrhovni štab,

BROJ 62

DIREKTIVE OBLASNOG KOMITETA SKOJ-a ZA DALMACIJU OD 23. KOLOVOZA 1942. SVIM RUKOVODSTVIMA SKOJ-A U DALMACIJI ZA BUDUĆI RAD ORGANIZACIJA¹

OBLASNI KOMITET SKOJ-a

Za Dalmaciju

SVIM RUKOVODSTVIMA SKOJ-a U DALMACIJI

Narodno-oslobodilačka borba naroda Jugoslavije pod rukovodstvom naše slavne Komunističke Partije postavila je pred nas mlade komuniste velike zadatke. Stupivši na poziv Komunističke Partije, u borbu protiv fašističkih okupatora, njihovih domaćih slugu SKOJ je dao sjajnih dokaza na odanosti narodu i njegovoj oslobodilačkoj borbi. On je stekao

⁷ Odnosi se na talijansku diviziju »Messina«.

⁸ Četvrta operativna zona.

¹ Jedan primjerak dokumenta (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, film CK SKH 52/596—598.

povjerenje sveukupne omladine i naroda koji u njemu gledaju oslonac u današnjoj borbi i istinski zalag k boljoj i slavnijoj budućnosti.

Uspješna borba Crvene Armije, porast narodno-oslobodilačke borbe potlačenih naroda Evrope i skoro otvaranje drugog fronta pripremaju sigurnu propast njemačkom fašizmu u toku ove godine. Oslobodilačka borba Jugoslavije jako se je proširila i ulazi u fazu čišćenja čitave naše zemlje od okupatora i njihovih slugu četnika i ustaša. Porasla je narodno-oslobodilačka borba i u Dalmaciji. Dalmatinske partizanske jedinice zadaju teške udarce okupatoru i oslobađaju našu zemlju. Uskoro će se ova borba pretvoriti u narodni ustanak.

SKOJ-evci Dalmacije na čelu ostale omladine učestvuju već od prvih dana okupacije dosljedno [u] borbi protiv fašističkih zavojevača. Da bi i dalje mogli predvoditi omladinu potrebno je da sve naše organizacije što prije uoče i uklone svoje nedostatke i da se rad SKOJ-a postavi na svoju čvrstu osnovu.

SKOJ je masovna omladinska organizacija i u nju ulaze svi omladinci-inke koji se osjećaju mladim komunistima i voljni su da pod rukovodstvom SKOJ-a u većoj ili manjoj mjeri sudjeluju u današnjoj borbi. Oni ulaze u aktive koji su osnovna jedinica SKOJ-a. Treba prestati sa formiranjem odgojnih grupa. Ne postoje SKOJ-eve simpatizerske i kandidatske grupe i podaktivni. SKOJ-evac ne može biti u partijskim simpatizerskim ili kandidatskim grupama već najbolji aktivisti ulaze direktno u partiju.

Krivo je dakle klasificirati članove SKOJ-a na aktiviste i one koji nisu aktivisti (odgojci) jer svaki omladinac koji stupa u SKOJ mora biti aktivan. Ovo povlači za sobom ukidanje svih razlika koje su pravljene do sada. Svi SKOJ-evci su aktivisti. Svi SKOJ-evci plaćaju članarinu i svi su podjednako obavezni na čvrstu disciplinu.

Na oslobođenom teritoriju svi skojevci sačinjavaju jedan aktiv. U okupiranom kraju iz konspirativnih razloga (radi lakšeg sastajanja i rada) dijeli se aktiv ako je prevelik. Svi se ti aktivni moraju osjećati jednim aktivom jer svima rukovodi forum sastavljen od proćelnika tih aktiva

— Centralni aktiv. Rukovodeći forumi su Komiteti mjesni, općinski, kotarski, okružni itd. Komiteti moraju biti samostalna tijela. Proćelnik aktiva najodgovorniji je za rad aktiva i povezan je s jednim članom komiteta koji im daje direktive. Članovi komiteta ne moraju ići redovito na sastanke aktiva. U komitetu treba izvršiti raspodjelu dužnosti, jedan se brine o organizacionim pitanjima, drugi o političkom radu, treći o propagandi, zatim o partizanima, radnim i udarnim grupama i akcijama, o SMG,² o financijama, tehnicima i ostalim, ali svi skupa vode brigu i odgovorni su za rad svakog pojedinca.

Svi članovi komiteta moraju biti partijci inače to nije komitet već rukovodstvo.

Opaža se da su drugovi vrlo često nekonspirativni i nedisciplinirani i to je bio uzrok mnogim provalama. Najmanji prekršaj discipline i konspiracije treba strogo kažnjavati, jer je to preduslov normalnog rada.

² Savez mlade generacije

Sastanke treba održavati bar jednom mjesečno i na sigurnom mjestu (nikako na ulici). Drugovi iz rukovodstva neka upotrebljavaju konspirativna imena.

Porobivši našu zemlju, okupator je nastojao raspiriti nacionalnu i vjersku mržnju i koristiti se međusobnim uništavanjem našega naroda. To mu nije uspilo, jer je komunistička Partija, prezrevši paklene planove okupatora povelu borbu za istjerivanje okupatora i uništenje ustaških i četničkih plaćenika.

Omladina je najteže osjetila jaram okupatora u kojoj spriječava da se slobodno razvija, nameće joj fašistički odgoj, tuđi jezik i kulturu, daje joj gladne nadnice, na silu organizira fašističke organizacije i šalje na front. Da bi pomogao omladini, SKOJ je dao inicijativu za stvaranje Saveza Mlade Generacije i pozvao svu pošteni i rodoljubivu omladinu na saradnju. Ali organiziranje SMG nije se postavilo skoro nigdje pravilno. Tako da se još do danas nisu iskoristile sve mogućnosti koje objektivno postoje.

Narodno-oslobodilački karakter borbe zahtjeva jedinstvo omladine. Do njega može i mora doći. Da bi se očitovalo to jedinstvo moraju se stvarati naročiti odbori, odbori saveza omladine koji će povezati svu omladinu u čvrsti savez mlade generacije. Na oslobođenom teritoriju savez mlade generacije se ostvaruje na zboru gdje sva omladina bira rukovodeći odbor. U savezu mlade generacije SKOJ osigurava svoje rukovodstvo preko svojih članova, jer svi SKOJ-evci ulaze u SMG i postaju njegova srž.

Na okupiranom teritoriju Skojevcima pristupaju rodoljubivim omladinicima. Izlažu im ciljeve narodno-oslobodilačke borbe, ukazuju im na potrebu učešća čitave omladine u njoj i organiziraju ih u odbore SMG. SMG ne ostvaruje se samo sporazumom sa vodstvima omladine pojedinih građanskih stranaka, kako su to u Dubrovniku postavljali, već se sva omladina obuhvata čak i mimo volje tih rukovodstava. Odbore stvaramo u svim poduzećima, školama i ostalim sabiralištima omladine. Odbore treba centralizirati. SMG mora posvetiti pažnju najmladima i raditi sa mladim pionirima. Da bi se rad SMG stvarno osjetio, treba da sakuplja sve što je potrebno partizanima, razbija i bojkotira fašističke organizacije i priredbe, vodi borbu protiv odnarođivanja, skupoće, gladi, treba na sve načine pomagati narodno-oslobodilačku borbu.

I SKOJ i SMG treba da populariziraju partizane i da populariziraju što je više moguće omladinu u partizanskim jedinicama. Skojevcima moraju biti inicijatori borbenih akcija, moraju biti u prvim redovima, moraju služiti kao primjer svima ostalima.

Šaljite nam redovite prikaze borbe. Temeljito proučiti cirkular O. K. SKOJ-a o zadacima skojevskih organizacija u partizanskim jedinicama.³

SKOJ je tokom borbe izgubio mnogo kadrova. Stoga treba posvetiti naročitu pažnju na izgrađivanju i osposobljavanju novih drugova osobito radničkih omladinaca. Treba pravilno ocijeniti sposobnosti svakog druga, davati mu odgovarajuće dužnosti i pomagati mu pri tom. Izdizati na

³ Redakcija ne raspolaže ovim dokumentom.

odgovorna mjesta borbene i poštene omladince, neka vas ne plaši njihova nedovoljna teoretska sprema. Tu razliku nadoknadite radom na sastancima. Održavajte kurseve (kratke). Izučavajte povijest SKP(b), poglavito I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII glave, »Osnovi Lenjinizma« i ostale partijske literature. Na sastancima neka svi po redu drže referate pročitanih knjiga i političke referate. Potrebitu literaturu tražite od starijih drugova.

Organizirajte slušanje radio Moskva, Kujbišev i Slobodna Jugoslavija. Vijesti bilježite, umnažajte i širite. Stvorite samostalnu tehniku da bi materijal koji dobijate mogli umnažati.

Vršite svakodnevno i planski akcije, od najlakših do najtežih. I akcijama pisanje parola, kidanje plakata i telefonskih žica, sabotaža, štrajkova, demonstracija, u kojima neka učestvuju svi Skojevci. Za teže i časnije zadatke (oružane akcije) formirajte udarne grupe koje staviti pod kontrolu Partije.

Prokušavajte drugove kroz akcije, posmatrajte kako se za vrijeme izvršenja drže, jer je to najbolje mjerilo za ocjenu svakog pojedinca.

Formirajte radne grupe za pomoć u radu obiteljima čiji su članovi stradali od reakcije.

Sva rukovodstva dužna su izvijestiti o knjigama (osobito djela Marksa, Englesa, Lenjina, Staljina) i ostalom materijalu sa kojim raspolazu i poslati nam popis svega, kao i kopiju svih referata koji se sastavljaju, radi izdavanja omladinske literature neka se organizira intenzivno skupljanje svake vrsti kancelarijskog materijala (papira, pisaćeg pribora itd.). Šaljite ga kurirskom vezom oblasnom Komitetu. Za izdanja koja izlaze potrebno je da nam šaljete dopise iz vaših krajeva. Stoga je potrebno :

a) U svim rukovodstvima odrediti druga-icu koji će uz redovne svoje dužnosti uredno obavljati i dopisničku. Najbolje će biti ako se odredi takve drugove-ice, koji će se sami primiti ovog posla.

b) Svakih 8 dana najdalje po potrebi iznimno češće dostaviti pregled svih važnijih događaja, aktuelnih pitanja i uopće svih zanimljivosti iz područja, kraja, te sve letke, proglase, naredbe okupatora, četnika i ustaša.

c) Sve podatke i materijale poslati po mogućnosti u originalu i što čitkije rukom pisati. Stil i drugo nije od naročite važnosti. Glavno je vjernost i jasnoća, bez suvišnih kićenja, komentara itd.

d) Poželjno bi bilo sve to dostaviti nam otkucano na mašinu ih bar što čitljivije rukom pisati. Stil i drugo nije od naročite važnosti, glavno je vjernost i jasnoća.

e) Sto se tiče saradnje sa samostalnim članovima preporučamo svim drugovima da pokušaju pisati o aktuelnim pitanjima svoga kraja. Bilo kao gotov članak ih kao materijal, mi ćemo takve članke i radnje korisno upotrebiti.

f) U svim mjestima koja graniče sa neoslobođenim područjem treba u zajednici sa drugovima neoslobođenog područja također organizirati informativnu službu jer je od neobične važnosti poznavanje i pisanje o pitanjima iz takvih područja.

g) Na svim dopisima, izvještajima, člancima treba tačno i čitko naznačiti imena mjesta, datume i slično radi što lakše orijentacije. Isto tako naznačiti imena mjesta odakle se izvještaji šalju.

Neka sve naše organizacije i drugovi najsavjesnije [shvate] važnost obavljanja dopisničkih dužnosti.

Mjesečnu članarinu (koju svaki Skojevac mora plaćati) određuju drugovi na sastancima prema mogućnosti pojedinca, članovi koji ne plaćaju neće se smatrati Skojevcima. Okružni komiteti moraju obračunati do 10 u mjesecu a nama poslati zajedno sa ostalim materijalnim priložima do 15. u mjesecu.

Okružni komiteti moraju slati redovno svakog 15. i 1. u mjesecu izvještaje o političkom i organizacionom radu na svom terenu, kao i kopiju izvještaja svih komiteta i rukovodstava kojima rukovode. Izvještaje o brojnom stanju organizacije, kao i event, promjenama, njihove uzroke, slati svakog [...] u mjesecu, po tablici koju vam prilažemo.

U slučaju neredovitog slanja izvještaja, kao i neredovitog plaćanja članarine, rukovodstvo će se najstrože kazniti i neće se smatrati rukovodstvima SKOJ-a.

23. kolovoza 1942.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OBLASNI KOMITET SKOJA
ZA DALMACIJU

BROJ 63

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA OD 23. KOLOVOZA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE O RADU PARTIZANSKOG PUNKTA NA VJEŠTICA GORI¹

Datum 23. VIII. 1942.

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

I z v j e š t a j

Prema naredbi toga Štaba od 19. augusta t.g. uputio sam se na određene punktove i položaje u cilju kontrole, te ustanovio sljedeće:

1) Na punktu u Vještića gori nalazi se 55 drugova, koji su raspoređeni na sljedeći način: 6 drugova za kurirsku službu, 11 drugova u zgradi

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 31/1—9/1, k. 1603.

bivšeg Štaba, za stražu i patrole, 6 drugova na novom žitnom magazinu, 13 drugova za stražu i patrole na samom punktu, ostali drugovi se upotrebljavaju za lakše radove jer su isti sa strane doktora pošteđeni za izvjesno vrijeme da budu upućeni u pokretne jedinice.

Straža se vrši redovito a patrole se upućuju svakodnevno.

Kurirska služba na ovom punktu funkcionira ispravno, uspostavljena je knjiga za primanje i ekspedovanje pisama i da se ubuduće neće dešavati da pisma i paketi budu izgubljeni, pošto se pisma primaju i upućuju zavodeći u knjige, a paketi na revers.

Zalihe žita su sljedeće: u novom magazinu se nalaze 2.950 kg raži, 1.000 ječma i 947 kg kukuruzova brašna, koje je stiglo iz Palanke, a koje se odmah troši, pošto je na putu pokislo te postoji mogućnost kvarenja.

U zgradi bivšeg Štaba u jednoj sobi nalazi se što nije mjereno poprečno oko 5.500 kg raži, tačna količina će se ustanoviti ovih dana kad se bude premjestilo u novi magazin, o čemu će komanda punkta podnijeti tačan izvještaj.

Zito se troši za kruh i kašu i to po određenoj količini — 60 dkg po svakom borcu, trebovanje za to izdaje ekonom drug Tode Krstanović, kojega je tu postavio drug Dušan Kotaroš.

Sa magazinom rukuje drug Jure Grga. Magazioner i ekonom stoje pod kontrolom komande punkta.

Do pred 15 dana uopšte nijesu zavađani izdatci iz magazina, tako da je nemoguće ustanoviti kolika je količina utrošena do sada, kao i kolika je količina bila skupljena žita sa žetve.

Stoke ima 1 vol i 193 komada ovaca, rad oko nje vrši drug Savo Dmitrić, koji po izjavi komandira svoju dužnost vrši savjesno.

Za stoku je odgovorna komanda punkta, jer se jedino po njenom odobrenju stoka kolje.

Pošto sada mlijeka imade malo jedva pokriva potrebe bolnice to se više mlijeko ne siri, zaliha sira u magazinu jeste 80 kg.

Stoka se svakodneveno kolje za polrebe na Vještića gori, Uništ'ima, Koljanima i Vrdovu.

U Sajkoviću u bolnici prema izjavi druga Relicija nalazi se 1.500 kg zobi, 200 kg pasulja i 80 kg brašna. To nije prevezeno na Vještića goru, kako izjavljuje drug Relicija, pošto su seljaci na nagovor komandanta druga Cvije odbili da dadu konje. Tamo je upućen drug Franić da to sačuva i organizuje prenos.

Sastao sam se sa drugom Relicijom i dao mu upute za nabavku soli. Drug Relicija ići će u selo Cetinu, gdje će nabavku organizirati preko seljaka, a odatle na Dinarski punkt gdje će preko veze u Kninu nastojati da izvrši nabavku. Druga Tudora uputiće u Solin i Split, a druga Marasa u Sinj da bi isti organizirali nabavku. Drugu Reliciji obećao je Joša Marjanović 1.000 kg, a seljaci u Otišiću veću količinu. Do sada je kupio kod Skrbića u Koljanima 200 kg po cijeni 25 dinara. Drug Relicija čeka

² Ivan Milišić

u Vještića gori dok mu taj Štab dostavi traženi novac i punomoći za njega i drugove Marasa i Tudora.

Na položaju na Pometeniku nalazi se 16 drugova sa komandrom drugom Perkovićem, koji svakodnevno isturuje patrole d nalazi se na položaju, da bi na vrijeme mogli osmotriti eventualno kretanje neprijatelja.

U Koljanima u Manastiru Dragoviću, nalazi se 25 drugova i to 5 pekara, a 20 za politički i vojni rad.

Njihov dosadašnji rad je bio potpuno neispravan, pravih razne propuste i greške prilikom zasjeda.

a) imah su prilike da uhvate otišićkog glavara, pošto je isti došao kod njih u blizinu manastira, i poslije kratkog razgovora pustih su ga da otdđe.

b) pustih su splitskog mesara Ivana Čosića poznatog okupatorskog liferanta i protivnika N.O. Borbe.

c) zaplijenjaju seljacima stvari koje ne bi morah zaplijeniti, kao opanke, i sa takvim postupkom izazivaju negodovanje kod seljaka.

Na punktu u Vrdovu se nalazi 9 drugova. Od toga su dvojica određeni za stalnu vezu sa Sinjom, a ostali za kurirsku službu.

Na Vrdovu kod Dubovi vrata nalazi se jedna desetina sa puškomitraljezom, koja ima za dužnost patroliranje i sprečavanje eventualnog nadiranja neprijatelja na tom sektoru.

Na Vrdovu sam našao i druga Bračulja,³ koji me je izvjestio da je osnovao N.O. odbore u Donjem i Gornjem Biteliću i da održavajući političke zborove priprema osnivanje čete u Biteliću, do sada u tom pravcu nije ništa konkretno postigao. Drug Bračulj mi je skrenuo pažnju da mu je potreban kao pomoć u radu jedan politički izgrađen drug.

Punkt na Vagnju nema nego 10 drugova, i vodnik traži pojačanje.

ZAKLJUČAK

1) Rad komande na Punktu u Vještića gori u kohko sam mogao primijetiti jeste ispravan.

2) Pošto je to centralni punkt, i tu se nalaze magazini bilo bi potrebno da se tom punktu dodijeli jedna kancelarijska sila, kao i kancelarijskog materijala (papira i koverata), pošto toga nedostaje.

3) Mišljenja sam da se odredi jedno odgovorno lice, koje će rukovoditi sa magazinom žita, i koji će podnositi redovan izvještaj o stanju rezerve, potrošnje i nabavke.

4) U Dragoviću sam izvršio izmjenu dosadašnjeg vodnika, i nekolicine drugova koji su mještani d njihov dalji boravak tu bio je štetan. Ujedno sam dao upute za dalji rad novome vodniku.

5) Prema naredbi br. 7⁴ Štaba Odreda za Srednju Dalmaciju, komanda punkta na Vještića gori mora da kontrolira rad svih naših punktova.

³ Ivan Bračulj

⁴ Redakcija ne raspolaže dokumentom.

Mišljenja sam da ta kontrola ne može biti vršena redovito i ispravno, uslijed prenatrpanosti posla na samom punktu, te da se punktovi u Vrdovu i Vagnju, kao i vod u Dragoviću stave pod kontrolu druga Bračulja.

6) Potrebno bi bilo da se drugu Bračulju dodijeli jedan politički izgrađen drug, i da mu se stavi u zadatak da politički djeluje i u Koljanima, tako da bi onemogućili štetni rad Vase Katića, koji po selu širi četničku propagandu uz podršku komandanta bataljona »Starac Vujadan« druga Cvije⁵, obećavajući seljacima puške koje će im poslati Cvijo, ali samo za pravoslavce, pošto da u toj četi neće biti mjesta katolicima. Ujedno drug Bračulj trebao bi da riješi pitanje N.O. odbora u Koljanima koje do danas nije riješeno.

7) Smatram da bi bilo neophodno potrebno da se povuče naredba štaba Odreda o naoružanju seljaka u Koljanima, pošto ta stvar nije još politički zirela.

8) Pošto su seljaci sela Ježević i Vinalić osnovali neku Crnu Gardu, i logoruju u Crvenim gredama, tako da sada prijeti pogibelj našim kuririma koji Mu iz Vještića gore u Uništa i obratno, potrebno je da se izda naređenje našim snagama u Vještića gori i Uništima da tu stvar detaljnije ispituju i da ih zajednički likvidiraju. Ja sam u vezi toga dao potrebne direktive Komandiru drugu Matutinoviću⁶ i uputio dopis Komandiru na Uništa da uputi jedan puškomitraljez u Vještića goru pošto tu nema ni jedan a na Uništima imaju četiri

9) Pošto je bivši intendant Drezga bez ičijeg prethodnog odobrenja dao dvije puške Il'iji Miljkoviću u Koljanima da se donese odluka i izvjesti punkt na Vještića gori da li će te puške oduzeti.

10) Da se punktu na Vrdovu uputi jedna knjiga u koju će zavoditi datum i vrijeme kada je pismo primljeno i upućeno kao i ime kurira, da bi se u svako vrijeme mogla kontrolisati kurirska služba.

11) Mišljenja sam da se punkt na Vagnju pojača sa još 6 drugova pošto za vršenje straže, patrola i kurirske službe nije dovoljan broj koji je sada na tom punktu, ujedno da se i tom punktu uputi jedna knjiga za zavođenje pisama.

12) Na svim položajima i punktovima žale se drugovi na nedostatak literature a osobito na radio-izvještaja, te bi i o tome trebalo povesti računa. Da se u buduće šalje literatura i za Zasiok pošto je traže neki naši simpatizeri.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant I.D.U. Bat.

Branko Dude v. r.

* Oražčlć
• Svemir

BROJ 64

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 21. KOLOVOZA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I AKCIJAMA JEDINICA¹**

**GLAVNI STAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 70/42
24. VIII. 1942.
Op. izvještaj br. 16**

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

[•••]

IV operativna zona

30. VI partizani su ušli u Povije². Zauzeta je pošta i na trgu javno strijeljan jedan ustaša.

30. VI upala je jedna četa partizana u Bol i napala neprijateljsku patrolu. 1 žandar je ubijen, a 1 domobran ranjen. Zaplijenjeno je 2 pištolja i 90 metaka³.

2. VII ubijen je 1 ustaša u Milni.⁴

3. VII u selu Dol je likvidiran 1 ustaša.

5. VII razoružana je finansijska stanica u Pitovskoj⁵. Zaplijenjene su 4 puške, 300 metaka, 100 kg kože i dva radilo-aparata. Jedan financ se javio u partizane.

9. VII partizani su ušli u Postire na konjima. U tvornici sardina «Neptun» zaplijenjeno je 80 hl ulja, 160 bacava slane ribe, 100 kg kositra i drugo. Veći dio ulja i ribe podijeljeno je stanovništvu⁶.

9. VII trojica partizana preobučena u civilna odijela ušla su u Postire na motorni brod i revolverima prisilila tri ustaše na predaju i uhapse ih. Oni su predvedeni u naš logor i tamo strijeljani. Zaplijenjena su 3 revolvera⁷.

14. VII partizani su zaustavili brod i odnijeli od jednog žandara 2 puške, koji ih je vozio u Omiš.⁸

29. VII za vrijeme napada proleterskih udarnih brigada na Livno, srednjedalmatinski su partizani postavili zasjedu na Prologu. Naišao je neprijatelj u 23 kamiona, koji su trebali smijeniti posadu u Vagnju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 19/1 li. 102A.

^{2,3} i⁴ Akcije su izveli borci Bračke partizanske čete. Vidi knj. 2, dok. br. 528. ⁵ Akciju je izvršila Hvarska partizanska četa »Matij Ivanić« 6. srpnja. Vidi knj. 2, dok. br. 536, 538 i 547.

⁸ i⁷ Bračka partizanska četa je ušla u Postire 5. srpnja. Vidi dok. br. 15, 280 i knj. 2, dok. br. 533 i 536.

⁸ Vidi dok, br, 15, 266, 280 i knj. 2, dok. br. 537 i 540.

Borba se vodila 9 sati. Ubijeno je 150 neprijateljskih vojnika, zapaljeno 16, a uništeno 7 kamiona. Zaplijenjeno je: 1 minobacač sa 72 mine, 41 puška, 2500 metaka i raznog drugog materijala. Nakon toga su stigli neprijateljski tenkovi i naše su se snage morale povući. Na našoj strani bilo je 10 mrtvih i 6 ranjenih.⁹

31. VII kod Rupotine, cesta Split—Sinj, partizani su razrušili 2 km ceste (od Splita udaljeno 8 km) povukli se i postavili zasjedu na planini Kozjak. 5.000 neprijateljskih vojnika pokušalo je da opkole snage u Kozjaku. Partizani su primali borbu u kojoj je neprijatelj imao 20 mrtvih i mnogo ranjenih. Usljed nadolaska neprijateljskih snaga iz Splita i Solina partizani su bili prisiljeni povući se. Nakon ove neprijateljske neuspjele akcije Talijani su počeli paliti i pljačkati okolna sela i pohapsili obitelji nekih partizana iz Solina.¹⁰

Usljed teških situacija i neorganizovanog povlačenja Sjevemodalmatskog odreda bilo je 9 mrtvih i 26 ranjenih.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit komesar

Zamj. komandanta

BROJ 65

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG OFICIRA ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 25. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ZONE O PRODORU TALIJANSKE VOJSKE OD TRILJA DO VELICA¹

Štabu IV. Operativne Zone

1) Jučer poslije podne Talijani su došli sa 4 tenka i nekoliko kamiona i oko 200 vojnika od Trilja do Velićai tu popravili uz pomoć seljaka cestu Trilj—Velić.

Jutros smo u tom smjeru poslali osiguranje od jedne čete I. D. U. bataljona, koja će zauzeti zasjedu na Jelinjaku d dalje rušiti cestu.

2) Jutros je avioni kružio skoro jedan sat nad Štabom i u četiri navrata bacio bombe u neposrednu blizinu. Ranjen je samo jedan drug.

3) Prilažemo dopis bataljona »Josip Jurčević«. Njima treba svakako skočiti u pomoć. Mi ćemo to učiniti kako smo vam to već javili u sinoćnjem dopisu.

⁹ Vidi dok. br. 3, 4, 5, 11, 15, 257, 260 i 266.

¹⁰ Vidi dok. br. 9, 15, 26, 35 i 162.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 55/2, k. 1490A.

4) Danas pošaljite jedan auto za Aržano da predigne stvari koje se ovdje nalaze.

5) Evo vam druga Bagata² zamjenika politkoma bataljona »Vojin Zirojević«. Pomognite mu da prikupi što više drugova iz svoga bataljona i da ih dovede na položaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

25. VIII. 42

Milic'

13h

BROJ 66

**PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 26.
KOLOVOZA 1942. MJESNOM KOMITETU KPH SPLIT O POTREBI
MOBILIZACIJE STO VEĆEG BROJA LJUDI ZA PARTIZANSKE
ODREDE¹**

**POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU**

Drugarskom

MJESNOM KOMITETU

S p l i t

Ranije smo vam pisah o neophodnoj potrebi mobilizacije što većeg broja ljudi za naše partizanske redove. Do danas ne vidimo nikakva rezultata. Uspjeh našeg pothvata ovisi o tom, da li ćemo mi uspjeti danas provesti široku mobilizaciju. Bez te mobilizacije mi nismo u stanju, da izvršimo one zadatke koji se s obzirom na opće stanje i raspoloženje masa pred nama stoje. S obzirom na to, da danas imamo svoju oslobođenu pozadinu, mi smo u stanju provoditi najširu mobilizaciju. Mobilizaciju treba ubrzati, da bi mogli podići mase na ustanak i osloboditi Dalmaciju od okupatora. Nastojte da se ta mobilizacija sprovede i na otocima. Cim se pojedine grupe okupe, upućujte ih gore.

¹ vlado

* Maks Baće

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 16/232.

Ponovno vas pozivamo, da svu mundju i oružje, što hitnije otpremite u Stab.

Ovdje je potreban veći broj oficirskih odijela. Po našem mišljenju jugoslavenska oficiri u Splitu imaju dosta odijela, a u novčanim su poteškoćama. Kupite desetak odijela. Dobra su također i talijanska oficirska odijela, pa možda možete i do njih doći. Ako ne možete doći do ovih odijela, onda kupite štofa u što većim količinama za pravljenje oficirskih odijela. Ovu stvar smatrajte kao veoma hitnu. Stofa kupite svakako pa makar i došli do gotovih odijela.

Mi smo vam već nekoliko puta pisali o potrebi papira za umnožavanje, kao i drugih vrsta papira te o fotografskom materijalu. Požurite sa nabavkom svih potreba koje mi naručimo.

Drug Miirko neka smjesta preda sve stvari Mjesnom komitetu i neka sa prvom grupom dođe k nama.

Sa drugarskim borbenim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

POKRAJINSKI KOMITET
Komunističke partije Hrvatske
za Dalmaciju
*Stevo*²

BROJ 67

NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 26. KOLOVOZA 1942. KOMANDANTU NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU DA UPUTI DVA BATALJONA KOJA CE UCI U PRVU DALMATINSKU BRIGADU KOJA SE FORMIRA¹

Stat)

IV. Operativne Zone

Br. ....

26. augusta 1942

Komandantu Odreda za Srednju Dalmaciju

- \ 1. Po nalogu V. Š. osniva se I. Dalmatinska Udarna Brigada.²
- \ 2. U sastav te Brigade ućiće:
  - a) Jedan bataljon Odreda za Sjevernu Dalmaciju.

¹Andrija Božančić

²Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 8/4, k. 1490.

³Vidi dok. br. 68, 70, 75 i 90.

b) Jedan Bataljon iz Južne Dalmacije.

c) Dva bataljona Odreda za Srednju Dalmaciju.

Svaki bataljon mora da ima najmanje 200 boraca.

3. Zadatak nam je da se Brigada formira u najkraćem roku što je moguće. U tu svrhu izvrši raspodjelu snaga na tom sektoru na taj način, da se u roku od tri dana, bez ikakvog gubitka ili opasnosti mogu povući oba bataljona Odreda za Srednju Dalmaciju sa toga terena.

4. Uputit ćeš ih u sela Golinjevo—Pothum—Vržerala.

5. Svim snagama nastoj da se čim prije uspostavi veza sa Južno-Dalmatinskim bataljonom, kako bi im se omogućilo izvršenje zadatka, koja im postavljamo u ovom naređenju, koje ti prilažemo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar :

Komandant :

BROJ 68

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 26. KOLOVOZA 1942. ŠTABU BATALJONA »JOSIP JURČEVIĆ« DA UPUTI DVIJE CETE KOJE ĆE UČI U PRVU DALMATINSKU BRIGADU KOJA SE FORMIRA¹

Statb

IV. Operativne Zone

Br.....

26. augusta 1942

Štabu Bataljona »Josip Jurčević«

1. Po naređenju V. Š. N. O. P. i D. V. Jugoslavije od partizanskih snaga naše Zone treba da se formira jedna Udarna Brigada.² Smisao Brigade jeste da se odvoji od svoga terena i da postane sila koja će udarati gdje god se pokaže potreba borbe u našoj Zoni ili van nje.

2. U sastav te brigade uće slijedeći bataljoni :

a) Jedan bataljon Odreda za Sjevernu Dalmaciju.

b) Dva bataljona Odreda za Srednju Dalmaciju.

c) Jedan bataljon od partizanskih snaga Južne Dalmacije.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/4, k. 1490.

² Vidi dok. br. 67, 70, 75 i 90.

Stab
IV. Operativne Zone
Br.....
26. augusta 1942

Stabu Bataljona "Josip Jurčević"

1. Po naredjenju V. S. M. O. Z. P. i D. V. Jugoslavije od partizan-
skih snaga naše Zone treba da se formira jedna Udarana Brigada.
Smisao Brigade jeste da se odvoji od svoga terena i da postane sila
koja će udarati gdje god se pokaže potreba borbe u našoj Zoni ili
van nje.

2. U sastav te brigade uće slijedeći bataljoni:

- a) Jedan bataljon Odreda za Sjevernu Dalmaciju.
- b) Dva bataljona Odreda za Srednju Dalmaciju.
- c) Jedan bataljon od partizanskih snaga Južne Dalmacije.

3. U tu svrhu Stab Bataljona "Josip Jurčević" mora da
izabere dvije dobre čete sa najmanje 200 drugova ukupno.

Ovih 200 drugova ne treba mješati sa 150 drugova koje
treba odvojiti za sastav I. Proleterske Brigade, a za koje ste do-
bili naredjenje 14. VIII.

4. Odmah po primitku ovoga naredjenja novo formirani
Južno Dalmatinski bataljon za Udaranu Brigadu treba da se kre-
ne na put i u najbržim maršem dodje do Livanjskog polja. Naše sna-
ge Odreda za Srednju Dalmaciju nalaze se u Lovrađu i Studencima,
i ako ne bude nikakove promjene, taj će bataljon tamo uhvatiti vezu.

5. Ako se do sada još nisu uputili 150 drugova za I. Pro-
letersku Brigadu, neka se obe grupe od 350 drugova upute zajedno.
Ako neprijatelj momentalno vrši ofanzivu sa južna smjera-
ma k na Biokovo, neka se istim smjerom upute i prebace na sjevernu stranu
na Imotske krajine svi drugovi Južno-Dalmatinskog bataljona "Josip
Jurčević", u koliko to neće ometati daljnem dobrom razvitku parti-
zanskog pokreta u tom iz kraju. Ako postoje uslovi za sigurno održa-
nje ostataka naših boraca na k Biokovo, neka ostanu, u protivnom
slučaju neka se svi upute u smjeru Livanjskog polja, jer je naš osnovni
zadatak, ne obrana bilo koje teritorije, nego čuvanje čistine snage
naše partizanske vojske.

6. Stab bataljona pobrinut će se da sa drugovima na put putje
podje i komara, tako da bi u cijelosti bila osigurana prehrana. Kre-
tanje mora biti dobro pripremljeno i vojnički organizovano, sa dosta
isturenim izvidnicama napred i na bokovima, kao i sa zaštitnicama,
tako da se nebi desilo nikakovo iznenadjenje kroz teren, koji još
ima neprijateljskih elemenata u sebi.

7. Drugovi odredjeni za Proletersku Brigadu ne trebaju
biti naoružani. Drugovi za odredjeni za Dalmatinsku Udaranu Brigadu
moraju sobom ponjeti oružje i municiju.

8. Sa drugovima neka se upute ovamo i Stab bataljona,
u svrhu sastanka sa predstavnikom našega Staba. Član našega Staba čekat
će Stab bataljona u Studencima ili Aržano. Zadatak sastanka bit će
upoznati drugove sa novim zadacima, ispitati i odrediti daljni raz-
vitak partizanskog pokreta u Južnoj Dalmaciji.

9. Sa drugovima koji ostanu na Biokovo neka ostane jedan
iz ili dva iz Staba bataljona, koji će privremeno rukovoditi s njima.

10. Stab bataljona treba da se pobrine za rukovodstvo
novo formiranog bataljona za Udaranu Brigadu.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Politički komesar:

Komandant:

3. U tu svrhu Stab Bataljona »Josip Jurčević« mora da izabere dvije dobre čete sa najmanje 200 drugova ukupno:

Ovih 200 drugova ne treba mješati sa 150 drugova koje treba odvojiti za sastav I. Proleterske brigade, a za koje ste dobili naređenje 14. VIII.³

4. Odmah po primitku ovoga naređenja novo formirani Južno Dalmatinski bataljon za Udarnu Brigadu treba da krene na put i da najbržim maršem dođe do Livanjskog polja. Naše snage Odreda za Srednju Dalmaciju nalaze se u Lovreću i Studencima, i ako ne bude nikakove promjene, taj će bataljon tamo uhvatiti vezu.

5. Ako se do sada još nisu uputili 150 drugova za I. Proletersku brigadu, neka se obe grupe od 350 drugova upute zajedno.

Ako neprijatelj momentalno vrši ofanzivu sa jačim snagama na Biokovo, neka se istim smjerom upute i prebace na sjevernu stranu Imotske krajine svi drugovi Južno-Dalmatinskog bataljona »Josip Jurčević«, u koliko to neće ometati daljnem dobrom razvitku partizanskog pokreta u tom kraju. Ako postoje uslovi za sigurno održavanje ostataka naših boraca na BiokovU) neka ostanu, u protivnom slučaju neka se svi upute u smjeru Livanjskog polja, jer lje naš osnovni zadatak, ne obrana bilo koje teritorije, nego čuvanje žive snage naše partizanske vojske.

6. Stab Bataljona pobrinut će se da sa drugovima na put pođe i komora, tako da bi u cijelosti bila osigurana prehrana. Kretanje mora biti dobro pripremljeno i vojnički organizirano, sa dosta isturenim izvidnicama napred i na bokovima, kao i sa zaštitnicama, tako da se ne bi desilo nikakovo iznenađenje kroz teren, koji još ima neprijateljskih elemenata u sebi.

7. Drugovi određeni za Proletersku Brigadu ne trebaju biti naoružani. Drugovi određeni za Dalmatinsku Udarnu Brigadu moraju sobom ponijeti oružje i municiju.

8. Sa drugovima neka se uputi ovamo i Stab bataljona, u svrhu sastanka sa predstavnikom našega Štaba. Član našega Štaba čekat će Stab Bataljona u Studencima ili Aržano. Zadatak sastanka bit će upoznati drugove sa novim zadacima, ispitati i odrediti daljni razvitak partizanskog pokreta u Južnoj Dalmaciji.

9. Sa drugovima koji ostanu na Biokovu neka ostane jedan ili dva iz Štaba bataljona, koji će privremeno rukovoditi s njima.

10. Stab bataljona da se pobrine za rukovodstvo novo formiranog bataljona za Udarnu Brigadu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Komandant :

³ Vidi dok. br. 43.

MJESEČNI IZVJEŠTAJ MJESNOG KOMITETA KPH BOL OD 26. KO-
LOVOZA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH BRAC O OPĆOJ POLI-
TIČKOJ SITUACIJI I RADU U TOKU MJESECA SRPNJA¹

Mjesni Komitet
K.P.H. Bol

Okružnom Komitetu Brač

Mjesečni izvještaj za
juli 1942. g.

1. Opća politička situacija. Opće je narodno raspoloženje protiv okupatora i nepomirljivo prema tuđinu, koji guši slobodu i blagostanje naroda. O mjerama fašističkih okupatora protiv naroda i njihovih slugu ustaša, je sistematski izgladnjivanje naroda, prije sa svojim »dekima« a sada bez traga ikakvih deka, tako da je prehrana pučanstva teška i s posljedicama gladi i bolesti.

Djelovanje građanskih stranaka i pojedinih njenih predstavnika prema narodu je neaktivno.

Nastojanje partijske organizacije i stvaranje i jačanje Jedinственog Narodno-Oslobodilačkog fronta prema građanskim strankama, bilo je da se prišlo istaknutim ljudima bivših građanskih stranaka, kao i svim ljudima u mjestu, istaknuvši im potrebu borbe i našu zajedničku saradnju protiv okupatora, ustaša i četnika.

Naročitog terora sa strane okupatora nije bilo, jedino sa strane žandara i domobrana, bilo je patrohranja radi vojnih neposlušnika.

2. Jedinственi narodno-oslobodilački front:

a) **Narodno-oslobodilački odbor i njegove organizacije.** Narodno-oslobodilački odbor se sastoji od 7 članova i to: 2 člana iz bivšeg HSS-a, dva partijca, 2 naša simpatizera i jedna predstavica iz A. F. Z.

Rad narodno-oslobodilačkog odbora na područjima borbe bio je: spriječavanje odazivanja u **protunarodnooslobodilačku** vojsku, borba protiv špijuna i ustaša. Odbor je bio u uskoj saradnji sa partizanskim odjeljenjem koje je uspješno izvršio čišćenje i zastrašivanje i onako malobrojnih ustaša. Omogućivši u mjestu normalan, zdrav politički razvoj. Poslije poznatih akcija koje su poduzeli partizani u mjestu i okolici, dolazi na otoku talijanska kaznena ekspedicija, da pronade partizane otoka Brača. U mjestu Bolu dolazi talijanski kolonelo sa svojim štabom odakle upravlja sa operacijama na otoku. Narodno-oslobodilački odbor bio je na mjestu i upravljao sa svim mogućim potrebama, obavještenjima prilikom akcija Talijana tako da se nikome nije ništa dogodilo.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK SKH, ūlm 16/358—359.

Na političkom području N. O. Odbor propagira i zalaže se za pobjedu pravedne stvari domovinskog rata SSSR i slobodoljubivih naroda Amerike i Engleske kao i za oslobođenje naše zemlje od okupatora.

Na mobilizaciji partizana prilikom osnivanja čete bračkih partizana, kao i za južno dalmatinski bataljon² N. O. Odbor učinio je sve da omogućí mobilizaciju i prebacivanje partizana.

Na mjerama protiv društvenog ugnjetavanja, odnarođivanja i trovanja omladine poduzeto je sve, kako bi naša omladina imala mogućnosti da zna, da vidi i osjeti gdje je pravo mjesto svih rodoljuba. Naróito treba istaknuti da se nitko od pozvanih u ustašku protunarodnu vojsku nije odazvao.

Na mjerama protiv ekonomskog potlačivanja našeg naroda, Narodno-oslobodilački odbor nastoji svim mogućim sredstvima da pomogne narodu kod prehrane, bilo s akcijama protiv rekvizicije, sa strane okupatorske vlasti, bilo s akcijama partizana o rekviziciji ulja, ribe i hrane od špekulanata. Odbor je podijelio narodu oko 1.435 litara ulja.

Unutar Narodno-oslobodilačkog odbora organiziran je N. O. Fond, koji ima zadatak da prikuplja doprinose za partizansku vojsku, i da je snabdjeva svim potrebnim sredstvima. Rad je organiziran tako da svi odbornici imaju podijeljene dužnosti na prikupljanju priloga za partizansku vojsku. Blagajnik, skladištar vodi sve knjige koje su po potrebne za uredno vođenje blagajne i skladišta N. O. Fonda. U Narodno-oslobodilački fond ulazi i sva roba i vrijednost, koja se zaplijeni po partizanskoj vojsci, udarnoj grupi itd. na teritoriju narodno-oslobodilačkog odbora.

Kroz ovaj mjesec iz N. O. Fonda izdano je za I. vod čete bračkih partizana sljedeće: Novca 3720 Kn., hrane: 414 kg, kompleta sprema i oprema za 12 partizana.

U organizacijama Jedinštenog Narodno-oslobodilačkog fronta radi dva partija u N. O. Odboru) a jedan u Savezu mlade generacije.

b) **Savez mlade generacije.** U organizaciji S.M.G. ima 45 članova. U Odboru je izabrano 6 članova, i to 5 SKOJ-vaca i jedan simpatizer. Politički sastav njegovog članstva jeste aktivnih skojevaca 8, neaktivnih 1 simpatizera 30. S. M. G. je osnovan pri kraju ovog mjeseca.

c) **Antifašistički front žena.** U ovom mjesecu bio je usmjeren rad na organiziranju A. F. 2. U Odbor je ušlo 5 žena. Kako je sav rad na organizovanju žena bio prilično zapostavljen, to je teže išlo i sa A. F. 2. U ovom mjesecu A. F. 2. nije dobio na dužnost neki konkretni zadatak.

3. **Stanje partijske organizacije** je sljedeće: Partijaca imade 13, kandidatske i simpatizerske grupe nijesu bile organizirane. U sastav mjesnog komiteta ulazi 5 članova. Rad je podijeljen unutar komiteta tako, da su 2 člana otpala na rad izvan mjesta, jedan kod mjesnog partijskog rada, jedan kod SKOJ-a i jedan kod udarne grupe.

² »Josip Jurčević«

Posebni partijski kursevi, referata i izdanja kao i teoretskog rada kod jedinica nije bilo, ukoliko se na redovitim potrebnim sastancima jedinica nije raspravljalo o najnužnijim problemima.

Partijskih kazni i disciplinskih mjera protiv partijaca nije bilo.

U unutarnjim partijskim odnosima ne postoji frakcionašenja, intrigiranja ni ličnih sukoba.

Razdioba partijskog propagandnog materijala je takova da je jedan partijac dobio na dužnost da prati i nadzire rad oko razdiobe i kolanja partijskog materijala. Čitanje se odvija redovito i normalno. Za naknadu materijalnih izdataka za literaturu do sada se je sakupljalo samo od partijaca i SKOJ-a. Partijski materijal koji komitet ima na raspolaganju od novijih izdanja: »Biografija Staljina«, »Kratka povijest Boljševičke Partije«. Prilažemo popis literature koja je od prošle godine prikupljena i čitana od svih simpatizera i članova K. P.

Partijska tehnika nije do sada bila naročito razvijena.

4. **SKOJ.** Organizaciono stanje SKOJ-a je slijedeće: aktiv 8 članova, odgojna grupa 7, Mjesni komitet sastoji se od 5 aktivista. Formirana je udarna grupa od 7 članova.

Rad u opće: SKOJ održava sve veze sa ostalim mjesnim organizacijama na otoku i s drugim otokom, koje su potrebne mjesnim organizacijama. SKOJ je ostvario savez mlade generacije.

5. **Narodna pomoć.** Odbor narodne pomoći sastoji se od 5 članova i to: jednog partijca, i kandidatal, 1 simpatizera i 2 člana bivše HSS. Rad na prikupljanju narodne pomoći vode odbornici preko svojih sakupljača. Stanje blagajne N. P. za juli je: primitak 3.950 Kn., izdatak: 2.300 Kn.

Stanje skladišta: za juli je: primitak ništa, izdatak 16.180 kn.

Broj žrtava reakcije (u ilegalu) je 43.

(Svi ovi su vojni neposlušnici).

Izdatak N. P. išao je sav za potrebe partizana. Naročitih potreba za žrtve reakcije nije bilo.

6. **Akcije.** 30/VI jedna udarna grupa u dogovoru sa komandom čete B. P. napala je jednu domobransku patrolu.³ Jedan žandar je na mjestu ubijen, jedan lakše ranjen. Zaplijenjene su dvije puške, 86 metaka. Izvedene su neke manje akcije ekonomske naravi.

7. **Obavještajna služba.** Do sada obavještajna služba nije bila organizovana. Drugovi su obavještavali o svemu što je bilo potrebno znati da se prati rad klasnog i narodnog neprijatelja. Naročitih, širih obavještenja nije bilo, nego samo lokalne naravi.

³ Vidi dok. br. 15.

8. Članarina i materijalni prihodi. Članarina se do sada obračunavala redovito, osim ovog mjeseca koja se u zakašnjenju šalje sa ovim izvještajem. Do sada se davao O. K. cjelokupan iznos partijske članarine.

S borbenim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Bol, dne 26/VIII 1942. g.

Za Mj. Komitet K. P. Bol

Niko

BROJ 70

NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 27. KOLOVOZA 1942. ŠTABU SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA ZA DEJSTVO U BUKOVICI I PRIMORJU I ZA FORMIRANJE NOVOG DRUGOG BATALJONA ZBOG ODLASKA 1. BATALJONA U SASTAV 1. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE¹

Stab

IV. Operativne Zone

Br. 458/42

27 augusta 1942

Štabu Odreda za Sjevernu Dalmaciju

1. Šaljemo Vam druga Despota Vladu, oficira pri ovome Štabu, koji će Vas usmeno informirati o organizovanju Udarne Brigade.²

2. Zajedno s njim i sa drugom Bajerom,³ ako je još na tom terenu, postaviti ćete pitanje načina daljnje rada po novim uslovima. Osnovni zadatak se sastoji u slijedećem:

a) pretvoriti bataljon »Branka Vladušića« u stvarno partizanski pokretan bataljon. Razbiti u njemu dosadašnji način vođenja borbi na pozicijama.

b) Razviti partizansku djelatnost stvarno u Sjevernoj Dalmaciji, što znači temeljito proučiti mogućnost prebacivanja čitavoga bataljona na teren Bukovice i na samo Primorje. Očito je da se više ne može to izvršiti onim istim načinom, kao što je to bilo moguće do sada. U ovim otežanim uslovima to se neće moći izvršiti bez veće i brže pokretljivosti vojske, a i gipkosti same komande. U svakom slučaju više se ne smije

* Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11/4, k. 1490.

² Prve dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 6, 7, 68, 75 i 90.

³ Ivan Amulić

desiti da Štab Odreda ostane daleko u Velebitu (Rišta) rastavljen od svojih jedinica. Štab Odreda treba da postane potpuno pokretan, a u daljnjoj pozadini može da ostane jedan dio kancelarije i tehničkog aparata.

c) Ne zapustiti teren Tromede, ali prestati sa dosadašnjom praksom u tom kraju. Jedinica zato određena mora pokazati više pokretljivosti, iznad svega mora više politički djelovati.

d) U najskorije vrijeme formirati drugi bataljon i time popuniti ispražnjeno mjesto I. Bataljona.⁴ Zato je već postavljena baza sa onom četom u Primorju.⁵ Ako je ikako moguće ona neka se razvije u bataljon i neka ostane na terenu Primorja. Tim bi postigli da se oba dva bataljona nađu u stalnoj djelatnosti u Sjevernoj Dalmaciji. Maniji dio u svakom slučaju mora da djeluje na terenu Tromede. Njihov zadatak osim vojničke i političke djelatnosti na tom terenu jeste i osiguranje otstupnice za eventualno povlačenje bataljona Bukovice i Primorja.

3. Pred Štab Odreda se ovo postavlja u općenitom obliku sa zadatkom da on ovo konkretizira i stvori realan plan, kojega će odmah ostvariti. O zaključcima najhitnije ćete izvjestiti ovaj Štab.

4. Jedan od najglavnijih zadataka jeste u što većoj mobilizaciji novih dobrovoljaca, koje ćete u masama upućivati nama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Komandant:

BROJ 71

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 27. KOLOVOZA 1942. PARTIZANSKIM PUNKTOVIMA MOSEC—SVILAJA—SOLIN—KAŠTELA—ROGOZNICA DA OD SVOJIH BORACA FORMIRAJU CETU ODNOSNO BATALJON¹

Stab

IV. Operativne Zone

Br. 456/42

27 augusta 1942

Partizanskim punktovima Moseć—Svilaja—Solun—Kaštela—Rogoznica

1. Dolazak Proleterskih Brigada u blizini Dalmacije, razvitak narodno-oslobodilačke borbe u čitavoj našoj zemlji i razvitak događaja i raspoloženja na terenu kojeg obuhvaćaju Vaši punktovi, nameću pred Vas

⁴ -Bude Borjan-

⁵ Primorska partizanska Četa

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/4, k. 1490.

zadatak podizanja borbe i partizanske vojske na viši stepen. Pokazuje se hitno potreba da se na tom terenu formira jača partizanska jedinica, koja će na sebe preuzeti sve zadatke, koji se pred narodno-oslobodilačku borbu nameću.

2. U tu svrhu formirat ćete u najkraće vrijeme od svih partizanskih snaga i od novih dobrovoljaca sa čitavog tog terena jednu četvu, sa perspektivom da se brzo razvije u bataljon. To ćete uraditi na način da svaki punkt prikupi u svom kraju što veći broj dobrovoljaca i da se svi prikupe na Moseću. Na punktovima neka ostane minimalni broj drugova, koji su nužni za kurirske veze i pratnju. Svo ljudstvo koje se mobilizira na Svilaji, Ogorju, Mučkoj općini, Solinu, Kaštelima i Rogoznici uglavnom treba da ostane u tom bataljonu. Drugovi iz Splita i iz otoka neka budu i nadalje upućeni prema Dinari.

3. Svi partizani između Šibenika i Trogira (Rogoznički kraj) neka se prebace sa svim oružjem na Moseć, ostavljajući na terenu dva-tri druga za vezu.

4. Puškomitraljez sa solinskog punkta neka također bude dodijeljen bataljonu.

5. Za komandira novoformirane čete imenuje se drug Duje Bašić, za političkog komesara drug Bereta.²

6. Uz organizaciju čete — Bataljona treba neprestano nastaviti sa akcijama. Pred Vas se postavljaju slijedeći glavni zadaci:

a) zasjede na cesti Split—Sinj i Split—Trogir, rušenje tih cesta, rušenje pruge i bacanje vlakova sa šina. Rušenju cesta treba prići sistematski i izdržati na tom poslu do kraja. Cilj je onemogućiti neprijatelju da upotrebljava ceste za eventualno nadiranje prema središtu kraja koje Vi oslobodite.

b) Likvidacija žandarmerijskih stanica na Muću i Lećevici.

c) Čišćenje kraja od špijuna i izdajica.

7. Naročito Vam je zadatak da sa najmanje dva voda budete prislonjeni na Svilaju, tako da Vam je u svakom momentu osigurana odstupnica pri eventualnom napadu neprijatelja sa više snaga i sa više strana. Da bi put preko Svilaje, koji i inače za partizanski pokret ima velikog značaja, osigurali do kraja, pošto poto treba pridobiti ili političkim ili vojničkim sredstvima selo Otišić za sebe.

8. Nastojat ćete da stupite u što bližu vezu sa krajem oko Drniša i otuda ćete izvući više boraca i oružja.

9. Komanda čete dužna je da nas redovno i svestrano izvještava. Izvještaje treba slati najmanje jedan put sedmično.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
*Jordan*³ v. r.

Komandant:

(M.P.)

² Ante Beretin, poginuo od bombardiranja u Kuli — Postinja, kao politički komesar Mosečkog bataljona u studenom 1942. godine.

³ Ivica Kukoč

BROJ 72

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 28. KOLOVOZA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKOJ OFANZIVI NA PODRUČJU JUŽNODALMATINSKOG NOP ODREDA¹

STAB IV OPERATIVNE ZONE

Br. 461/42

28 avgusta 1942.

VRHOVNOM ŠTABU

Prema jutrošnjim dobivenim izvještajima od Štaba bataljona »-Josip Jurčević«, neprijatelj je poduzeo ofanzivu širih razmjera prema Biokovu i Zupi tj. operativnom području Južnodalmatinskog odreda.² Prema ovim podacima neprijatelj je poduzeo pokrete od Vrgorca, Makarske, Zadvarja i Imotskog u cilju da očisti prostor između Imotskog i mora od naših partizanskih jedinica.

Našim jedinicama na ovom području izdato je naređenje kako da postupe u ovoj situaciji. Preporučeno im je da prepadima i zasjedama zadrže, odnosno uspore nadiranje Talijana i ustaša, a naročito Talijana koji jačim snagama nadiru od Vrgorca ka Zupi i od Zadvarja ka Zagvozdu. Ovakvim načinom dejstva omogućiće se prebacivanje onog dijela partizana Južnodalmatinskog odreda koji je namijenjen za I proletersku brigadu, kao i 1 bataljona³ koji je određen za I dalmatinsku brigadu.

O situaciji na ovome području obavijestili smo I proletersku brigadu i I hercegovačku brigadu. Naročito je naglašeno Hercegovačkoj brigadi da se jače angažuje prema Imotskome i komunikaciji Imotski—Široki Brijeg, te da na taj način vezuje za sebe što jače neprijateljske snage Imotskog garnizona i olakša situaciju ovih naših jedinica.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

*Jordan*⁴

(M.P.)

Načelnik štaba

*Terzić*⁵

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 57/2, k. 1490A.

² To je završna faza operacije »Albia« koja je otpočela 16. kolovoza i završena 2. rujna. Vidi dok. br. 73, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282 i 283. To je bilo područje Južnodalmatinskog bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 52, napomenu 2.

³ Bataljon »Jozo Jurčević«. Imao je je tada oko 720 boraca, dobrim dijelom s otoka i s područja Biokova. Uslijed neprijateljske ofenzive, a po naređenju Štaba Četvrtre operativne zone, bataljon se prebacio na područje južno od Livna. Na Biokovu je ostala četa «Vid Mihačević» s oko 160 boraca. Od ostalih 530 boraca formirana su dva bataljona: jedan, s oko 200 boraca, ušao je u sastav Prve dalmatinske udarne brigade, a drugi, s oko 170 boraca, u sastav Trećeg odreda Četvrtre operativne zone. Preostali borci određeni su za Prvu proletersku brigadu.

⁴ Ivica Kukoč

⁵ Velimir Terzić

BROJ 73

PISMO ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 28. KOLOVOZA
1942. ŠTABU HERCEGOVAČKE BRIGADE DA SE JACE ANGAŽIRAJU
PREMA IMOTSKOM JER JE NEPRIJATELJ PODUZEAO OFANZIVU NA
JUŽNODALMATINSKI ODRED¹

Štab

IV. Operativne Zone

Br. 462/42

28 augusta 1942

Štabu Hercegovačke Brigade

Primili smo Vaš izvještaj od 26. VIII adresovan Južno-Dalmatinskom Odredu.² Upoznati smo sa situacijom kod Vas, kao i na operativnom području našeg Južno-Dalmatinskog Odreda. Vama je sigurno poznato da je neprijatelj poduzeo koncentričnu ofanzivu većih razmjera³ prema ovome našem Odredu u cilju da očisti prostor između Imotskog i Vrgorca od partizanskih jedinica. U ovoj ofanzivi prema našem odredu učestvuje i Imotski garnizon pojačan sa ustašama i Crnim legijama. Situacija našeg Odreda dosta je teška, čak i vrlo ozbiljna. U ovakvoj situaciji Vaša je dužnost, po našem mišljenju, u interesu saradnje i koordinacije borbe na tome području, da odmah intervenišete i da se što jače angažujete prema Imotskom u cilju vezivanja neprijateljskih snaga za sebe, te da im na taj način onemogućite akciju ka jugu prema Župi i Turiji, kuda je ovaj garnizon uputio svoje snage. Takođe Vi bi trebali da presečete komunikaciju Imotski—Široki Brijeg i Imotski—Posušje i da se jače angažujete na ovome pravcu, te da na taj način onemogućite neprijatelju Běobraćaj sa Širokim Brijegom i Mostarom, sprečavajući mu dolazak pojačanja. Vaša saradnja sa našim Južno-Dalmatinskim Odredom treb? da bude stalna i neprekidna, obavještavajući se redovno o svima promjenama u situaciji. Vezu sa nama održavajte, kao i do sada Vam poznatim pravcem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Načelnik Štaba:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg br 12—1/4, k, 1490.

² Odnosi se na Južnodalmatinski bataljon »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 52 napomenu 2.

³ Odnosi se na operaciju »Albia«. Vidi dok. br. 72, 170, 178, 196, 197, 204, 208 209, 210, 274, 282 i 283.

BROJ 74

IZVJEŠTAJ BRANKA BERIĆA OD 28. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O POLITIČKOJ SITUACIJI U KNINSKOJ KRAJINI¹

Sinobad Nenad i drugovi²

STABU IV. OPERATIVNE ZONE

Izvjestaj o radu.

Za ovo kratko vrijeme od kako se nalazimo u Dinari dobili smo približnu sliku političkog stanja obzirom na sela Kninske Krajine. Moramo priznati da su rezultati rada koliko našega toliko i drugih drugova veoma dobri. Poboljšanju situacije po selima doprinijeli su osim nas naročito drugovi Damjanović Dušan i Popović O. Dušan. Ovo naročito važi za sela kosovske doline, koja su u vremenu prije našeg dolaska zavedeni propagandom narodnih izdajica, zauzeli bili jedan neprijateljski stav prema Narodno-oslobodilačkom pokretu. Do sada se uspjelo i to da se je dobila veza sa nekolicinom četničkih komandira i da su ovi obećah punu saradnju, a neki su obećah i ponudili su da će izvršiti stanovite akcije u koliko se to od njih bude tražilo. Situacija u selu Golubiću isto tako je dobra, obzirom na raspoloženje naroda, samo što se u tom selu nalazi četnički bataljon³ sastavljen većinom od izbjeglih Ličana i Bosanaca, pa je teror dosta velik. Pored svega toga Nenad Sinobad je uspio, da sa nekolicinom ljudi održi sastanak u samome selu Golubiću. Sa selima koja gravitiraju ka Bukovici kontakt nije još uspostavljen. To su međutim sela na koje Vlade Novaković ima veliki upliv, pa u koliko nam uspije da se sa njime sporazumjemo to će rad u tim selima biti veoma lak, a u koliko ne morat će se tražiti drugi put. Nemamo još izvještaja da je primio naše pismo.

Inače u radu imamo malih nezgoda, koje sam rad na terenu otežavaju. Berić Branko i Monti Ante leže bolesni od malarije, tako smo za sada bili ograničeni u pogledu političkog rada na terenu na Sinobada, Bjegovića i Jovića. Bjegović i Jović upravo su se vratili iz kosovskih sela u kojima su ponovno imali sastanak sa pojedinim ljudima i sa kojima su utanačili da organizuju po selima određen broj ljudi, koji bi se imah prebaciti u Dinaru. U kojem vremenu će ti ljudi uspjati da to organizuju to se ne može reći. Nezgodna je stvar što se niko od nas ne može da zadrži u pojedinom selu dugo vremena, jer patrole Bosanaca (ljudi Mane Rokvića)⁴ neprestano krstare po selima, pa je zadržavanje dosta opasno.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 29—7/4, k. 1490A.

² Odnosi se na grupu oficira zarobljenih u štabu četničkog puka Paje Popovića, koji su se zatim opredijelili za NOP. Vidi dok. br. 56, napomenu 7.

³ i⁴ Odnosi se na Drvatsko-petrovački četnički odred pod komandom Mane Rokvića.

Kadi lakomislenosti odnosno neopreznosti a i radi pojačane kontrole sa strane ovih četnika uhvaćena su nekidan dva druga iz Dinarskog Punkta i to ekonom punkta Prijić Momir i drug Srećko Jaramaz. O njihovoj sudbini još se do danas ne zna ništa, a uhvaćeni su u njihovim vlastitim selima od patrola sastavljenih od ljudi Mane Rokvića. Napominjemo, da su četnici sada bacili u svako selo po 15 bosanaca, jer nemaju povjerenja u domaće ljude sumnjajući u njih da oni isti sprovode nas i partizane i da održavaju s nama vezu. Pri ovakvoj situaciji veza kao i rad jako su otežani. Ipak pored sve opasnosti danas je upućen u pravcu sela Zagrovića i Padene drug Bogdan Ljaković da po mogućnosti dobije vezu sa pojedini ljudima iz th krajeva i da ispita raspoloženje naroda, a kao glavni zadatak da se sastane sa Vladom Novakovićem. Hoćeli sretno stići i hoćeli Novakovića tamo naći to je teško reći.

Prema dobivenim obavještenjima u selu Golubiću nalazi se sada bataljon četnika, koji je sastavljen od 180 bosanaca, nešto ličana i ostalo je prisilno mobilisano iz domaćih sela. Ta se prisilna mobilizacija vrši svako 15 dana, tako da se ljudi mjenjaju. Narod počinje da uviđa čemu to sve vodi ali još nema odvažnosti da se otvoreno suprotstavi svemu tome, jer su represalije za svakog buntovnika kao i za odbjegle — prema njihovim porodicama velike i teške. Prema ovakvoj situaciji rad na sakupljanju ljudi je otežan, ljudi oklijevaju da bježe od kuća premda su privrženi stvari.

U koliko se saznaje u Kninu sada ima 3—4000 Italijanskih vojnika. Sto se tiče utvrđenja grada vjerovatno je Stab dobio od Dinarskog Punkta kartu na kojoj su predstavljena sva utvrđenja.

O rezultatima organizacionog rada Dobrovoljačke Vojske za sada se ne može još ništa konkretno izvijestiti, jer su obzirom na prilike još samo u toku pripremni radovi, odnosno propaganda, razgovori i pregovori. Raspoloženje naroda prema Narodno-oslobodilačkoj borbi svakog dana je to bolje.

Nadalje se izvještava da su četnici od ljudi oduzeli oružje u većini sela i da se to oružje drži po bataljonima odn. bataljonskim štabovima, tako da i u slučaju da se ljudi i kad se budu prebacivali u Dinaru dolazit će bez oružja.

Pitanje prehrane ljudstva je isto tako veoma teško pitanje, jer je žetva ove godine u Kninskoj Krajini uslijed suše podbacila, tako da je samo pitanje prehrane ljudstva Dinarskog Punkta dovedeno u pitanje, a povećani broj ljudstva bilo bi nemoguće prehranjivati.

Mislimo, da je nužno da sve ovo Stab ima u vidu i da shodno tome nađe načina kako da se postupi i na koji način da se sve te poteškoće savladaju.

28. avgusta 1942. god.

Administr. član,

Clan grupe,
*Berić*⁵

⁵ Branko Berić

BROJ 75

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SJEVERNODALMATINSKOG
NOP ODREDA OD 29. KOLOVOZA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERA-
TIVNE ZONE O POLITIČKOM RADU NA TERENU I UPUĆIVANJU
BATALJONA »BUDE BORJAN« U SASTAV 1. DALMATINSKE
BRIGADE¹**

STAB
SJEVERNO DALMATINSKOG
NARODNO OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
Br. 52/111
Dne 29-VIII 1942

Štabu IV-e Operativne Zone

Izveštaj politikoma:

Naši bataljoni zadnje vrijeme popravili su se toliko, da mogu biti ravni mnogim bataljonima drugih partizanskih Odreda.

Odmor i bolja hrana djelovali su tako dobro, da su se partizani sto na sto promjenili, a da ne govorimo o tome koliko je koristio politički rad, koji se intenzivno provodio kroz cijelo vrijeme odmora. Našim bataljonima povratila se je stara snaga oplodena prekaljenošću, većom sviješću i odgovornošću, kao i disciplinom.

Na 23 augusta t.g. bataljon »Bude Borjan« učestvovao je kompletan na priredbi, koju je upriličila grupa pjevača i diletanata istog bataljona. Na toj priredbi učestvovala su mase i omladina iz svih okolnih sela Srba, koji su grupa po grupa sa crvenom zastavom dolazili na priredbu. Predpostavlja se da je na zabavi učestvovalo osim vojske oko 800 civilnih osoba, među kojima se naročito isticala omladina i pioniri. Partizani i mase bili su tako oduševljeni sa pjesmama, recitacijama pojedinačnim i horskim, kao i prikazima, da su naši priređivači morali skoro svaku stvar dva, pa čak i tri puta ponoviti. Od civilnog stanovništva bezbroj puta su se čule parole: «Živio ljubljeni drug Staljin, Veliki Sovjetski Savez, Crvena Armija, drug Tito, naši partizani, Dalmatinski partizani i partizani bataljona »Bude Borjan«. Masa je tako gromko ponavljala parole, koje su odjekivale kotlinom Srba. Nakon priredbe do pola noći trajalo je veselje uz kolo pjesmu i svirku.

Sutradan iza zabave dolazili su puni lonci mlijeka, base, voća, čarapa i košulja. Evo jedne epizode sa same priredbe: kada je jedan partizan recitovao pjesmu o »Seljačkoj torbi« (koja je na zahtjev masa bila tri puta recitovana) na riječi partizana, koji je recitovao: »O puško moja i torbo ti — vi ćete bitku dobiti« — jedan seljak oduševljen uzviknuo:

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 42/1—4, k. 1602A.

«Kako ne bi našim partizanima dali sve — daćemo im sve što im bude trebalo».

Na inicijativu druga Bajera,² a i vaše direktive, koja je stigla točno sat prije, nego što smo upriličili proslavu i komemoraciju godišnjice palih drugova u Sinju i u Sjevernoj Dalmaciji, održali smo svečanu proslavu, koja je vrlo lijepo uspjela. Šteta što na proslavi nisu učestvovala sve snage našeg Odreda, naime falile su dvije čete, koje su tada držale položaje. Svečanost je otvorio politikom Odreda, koji je prisutnim partizanima objasnio značaj toga dana i pozvao sve prisutne da jednom minutom šutnje odaju počast prvoborcima i najboljim sinovima Dalmacije, koji su herojski pali za slobodu našeg naroda. Nakon toga otpjevan je posmrtni marš palim žrtvama, čime je komemoracija završena. Odmah iza toga politikom Odreda govorio je partizanima o tome kako su se razvili naši partizani i pod kakovim su okolnostima započinjali borbu protiv okupatora. Osvrnuo se na ulogu Komunističke Partije, koja je dala najbolje svoje sinove, da dadu primjere našem narodu, kako se treba boriti za slobodu svoga naroda. Osvrnuo se je na unutarnje i vanjske prilike, istakao ulogu izdajnika i na kraju pozvao partizane da još čvršće i sa jačom snagom tuku okupatora i njegove sluge i da se približuju dani smrti krvave fašističke aždaje. Nakon druga politikoma govorio je drug Bajer predstavnik P.K., koji se je u snažnom govoru osvrnuo na sva aktualna pitanja i oduševio partizane, koji su mu nakon govora snažno aplaudirali. Poslije ovoga govorio je politikom bataljona »Branka Vladušića« i u svom govoru istakao mnogo važnih činjenica, a osobito o tome, kako će fašizam neminovno i ne za dugo biti srušen.

Na kraju je govorio predstavnik O.K. za Sjevernu Dalmaciju drug Zuvčić,³ koji je u kratkom govoru iznjeeo sve ono, što je Sjeverna Dalmatinska organizacija K.P. uradila da se podigne naša vojska i kakove je i kolike žrtve dala u pozadini.

Dakle, proslava je vrlo lijepo uspjela i u njoj su bile obuhvaćene sve tačke, koje su sadržane u vašoj naredbi povodom proslave godišnjice početka borbe u Dalmaciji.

Uputili smo bataljon »Bude Borjan« prema vašem naređenju u sastav 1-e Dalmatinske Udarne Brigade. Nadamo se, da će bataljon »Bude Borjan« ispuniti svoju zadaću i opravdati to časno mjesto, koje mu je dato.

Pošto se komandant ovog bataljona nalazi na višem oficirskom kursu, uputili smo za komandanta Udarne brigade druga Staničića,⁴ zamjenika komandanta Odreda, a za politkoma toga bataljona druga Kursar Franu zamjenika politikoma Odreda. Smatramo da je komandno osoblje »Bude Borjana« po kvalitetu dosta jako. Ako bude potrebno poslaćemo i bivšeg, tj. komandanta bataljona Stevu Perića, nakon toga što se vrati.

Partizani bataljona »Bude Borjan« sa oduševljenjem su primili vijest o tome da oni postaju Udarne bataljon. Dosadašnjeg zamjenika komandanta bataljona »Bude Borjan« uputili smo sa delegatima K.P., koji su

² Ivan Amulić

³ Marijan Zuvčić-Karlo

⁴ Mate Staničić

bili na savjetovanju u Primorje, da prikupe Primorsku četvu i sprovedu u sporazumu sa O.K. mobilizaciju novih snaga za naš Odred, da formiraju bataljon i da se sa svim naoružanim i nenaoružanim ljudima upute do štaba Odreda, da učvrstimo i naoružamo taj novi bataljon. Nakon toga situacija će biti jasnija i mi ćemo u vezi s njom urediti move zadatke toga bataljona. Vidjećemo gdje će on operisati ili u Bukovici ili u Primorju ili tamo i ovamo.

U zadnje vrijeme političko stanje u Bukovici se pogoršalo. Banditi su malo ojačali i zajedno sa većim okupatorskim snagama, terorihu neprekidno tamošnje stanovništvo. Za slučaj da se neke naše snage moraju uputiti dolje, moramo upozoriti da bi sa njihovom ishranom bilo vrlo teško, jer se stanovništvo jako boji usljed terora okupatora. Intendant bataljona koga smo prije uputili dolje da prekupi nešto hrane i da organizira magazin nije u tome uspio ništa. Neki njegovi pomagači kažu da se više nisu mogli dolje održati, te su se uputili do nas. Ponovno smo sa delegatima uputili neke naše drugove, koji će poraditi na pitanju ishrane, tj. organizirati makar izvjesne količine hrane, s kojom bi se mogle održati naše jedinice prilikom boravka u Bukovici.

Nadamo se, da ćemo danas-sutra moći dobiti preostatak oružja koji se nalazi kod III-eg Ličkog Odreda, a isto tako, da ćemo uspjeti likvidirati sve poslove i uputiti se tamo, gdje je vašom naredbom bilo rečeno. Jedina poteškoća je zato, što su ličke snage zauzete oko Udbine, te ne mogu sada na naše položaje uputiti svoje snage.

Bolnica i ambulanta i dio naše radione ostaju na teritoriju Like na skrbi III-eg Ličkog Odreda.

Ovih dana dobili smo doktora Žunkovića⁵ u zamjenu za učiteljicu Belutti, koju je svojevremeno bila zarobila naša Primorska četa. Isto tako vodimo pregovore sa Italijanima za preostali dio njihovih zarobljenika, koji se nalaze kod nas, a koje mi namjeravamo dati za neke naše drugove sa robije i internacije, kao i za neke drugarice iz obitelji partizana. Među traženima drugovima nalaze se naši bolji drugovi, kao Petar Grubišić i nekoliko drugova iz Splita i okolice, koje je predložio drug Bajer predstavnik P.K. K.P.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :
*Marko Jurlin*⁶ v. r.

(M. P.)

Za komandanta:
Truta Ljubo v. r.

⁵ Dr Orest Zunković

⁶ Ante Jurlin-Marko

BROJ 76

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH DUBROVNIK OD 30. KOLOVO-
ZA 1942. KOTARSKOM KOMITETU KPH METKOVIĆ O REORGANI-
ZACIJI OKRUŽNOG KOMITETA, UPUĆIVANJU BORACA U JUŽNO-
DALMATINSKI BATALJON DOK NA PELJEŠCU ZADRŽATI JEDAN
VOD¹

Pelješac, 30. VIII 1942.

Drugarskom

KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.

Metković

Dragi drugovi,

Primili smo pismo P.K. od 31. VII 1942., kojim nas izvještava, da je P.K. po odluci C.K. izvršio reorganizaciju našeg okružja. Od sada Vi potpadate pod okružje Makarska. Vi ste sigurno o tome već obavješteli.

Po odluci P. K. na Pelješcu treba da ostane jedan vod partizana. Mi u tu svrhu šaljemo hitno pismo štabu bataljona preko našeg kurira iz redova drugova partizana, koji se nalaze kod Vas na Vašem terenu. Vas molimo da tom kuriru date sprovodnika, Vašeg čovjeka, **dobrog i pouzdanog**, jer je pismo **strogo povjerljivo i od velikog značaja za našu opću stvar**. Vaš drug je potrebit jer naši ljudi ne poznaju teren u pravcu štaba bataljona. Molimo Vas da odmah po primitku ovog pisma odredite čovjeka, kao preporučivo hitnost kao i važnost zadatka. Molimo da i ako još gore borbe traju da to ne može biti isprikom da se jedan ili dva čovjeka sa sigurnošću probiju do Štaba. Mi smo našem kuriru već preporučili da po nikakovu cijenu ovo pismo ne smije pasti u ruke neprijatelju. Čim bude teren čist poslaćemo još jednu grupu ljudi, koja treba biti prebačena u Štab bataljona. Jedan dio ljudi koji se nalaze u Neretvi i koji će biti popunjen sa ljudima koje smo tražili iz Štaba prebaciće se natrag na Pelješac. Ostali koji se nalaze u Neretvi biće prebačeni u bataljon. Budite u svemu pri ruci našim ljudima, koji trebaju ići tamo kao i onima koji se vraćaju na Pelješac.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
DUBROVNIK

² Ivan Mordin

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK SKH, film 16/277.

BROJ 77

**DIREKTIVE MJESNOG KOMITETA KPH PELJEŠAC OD 30. KOLOVO-
ZA 1942. SEKRETARIMA PARTIJSKIH JEDINICA ZA BUDUĆI RAD¹**

**SEKRETARIMA PARTIJSKIH JEDINICA NA PODRUČJU OVOG
KOMITETA**

Drugovi !

Osjeća se jaka zanemarenost u radu kod članova naše Partije.

Ne održavaju se redoviti sastanci jedinica. Ne vrši se dnevni praktični rad po raznim pitanjima N.O.O., N.O.F., N.P., SKOJ, žene, partizani; a opaža se i da se mala pažnja posvećuje političkoj i teoretskoj izgradnji članova Partije čija je naobrazba na vrlo niskom stepenu. Po pitanju članarine i ostalih priloga za partiju osjeća se zanemarenost.

Stoga Vam se daje u dužnost, uz Vašu **ličnu odgovornost**:

da se redovito, svakih 8 dana održavaju sastanci jedinica. Svaki pojedini partijac treba da dobije u dužnost jedan određeni sektor rada za kojeg treba da i odgovara. Svako najmanje neizvršavanje neka se najstrože kažnjava.

Na svakom sastanku jedna točka dnevnog reda mora biti posvećena čitanju i izučavanju partijske literature: Kratki kurs koji je izdao P.K., Marksizam-Lenjinizam, Projekt Ustava SSSR, Okružnice br. 3. i br. 4, 12 uslova za boljševizaciju Partije itd. Za primljenu literaturu Vi lično odgovarate.

Više pažnje treba posvetiti konspiraciji, koja je vrlo loša.

Partijska članarina i ostali prilozima za partiju kao N.P., koju ubiru sekretari jedinica, mora se plaćati svakog prvog u mjesecu. Svaki onaj koji nebi redovito plaćao članarinu nemože se smatrati partijcem jer je članarina jedan od uslova za članstvo u Partiji. Sekretari jedinica moraju najdalje do svakog 5-og u mjesecu sabranu članarinu dostaviti sekretaru M. K.

Članarina se određuje po ovoj skali:

- za prvu hiljadu dinara mjesečnog prihoda 1%,
- za drugu hiljadu dinara mjesečnog prihoda 2%,
- za treću hiljadu dinara mjesečnog prihoda 3%, itd. itd.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK SKH, film 16/439.

Neka se ovo shvati najozbiljnije i po ovom u cjelosti neka se postupi. Za svako neizvršenje najstrože ćete odgovarati.

Ovo pismo pročitajte i raspravite na prvom sastanku jedinice.

Sa našim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

30 - VIII - 1942

MJESNI KOMITET K.P.H.
PELJEŠKA
Sekretar Crni² v. r.

BROJ 78

IZVJEŠTAJ 1. PRIMORSKE CETE OD 30. KOLOVOZA 1942. ŠTABU SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA O IZVRŠENIM AKCIJAMA CETE U VREMENU OD 14. DO 30. KOLOVOZA 1942. GODINE¹

I. pr. četa.

Operativni izvještaj od dana 12/VIII-42. god. o izvršenim akcijama od 14/VIII-42. god. do 30/VIII-42. god.

15/VIII-42. Rekvirirali smo Zatonskim i Vodiškim špijunima manju količinu kukuruza. Istoga dana su četnici² i Talijani pošli u raciju za otaj kukuruz. Četnici kada su se približili našim položajima na njih se otvorila vatra, a zatim smo uhvatili vikati četnicima da se predaju narodnoj vojsci i da odlože oružje, tako da su razgovori s jedne i s druge strane trajali sat i po, za to vrijeme četnici nisu pucah samo Talijani, četnici su nam obećah da će stupiti snama na pregovore. Kada su Talijani to doznali oni su ji sutra dan razoružali i poslali ća.

16/VIII-42. Na večer, jedna desetina pošla je u Zaton, upala u kuću Ante Dodiga da ga ubije, i ta je akcija uspješno završila, dotični je ubiven, a sa šnjime je ubiven jedan vlajo koji je došao da se obuče u četnike.³

16/VIII-42. Na večer, jedan vod na dolačkim stanovima uz turističku cestu, rekvirirao je špijunima 72 glave sitnog blaga i 2 krave.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 17/1—3, k. 1492.

^{2,3} i⁶ Odnosi se na pripadnike antikomunističke milicije.

16/VIII-42. Dva voda su pošli sa drugovima političkim radnicima sa Fabom Mršom i Nikom Špirićem u selo »Putičajne«, održati zbor. Zboru su se odazvali svi seljaci iz dotičnog sela.

17/VIII-42. Na večer, pošla je čitava četa sa dotičnim drugovima u selo »Gaćezezi«, da održu zbor. Zboru se odazvalo čitavo selo.

17/VIII-42. U jutro je uhvaćen jedan špijun iz sela Vodica koji je skupa sa Talijanima nosio pušku kroz polje da traži partizane, on je ustreljen.

18/VIII-42. Ubijen je u selu Zatonu jedan Mijo Crnica.

18/VIII-42. Održan je zbor u selu Čisti (maloj), na kojem je prisustvovala cjela četa, a zbor je sazvaio drug Fabo i Špirić, u prisutnosti čete. Seljaci su na prvi moment se prepali, a zatim su opet došli na zbor.

21/VIII-42. Ubijen je jedan špijun cestar, na turističkoj cesti.

21/VIII-42. Jedna desetina upala je u kuću na periferiju sela jednog aktivnog špijuna, te je bio ubijen, a njegovo sve rekvirirano.

23/VIII-42. Uхватili smo Simu Brkovića, koji je bio naš kurir za vezu, a bio je imenovan za političkog komesara sela Kašića, dok je dotični 24/VII-42. predvodija Talijane u Sopanj da nas napadnu, gdje smo izgubili 5 naši drugova, dok je on primio od talijanske vlasti 1.500 lira. Kad smo ga uhvatili on je sve priznao, mi smo ga streljali.

25, 26, 27/VIII-42. Stupili smo u pregovore sa špijunima iz Zatonu i Vodica, koji su zagarantirali da neće više špijati, već da će nas pomagati.

25/VIII-42. Izvršena je akcija na pristaništu Martinska, na 6 crno košuljaca, među kojima se je jedan odmah predao, dok su tri mrtva, jedan ranjeni a jedan pobjegao/*

26/VIII-42. Na večer, ubivena su dva talijanska avijatičara u Vodica kod Hangara, dok je jedan ranjen.⁵

27/VIII-42. Pronađeno je kod neki špijuna na dolaškim stanovima, 6 pušaka, 600 metaka i nešto vojničke robe.

28/VIII-42. Na večer, održan je zbor u selu »Grabovci«, seljaci su se odazvali zboru.

29/VIII-42. Rekvirirano je blago jednog špijuna, ukupno 30 glava sitnoga i 2 krave na dolaškim stanovima.

Od dana 29/VIII-42. Priprema se u okolici velika koncentracija vojske, i nekoliko četa domaći dobrovoljaca.⁶ Kako saznajemo iz pouzdanih izvora, da će napraviti jednu raciju u kojoj će prisustvovati jedna divizija, s pomoću avijacije i brodovlja. Mi smo uzeli mjere opreznosti podijelili se na nekoliko grupa gdje se moramo skloniti, dok prijede ova najezda.

U Šibeniku, dana 23/VIII-42. Izvršena je akcija na kuću Pekas Milke, u kući je poginula ona, ćerka i još jedna špijunka koja je spavala u

* Vidi dok. br. 150, 199 i 200.

⁵ Vidi dok. br. 199.

njezinoj kući Trlaja Ruža. Dotične su bile najaktivnije za talijanske vlasti u vezi radi špijunaže. Istoga dana jedan Raslinski špijun koji je živio u Šibeniku, oblačio se u karabinjersku robu po noći, izvršen je prepad na njega te je teže ranjen.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
Ninić Ivo s.r.

Komandir
Drago Živković s.r.

BROJ 79

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG KOMITETA KPH HVAR KONCEM KOLOVOZA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA BRAC—HVAR O POLITIČKOJ SITUACIJI I RADU TOKOM KOLOVOZA¹

OKRUŽNOM KOMITETU ZA BRAC—HVAR

Izveštaj za mjesec VIII. 1942.

1. Politička situacija. Raspoloženje i sinpatije naroda spram N.O. borbe i Kom. Partije na području naše općine je relativno povoljno.

Veći dio narodnih masa stoji pod utjecajem naše politike i borbe dok izvjestan i mali dio naroda još uvijek stoji pod uplivom reakcionarnih, protunarodnih elemenata, ustaša i okupatora. Na raspoloženje naroda mnogo utječu događaji i prilike na Sovjetskom frontu, te borbe i uspjesi partizana u zemlji. Najviše na raspoloženje naroda utječe pritisak i teror faš. okupatora, koji pljačkaju kuće naših drugova i boraca, koji se nalaze u patizane, te hapse bilo kojeg člana obitelji drugova koji se nalaze u partizanskim odredima. Progone, hapse i premlaćuju svakoga koga špijuni prokažu. 10. ovog mj. iskrcalo se u Starigrad preko hiljadu talijanskih vojnika i karabinjera, koji su Starigrad potpuno blokirah postavivši oko mjesta mnoga mitraljeska gnjezda. Ova blokada trajala je punih 20 dana.²

Bez naročite legitimacije, koje su izdavali sami okupatori i njihovi agenti, nitko nije smio u mjesto ni iz mjesta za to vrijeme, dok su karabinjeri sa vojnicima, a predvođeni od žandara, pljačkah naše kuće,

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VH, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 52/612—613.

² Vidi dok. br. 204.

hapsili i premlaćivali naše drugove, potom ih internirali na Lapadu kod Dubrovnika.

Ovi fašistički zlikovci pucali su na jednog čovjeka i ranili ga na nekoliko mjesta. Posve je razumljivo što su ovim razbojništvom okupatori mnoge nesvjesne ljude zastrašili, a nekoje naše drugove, za kojima tragaju prisilili da se kriju van mjesta.

Na području naše općine ne postoje nikakve organizirane građanske političke grupe. Samo u jednom selu (Bol) ima jedan dio seljaka koji neće da se priključe Narodnom O. frontu. Zadojeni i zatrovani frankovačkom politikom i propagandom, te mržnjom protiv komunista. Jedna grupa bivših Jug. nacionalista stoje uz Narodno-oslobodilačku borbu, samo jedan mali broj (naročito gospoda i intelektualci) — neće da se aktivno angažiraju u borbi protiv okupatora. Bivših H.S.S-ovaca u našoj općini ima mali broj, koji nisu prišli ustašama. Ovi H.S.S-ovci saraduju u Nar. Odborima i u Sav. M. Generacije. Nijedna od ovih grupa nemaju u narodnim masama skoro nikakvog utjecaja. Mnogi od bivših nacionalista vrijeđaju se ako ih se naziva nacionalistima. Oni su se potpuno razočarali u svoje bivše vode i njihovu politiku.

Ustaše ujedinivši se sa okupatorima podigli su glave. Naročito dok okupatori progone rodoljube, ustaše su tada vrlo aktivni i kuražni. U samom Starigradu ima jedna grupa ovih izroda i izdajica naroda, koju će trebati čim uzmognemo nemilosrdno potpuno istrijebiti. Unatoč naših oštrih opomena i dalje služe ugnjetavanju i proganjanju našeg naroda. Potrebno je ovdje istaknuti činjenicu, kako u narodu prevladava mišljenje, da bi ludo i nesmisleno bilo upuštati se sa okupatorima, na ovom našem uskom prostoru, u otvorenu borbu, jer da bi nas u tom slučaju Talijani sa malo većim svojim snagama potpuno blokirali i uništili.

2. Jedinstveni Nar. Osi. Front

a) N.O.O. U prvom redu direktive koje su date u ovom pravcu, nisu bile pravilno shvaćene ni primjenjene, pošto smo se ograničili bili samo na rijetko sastajanje sa pojedinim H.S.S-ovcima i nacionalistima, koji su sa puno opreza i oklijevanja pristupali radu na stvaranju jedin. N.O. Fronta. U prvo vrijeme bio je formiran N.O.O. u kojem su ušli: član mjesnog komiteta Partije; predstavnik A.F.2. također član partije, predstavnik H.S.S.-a, te jedan jug. nacionalista. Djelovanje i rad N.O.O. sastojao se u agitaciji protiv fašizma i ustaša te izdavanju jednog letka, u kojem se je upozoravalo narod da neuzima iz ruku okupatorovih hranu opljačkanu od naših drugova, te jedan oglas plakatiralo u smislu zajedničkog obrađivanja i zasijavanja zemlje, te protiv krađe i pustošenja vinograda i šume.³ Međutim pristupilo se pravilnijem radu. Pozvali smo pismenim pozivom sve staleže na saradnju.

Formirane su staleške grupe, u kojima se izvršila i podjela rada: preraduje se vuna, nalaze se zemljišta i sjemenje za zajedničko zasijavanje i obradu.

³ Vidi dok. br. 80.

b) **Savez M. G.** U mjernu je okupljeno 142 člana, od kojih 8 članova nalaze se u internaciji. Od ukupnog broja članova S.M.G. je 107 SKOJ-eva i 35 HSS-ova. Djelovanje i rad S.M.G. sastoji se u organizacionom učvršćivanju i podizanju S.M.G. usmenoj agitaciji i propagandi, kidanju ustaških plakata, kažnjavanju nekih žena, koje su radile u prilog ustaša i okupatora.

S. M. G. organizovao je zajedno s partizanima čete Matija Ivanić politički zbor, u Bolu, na kojem je učestvovalo ogroman broj omladine. U Starigradu je omladina organizovala demonstracije protiv fašizma i okupatora a za jedinstveni N.O. front, u kojima je učestvovala cjelokupna omladina Starigrada, osim malog broja onih, koji su ustaški nastrojeni. Tom prigodom jedan omladinac je javno govorio o značenju S.M.G. i ulozi omladine u N.O. borbi.

c) Mladi pioniri uhvatili su jednu grupu djece (ustaške) gdje krađu grožđe u vinogradu jedne progonjene obitelji druga, koji se nalazi u partizanima. Pioniri su ih svezali tako vješto i držali ih, dok nisu obećali da više neće nikada nikome počiti u pomenuti vinograd. Jedan pionir za vrijeme blokade prenosio je revolver drugu koji živi u ilegalnosti, naišao je na okupatore koji su od njega tražili nek im posudi vreću za ugljen. Drug mu je odgovorio da ne može, jer mu se žuri. Talijan je posegao za vrećom u kojoj je bio revolver, pionir je šmignuo i odnio revolver na određeno mjesto.

d) **A.F.Ž.** U A.F.Ž. okupljeno je 25 žena. Sve ove žene su starije. Rad dosadašnjih A.F.Ž. sastoji se u agitaciji i okupljanju drugih žena u A.F.Ž. Žene su bile organizirale pred opć. zgradom demonstracije tražeći kruha. U ovoj demonstraciji učestvovala su mnoge žene. Uzroci, radi kojih A.F.Ž. nije postala masovnija organizacija, leže u pomanjkanju aktivnosti i borbenosti naših žena, što će se nastojati ukloniti.

3. Stanje Part, organizacije

Formirana je opć. ćelija, u kojoj su zastupljena sva sela naše općine. Postoje 6 ćelijskih odjeljenja, sa ukupno 40 članova. Od toga broja 7 njih su u partizane, dok su dvojica internirana. Ukupno članova na terenu, naša part, organizacija broji 31. Kandidata 8; dok simpatizera ima jedan oveći broj. Mjesni partijski biro broji 6 članova. Rad mjesnog biroa sastoji se u rukovođenju i organizovanju sa cjelokupnim političkim djelovanjem sviju ostalih organizacija na ovom području, a i izvan okvira ove općine. Izučavajući partijske direktive, mjesni biro nastoji da se ove direktive sprovedu u život. Proučava se historija Partije, Kratki kurs te neke djelove iz Političke ekonomije. Uslijed pomanjkanja teoretske spremne naših kadrova, kursevi se ne mogu podići na potrebnu visinu.

Izdalo se i 2 letka koja su Vam poslata; jedan oglas N.O.O. te pozive staleškim grupama i jednu opomenu nekim saboterima N.O. borbe.

Napisani su neki kraći referati za SKOJ, 2 referata iz političke ekonomije Segala. Partijski se materijali nastoje rasparčavati u redu, pođ

kontrolom, priloge za štampu utrošimo na izdavanju radio vijesti. Imamo na raspolaganju slijedeću literaturu: oko 100 komada različite soc. beletristike i naučnih djela; 8 glava historije partije, kratak kurs; Osnove lenjinizma; Imperijalizam — Lenjina, Biografiju Staljina; 12 uslova; Rev. vojska i revolucionarna Vlada; O projektu Ustava SSSR i različite brojeve Sica, Proletera, Pol. Vjesnika. Rad se naše tehnike sastoji u izdavanju, preštampavanju kraćih stvari, te izdavanju dnevnih radio-vijesti.

4. Organizaciono stanje SKOJ-a

Postoji općinski komitet od 3 člana, i mjesni komitet od 5 članova. Rad SKOJ-a sastoji se u učvršćivanju i jačanju SKOJ-a svih organizacija te rukovođenjem istima. Članovi komiteta rukovode aktivima i rade u odgojnim grupama. O S.M.G. i akcijama SKOJ-a izvestili smo u stavki II, pod (a).

5. N. Pomoć

Rad organizacije N.P. je prilično dobar, obzirom na objektivne uslove. Organizacija je dobro postavljena. Kontrola nad primicima i izdancima je uredna i tačna. Primitci za 8 mj. iznose 22.566

rashodi: 11.557

ostatak: 11.009

Primitci u naturi vode se u posebnim skladištima. Odbornika u općinskom odboru N.P. ima 8. Prosječni izdaci na svaku žrtvu reakcije za ovaj mjesec, nedostaju nam. U VIII mj. internirano je 8 rodoljuba.

6. **Akcije.** Likvidiralo se jednog ustašu, razoružalo žandarmerijsku postaju u Starigradu. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 9 bombi, 3 revolvera. 1.100 metaka te razne spreme i odjeće. Uništena je cijela arhiva. Na pošti zaplijenjeno je 18.000 kuna, 1 radio aparat i skinuli ustaški grb. Bile su organizirane demonstracije protiv okupatora, u kojima je učestvovala velika masa ljudi, omladine i žena. Razbacivalo se i ljepilo letke, oglase, u času kada je Starigrad bio potpuno blokiran. Formirana je udarna grupa od 9 članova. Akcije još nije vršila.

7. **Obavještajna služba.** Ovdje je svaki član Partije i simpatizer u obavještajnoj službi, te prati rad i djelovanje špijuna i klasnog neprijatelja i obavještava odgovorne drugove. Naravno to nije specijalno organizovana služba, koja bi djelovala po jednom savršenom planu.

8. **Članarina i materijalni doprinosi.** Do mj. jula članarina se uplaćivala redovito u visini od 5 din. Od 1. jula povišena je na 10 din. Nije nam razumljiva ona skala u plaćanju članarine prema prihodima pojedinog člana koja je predviđena u zadnjim uputstvima. Stoga molimo

rukovodstvo, da nam pitanje članarine razjasne, da nebi kome od članova partije bila nanesena kakva nepravda. Partijskih priloga imali smo 19.000 kuna, koju svotu smo doznačili Kot. forumu.

Uz borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

MJESNA ORGANIZACIJA STARIGRAD — HVAR

BROJ 80

**OGLAS NARODNOOSLOBODILACKOG ODBORA HVAR KONCEM
KOLOVOZA 1942. UPUĆEN STANOVNIŠTVU DA OBRADI SVE
ZEMLJIŠNE POVRŠINE I IMENUJU POLJARI ZA ČUVANJE
OD KRADLJIVACA¹**

O G L A S

Fašistička vlast iz dana u dan slabi. Za narod se brinu jedino kad šalju kaznene ekspedicije ili vojne pozive, pogotovo sada kada daju posljednje trzaje pred konačnim padom. Okupatori i njihove sluge opustošili su našu zemlju i ostavili je bez hrane. Prijeti nam glad. Narodna borba penje se sve naviše. Potreban je red, disciplina i organizacija. Treba da uočimo² sve što možemo, to traži od nas narod, to traže djeca naša, koju ne možemo pustiti da umru strašnom smrću od gladi. Pojedinci se ne mogu i neće spasiti sami. To možemo samo skupnim snagama i jedinstvenom narodno-oslobodilačkom frontom. Narodnooslobodilački odbor kao privremena vlast poziva čitav narod :

1) Da obradi, zasije i zasadi sve zemljišne površine bilo sam bilo da ga daje drugomu na obrađivanje. Sva zemlja koja ne bude obrađena preuzet će se i obraditi zajednički, pozivaju se svi rodoljubi da sakupljaju i nabavljaju razno sjemenje od hranjivih biljki. Suvišno sjeme da stavljaju na raspoloženje drugima.

2) Pokazalo se da se događaju razne krađe i pustošenja i to na takav način, koji je nečastan i sramotan. Stoga su sa strane odbora imenovani poljari. Protiv kradljivaca će se postupati najstrožije. Za one najsiromašnije brinut će se odbor u granicama svojih mogućnosti.

3) Šume su se isto tako nemilo tamanile uništavajući mlada stabalca. To je najviše zajedničko dobro i štetočine će osjetno biti kažnjene.

¹ Prijepis originala, ovjeren od Kotarske oblasti NDH u Hvaru, (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 1—18—2, k. 201.

² Tako stoji u prijepisu dokumenta. Trebalo bi da stoji »učinimo«.

4) Već duže vremena se prati zločinački rad špijuna i doušnika. Po zadnji put se opominju da se kanu ove protunarodne zločinačke rabote. U protivnom slučaju će ovaj odbor biti prisiljen da ih preda u ruke Narodnooslobodilačke vojske da nad njima izvrši zasluženu kaznu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR.

Da je priepis vjeran svome izvorniku tvrdi:

Hvar, dne 31 kolovoza 1942.

Kotarski predstojnik:
potpis nečitljiv

(M.P.)

BROJ 81

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH DUBROVNIK IZ KOLOVOZA
1942. MJESNOM KOMITETU KPH DUBROVNIK U POVODU
REORGANIZACIJE OKRUŽNOG KOMITETA I ORGANIZIRANJA
OKRUŽNE PARTIJSKE TEHNIKE¹**

Drugarskom
Mjesnom Komitetu K.P.H.

D u b r o v n i k

Dragi drugovi,

Primili smo Vaše pismo bez datuma sa materijalom, koji nam preko Vas upućuje P.K. Materijal za Korčulu prosljedili smo.

Što kažete da Vas je P.K. oslovio kao O.K. to Vi u istinu niste, ali pravilo je da mjesni komiteti vrše funkciju okružnih. To pitanje kao i sva ostala pitanja u vezi reorganizacije našeg okružja raspraviće predstavnik P.K. koji će uskoro stići ovamo. Kako Vam je iz pisma koje Vam je poslao P. K. poznato, za to vrijeme treba da se stavite u vezu sa drugom Crnim,² koji će Vam pomagati u radu. Radi toga bilo bi potrebno i korisno da bi Vi poslali ovamo Vašeg sekretara komiteta ili ko-

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK SKH, film 16/270.

² Ivan Mordin

jeg drugog člana komiteta, da bi sa drugom Crnim raspravio sva važna pitanja u vezi sa Vašim radom. U koliko dolazi u obzir ilegalno, koji bi došao na Pelješac, isti neka javi svoj dolazak ranije kako bi mogli da ga sačekamo. Neka se ne propusti tom prilikom javiti lozinku radi raspoznavanja. U ostalom da stvar lakše pode, može Vaš delegat da dođe k nama sa vezom preko Stona, koju podržavamo.

Sto se tiče daljnjih prebacivanja ljudi na Pelješac, biće unaprijed potrebno da nam njihov dolazak javite, kako bi znali da ih sačekamo, pošto nismo sigurni da će unaprijed naša straža stalno biti na dogovorenom mjestu.

U prilogu Vam šaljem pismo P. K. od 1-VIII.³ Isto temeljito proučite i u svemu postupite po sadržanim uputama. Iscrpljiv izvještaj o političkom stanju i organizaciji na terenu uputite nam blagovremeno za O.K. na ruke druga Crnog.

Šaljemo Vam 7 primjeraka »Upitnika za kadrove« po kojima trebate hitno postupiti. Iz istih ćete vidjeti koji se odgovori od Vas traže a kao kadrovi se smatraju svi članovi komiteta i sekretari partijskih jedinica.

Iz pisma P.K. od 1. VIII vidjećete kako treba da postupe u pitanju ubiranja članarina i ostalih materijalnih priloga, pak Vam preporučujemo da udio koji spada za P.K. postojećom vezom dostavite direktno P.K. a nas o izvršenom da izvjestite, naznačujući nam i iznos koji ste uputili. Preporučujemo Vam da pazite na rok sabiranja i odašiljanja.

Potrebno je da nam čim prije dostavite izvještaj o broju partijskih članova, o broju jedinica, o broju članova komiteta, kao i svoju organizaciju označujući nam u kratko i njihovu socijalnu pripadnost. Neka izvještaj bude tako iscrpljivo sastavljen, da bi imali jasnu sliku o stanju kod Vas.

Po odluci P. K. ovdje je u toku organizacija Tehnike za cijelo okruženje dubrovačko. Čitav materijal koji dobijamo od viših foruma biće ovdje umnožavan i Vama dostavljen. Potrebno je da nam javite koliko primjeraka pojedinog materijala potrebujete, kako bi mogli da zadovoljimo Vaše potrebe. Možete nam dostavljati i Vaš materijal za umnožavanje, što ćemo mi vršiti i Vama slati.

Za potrebe tehnike potrebno je da tamo osigurate što veću zalihu papira, šapirografa, hektografskog indiga, baterija, glicerina i ost. Ovo shvatite najozbiljnije jer bi rad oko toga mogao lako da zapne. Odmah otkupite kod trgovaca sve raspoložive šapirografe kao i nekoliko kutija hektografskog indiga a nama upućujte u manjim pošiljkama prema mogućnosti. Cio ovaj materijal možete nam slati: bilo vozom, bilo da trgovac uputi pošiljku na ovdašnjeg trgovca papirom J.J. Radovića u Trsteniku. Prvu i to oveću pošiljku uputite nam brodom Brbore iz Stona, na kojem brodu prodaju vino Ante Sunj i Nikola Rusković, obojica iz Pijavičina na Pelješcu. Obratite se Nikoli Ruskoviću i njemu predajte pošiljku.

³ Vidi dok. br. 1.

Šaljemo Vam nešto gotovog materijala, o čemu smo Vam već pisali. Ostalo je u izradi i čim bude gotovo poslaćemo Vam.

Interesujte se za ženu i dijete druga Campare. Po pitanju djece druga Klarića isti nije ovdje, čim stupimo sa njim u vezu odgovorićemo. Naši iz Dubrovnika svi su dobro i zdravo — javite to njihovim familijama. Za pomoć žene druga Klarića kao drugova S., J. i njegove žene i djeteta povedite ozbiljnu brigu.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OKRUŽNI KOMITET K.P.H. — DUBROVNIK

BROJ 82

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGA TITA OD 1. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE
ZONE ZA REDOVNO DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O BORBENIM
DEJSTVIMA JEDINICA I O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1. IX 42. godine**

ŠTABU DALMAT. OPERAT. ZONE

I — U zemljama Jugoslavije više od godinu dana vode se ogorčene borbe s okupatorom i njegovim slugama. Razmjere tih borbi su velike. U njima herojski padaju naši najbolji drugovi. Međutim, od štabova brigada, odreda, operativnih i glavnih štabova ne dobij amo izvještaj ni za trećinu izvedenih akcija a o imenima palih boraca često nema ni riječi. Ovo je sasvim pogrešno. Samo objavljivanjem tih borbi svjetska javnost dobiće pravu sliku o zamašnosti naše herojske borbe. A objavljivanjem imena palih drugova mi činimo osnovnu drugarsku pažnju i pokazujemo koliko nam je stalo do svakog pojedinca. Mi imamo načina da svjetsku javnost o svemu obavještavamo. Ovo je tim potrebnije, jer razni narodni izdajnici — izbjeglička jugoslovenska vlada, Draža Mihailović i drugi — pokušavaju da plodove naše borbe pripisu sebi kao i da umanje značaj naših borbi.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 37/4, k. 2.

Da bi se uveo jedan sistem u obavještanju, počev od 1 septembra sve potčinjene jedinice dostavljače nam poslije svake, ma i najmanje, akcije sljedeće izvještaje:

- 1) Kratak opis borbe: mjesto i vrijeme (datum) sudara; jedinice koje su učestvovalе u borbi (naše i neprijateljske).
- 2) Ratni plijen: zarobljenici, oružje, municija i ostala ratna sprema.
- 3) Gubici neprijatelja: mrtvi, ranjeni.
- 4) Sopstveni gubici: poimenično naznačiti mrtve i ranjene; mjesto gdje su mrtvi sahranjeni.
- 5) Imena naknadno umrlih od rana i gdje su sahranjeni.
- 6) Imena onih koji su pali smrću heroja; imena onih koje treba proglasiti narodnim herojima; imena pojedinih boraca, starješina i jedinica koje treba pohvaliti. Pri svemu tome za pojedince i jedinice treba iznijeti: podatke iz života (mjesto rođenja, zanimanje i drugo), akcije u kojima se dotični, odnosno jedinica istakla.
- 7) Kritički osvrt na akciju (izvedena po planu ili ne, greške u akciji, snalaženje starješina i jedinica, veze sa susjedima).
- 8) Utrošak municije po oruđima. Manjak, odnosno dobitak municije poslije akcije. Broj i vrsta pokvarenih, odnosno izgubljenih oruđa u borbi. Tu uračunati i oruđa poginulih i ranjenih drugova.
- 9) Naročite napomene.

II — Nezavisno od gornjeg izvještaja sve brigade i štabovi dostaviće nam imena svih poginulih drugova od formiranja jedinice — brigade pa sve do zaključno 31. augusta. Pri tome naznačiti mjesta gdje su dotični drugovi poginuli i sahranjeni.

III — Štabovi svih brigada dostaviće nam sljedeće statističke podatke :

1) **Brojno stanje ljudstva**, sa sljedećim vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendantura brigade, sanitet brigade, pionirski vod, bataljoni po broju); po spisku (sa podrubrikama — muških, ženskih); u rashodu (sa podrubrikama — muških, ženskih); na licu (sa podrubrikama — muških, ženskih).

2) **Količina i vrsta naoružanja**, sa vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendantura, sanitet brigade, pionirski vod, poredati bataljone po redu) ; mašinskih pušaka,² pušaka (7,9 mm — talijanskih) ; teških mitraljeza (sa onoliko podrubrika koliko ima modela mitraljeza — švarcloze, breda itd.); puškomitraljeza (ZB³ i talijanskih, »Soša« i dr.); topova (sa onoliko podrubrika koliko vrsta ima topova — pješadiski, brdski, protivkolski itd.); bacača (teških i lakih); revolvera.

² Odnosi se na automate.

³ »Zbrojovka«

3) **Količina municije**, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; za mašinske puške; za puške (po modelima); za teške mitraljeze (po modelima); za puškomitraljeze (po modelima); za topove (po modelima); za bacače (po modelima); za revolvare.

4) **Brojno stanje konja**, sa vertikalnim rubrikama: jedinica, jahaćih; tovarnih (sa podrubrikama — za kuhinju, za bojnu komoru, za prateća oruđa).

Ove izvještaje dostaviti što prije, ali prikupiti tačne podatke.

Svakog prvog i petnaestog u mjesecu dostavljati promjene u brojnom stanju (priraštaj, manjak) po navedenim pregledima. Na taj način i štabovi brigada i mi imaćemo tačan pregled, što nije bilo do sada.

IV — Štabovi brigada ne smiju nikud upućivati svoje borce i starješine bez objava. Ko se na putu nađe bez objave biće zatvoren. U objavi naznačiti kakvim se poslom dotični upućuje. Kad nam se ukaže prilika brigadama ćemo dostaviti formulare objava.

V — U posljednje vrijeme primjećuje se da pojedini vojnici i starješine bez ikakvog posla udaljuju se od svojih jedinica. Lutanje vojnika treba spriječiti po svaku cijenu. Starješine mogu dolaziti u više komande samo po pozivu ili kada to naročito iziskuje stanje njihove jedinice.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

KOMANDANT

Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

Tito

(M. P.)

VI — Potrebno je da vojnički i politički rukovodioci kao i pojedinci saraduju u Vojno-pohtičkom pregledu Vrhovnog štaba, obrađujući pojedine aktuelne probleme. Radove dostavljati preko Vrhovnog štaba. Ovo svima saopštiti.

P. S.

Ovo naređenje prepisati i dostaviti vašoj Prvoj partiz. n. o. dalmatinskoj udarnoj brigadi.

VII — Naša vojska prerasla je u redovnu vojsku. Prema tome treba nastojati da ta vojska dobije lijep izgled i vojničke forme. Ovo se postiže primjenom egzercira i raznim vojničkim vježbama — tjelesno vježbanje i drugo. Sem toga, treba nastojati da se svaki naš vojnici nauči rukovati automatskim oruđima.

BROJ 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 1. RUJNA 1942. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE O FORMIRANJU PRVE DALMATINSKE UDARNE BRIGADE, O POVOLJNIM IZGLEDIMA ZA DALJU MOBILIZACIJU BORACA I O SITUACIJI U KNINSKOJ KRAJINI¹

**STAB
IV OPERATIVNE ZONE**

K. br.....

1. IX 1942.

KOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE

1. Posjeta druga komandanta² i razgovori koje smo s njime vodili koristili su nam mnogo u ispravljanju mnogih grešaka i nedostataka, uglavnom organizacione prirode, i ukazali nam na put i mogućnost daljnjeg razvoja narodno-oslobodilačke borbe u Dalmaciji i njenog podizanja na stepen borbe u drugim krajevima naše zemlje. Od uputa koje nam je dao, sigurno je najvažnija ona o stvaranju što većeg broja jakih udarnih jedinica, koje neće biti vezane za pojedine teritorije i planine i čije će djelovanje biti usmjereno u onom pravcu i na onom terenu na kojem će zadavati najveće udarce neprijateljima i podizati narod na oružanu borbu.

Konferencija pri Vrhovnom štabu koja je nakon ovih razgovora održana, a na kojoj su pored drugova iz G.Š.H.³ i Štaba zone⁴ učestvovali i pretstavnici Operativnog štaba za Bosansku Krajinu,⁵ donijela je značajne odluke za daljnji razvitak naše borbe uopće, a posebno u Dalmaciji. Tu su udareni temelji stvaranja jedne jedinstvene vojske, čija će borba i aktivnost pod jedinstvenim rukovodstvom biti usmjerena u pravcu općih, a ne lokalnih interesa. Odluka o postepenom likvidiranju odreda, kao osnovnih borbenih jedinica, koji su bili vezani za svoj uski teritorij i u borbi rukovođeni uglavnom lokalnim interesima, na udarne brigade, najznačajnija je. S tim u vezi donesena je odluka o stvaranju I dalmatinske udarne brigade. Ta odluka znači da naša borba, koja se do sada odvijala na međusobno dosta odvojenim sektorima sjeverne, srednje i južne Dalmacije i jednog dijela Bosne, dobija jednu jaku udarnu jedinicu, koja će svojim akcijama i kretanjem jače povezati cijeli dalmatinski teren, a svojom udarnom snagom i uspjesima stvarati još veće povjerenje kod naroda prema partizanima i podizati ga na oružanu borbu.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 1490A.

² Ivo Rukavina

³ Ivo Rukavina komandant Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske i Vlado Fopović, predstavnik CK KPH.

⁴ Vicko Krstulović, Ivica Kukoč i Maks Baće

⁵ Đuro Pucar, Osman Karabegović i Košta Nad

Mi smo prema naređenju Vrhovnog štaba već prišli formiranju Brigade⁶ u koju su ušli bataljon »Bude Borjan« Odreda za sjevernu Dalmaciju, I dalmatinski udarni bataljon i II bataljon Odreda za srednju Dalmaciju i 200 boraca iz bataljona »Josip Jurčević«. Brojno stanje Brigade biti će oko 800. Njenom formiranju nastojat ćemo posvetiti punu pažnju. Zbog njene velike vojničke, a i političke važnosti, posvetit ćemo naročitu pažnju izboru političkih komesara i njihovih zamjenika, osiguranju punog političkog života, davanju što većeg broja potrebnog materijala i po mogućnosti formiranju politodjela pri Brigadi. Za sam Štab brigade Vrhovni štab nam je obećao dati dva-tri druga.⁷ Mi smo naročito insistirali na potrebi dobrog zamjenika politkoma, koji bi, oslanjajući se na najsvjesniji dio boraca i stalno ga izgrađujući, razvio što jači politički rad u Brigadi. Obećani drugovi još nisu stigli.

2. Ulaskom gore navedenih bataljona u Brigadu, njihovi dosadnji odredi uslijed dolaska novih boraca nisu uopće oslabili. Dolazak i pobjeda partizanskih brigada (Duvno, Livno, Mrkonjić Grad, Hrvatska, Slovenija), situacija na Istočnom frontu gdje pobjedonosna Crvena armija zadaje teške i posljednje udarce njemačkom fašizmu, blizina otvaranja Drugog fronta koji ima da ubrza slom fašizma, kao i teror okupatora dali su novog velikog zamaha narodno-oslobodilačkoj borbi u Dalmaciji. Prema izvještajima koje smo zadnjih dana primili, narod, a osobito omladina, u velikom broju traži da stupi u partizanske redove. Ovih dana došlo je iz srednje Dalmacije i to iz Primorja i Cetinske doline oko 300 novih dobrovoljaca i masovnom traženju, naročito u Primorju, da stupe u partizanske redove. U južnoj Dalmaciji, kako smo Vam već u zadnjem izvještaju javili, postoji mogućnost široke mobilizacije. U livanjskom i duvanjskom kraju izgledi za daljnju mobilizaciju su vrlo dobri, naročito poslije završetka glavnih poljskih radova. Ovom velikom prilivu novih boraca doprinosi i mobilizacija koju provodi Pavelić, pozivajući ovaj put i srpsko stanovništvo. Naročito je veliki broj poziva podijeljen u Sinjskoj Krajini, odakle postoji mogućnost velikog priliva novih boraca.

U vezi uputa daljnjih od druga komandanta, Štab će poduzeti sve da najšire iskoristi sadašnje mogućnosti mobilizacije i da privuče što veći broj boraca u partizanske redove. U tom smislu posiate su upute svim štabovima odreda i bataljona u kojima je naglašeno da koristeći sadašnju situaciju priđu što široj mobilizaciji. Naglašeno im je da nikakvi problemi i teškoće ne smiju da sprečavaju ovu mobilizaciju. Isto tako su im dali upute u pogledu postupka sa novodošlim borcima, a osobito sa nenaoružanim i njihovom vojnom i političkom obukom. Sam Štab zone skupa sa Pokrajinskim komitetom K.P. sprema letak u kojem će, rezimirajući posljednje događaje vani i u zemlji, kao i uspjehe narodno-oslobodilačke borbe kod nas i u ostalim porobljenim zemljama, pozvati narod da se diže na oružje i priđe partizanskim redovima, kako bi na taj način osigurao što brže istjerivanje okupatora i uništenje njegovih

⁶ O formiranju Prve dalmatinske brigade vidi dok. br. 67, 68, 70, 75, 90, 96, 97, 101.

⁷ Vrhovni štab uputio je Peru Cetkovića, za komandanta brigade i Vladu Sćekića, za zamjenika političkog komesara.

slugu. Vjerujemo da će ovaj novi priliv boraca i sadašnjeg raspoloženja naroda za borbu postaviti uskoro pred nas mogućnost formiranja nove brigade.

3. Južnodalmatinski bataljon »Josip Jurčević«-«, uslijed situacije u koju je bio doveden akcijama u Imotskoj Krajini, prema naredenju ovoga Štaba prebacio se je sa 560 (boraca) južno od Livna prema Aržanu. Drugi dio bataljona od 160 boraca ostao je na Biokovu. Od prebačenih, 150 ide u I proletersku brigadu, sa 200 formirat ćemo bataljon koji ulazi u I dalmatinsku udarnu brigadu, a ostalih 170 u formaciji bataljona operirat će između Aržana i Biokova. Na samom Biokovu od 160 boraca koji su ostali formirat će se bataljon. Prema uvjerenjima drugova iz Štaba ovog bataljona, mogućnosti mobilizacije u ovom kraju su takove, da nas oni uvjeravaju da za kratko vrijeme mogu mobilisati nekoliko stotina novih boraca. Nastojat ćemo da ovo što prije sprovedemo. Ovakav razvoj situacije u južnoj Dalmaciji, kao i stanje naših jedinica, kako na ovom sektoru, tako i na duvanjskom i livanjskom, traži hitnu potrebu stvaranja vojnog rukovodstva, koje bi obuhvatilo čitav teren i vojne jedinice na prostoru između Metkovića i Makarske i Livna. U tom cilju već prilazimo formiranju Štaba odreda, u koji će ući bataljon »Vojin Zirojević«, Duvanjski bataljon, novformirani bataljon od prebačenih boraca bataljona »-Josip Jurčević« i od jednog bataljona na Biokovu. To će biti solidna baza stvaranju nove brigade na ovom prostoru.

Partizanske akcije i borbe u Imotskoj Krajini prilično su prodrmale ovu ustašku kulu. Pravilno držanje naših partizana prema narodu i njegovoj imovini iznenadilo je stanovništvo ovoga kraja, koje je u prvi mah skoro sve pobjeglo iz straha, misleći da će ih prema pričanju ustaša partizani sve poklati i orobiti. Iako se još uvijek osjeća jak uticaj ustaša, ipak dobar dio stanovništva prilazi sa povjerenjem partizanima, skuplja se na zborovima i sluša sa velikim interesom govore u kojima se tumači karakter narodnooslobodilačke borbe, ko su i šta su partizani i kakva je narodna vlast koju oni osiguravaju. Ovoj preorijentaciji izvjesnog dijela stanovništva doprinio je sigurno i okupator, koji je prilikom borbi koje su se vodile u ovom kraju, prolazeći kroz mnoga sela, vršio teror, pljačku i ubijanje i popalio mnoge kuće. Narod je mnogo zastrašen, iako svakim danom sve to više uviđa da su partizani jedina vojska koja se bori za narodne interese, još uvijek se mnogo koleba, jer se boji represalija od strane okupatora i nastoji da ostane neutralan. Potrebno je razviti širok politički rad da bi se razbio ustaški uticaj, a kolebljivost barem jednog dijela pretvorila u otpor protiv pljačke i terora okupatora. Treba iskoristiti strah okupatora od naroda, čak i ovog poznatog ustaškog kraja. Daljnim akcijama treba zaoštravati odnose, kako bi okupator i njegove ustaške sluge do kraja pokazali svoje pravo lice, a narod uvidio da jedino borbom sa okupatorom i njegovim slugama može doći do pune slobode i sigurnosti. U ovome smislu Stab zone je izdao letak upućen hrvatskom narodu Imotske Krajine u kojem se raskrinkava okupator i ustaška vlast, i ukazujući na sporazum četnika i ustaša i svu opasnost koja hrvatskom narodu od

njega prijeti, poziva ga da priđe narodnooslobodilačkoj borbi i stupi u partizanske redove, koja će jedino osloboditi hrvatski narod od krvave ustaške vlasti i osigurati mu punu nacionalnu slobodu.

4. Bataljon »Vojin Zirojević«, koji se još uvijek nalazi na položaju prema Imotskome, nije uspio da se još prikupi. Preko polovine bataljona (oko 180) nalazi se po raznim službama u Livnu i okolici. Poduzete su sve mjere da se ispita stvarna potreba ovolikog broja ljudi za ove službe. Isto tako pristupilo se prikupljanju svih slabijih i nemoćnih partizana, koji bi se upotrebili za razne službe u gradu i na selu i koji bi zamijenili zdrave borce sposobne za borbu.

Sama komanda mjesta, koja treba da postane i komanda područja, nije još u stanju da izvrši pravilnu raspodjelu ljudstva, da ga racionalno iskoristi i uspostavi punu kontrolu nad njim. Uopće rad komande mjesta ne zadovoljava mnogo. Trebat će joj ozbiljne pomoći da bi se u radu osamostalila i zadovoljila u glavnim potrebama.

Sam život u Livnu se je prilično normalizirao. Građanstvo, a naročito hrvatski dio, drži se još uvijek pasivno, iako se je i tu pošlo nešto naprijed. Nastoji se oživiti rad ranijeg hrvatskog društva »Dinara« koje su ustaše bili raspustili. Ostalo nam je Udruženje trgovaca, koji su na prvoj sjednici dali u Narodno-oslobodilački fond oko 160.000 kuna u korist gradske sirotinje. Narodno-oslobodilački odbor uspio je da prikupi nešto hrane i da podijeli građanstvu. Ugljen koji je dobiven iz rudnika koji je ponovno proradio pod nadzorom Narodno-oslobodilačkog odbora podijeljen je badava siromašnom stanovništvu. Na raznim priredbama koje se često drže prisustvuje sve to više naroda. Muslimanski dio stanovništva je skoro u cjelini prišao k nama.

Rad u okolnim selima je zaostao. Dolazak i odlazak raznih jedinica koje su u ovim selima radile i ekonomski i politički, uglavnom na svoju ruku, otežavao je da se sa više sistema priđe rješavanju raznih političkih i ekonomskih problema na selu. Konfiskacija, a naročito kazneni postupak protiv onih koji su neposredno učestvovali u pokolju, nije još potpuno sprovedena. Trebat će i tu ozbiljno proraditi. Inače se selo sve to više privikava na nas i prilazi nam, što se vidi po zborovima i konferencijama koje se drže, i na kojima u sve većem broju i sa interesom učestvuju.

5. Duvanjski sektor, iako spada u našu Zonu, ostaje malo po strani od našeg neposrednog rada. Strah i pasivnost hrvatskog pučanstva još je uvijek velika. Osjeća se rad i aktivnost ustaša, naročito po selima. Upućeno je nekoliko drugova Hrvata⁸ na politički rad, da bi svojim radom odstranili ovu rezervisanost i što više približili hrvatsko stanovništvo ovoga kraja narodno-oslobodilačkoj borbi. U Bataljon je upućeno još 50 Dalmatinaca Hrvata, prema kojima stanovništvo ima više povjerenja i koji će vjerovatno mnogo doprinijeti u pridobijanju povjerenja stanovništva ovoga kraja.

6. Iako oba bataljona Odreda za srednju Dalmaciju ulaze u sastav I dalmatinske udarne brigade, dolazak novih boraca (oko 300), skupa

⁸ Bili su upućeni Ivan Kuzmić i Vice Buljan.

sa ostalim borcima koji se nalaze razasuti po raznim punktovima, omogućava formiranje novih dvaju pokretnih bataljona. Zadnji događaji su naročito povoljno odjeknuli u ovom dijelu Dalmacije. Iz pravoslavnih sela Cetinske doline (između Vrlike i Sinja) došlo je u zadnji par dana oko 100 boraca. Mobilizacija koju provodi Pavelić omogućava još veći priliv. Izvještavaju nas da se skoro niko ne odaziva i da većina pozvanih izražava želju da ide u partizane. Poduzeli smo sve da se ova situacija što više iskoristi i da se privuče što veći broj ljudi u partizane.

Akcijama naših letećih desetina (Mosor—Solin—Moseć—Kaštela—Rogoznica), koje su likvidirale desetke ustaša i špijuna, čitava sela na ovom prostoru su potpuno slobodna i u cjelosti su prišla k nama. Partizani obilaze slobodno sela, drže zborove i sastanke, a narod ih rado prima i sa velikim interesom sluša. Prilikom jedne nedavne akcije Mosorske desetine na cesti prema Omišu i Imotskome učestvovalo je oko 400 seljaka iz okolnih sela, koji su potpuno onesposobili cestu na dužini od oko 75 metara. Talijani su pokušali da sa seljacima poprave cestu, ali i pored svih pretnja niko se nije odazvao. Uslijed akcija Rogozničke i Kaštelanske desetine, nakon čega je okupator pojačao teror i izvršio masovna hapšenja, pa čak i popalio nekoliko kuća, stiglo je iz ovog kraja zadnjih dana oko 150 boraca. Akcijama desetine na Moseću, kako smo Vam već javili, oslobođen je skoro cijeli prostor između Kozjaka i Svilaje. Tamo je od tamošnjih partizana formirana četa, koja će se uslijed raspoloženja naroda u ovom kraju za narodno-oslobodilačku borbu, u najskorije vrijeme razviti u bataljon. Njen položaj je takav da može zadavati velike udarce neprijatelju na cestama i pruži koja prolazi u blizini, a bliskost Primorja, naročito Splita, dat će svakoj akciji osobit efekat i značaj i mnogo će doprinijeti podizanju naroda na oružanu borbu.

7. Odmor, bolja ishrana i politički rad doprinio je da se je stanje Odreda za sjevernu Dalmaciju mnogo popravilo i da su bataljoni u stanju da sa starom žestinom udare na neprijatelja. Odlazak bataljona »Bude Borjan« nije mnogo oslabio Odred, jer dolazak novih boraca i mogućnost daljnje mobilizacije, osobito na Primorju, stvara već sada mogućnost formiranja novog bataljona. Sam Štab odreda moći će mnogo više da se posveti bataljonu »Branko Vladušić« i ostalim manjim jedinicama i da ih vojnički i politički podigne.

Uslijed naleta okupatora i četnika na Bukovicu, te terora [...],⁹ osobito nad onim selima u kojima su boravili partizani, raspoloženje i borbenost u tom kraju je popustila. Biće potrebno što prije da se neki djelovi bataljona, ili sam bataljon prebaci u Bukovicu i da svojim uspješnim akcijama povрати ranije raspoloženje i simpatije naroda za narodno-oslobodilačku borbu i razvije još aktivnije borbu protiv okupatora i četničkih bandita, koji su im donijeli teror, pljačku i ubijanje.

Neki drugovi iz Štaba odreda upućeni su u Primorje da izvrše što veću mobilizaciju novih boraca, da Primorsku četu novom popunom pretvore u bataljon, a ostali dio prebace u Odred.

⁹ Nečitko u dokumentu.

8. Situacija u Kninskoj Krajini svakim danom je bolja. Dolazak srpskih i crnogorskih proleterskih brigada jako je djelovao na stanovništvo, pa i na same četnike. Pred nekoliko dana četnici su vršili dobrovoljnu mobilizaciju, ali im se nitko nije odazvao. Prema pisanju drugova na punktu u Dinari iznad Knina, samo iz sela Vrbnika spremalo se je u partizane oko 100 ljudi, jer su se nadali da će mobilizacija biti prisilna, a u četnike nisu nikako htjeli ići. Pored sve to većeg odvajanja Đujića i četničkih bandita od naroda, i u samom četničkom taboru dolazi velikog podvajanja. Mnogi četnici, među kojima ima i 4 komandira, traže vezu sa našim drugovima, nude im svoje usluge, daju im obavještenja o kretanju i namjerama četnika, a sami sprovode naše ljude po selima, mimo straža i četničkih zasjeda. Karakterističan je slučaj sa jednim omladincom kojeg je pri obilaženju nekih sela, zbog političkog rada, pratio jedan četnički komandir. Pri tome obilasku naišli su na jednu četničku stražu. Komandir je pozvao stražara i upitao ga da li među njima ima koji »Abesinac«. Abesincima zovu one četnike koji su privrženi Đujiću,¹⁰ a pred kojima ne mogu otvoreno da govore. Jednog »Abesinca« koji se je nalazio među njima poslao je po nekom poslu, a nato su pozvali ovog omladinca na razgovor. On im je u dvosatnom razgovoru opširno objašnjavao narodno-oslobodilačku borbu, te ko su i zašto se bore partizani. Oni su ga sa velikim interesom saslušali. Ovakvih slučajeva ima mnogo. Nedavno je V krajiški odred uspio da po predhodnom sporazumu sa samim četnicima razoruža nekoliko njihovih sela u blizini Grahova. Prema tom sporazumu njih oko 40 okupilo se je na nekom sastanku. Naši su ih opkolili, a oni su se bez ikakvog otpora predali. Razoružani su i pušteni svojim kućama. Mnogi izražavaju želju da predadu oružje, pa čak i da priđu partizanima, ali se boje represalija od strane Talijana i Đujića. Oni skupa sa narodom očekuju napad na Grahovo, čiji bi pad po njihovom mišljenju, a i stvarno, naročito ako bi u tome učestvovala srpske i crnogorske brigade, bio dovoljan da veliki dio stanovništva, a i samog naroda pride aktivno narodno-oslobodilačkoj borbi. Đujić, Rokvić i Bogunović i ostali banditi osjećaju ovo raspoloženje i sa velikim nepovjerenjem se odnose prema svim domaćim četnicima. Oni se danas uglavnom oslanjaju na one bandite koji su došli iz Bosne i Like.

Ovakovom stanju i razvoju situacije u Kninskoj Krajini pored naprijed navedenih razloga doprinosi, osim rada naših drugova, i rad šestorice Kninjana, bivših Pajinih saradnika.¹¹ Već sam njihov povratak je mnogo odjeknuo po Kninskoj Krajini, jer su skoro svi smatrali kao sigurno da su strijeljani. Njihovim povratkom je razbijena i čitava kula, koju je na njihovoj smrti gradio pop Đujić, pokušavajući iskoristiti u cilju produbljanja neprijateljstva između naroda ovog kraja i partizana i uvlačenja novih ljudi u borbu protiv njih. U zadnjem dopisu smo Vam naveli da su oni preuzeli na sebe kao glavni zadatak formiranje jedne dobrovoljačke jedinice. U okviru tog svog zadatka oni su izdali letak, koji smo mi sa nekim manjim izmjenama umnožili u 400

¹⁰ Momčilo Đujić
¹¹ Vidi dok. br. 56, napomenu 7.

primjeraka i koje Vam u prilogu šaljemo. Jović, jedan od ove šestorice Kninjana, koji je ovih dana bio kod nas radi uređenja novih, uglavnom sitnih pitanja i pomoći, uvjerava nas da postoji mogućnost da već u skoro vrijeme formiraju barem jednu četvu. Pored ovoga oni nastavljaju sa propagandističkim radom, obilazeći sela i održavajući sastanke. Prema njihovom izvještaju od 28. VIII, profesor Sinobad,¹² sigurno najbolji i najdobronamjerniji od ove šestorice, uspio je da u selu Golubić, gdje se nalazi glavni štab Đujića, pored sve straže, održi zbor u obližnjoj šumi, a na kojem je bilo oko 100 seljaka. Uopće raspoloženje za narodno-oslobodilačku borbu u Golubiću, kao i u ostalim selima i prema njihovom izvještaju vrlo je dobro. U vezi njihovog rada na pridobijanju uglednijih građana Kninske Krajine uputili su prema našem savjetu pismo Vladi Novakoviću, koje Vam u prilogu šaljemo. Bogdan Ljaković, jedan od ove šestorice, otišao je u Padene da u vezi sa ovim pismom povede razgovore sa Vladom Novakovićem. O rezultatu ovog razgovora nemamo još nikakvog izvještaja.

Ovoj preorijentaciji koja se vrši u Kninskoj Krajini doprinosi dobar i požrtvovan rad Dušana Popovića, brata Paje Popovića. I on nas: je pred par dana posjetio. U razgovoru koji smo sa njime imali iznosio je dobro raspoloženje naroda za narodno-oslobodilačku borbu i sve to veće povjerenje prema partizanima. Prilikom likvidiranja njegovog brata, kada je i izvršena rekvizicija, odnesene su i stvari njegove obitelji koje su se tamo nalazile, uslijed čega je došao u težak materijalni položaj. Mi smo mu zbog toga dali pomoć u robi i novcu.

Tražeci pogodnog druga kojeg bi uputili na ovaj sektor i koji bi ispred Štaba zone mogao cijeli rad u ovom vrlo važnom kraju povezati i njime rukovoditi, te koji bi naročito ovu šestoricu Kninjana jače aktivizirao i iskoristio u pridobijanju tamošnjeg naroda za narodno-oslobodilačku borbu, našli smo druga Brku,¹³ političkog komesara jedne čete I proleterske brigade. On je rodom iz Siverića kod Drniša, a dugo vremena je politički radio u cijeloj Kninskoj Krajini. Prije rata radio je i u Splitu, otkuda ga i poznajemo. Tim svojim radom postao je i dosta popularan, a i poznaje dobro i ljude i prilike u tom kraju. Lično se poznaje sa skoro svom šestoricom bivših pajinovaca. Osim toga svojim petnaestomjesečnim učešćem u oružanoj narodno-oslobodilačkoj borbi stekao je veliko vojno i političko iskustvo. Vjerujemo da će potpuno odgovarati svojoj zadaći i da će njegovim dolaskom narodno-oslobodilačka borba u Kninskoj Krajini poći boljim putem.

Primili smo Vaše pismo upućeno na Branka Berića, koje smo mu odmah dostavili. U našem pismu smo im naveli da dopise za Vas upućuju preko našeg Štaba kao najbržeg i najsigurnijeg puta.

Da bi popunili prazna mjesta u našem Štabu iskoristili smo prisutnost V.S. i proleterskih brigada i zatražili smo pomoć, naročito u stručnom licu koji bi vršio dužnost načelnika Štaba. V.S. nam je udovoljio i dodijelio druga Terzića,¹⁴ kapetana I klase bivše jugoslovenske vojske,

¹² Nenad Sinobad

¹³ Jerko Paltrinjeri

inače zamjenika komandanta V proleterske brigade. Dolaskom druga Terzića, koji se je od početka ustanka nalazio u partizanima i koji ima veliko iskustvo, naš je Štab dobio veliko pojačanje i on će od sada sigurno mnogo bolje funkcionisati kako u cjelini, tako i u pojedinosti.

9. Vraćamo Vam pismo druga Katića¹⁵ upućeno drugu komandantu, jer je kasno stiglo. Uslijed kratke i nedovoljne adrese komandant drug Jović¹⁶ ga je otvorio.

10. Šaljemo Vam naš zadnji obavještajni materijal sa splitskog sektora.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

Komandant

BROJ 84

**DIREKTIVA POLITIČKOG KOMESARA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
OD 1. RUJNA 1942. POLITIČKOM KOMESARU SJEVERNODALMATIN-
SKOG NOP ODREDA ZA BUDUĆI RAD¹**

ST AB

IV. OPERATIVNE ZONE

Br.....

1. septembra 1942. god.

ŠTABU ODREDA ZA SJEVERNU DALMACIJU

(za politkomesara)

Primljen je posljednji izvještaj politkoma Odreda kao i ostali izvještaji od 29/VIII,² te prema samom izvještaju izgleda da se je prilično popravilo vojno i političko stanje Odreda, te se sada pred Vaš odred postavljaju nove zadaće.

1) Otkloniti sve nedostatke u Odredu, koji su nastali povodom povlačenja na Lički teritorij, usljed stalnih akcija koje su bile preumorne za borbe, što je mnogo utjecalo na loše stanje u bataljonima, kako vojničko, tako i političko. Svu pažnju skrenuti da se borbenost i politička svijest podigne na viši stepen kod bataljona »Branko Vladušić« koji je bio do sada zapostavljen t.j. držao je stalno položaje, dok se je sva pažnja

¹ Velimir Terzić

¹⁵ Vladimir Bakarić

¹⁶ Vicko Krstulović

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 22/1, k. 1490C.

² Vidi dok. br. 60, 75.

skrenula na bataljon »Bude B.«³ tako da je taj bataljon dosta zaostao u vojničkom i političkom pogledu za bataljonom »Bude B.« Pošto taj bataljon neće više biti samo na položaju kao do sada, već će postati pokretan, potrebno je da se u njemu pravilno raspodjele politički radnici kako bi sa svojim djelovanjem i pravilnim radom stvorili od njega pravi udarni bataljon. Naročitu pažnju skrenuti politkomesaru bataljona, da preko politkomesara četa razvije političku djelatnost u jedinicama tog bataljona, da se organiziraju kultumo-prosvjetne grupe, kako partizanima neće biti u njihovim jedinicama dosadno, već će sa političkim časovima i kulturno prosvjetnim priredbama, da partizani zavole svoje jedinice. Da se u jedinicama vidi rad politkomesara i tek kada taj rad bude stalan, dobro organiziran i kada se svako slobodno vrijeme bude iskorištavalo u političkim časovima, onda ćemo sto postotno uspjeti, t.j. da od drugova stvorimo pravu narodnu vojsku. Danas više nego ikad do sada potrebno je da stvorimo našu vojsku što jaču sa političkom sviješću, što pokretniju i udarnu, koja će gdje se god bude ukazala potreba, da zadaje fašističkom okupatoru udarac za udarcem, koja će nemilosrdno da kažnjava sve narodne neprijatelje bez razlike na političku i vjersku pripadnost.

2) Dolaskom Proleterskih Brigada, oslobađanjem sela i zauzimanjem gradova, naglim širenjem narodno-oslobodilačkog pokreta ukazala se je potreba, da se od bataljona koji su do sada operisali i držali položaje na stalnim sektorima, stvaraju se od njih Brigade, koje će ne samo operisati na sektoru jednome, već gdje se bude ukazala potreba, koje će bez milosrđa da neprijatelju nanose što teže udarce sve do njegovog uništenja i oslobodenja svoga naroda.

3) Formiranjem naše I. Dalmatinske Udarne N.O.P. Brigade,⁴ u koju su ušli naši najbolji bataljoni, potrebno je da se pristupi odmah pripremanju i drugih naših bataljona koje bi, mogli svrstati u Udarnu brigadu, jer današnja situacija traži od nas da od svih naših bataljona stvorimo Udarne bataljone, koji će biti strah za neprijatelja, a za držanje položaja i političko djelovanje u oslobođene krajeve da se ostave t. j. da se formiraju posebni bataljoni, koji bi imali samo to za svoju dužnost, dok će Brigade djelovati po svim krajevima naše države gdje se ukaže potreba.

4) U vezi sa današnjom situacijom kod nas, naglim svakodnevnim preljevom masa u partizanske redove, bilo bi neophodno potrebno da štab tog Odreda izda jedan letak u vidu mobilizacije, u kojem bi prikazao situaciju nutarnju i vanjsku, nagli porast naših partizanskih snaga, uspjehe Proleterskih Brigada sa navlađanjem zauzetih gradova i pozivati mase da je došao čas kada svi koji vole slobodu da se uvrstaju u partizanske redove i da zajednički sa herojskom Crvenom Armijom i sa svim slobodoljubivim narodima, zada se posljednji udarac okupatoru i njegovim slugama. Naročitu pažnju skrenuti na izdajničku, ulogu četnika, koji zajednički sa okupatorom i ustašama pale i pljačkaju

³ Bude Borjan

⁴ Vidi dok. br. 67, 68, 70, 75, 90, 96, 97, 101.

srpska i hrvatska sela i t.d. Mobilizite što više drugova, bez razlike dali imate oružja ili ne i od drugova koji budu mobilisani odmah organizaciono stvarati čete, sa kojima treba da se radi i vojnički i politički, tako da se od njih odmah može stvarati bataljon.

5) Prilikom neprijateljske ofanzive u Bukovici i vašim povlačenjem u Liku, situacija se je tamo prilično izmjenila. Okupator nastoji dabi zavadio narod od partizana i to preko četnika, sa kojima je zajednički popalio i opljačkao taj narod i njihove kuće, zato je potrebno, da se što prije prebacite na taj sektor, gdje bi te sa političkim radom i vojničkim akcijama, pridobili taj narod uz sebe, to Vam neće biti teško jer je taj narod i prije bio uz nas. Što se tiče ishrane uputite intedanta, sa još nekoliko drugova koji će mu pomoći pri sakupljanju i kupovanju hrane.

6) Samostalne jedinice koje se nalaze na pojedinim mjestima n. pr. vod u Rištima, da se stavi im u dužnost da sam manjih akcija koje vrše da razviju političku djelatnost po okolnim selima gdje se nalaze, tako da se nebi samo ograničili na manje akcije, već da njihov boravak ima tamo i vidnih političkih uspjeha.

7) Prema dosadašnjim izvještajima moglo se je konstatovati, da postavljanje zamj. politkoma bataljona nije bilo pravilno, t. j. da se je postavljao čak i drug koji nije partijac. Pošto je sada novo naređenje, da zamjenik politkoma je ujedno partijski rukovodioc u bataljonu sekretar Bataljanskog Biroa i sekretar štabске ćelije, te se prema tome mora za zamjenika postaviti drug koji odgovara tom položaju. Sekretari partijskih jedinica u četi imenuju se za zamj. politkomesara čete i ujedno su članovi Bataljanskog Biroa. Politkomesar bataljona je isto član bataljanskog Biroa. U koliko niste ovako organizaciono postupili, nastojte da odmah to ispravite.

8) Sto se tiče izmjene zarobljenika, potrebno je da se svaki put izvjesti ovaj štab, kako bi u suglasnosti donijeli zajedničku odluku koje drugove dase izmjeni a ne da to Vi radite sami bez našeg znanja. Prvenstveno treba da se izmjena vrši za naše drugove koji se nalaze u zatvoru ili internaciji, a ne za pojedine familije, pošto mi možemo drugove iskoristiti, a familje ne možemo.

9) Izvjestite nas opširno šta je sa drugovima delegatima K.P. za koje ste izvjestili da ih je sačekala zasjeda.

10) U idućem izvještaju neka politkom Odreda izvjesti kako je postupio po ovim tačkama i da u izvještaju malo opširnije prikaže političko stanje u Odredu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :

BROJ 85

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE DA SE PORUŠE KOMUNIKACIJE KOJE OD DUVNA I BUŠKOG BLATA VODE KA LIVNU I DOVRŠI FORMIRANJE OPERATIVNIH JEDINICA I POZADINSKIH VOJNIH USTANOVA¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3. IX 42. godine**

ŠTABU DALMATINSKE OPERATIVNE ZONE

1) Potrebno je da temeljito pokvarite sve puteve koji od Duvna i Buškog Blata dovode u Livno. Pored vaših jedinica za ovo angažovati mjesno stanovništvo. Na navedenim putevima saobraćaj sa vojskom treba održavati preko tovarne komore. U vezi naših usmenih razgovora noću 2/3 shvatićete potrebu što boljeg rušenja navedenih puteva. Podnijećete nam izvještaj na kojim ste sve sektorima otpočeli sa rušenjem ovih puteva. Hitno nam izvještaj dostaviti.

2) Produžite sa formiranjem brigade i Komande područja sa komandama mjesta, partizanskim i seoskim stražama. O ovome nam podnijeti pismeni izvještaj i skicu partizanskih i seoskih straža.

3) Poslaćemo vam neko prevozno sredstvo za Livno i Livanjsko Polje. Potrebno je da nezavisno od toga rekvirirate nekoliko seoskih kola za teretni saobraćaj.

4) Izvjestite nas da h ste na pogodno mjesto evakuisali stoku iz poljoprivredne stanice.

5) Sve oružje od ustaških elemenata iz Livanjskog Polja morate pokupiti. U ovom cilju odmah preduzeti potrebne mjere. Rezultat o ovome podnesite nam pismeno.

6) Preduzmite mjere za organizaciju jedinica koje su vam ostale na dalmatinskom terenu. Pri tome smo ugovorili da Sjevernodalmatince dovedete na Dinaru, a Srednjedalmatinci da dobro drže Vaganj ski prevoj. O svemu ovome podnijećete nam pismeni izvještaj iz koga ćemo vidjeti gdje se nalaze uporišta tih vaših jedinica kao i organizacione mjere koje ste u tom smislu preduzeli.

7) Potrebno je da uspostavite vezu sa svima vašim jedinicama. One opet treba da vas brzo izvještavaju o svemu što se događa na njihovim sektorima.

Razvijte obavještajnu službu na cijelom području i njene rezultate hitno nam dostavljati.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 30/1, k. 2.

8) Južnodalmat. odred neka se formira kako smo utvrdili, ali, to mora biti mobilna jedinica. Tamo je potreban energičan i mobilan štab. Ovo tim prije što se na tom terenu može sudariti sa četničkim bandama.

Razvijte živu političku djelatnost na cijelom području. Podnijećete nam izvještaj šta ste u posljednje vrijeme preduzeli i uradili u tom pogledu (konferencije, narodni zborovi, leci itd.).

9) Komanda područja je vojno-politička ustanova koja ima sljedeće zadatke: bezbjednost na pozad. teritoriji; obavještajna služba; služba saobraćaja i transporta; ishrana vojske i pribiranje i čuvanje materijalnih sredstava za ishranu vojske; sanitetske ustanove; određivanje cijena i suzbijanje špekulacije; privođenje odluka n.o. odbora u djelo tamo gdje oni sami to ne mogu sprovesti; obrazuje potrebne komande mjesta, partizanske i seoske straže; mobilizacija ljudstva za borbu i poljoprivredne i komunikacione radove; smještaj vojske i izrada skloništa za vojsku; preko odbora organizacija poljoprivrednih kolona; jednom riječju: život i rad u pozadini vojske. Pri tome je potpomažu N.O.O.

Komande mjesta i partizanske straže sprovode naređenja Komande područja i vrše sve one poslove koji su propisani za komandu područja u svome rejonu.

Kad tako pravilno organizujete službu, onda će vam svi poslovi lakše ići.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za V. Štab

Arso²

BROJ 86

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3. RUJNA 1942. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA SE TEMELJITO PORUŠE PUTOVI KOJI SA JUGOISTOKA IZVODE KA LIVNU I DA SE VRŠE DEMONSTRATIVNI NAPADI NA KUPRES¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

3. IX 42. godine

ŠTABU PRVE PROLETERSKE N.O. U. BRIGADE

1) Potrebno je hitno porušiti sve puteve koji sa jugoistoka vode u Livno. Tu dolaze prvenstveno putevi: Bagarići—Duvno—Šujica—Borova Glava—Livno i Aržano—Buško Blato—Podhum—Livno. Skrećemo vam

² Jovanović

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/3, k. 2B.

pažnju da ove puteve treba tako onesposobiti da je nemoguće svaki kol-
ski saobraćaj po ovim putevima. Vojsku na ovim pravcima treba snab-
devati preko tovarne komore. U vezi naših usmenih razgovara noću 2/3
shvatićete potrebu -sistematskog rušenja ovih puteva. Hitno nam pod-
nesite pismeni izveštaj na kojima ste otsedma preduzeli rušenje. Za
ovo rušenje pored vaših jedinica angažujte Dalmatisku zonu² i stanov-
nike okolnih sela. Vrlo je važno ove puteve porušiti baš na oteku od
Duvna—Buško Blato ka Livnu.

2) U vezi naših razgovora produžite sa izviđanjem Kupresa i uz-
nemiravanjem neprijatelja u njemu. Kada vam dođu topovi (haubica i
opravite p. [protiv] kolski top), onda ubacite i po koji metak u Kupres.
Izradite letak i proturite ga u Kupres. Taj letak naročito bi dobro došao
posle neke vaše art. demonstracije.

3) Prirodno je da trebate uhvatiti vezu sa svim jedinicama na zoni
kojom ćete vi komandovati u našem odsustvu. Praktično, pod vašom ko-
mandom sada stoje: vaša brigada, Prva dalmatinska i Hercegovci.³ Peta
brigada⁴ ima određen zadatak: držanje predela Skopskog Polja. U svakoj
situaciji, ona će tamo ostati dok mi ne bismo izmenili tu odluku, o
čemu bismo vas izvestili. Peta brigada dobila je naređenje da sa dva
bataljona kviri puteve: Travnik—D. Vakuf. Ti bataljoni treba da stignu
na prugu noću 5/6. Tamo će se zadržati sve dokle mi to ne bismo iz-
menili. Njena ostala dva bataljona nalaziće se upredelu G. Vakufa.
Kako je u ovom slučaju predeo Prozora ostao skoro prazan, naredili
smo da tamo povuče četvu iz predela Ravnog.

4) Uхватite vezu sa IV brigadom i III krajiškim odredom i skrenite
im pažnju da postave zasede na putu Kupres—Bugojno i otpočnu sa
jačim demonstracijama prema Kupresu. To će potpomoći izvođenje na-
šeg plana.

5) Dodelićemo vam neko prevozno sredstvo za predeo Livna i Li-
vanjskog Polja. Tim sredstvom treba da se služite vi i Dalmat. zona.
Zoni preporučite da rekvirira nekoliko seoskih kola. Tim kolima mogao
bi se vršiti sav saobraćaj — teretni.

6) Na našim frontovima nema nikakvih promena u situaciji. Kraji-
ška udarna grupa čisti teren od bandi koje su pokušale da napadnu naše
jedinice sa leđa. Ovo će unekoliko usporiti plan rada te grupe.

7) Potrebno je organizirati obavještajnu službu u pravcu juga i
jugoistoka. Isto tako i u pravcu Kupres—Bugojno.

Za V. Stab,

² Odnosi se na Četvrtu operativnu zonu.

³ Odnosi se na Desetu (hercegovačku) NOU brigadu.

⁴ Peta proleterska (crnogorska) brigada

BROJ 87

**NAREDBA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 4. RUJNA 1942.
O FORMIRANJU TREĆEG NARODNOOSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA¹**

**ŠTAB
IV OPERATIVNE ZONE**

Br. 476

4 septembra 1942.

K o n c e p t

Štabu..... '.....

Prema odluci ovoga Štaba formiran je III N.O. partizanski odred IV operativne zone.²

Štab ovoga Odreda za sada sačinjavaju:

Komandant: drug Bogunović Petar

Politički komesar: drug Bošković.³

U sastav ovoga Odreda ulaze slijedeći bataljoni i to: bataljon »Vojin Zirojević«, kao I bataljon Odreda, Duvanjski bataljon kao II bataljon Odreda, od dijela bataljona »Josip Jurčević« koji je prešao ovamo u Imotsku Krajinu formiran je III bataljon ovoga Odreda, a od dijela bataljona »Josip Jurčević« koji je ostao na Biokovu formiran je IV bataljon ovoga Odreda. Naprijed navedeni bataljoni spadaju počam od 4 septembra t.g. u komandno-disciplinskom, nastavnom i materijalnom pogledu neposredno pod Štabom III odreda.

Štab odreda odmah će stupiti u vezu sa pomenutim bataljonima i prikupiti potrebne podatke o njihovom organizacionom stanju, brojnom stanju i naoružanju i municiji.

Prema odluci ovoga Štaba, III bataljon III dalmatinskog odreda IV operativne zone sačinjavaju: komandant drug Gaće Ivan, politkom drug Kokić Ratomir, zamjenik komandanta drug Josipović Ante, zamjenik političkog komesara drug Zvonko Rous⁴ i intendant bataljona drug Mate Mustapić.

Ovaj III bataljon III dalmatinskog odreda treba da zadrži i dalje ime »Josip Jurčević«, dok I bataljon ovoga Odreda može da zadrži i dalje ime »Vojin Zirojević«.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 19/4, k. 1490.

² U Dalmaciji su do tada postojala dva odreda: jedan u sjevernoj, a drugi u srednjoj Dalmaciji. Dobar dio jedinica za ovaj novi odred već je postojao na području srednje Dalmacije. Prilikom formiranja odred je imao oko 520 boraca. Svi borci su imali puške, a od automatskog oružja samo 2 t. mitraljeza i 3 puškomitraljeza, jer je automatsko oružje dato jedinicama koje su imale ući u sastav Prve dalmatinske NOU brigade.

³ Nedo Bošković

⁴ Raos

Zadatak je III N.O.P. odreda da djeluje na prostoru između mora od Neretve do Omiša, pa na sjever do linije Posušje—Duvno—Livno (Buško Blato)—Kamešnica—rijeka Cetina (Trilj).

Dejstvo bataljona ovoga Odreda ogledat će se u držanju pod svoju kontrolu i vlast komunikacijskih čvorova i neprekidnom krstarenju sa svojim četama po označenoj prostoriji, vršeći prepade i zasjede kako na neprijateljske garnizone, tako i na puteve kojima neprijatelj vrši saobraćaj. Naročito je dužnost jedinica ovoga Odreda da na pomenutom operativnom području razruše temeljito i potpuno onesposobe za ma kakav kolski saobraćaj za duže vremena sve puteve i vještačke objekte na njima koji mogu koristiti neprijatelju za brze pokrete. Ovo rušenje ima se izvoditi neprekidno, a naročito noću, sa okolnim mještanima, pod kontrolom i rukovodstvom samih partizanskih odjeljenja iz sastava pomenutih jedinica. Pored ostalog štab odreda ima organizovati na svome području, koji je naprijed naznačen, narodnu vlast, postavljajući narodnooslobodilačke odbore po općinama. Takođe posvetiti naročitu pažnju organizaciji obavještajne službe, koristeći se datim usmenim uputstvima u ovome smjeru.

Za sada u ovoj situaciji Vaš je zadatak sljedeći:

Da spriječite, odnosno zadržite i usporite svaki pokušaj neprijateljskog nadiranja od Imotskog, Zagvozida, Zadvarja i Trilja, gdje se nalaze za sada neprijateljski garnizoni, — koji nas mogu ugroziti pravcima od Imotskog preko Roško Polja (Krnina) ka Duvnu i preko Aržana i Voštana ka Livnu.

Prema prednjem, raspored Vaših bataljona da bude za sada ovakav:

I bataljon Vašeg odreda ima zadatak da zatvori pravac koji vodi preko Studenaca za Aržano i pravac koji vodi od Trilja na Aržano i Voštane. Raspored ovog bataljona već je predviđen po ranijem naređenju. III bataljon III odreda za sada ostaje u selu Rašeljki kao rezerva; IV bataljon III odreda ostaje i dalje na području Biokova za izvođenje akcija po ranije datim zadacima. Sa ovim bataljonom Štab odreda će odmah stupiti u vezu. II bataljon III odreda ima zadatak da obezbijedi pravce koji vode sa juga i jugoistoka ka Duvnu i Duvanjskom Polju, u tom cilju bataljon je već zauzeo sljedeći raspored: dvije čete sa štabom bataljona nalaze se u selu Brišniku, a jedna četa u selu Kongori.

Štab odreda sa bazom za snabdijevanje i ishranu nalaziti će se u Aržanu. Štab odreda je dužan da svakodnevno održava patrolnu vezu sa svojim bataljonima.

Svake sedmice redovno nam dostavljajte sljedeće izvještaje: operativni, politički, obavještajni izvještaj o brojnom stanju i naoružanju, intendantski i sanitetski. Ove izvještaje dostavljaju bataljoni Štabu odreda a Štab odreda će dostaviti cjelokupne izvještaje Štabu zone. Dok ne dobijete znakove raspoznavanja od Štaba zone, propišite sami za sebe ove znakove.

Obzirom da u Vašim bataljonima ima veći broj drugova koji slabo znaju, ili nikako ne znaju rukovati oružjem, Vaša je osnovna dužnost da odmah pristupite obuci sa rukovanjem oružjem, sa puškama i puško-

mitraljezima, svih drugova koji do sada nisu bili u borbi, odnosno nisu upoznati sa osobinama i dejstvom oružja. Ovu nastavu izvoditi svakoga dana i prije i poslije podne, najmanje četiri sata dnevno. Za izvođenje nastave izraditi plan i program u najkraćim potezima. U ovome planu predviditi i izvođenje borbene poduke.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:
Terzić⁶

BROJ 88

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 4. RUJNA 1942. ŠTABU DUVANJSKOG BATALJONA ZA FORMIRANJE BATALJONA, NJEGOVI ZADACI I ULAZAK U SASTAV TREĆEG ODREDA OVE ZONE¹

STAB

IV. operativne Zone

Br.....

4. septembra 1942. god.

Štabu Duvanjskog bataljona.²

1) Nakon izvršenog formiranja bataljona, neka se bataljon uputi za Brišnik, gdje će biti štab bataljona.

2) Jednu četvu će te poslati u Lipa—Kongora sa sljedećim zadacima:

a) Da održava vezu između V. Proleterske Brigade i Hercegovačke Brigade,³ sa štabom bataljona.

b) Da osigurava žetvu na bunarima, Svinjači i poljima Hercegovačkim, koja su napustili.

c) Da vrši izvidanja na Vramu prema Raketli i da onemogućava i sprečava svaki šverc koji se tamo pojavljuje, tako da imade kontrolu na čitavom tom sektoru.

3) Ostatak bataljona će se nalaziti u Brišniku, sa zadatkom da vrši kontrolu na sektoru oko Brišnika i da politički djeluje po okolnim selima.

⁶ Velimir Terzić

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20/4, k. 1490.

² Vidi dok. br. 46, napomenu 2.

³ Odnosi se na Desetu (hercegovačku) brigadu.

4) Odmah po dolasku u Brišnik pristupite formiranju III. čete i to na taj način što će te povući drugove iz Prisoja, Svinjače i što će vam doći drugovi koji se nalaze pri Hercegovačkoj Brigadi.

5) Nakon formiranja III. čete bataljona, poslati ćete izvještaje tačno brojno stanje i naoružanje Bataljona, nacionalni — socijalni i politički sastav bataljona, imena i prezimena čitavog komandnog kadra, njihovo zanimanje i vojničko-politička sposobnost i godina rođenja.

6) Taj bataljon će doći u sastav III. Odreda* ove Zone u čiji sastav dolaze bataljon »Vojin Zirojević« i dva bataljona Južno-Dalmatinska, te je dužan da sve svoje izvještaje redovito šalje Stabu III. Odreda.

7) Pošto je taj bataljon tek formiran i u njemu se nalazi većina drugova koji nisu bili u vojsci ni u partizanskim jedinicama neophodno je potrebno, da se posveti naročita pažnja vojnoj i političkoj izgradnji drugova omladinaca, koji su temelj naše partizanske vojske.

8) Nakon dolaska u Brišnik izvijestite ovaj Štab o čitavom stanju u Vašem bataljonu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Stab.

BROJ 89

**IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH METKOVIĆ OD 4. RUJNA
1912. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O RADU NA STVA-
RANJU PARTIJSKO-POLITICKIH ORGANIZACIJA I ORGANA NA-
RODNE VLASTI U KOTARU METKOVIĆ¹**

Drugarskom

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

M a k a r s k a

Drugovi,

Odkako smo došli na teren, uspjeli smo organizovati u našem kotaru po nekim selima partijske organizacije, SKOJ, N.O.O., O.N.P.,² A.O.Z.,³ što se i vidi iz dalnjeg što slijedi.

* O formiranju Odreda vidi dok. br. 87.

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vn, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 16/278—279.

² Organizacije narodne pomoći

³ Antifašističke organizacije žena

I. U kotaru Metković postoji Kotarski komitet od 7 članova, i to: jedan obrtnik, jedan intelektualac, jedan radnik, tri težaka i jedna domaćica.

II. a) Mjesni komitet Metković, Mjesni komitet SKOJ-a, N.O.O., O.N.P., A.O.2, b) Mjesni komitet — Slivno, Aktiv SKOJ-a, N.O.O., O.N.P., c) Međumjesni komitet Opuzen—Podgradina, SKOJ, N.O.O., O.N.P., A.O.2. d) Mjesni komitet Desne, SKOJ, N.O.O., O.N.P., A.O.2. e) Komin: SKOJ, Simpatizerska grupa, N.O.O., O.N.P. Bijača: Simpatizerska grupa, SKOJ, N.O.O., O.N.P. g) Međumjesni komitet Kula—Krvavac—Podravnica, Aktiv SKOJ-a, N.O.O., O.N.P.

U tri sela imamo tek uporište jer su pomenuta sela isključivo ustaška, dok u jednom selu nemamo ni uporišta.

U nekim selima nismo uspjeli organizovati do danas A.O.2. Mislimo da, ćete shvatiti poteškoće na koje nailazimo oko uspostave ove organizacije jer kod nas, kao i svagdje, žene su do sada bile zapostavljene, te ne mogu ni da zamisle da i one mogu i moraju učestvovati u javnom životu. Nemaju kuraže da se otresu ropskog života, te misle da moraju zadržati »status quo«. Mi ulažemo sve sile da bi ih nekako okupili. Mislimo da ćemo i uspjeti.

III. 10. prošlog mjeseca su drugovi sa terena ubili jednog ustašu Ivana Covića-Švabu iz Slivna. On je bio glavni suradnik ustaškog pobornika logornika Stanka Salacana iz Podgradine, kojeg su ubili drugovi partizani iz Slivna 2. proš. mj. Kod ovog ustalše je nađena jedna vojnička puška sa 45 met. Drugovi partizani iz Slivna su ubili još jednog zlikovca Kadijević Petra-Kljuna, koji je u ime partizana slao ucjene pojedinim ljudima i koristio se time. Prilikom akcije na Kulum i Desne drugovi partizani su u Desnima ubili dvije žene Desanke, koje su vršile špijunažu u korist ustaša i Italijana.

IV. Između 22. i 23. prošlog mjeseca, u noći, drugovi su sa terena izvršili paljenje podnožja željezničkog mosta na Rastoci, koji su partizani bili bacili prilikom akcije na Kulu—Desne—Rastoka, a koji su Italijani bili podigli na drvene želj. pragove u namjeri da saliju novu cementnu stopu i tako ga stave nanovo u promet. Ovi su pragovi zapaljeni i most ponovo leži dva metra ispod tračnica. Željezni nogari, na kojima most leži bačeni su u rijeku. Ovih se nogara teško danas dobije. Okupator ne pokušava još da ga popravlja. Sav promet na pruži Metković—Ploče je zaustavljen.

V. 25. pr. mj. sastao se Kotarski komitet i na svom sastanku je odlučio — da bi se olakšalo drugovima, koji već dulje vremena vode borbu na Biokovu — izvršiti u pozadini razoružavanje straže i bacanje mosta na cesti Metković—Dubrovnik, kod sela Bijeli. Ova se straža sastojala od 20 milicionera iz istog sela i dva žandarma. Svi su bili naoružani samo sa puškama. Za to je Kotarski komitet odlučio da pozove dvadeset drugova partizana sa Pelješca naoružane sa puškama i sa dva puškomitraljeza, te još osam drugova sa ovog terena sa puškama (jer više pušaka ovdje nije bilo). Drugovi sa Pelješca, njih 14 sa puškama i dvojica sa puš. mit. učestvovahu su u akciji, a četvorici od

tražene dvadesetorice puške nijesu vrijedile. 27. su došli na naš teren te su između 28. i 29. u noći krenuli iz Slivna prema mjestu akcije, gdje su 29. predanili. Prilikom prelaza u noći preko sela Brastice su drugovi partizani bili opaženi od nekih seljanki koje su crpile vodu (ovdje seljaci oskuđevaju sa vodom, pa po noći čekaju koji će prije natočiti). Sutradan su ove iste seljanke javile vlastima da su partizani krenuli iz Slivna u pravcu Hercegovine. Ustaške su vlasti, kako smo kasnije vidili, javiše Italijanima.

Mi smo pripremili plan napada i poslali druga Nikolaju dva dana prije da pripremi teren, dok se Roko nalazio podalje i tog dana stigao na mjesto akcije. Teren je bio pripremljen i straža postavljena da pazi na eventualne promjene. Straža je stala do 7 i 30 sati na večer. Do tog doba nije bilo nikakvih promjena i stražar je došao i izvjestio da možemo poći. Vojska se uputila na mjesto logorovanja tačno u 9 sati, ali međutim, dok smo se kretali do mjesta akcije (koje je bilo udaljeno 1.30 do dva sata) stigla su dva kamijona sa italijanskom vojskom i jedan sa žandarmerijom. Mi nismo bili obavješteni o njihovu dolasku, iako smo po toj stvari poslali čovjeka koji bi trebao izići ususret vojsci i izvjestiti je o eventualnim promjenama. Taj izvjestitelj nije stigao i mi smo, naravno, smatrali da je stanje redovno.

Italijani i žandarmi su zauzeli položaje koje smo mi imali zauzeti. Mi smo nadirali iz pet raznih pravaca, to ne znajući za dolazak Italijanske vojske i žandarma, u jedanaest sati, zaposleli iste položaje kao i oni, ne znajući jedni za druge.

Drug Roko je uzeo cijelu komandu, te prema planu pozvao stražu i žandarme na predaju. Ovo pozivanje su partizani sa svih položaja prihvatili. Prilikom pozivanja na predaju uvidjeli smo da su na položajima Italijani. Tada je među njima nastao metež i čula se komanda: K oružju!, a na to je Roko komandovao paljbu, jer nije bilo drugog izlaza. Tako je paljba trajala u prekidima jedan cijeli sat. Kroz to su vrijeme Italijani počeli sa minobacačima i bombama, na što smo i mi odgovorili sa bombama. Tada je drug Roko komandovao povlačenje.

U ovoj borbi smo izgubili dva druga i to: druga Kadijević Niku sa terena i Mirka Sardelića partizana sa Pelješca. Izgubili smo tri puške, a zarobljenu jednu.

Neprijatelj je imao gubitaka u mrtvima: jednog kapetana, jednog žandarma i tri italijanska vojnika, te nekoliko ranjenih vojnika. Jedan seljak stražar je po nama zarobljen, te poslije saslušanja pušten, jer se ustanovilo prilikom saslušanja svjedoka i njega samoga da je pošten čovjek. Cim smo mi zapucali straža se sva razbježala i nije dala otpora. To je fašističku zvijer razljutilo, te je ujutro dala uhapsiti 7 drugova i poslije podne su odvedeni na streljanje. Jedan je pobjegao sa groblja [...]

Poslije ove neuspjele akcije, kao i one u Novim Selima rad nam je jako otežan. Naš i najmanji neuspjeh lako razočara naše nesvjesne [...] Naši neprijatelji likuju i u propagandne svrhe upotrebljavaju naše neuspjehe. Ustaše dižu glave.

U cijelom kotaru je pojačan teror od strane okupatora, kao i četnika. Svaki dan sve veća i češća hapšenja. Saznajem da u blizoj okolici

Talijani i četnici vrše žestok teror. Da pucaju u žene i djecu. Teroriziraju divlje ustaše iz Hercegovine (kotar Ljubuški).

Smatramo da bi bilo potrebno izdati jedan letak po ovoj stvari.

Pozdravljamo vas svih:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

4. IX 1942.

KOTARSKI KOMITET K.P.H.
Metković

BROJ 90

**NAREDBA ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 5. RUJNA 1942.
ZA FORMIRANJE PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE¹**

**STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 477**

5. septembra 1942.

**KONCEPT
Za Stab zone**

ŠTABU

Shodno naređenju Vrhovnog štaba N.O.P. i D. Vojske Jugoslavije formirana je pod 6 septembrom t.g. I dalmatinska narodno-oslobodilačka udarna brigada.

Stab I dalmatinske N.O.U. brigade sačinjavaju:

Komandant: drug Tomić Nikola²

Politkom: Drug Cenčo³

Zamjenik komandanta: drug Marijan Bilić.⁴

Na službi pri Štabu, kao intendant: drug Ante Sutić, kao referent saniteta drug dr Zunković,⁵ obavještajni oficir drug Grubiša Ivan, a pomoćnik obavještajnog oficira drug Jelić Slavko.

Zamjenik političkog komesara Brigade biće naknadno određen.⁶

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/4, k. 1490.

² Pero Cetković, Poginuo od mitraljiranja neprijateljskog aviona 28. ožujka 1943. god., kao komandant Treće udarne divizije.

³ Ante Kronja-Cenčo

* Božo Bilić-Marijan

⁵ Orest dr Zunković, izišao je koncem kolovoza 1942. zamjenom iz zatvora. Poginuo prilikom mitraljiranja vlaka od strane njemačkog aviona na pruzi Mliništa—Oštrelj, siječnja 1943. godine.

• Bio je određen Vlado Šćekić.

Pri štabu brigade formirat će se komandni vod, koji će imati jednu desetinu za izviđanje, jednu desetinu za obezbjeđenje, jednu desetinu za vezu. U sastav komandnog voda ulazi brigadna muzika sa zastavom.

U sastavu I dalmatinske N.O.U. brigade ulaze slijedeći bataljoni:

a) Dosadašnji I dalmatinski udarni bataljon Odreda za srednju Dalmaciju, kao: I bataljon »Ante Jonić«⁷ I dalmatinske N.O.U. brigade.

b) Dosadašnji bataljon »Bude Borjan« Odreda za sjevernu Dalmaciju, kao: II bataljon »Bude Borjan« I dalmatinske N.O.U. brigade.

c) Dosadašnji bataljon »Josipa Jurčevića« Odreda za južnu Dalmaciju, kao: III bataljon »Josip Jurčević« I dalmatinske N.O.U. brigade.

d) Dosadašnji II bataljon Odreda za srednju Dalmaciju kao: IV bataljon »Tadija Anušić«⁸ I dalmatinske N.O.U. brigade.

Komandni sastav pomenutih bataljona određen je i on je slijedeći:

1) I bataljon

Štab bataljona:

Komandant: drug Branko Dude, politkom drug Danilo Smiljanić,⁹ zamjenik politkoma drug Marin Sirotković, intendant drug Martin Pero.¹⁰

I četa: komandir drug Petar Bjelo brk,¹¹ komesar drug Pilić Paško.

II četa: komandir drug Mijakovac Petar,¹² komesar drug Davor Radošević.¹³

III četa: komandir drug Stupar Bogdan, komesar drug Bilić Milan.¹⁴

Zamjenike četnih komesara odredit će se naknadno. Također Štab bataljona odredit će sporazumno sa štabovima četa četne ekonomije.

2) II bataljon

Štab bataljona:

Komandant: drug Stančić Mate, politkom drug Saša.¹⁵ Zamjenik komandanta drug Blažević Božo, zamjenik politkoma drug Kursar Frano,¹⁶ intendant drug Jolić Ljubo.¹⁷

⁷ Po Anti Joniću, komandantu Prvog dalmatinskog udarnog bataljona. Poginuo kolovoza 1942. godine.

⁸ Po Tadiji Anušiću sekretaru MK KPH Sinj kojeg su strijeljali Talijani 26. siječnja 1942. godine u Sinju.

⁹ Poginuo u Jajcu 26. studenog 1942. godine.

¹⁰ Zarobljen, kao intendant Prvog bataljona od ustaško-njemačkih patrola 1. strijeljan lipnja 1943. godine.

¹¹ Umro u vojnoj bolnici u Beogradu ožujka 1945. godine, kao komandant bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

¹² Umro od tifusa veljače 1943. godine, kao komandir čete Prvog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

¹³ Ranjen u obje noge prilikom mitraljiranja neprijateljskog aviona na Ličkim Kolibama lipnja 1943. godine, kao politički komesar čete Prvog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade. Da ne bi živ pao neprijatelju u ruke ubio se iz pištolja.

¹⁴ Poginuo od mitraljiranja njemačkih aviona kod Vučeva, lipnja 1943. godine, kao politički komesar čete Prve dalmatinske NOU brigade.

¹⁵ Oskar Lučev, poginuo poslije Pete neprijateljske ofenzive 1943. godine na prelazu iz Crne Gore prema istočnoj Bosni, kao politički komesar Drugog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

¹⁶ Ubijen od četnika na Majeveci srpnja 1943. godine, kao politički komesar Drugog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

¹⁷ Ljuban Jolić. Poginuo u borbama protiv četnika u selu Varivode, kod Devrsaka, 1944. godine, kao politički radnik na terenu.

I četa: komandir drug Radošević Nikola, zamjenik politkoma drug Jerkki Ante.

II četa: komandir drug Bulat Branko, politkom drug Maglica Vinko¹⁸ zamjenik politkoma drug Antulov Mate.

III četa: komandir drug Rak Marinko,¹⁹ politkom drug Bjedov Stevo.

Politkoma I čete, zamjenika politkoma III čete odredit će se naknadno. Također Štab bataljona odredit će sporazumno sa štabovima četa četne ekonomie.

3) III bataljon

Štab bataljona:

Komandant Galić Jure,²⁰ politkom drug Viskiće Vlado, zamjenik komandanta drug Radević Petar, zamjenik politkoma Nizić Mate,²¹ oficir pri Štabu drug Ujdurović Gojko,²² intendat drug Srzić Martin.²³

I četa: komandir drug Veža Branko, komesar drug Miošević Stipe.²⁴

II četa: komandir drug Potočnik Josip,²⁵ komesar drug Kovačević Jerko.²⁶

III četa: komandir drug Beroš Ante,²⁷ komesar drug Paunović Tonći.

Zamjenici političkih komesara u četama bit će naknadno određeni.

Štab bataljona odredit će sporazumno sa štabovima četa četne ekonomie.

4) IV bataljon

Štab bataljona:

Komandant: drug Reić Srećko, komesar drug Reponjić Nikola,²⁸ zamjenik komesara drug Vlahov Roko,²⁹ zamjenik komandanta drug Vojvodić Zeko, informativni oficir drug Bogdan Petar,³⁰ intendat drug Tomaš Kazimir.

¹⁸ Poginuo u Trstu početkom svibnja 1945. godine, kao politički komesar Osme brigade Dvadesete divizije.

¹⁹ Poginuo kod Turbeta siječnja 1943. godine, u borbi protiv Nijemaca, kao komandir Treće čete Drugog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²⁰ Poginuo rujna 1942. godine, kod Duvna u borbi protiv ustaša, kao komandant Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²¹ Poginuo siječnja 1943. god. kod Travnika, u borbi protiv ustaša i Nijemaca, kao politički komesar čete Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²² Utopio se prilikom pokušaja prelaza Tare kod sela Borković, početkom lipnja 1943. god. kao zamjenik komandanta Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²³ Poginuo na Treskavici lipnja 1943. godine, kao intendat Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²⁴ Poginuo u borbi protiv ustaša i četnika na Kobiljoj Glavi, kod sela Stepen, travnja 1943. godine, kao v. d. političkog komesara Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²⁵ Poginuo u borbi protiv Talijana na Prozoru veljače 1943. godine, kao komandir čete Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²⁶ Utopio se prilikom prelaza Sutjeske kod sela Tjentišta lipnja 1943. godine, kao zamjenik političkog komesara Trećeg bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²⁷ Poginuo na Vrteljki, kod Gornjeg Vakufa, početkom ožujka 1943. godine, kao komandant Četvrtog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

²⁸ Nikola Repanić-Gandi

²⁹ Poginuo kod Suhodola, na cesti Travnik—Gornji Vakuf, siječnja 1943. godine, u borbi protiv Nijemaca i ustaša, kao borac Četvrtog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade.

³⁰ Peko Bogdan

I četa: komandir drug Jelovac Dušan.

II četa : komandir drug Studin Frane.

III četa: komandir drug Opačić.³¹

Politički komesari i njihovi zamjenici u četama bit će naknadno određeni. Stab ovoga bataljona odredit će sporazumno sa štabovima četa četne ekonomie.

Svaki bataljon ima formirati **bolničarsko odjeljenje bataljona**, dok svaka četa imaće **četne bolničare**. Organizaciju sanitetske službe u Brigadi izvršit će referent saniteta u Brigadi, po uputstvima Štaba brigade, kako je to već predviđeno od strane ovog Štaba.

Organizaciju intendantske službe u Brigadi izvršiće također intendant Brigade prema datim usmenim uputstvima i direktivama.

Svaki bataljon rasporedit će ravnomjerno svoja automatska oružja na čete.

Bataljoni imaju biti jačine od po tri čete, a svaka četa od po tri voda, a svaki vod od po dvije desetine.

Svaki bataljon imaće i svoju **bataljonsku komoru**, koja će nositi municiju i pntljag (kuhinju).

Stab brigade nastojće da se bataljoni popune potrebnim brojem tovarnih konja, kako za teška automatska oružja, tako i komore.

Za sada formirati pri Štabu brigade **prateći vod teških bacača**, kao jedinicu Štaba brigade, pod neposrednom komandom toga Štaba.

Pošto je ljudstvo Brigade većim dijelom mlado i neiskusno, bez vojne obuke, potrebno je da se odmah otpočne sa obukom ljudstva, po bataljonima, u rukovanju oružjem (puškama i puškomitraljezima). Uporedo sa ovom obukom izvoditi i borbenu obuku. Prema tome, u cilju uspješnog izvođenja ove obuke Stab brigade izradit će nastavni plan i program po kome treba odmah izvoditi vojnu obuku po bataljonima. Uopće, pošto su ovo mlade jedinice, neophodno je potrebno da se posveti puna pažnja moralno-političkom i vojničkom uzdizanju i usavršavanju ovih bataljona, kako bi se isti što prije osposobili za izvršenje zadataka koje interesi narodno-oslobodilačke borbe budu nalagali. Zato je sveta dužnost Štaba brigade, štabova bataljona i komanda četa da što prije osposobe svoje jedinice za izvršenje predstojećih zadataka.

Od sada svi naprijed pomenuti bataljoni obraćat će se uvijek, za sve što im treba svojoj predpostavljenoj komandi, tj. Štabu brigade.

Po izvršenom formiranju Štab brigade dostavit će iscrpan pismeni izvještaj ovome Štabu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

*Jordan*³²

Načelnik štaba

*Terzić*³³

(M. P.)

Komandant

Vicko Krstulović

³¹ Stevo Opačić. Poginuo 22. veljače 1943. godine, na Malić planini, između Imotskog i Ljubuškog, u borbi protiv ustaša 1 domobrana, kao komandant Prvog bataljona Treće dalmatinske NOU brigade.

³² Ivica Kukoč

³³ Velimir Terzić

BROJ 91

PROGLAS POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD POČETKA RUJNA 1942. GODINE¹

HRVATSKOM I SRPSKOM NARODU DALMACIJE!

Hrvatski i srpski narode!

Prošlo je već godina dana što naša Dalmacija krvari iz dana u dan rastrgana pod jarmom naših vjekovnih neprijatelja talijanskih osvajača i njihovih slugu ustaša. Na poziv naše hrabre Komunističke Partije Hrvatske hrvatski i srpski narod u Dalmaciji započeo je po selima i gradovima herojsku borbu protiv tuđinskih osvajača. Najbolji sinovi i hrvatskog i srpskog naroda stupali su i stupaju u Narodno-oslobodilačku Partizansku i Dobrovoljačku Vojsku, da se s oružjem u ruci u zajednici sa svojom braćom iz svih zemalja Jugoslavije bore pod komandom Vrhovnog Štaba Narodno-oslobodilačke Partizanske i Dobrovoljačke Vojske protiv tuđinskih osvajača i njihovih slugu ustaša i četnika. Iako se u toj borbi ujedinjuje cio narod, iako se u Narodno-oslobodilačkim Odborima i našoj partizanskoj Vojski bore i rade i Hrvati i Srbi, pristaše i funkcioneri Hrvatske Seljačke Stranke, Samostalne Demokratske Stranke, te jugoslovenski nacionalisti, ipak vodstva tih stranaka nisu poslala putevima svog naroda. Dok je gotovo sav hrvatski narod u Dalmaciji okupljen u Jedinistvenom Narodno-oslobodilačkom Frontu, a napose u Splitu, Šibeniku, Braču, Hvaru, u Sjevernoj Dalmaciji, Makarskoj, te u drugim krajevima Dalmacije, dok se on masovno bori protiv porobljivača naše domovine i ustaša rušeći ceste, mostove, komunikacije, uništavajući neprijateljsku imovinu, ubijajući i izgoneći ustaše, dotle vodstvo Hrvatske Seljačke Stranke ne samo da izdajnički šuti i gleda kako neprijatelji razbijaju i prodaju našu hrvatsku Dalmaciju, nego čak surađuje sa okupatorima kao što je to otvoreno učinio Paško Kaliterna. Vodstvo Hrvatske Seljačke Stranke nije poslalo putevima hrvatskog naroda, putevima većine svojih pristaša i funkcionera u Dalmaciji. Jedan dio tog vodstva izdao je prešavši otvoreno ustašama ili ušavši u ustaški sabor, ili surađuje sa talijanskim okupatorima, a drugi dio sputava narodnu borbu time, što ne poziva narod na borbu, što ne poduzima ništa protiv okupatora i krvave ustaške vladavine, nego naprotiv sprečava svoje funkcionere i pristaše da ulaze u Jedinistveni Narodno-oslobodilački Front. Ugledni članovi tog vodstva Krnjević, Košutić, Šubašić, Jukić sjede sa ostalim kukavicama i izbjeglicama u samozvanoj izbjegličkoj jugoslovenskoj vladi u Londonu. Član te vlade, te podle grupe izdajica, je i Draža Mihailović koji pomoću Jevđevića, Birčanina, Novaković Longa, Urukala i pokvarenih jugoslovenskih oficira u Splitu osniva četničke bande te ih šalje u Knin, Zagoru, Sjevernu Dalmaciju. Te četničke bande Draže Mihailovića surađuju sa tuđinskim okupatorom i

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 51/17, k. 103B.

imaju cilj da odvrte srpski narod od borbe protiv okupatora i da ga natjeraju u borbu protiv naših partizana. Ta samozvana izbjeglička velikosrpska vlada, u kojoj saraduju članovi vodstva HSS, ima cilj, da opet zajaši na grbaču naroda Jugoslavije, a napose hrvatskog naroda. Ta podla grupa izdajica i kukavica u kojoj sjede gospoda iz vodstva HSS, ne može u zemlji da se osloni ni na koga drugoga nego na Nijemce, Talijane, ustaše i četnike i zato s njima sklapa sporazume. Ta izbjeglička samozvana velikosrpska vlada, ti lažljivci i prevaranti, među kojima sjede gospoda iz HSS raskrinkana je već pred narodom radi svog kukavičluka i svoje saradnje sa okupatorom i ustašama preko svog ministra Draže Mihailovića, ali ona nastoji da zavara međunarodnu javnost sa svojom tobožnjom borbom protiv okupatora.

Hrvatski i srpski narode Dalmacije!

Izdajnici hrvatskog naroda ustaše te izbjeglička samozvana jugoslovenska vlada u Londonu pomoću svojih četnika pokušavaju sada da izvrše mobilizaciju samo zato, da bi se mogli boriti protiv naše Narodno-oslobodilačke Partizanske i Dobrovoljačke Vojske. Zar ti izdajnici naroda, ti tuđinski sluge, imaju pravo da pozivaju bilo kojeg sina hrvatskog ili srpskog naroda u svoju banditsku vojsku? Pozivati naš narod na oružje ima pravo samo naša Narodno-oslobodilačka Partizanska i Dobrovoljačka Vojska, koja je dala nebrojene žrtve za slobodu domovine, koja se jedina bori protiv neprijatelja, protiv tuđinskih osvajača našega naroda, koja jedina učestvuje u borbi protiv Njemačke i Italije zajednički sa našim saveznicima. Naša Narodno-oslobodilačka Vojska jedina je moćna sila, jedina vojska sastavljena od naših naroda, na koju se mogu osloniti svi naši saveznici Sovjetski Savez, Velika Britanija i Sjedinjene Države Amerike. Samo naša se vojska borila i bori za Bratstvo, za slogu svih naroda Jugoslavije i jedina ima pravo da okupi u svoje redove sve borce za slobodu bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost. Dužnost je svakog rodoljuba da stupi jedino u našu slavom ovjenčanu Narodno-oslobodilačku Vojsku.

Hrvatski i srpski narode u Dalmaciji!

Sada, u vrijeme kada naša Narodno-oslobodilačka Partizanska i Dobrovoljačka Vojska počinje sa oslobodenjem sela i gradova u Dalmaciji, treba i ti da se u čitavoj pozadini oslobođenoj i neoslobođenoj što čvršće okupiš u Jedinistvenom Narodno-oslobodilačkom Frontu oko svojih Narodno-oslobodilačkih Odbora. Sav narod u pozadini treba usmjeriti za naš Narodno-oslobodilački Front, jer sam narod mora da napregne sve snage za svoje oslobodenje. I vi funkcioneri HSS nemojte polaziti putevima izdajice Paška Kaliterne, nego pođite putevima hrvatskog naroda, putevima onih funkcionera u Splitu, na Braču, u Sjevernoj Dalmaciji, Makarskoj i drugdje koji su postali pravi borci Jedinistvenog Narodno-oslobodilačkog Fronta. U borbi za slobodu naroda povedite se za njima i vi, funkcioneri SDS i jugoslovenski nacionalisti. I vi drugovi komunisti budite i nadalje prvoborci za narodnu slobodu, borci naše partizanske vojske, uvijek spremni da dajete živote za slobodu svog naroda i naše napaćene Dalmacije.

Hrvatski narode u Dalmaciji i Ti si naročito ugrožen u svome nacionalnom opstanku. Dok te na jednu stranu nastoje uništiti i odnaroditi talijanski osvajači, na drugu te stranu krvavi ustaše u sporazumu sa četnicima i gospoda iz vodstva HSS, što sjede u samozvanoj izbjegličkoj vladi, uručuju velikosrpskim četnicima popa Đujića i Draže Mihailovića, Ta velikosrpska izdajnička vlada i ti velikosrpski četnici spremaju se da uspostave velikosrpsku vladavinu, koja bi uništila hrvatski narod. Zato ti hrvatski narode listom ustaj u borbu za svoju slobodu, stupaj u našu partizansku vojsku, stvaraj oružano bratstvo sa srpskim i drugim narodima Jugoslavije, jer samo tako možeš spasiti svoj nacionalni opstanak.

Srpski narode u Dalmaciji! Danas se s našim partizanima bore braća Srbijanci i Crnogorci, a ustaški saveznici četnici govore ti da smo mi ustaše. Odbaci te lažove i besramnike, koji su se ujedinili sa krvnicima srpskog naroda ustašama! Odbaci predstavnike izbjegličke vlade u Londonu Dražu Mihailovića, Birčanina i druge, koji te vode u bratoubilačko klanje! Odbaci tu samozvanu izbjegličku vladu, koja te je napustila, kad su te klali krvoloci ustaše.

Hrvatski i srpski narode u Dalmaciji! Pobjedonosna Crvena Armija polazi u ofanzivu i uništava posljednje divizije Hitlera i njegovih pomagača. Ona je dovela Hitlerovu ratnu mašinu na rub propasti. Saveznici spremaju drugi front u Evropi i nije daleko čas kada će fašistički zločinci biti poraženi i primorani da odgovaraju za nezapamćene zločine. Narodi Jugoslavije moraju napregnuti sve sile, da ubrzaju čas svog oslobođenja i ometu fašističku zvjer, da u svojim smrtnim trzajima ne napravi još strašnije zločine. Hrvatski i srpski narod mora u zajednici sa ostalim narodima Jugoslavije da se čvrsto ujedini u svetom ratu za čišćenje naše napaćene zemlje od zavojevača i njihovih slugu ustaških krvnika i velikosrpskih četničkih bandita. Naša neravna i žestoka borba uroditi će plodom i već se nazire zora slobode i srećnijeg života slobodnih i ravnopravnih naroda Jugoslavije.

Svi u Narodno-oslobodilačku Partizansku i Dobrovoljačku Vojsku!

Živjelo oružano bratstvo Hrvata i Srba i svih naroda Jugoslavije!

Živjela naša hrabra Narodno-oslobodilačka Partizanska i Dobrovoljačka Vojska, jedini borac za slobodu svih naroda Jugoslavije!

Živjela nepobjediva Crvena Armija!

Živjeli naši saveznici Sovjetski Savez, Engleska i Amerika!

Živio jedinstveni Narodno-oslobodilački Front u Dalmaciji!

Živjela Komunistička Partija, predvodnik naroda u borbi za slobodu!

Smrt fašizmu ■— Sloboda narodu!

Početkom septembra 1942. g.

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

BROJ 92

PROGLAS ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE NOV HRVATSKE POČETKOM RUJNA 1942. KOJIM POZIVA SELJAKE DALMACIJE U BORBU PROTIV OKUPATORA, USTAŠA I ČETNIKA¹

Prijev od

HRVATSKIM I SRPSKIM SELJACIMA DALMACIJE

DRUGOVI SELJACI!

Dok zločinačke Hitlerove horde na bojnim poljima Sovjetskog Saveza trpe smrtonosne udarce, njihovi srodnici Mussolinijevi banditi nastoje da se spase od udaraca koje im zadaje naša hrabra partizanska vojska. Ovi podli banditi se plaše da uđu u otvorenu borbu s našom narodnom partizanskom vojskom i stoga šalju svoje sluge ustaše i četnike da liju krv za rimske i berlinske bankare.

Međutim, ni to im nije dovoljno. Oni hoće da podstaknu rat među našim narodom, između radnika i seljaka, između partizana i seljaka.

Dok su prije jedne godine puštali do zuba naoružane ustaše da kolju srpske seljake, danas ovim istim srpskim seljacima daju oružje da se pod firmom četnika zajedno s ustašama bore protiv partizana. Istodobno u hrvatskim selima prisilno formiraju neku miliciju koja bi trebalo da spasava sela.

Ali, tko su ti partizani protiv kojih bi prepredeni talijanski okupatori htjeli da hrvatske i srpske seljake pošalju u borbu? Oni su sinovi sela i gradova! Oni su naš narod, i srpski seljaci! Oni su naš narod koji se bori za slobodu, koji se bori za prestanak pljačkanja našeg življa, koji se bori protiv onih koji pale naša sela i naše kuće!

Partizani su radnici i seljaci, koji hoće da u našoj domovini zapovijeda narodna vlast koja neće dozvoliti da seljaci i radnici trpe pod tiranijom stranih i domaćih gospodara.

Partizani se bore protiv razbijanja saveza između radnika i seljaka, za jedinstvo, pravdu, slobodu i kruh. I upravo zbog toga što se partizani bore za prava naroda, svi pokvarenjaci su se ujedinili protiv partizana: talijanski fašisti, ustaše i četnici.

Seljački narode!

Sada je trenutak da se boriš zajedno s tvojom braćom radnicima u partizanskim redovima za svoju slobodu, svoju zemlju i svoj kruh. S oružjem koje su ti omrznuti okupatori dali da se boriš protiv partizana, priključi se zajedno s tvojom narodnooslobodilačkom partizanskom vojskom u borbu protiv okupatora. Pređi u partizanske redove, predaj oružje tvojoj oslobodilačkoj partizanskoj vojsci.

¹ Original nije sačuvan. Dokument je preveo neprijatelj na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 33/3—6, k. 565A.

Živio jedinstveni narodnooslobodilački front!

Uspostavimo snažan savez radnog naroda grada i sela, radnika i seljaka, narodne inteligencije!

Smrt fašistima i njihovim slugama ustašama i četnicima.

KOMANDA IV OPERATIVNE ZONE
NARODNOOSLOBODILAČKE PARTIZANSKE VOJSKE

BROJ 93

FROGLAS OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN POČETKOM RUJNA
1942. NARODU KNINSKE KRAJINE KOJIM GA POZIVA U BORBU
PROTIV OKUPATORA I IZDAJNIKA ČETNIKA I USTAŠA¹

P r i j e v o d

STANOVNIŠTVU KNINSKE KRAJINE

Srpski i hrvatski narode!

Već je prošla godina dana, odkada naš narod vodi tešku borbu s okupatorima naše zemlje, svojim najvećim neprijateljima njemačkim i talijanskim zavojevačima. Naš najveći neprijatelj je dao hrvatsku vlast u ruke zločinca Pavelića i njegovih krvavih ustaških pasa, koji iskorištavaju srpski narod i borce hrvatskog naroda za nacionalno oslobođenje.

U ovom teškom periodu za naš narod, iz svoje zemlje bježe njeni rođeni sinovi.

U Srbiji je narod ostvaljen na milost i nemilost Nijemaca i njihovih plaćenika Nedića, Pećanca i drugih, dok u Hrvatskoj vladaju ustaše i njihovi gospodari.

Srpski narod se herojski digao da brani svoj život. On je poslušao savjet hrabre Komunističke partije koja nije napustila svoj narod kao što su to uradile radikalne vlade, demokrate, H.S.S., S.D.S. i drugi; ona je ponikla iz naroda i organizirala borbu protiv inozemnih zavojevača i njihovih slugu ustaša.

U borbu protiv tuđina digao se i hrvatski narod, isprva u Dalmaciji na hrvatskoj obali, u Gorskom kotaru i sada se već vodi oružana borba hrvatskog naroda na čitavoj teritoriji Hrvatske, jer je hrvatski narod shvatio da se od tuđina može osloboditi samo složnom borbom sa Srbima i svim ostalim narodima Jugoslavije.

¹ Original nije sačuvan. Neprijatelj je dokumenat preveo na talijanski jezik, a redakcija ga ponovo prevela na hrvatskosrpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/4a-9, k. 535.

Prefinjani stranci okupatori, vidjevši da je srpski i hrvatski narod zajedno stupio u borbu protiv zavojevača, pokušali su da prevare srpski narod.

Talijanski okupatori, ovi učitelji ustaša koji su ih doveli na vlast, pokušali su da se pokažu kao spasioци i podržavaoci srpskog naroda. Oni su učvrstili u srpskom narodu izdajnike, četničke velikosrpske bande koji su pokušali da se izdaju za Srbe, jer su talijanskim oružjem tukli hrvatski narod.

Cilj okupatora je bio da uništi Srbe i Hrvate unutrašnjom bratoubilačkom borbom, da bi zatim mirno mogli da vladaju i pljačkaju naš narod.

Ali je srpski narod otkrio perfidnu igru talijanskih okupatora i njihovih slugu četnika.

Srpski narod se bori za svoju slobodu u partizanskim redovima zajedno sa svojom hrvatskom braćom, Muslimanima i ostalim narodima Jugoslavije u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni, Lici i Dalmaciji.

Okupatoru nije nikada pošlo za rukom da nagovori srpski narod da napusti borbu za slobodu.

Stranac-okupator je uložio naročito svoj trud, da bi i kod nas na teritoriji Knina uvukao u borbu srpski narod i da bi stvorio i kod nas svoju bazu za borbu protiv partizana u Bosni, Lici i Dalmaciji.

Za ovaj cilj su mu naročito poslužili Bogunović, pop Đujić, Pajo Popović koji su silom i lukavstvom pokušali da nagovore srpski narod Kninske krajine, da istupi iz borbe protiv talijanskih zavojevača.

Ali je stanovništvo Kninske krajine raskrinkalo četnike, naročito kada su se ovi sporazumjeli s ustašama, najvećim krvnicima srpskog naroda i kada su zajednički otpočeli da vode borbu protiv srpskog naroda.

Srbi i Hrvati Kninske krajine ujedinili su se u zajedničku borbu srpsko-hrvatskog naroda i ostalih dalmatinskih teritorija, naročito u sjevernoj Dalmaciji i na teritoriji Sinja.

Srpski narode Kninske krajine! Među onima koji pokušavaju da te vrijeme kada je vidio herojske srpske i crnogorske partizane koji su došli među nas u Dalmaciju da bi nas pomogli u borbi za slobodu, dok je hrvatskom narodu Kninske krajine bio lijep primjer teška i nijema jednogodišnja borba hrvatskog naroda iz Dalmacije, a naročito s obale i otoka. Bogunović i Đujić, uvidjevši da naš narod Kninske krajine nije slijedio njihove izdajničke planove, već program borbe protiv okupatora, pokušali su s jakom pomoću najgorih četničkih krvnika i odmetnika s vođom Manom Rokvićem, da upišu narod u svoje četničke bande. Ovi četnički bjegunci koji su pobjegli pred partizanskom vojskom sa slobodne teritorije Bosne i Like, sada se hrane po ustaškim kasarnama i muče naš narod Kninske krajine.

Srpski narode Kninske krajine- Među onima koji pokušavaju da te odvrate s puta borbe za slobodu, nalazi se također i ministar izbjegličke vlade iz Londona — Draža Mihailović. Ovo je izdajnik koji je zabio nož u leđa našem narodu koji se bori u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i

Hercegovini. Draža Mihailović je taj koji je sklopio sporazum s ustašama da se bori protiv partizana.

U Srbiji su se njegove bande spojile s Nedićevim bandama i zajedno s okupatorom pale srpska sela i ubijaju stanovništvo. Sam Draža Mihailović je jedan general bez vojske, dok se četnički banditi, s kojima je on u sporazumu, bore protiv srpskog naroda u Crnoj Gori, Bosni, Hercegovini, Bukovici, Livanjskom polju i Cetini. Draža Mihailović je taj koji vam je poslao Birčanina i Đujića.

Nemojte da vas prevvari činjenica, što je ovaj Draža Mihailović član odbjegle samozvane vlade u Londonu.

Ova vlada, koja se sama imenovala, sastavljena je od onih koji su 20 godina u Jugoslaviji gušili svaku borbu za slobodu i koji misle samo kako da učine da njihovi prljavi interesi još jedan put prevladaju narodom Jugoslavije.

Uvidjevši da se narod bori za svoju slobodu i da neće da dopusti da ga ova gospoda pljačkaju i maltretiraju ovi ustaše i četnici su ponovo otpočeli da uspostavljaju veze s narodnim neprijateljima, Nijemcima, Talijanima i bugarskim imperijalistima. I dok su oni u vezi s nacionalnim neprijateljima, htjeli bi da putem propagande uzdignu svog ministra Dražu Mihailovića kao borca za slobodu, zavaravajući tako naš narod, a preko naroda i javno mnijenje.

Hrvatski narode Kninske krajine! Talijanski okupator, vidjevši da ustaše nisu mogle da osiguraju sebi prevlast i da hrvatski narod stupa u borbu za slobodu, sada se oslanja na izdajnike srpskog naroda, na veliko-četnike.

Po naređenju talijanskog okupatora, ustaše ne samo što se sporazumijevaju sa četnicima, već na ponekim teritorijama im ustupaju i vlast, a četnici pale hrvatska i muslimanska sela i sa svoje strane ubijaju narod.

Draža Mihailović, varalice i lopovi iz Londona i njihovi četnici, spremaju se da ponovo zarobe hrvatski narod.

Ako se danas odista hrvatski narod ne upusti u borbu protiv okupatora, ustaša i četnika zajedno sa srpskim narodom, njega će uništiti ne samo neprijatelji, talijanski okupatori, već i krvnici hrvatskog naroda, velikosrbi i četnici.

Srpski i hrvatski narode Kninske krajine! Naša herojska dobrovoljačka narodnooslobodilačka partizanska vojska sakupila je snage koje je povukla s oslobođenih teritorija naše zemlje. Završeno je oslobodenje teritorije Bosne i Like, većeg dijela Slavonije, dijela Dalmacije, Korduna i Banije i mnogih mjesta u Hrvatskoj i Slavoniji. U našoj zemlji samo se naša partizanska vojska bori za slobodu, dok četnici, ustaše i samozvana izbjeglička vlada preko svog ministra Draže Mihailovića suraduje s okupatorom.

Naša partizanska vojska je jedina snaga naše zemlje, jedina vojska ponikla iz našeg naroda, na koju mogu da se oslone Sovjetski Savez, Engleska i Sjedinjene Američke Države u svojoj borbi protiv Njemačke i Italije.

Ovo dokazuje da samo naša dobrovoljačka partizanska vojska ima sama po sebi pravo da poziva narod pod oružje i nitko drugi nema to pravo, ni Draža Mihailović, ni ustaše, ni četnici, za svakog rodoljuba postoji samo jedno mjesto, a to je naša hrabra dobrovoljačka narodno-oslobodilačka partizanska vojska.

Hrvati i Srbi Kninske krajine! Mi smo otpočeli tešku borbu protiv okupatora, ustaša i četnika da bi se ujedini u jedan čvrst, jedinstven narodni front za oslobođenje, u kom će biti sakupljeni svi srpski i hrvatski rodoljubi, bez obzira na narodnost i vjeru.

Hoćemo da vidimo i ljude Kninske krajine među našom braćom iz preostale Dalmacije koja su stupila složno u borbu protiv narodnih neprijatelja sa svojim narodnooslobodilačkim organizacijama po gradovima i selima.

Stvorimo i mi narodnooslobodilačke organizacije, koje će ujediniti pozadinu u naš partizanski front, koje će organizirati narod za borbu, upravljati mobilizacijom i učvršćivanjem narodnog jedinstva. Naša lozinka treba da bude »Svi na front, svi za front«.

Hrvatski i srpski narode Kninske krajine! Hrabra i nepobjediva Crvena armija već prelazi u ofenzivu protiv fašističkih okupatora.

Naši saveznici pripremaju drugi front u Evropi koji će uništiti Hitlera.

Naša hrabra Dobrovoljačka partizanska vojska u kojoj je ujedinjeno oružano bratstvo svih naroda Jugoslavije, oslobađa sve novije teritorije i zadaje smrtne udarce neprijatelju.

Došao je momenat kada treba da se ujedine svi narodi Jugoslavije, a naročito Hrvati i Srbi i kada treba da očiste našu zemlju od fašističkih okupatora, od ustaških krvnika i od velikosrpskih četničkih bandi.

Ne pristupajmo ustaškoj i četničkoj mobilizaciji! Stupimo svi u Dobrovoljačku partizansku vojsku! Već počinje da se rađa sunce naše slobode. Sada je momenat da svi složno zadamo udarac neprijatelju. Svi u Dobrovoljačku narodnooslobodilačku partizansku vojsku!

Živjelo oružano bratstvo Srba, Hrvata i svih sinova Jugoslavije!

Živjela naša Dobrovoljačka narodnooslobodilačka partizanska vojska, jedini borac za slobodu svih naroda Jugoslavije!

Živjela nepobjediva Crvena armija, borac za slobodu svih potlačenih naroda.

Živjeli naši saveznici Sovjetski Savez, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države!

Živjela herojska Komunistička partija koja vodi narod u borbu za slobodu!

Živio drug Staljin!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prvih dana septembra 1942.

OKRUŽNI KOMITET KPH KNIN

BROJ 94

PROGLAS NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA ŠIBENIK POČETKOM RUJNA 1942. KOJIM POZIVA GRAĐANSTVO DA ZBIJE SVOJE REDOVE OKO NOO I STUPA U NOVJ¹

P r i j e v o d

**HRVATSKI NARODE GRADA ŠIBENIKA — RODOLJUBIVA
SRPSKA BRACO !**

Prošlo je više od jedne godine kako je Hitler zajedno s talijanskim fašistima napao našu zemlju. Propaganda Osovine je ovo opravdala kao strategijsku neophodnost a ne kao potkopavanje naše nacionalne slobode i naše budućnosti.

Otpor jugoslavenske vojske brzo su skršile neprijateljske oružane snage i djelatnost pete kolone koja se infiltrirala u najodgovornija mjesta državne uprave, pa čak i u Generalštab. Zatim je fašistički agresor skinuo masku pokazavši se kao pljačkaš naše narodne imovine, rascjepkao našu nacionalnu teritoriju i zaprijetio opstanku naše nacije.

Klika mađarskih latifundista i protunarodnih reakcionara anektirala je hrvatsko Međumurje i srpsku Vojvodinu. Fašistička Italija je anektirala našu divnu Dalmaciju, koja je uvijek bila Hrvatska, i Sloveniju [. .]² Ubrzanim ritmom provodi se denacionalizacija.

Naš narod je točno procijenio sadašnji historijski trenutak pripremivši se da pod najtežim uvjetima i uz najveće žrtve pruži najkrvaviji otpor. Da bi spriječili ovakvu djelatnost, fašistički razbojnici su primijenili politiku da zavedu jugoslavenske narode i da na taj način među njima izazovu pokolj i skrenu oštricu noža koji su jugoslavenski narodi uperili protiv osvajača.

Zbog toga su za vođu tzv. »Nezavisne Države Hrvatske« postavili izdajnika Pavelića koji je, povinjavajući se narednjima svojih rimskih i berlinskih gospodara, morao izvršiti masovan pokolj srpske braće. Zbog toga i na čelu osakaćene i okrvavljene Srbije imaju izdajnika Nedića, koji treba da podstakne Srbe protiv Hrvata. Međutim mi [. .]³ nisu dozvolili da budu zavedeni, njihovo jedinstvo je ostalo neokrnjeno, pripremajući svoje snage kako bi u pogodnom trenutku mogli preći u napad i udariti u glavu svog glavnog krvnika — fašizam — i sve njegove slugе.

Taj trenutak je došao onda kada su fašističke horde napale granice naše braće — Sovjetski Savez. Naši narodi su bili svijesni da upravo u ovom trenutku moraju ustati, kako bi dali svoj doprinos oslobodi-

* Original nije sačuvan. Neprijatelj je dokumenat preveo na talijanski jezik, a redakcija ga ponovo prevela na hrvatskosrpski jezik. Arhiv Vn, arhiva talijanska, reg. br. 33/3-2, k. 565a.

^{2,3} i⁴ U talijanskom prijevodu stoji napomena : »Tamo gdje su stavljene točkice hrvatski tekst je bio nečitljiv«.

lačkom ratu i postigli borbeno jedinstvo naroda koji žude za slobodom protiv invazionih fašističkih hordi — a na čelu sa Sovjetskim Savezom.

Naši narodi su upravo u ovom trenutku odlučili da napadnu fašističku neman, kako bi im stavili do znanja da smo mi nacionalno svije- stan narod i sposoban da samostalno upravlja. Njegove zdrave revolu- cionarne snage pokazale su danas svoj pun izražaj i krče put k jednoj boljoj budućnosti naših naroda.

I veliko i malo se odazvalo pozivu Sveslavenskog kongresa, održa- nom u Moskvi a na inicijativu Komunističke partije, koja se danas smatra prvim borcem za slobodu naroda. Plamen partizanske borbe razbuktao se širom naše zemlje. Na ogromnim prostranstvima lepršaju naše nacionalne zastave.

Naše partizanske snage su u borbi prikovale 35 divizija Osovine, zadajući im osjetne gubitke. Uspostavljeno je jedinstvo naših revolu- cionarnih vojnih snaga pod jednom, narodnooslobodilačkom partizanskom komandom. Uspostavljeno je također i političko jedinstvo oslobođenih i okupiranih teritorija pod rukovodstvom narodnooslobodilačkih odbora koji se, kao privremeni organi demokratske vlasti na oslobođenim teri- torij ama i kao vodič u antifašističkoj borbi na okupiranim područjima, smatraju kao oružje u borbi protiv okupatora. U njima je simbolizirano jedinstvo naših naroda, koje nisu mogli narušiti razni Pavelići, Nedići, Pećanci, Bogunovići, Đujići i Longovci.

HRVATI !

I u našem gradu je okupator našao nekoliko izdajnika, koji po njegovoj direktivi govore laži protiv narodnooslobodilačke borbe. I u našem gradu postoje agenti Pavelića, Nedića, Đujića i Longa Novakovića, koji lažima i spletkama nastoje da naruše vaše jedinstvo. Mi ih veoma dobro poznajemo, i oni će ranije ili kasnije skupo platiti. Narodni sud će biti neumoljiv. Usprkos takvom radu izdajnika vaše jedinstvo se ispoljilo u formiranju Narodnooslobodilačkog odbora za grad Šibenik [. . .]⁴ u okviru narodnooslobodilačkog odbora, koji je vaš politički vodič u borbi protiv fašizma!

Izvršavajte njegova naređenja!

RADNICI !

Pod rukovodstvom NOO (narodnooslobodilačkog odbora) pojačajte sabotažu na radu. Uništavajte sve što može koristiti ratnim ciljevima okupatora! Bojkotirajte »Dopolavoro«! Napustite tvornice, pridružite se partizanima !

SELJACI! CRVENE KAPICE!

Okupatorski vojnici su opustošili tvoje njive kao rojevi gladnih skakavaca. U borbu, kako bi što prije okončale tvoje muke! Zbij svoje redove oko NOO! Pomognite partizanima! Pridružite se partizanima!

ZANATLIJE I TRGOVCI !

Zbijte svoje redove oko NOO, bojkotirajte udruženja u kojima se nalaze fašistički povjerenici, jer ona služe za borbu protiv našeg naroda! Materijalno pomognite narodnooslobodilačku borbu, jer je u pitanju naša nacionalna egzistencija koja zahtjeva slogu svih klasa!

ČINOVNICI I INTELEKTUALCI !

Naprijed u borbu protiv fašizma koji vas je bicio u najveće siromaštvo samo zbog toga što niste htjeli biti robovi i osramotiti svoj nacionalni ponos. Sabotirajte administraciju! Bojkotirajte »Dopolavoro«!

ZENE!

Pokazale ste se dostojne svojih muževa. Zbijte još više svoje redove oko AFZ (antifašističke žene). Odgajajte vašu djecu u antifašističkom duhu! Nemojte predavati vašu djecu u ruke barbara! Pomognite partizanima!

OMLADINO! NASA SRETNNA BUDUĆNOSTI!

Ujedinite se oko Saveza mlade generacije! Energičnije sudjelujte u borbi protiv okupatora! Bojkotirajte kriminalna udruženja GIL i GUF! Pridružite se partizanima!

HRVATI ! BRACO SRBI ! RODOLJUBI !

Ovih dana je u Moskvi potvrđeno jedinstvo savezničkih nacija. Donesene su odluke zamašnog značaja u vezi s velikom ofenzivom Saveznika protiv fašizma. Taj udar će smrskati glavu fašističkoj nemani koja je ogrezla u krvi protiv nepobjedive Crvene armije. Dan slobode nije daleko. Pridružite se partizanima ! Izvršavajte naređenja narodnooslobodilačkih odbora! Naprijed ujedinjeni u borbi protiv omrznutog okupatora do postizanja nacionalne slobode!

Živjelo jedinstvo Srba i Hrvata!

Živjeli partizani!

Živio Sovjetski Savez!

Živio drug Staljin!

Živjela Komunistička partija Hrvatske!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 95

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA BRAČ—HVAR POČET-
KOM RUJNA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMA-
CIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI NA BRACU I HVARU¹

P r i j e p i s

Drugarskom P.K.-u

Dragi drugovi!

Za 10. IX. poslat ćemo Vam opširniji izvještaj, koji se odsad traži od svih O.K. — Ujedno se obavezujemo izvještavati Vas češće o prilikama i pitanjima koja su kod nas »goruća«. Za sada Vam odgovaramo na postavljena pitanja u vezi sa našim dužnostima i radom.

Šaljemo Vam prepis osude² one dvojice, istu smo poslali svim partijskim organizacijama Brača i Hvara.

O Ici je povedeno računa, međutim još ga se nema za što jačeg zakačiti, tu se pretjeravalo. Možda se vješto izvlači, ali nebi za dugo na oku nam je.

Druga sekretara K.K. za Hvar takla se malo odluka po kojoj je riješen dosadašnje dužnosti, ali se izgleda pomirio.

Talijanska ekspedicija otputovala je sa Hvara. Pljačkali su i odveli 17 ljudi i žena. Između uhapšenih ima i organizovanih. Od 17 iz Starog Grada ih je 14.

Na Braču se skoro svugdje uspijelo sa zajedničkom obradom zemlje.

1 na Hvaru se već kopa.

Vuna je uglavnom sva zakupljena. Izrađuje se, nešto i gotovo je. Na Hvar je poslato 1100 kg na izradu.

Oko 10 vagona vina podijeljeno je čitavo Braču. Još prvog dana J.D.P.³ Odred primio je 250 hekt. Pravi se vinski špirituz za rane. To ćemo im poslati. Sašiveno je preko 500 pari novog veša. Nabavili smo 2 motocikle, benzina, 10-ak guma od auta, vrijednih lijekova za prvu pomoć, i to ide preko. Hvar je već poslao lijekove.

Dne 27. VIII. održan je sastanak članova O.K. i Okružna konferencija S.K.O.J.-a za Brač—Hvar. Da bi konferencija dobila na značenju održana je u logoru I. voda čete Bračkih partizana, gde je par sati prije sastanka likvidiran jedan talijanski špijun, kojeg smo ukebali u Pučišćima.

Između članova O.K. izvršena je podijela rada po rajonima i sektorima.

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 2/570

² Redakcija ne raspolaže ovim dokumentom.

³ Južnodalmatinski partizanski odred

Drugovi sa Hvara izvijestili su da se tamo osnivaju N.O.O. S.K.O.J. je uglavnom dobro postavljen. Izabran je O.K. SKOJ-a za Brač—Hvar.

Savez M.G.⁴ je proradio na više mjesta. Daju mu se zadaci da bi se zbio i aktivirao. Organizuju se sastanci S.M.G. iz više sela. Na jednom od ovih sastanaka bilo je prisutno oko 500 omladinaca i omladinki. Govorilo se o karakteru i značenju S.M.G. u današnjoj N.O. borbi.

A.F.Z-na još nije svugdje pravilno shvaćen. Oko vune i veša rade u nekim mjestima odbornice A.F.2-na sa kojom od svojih prijateljica itd. Negdje je i dobro. U jednom mjestu sašilo se je 258 komada veša u prostorijama stručne škole za 4 dana.

U vezi sa oživljavanjem part. organizacije na Hvaru uputili smo još prije sastanka O.K. odgovornim drugovima sa Hvara, koji ulaze u sastav O.K. pismo u kojem se traži slijedeće: 1) Sve staro što brenza i kočii isključiti iz partije, ako bi netko burgijao s njim u partizane.

2) Pomladiti partiju iz redova jačih SKOJE-vaca aktivista čim svladaju kratki kurs. 3) Obavezati svakoga na vršenju svojih dužnosti.

Time u vezi već je raspuštena partij. organizacija u mjestu Hvaru. Tamo će se organizovati za sada nešto u obliku uporišta. Stari Grad, Vrboska prilično se kljaštri.

Na Braču je provedena a na Hvaru se provodi reorganizacija partije po novom principu. Organizuju se kandidatske grupe. Sastanci su redoviti. Počela se shvaćati potreba učenja.

Iz Brača već putuje grupa od 40 momaka sa 15 pušaka. Za njom će grupa iz Hvara sa 15 pušaka. Iz svih mjesta gdje nema Talijana odvedeni su brodovi. Sad je teže!

Cim pošaljemo P.K.-u redoviti mjesečni izvještaj odgovorni će drug obići Hvar. Radi kontrole nad radom organizacija na Braču obidena su Selca i Pučišća. Na Selca nije bilo sve u redu. Pojurili smo ih. I drugdje se pritište.

Drugarski pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Mile⁵ s. r.

⁴ Savez mlade generacije

⁵ Mile

BROJ 96

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 6. RUJNA 1942
VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O FORMIRANJU
PRVE DALMATINSKE NO UDARNE BRIGADE¹**

STAB IV OP. ZONE

Broj 486/42

dana 6. IX. 1942.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Za

Načelnika štaba

U vezi Vašega naređenja od 3-IX t.g. dostavljamo slijedeći izvještaj :

1. Odmah smo prišli rušenju puteva koji vode od Livna ka Duvnu i Aržanu. Također je preduzeto od jučer rušenje ceste Vaganj—Obrovac, koja je i ranije bila prilično oštećena. Rušenje ovih puteva vrši se noću sa mještanima.

2. Formirah smo I dalmatinsku udarnu brigadu² koja već od danas počinje dejstvovati. Brigada ima 4 bataljona i jačine je od 1000 boraca. Detalje o komandnom sastavu, brojnom stanju i naoružanju dostavit ćemo naknadno. Treba imati u vidu da je brigada mlada jedinica, da je ljudstvo većim dijelom neobučeno u rukovanju oružjem, osnovnim vojničkim znanjem i dužnostima u borbi. Zato smo predvidjeli da ubrzanom obukom u najkraćem vremenu osposobimo bataljone brigade za predstojeće zadatke.

3. Formirah smo Komandu područja sa drugom Vicom Buljanom na čelu. Ona je već danas počela sa svojim radom.

4. Sa seoskim stražama ide vrlo loše. Seljaštvo daje pasivnu rezistenciju. Iz Aržana je na primjer N.O.O. dan poslije izbora kolektivno pobjegao u Imotski.

5. Sakupljanje oružja od ustaškog elementa također je vrlo teško.

6. Stoku smo već jednom evakuisali iz Livna pa je povratili radi mlijeka. Po Vašem naređenju 7-IX u zoru opet evakuisana.

7. Osim Brigade organizovali smo III odred³ naše Zone koji je obuhvatio slijedeće bataljone: 1. »Vojin Zirojević«, 2. Duvanjski bataljon, 3. »Josip Jurčević«, 4. Biokovski bataljon. Ni jedan od ovih bataljona nema borbenog iskustva niti ozbiljne operativne vrijednosti. Njihova reorganizacija i rad oko poboljšanja u toku je. Veliku manjkavost predstavlja slabost Štaba odreda, koji nikako nije u stanju da obuhvati čitav teren. Svakako bi bila potrebna pomoć ovome Štabu odreda, jer

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 59/3, k. 1490A.

² O formiranju Prve dalmatinske brigade vidi dok. br. 67, 68, 70, 75, 83, 90, 97, 101.

³ O formiranju Trećeg odreda vidi dok. br. 87 i 88.

će se pred njim uskoro postaviti ozbiljni zadatci, a ima perspektiva da postane baza za našu II brigadu.

8. K organizaciji jedinica Srednjeg i Sjeverodalmatinskog odreda trebamo tek prići. To ćemo uraditi u najskorije vrijeme. Vaganjski prevoj smo osigurali sa jednom četom dok su bataljoni Brigade u blizini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Načelnik štaba
Terzić^{4*}

P.S.⁵

Mosorska leteća četa u toku posljednjih 15 dana izvela je slijedeće akcije: 25/VIII srušen je i oštećen put Žrnovnica—Omiš u dužini 35 m i 4 mala propusta, zatim je srušen put Srinjine—Gata u dužini 40 m i onesposobljen za svaki kolski saobraćaj. Takođe je srušen most na putu Split—Gata—Omiš. Takođe je srušen put Omiš—Gata. Na »zvečanskoj stazi« — cesta je oštećena u dužini od 80 m. Srušen je čuveni »Antica most«. Na svima ovim rušenjima učestvovalo je dobrovoljno 400 seljaka iz okolnih sela. Sem ovoga, ova četa je likvidirala pet špijuna u podnožju Mosora, — i zaplijenila od narodnih neprijatelja nešto pušaka, bombi i odječne spreme. Osnovala je N.O.O. u okolnim selima i pristupila formiranju novog bataljona. Kod ove jedinice, po mišljenju ovoga Štaba je za svaku pohvalu isticanje, jer neprekidno partizanski djeluje — i to pod vrlo teškim prilikama — takoreći na samim vratima Splita.

Nač. štaba
Terzić

⁴ Velimir Terzić

⁵ Ovaj pasus je napisan rukom.

BROJ 97

NAREĐENJE ŠTABA PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 6. RUJNA 1942. ŠTABU PRVOG BATALJONA »ANTE JONIĆ« U POVODU FORMIRANJA PRIŠTAPSKIH JEDINICA BRIGADE¹

Š T A B

1. DALMATINSKE NOU BRIGADE

Br. 1/42

dne 6. septembra 1942.

ŠTABU I. BATALJONA »ANTE JONIĆ«

1. U prilogu Dostavljamo naređenje Štaba IV. Operativne Zone o formiranju I. Dalmatinske N.O. Udarne Brigade,² da se isto saopći jedinicama i što prije tačno izvrši, pa izvršiti ovaj Štab 7. o.mj. do mraka.

2. U prilogu dostavlja se naša naredba br. I,³ da se odmah saopći jedinicama, sa potrebnom poukom.

3. Pri Štabu ove Brigade potrebno je da se formira komandni vod. Za formiranje toga voda daće pojedini bataljoni slijedeće ljudstvo.

	I. Bat.	II. Bat.	III. Bat.	IV. Bat.	
vodnik ...	1	-	--		
politički delegat	-	-	1	-	
za kurir, deset.	2	3	1	2	polovina partijci.
„ izviđ.	3	2	5	5	četvrtina partijci.
Zastavnici	1	1	--		najzasluž. borci
Komora	2	2	2	2	mogu bez oružja
Za intendanturu	1	1	2	2	

Drugovi za komoru i intendanturu javiće se ovome Štabu 7. o.mj. u 7 sati u Livnu a ostali drugovi javiće se ovome Štabu istoga dana u 14 časova u Prologu.

Intendant Brigade drug Ante Šutić pronaći će u I. i II. Bataljonu u zajednici sa Štabom po jednog druga za svoje pomoćnike, pa će se sa istima javiti ovome Štabu, također 7. o.mj. do 7 časova.

4. Za formiranje Brigadne muzike Štabovi Bataljona raspitati će se u svojim jedinicama i pronaći drugove koji su do sada svirali na raznim instrumentima pleh muzike, pa će ih sa popratnim pismom uputiti referentu muzike Kataliniću Josipu u Livnu 7. o.mj. u 17 časova. Drug

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 18-1/n, k. 1102.

² Vidi dok. br. 90.

³ Redakcija ne raspolaže ovim dokumentom.

Katalinić tom prilikom ispitat će podobnost ovih drugova, pa podesne zadržati u muzici i snabdeti sa potrebnim instrumentima, a nas izvjestiti o načinu formiranja muzike.

5. Potrebno je za Brigadu formirati vod bacača mina. Za to će Štabovi Bataljona najsavjesnije ispitati drugove i utvrditi koji su od njih služili kadar u četama bacača mina ih pratećim četama, radeći na bacačima i uopće koji su ma i najmanje vični u rukovanju sa teškim bacačima, ma kojih država, pa te drugove sa popratnim pismom uputiti ovome Štabu 7. o.mj. u 14 časova u Prologu.

6. Štabovi bataljona utvrdit će da li imaju u svojim bataljonima pušaka »Šinjara« i koliko im je municije potrebno još zate puške, pa nas izvjestiti 7. o.mj. do 14 časova.

7. Štab III. Bataljona izvjestit će nas 7. o.mj. do 14 časova koliko imaju talijanske municije za mitraljez »Breda«.

8. Štabovi bataljona izvjestit će nas istovremeno koliko u bataljonima imaju tovarnih, a koliko jahaćih konja i da li imaju pribore za njih, kao i da li imaju potreban kuhinjski pribor za njihovo brojno stanje ljudi.

9. Istovremeno Štabovi Bataljona utvrdit će koliko im nedostaje pušaka za naoružanje sviju drugova, kao i koliko im nedostaje obuće, odijela i veša za drugove, pa nas i o tome izvjestiti 7. o.mj. do 14 časova.

10. Štab IV. Bataljona u sastavu izviđačke desetine po tački trećoj odredit će jedno kompletno puškomitraljesko odjeljenje i puškomitraljez sa odgovarajućim priborom i municijom. Vodite računa da za pomenutu desetinu zajedno sa ovim odjeljenjem bude ukupno 5 drugova.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
Kronja Ante-Čenčo

Komandant:
Nik. Tornii

(M. P.)

BROJ 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 6. RUJNA 1942.
VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O GRUPIRANJU
TALIJANSKIH SNAGA NA SEKTORU TRILJ, LOVREC I KRIVODOL¹

Štab IV. Op. Zone
II. sektor
Broj 487/42
dana 6. IX. 1942.

Načelniku

Vrhovnog štaba

1. **Sektor Trilj.** V. ojm. Talijani su stigli iz Trilja u Velić sa 4 tenka i 200 vojnika radi popravka ceste od Trilj a do Ti jarice. Pucali su iz bacača, čisteći teren i obezbeđujući rad oko popravke ceste. Pred mrak Talijani su se povukli u Jabuku pucajući pri tome iz tenkova na okolne visove.

Ovo je po treći put u posljednje vrijeme da Talijani uz pomoć tenkova idu na popravku te ceste. Naši ih partizani ni jedanput nijesu omeli. Mi smo ih danas tim povodom oštro kritikovali.

2. **Sektor Lovreć.** U zaidnja dva dana stiglo je u Šestamovac iz Zadvarja oko 2000 tal. vojnika.

U Vukušićima iznad Katuna Talijani su smjestili svoju bateriju od 4 topa. U Zadvarju je primjećen dosta živ promet tal. automobila.

Talijani fortificiraju brda oko Zadvarja, pletu žicu i prave betonske utvrde.

Mi smo instalirali telefonsku vezu od Lovreća do Studenaca.

3. **Sektor Krivodol.** Dne 4-IX. došlo je oko 40—50 kamiona tal. vojske i 300 vojnika sa mazgama.

Na Kamenom Mostu juče je stiglo oko 1000 tal. vojnika. U ovom kraju primjećuje se živa koncentracija tal. kamiona sa trupama.

U selo Proložac zapadno od Imotskog došlo je oko 200 vojnika »Crne Legije«. Stanuju u sokolskom domu.

4. Pred nekoliko dana Talijani su doveli nekoliko stotina četnika sve do samoga Zagvozda i poslije terora nad hrvatskim selima povratili ih u Čapljinu.

5. Iz Sinja nam javljaju da su 2-IX. u Sinj došli divizijski general Piazzoni i neki armijski general u pratnji jednog njemačkog pukovnika.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 57-1/4, k. 1490A.

Pregledavali su utvrđenja oko Sinja i poslije toga otišli natrag u Split. U Sinju se govori o preuzimanju vojne i civilne vlasti sa strane Njemaca.

U Sinju se osniva ustaška »Crna Legija« za borbu protiv partizana.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za II. sektor:

Jadro

BROJ 99

**IZVJEŠTAJ ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD
6. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
O MOGUĆNOSTI NEPRIJATELJSKE OFANZIVE¹**

**Izveštaj štaba Odreda
za srednju Dalmaciju
Sinj 6/IX — 1942.**

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Iz pouzdanih talijanskih izvora uspjelo mi je doznati da Talijani u savezu sa njemačkom i hrvatskom vojskom misle poduzeti akciju protiv Narodno-oslobodilačkih odreda.

Ima više činjenica koje potvrđuju ovo.

Jučer dne 5/IX došao je u Sinj jedan bataljon crnih košulja i jedan bataljon pješadije. Smjestili su se u objektu naznačenom na planu pod brojem 1. Istoga dana u Splitu su se iskrcala dva velika transportna broda puna talij. vojnika.²

U Sinju se govori da će ova akcija započeti 15. ov. mj. Ova akcija će se sigurno otpočeti, a datum može biti sporedan. Ustaše, na čijim se je licima ocrtavala zabrinutost, sada pokazuju nasmijana lica i govore u svakoj prilici: »Vidjećete vi da ovako neće ići dalje«.

Upadno je također i to što je u Zagreb doputovao njemački general Ler³ koji je dosada rukovodio borbama u Srbiji. Ovom dolasku u hrvatskim novinama daje se velika važnost.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, Arhiva NOB, reg. br. 19/10-1, k. 1603A.

² Dopisano sa strane, rukom: »Plan je u našoj arhivi sa mapama«.

³ Aleksandar Löhr, komandant Dvanaeste njemačke armije i komandant Jugoistoka, zarobljen je U. svibnja 1945. godine i kao ratni zločinac osuđen od Vojnog suda JNA na smrt.

Koliko mi je poznato, Nijemci namjeravaju udariti sa strane Jajca, dočim Talijani iz okolice Sinja a hrvatska vojska i ustaše sa strane Sarajeva.

Jedan Talijanac je rekao da će u Sinj doći 20000 vojnika.

Talijani su izdali naređenje svojim podanicima u Splitu i drugim okupiranim krajevima da isele u Italiju. Isti nalog dobila je žena bivšeg jugoslovenskog oficira Seraka da se iseli iz Dugopolja u Italiju, gdje će odsada dobivati platu od Hrv. vlade.

Sve ove činjenice dokazuju da okupatori spremaju nešto ozbiljnijega, stoga je potrebno da nas ne nađu nespremljene.

Potrebno je stoga da mi dodjelite jednog specijalnog kurira koji bi vam smjesta donio vijesti o kretanju okupatorskih snaga.⁴

Ovo je po mom mišljenju neophodno potrebno!

Najzgodnije bi bilo da ovo uredi drug Srđan.⁵

Komandant sinjske hrvatske vojske, bivši potpukovnik Potočnik,⁶ koji je u Sinju inače poznat kao veliki protivnik partizana, sprema se ovih dana u Vrliku da organizuje tamošnju miliciju. Ići će putem za Vrliku a pratit će ga jedan kamion hrv. vojske. Ako je ikako moguće trebalo bi ga dočekati.

Mjere opreznosti su u Sinju pooštrene.

Neka akcija će se sigurno poduzeti, stoga treba da se ovo pitanje temeljito prouči.

Smrt fašizmu — Sloboda narodima!

Prepis⁷ pošaljite odmah V.S

Jordan⁸

Treba evakuisati teže i važnije stvari

Milić⁹

Nastojat ćemo po ovoj stvari doći u kontakt sa V krajiškim.¹⁰

Treba pojačati rušenje cesta!

Bataljoni po mogućnosti neka ne stoje u pozadini — nego na ceste.
Kopaj !

⁴ Dopisano sa strane, rukom: »Ovo ću ja urediti Milić«.

⁶ Jerko Lovrić-Srđan

⁶ Poslije oslobođenja Sinja, od Vojnog suda Osmog korpusa NOVJ osuđen na smrt i strijeljan studenog 1944. godine.

⁷ Slijedeći tekst, do kraja dokumenta, dopisan je rukom.

⁸ Ivica Kukoč

⁹ Maks Baće

¹⁰ Odnosi se na Peti krajiški NOP odred.

BROJ 100

PISMO PARTIZANA OD 6. RUJNA 1942. KOMANDIRU KARABINJERSKE STANICE U RAČIŠĆU NA KORČULI U POVODU POSTUPKA TALIJANA

P r i j e v o d¹

Gospodine vodniče,²

Vaš teror koji ste zaveli nad našim porodicama prešao je sve granice. Sjetite se prije svega da naše bjegstvo nije uslijedilo iz naše dobre volje, već zbog vaše nepravde.

Vi ste zatvarali ljude, odnosno nevino stanovništvo, u životinjske zatvore gde ne mogu ni životinje opstati. Mi nismo nikakve ubojice, lopovi, špijuni, ološ, niti zločinci čovječanstva, već su ona naša gospoda iz Račišća natjerala narod u šumu. Ni ovdje nam ne date mira i zbog nas ugnjetavate naše porodice, kojima ne dijelite racionirane namirnice, a još im ne dozvoljavate ni da odlaze na svoja polja za koja smo prolili toliko znoja. Ovo je naša zemlja i naša Otadžbina i zato na našoj rodnoj grudi moramo da trpimo vaše progone. Ovo pismo koje vam upućujemo posljednja je opomena naših nevinih porodica koje ne zaslužuju nikakvu kaznu, pošto nemaju nikakve veze s našim bjegstvom. Ovo je naša lična odluka za koju mi odgovaramo.

Naš narod nije mogao da podnosi jugoslavensku samovolju a još manje vašu. Mi s vama ništa nećemo imati ukoliko budete ostavili na miru naše porodice i ukoliko im budete davali racionirane namirnice, već s onima koji su nas vama prijavili. Sve ono što budete uradili našim porodicama bit će vaša krivica i mi ćemo vam uzvratiti. Naši očevi, naše žene, naša djeca, naše sestre i braća ni za šta nisu krivi i nije pravo da oni trpe. Pročitajte ovo pismo više puta i pazite što radite. Ako ne budete činili zla nemate se čega bojati.

Ako budete rđavo postupali onda ćete znati kako je to kad pošten čovjek stavlja život na kocku. Ponovo vas podsjećamo da je ova naša zemlja slavenska i da je to naša otadžbina koju mi poštujemo i ako je potrebno spremni smo i da umremo.

P.N.O. Odbora³

* Dokument je preveden na talijanski jezik. Redakcija ga prevela ponovo na hrvatskosrpski jezik. Arhiv VJ, arhiva talijanska, reg. br. 47/4a-5, k. 2.

² Vidi dok. br. 242.

³ Vjerojatno se odnosi na Mjesni NO odbor.

BROJ 101

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 7. RUJNA 1942.
VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O FORMIRANJU PRVE
DALMATINSKE NO UDARNE BRIGADE I TREĆEG ODREDA¹

STAB IV OP. ZONE

Broj 494

dana 7-IX-1942.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE

Operat.-organ. izvještaj

Shodno Vašem naređenju, dostavljamo slijedeći organizaciono-operativni izvještaj u slijedećem:

A) ORGANIZACIJA I FORMACIJA NAŠIH JEDINICA

1. **Štab Zone:** u Štabu ove Zone izvršene su slijedeće dopune i izmjene, tako, za načelnika Štaba, po odluci Vrhovnog štaba, postavljen je drug Terzić Velimir, dosadanji zam. komandanta V proleterske brigade, dok je zam. politkoma² ove Zone određen za politkoma I dalm. N.O. brigade. Napominjemo da za sada Štab ove Zone nema zam. politkoma.

2. **Formiranje Brigade.** Prema ranije donijetoj odluci, formirali smo na dan 6-IX I dalm. N.O. udarnu brigadu (odluka za formiranje ove Brigade donijeta je na sastanku Vrhovnog štaba na kojem je prisustvovao Komandant Glavnog štaba Hrvatske i članovi Štaba IV operative zone).³ Ovu Brigadu sačinjavaju slijedeći bataljoni: I bataljon Odreda za srednju Dalmaciju, kao i I bataljon »Ante Jonić« ove Brigade, kao II bataljon ove Brigade ulazi bataljon »Bude Borjan« iz Odreda za sjevernu Dalmaciju, kao III bataljon Brigade ulazi bataljon »Josip Jurčević« iz Odreda za južnu Dalmaciju, a kao IV bataljon Brigade ušao je II bataljon Odreda za srednju Dalmaciju »Tadija Anušić«.

a) **Komandni sastav:** Štab brigade je kompletan i to za komandanta Brigade, po odluci Vrhovnog štaba, određen je drug Petar Četković (Nikola Tomić), dosadašnji komandant I bataljona I proleterske brigade, za zam. komandanta određen je drug Božo Bilić, dosadašnji komandant Odreda za srednju Dalmaciju, za politkoma određen je drug Ante Kronja (Cenčo), dosadašnji zam. politkoma IV operative zone, za zam. politkoma određen je drug Vlado Šćekić iz I proleterske brigade. Pored napred

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 102B.

² Ante Kronja-Cenčo

³ Ivo Rukavina, Vicko Krstulović i Maks Baće

imenovanih članova Štaba određeni su referent saniteta,⁴ intendant⁵ i obavještajni oficir.⁶

b) **Štabovi bataljona su također određeni.** Nedostatak kadrova kako po vojnoj tako i političkoj liniji pri sastavu štabova bataljona pričinjavao nam je osobite teškoće. Kao pojačanje — pomoć po vojnoj liniji dobili smo, po nalogu Vrhovnog štaba, dva vojna stručnjaka⁷ (bivša jug. ofic.) iz I proleterske brigade. Takođe nedostaje nam kadar za komande četa naročito po političkoj liniji. Preuzeli smo potrebne mjere da i ovdje nađemo jedno zadovoljavajuće rješenje. Treba imati u vidu da su stariješinski kadrovi bataljona i četa još mladi, prilično neiskusni, i da im nedostaje rutina u rukovođenju vojnim jedinicama. Planskim vojno-političkim radom nadamo se da ćemo uspjeti da ih što bolje uzdignemo i osposobimo za vojno-političko rukovođenje povjerenih im jedinica.

Vojno-stručna sprema bataljona Brigade. Naša Brigada je mlada jedinica, većim dijelom sastavljena od mladih i neiskusnih boraca koji nisu do sada učestvovali u borbama, dok jedan znatan dio njih nije upoznat ni sa vještinom rukovanja oružjem. Također, preuzeli smo potrebne mjere u nastavnom pogledu, da se neobučeno ljudstvo što prije upozna sa oružjem kao i sa osnovnim borbenim dužnostima.

Jačina i sastav Brigade. Brigada broji 4 bataljona svaki od po 250 boraca, — svega 1000 boraca u Brigadi. Svaki bataljon ima po 3 čete, svaka četa po tri voda, a svaki vod po 2 desetine. Također bataljoni imaju svoja bolničarska odjeljenja i pripadajuće bataljonske komore.

Naoružanje i oprema. Brigada je relativno dobro naoružana. Postoji jedan manji broj bez pušaka tj. oko stotinu boraca. Svaki bataljon ima po 1 teški mitraljez i po 7 puškomitraljeza, a dva bataljona imaju po jedan laki bacač. Pri Štabu brigade postoji odjeljenje teških bacača i to od dva oruđa sa ukupno od 55 bombi. Stanje puščane municije ne zadovoljava, pošto na borce ne dolazi više od 40 metaka, dok za automatska oruđa ne dolazi više od 500 metaka na pojedino oruđe.

Stanje odjeće i obuće je takođe slabo i to ćemo stanje zasad teško popraviti, pošto nema skoro nikakvih mogućnosti za nabavku.

Moralno stanje Brigade je vrlo dobro i oduševljenje za borbu kod ljudstva postoji i vidno se ispoljava. Planskim vojno-političkim radom, i pored nedostataka kadrova, vjerujemo da ćemo ljudstvo brzo izdići i ojačati i osposobiti Brigadu za izvršenje zadataka koje joj bude situacija nametnula.

Za sada ova Brigada nalazi se u predjelu neposredno jugoistočno od Livna u očekujućem položaju.

* Davor Culić

⁵ Ante Sutić

⁶ Slavko Jelić

⁷ Pero Cetković, poginuo kao komandant Treće divizije 1943. godine. Drugi je Velimir Terzić, tada određen za načelnika štaba Četvrte zone.

3. Odredi

a) Prije tri dana formirali smo za područje južne Dalmacije, Imotske Krajine i predjela Livno—Duvno II Odred ove Zone.⁸ U sastav ovoga Odreda ušle su slijedeće jedinice i to: Livanjski bataljon »Vojin Zirojević«, kao I bataljon Odreda, Duvanjski bataljon kao II bataljon Odreda, dio bataljona »Josip Jurčević« koji se prije 5 dana prebacio u Imotsku Krajinu kao III bataljon Odreda i dio ljudstva Odreda za južnu Dalmaciju koji je ostao na Biokovu kao IV bataljon Odreda.

b) **Komandni sastav.** Nedostatak kadrova osjetio se je i pri formiranju ovoga Odreda. Tako u sastavu Štaba odreda nedostaje zem. polit. koma i obavještajni oficir. Također štabovi bataljona nisu kompletni, za Stab II bataljona nedostaje nam komandant, a za Stab I bataljona nedostaje nam komesar.

Vojno-stručna sprema. Bataljoni Odreda su mlade i neiskusne jedinice, još nedovoljno politički i vojnički učvršćene, a naročito im nedostaje vještina snalaženja u borbi. Preduzete su potrebne mjere u pogledu izvođenja nastave i obuke u ovim bataljonima.

Jačina i sastav. Odred ima 4 bataljona svaki od po 130 boraca, svega 520 boraca. Bataljoni se sastoje od 3 čete (sem I bataljona koji za sada ima 2 čete), svaka četa ima po dva voda, svaki vod po dvije desetine.

Naoružanje i oprema. Ljudstvo svih bataljona naoružano je u potpunosti sa puškama. U pogledu automatskog naoružanja bataljoni stoje vrlo slabo, tako da u Odredu ima svega 2 teška mitraljeza i 3 puškomi-traljeza. Stanje municije je također slabo, tako da borci nemaju više od po 30 metaka na pušku najviše, dok (na) automatska oruđa ne dolazi više od 200 metaka na pojedino oruđe.

Stanje odjeće i obuće kod bataljona ovoga Odreda je također slabo i za sada ga je nemoguće popraviti.

Moralno stanje ljudstva ovoga Odreda je dobro i kod istog postoji volja i oduševljenje za borbu.

Za sada bataljoni ovoga Odreda nalaze se u slijedećem rasporedu i to: I i III bataljon na prostoru Aržano—Trilj—Lovreć—Studenci, zatvarajući pravce koji vode ka Aržanu; II bataljon ovoga Odreda nalazi se u Duvanjskom Polju štiteći pravce koji vode ka Duvanjskom Polju od istoka i juoistoka; IV bataljon Odreda nalazi se na Biokovu, gdje vodi akcije na predjelu Biokova.

c) Imamo namjeru da od jedinica Sjeverodalmatinskog i srednjo-dalmatinskog tj. ostatka Sred. dalmat. i novomobilis. Odreda formiramo u najkraćem roku i II dalm. ud. brigadu.⁹ Po našoj zamisli formiranje ove Brigade treba da se izvede u predjelu Dinare oko Uništa, sjevero-istočno od Knina. U tom cilju mi smo izdali potrebna naređenja. Tako smo naredili Štabu Sjeverodalmatinskog odreda da uputi bataljon »Bran-ko Vladušić« na Uništa, a Primorsku četvu preko Rogoznice na Moseć

⁸ O formiranju Trećeg dalmatinskog NOP odreda vidi dok. br. 87 i 88.

⁹ O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 102, 103, 104, 125.

gdje se već nalazi 100 naših boraca. Baš u ovom cilju polaze sutra za Dinaru članovi ovoga Štaba, drug Milić¹⁰ i drug Jordan,¹¹ da pripreme organizaciju i formiranje ove Brigade, kao i da se upoznaju sa vojno-političkom situacijom u Kninskoj Krajini, gdje je u posljednje vrijeme naročito zapažena jača aktivnost okupatora i četnika. Tako bi ova novoformirana II brigada, kao mobilna udarna jedinica, mogla sa uspjehom izvoditi zamašnije operacije u Kninskoj Krajini i ka Primorju. U bliskoj budućnosti jačim prilivom dobrovoljaca sa Primorja mogli bi brojno i kvalitativno ojačati ovu Brigadu.

d) **Leteći mosorski vod** nalazi se na Mosoru kao samostalna mobilna jedinica, koja vrši akcije između Splita i Omiša.

4. **Punktovi — posade.**

Za sada imamo slijedeće punktove i to:

- »Dinara«, prema Kninu, jačine 25 boraca
- Uništa, u selu Uništima, jačine 115 boraca
- Vrdovo jačine 8 boraca
- Vješić Gora jačine 40 boraca
- Vaganj jačine 30 boraca
- Kamešnica jačine 8 boraca.

Pored ovih posada nalazi se na Bukovici jedan vod a na Runištima također jedan vod koji kontrolišu teren zapadno od Knina. Napominjemo da ovi punktovi imaju zadatak da zatvaraju pravce neprijateljskog nadiranja postavljajući zasjede, — zatim da vrše obavještajnu službu i politički rad u okolnim selima, da budu mobilizacijska mjesta za prikupljanja dobrovoljaca i najzad da sadejstvuju sa našim mobilnim jedinicama.

5. **Mobilizacija.** Skoro svakodnevno stižu nam dobrovoljci u manjim grupama sa Primorja. To su većinom mladi borci bez borbenoga iskustva, ali puni elana i oduševljenja za borbu. Mi veoma brižljivo i sa puno takta prihvatamo ove naše mlade partizane i raspoređujemo ih odmah u partizanske jedinice. Pošto su ovi drugovi koji nam pristižu redovno bez oružja, to nam njihovo naoružanje predstavlja osobitu teškoću pošto oružja nemamo. Izvjestan dio ovih boraca (do 200) već smo dodijelili I proleterskoj brigadi za njenu popunu. Naša je namjera da sa ovim novopridošlim drugovima brojno ojačamo i uvećamo naše jedinice, imajući u vidu da ćemo uskoro borbom sa neprijateljem doći do izvjesne količine oružja, te ćemo bar jedan znatan dio njih moći naoružati.

B) IZVOĐENJE OPERACIJA I AKCIJA UOPŠTE

U vremenu od 25-VII do 5-VIII, jedinice Odreda za srednju Dalmaciju uspjele su da zadrže i suzbiju jaka neprijateljska pojačanja koja su bila upućena iz Sinja prema Livnu, kojeg su u to vrijeme napadale

¹⁰ Maks Baće

¹¹ Ivica Kukoč

naše proleterske brigade. Ovi naši bataljoni u potpunosti su izvršili dobiveni zadatak prebacivši ostatke neprijateljskih djelova sa Vagnja na desnu obalu Cetine. U ovim borbama neprijatelj je imao velike gubitke i to: 110 mrtvih i oko 40 ranjenih, a pored toga uništeno je oko 25 kamiona i zaplijenjena je veća količina ratne opreme, oružja i municije. Mi smo imali 15 mrtvih, među kojima je bio i drug komandant I bataljona Ante Jonić.

U vremenu od 16 do 24-VIII jedinice Oreda za srednju i južnu Dalmaciju preduzele su u sadejstvu sa I proleterskom brigadom čišćenje ustaških sela na prostoru od Trilja ka Studencima, u pravcu Imotskog. U vremenu čišćenja ovih sela okupator je preduzeo of anzi vu opštim pravcem ka Aržanu u cilju da osujeti naše ofanzivne namjere. Ova neprijateljska ofanziva je potpuno slomljena i suzbijena i naše jedinice su uspješno izvršile dobivene zadatke. Poslije izvjesnog kraćeg zatišja, neprijatelj je temeljito pripremio ofanzivu prema Biokovu, poznatom uporištu jedinica Južnodalmatinskog odreda. Ova ofanziva izvedena je koncentrično, sa više strana i to od Zadvarja, Makarske, Vrgorca, Imotskog, Bačina i Zagvozda.

Poslije upornih šestodnevni borbi, pred nadmoćnijim neprijateljem, bataljon »Josip Jurčević«, u jačini oko 600 boraca, prebacio se sa Biokova u Imotsku Krajinu, dok je jedna slabija snaga biokovskih partizana u jačini oko 130 boraca ostala i dalje u predjelu Biokova za izvođenje akcija. U svim ovim borbama na Biokovu neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke, dok su naše jedinice imale svega 3 mrtva i 4—5 ranjenih.¹²

Mosorski leteći vod. Na Mosoru za posljednjih 15 dana izvršio je niz rušenja na cesti Split—Omiš i Omiš—Gata. Na ovim cestama porušio je mostove i propuste i onesposobio ih za kolski saobraćaj za duže vremena. Ovaj vod je likvidirao veći broj ustaških špijuna po okolnim selima a zatim je organizovao narodnu vlast u okolnim selima postavljajući N.O.O. Rad ovoga voda je vrlo aktivan i plodonosan i zaslužuje svaku pohvalu i isticanje.

Posada punkta Dinare izvela je dvije uspješne akcije protiv četničkih bandi u pravcu sela Biskupije i Kovačića i tom prilikom neprijatelju nanijela osjetne gubitke, zarobivši 4 četnika.

Opšti zaključak. Jedinice naše Zone koje djeluju na prostoru od Zrmanje do Neretve i od mora do Dinare nalaze se u dobrom vojno-političkom stanju, i preduzete su sve mjere da se vojno-politički što bolje unaprijede i osposobe za izvršenje svih predstojećih zadataka.

Operativna ideja — direktiva za daljnji rad. Za sada, zatvoriti pravce koji idu od Knina, Sinja i Imotskog ka grebenu Dinare sa najpotrebijim snagama, dok sa mobilnim jedinicama u vidu manjih letećih četa

¹² U to vrijeme (od 16. kolovoza do 2. rujna) Talijani su izveli operaciju »Albia«. Vidi dok. br. 72, 73, 105, 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 210, 274, 282, 283 i 286.

i vodova krstariti po cjelokupnoj ovoj teritoriji vršeći prepade i zasjede i nanoseći neprijatelju gubitke. Glavne snage držati za udar, u sastavu iščekivanja, u predjelu oko Livna.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Načelnik štaba:

*Terzić*¹³

Komandant :

Vicko Krstulović

P-s!

1. Drugovi iz bataljona »Božidar Adžija«, njih 26 na broju, prijavili su se u ovaj Štab i dodijeljeni su im novi zadaci.¹⁴

2. Pošto smo veoma slabi u automatskom oružju, molimo Vas da nam dodijelite 5—6 puškomitraljeza.

BROJ 102

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 7. RUJNA
1912. ŠTABU MOSEČKOG BATALJONA ZA ULAZAK BATALJONA U
SASTAV DRUGE DALMATINSKE BRIGADE KOJA JE U
FORMIRANJU¹**

Stab IV. Op. Zone

Broj 483/42

dana 7-IX-1942.

ŠTABU MOSEČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

Poslije već formirane I. Dalm. N.O. Udarne Brigade, u projektu je da ovih dana formiramo i II. Dalm. Ud. Brigadu.²

U sastav ove Brigade treba da ude ljudstvo vašeg bataljona, kao i ostale jedinice Sjevero-Dalm. Odreda. Zato u ovome smislu preduzmite potrebne pripremne mjere i nastojte da se vaš bataljon brojno i kvalitativno ojača u što kraćem vremenu, kako bi i ova naša II. Dalm. Brigada

¹³ Velimir Terzić

¹⁴ Odnosi se na borce Dalmatince koji su se vratili iz Like.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 29/4, k. 1490.

² O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 103, 104 i 125.

bila politički i vojnički što jača udarna sila. Vi ćete već dobiti detaljno naređenje za daljni rad o ovome pitanju zato održavajte stalnu vezu sa Uništima na Dinari gdje će se po zamisli ovoga Štaba i formirati ova

II. Brigada.

Imajte u vidu da će i Primorska četa odnosno bataljon ući u sastav II. Brigade, u kom cilju joj je dostavljeno potrebno naređenje da se najhitnije prebaci preko Rogoznice kod vas na Moseć gdje će dobiti naređenje za dalji rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

Komandant:

BROJ 103

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 7. RUJNA 1942. ŠTABU SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA DA SE S BATALJONOM »BRANKO VLADUŠIĆ« PREBACI U UNIŠTA GDJE ĆE BATALJON UĆI U SASTAV 2. DALMATINSKE BRIGADE KOJA JE U FORMIRANJU¹

Štab IV. Op. Zone
Broj 491/42.
dana 7-IX-1942.

ŠTABU SJEVERO-DALMATINSKOG ODREDA

Direktivom Vrhovnog Štaba N.O.P. i D.V. Jugoslavije, stavljeno nam je u dužnost, da pored već formirane I. Dalm. Ud. Brigade, formiramo i II. Dalm. N.O.P. Brigadu.² U tom cilju mi smo preduzeli potrebne pripreme. Vaš bataljon »Branko Vladušić« zajedno sa jedinicama na Moseću i u Primorju treba da obrazuju jezgro te naše nove Brigade.

Obzirom na vojno-političku situaciju u Kninskoj Krajini, kao i na potrebu što bržeg formiranja i organizacije ove Brigade i podele novih zadataka u Kninskoj Krajini i Primorju,

N A R E Đ U J E M O :

1. Da odmah po prijemu ovoga naređenja pripremite i preduzmete pokret bataljona »Branko Vladušić« pravcem: Srb—Drvar—Ljeskovac—Tičevo—Peulje—Uništa na Dinari, gdje će se formirati ova druga Bri-

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 27/4, k. 1490.

² Vidi dok. br. 102, 104, 125.

Stav IV, Op. Zone
Broj 47114...
danas 7-IX-1942.

Stabu Sjevero-Balsatinskog Odreda

Direktiva Vrhovnog Staba N.O.P. i D.V. Jugoslavije, ko
stavljena nam je u dužnost, da poučivši već formirane I. i II. bataljone, formiramo i II. bataljon N.O.P. brigade. U tom cilju mi smo produžili po
trebne pripreme. Vaš bataljon "Branko Vladušić" zajedno sa jedinicama
na Koseču i u Primorju treba obrazuju jezgro te naše nove brigade.
Obzirom na vojno-političku situaciju u kninskoj krajini,
kao i na potrebu što bržeg formiranja i organizacije ove brigade i
podjele novih zadataka u izmatskajkxkzixix kninskoj krajini i Primorju,

N A R E D B U J E N J E:

1. Da odmah po prijemu ovoga naređenja pripremite i pre
dazmete pokret bataljona "Branko Vladušić" pravcem: Ribar - Brvar - Jeskovic
- Tišovo - Peulje - Uništa na Dinari, gdje će se formirati ova druga brigada.
Ovaj marš izvršite sa obezbjeđenjem, održavajući u toku marša red i
najstrožu partijsku disciplinu.
2. Bataljon da ponese sobom sve potrebne stvari za borbu
i život, tj. sve namuštanje i municiju koja bataljonu pripada, intendaske
potrebe, kuhinju, prtljag i rezervnu hranu u koliko je to moguće, sanitet
svi materijal kao i ostale nužnije stvari koje je lako transportovati
natovarnim konjima.
3. Nastojati da se ljudstvo snabdije pred polazak što
boljom odjećom i obućom.
3. Redovno, pred polazak na marš, u toku cijeloga ovoga
pokreta do Uništa, upućivati na pola dana ranije u pravcu kretanja kona
čare, koji će blago vremeno pripremiti hranu i smještaj za bataljon.
Imajte u vidu da je pravac pokreta naša slobodna
teritorija gdje je organizovana narodna vlast, te ćete uvijek u toku
vašeg kretanja tražiti obavještanja, pomoć u ishrani i smještaju bilo
od N.O.P. a bilo od naših partizanskih jedinica koje se nalaze na doti
čnoj teritoriji.
4. Nastojte svim silama da dotični bataljon i brojno
ojaša pred polazak na ovaj marš kako bi ova naša nova brigada bila
što jača. Pri ovome uzeti u obzir što bolje i odabranije borbe-partiza
na.
5. Odmah-najhitnije obavijestite Primorsku četu-bataljon
da se najpogodnijim načinom prebaci ka Koseču gdje će uhvatiti vezu sa
Kosečkim bataljonom na samom Koseču. Pravac prebacivanja sa svoga dosa
dašnjeg područja ka Rogoznici treba da bude, bilo morem (barakama) bilo
preko arke tj. prema vladajućim prilikama najpogodniji način.
U koliko je već ova Primorska četa preduzela pokret
ka sjeveru u pravcu Ribna gdje se sada nalazi bataljon "Branko Vladušić"
odmah joj u susret uputiti patrolu za vezu odnosno u dosadašnjoj vašoj
bazi - u Srbu ostaviti pouzdanu vezu sa naređenjem da ista čim tamo
stigne odmah produži pokret prema Uništima na Dinari, pravcem koji je
napred označen za bataljon "Branko Vladušić".
6. Vaši vodovi na Riština i na Lukovici, koji su kontro
lisali dotična područja ostati će i dalje na nix istim položajima sa
ranijim zadacima.
7. Saopštite Stabu bataljona "Branko Vladušić" da čim
stigne na Uništa podmah da podnese pisani i vještaj ovome Stabu.
8. Ostavite vašu bolnicu na dosadašnjem mjestu sa potre
bnim obezbjeđenjem.
9. Imajte u vidu da će baza za snabdevanje naših jedini
ca koje pristignu na Uništa biti u početku selo Ruglašica, te prema tome
sve teže i kačaste stvari koje su nepodesne za brze pokrete, a naročito
preko planina ostavite pri prolazu kroz Peulje, u selu Ruglašici.

S M E R T F A S I Z M U S L O B O D N O M N A R O D U:

Načelnik stabu:

Komandant:

gada. Ovaj marš izvršite sa obezbeđenjem, održavajući u toku marša red i najstrožu marševsku disciplinu.

2. Bataljon da ponese sobom sve potrebne stvari za borbu i život, tj. svo naoružanje i municiju koja bataljonu pripada, intendanske potrebe (kuhinju, prtljag i rezervnu hranu u koliko je to moguće), sanitetski materijal kao i ostale nužnije stvari koje je lako transportovati natovarenim konjima.

Nastojati da se ljudstvo snabdije pred polazak što boljom odjećom i obućom.

3. Redovno, pred polazak na marš, u toku cijeloga ovoga pokreta do Uništa, upućivati na pola dana ranije u pravcu kretanja konačare, koji će blagovremeno pripremiti hranu i smještaj za bataljon.

Imajte u vidu da je pravac pokreta naša slobodna teritorija gdje je organizovana narodna vlast, te ćete uvijek u toku vašeg kretanja tražiti obavještenja, pomoć u ishrani i smještaju bilo od N.O.O.-a bilo od naših partizanskih jedinica koje se nalaze na dotičnoj teritoriji.

4. Nastojte svim silama da se dotični bataljon i brojno ojača pred polazak na ovaj marš kako, bi ova naša nova Brigada bila što jača. Pri ovome uzeti u obzir što bolje i odabranije borce-partizane.

5. Odmah — najhitnije obavijestite Primorsku četvu — bataljon da se najpogodnijim načinom prebaci ka Moseću gdje će uhvatiti vezu sa Mosećkim bataljonom na samome Moseću. Pravac prebacivanja sa svoga dosadašnjeg područja ka Rogoznici treba da bude, bilo morem (barkama) bilo preko Krke tj. prema vladajućim prilikama najpogodniji način.

U koliko je već ova Primorska četa preduzela pokret ka sjeveru u pravcu Srba gdje se sada nalazi bataljon »Branko Vladušić« odmah joj u susret uputiti patrolu za vezu odnosno u dosadašnjoj vašoj bazi — u Srbu ostaviti pouzdanu vezu sa naredjenjem da ista čim tamo stigne odmah produži pokret prema Uništima na Dinari, pravcem koji je napred označen za bataljon »Branko Vladušić«.

6. Vaši vodovi na Rištima i na Bukovici, koji su kontrolisali dotična područja ostati će i dalje na istim položajima sa ranijim zadacima.

7. Saopštite Štabu Bataljona »Branko Vladušić« da čim stigne na Uništa odmah da podnese pismeni izvještaj ovome Štabu.

8. Ostavite vašu bolnicu na dosadašnjem mjestu sa potrebnim obezbeđenjem.

9. Imajte u vidu da će baza za snabdevanje naših jedinica koje pristignu na Uništa biti u početku selo Nuglašica, te prema tome sve teže i kabaste stvari koje su nepodesne za brze pokrete, a naročito preko planina ostavite pri prolazu kroz Peulje, u selu Nuglašici.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

Komandant :

BROJ 104

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 7. RUJNA
1942. KOMANDI PRIMORSKE CETE ZA PREBACIVANJE NA MOSEC
RADI ULASKA U SASTAV DRUGE DALMATINSKE BRIGADE KOJA
JE U FORMIRANJU¹

Štab Zone
Broj 492/42
dana 7-IX. 1942.

ŠTABU PRIMORSKE CETE

Odmah po prijemu ovoga naređenja preduzmite pokret sa vašom četom odnosno bataljonom u koliko ste već uspjeli da ga do sada formirate i to pravcem preko Rogoznice za Moseć, gdje ćete uhvatiti vezu sa Štabom Mosečkog bataljona i dobiti dalja obavještenja i uputstva za vaš rad. Ovo prebacivanje sa vašeg dosadašnjeg područja ka Rogoznici izvršite na najpogodniji i najsigurniji način bilo preko Krke bilo morem — barkama, što će zavisiti od vladajućih prilika i okolnosti na tom području.

U koliko je ova vaša četa odnosno bataljon preduzeo pokret, po ranijem naređenju, ka sjeveru, u pravcu područja bataljona »Branko Vladušić« tj. ka Srbu, onda je samo potrebno da nas najhitnije izvijestite kada je četa pošla i koje su snage upućene. Ovo je naročito potrebno radi održavanja veze u toku njenoga kretanja i potrebnih obavještenja kako o neprijatelju tako i o susjednim našim jedinicama kuda ova četa treba da se kreće. Ako je četa pošla ka sjeveru u pravcu Srba, mi smo u cilju hvatanja veze sa njom i prihvata, izdali potrebno naređenje Štabu Sjevero-Dalmatinskog Odreda.

Imajte u vidu da četa odnosno ljudstvo koje njoj pripada kao i novo-došavši dobrovoljci, treba da ponesu sa sobom oružje i municiju kao i svoju ličnu opremu.

Naročito napominjemo da će ljudstvo ove vaše čete odnosno bataljona ući u sastav II. Dalm. N.O. Udarne Brigade,² koja (će) se pored već formirane I. Brigade, formirati u toku ovih dana, te je zato potrebno da prikupite sve vaše snage po mogućstvu što brojnije i kvalitativno što odabranije kako bi i naša druga Dalm. Brigada bila što jača i što bolja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

Komandant:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 28/4, k. 1490.

² Vidi dok. br. 102, 103, 125.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 7.
RUJNA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA
I IZVEDENIM AKCIJAMA U VREMENU OD 16. KOLOVOZA
DO 6. RUJNA 1942. GODINE¹**

Stab Odreda za Sred. Dalm.

Broj 374/42

Datum 7. IX 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE
OPERATIVNI IZVJEŠTAJ OD 16. VIII DO 6. IX 1942.

Prema situaciji koja je nastala snage II. D. bataljona bile su upućene sa Vagnja dne 16. VIII. izjutra u pravcu Imotske krajine. Na svome putu bataljon je prošao kroz slijedeća sela: Velić—Vrpolje—Čajer—Donja Tija-rica, u koju je stigao u 15.30 sati. U svim gore navedenim selima nije davan nikakav otpor, nego su seljaci sa simpatijama dočekivali našu vojsku. Zandarmerijska stanica u Tijaricama bila je napuštena, prema dobivenim podacima žandari su pobjegli u Provo. Odmah po našem dola-sku u gore navedena mjesta počelo se sa rušenjem ceste i gradnjem prepreka na cesti Trilj—Tijarica—Aržanovo. II. bataljon ostao je u Do-njoj Tijarici sve do 18. VIII. izjutra, odakle je krenuo za Aržanovo gdje je stigao u 11,30 sati. Po prispjeću za Aržanovo II. bataljon dobio je naredenje da odmah produži za Studence, gdje je stigao u 14 sati, a odatle je krenuo za Svib. Komandant i politkom. bataljona sa Koman-dantom Odreda otišli su na savjetovanje u Štab II. bataljona I. Proleter-ske Brigade, koji se je nalazio u Studencima. Poslije savjetovanja otišli su da pregledaju položaj koji je trebao preuzeti II. D. bataljon.

19. VIII. izjutra bataljon je krenuo na zauzimanje položaja na saobra-ćajnim čvorovima: Lovreć—Provo—Cista—Trilj, te Provo—Šestanovac—Zadvarje i Aržanovo—Svib—Provo. Snage II. bataljona bile su raspo-redene na slijedeći način: jedan vod zauzeo je položaj sa 2 puškomitra-ljeza iznad Velike Ciste, dok je drugi vod zauzeo položaj na raskrsnici cesta Cista—Zadvarje. Jedan vod je upućen u Lovreć da zauzme položaj nad Lovrećem, dok je radni vod imao zadatak da izgradi po nekoliko mitraljeskih gnjezda na raskrsnicama puteva. Oko 10 sati jedna patrola, koja je bila na izvidanju u pravcu Lovreć—Provo—Cista naišla je na trojicu civila, koji su pripadali seoskoj miliciji i pozvali ih na predaju, međutim dvojica su se predala, a treći se je odupro i isti je likvidiran. Poslije podne oko 2 sata izvidnice su podnijele izvještaj da su primjetili 4 neprijateljska tenka i nekoliko kamiona i da su se zaustavili kod sela Katuna, gdje su iskrkali vojsku, a kamioni su se povratili natrag.² Smje-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2-10/1, k. 1603A.

² U to vrijeme bilo je u toku izvođenje operacije "Albina". Vidi dok. br. 72, 73, 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283 i 286.

sta je bila izbačena izvidnica u tom pravcu. U 16 sati izvidnica nas je izvjestila da neprijatelj u streljačkom stroju nastupa u pravcu naših položaja. Prije nego smo došli u dodir sa neprijateljskom pješadijom, koja je bila još daleko, neprijatelj je otvorio jaku artiljerijsku i minobacačku vatru na naše položaje, da bi omogućio napredovanje pješadije. Kada se je neprijatelj približio na odgovarajuće odstojanje, naši borci su otvorili vatru i započela je frontalna borba sa neprijateljem. U toj borbi neprijatelj je imao dosta gubitaka. Naše snage bile su prisiljene da se povuku, uslijed toga što je neprijatelj naišao cestom Grabovac—Lovreć, te uspio da se probije i potisne naše lijevo krilo iznad Lovreća, tako da su naši borci bili napadnuti s boka. Povlačenje je izvršeno organizovano i u potpunom redu bez ikakvih žrtava. Borba je trajala od 16 do 21 sat. Naše snage nakon što su se povukle, zauzele su položaj povrh Prova u pravcu Svib—Aržanovo i odmah započele sa gradnjom prepreka na cesti. Neprijatelj je pokušao da se tenkovima probije u pravcu našeg otkupanja, ali pošto je pala noć, nakon kratkog napredovanja zaustavio se je.

20. VIII. već u ranu zoru neprijatelj je otvorio jaku artiljerijsku i minobacačku vatru na naše položaje i sa tenkovima počeo se probijati, međutim naše snage počele su se odmah povlačiti. Uslijed situacije koja je nastala nadiranjem jakih neprijateljskih snaga u pravcu Aržanova i povlačenjem snaga II. bataljona, komandant Odreda uputio se je u Štab II. bataljona I. Proleterske Brigade, dabi donijeli zaključak o pojačanju na ovom sektoru, te da bi se sprečilo neprijateljsko napredovanje. Tog dana snage II. D. bataljona povukle su se iznad Sviba i zauzeli položaj na Maglaju i susjednim kotama.

21. VIII. rano ujutro napao je opet naše položaje jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom i sa jakom pješadijom počeo je nadirati prema položaju naše II. čete, međutim kod boraca je nastupila panika, te borci nisu ni pokušavali da spreče nadiranje neprijatelja. Uslijed toga što se je povukla II. četa, bila je primorana na povlačenje i I. četa, te su se zajednički povukle i zauzele položaje iznad Aržanova. Jak napad vršen je istodobno i na snage II. bataljona I. Proleterske Brigade i bataljona »Vojina Zirojevića«, koji su također bili prisiljeni na povlačenje. Oni su se organizovano povukli i zauzeli položaje povrh Aržanova.

22. VIII. ujutro naišli su neprijateljski avioni te bombama i mitraljeskom vatrom tukh naše položaje. Međutim u 8 sati izvršen je zajednički protunapad našeg II. bataljona sa bataljonom »Vojina Zirojevića« i sa II. bataljonom I. Proleterske Brigade. U tom protunapadu uspjeh smo, te se je neprijatelj počeo povlačiti u paničnom bijegu. U 11 sati izdato je naređenje našem desnom krilu da izvrši juriš na neprijatelja. U vremenu kada je naše desno krilo počelo jurišati, ponovno su naišli avioni počeli sipati bombe i mitraljirati na naše borce, tom prilikom poginuo je od avionske bombe vodnik II. voda naše I. čete drug Jurić Šime. Neprijatelj je prilikom povlačenja imao veći broj žrtava, što se zaključuje po tome, jer se je nailazilo na velike tragove krvi i na nekoliko lješeva, koje nije uspio pokupiti, među njima bio je i jedan oficir.

Između 19 i 20 sati naš II. bataljon zauzeo je ponovno Svib—Cistu—Provo—Lovreć, te uspostavio vezu sa bataljonom »Vojina Zirojevića«, koji se je nalazio u Studencima.

23. VIII. poslije ponovnog zauzimanja gore pomenutih mjesta nastavljeno je sa rušenjem ceste, građenjem prepreka, te upućivanjem patrola za izvidanje, da nebi naišao neprijatelj.

24. VIII. borci su se odmarali i krpali i čistili odjeću. Patrole koje su bile upućene u pravcu Šestanovca, povratile su se oko pola noći i izvjestile nas da se prethodnica neprijatelja nalazi između Prova i Katuna, ista prethodnica otvorila je mitraljesku vatru na našu patrolu.

25. VIII. Snage II. D. bataljona rušile su i prekopavale cestu u svim gore pomenutim pravcima. Tog istog dana upućen je u Stab Odreda informativni oficir na konferenciju.

26. VIII. ujutro počeo je neprijatelj da tuče artiljerijskom vatrom naše položaje i od Šestanovca pojavilo se nekoliko tenkova, koji su prošli kroz Provo za Lovreć i otvorili vatru na naše položaje i odatle se vratiti natrag u pravcu Šestanovca. Tog dana naša izvidnica je primjetila 8 kamiona, koji su išli iz Ugljana u pravcu Zadvarja. Istog dana su nestala 4 druga, koji su po svoj prilici dezertirali, jedan od ovih je po pričanju seljaka uhapšen je u Zadvarju, a zove se Drago Rašić iz Drniša, ostala trojica su: Dodoja Dušan, Ilija Sego i Gojko Serbo. Toga dana na položaju održana je proslava godišnjice partizanske borbe u Dalmaciji, kao i pomen drugovima streljanim pred godinu dana u Sinju.

27. VIII. snage II. bataljona ostale su na položaju i nastavile sa rušenjem ceste i upućivanjem izvidničkih patrola. Međutim taj bataljon nije uputio patrolu u onom pravcu, gdje mu je bilo naređeno sa strane Štaba Odreda, navodeći da nije imao ljude koji poznavaju teren i oslanjajući se na neke površne i netačne podatke, na koje se nije smio nikako osloniti.

28. VIII. bataljon je ostao i dalje na položajima, dočim je komandant bataljona prema dobivenim direktivama uputio se u pravcu Imotskog na kotu 888, gdje se je sastao sa komandantom Odreda i operativnim oficirrom Zone drugom Milićem.³ Toga dana neprijatelj se uopšte nije pojavljivao. Vršene su pripreme za protutenkovski napad u slučaju nailaska neprijatelja. Snage našeg bataljona tokom noći prebačene su na položaje: Provo, Lovreć—Kotereo, gdje se je pristupilo rušenju ceste i građenju prepreka.

29. VIII. nastavljeno je sa rušenjem i pregrađivanjem ceste i isturivanjem patrola u cilju izvidanja.

30. preko dana rušena je cesta u pravcu Šestanovca, međutim u međuvremenu dobiveno je naređenje za prebacivanje bataljona u pravcu Rašeljke, a odatle u Prolog, gdje bi se imala izvršiti reorganizacija i dopuna bataljona, s time da se jedna desetina ostavi u šumici poviše sela Milovića, da služi za vezu sa bataljonom »Josip Jurčević«, koji se je imao u toku noći prebaciti iz Biokova. Ostavljena desetina u šumici sa zamjenikom politkoma bataljona nije izvršila svoju dužnost, nego je

³ Maks Baće

napustila položaj i povukla se u Malu Vinicu, kada je došlo do borbe između Talijana i bataljona »Josip Jurčević«. Dok se je bataljon prebacio za Prolog stiglo je naređenje da se povrati u Cuklić i da tu izvrši dopunu i reorganizaciju, gdje je stigao 1. IX t.g. i započeo sa radom, oko reorganizacije samog bataljona.

Snage I.D.U. bataljona nalazile su se u selima Donjim Rujanima i Celebiću, gdje su u zajednici sa I. i V. bataljonom III. Proleterske Brigade sakupljali oružje i vršili konfiskaciju ustaškog žita. U selu Donjim Rujanima pokazao se je najbolji odaziv seljaka prilikom poziva za predaju oružja, dočim u selu Celebiću sakupljen je vrlo mali broj pušaka. Sve oružje koje sakupljeno predano je III. Proleterskoj Brigadi, pošto je ona s tim rukovodila, a snage I.D.U. bataljona dodjeljene su joj kao pomoć. Na tom radu jedinice I.D.U. Bataljona ostale su do 22. VIII.

Međutim 19. VIII. III. četa tog bataljona upućena je u Livno da vrši dužnost gradske milicije.

20. VIII. prema naređenju Štaba Zone komandant I.D.U. bataljona upućen u cilju kontrole i reorganizacije punktova: Vješića gora—Koljanima i Vrdovu. Na tom putu se zadržao do 24. VIII. o čemu je podnio izvještaj.

22. VIII. prema primljenom naređenju upućene su I. i III. četa u Aržanovo kao pojačanje snagama koje su se tu nalazile, a II. četa upućena je u Prolog. Dvije desetine I. čete, ostale su jedna u Celebiću, a druga u Rujanima, radi daljnjeg prikupljanja i čuvanja žita. I. i III. četa

I. D.U. bataljona ostale su u Aržanovu sve do 24. VIII., kada je I. četa upućena u Studence da smeni snage bataljona »Vojin Zirojević«, koje su se tu nalazile i da nastavi sa rušenjem ceste i da spreči eventualno nadiranje neprijatelja u pravcu Aržanova. Ista četa je potpuno onesposobila cestu Studenci—Lovreć. III. četa ostala je u Aržanovu i onesposobila je cestu Aržanovo—Studenci.

28. VIII. prema naređenju Štaba Odreda III. četa je upućena za Velić da prokopa cestu i postavi zasjedu, pošto je 27. VIII. neprijatelj pokušao da popravi tu cestu. Preko noći od 28. na 29. VIII ta četa postavila je zidanu barikadu i prekopala cestu, te postavila zasjedu između Velića i Jabuke.

29. VIII. ujutro oko 6 sati naišao je neprijatelj iz Trilja sa 4 tenka i oko 200 pješaka, te je počeo nastupati u streljačkom stroju prema položaju III. čete, međutim dolazi do panike među borcima koju je izazvao vodnik Cvitkovac sa poklikom »evo nam ih za leđima«, tada se borci bez naređenja povlače u neredu i nepokušavajući da spreče neprijatelja u njegovom napredovanju. Takvim ispadom vodnika Cvitkovca III. četa bila je dovedena u nezgodan položaj, a naš daljnji boravak u Aržanovu bio je doveden u pitanje. Komandant bataljona koji je tog momenta došao na položaj uz pomoć komandira čete uspio je da sakupi borce i da se povuče prema Jelinjaku, gdje je zauzeo položaj, međutim neprijatelj se povukao ne pokušavajući da ide dalje od Velića. Tokom noći mobilisani su seljaci iz sela Velića i na više mjesta porušena je cesta, Velić—Jabuka—Trilj. Tog istog dana upućena su 4 druga sa Kamešničkog

punkta sa 12 kg. eksploziva u Čaporice, da uz pomoć seljaka sruše cestu Trilj—Cista.

30. VIII. dobili smo naređenje da sve snage I.D.U. bataljona prebacimo u Rujane radi odmora i reorganizacije. II. četa za cijelo vrijeme ostala je u Prologu, gdje je davala stražu i patrole i primala nove drugove, koji su dolazili u Stab Odreda. Jedan vod III. čete ostao je u Veliću da sačeka četu bataljona »Vojin Zirojević«, koja je imala zauzeti taj položaj, a ostali dio prema naređenju komandanta bataljona krenuo je prema Kamešnici za Vaganj a odatle za Rujane, dok je I. četa prebačena preko Aržanova u Rašeljku, a odatle preko Prologa za Rujane. II. četa prema naređenju Štaba Odreda upućena je tek. 2. IX navečer u Rujane, tako da se je I.D.U. bataljon sakupio u Rujanima 3. IX., te je počeo sa radom oko dopune i reorganizacije. — Na organizaciji i formiranju bataljona radilo se sve do 8. IX. kada su oba bataljona dobila naređenje za pokret.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politkom :
A. Roje⁴

Komandant
M. Bilić⁵

BROJ 106

**IZVJEŠTAJ NENADA SINOBADA I DRUGOVA OD 7. RUJNA 1942.
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O POLITIČKOJ SITUACIJI
U KNINSKOJ KRAJINI¹**

Sinobad Nenad i drugovi²

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Sedmični izvještaj.

Primili smo vaš dopis od 2. septembra t.g., i drug Jović³ nas je izvjestio o razgovoru sa Vama. Sa njime stigao je i drug Jere Paltrinjeri, i u vezi Vašeg pisma u odnosu na njega veseli nas što se među nama nalazi.

Primili smo na znanje promjene izvršene u letku i potpunoma ih odobravamo, jer su primjedbe umjesne.

⁴ Ante Roje

⁵ Božo Bilić-Marijan

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, Arhiva NOB, reg. br. 1-1/0, k.

1492.

² Vidi dok. br. 56, napomenu 7.

³ Vicko Krstulović

Danas nam je stigao drug Bjegović, koji je proboravio u Kosovskoj Dolini nekoliko dana. O prilikama u tom kraju izvijestio nas je, kako Vas izvještavamo:

1) Italijani su obećali četnicima 2.000 pušaka, municije i bomba u zamjenu za određenu količinu bakra.

2) Opaža se življe kretanje Italijana sa kamionima i tenkovima u pravcu Drniša i Knina i obratno.

3) Italijani rade barake uz prugu Knin—Split kod želj. stanice u Kaldrmi (8 km. od Knina) i kod pruge u blizini sela Potkonje (3 km. od Knina).

4) Stanoviti kapetan po imenu Voja, koji pripada četničkoj organizaciji radi planove odnosno skice položaja za napad na Italijane, kao i za rušenje mostova i saobraćajnih veza. U razgovoru sa pojedinim ljudima izjavio je da im to služi u momentu, kad započne invazija na zapadu, jer da prije toga vremena besmisleno bi bilo trošiti narodne snage.

5) U selu Biškopiji formirao se novi bataljon četnika, koji ima pod oružjem 60 ljudi. Sa ovim bataljonom nalazi se bivši jusi. oficiri: Asanović i Mladenović, koji su izgleda skloni nama, ali sa kojim je danas veza skoro onemogućena.

6) U ponedjeljak 31. p.m. oko 14 sati pojavili su se nad Kninom 2 aviona, za koje Italijani tvrde da su engleski i radi toga u Kninu je dat znak za uzbunu.

7) U Kosovskoj Kotlini, odnosno u donjim selima opštine Kninske koji spadaju pod puk »Onisima Popovića« formirani su do sada bataljoni u Vrbniku, Zvjerincu i Biškopiji, te Zitniću opštine Drniš. Namjera četnika je bila da osnuju jedan bataljon na Polači, mjesto u Biškopiji, ali su u zadnji čas iz nepoznatih razloga preinačili.

8) Momčilo Đujić i Stevo Rađenović pošli su u Zadar, te su tom prigodom zamolili arhimadrita Bukorovića, pošto je isti od prije poznanik Musolinijev, da ih predvede pred Musolinija i u tu svrhu sva trojica bili su u Rimu. Međutim, Musolini je primio u audijenciju samo arhimadrita Bukorovića. Pri povratku iz Rima zadržavši se u Trstu Rađenović je dobio izvjesnu sumu novaca. O razgovorima između Bukorovića i Musolinija neznamo za sada ništa. Da je ovo tačno zaključuje se po pismu Bukorovića kojeg je ovaj uputio jednoj osobi u Kninu.

9) Poslije više od mjesec dana izbivanja iz Knina povratili su se iz Zagreba Veliki Župan i Načelnik Knina, koji su izjavili, da su u Zagrebu bili radi prehranbenih prilika.

10) Zatvorena je žena i kćerka Dušana O. Popovića, kao i mnoge druge porodice drugih naših drugova. Izgleda da se teror pojačava prema ovim represalijama, koje poduzimaju na svoju ruku četničke vođe.

U vezi Vaših razgovora sa drugom Jovićem javljamo Vam da nismo primili od Vas 7.000.— Kuna za papir, što mu je drug Marin saopćio, već da je taj novac u vezi razgovora sa drugom Stevom uzet od onih 20.000 Kuna koje su bile nama dodijeljene za nabavku soli. Pošto 4.000.— Kuna predate su na pozajmicu Dinarskom Punktu, odnosno njegovom

ekonomu Momiru Priću u svrhu prehrane, a isti je ostavio priznanicu obavezavši se novac povratiti. Prema usmenom izvještaju druga Jovića Vašem intendantu zone Dušanu Kotarašu, ekonom Punkta je uhvaćen od četnika, s njime se nalaze i navedene 4.000.— Kuna. U prilogu dostavlja se priznanica. Za sitne stvari, kao za: rudarsku lampu karbit, baterije i dr. utrošili smo od tih novaca (20.000 Kuna) 1.000. Kuna prema izloženom od primljenih 20.000 ostalo je kod nas još 8.000 Kuna.

Po usmenom razgovoru sa Drugom Jerom, obavještice Vas isti o prilikama i o mogućnosti rada u Kninskoj Krajini. Sa naše strane naglašujemo, da je pod ovim okolnostima organizacioni rad za sada uopšte onemogućen, što dokazuje činjenica da je kroz ovo nekoliko dana uhvaćeno od četnika pet drugova i ubijen, a drug Bjegović jedva je umakao iz Kosovske Kotline. Nadamo se da ćemo ipak uspjeti da proturimo letke, a i nove veze nastojaćemo potražiti.

Glede zamjene za drugaricu Zoru Dabić-Bečker i kap. Stevana Tonkovića sastavili smo bili pismo Komandi divizije »Sasari« za dogovor radi izmjene. Međutim informativni oficir drug Slavko Jelić, izvijestio nas je da se izmjena vrši na uobičajeni način preko V-to Krajiškog Odreda jer da samo on za sve ove krajeve vrši zamjenu. Po dobivenim informacijama od druga Jovića uputićemo novo pismo Italijanima i sami potražiti puta i načina za izmjenu navedenih hca kao i za ostale, o kojima ste sa Jovićem i sa drugom Jerom razgovarali.

U prilogu dostavlja Vam se pismo druga Branka Berića o slučaju Bogdana Ljakovića. Sa drugom Berićem mi se u potpunosti slažemo. U vezi s tim izvještava te se, da je Bogdanu Ljakoviću upućeno pismo u kojem od njega tražimo razjašnjenje.

7. septembra 1942. god.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Član grupe,

Berić Branko

Aleks. Jović

Petar Bjegović

Nenad S. Sinobad

Ante M. Monti

BROJ 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 8. RUJNA 1942.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O VOJNO-POLITICKOJ
SITUACIJI U DALMACIJI¹

S t a b

IV. Operativne zone

II Otsjek

Br. 495/42

8. septembra 1942. g.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Vojni obavještajni
izvještaj.

I. JUŽNI SEKTOR. Dolazak Proleterskih brigada i oslobođenje područja Duvno—Livno, imali su za posljedicu jaču koncentraciju neprijateljskih snaga na ovom terenu. Nekoliko dana poslije oslobođenja Livna započela je njihova ofenziva² 10. augusta, koja se kretala u dvije kolone u smjeru Ljubuški—Posušje—Duvno i Split—Zadvarje—Zagvozd—Lovreć—Studenci—Aržano—Livno. Na sektoru Posušja bila je angažovana i Francetićeva »Crna legija«. Ova ofenziva poslije višednevne borbe i tri teška poraza po neprijatelja likvidirana je oko 15. augusta. Istovremeno italijanske snage preduzele su mnogo jaču ofenzivu³ na Južno Dalmatinski bataljon u Biokovu. Prema nesigurnim podacima Italijani su napadali sa svih strana sa snagom od jedno 10 do 15 hiljada. Biokovski bataljon morao se prebaciti na oslobođeni teren, a jedan njegov dio ostao je na Biokovu dezorganizovan. Veza se nastoji svim snagama uspostaviti.

Oslobođene italijanske snage sada su se okrenule prema Livnu i Duvnu. Situacija na prostoru Južne Dalmacije u znaku je ofenzive koju priprema okupator sa ustašama i četnicima. Ustaške vlasti prikupljaju po čitavoj zemlji ustaške simpatizere redom iz Dalmacije u cilju formiranja Dalmatinske »Crne legije«. Osim u Zagrebu, organizacioni centri su u Sinju i Imotskom. Masovnog priliva nema ali se opaža da se ipak prikuplja veći broj bandita. Italijani su doveli iz Čapljine nad Metkovićem nekoliko stotina četnika u svrhu plašenja i terora nad hrvatskim biokovskim selima. Poslije izvršenih zločina vratili su se.

Na sjeveru područja Livno—Duvno ostala je neoslobođena ustaška baza Kupres. Nekoliko naših napada nisu završili sa uspjehom. Ustaše su u gradu koncentrisali preko 2.000 ljudi.

Sa sjevera i sa juga ustaše i Italijani vrše nasilna izviđanja sa pojedinim bataljonima i tenkovima. Na jugu koncentracija se vrši u Mostaru,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 32/9, k. 103A.

² i³ Poslije akcije čišćenja Talijani su od 16. kolovoza do 2. rujna izveli i operaciju »Albia«. Vidi dok. br. 72, 73, 105, 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283 i 286.

Ljubuškom gdje nam je nepoznat broj njihovih snaga. U Imotskom Kamenom Mostu ima ih do 2.000 sa najmanje dvije baterije. Na cesti Zadvarje—Zagvozd ima ih do 3.000. Na Biokovskoj Turiji imaju logor. Od Šestanovca prema Lovreću, koji je pod našom kontrolom isturili su jednu bateriju. U Trilju postoji jedan bataljon.

Na svim važnijim punktovima vrše defanzivne mjere betonskog utvrđivanja.

Kroz nekoliko dana razjasniće se njihova namjera.

Političko raspoloženje, naročito Hrvatskih masa, na ovom području nije baš pozitivno naklonjeno prema nama. Ustaše nemaju za sobom veliki broj uvjerenih ljudi, ali strah od ustaško-italijanske osvete, nepouzdanje u našu vojnu snagu i konačno zločinačko, ili političko, i ekonomsko angažovanje za stranu ustaša opredjeljuje masu za protivnika. To dobiva svoju dvostruku formu: 1. pasivna rezistencija prema našoj vlasti i 2. masovno napuštanje oslobođenog teritorija i bježanje u ustaške centre.

U našem političkom radu ima dosta nedostataka ali i upornosti.

II. SREDNJI SEKTOR. U prvim danima dolaska Proleterskih brigada na ovom sektoru opažala se jaka koncentracija Italijana. U Sinju ih je bilo oko 3.000. U posljednje vrijeme jedan dio ponovno se ukrao u brodove i uputio se u južnom smjeru, a drugi dio se je orjentisao prema Imotskoj krajini. Posade u Sinju, Trilju, Vrlici i Drnišu ostale su još uvijek dosta jake. Isto tako jako im je osiguranje željezničke pruge Split—Knin gdje se na svakoj stanici fortificira.

Na prostoriji Muca i Lečevice — Kaštelanska zagora, dvije ustaške Zandarmerijske stanice tako reći odriču se kontrole nad svojim terenom i partizanske jedinice manjeg obima, koje tamo djeluju, kreću se potpuno slobodno.

U dolini Sinj—Vrlika Italijani drže dosta jaka uporišta i utvrđenja. I u toj dolini verbuju se dobrovoljci za ustašku »Crnu legiju« ipak sa nekakvim uspjehom.

Raspoloženje masa u čitavom kraju srednje Dalmacije razvilo se je u posljednje vrijeme veoma pozitivno.

III. SJEVERNI SEKTOR. Ovdje je glavna karakteristika pojačana organizaciona i operativna djelatnost četnika. Na čitavoj prostoriji tro-međe vrše stalno mobilizaciju srpskog seljaštva, stvaraju logore i izgrađuju fortifikovane zasjede na važnijim komunikacijama.

U Otriću imaju otprilike 250 do 300 vojnika, 5—6 teških mitraljeza, 10 puškomitraljeza i 3 topa. Tu se nalazi štab četničkog puka Kralja Petra II.

Velika Popina: 400 četnika, 2 teška mitraljeza, 7 puškomitraljeza.

Grahovo: 600 Italijana, 4 topa, 2 bacača. Unutar mjesta na svim zgradama postavljeni su teški mitraljezi. Sva okolna četnička sela su naoružana.

Stožišta: 80 Italijana, 150 četnika sa bacačem mina.

Strmica: 200 Italijana, 5 topova. Štab Dinarske četničke divizije.

Četnici drže: Crni Vrh, Gologlav, Carigrad, selo Kosa Čakića, Konjska Glava. U Poljicima nalazi se štab koji komanduje ovim sektorom.

Knin: 3.000 Italijana, 100 četnika, 500 ustaša i domobrana, 2 baterije.

Mokro Polje: 80 Italijana, 30 četnika.

Kistanje: 300 Italijana, 150 četnika.

Ervenik: 600 Italijana i 1 baterija.

Političko raspoloženje masa radi stalne četničke mobilizacije, teror i napuštanja teritorija od strane partizana, ne razvija se pozitivno.

U Primorju italijanska ofenziva uspjela je nanijeti teške udarce našim snagama što utiče na raspoloženje masa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Operativni oficir:

Milić⁴

Komandant:

Vicko Krstulović

BROJ 108

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG NOP ODREDA OD 8. RUJNA 1942.
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O POSLJEDICAMA
NEPRIJATELJSKOG NAPADA NA BOKOVO¹**

Štab III. Odreda

IV. Oper. Zone

Službeno

dana 8. IX 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Stupili smo u vezu sa svim batalj onima na ovom sektoru, upoznali ih sa zadatcima u duhu Naredbe Tog Štaba br. 483/42 od dana 6. IX t.g.

Svim je bataljonima naređeno da neprestano krstare patrolama na dohvat svog djelovanja iznenadjujući neprijatelja i rušiti komunikacije kao i postavljanje zapreka, i.t.d.

Do sada nas nijesu izvjestili o učinjenom, a kad primimo izvještaj obavijestit ćemo vas. Obavještajna služba izvjestila vas je o namjerama i zverstvima okupatorske i četničko ustaške rulje po Imotskoj krajini pa je nepotrebno da vam mi ovdje ponavljamo. Stigla nam je

¹ Maks Bace

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 2/1, k. 1602A.

pošta od zamjenika političkog bataljona »Josip Jurčević« koji je ostao u Biokovu. Ovaj je drug imenovan za komandanta bataljona koji bi djelovao na Biokovu sa zadatkom da prikupi sve snage koje su ostale po Biokovu za odnosni bataljon.

Pregledajući poštu ustanovili smo da dosadnja naređenja i poštu koju smo mu upućivali nije primio, a to nam iznose i sami kuriri, koji su se uputu sreli sa biokovskim kuririma, poštu izmijenili i tako je pošta sa malo zakasnuća tek otpremljena za Biokovo koja će kroz kratko vrijeme spomenutom biti uručena.

Prigodom koncentracije i napada neprijateljskih snaga na Biokovo² sve se grupe raspršile kojekuda, da se nezna gdje i kuda se nalaze, jer se nije uspostavila veza sa 5. i 7. četom našeg bataljona. Neprijateljska rulja prokrstarila je Biokovom pronašla dosta magazina i skloništa popalila sva sela i staje a broj žrtava se nezna.³ Među ostalim nužno je istaknuti da od nekih boraca našeg bataljona koji su ovom zgodom dezertirali, uhvaćeni su i iskazali sve pojedinosti o nama kao i o spremištima našeg materijala. Također je nastala provala u Podgori gdje je bilo najviše rovova, kako za spremu tako i skloništa ranjenika, pak je ovom provalom pronađeni su rovovi nekih naših ranjenika koje su okupatorske vlasti sve streljali. Uhvaćeni su neki sa oružjem, i drugovi iz tehničkog aparata o daljnjem postupku protiv njih nezna se. Broj žrtava i grupica nije do sada nam poznat. Italijansko četnička ustaška banda krenula je iz Podgore prema gornjem primorju, gdje nastavlja sa ubijanjem paljenjem i pljačkanjem.

Dana 6. IX. t.g., u 12 sati brojno stanje partizana okupljenih u Biokovu iznosilo je 48 više 11 drugova sa terena i ostatak boraca iz tehničkog aparata koji nije pohapšen. Ova grupa šalje izvidnice i patrolu u raznim pravcima Biokova za povezivanje ostalih grupa i ispituje što je sve učinjeno reakcijom neprijatelja. Poslat ćemo ponovo kurire i izdat nalog da se aktivnije poradi na tome da se sakupe sve grupice, kako bi čim prije organizirali IV. Bataljon ovog Odreda u duhu

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar :

N. Bošković¹

Komandant:

Bogunović²

² Opširnije o talijanskoj operaciji »Albia« vidi dok. br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283 i 286.

³ U izvještaju Velike župe Cetina u Omišu br. 3206, zaveden u Uredu, I, Ravnateljstva ustaških redarstava pod br. 02744 od 15. I 1943. godine, opširno su opisani zločini okupatora i četnika. U izvještaju, pored ostalog, stoji: »Dobrovoljna protukomunistička milicija ili kako ih narod zove i kako se sami zovu četnici, došli su prvi put na području ove župe iz Čapljine u sastavu talijanske vojske dana 29. kolovoza o. g. (vjerovatno 29. srpnja, što se može zaključiti iz drugih dokumenata, primjedba redakcije) radi čišćenja partizana koji se zadržavaju u predjelu brda Biokovo, a koje je trajalo od 15. do 31. VIII i tom prigodom zapalili su u selu Raščane, obč. i kotara Imotski oko 40 kuća te mučili i ubili 37 osoba ... U Župi blokovskoj, istoga kotara, ubijene su dvije osobe ... U isto vrijeme u selu Kozica, kotara Makarska, ubijeno je 63 osobe, a zapaljeno što stambenih kuća, što staja 397, a u selu Dragljane, istoga kotara 41 osoba i zapaljeno 90 što stambenih kuća što staja. . . Kuće koje su popaljene prije toga su okradene. Okradene stvari su prevožene sa taUjanskim vojnim samovozima na Zadvarje gdje su pojedine stvari prodavane narodu. . . (Arhiv VII, arhiva NDH. reg. br. 28/10, k. 172).

⁴ Nedo Bošković
⁵ Petar Bogunović

ranijeg vašeg naređenja. Kad stvar budemo opširnije poznavali dostavit ćemo vam iscrpan izvještaj.

P. S.⁶ Dostavlja se dopis obavještajne službe iz nabavke koji (je) upućen Štabu bataljona u Biokovo.

Što se tiče pronađene arhive nije štabska nego kako se saznaje to je arhiva naše I. čete koja je ušla u sastav I.D.U.B.

Primili smo sada naređenje po drugu Komandantu I. bat. (Zirojevića) radi neprekidnog krstarenja kako je bilo i u ranijem naređenju izneseno. Najgore je to što se sa ishranom ljudstva vrlo teško oskrbljuje. Intendanti odu u Livno, nemaju prevoznog srestva, niti se može upotrebljavati jer su putevi porušeni, konja vrlo malo imamo pa je vrlo teški problem ishrana, kako to sada izgleda dok smo još samo u osnutku, a nemamo dovoljno snaga za izvršenje dobivenih zadataka i usavršavanja organizacije u samom odredu.

S. F. — S. N.!

Polit. Kom.
N. Bošković

Komandant:
Bogunović

BROJ 109

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 8. RUJNA
1912. ŠTABU MOSECKOG BATALJONA ZA PODUZIMANJE NAPADA
NA NEPRIJATELJA U SOLINU, KLISU I KAŠTELIMA¹**

STAB
IV. Operativne Zone
Br. si.
8/IX. 1942.

ŠTABU PARTIZANSKOG BATALJONA, MOSEĆ

Neprijatelj vrši jaku koncentraciju svojih snaga u Trilju, Zadvarju, Zagvozdu i Imotskom u cilju napada na nas — prema našoj Slobodnoj teritoriji, i to pravcem prema Livnu i Duvnu. Ova neprijateljska ofanziva treba da počne do 15 septembra.

U ovakvoj situaciji vaš je zadatak, da odmah preduzmete sledeće:

a) da organizujete stalne i neprekidne prepade na neprijateljska uporišta u Solinu, Klisu i Kaštelima, kao i duž komunikacija kojima

⁶ Ovaj dio teksta je dopisan rukom, crnilom.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/4, k. 1490.

neprijatelj vrši prebacivanje svojih snaga u pravcu Imotske krajine za ofanzivu protiv nas.

Ove prepade treba bezuvjetno da preduzmete odmah, napadajući neprijatelja neprekidno i zadajući mu udar za udarom.

Nastojte da likvidirate špijune na vašem području.

b) Odmah treba da izvjestite sve susjedne partizanske jedinice u pravcu Splita i Šibenika, da odmah pređu u ofanzivne akcije napadajući neprijatelja gdje ga stignu, kako bi omeli ovu njegovu ofanzivu.

c) Ovu našu kontra-ofanzivu sa svima vašim snagama preduzmite odmah i izvodite je neprekidno sistematski dokle god imate mogućnosti, a najkraće do 20. septembra ove godine sa urbzanim tempom.

d) Prikupite što više podataka o rasporedu neprijateljskih snaga na vašem području, o njihovom sastavu i naoružanju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

Komandant:

Terzić²

BROJ 110

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 8. RUJNA
1942. ŠTABU 3. NOP ODREDA DA ZATVORI PRAVAC PREMA
ARŽANU I DA VRŠI PREPADE I ZASJEDE NA KOMUNIKACIJE¹**

STAB

IV. Operativne Zone

Br. si.

8/IX. 1942.

ŠTABU III. ODREDA IV. OPERATIVNE ZONE

Prema dobivenim podacima neprijatelj koncentriše jake snage na prostoru Trilj—Zadvarje—Zagvozd—Imotski u cilju preduzimanja ofanzive prema našoj slobodnoj teritoriji, t.j. u pravcu Livna i Duvna. Vjerojatno je da će neprijatelj baš ispoljiti težište svoje ofanzive prema Aržanu s ciljem da što prije izbije na Buško Blato. Svakako da bi ovakva neprijateljska ofanziva bila koordinirana sa of anzi vom četnika od Kupresa ka Šuici i dalje ka Duvnu, odnosno Livnu.

² Velimir Terzić, načelnik Štaba Četvorte operativne zone.

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 32/4, k. 1490.

Mi moramo preduzeti sve mjere da ovu neprijateljsku ofanzivu suzbijemo i da je još u njenoj pripremi ugušimo. To ćemo postići samo ofanzivnim radom, drskim i smjelim preduzećima naših malih letećih vodova i patrola na prostoru od Trilja do Sestanovca i Imotskog. Vi ste dobili pismeno naređenje za vaš zadatak. Trebate odmah stupiti u vezu sa bataljonom u Biokovu i narediti mu slijedeće:

— da odmah preduzme prepade na neprijateljske posade u Turiji, Zagvozdu i drugim okolnim uporištima;

— da neprekidno vrši prepade i zasjede na neprijateljske komunikacije Vrgorac—Zagvozd—Zadvarje—Zagoru i Imotski, Zagvozd i Markarska—Kozica ;

— stavite mu do znanja da je u izgledu neprijateljska ofanziva prema nama ovamo, te je njihova dužnost i osnovni zadatak da ako neprijatelj pođe ovamo na sjeveru da ih oni napadaju iz pozadine.

Sa vaša dva bataljona, prvi i treći, u duhu vam dostavljenog naređenja, vi imate zatvoriti pravac prema Aržanu, obraćajući pažnju na pravce i od Trilja i od Lovreća kao i od Imotskog.

Nemojte vaše jedinice da prikujete za položaje i neke čuke i kote, — već samo ofanzivnim i drskim akcijama i to, naročito prepadima i zasjedama.

Nastojte da neprijatelju nanesete što više gubitaka, — to je glavno.

Nemojte nikad ostati bez rezerve, jer bez rezerve nema komandovanja, zato držite uvijek bar jednu četu u rezervu.

Neprekidno se obaveštavajte o neprijatelju i o svemu nas najhitnije obaveštavajte.

Budite hladni i prisebni, — to je najvažnije u komandovanju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

BROJ 111

**IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
9. RUJNA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O POLITI-
ČKOJ SITUACIJI I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE
U DALMACIJI¹**

**POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU**

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Šaljemo Vam izvještaj o političkoj situaciji i o stanju partijske organizacije u Dalmaciji. Znamo da je sa velikim zakašnjenjem a i ranije koje smo do sada slali neredovni, pak za to smatramo da su Vaši prigovori opravdani. U buduće ćemo nastojati da se ovakve stvari ne budu ponavljale.

Momenti koji karakterišu današnju političku situaciju u Dalmaciji jesu slijedeći: Pobjede Crvene Armije na Istočnom Frontu, opća borba naroda potlačenih zemalja Evrope kao i uspjesi naše partizanske vojske u Jugoslaviji, a naročito uspjesi i pobjede naših odreda sa proleterskim brigadama u Dalmaciji na oslobodenju izvjesnog dijela teritorija, stvorilo je ogromno masovno raspoloženje naroda, da učestvuje u Narodno-oslobodilačkoj borbi i da pomogne tu borbu za knačno oslobodenje ispod jarma fašističkih okupatora i njegovih domaćih slugu ustaša i četnika. Takvo stanje stvari ogleda se u ovim momentima:

1) Uslijed pojačanog terora i pljačke od strane fašističkih okupatora stvara se sve širje i jače raspoloženje naroda za oružanu borbu. Naša partijska organizacija od vremena formiranja partizanskih odreda pa do danas uspjela je da mobiliše i stavi pod oružje preko 3000 boraca u Dalmaciji. Ta mobilizacija vrši se i dalje i odaziv naroda je srazmjerno velik. Krajevi od kojih se je do danas najviše mobilisalo jesu: Split, Solinski Bazen, Kaštela i Trogirska okolica, koja je za zadnjih nekoliko tjedana dala nekoliko stotina boraca. U istoj mjeri sprovedeno je i sprovađa se mobilizacija u Sjevernoj Dalmaciji tj. Primorska mjesta počam od Šibenika uzduž mora do Biograda na moru i otoka Iža. U Južnoj Dalmaciji tj. Kotar Makarska do sada je mobilisano oko 6—700 boraca. U zadnja dva mjeseca počelo se je i sa masovnom mobilizacijom boraca na otocima i to u glavnom na Braču, Hvaru i Visu a u malo manjoj mjeri na Korčuli i Pelješcu. Na dva prva otoka postoje i manji parti-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu vn, arhiva NOB, mlkroteka CK KPH, film 16/158-165.

zanski odredi² koji samostalno djeluju, a o čijim akcijama ste već obaviješteni.

U Zagorskom dijelu Dalmacije nije bio takav odaziv kao što je uz Primorje i po otocima. Razlog je u tome što je utjecaj naše partije u Zagori do sada bio vrlo slab, a ustaška propaganda učinila je sve da paralizira utjecaj naše partije na te mase i među njima stvori neprijateljsko raspoloženje prema narodno-oslobodilačkoj borbi, partizanskim odredima i našoj partiji. Zadnje vrijeme uslijed pojačane aktivnosti naših partizanskih odreda, taj se ustaški utjecaj sve više sužava, a mase pristaju uz narodno-oslobodilačku borbu i već počima i tamo masovna mobilizacija kao na pr. Muć, Lećeveca, Poljička Krajina (u kojoj su carovali braća Matijević doglavnici) i okolici Dicma.

2) U vezi zadnjih akcija oko Imotskog P.K. postavio je pred partijsku organizaciju Poljičko-Omiškog sektora zadatak da se mobilišu seljaci i poruše sve ceste koje vode prema Imotskom, kako bi se onemogućio svaki saobraćaj na tim cestama. Naša partijska organizacija i ako još mlada u tome kraju, ali je uspjela da mobiliše preko 400 seljaka koji su učestvovali na rušenju cesta. Ovaj moment najbolje govori, da je baš u tim krajevima gdje je ranije bio vrlo jak utjecaj HSS-a, a zadnje vrijeme i Pavelića, u pretežnoj mjeri razbijen i da naša partija uspijeva da te mase izvlači ispod utjecaja tih protunarodnih elemenata, a uvlači ih u direktnu borbu protiv okupatora i Pavelićevih ustaških bandi.

3) Kroz Zagorska i Poljička sela naši drugovi zadnje vrijeme probili su led u te mase, održavanjem javnih sastanaka, pa i zborova. Na tim zborovima i sastancima, masama je dokazano ispravnost linije naše borbe i danas sami seljaci traže naše drugove partije i partizane da dođu u njihova sela, da im održe zborove pri čemu izražavaju spremnost pomaganja narodno-oslobodilačke borbe i učešća u njoj. Takovi zborovi održavaju se skoro svakodnevno i u njima učestvuju na stotine seljaka, i ako ti krajevi još nisu oslobođeni. Na tim zborovima biraju se javno i narodno-oslobodilački odbori i seljaci se ne ustručavaju primiti dužnosti u njima i ako znaju da će okupatori i ustaške bande pokušati praviti represalije nad njima. Ovaj sistem održanja masovnih zborova, sprovadao se je i u Južnoj Dalmaciji (Makarskom okružju), na kojima su također javno birani narodno-oslobodilački odbori. Na otoku Braču skoro i ne postoji nikakva vlast okupatora i ustaša sem u Supetru u centru Brača. Takvo slično stanje je i na otoku Hvaru.

4) Narod također u velikoj mjeri pomaže i materijalno narodnooslobodilačku borbu. Mi smo pred nekoliko vremena dali direktivu svim Okružnim i Mjesnim partijskim organizacijama da pristupe sakupljanju materijalnih sredstava (hranu, odjeću i obuću) za partizansku vojsku i već kako dobivamo izvještaje u tome su rezultati prilično dobri, kako po gradovima tako i po selima. Samo u Sphtu od svog osnivanja Narodno-oslobodilački odbor poslao je sam u novcu Stabu Zone oko 1.400.000.— Kuna, a u kasi nalazi se preko 350.000.— Lira. Tu se ne ura-

² Na Braču je djelovala Bračka partizanska četa, a na Hvaru partizanska četa »Matij Ivanić«.

čunava ostala materijalna sredstva koja se sakuplja na veliko kao vuna, brana, odijela, topli veš i ostalo. Skoro u istoj mjeri pomoć naroda sabira se i po ostalim gradovima i selima Dalmacije. U Omišu dosadašnje poznate pristaše i simpatizeri ustaša daju novac, robu, gumu od automobila i ostalo za narodno-oslobodilački fond. Mi još do danas nijesmo uspjeli da prikupimo sve podatke, da bi sumirali u ciframa sva do sada prikupljena sredstva, obzirom na neredovne i manjkave izvještaje pojedinih partijskih organizacija.

5) U posljednje vrijeme fašistički okupatori počeli su se služiti i u Dalmaciji sredstvima paljenja kuća. Tako je na pr. u Rupotini Solin zapaljeno i izgorilo 59 kuća od 69 koliko ih je bilo.³ U Rogoznici kod Omiša, selo Mimice fašistički okupatori zapalili su čitavo selo iz razloga što iz tog sela nitko se nije odazvao u Pavelićevu vojsku, pak su smatrali da su svi pošli u partizane. U selu Zmovnici kod Splita, Jesenicama i još nekim selima također popalili su dosta seljačkih kuća. U samom gradu Trogiru zapalili su nekoliko kuća ljudima koji su pošli u partizane, a mnogima za koje znaju da su pošli u partizane internirali su čitave familje, a u kućama sve što je bilo opljačkali i odnijeli. Ovakav teror i pljačka okupatora ne izaziva skoro nikakav strah pred narodom, već dapače raspljuje još mržnju veću protiv okupatora i spremnost naroda da pođu u borbu sa oružjem u ruci za svoje oslobođenje.

Dakle sve ove činjenice govore da je postignuto puno borbeno jedinstvo naroda u Dalmaciji pod rukovodstvom naše Komunističke Partije.

Ovo borbeno jedinstvo naroda ogleda se i u njegovoj organiziranoj formi, u formi narodno-oslobodilačkog odbora. Danas je gotovo čitava Dalmacija isprepletena mrežom narodno-oslobodilačkih odbora, pa i sam politički sastav narodno-oslobodilačkih odbora odražava borbeno jedinstvo naroda, bez obzira na političku orijentaciju isključivši samo pojedine nazovi vođe pojedinih građanskih stranaka koji su se stavili u ovoj ili onoj formi u službu okupatora, a protiv naroda i narodne oslobodilačke borbe. U samoj Sjevernoj Dalmaciji tj. Šibensko okružje ima 39 seoskih narodno-oslobodilačkih odbora, 4 općinska i 1 sreski. U samom gradu Šibeniku postoji mjesni narodno-oslobodilački odbor, 4 akciona odbora (radnika, težaka, trgovaca i intelektualaca) ovi opet imaju 28 raznih pododborova po ustanovama i rajonima. U ovim narodno-oslobodilačkim odborima ima 28 pristaša HHS-a, 6 JNS ostalo partijci i simpatizeri. Odbori su obično sastavljeni prosječno od 5 članova. Za sve odbore koji postoje u gradu Šibeniku, računamo samo jednoga pristašu HSS i 1 JNS koji su kao pretstavnici u mjesnom narodno-oslobodilačkom odboru, a po ostalim akcionim odborima i pododborima nije nam poznato broj pristaša drugih stranaka, ali ih ima. U općini Trogir formirano je 18 seoskih narodno-oslobodilačkih odbora. Budući je na posljednim općinskim izborima u ovoj općini 80% glasača glasalo za našu listu, ali pošto nikada nije dobro tamo bila organizovana organizacija HSS-a, a također ni naša partijska organizacija, prema tome ne može se tu jasno definisati politički odnos u odborima. Budući su svi seljaci toga kraja listom za narodno-

³ Vidi dok. br. 9, 26, 35, 162.

oslobodilačku borbu, to se je na seoskim, zborovima u narodno-oslobodilačke odbore biralo najpoštenije i najuglednije seljake, koji u glavnom stoje pod uticaj naše partije. Rijetko među njima imade izrazitijih HSS-ovaca a isto tako, vrlo malo članova K. P. — U Kaštelima postoji

6 narodno-oslobodilačkih odbora t. j. svako selo po jedan. Solinski Bazen 6, Lečevica 3, Dicmo—Dugopolje 5 narodno-oslobodilačkih odbora. Ne raspoložemo podacima o političkom sastavu ovih odbora, pošto ih nismo dobili od organizacija, ali znamo da u njima učestvuju HSS-ovci, Samostalci i Jenesovci. U Omiškom kotaru imade 17 narodno-oslobodilačkih odbora (Omiš, Poljica), također ni u ovome kraju nije nam poznato politički sastav. Na otoku Braču gotovo u svim mjestima postoje narodno-oslobodilački odbori i ti su odbori postali u pravome smislu narodna vlast. Oni kao takovih vode brigu o svim potrebama sela, vrše politički rad u masama, riješavaju sporove i t.d., čak i u onim mjestima, gdje se nalaze okupatorski garnizoni (Postire, Nerežišće) narod zna za narodno-oslobodilačke odbore i za njegove članove i za sva pitanja, a naročito za sporove obraćaju se narodno-oslobodilačkim odborima. Politički sastav ovih odbora u većini su bivše pristaše HSS-a. Ali danas kada se nazove te ljude HSS-ovcima, oni se vređaju, jer se ne smatraju više HSS-ovcima, već komunistima.

Na otoku Hvaru, narodno-oslobodilački odbor postoji samo u Starigradu, ali i taj više formalno nego stvarno. Uslovi za stvaranje narodno-oslobodilačkih odbora, veliki su, ah oni nisu stvarani uslijed oportunitizma ili oportunističke linije rukovodećih drugova Hvara.

Na otoku Visu postoji 25 seoskih narodno-oslobodilačkih odbora i 2 općinska odbora. Već su nam javih i formiranje sreskog narodno-oslobodilačkog odbora, ali do danas još neznamo dali je formiran. Ni tamo nam nije poznat politički sastav. Sa otoka Korčule i Pelješca ne raspoložemo nikakvim podacima. U Makarskom okružju postoji narodno-oslobodilački odbori u mjestu Makarskoj u kojoj su zastupani sve struke i slojevi onako kao i u Šibeniku. Iz izvještaja koji smo dobili od Okružnog Komiteta pred mjesec dana, vidi se da su tamo formirani narodno-oslobodilački odbori po svim selima. Podrobnijih podataka o broju odbora i njihovom političkom sastavu nemamo, pošto se u izvještaju o tome ne govori.

O situaciji u Dubrovniku ima već 2 mjeseca kako nismo obaviješteni. Tamo je bio u partijskom radu drug Pjero Grubišić⁴ iz Šibenika, ali je pao i poslije njegova pada drugovi nas vrlo loše izvještavaju. Tamo je već ranije bio formiran Narodno-oslobodilački odbor i njegov utjecaj bio je dosta jak. U njemu su bili zastupljeni i HSS-ovci. Sumnjamo da danas taj odbor funkcionira poslije izdajstva četnika u Južnoj Hercegovini, koji se duboko odrazio i na narodno-oslobodilački front u Dubrovniku, pošto su četnici preko jugonacionalista, koji su bili pod njihovim utjecajem, nastojali da ga razbiju.

⁴ Pjero Grubišić, instruktor PK KPH za Dalmaciju u Dubrovniku od konca 1941. godine. Uhvaćen je od ustaša na putu iz Dubrovnika za Pelješac 14. srpnja 1942. godine. Pokušaj njegovog spasavanja iz zatvora nije uspio već je strijeljan 28. kolovoza 1942. godine.

U srezu Metković postojali su izvjesni uslovi za stvaranje Narodno-oslobodilačkog fronta i formiranje narodno-oslobodilačkih odbora. Tako se nalazi poslanik HSS-a Bilobrčić, koji se od prvih dana izjašnjavao kao pristaša narodno-oslobodilačke borbe i nije htjeo da uđe u Paveličev marionetski sabor. Ali uslijed nesposobnosti i oportunitizma naših drugova partijaca, nijesu iskoristili mogućnosti koje su postojale, tako da do nazad mjesec i pol dana u tome kraju nije postojao nikakav narodno-oslobodilački odbor.

Na Sinjskom sektoru organizacija Narodno-oslobodilačkog fronta je vrlo slaba tu imamo svega 2 narodno-oslobodilačka odbora u dva sela. Uslovi za stvaranje narodno-oslobodilačkih odbora postoje, ali da oni nisu stvoreni već kao i po drugim mjestima krivnja je u nepostojanju partijske organizacije na ovome sektoru. U zadnje vrijeme sa ovoga sektora počeli su ljudi dolaziti masovno u odrede, pa čak i žene seljanke. Pred nekoliko vremena poslali smo par drugova na ovaj sektor sa zadatkom, da rade na sređivanju partijske organizacije i da organizuju narodno-oslobodilačke odbore.

Situacija na Kninskom sektoru zadnje vrijeme počela se je znatno mijenjati. Utjecaj Đujića i njegove bande na mase iz dana u dan opada. Mase stoje sa simpatijama potpuno na našoj strani, ali još nijesu odlučne da pristupe u borbu. Van svake opasnosti da bi bandit Đujić mogao uspjeti da pokrene te mase protiv nas, proti narodno-oslobodilačke vojske. Oni danas imaju oko 440 četnika, ali to su uglavnome sve izbjeglice iz Like i Bosne. Prema dosta pouzdanim podacima, koje je drug Stevo prikupio u zadnje vrijeme kada je bio na Kninskom sektoru znamo da od 440 četnika svega ih je 40 koji su mobilisani u Kninskoj krajini i to nasiljem Đujića i njegove bande. Neki njihovi komandiri Kninjani podržavaju veze sa našim drugovima partizanima i daju nam obavještenja o snazi četničke bande i njihovim namjerama. Ovih dana četvorica od Đujića⁶ pobjegli su i približili su se našim partizanima na Dinari. Jedna jača akcija sa naše strane u Kninskoj Krajini produbila bi još jači jaz između naroda i Đujićeve bande i mase bi vjerovatno odlučnije stale uz nas. Mi mislimo da će se to i učiniti u najskorije vrijeme. Što se tiče Pajinih ljudi,⁶ oni su svojim izjavama dosta doprinijeli raskrinkavanju Đujićeve bande, ali daleko od toga da će oni uspjeti formirati neku samostalnu dobrovoljačku jedinicu i ako oni to pozivaju u svojim letcima i obraćaju se privatnim pismima pojedincima. Oni u svom agitacionom radu pozivaju se i na Kralja Petra, ali baš na tome pitanju dosta se kompromituju i narod ih ne voli. Mi ne osporavamo zaslugu u raskrinkavanju Đujićeve bande kao i to da su doprinijeli uvjeriti narod tog kraja o ispravnosti partizana i njihove borbe.

Političke prilike na Livanjskom i Duvanjskom sektoru kao i na dijelu Imotskog Kotara još uvijek se nijesu normalizirale: Hrvatsko stanovništvo još uvijek se odnosi sa nepovjerenjem, pa u mnogo slučajeva i neprijateljski prema nama i narodno-oslobodilačkoj vojsci. Izbjegli

⁵ Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.

⁶ Vidi dok. br. 56, napomenu 7.

ustaški banditi kriju se u neposrednoj blizini pojedinih mjesta i politički djeluju među hrvatskim masama. Šire propagandu da će opet za kratko vrijeme doći ustaše i hrvatska vojska i prijete se svakome onome koji bi nas pomogao i saradivao s nama da će ga činiti odgovornim. Našim vojnicima ničim ne izlaze u susret, već dapače osjeća se kao neki organizovani bojkot na svim linijama. Hrvatski seljaci skrivaju svoje žito, pa čak se osjeća da ga i izvoze na neoslobodeni teritorij prema Imotskom. Mi smo u posljednje vrijeme sa našom aktivnom političkom djelatnošću počeli uspjevat da razbijemo takvo stanje. U tom pravcu pokazali su se već izvjesni rezultati. Do sada se održalo masu zborova po raznim mjestima Duvanjskog, Livanjskog i Imotskog kraja. Pomoću tih zborova počelo se je postizavati izvjesno zblizavanje sa hrvatskim masama. Naročito je dobro djelovao politički zbor koji je održan u Duvnu dne 6. o.mj. — Danas tj.8.o. mj. održava se zbor u Ljubunčiću (Livanjsko Polje), gdje mislimo da bi moglo biti dobro učešće baš hrvatskih seljaka. U gradu Livno poduzeli smo mjere da po nacionalnoj liniji prodremo kod hrvatskog stanovništva. U tu svrhu smo održali jednu konferenciju sa radnicima Hrvatima i pred njih postavili pitanje što je razlog, da se hrvatske mase drže tako hladno prema našoj narodno-oslobodilačkoj vojsci. Odgovor je bio taj, da se oni boje da ćemo mi skoro otići, a da će ustaše doći, pak da bi ih terorizirali, ako bi oni s nama saradivali. Dakle to je dokaz ustaške propagande koja djeluje ilegalno. Hrvati HSS-ovci drže se tako, dosta lojalno po općim pitanjima narodno-oslobodilačke vojske, ali ne pokazuju neke zauzetnosti da politički djeluju na hrvatsko stanovništvo, da pristupe k nama. Mi mislimo da pokušamo utjecati na HSS-ovce i da im dademo punu mogućnost da oni počnu samostalno legalno politički djelovati održavanju svojih konferenca, skupština, priredbi i t.d. U tu svrhu mi smo sami inzistirali, da se otvori njihovo društvo prosvjetno «Dinara», koje je bilo zabranjeno od ustaša. Narodno-oslobodilački odbori po selima se formiraju, ali oni ne daju od sebe još onog života kojeg bi trebali dati.

Na Imotskom sektoru stvari stoje još lošije. Poznato je da je taj kraj izvor Pavelićevih banda. Veliki broj Pavelićevih funkcionera su baš iz tih sela koja su oslobođena. Također iz tih sela nalaze se u hrvatskoj vojsci svi oni koji su pozvani, a isto tako iz tih krajeva najviše je odlazio u Njemačku na rad. To je kraj koji je zatrovan ustaškom i njemačkom propagandom kao ni jedan u Dalmaciji. Naši drugovi posle oslobađanja tog kraja, održavali su zborove i formirali narodno-oslobodilačke odbore, ali pri formiranju tih narodno-oslobodilačkih odbora, nije se pazilo tko u njih ulazi, tako da se već do sada u nekoliko slučajeva pokazalo, da su ti narodno-oslobodilački odbori postali legalna ustaška peta kolona. Mi smo drugovima na Imotskom sektoru skrenuli pažnju, da ne treba forsirati sa stvaranjem narodno-oslobodilačkih odbora, već prethodno pripremiti politički mase, razbiti kod njih ustaški utjecaj i potstaknuti kod njih, da oni sami osjete potrebu takovih odbora, a istovremeno da shvate tko u tim odborima može da bude. Pošto se je već do sada pokazalo da su neki odbornici pribjega-

vali u Imotski i tamo izvještavali da partizani sve opljačkase i tražili da što prije dođe hrvatska vojska. Nećemo se prevariti kad kažemo da je Imotski najteža i najbolnija točka u Dalmaciji.

Uloga i držanje vodstava građanskih stranaka i njihovih pojedinih vodećih ličnosti po mjestima, jeste saboterska i izdajnička, o najnovijem držanju vodstva građanskih stranaka u Splitu, drugovi nas izvještavaju o slijedećem: »Posljednjih dana je vrlo živo djelovanje četnika jugoslavena. Došao je jedan emisar Draže Mihajlovića, koji im je dao direktive da nesmiju nikako saradivati u narodno-oslobodilačkom frontu. — Grupa sokolaša oko Murata bila nas je pozvala da pregovara s nama. Mi smo bili pristali da povedemo kratke pregovore, ali oni su poslije tražili da pregovarač bude poznati Splitsanin (da ga mogu da provale). Toj grupi ne kanimo uopće poslati ni lična pisma, jer su se otvoreno vezali uz Dražu Mihajlovića. U toj grupi su uglavnom Murat, Grizogonov sin, Kalebić i drugi. HSS-ovska grupa nije aktivna. Paško Kaliterna otišao je Zerbinu da mu se zahvali na puštanju iz zatvora. Ivo Cuhé (poznati prvak HSS-a, trčkara oko ustaša da isposluje bolja mjesta u Dubrovniku. Samostalci su također neaktivni, najbliži nama, stalno savjetuju kako da radimo u narodno-oslobodilačkom frontu. Najglavnije od njih je Jelaska kao i najveći intrigant.

Vidi se da vodeće ličnosti HSS-a idu sve otvorenije linijom saradnje sa okupatorima i ustašama, što nama u velikome olakšava borbu protiv njih. Njihove dojučerašnje mase listom prilaze k narodno-oslobodilačkoj borbi i njih napuštaju. Ne osjeća se neka njihova aktivnija djelatnost po provinciji. Ipak neki njihovi istaknutiji prvaci i to u Sjevernoj Dalmaciji slažu se sa narodno-oslobodilačkom borbom i pomažu je, ali politički aktivno ne vole i neće da se angažuju. Sin jednog od tih Sjeverno Dalmatinskih HSS-ovskih prvaka radi aktivno na narodno-oslobodilačkom odboru i sudjeluje u jednom od narodno-oslobodilačkih odbora.

Saboterska uloga samostalaca ograničena je uglavnom na Split, pošto u drugim mjestima oni nemaju nikakvih masovnih uporišta.

Sto se tiče Narodno-oslobodilačkog fronta u Splitu, on se svakodnevno jača usprkos pokušaja četnika i ostalih neprijatelja naroda iz vodstva građanskih stranaka da ga razbiju. On se organizaciono učvršćava i jača svoj utjecaj na masu.

Obzirom na ovakav uspješni razvitak narodno-oslobodilačkih odbora, mi mislimo da u najskorije vrijeme pristupimo ka stvaranju narodno-oslobodilačkog odbora za Dalmaciju, pošto smatramo da su zato sazreli uslovi. Jasno, pristupit ćemo najprije da formiramo i učvrstimo općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore, ali paralelno s tim radit ćemo i na formiranju N.O.O. za Dalmaciju.

Stanje partijskih organizacija po okružjima kako slijedi:

1) **Sjeverno Dalmatinsko okružje:** Postoji Okružni Komitet reorganizovan za vrijeme partijskog savjetovanja u Srbu. Komitet broji 9 članova i to 5 članova biroa i 4 člana plenuma. Iz prvašnjeg O.K. is-

ključen je iz njega njegov dotadašnji sekretar Jurlin.⁷ Razlog je bio, što je prouzrokovao svojim nepartijskim postupcima, kako prema članovima rukovodstva, a tako i prema nižim partijskim funkcionerima da se stvori unutar rukovodstva razdor i nesuglasice, kao i to da se okrnji autoritet Okružnog Komiteta, pred partijskim organizacijama. Radi svojih grešaka u privatnom životu, dopustio je oportunističkim i antipartijskim elementima, da pod maskom kritike njegovih ličnih grešaka upere borbu protiv Okružnog Komiteta. Oni su svojim vezama sa članovima partije i utjecajem koji su imali na iste, onemogućavali pravilno sprovođenje partijske linije. Mjesto da se postavi pitanje principijelno, u pogledu borbe protiv oportunističkih, branjenjem partijske linije, on je tu borbu sveo na lična pitanja. U mnogo slučajeva pokazao se je samovoljan i donosio sam odluke po vrlo važnim partijskim pitanjima u kojima je pravio krupne griješke. U privatnom životu bio je nemoralan i bezkontrolno upotrebljavao partijski novac.

Današnje partijsko rukovodstvo po svome nivou, moći će odgovoriti partijskim zadacima. Novobirani sekretar jeste drug Karlo,⁸ a organizacioni sekretar drug Valent. Drug Karlo prilično je politički izgrađen samo pri izlaganju dosta podroban, pak nekada ispadne suviše i dosadan, na tome skrenuta pažnja. Drug Valent⁹ (radnik) srednje izgrađen, odan partiji, ali je i sam svojim odnosom prema Jurlinu doprinio takvom stanju u O.K. Na tome je skrenuta ozbiljna pažnja i dana opomena. Bunko¹⁰ i Mileva¹¹ nisu dovoljno energični, a inače partijske stvari prilično dobro poznaju, skrenuta im je pažnja na nedostatke. Peti član biroa, jedan drug radnik, nalazi se na terenu u Šibeniku, po njihovim riječima srednje izgrađen, solidan i dosta aktivan. Partijska organizacija u Sjevernoj Dalmaciji broji 280 članova na terenu 58 partijskih ćelija i 5 Mjesnih Komiteta. Stvaranjem općinskih ćelija, ovi će Komiteti da otpadnu. U pogledu poznavanja partijske linije kod Mjesnih partijskih organizacija, postojale su mnoge griješke na koje je ukazano na savjetovanju. Veze između Okružnog Komiteta i Mjesnih Partijskih organizacija, bile su vrlo slabe, tako da Okružni Komitet nije mogao davati pomoć organizacijama koje je trebao. Zadnje vrijeme sjedište O.K. bilo je na području odreda, međutim, uslijed njegovog povlačenja na teritoriju Like Okružni Komitet potpuno je ostao izoliran od partijskih organizacija na terenu. Mi smo odlučili, da se O.K. ponovno preseli na teren, i smjesti tamo od kuda bude smatrao, da će moći rukovoditi radom partijskih organizacija.

Uslijed povlačenja odreda iz Rišta i Bukovice, četnici su u Bukovici pravili jaki teror nad ljudima, koji su bili povezani sa odredima i koji su odred pomagali. Prisiljavali su ljude da se upišu u četničke organizacije, tako da se dosta veliki broj upisao uslijed tog terora, pa čak i mnogi članovi narodno-oslobodilačkih odbora. Situacija u Bukovici za naš rad momentalno je dosta teška, uslijed boravka četničkih banda na

⁷ Ante Jurlin-Marko

⁸ Marijan Žuvić-Karlo

⁹ Ivan Družić-Valent

¹⁰ Nikola Sekulić-Bunko

¹¹ Marija Novak-Mileva

ovome sektoru. Ali time nesumnjamo da će opasti naš utjecaj, već jedino nastati će kraći zastoj, a koji će se popraviti netom se naši odredi povrate na taj teren.

U ovom okružju ima 1040 simpatizera organizovanih u 160 simpatizerskih grupa.

Splitsko okružje

Okružni Komitet nije još u cijelini formiran, njega sačinjavaju samo dva člana i to jedan drug i drugarica. Privremeni sekretar O.K. drug Gizdić¹² iz Solina (Marko). Pred nama je zadatak, da u najskorije vrijeme Komitet upotpunimo i osamostalimo. U ovome okružju brojno stanje partije je slijedeće: 273 člana partije, 64 partijske jedinice, 4 kotarska, 4 Mjesna Komiteta, 143 kandidata, 27 kandidatski grupa, 936 simpatizera i 153 simpatizerske grupe. Od toga po mjestima kako slijedi:

Split	42 člana,	10 ćelija	44 kandid.		200 simp.	48 sim. gr
Poljica-Omiš	30 <i>99</i>	7 <i>99</i>	34 <i>99</i>	9 kand. gr.	79 <i>99</i>	14 <i>99 19</i>
Solin	32 <i>99</i>	7 <i>99</i>	31 <i>99</i>	10 <i>99 99</i>	69 <i>99</i>	16 <i>99 99</i>
Dugopolje	14 <i>99</i>	4 <i>99</i>	21 <i>99</i>	4 <i>99 99</i>	146 <i>99</i>	16 <i>99 19</i>
Trogir	42 <i>99</i>	10 <i>99</i>			355 <i>99</i>	36 <i>99 99</i>
Kaštela	17 <i>99</i>	5 <i>99</i>	13 <i>99</i>	4 <i>99 99</i>	20 <i>99</i>	4 <i>99 99</i>
Radošić	5 <i>99</i>	1 <i>99</i>				
Vis	69 <i>99</i>	15 <i>99</i>			67 <i>99</i>	19 <i>99 99</i>
Šolta	22 <i>99</i>	5 <i>99</i>				

273 člana 64 ćelija 143 kand. 27 kand. gr. 936 simp. 153 sim. gr.

K ovome broju članova partije dodajemo još 5 članova Kotarskog Komiteta Sinj. K.K. ubrojen je u gornja 4. — Sinjska partijska organizacija na terenu ne broji ni jednog člana, pošto su svi pošli u partizane u koliko ih je bilo. Ovaj Kotarski Komitet formirali smo pred 10 dana.

Kninsko okružje

Pred 10 dana formiran je Okružni Komitet od 6 drugova. Broj članova iznosi oko 15 na terenu. Partijske ćelije još ne sredene. Pošto se tek prilazi sređivanju partijske organizacije u idućem izvještaju dat ćemo za ovo okružje sredeniji izvještaj. Pred O.K. postavili su se zadataci da pristupi formiranju partijskih jedinica, kandidatski i simpatizerskih grupa.

Okružje Brač—Hvar

Pred mjesec dana tamo je bio drug Mirko¹³ novo kooptirani član P.K. — On je formirao Okružni Komitet od trojice drugova sa otoka Brača i dvojice sa otoka Hvara. Partijska organizacija broji oko 210 članova na oba otoka i to: Brač 80 članova sa 20 partijskih jedinica

¹² Drago Gizdić-Marko

¹³ i¹⁷ Ante Marasović-Mirko

a Hvar oko 130 članova, neznamo koliko je ćelija. Partijnost ovih članova partije je vrlo slaba, a naročito na Hvaru, za koje drug Mirko kaže, da jedan dobar broj od njih ne bi zaslužili da budu ni u simpatizerskim grupama. Ovakvo stanje stvari na otoku Hvaru karakteriše oportunistički rukovodećih drugova, koji nisu ni najmanje posvećivali pažnje izgradnji partijskog članstva niti da ih uvedu u sistematski partijski rad unutar partijskih ćelija. Na otoku Hvaru, nije bilo nikakvih akcija, do junskog savjetovanja, kada su bili oštro kritikovani i zapriječeno im strogim posljedicama u koliko se ne pokrene. Tek poslije partijskog savjetovanja, nešto su se pokrenuli i formirali partizansku četvu. Narod ovog otoka je dosta napredan i borben, ali je njegovo borbena raspoloženje breznalo partijsko rukovodstvo. U sastav novoformiranog O.K. nije ušao ni jedan član Kotarskog Komiteta, već dva druga koji su rukovodioci partijskog rada u svojim selima. Pokazali su dobre rezultate rada i za to su uzeti u O.K.

Okružje Makarska

Postoji Okružni Komitet kojim rukovodi drugarica Cvita¹⁴ član P.K.

— Ovaj Okružni Komitet reorganizovan je pred 3 mjeseca. Iz njega je isključen dotadašnji sekretar zbog kukavičluka i nesnalaženja i oportunistički. Čitav dotadašnji O.K. postavljen je za M.K. Makarska, a O.K. se formirao od novih članova. Za vrijeme njegova opstojanja pokazao je dosta dobre rezultate kako u razvijanju masovnog rada u pogledu mobilizacije boraca za partizanske odrede, tako i u sređivanju partijske organizacije. U sastavu O.K. Makarska ulazi Kotar Imotski i Metković. — Partijska organizacija u Makarskom Kotaru broji 139 članova, 30 ćelija, 109 kandidata 26 kandidatski grupa, 564 simpatizera, 105 simpatizerskih grupa sve na terenu bez onih koji se nalaze u partizane.

Kotar Imotski broji 58 članova, 25 kandidata i 189 simpatizera. Nemamo podataka dali su svi ovi članovi partije svrstani u partijske jedinice, kao ni za simpatizere i kandidate dali su u kandidatskim grupama. Drugim izvještajem datićemo vam potpuni izvještaj, pošto ovu cijelu organizaciju moramo provjeriti i viditi da li su ovi ljudi zaslužni da budu članovi partije. Kao Kotarski Komitet postojali su samo dvojica drugova od kojih je jedan poginuo u zadnjim borbama oko Biokova i Imotskog.

Dubrovačko okružje

U sastav dubrovačkog okružja ulazi Pelješac, Korčula i Dubrovnik. Okružni Komitet sačinjavala su 3 druga (1 iz Dubrovnika, 1 iz Pelješca i drug Pjero Grubišić). Kako smo već ranije napomenuli, drug Grubišić je pao, a jedan drug iz Dubrovnika morao je pobjeći uslijed potjere.

u i is Meda Marovčić-Cvita

Bio je u partizanima, ali poslije raspada Južno Hercegovačkih odreda, prebjegao je na Pelješac. Već duže vremena kako nam se ne javljaju ova dvojica. Najnovijim podacima o stanju partijske organizacije ne raspoložemo, već se baziramo na ono što je bilo pred 2 i pol mjeseca. Tada je u Dubrovniku bilo 18 članova partije, 4 jedinice. Bilo se je dosta dobro prodrlo u mase, stvarali su simpatizerske grupe, kojih je bilo oko 20. Za grad Dubrovnik postojao je Mjesni Komitet od 5 članova. **Pelješac** u posljednjem izvještaju stalo je 48 članova i 10 partijskih ćelija. Kod njih postoji Kotarski Komitet. **Korčula** broji 54 člana partije. Okružni Komitet od 4 člana i nekih 8 mjesnih komiteta. Stanje u Korčulanskoj **partijskoj organizaciji** je **vrlo** nezdravo. **Citavo rukovodstvo** je oportunističko, ni jedan partijski zadatak nisu sproveli onako kako im je data direktiva. Klize po Uniji manjeg otpora i izbjegavaju da zaoštre odnose sa okupatorima. Na Korčuli postoje uslovi za partizanski pokret kao na Braču i Hvaru, **dapače** još i bolje, ali članovi O.K. kočē i bremzaju svaku akciju na otoku. Radi sredenja partijske organizacije u Južnoj Dalmaciji, trebalo je da otputuje ovih dana drug Stevo¹⁵ ispred P.K., ali uslijed novonastale situacije oko Biokova, ne znamo dali će se moći probiti.

Livanjsko okružje

Sačinjavaju Livno, Duvno, Suica. U Okružnom Komitetu 3 člana i to jedan iz Splita, 1 iz Banja Luke i 1 iz mjesta Livna. O.K. dosta teško savladava svoje zadatke. Drug iz Livna član O.K. istovremeno je i član Narodno-oslobodilačkog odbora i u glavnome radi po toj liniji. Međutim pokazuje vrlo loše rezultate, a u mnogim slučajevima objektivno ispada kao saboter partijskih odluka. Prisiljeni smo da ga odstranimo iz rukovodstva. Ovih dana smo dobili neke drugove iz internacije zamjenjene za zarobljene Njemce, pak ćemo neke od njih kooptirati u O.K. i tako da bi podigli domaći kadar. Pri O.K. organizovali smo kratki partijski kurs, kojega do sada posjećuje 10 članova partije. U koliko nam dozvoli situacija na ovome sektoru, organizovat ćemo drugi poslije ovoga i to uglavnome od domaćih članova partije. Nivo partijskog članstva je ispod prosjeka. Pak to je jedan od razloga da se uopće rad na ovome sektoru odvija dosta slabo uz svu našu pomoć. Partijska organizacija broji ukupno 52 člana sa 11 partijskih jedinica i to: Livno 25 (članova), 5 ćelija, 19 članova na selu sa 4 ćelije, **Suica** 5 članova 1 ćelija, Duvno 6 članova 1 ćelija. U Donje Livanjskom Polju bilo je 28 članova, ali su gotovo svi pošli u partizane. Za grad Livno formiran je Mjesni Komitet.

Dakle broj partijaca u cijeloj Dalmaciji na terenu iznosi oko 1.140. Kako ćete vidjeti iz izvještaja da još skoro u svim partijskim organizacijama ima mnogo nedostataka, naročito što se tiče nepotpunjenih i nesređenih Okružnih Komiteta. Sada kad je već i sam P.K. dobio pojačanje i raspodijelio dužnosti unutar njega, ima će se više moguć-

¹⁵ Andrija Božanić-Stevo

nosti da se pomogne partijskim organizacijama na terenu i da ih se stavi u red.

Brojno stanje članova partije u vojnim jedinicama ne možemo Vam dati u ovom izvještaju, pošto ih sve nijesmo prikupili, to ćemo učiniti u drugom izvještaju i to po mogućnosti posebno.

Antifašistički front žena

Na ovome sektoru postignuti su izvjesni rezultati. U cijeloj Dalmaciji imademo oko 104 odbora i podobora A.F.Z. oko kojega je okupljeno oko 1100 žena. Ovo su podatci sa kojima raspolažemo uglavnom iz Sjeverne Dalmacije, Srednje Dalmacije i sa Braća. Za Makarsko okružje i za ostale otoke nemamo podataka. Međutim u Makarskom okružju A.F.Z. stoji dosta dobro, organizaciono i masovno. Drugarica Cvita izvjestila nas je u svom zadnjem dopisu, da priprema konferencu A.F.Z. za Južnu Dalmaciju, na kojoj bi prisustvovala delegatkinje iz Dubrovačkog i Makarskog Okružja. Nismo još dobili izvještaj, da li je ta konferencija održana i kakav je rezultat. Rad po liniji A.F.Z. na oslobođenom teritoriju t.j. na Livanjskom Okružju ide prilično teško, jedino se nešto može raditi sa pravoslavnim i muslimanskim ženama, dočim sa katolkinjama vrlo teško, uslijed jakog ustaškog utjecaja koji nije razbijen, naročito među ženama. Organizaciju A.F.Z. naši su drugovi shvatili dosta usko i sektaški. Nisu se iskoristile sve mogućnosti koje postoje za uvlačenje žena u A.F.Z. — Međutim i samo rukovodstvo A.F.Z. nije postojalo i nije moglo biti dovoljna pomoć ni kontrola, kao i međusobna povezanost i uzajamno pomaganje organizacije. Mi smo ovih dana formirali odbor A.F.Z. od 3 drugarice partijke, koje će raditi na tome da se sve organizacije A.F.Z. međusobno povežu, kako bi se pristupilo ka formiranju jednog odbora A.F.Z. u koji bi ušle prestavnice iz raznih organizacija, da bi on dobio zaista pokrajinski karakter i bio rukovodstvo antifašističkog pokreta u Dalmaciji, jasno, pod kontrolom i pomoć partije. Ovih dana održali smo jedan kratki kurs sa jednom grupom od 10 žena na kojem je prorađeno uglavnomo pitanje, značaj i karakter današnje narodno-oslobodilačke borbe, što su to narodno-oslobodilački odbori i uloga žena u narodno-oslobodilačkoj borbi. To je bio kurs, koji je imao praktični značaj za drugarice koje rade na terenu, a kojima nije bila najbolje jasna linija partije u narodno-oslobodilačkoj borbi.

U ovome dopisu ne možemo Vam dati izvještaj o stanju SKOJ-a i Savezu Mlade Generacije. O tome ćemo Vam poslati poseban izvještaj što skorije.

Zadatke koje smo postavili pred nas za ovo vrijeme jesu:

1) Pristupiti pripremama formiranja Narodno-oslobodilačkog odbora za Dalmaciju. U tu svrhu zakazali smo partijsko savjetovanje za Srednju i Sjevernu Dalmaciju i otoke za 20. o. mj.

2) Srediti partijsku organizaciju u Južnoj Dalmaciji t.j.: Makarsko i Dubrovačko Okružje. Odlučeno je da tu pođe drug Stevo.

3) Da sredimo partijske organizacije u vojsci u koju svrhu je otišao drug Jordan¹⁶ (politički komesar Zone), da obiđe sve vojne jedinice i sredi partijsku organizaciju i uputi sve drugove komesare u komesarske dužnosti.

Drug Mirko¹⁷ još nije stigao sa Primorja, tako ni drugarica Cvita.¹⁸ Njihov dolazak očekujemo svaki dan. Dočim oni stignu i podnesu izvještaj o situaciji na terenima koje su proputovali, poslati ćemo Vam ponovni izvještaj, a isto tako održat ćemo zajednički sastanak na kojem ćemo upoznati pojedinog druga sa dužnostima u P.K.

Ovaj čas doznajemo da je jedan dio bataljona »Josip Jurčević« koji je bio ostao u Biokovu razbijen od okupatora i ustaša. Mnogi drugovi su pohvatani i postrijeljeni, a neki od njih da su se predali sami i izdajnički se držali.¹⁹ Neprijatelj je pronašao naše magazine hrane i ostaloga — materijala, te je sve propalo što je nađeno. Na tome biokovskom sektoru situacija je dosta kritična. U vezi razbijanja ostataka bataljona »Josip Jurčević« saznajemo, da je došlo i do provala partijskih organizacija i da je već dosta drugova pohvatano. Ustaše i okupatori popalili su nekoliko sela u Makarskom Primorju.

Pozdravljamo Vas sa borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

9. IX 1942.

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
Za Dalmaciju.
*Bajer*²⁰ *Vicko*²¹

P. S.

U akciji na Biokovu saznajemo da su učestvovali i četnici iz Hercegovine, te su pronađena 64 lješa žena, djece i staraca, koje su te zvijeri poklali.

¹⁶ Ivica Kukoć

¹⁸ Vidi dok. br. 108.

¹⁹ Ivan Amulli-Bajer

²¹ Vicko Krstulović

BROJ 112

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 9. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O RASPOREDU SNAGA U SLUČAJU TALIJANSKIH OFENZIVNIH DEJSTAVA NA JUŽNODALMATINSKI I SREDNJEDALMATINSKI NOP ODRED¹

VRHOVNI STAB
9-IX-42. god.

ŠTABU IV ZONE

U vezi situacije- postupite ovako:

- 1) Dva bataljona vaše brigade³ stavite na raspoloženje I proleterskoj brigadi.
- 2) Dva bataljona vaše brigade postavite u predeo Priluka sa zadatkom zatvaranja pravca ka Glamoču. U ovom cilju treba da preduzmu odbrambene mere.
- 3) Srednjedalmat. odred treba da sačeka talijansku ofanzivu od Imotskog, a na slučaj povlačenja neka se povlači ka Livnu. Ne bude li se mogao povlačiti ka Livnu, onda neka ide grebenom Dinare i neka vas traži preko Vagnja na vaš punkt Dinare, južno od Grahova, odnosno na terenu [bataljona] »Starac Vujadin«. Upamtite da Srednjedalmat. odred treba da dobro pazi na svoja krila i pozadinu. Patrole za vezu moraju biti jače.
- 4) Prenesite naređenje Herc. odreda,* da treba, na slučaj povlačenja, da se preko Pakline Pl. nasloni na V brigadu i zajednički sa njom radi. Objasnite mu situaciju.
- 5) Prevoj kod Vagnja neka čuva neki vaš deo iz Srednjeg odreda.

(M. P.)

Za V. Štab
Arso⁵

¹ Original (rukopis, olovkom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 8/3, k. 2B.
- Vjerojatno se odnosi na prodor jače ustaške kolone iz Kupresa ka Sujici i na prikupljanje talijanskih snaga na liniji Ljubuški—Imotski—Trilj za ofenzivno dejstvo radi otklanjanja partizanskog pritiska na južnu i srednju Dalmaciju.

³ Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu.

¹ Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu.

⁵ Arso Jovanović

BROJ 113

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 9.
RUJNA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O RASPOREDU
JEDINICA ZA OBRANU NA BOROVOJ GLAVI¹**

Ko piše Štab I. Dal. N.O.Ud. Brigade
Kome Štabu IV Oper. Zone
O. Br. 3 datum 9-IX 1942. god.

Odakle Borova Glava
Gde Livno

Karta razmere 1:

Neprijatelj se nalazi u Šuici. Još nismo dobili nikakvih detaljnih podataka o njemu.

Četvrti i VI bataljon. I. Brigade drže položaje Lupoglavu—Borac—Suhovrh i uputili smo patrole za hvatanje veza sa njima.

Mi smo stigli u 8,30 h sa I. bataljonom na Borovu glavu, a sa jednom četom na Kovač planini i izvršili smo raspored za odbranu ovog položaja. Svima ostalim bataljonima upućeni su zadaci u duhu Vašeg naređenja i vjerovatno već su izvršeni.

Radi sigurnijeg i lakšeg održavanja veze molim da nam hitno uputite jednog telefonistu sa telefonom, da ga uključimo na Borovoj glavi. Isto tako da hitno pošaljete hranu bataljonima za danas, jer znam da je I. bat. još nije primio, pa sam naredio da ovde od seljaka pozajme 160 kg brašna da skuvaju kačamak, s tim da brašno vratimo seljacima, pa molim da brašno pošaljete. Isto tako da bi ste poslali sledovanje za sutra. Bilo bi dobro da za štab Brigade (Marjan, Ja, i osam kurira) pošaljete nešto suve hrane.

Dogovorio sam se sa komesarom, da danas izuzme bacače i municiju i bombe, pa ako to ne uradi, molim da Vi pošaljete u selo Vidaše.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant
Nik. Tomić²

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9-1/1, k. 1102.

² Petar Cetković

BROJ 114

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE
OD 10. RUJNA 1942. ŠTABU ZONE O SITUACIJI NA MOSORU,
MOSECU I DINARI¹**

Vještića Gora
10. septembra 1942.
2 sata

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

1) Juče 9-IX. stigli smo na punkt u Vještića Goru.

2) Danas smo primili Vaš prvi dopis od 9-IX.

3) Po ovdašnjim obavještenjima u Vrlici za sada nema nikakove koncentracije Talijana.

U stanovništvu doduše proširila se vijest o nekakovom općem napadu na partizane.

Ustaše okolnih sela pokazuju nekakovu djelatnost, ali još ne prilaze direktnoj mobilizaciji i organizaciji »Crne Legije«.

Četnička sela sa Otišićem kolebaju.

4) Jutros je stigao u partizane neki drug iz Karakašice, u bjegstvu pred domobranskom vojskom i kaže da se u Sinju i okolici ne opaža nikakva veća koncentracija neprijateljskih snaga.

6) U nedjelju 6. ov. mj., prema tvrđenju očevidca iz Mosorskog letićeg odreda, naši drugovi iz Moseća, Solina i Mosora zaustavili su po noći teretni vlak na pruzi Sinj—Split. Vlak je dolazio iz Splita i nosio je 3 vagona cementa. Talijanska patrola uspjela je da pobjegne. Naši su zaplijenili nešto robe, veša i cipela i prazan voz pustili svom brzonom natrag prema Klisu—Splitu. Neznamo kakav je bio svršetak voza.²

7) Prema pismu kojeg je pisala drugarica Daša³ drugu Piploviću/ drug Baja⁵ je uspio pobjeći iz Splitske osamnice, a drug Borić⁶ je odveden na sud u Šibenik.

8) Ispitivanju stvari u vezi sa drugom Piplovićem i Matutinovićem⁷ još nismo prišli. To ćemo učiniti u toku posijepodneva. Inače stanje ovdje uglavnom nije loše. Nekakav rad pa i politički ipak postoji. Ima vjerojatno i nekih nedostataka, ali ozbiljnije stvari nismo mogli otkriti.

9) Brojno stanje sviju drugova na punktu, Koljanima, Pometeniku i t. d. jeste 97. Mi smo naredili sljedeće:

Neka se izdvoji 30 drugova za punkt, za čuvanje hambara, za rad i t. d.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21-1/6, k. 1494.

² Vidi dok. br. 135, 218 i 285, napomenu 6.

³ Ana Piplović-Daša

⁴ Nikica Piplović

⁵ Ante Jurjević-Baja

⁶ Ivan Lučić-Lavčević

⁷ Svemir Matutinović

67 drugova organizuje se u jednu operativnu jedinicu. Njoj će se pripojiti 20 drugova straža na Vrdovu i Dubovim vratima. Tako ova jedinica može računati sa 85 drugova za pokret. Među njima ima 20—30 novih, a dvadesetak bez oružja. Ostali imaju puške i 2 puško-mitraljeza. U koliko je popravljeno nešto pušaka ili se ima kakva rezerva, bilo bi potrebno da najmanje 20 pušaka pošaljete ovome punktu.

Upozoravamo Vas da od ovih drugova 60 već stoje na položajima: Dubova Vrata, Vrdovo, Dragović, Pometenik i da oni uglavnom moraju ostati na tim položajima za prvu obranu u eventualnoj ofenzivi na Vještića Goru.

10) Daljni organizacioni rad zamišljamo ovako:

Ovu četvu na Vještića Goru, četvu na Vagnju i četvu u Uništima koju ćemo na sličan način odvojiti od punkta, formirat ćemo u jedan pokretni »dinarski« bataljon.

Zadatak ovoga bataljona jeste:

a) Čuvati Vaganj sa jednom četom, koja bi se mijenjala poslije izvjesnog vremena.

b) Kretati se po čitavoj Dinari i vojnički i politički djelovati na kotlinu Sinj—Vrlika—Knin.

10) Da bi to ostvarili, potreban je štab bataljona. Mi ćemo nastojati izvući najbolje što ovdje postoji.

11) To bi bio II. Bataljon II. Brigade, dok bi bataljon »Branko Vladušić« bio I. Bataljon.

Njemu smo dali naređenje da se do 14-IX. nađe u Sajkoviću.

U Sajkoviću zato, jer mislimo da je odatle najlakše manevrirati ili prema Prologu, prema Vještića Gori ili prema Uništima, već prema potrebi.

12) Vas upozoravamo da naoružate i obučite barem minimalno drugove u Prologu, da najbolje pošaljete u sastav Vaganjske čete.

13) Sve nove koji će od sada dolaziti trebalo bi koncentrisati u Rujanima, obučiti ih i oni bi trebali da posluže kao baza za III. bataljon II. Brigade.

14) Sa drugovima u Moseću mislimo da bar za sada nesmijemo računati da će ući u sastav Brigade. Oni bi uglavnom bili oni koje bi pustili neprijatelju iza leđa, ako on preduzme ofenzivu i u smjeru Dinare. Jasno je da je to rizik, ali brojevano oni nisu veliki, ima ih 50—60, a ako ne izgube glavu i inicijativu, mogu mnogo uticati na dezorijentaciju i demolarizaciju neprijatelja.

Mi će mo im poslati naređenje da se u slučaju veće ofenzive protiv njih na svaki način probiju u smjeru oslobođenog teritorija.

S njima će biti druga situacija ako na Mosečki teren dođu 80 drugova iz Šibenske okoline. U tom slučaju izdat će mo shodno naređenje. Svakako bi Šibenčane trebalo privući ovamo da se odmore i reorganizuju, ako iako prilike budu dozvoljavale. Pa i ako budu prilike teže, bolje je da se oni povlače sa nama, nego li da na Moseću ostanu preveliki broj.

15) Mi smo se upravo sada htjeli uputiti prema Moseću, ali radi informacija koje nam šaljete u pismu, idemo još danas u Uništa sa glavnim zadatkom organizirati Dinarski bataljon. Četu u Uništima ostavit će mo u Uništima, a pomicat će se prema potrebama. Tamo će mo je spojiti sa Krajišnicima. Ujedno će mo ispitati što se može uraditi sa Kninjanima.

16) Poslije svršenog posla u tom smjeru, ako još uvijek ne dođe do ofenzive na Dinaru, uputit ćemo se na Moseć.

Šaljemo Vam dopise za Štab i P.K., koje smo mi otvorili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar: *Jordan*⁸
Operativni oficir: MiZić⁹

⁸ Ivica Kukoč

⁹ Maks Baće

BROJ 115

**DIREKTIVE KOTARSKOG KOMITETA KPH PELJEŠCA OD 10. RUJNA
1942. PARTIJSKOJ KANDIDATSKOJ GRUPI JANJINA ZA
ORGANIZIRANJE SIMPATIZERSKIH GRUPA I ZA RAD NOF-a¹**

Pelješac, 10. IX 1942.

Drugarskoj

PARTIJSKOJ KANDIDATSKOJ GRUPI

J a n j i n a

Dragi Drugovi,

Iz izvještaja druga Nazifa, koji je 4. o. mj. bio poslom kod Vas na teren konstatira se da Vi niste ništa poradili (ili skoro ništa) mada ste već mjesecima upućivani na to, da se sve stvari postave na svoje mjesto kako bi se mogao odvijati pravilan rad:

1) Simpatizerske grupe koje ste trebah organizovati tako da bi svaki od Vas imao po jednu grupu sa kojom bi radio, premda za to postoje svi uslovi, jer imamo dosta naših simpatizera — do danas po tom pitanju ništa niste uradili.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 16/440.

2) Narodno-oslobodilački Front, koji treba da okupi sve rodoljube, koji su spremni u ovom ili onom obliku doprinose svoj udio u borbi protivu neprijatelja našeg naroda: okupatora, ustaša i četnika — treba postaviti široko masovno, tako da bi se uvukli svi pošteni i dobronamjerni rodoljubi bez razlike na njihovo političko obilježje (pripadnost) bili oni pristaše HSS ili bilo koje druge građanske stranke, samo ako iskreno pristupaju našoj borbi. Organiziranje N.O. Fronta, treba izvršiti po grupama.

3) N.O. Front mora imati i svoj N.O. Fond, koji prikuplja sredstva potrebna za vođenje borbe: novac i u naturi sve što može biti od koristi.

4) Narodna Pomoć, iako već godinama postoje odbori koji su svojedobno pravilno funkcionisali u tom pogledu se osjeća jaki zastoј. I ako Vam je mnogo puta naglašeno da je narodna Pomoć organizacija Komunističke Partije, koja prikuplja sredstva za pomaganje žrtava reakcije Vi pravite zbrku po tom pitanju i miješate Narodnu Pomoć sa Narodno-Oslobodilačkim Fondom, koji je namijenjen za sakupljanje svega potrebnog za Narodno-oslobodilačku Partizansku Vojsku. Ova dva fonda osamostalite tako da bi se jedan mogao razvijati neovisno od drugoga.

I ako ste u mnogo navrata pozivani da nam podnesete izvještaj o finansijskom stanju narodne Pomoći i Narodno-Oslobodilačkog Fonda, koliko je sakupljeno i čega, do danas traženi izvještaj nismo dobili. Nanovo Vas pozivamo da nam isti u najkraćem vremenu, po mogućnosti kroz 48 sati dostavite preko druga Marina i to iscrpljivo i tačno da bi imali jasnu sliku o svemu.

Po gornjim tačkama 1) i 2) odmah najhitnije postupite vezivajući to uz Vašu ličnu odgovornost. Neizvršavanje ovih zadataka smatraćemo saboterstvom, koje se u ovim prilikama najstrože kažnjava.

Uz naš borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

KOTARSKI KOMITET K.P.H.
PELJEŠCA
Crni²

P. S. Insistiramo na tome da nam izvještaj gore pomenuti čim prije dostavite, kako bi ga mi mogli dalje uputiti višem forumu.

² Ivan Mordín

BROJ 116

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGA TITA OD U. RUJNA 1942. KOCI POPOVICU I VELIMIRU
TERZIĆU DA OBJEDINE KOMANDOVANJE NAD SVIM JEDINICAMA
U PREDJELU LIVNO—DUVNO—ARŽANO—VAGANJ I OFENZIVNIM
DEJSTVOM ZAŠTITE PRAVAC LIVNO—DUVNO¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-IX-42. godine — 13 časova**

DRUGOVIMA KOCI POPOVIĆU I VELIMIRU TERZICU

1) Za rukovođenje operacijama u predelu Livno—Duvno—Aržano—Vaganj određujemo drugove Koču Popovića,² kao komandanta i Velimira Terzića,³ kao načelnika štaba. U ovom cilju raspoložete sa sledećim jedinicama: Prva proleterska brigada, Prva dalmatinska partizanska udarna brigada, Prva hercegovačka partizanska udarna brigada, Južno-dalmatinski odred.

Zadatak je ove grupe: uništenje ustaške grupe koja se probila ka Duvnu.⁴ Vreme i mesto uništenja vi odredite i to bilo da je napadnete u gradu Duvnu bilo da je sačekate na otvorenom prostoru.

Hitno uhvatite vezu sa Hercegovačkom brigadom. Ta brigada treba da dođe u predeo Pakline ili tamo gde zahtevaju vaši operativni planovi.

Za obezbeđenje pravca od Sinja potrebno je da držite u predelu Vagnja jedan dalmatinski bataljon. Jedan proleterski bataljon trebate držati u predelu Šujice. No, i ove bataljone morate upotrebljavati saobrazno stvorenom planu i vašim idejama rada.

U izvođenju ovih operacija ostavljamo vam potpuno odrešene ruke i punu inicijativu u radu. Prvom brigadom vi neposredno rukovodite. Za vezu i ostalo koristite sredstva iz brigada.

2) Četvrti — Kraljevački — bataljon Prve proleterske brigade uputite nam u predeo Glamoča. Taj će bataljon biti pod neposrednom našom komandom. Mi ćemo ga upotrebljavati prema našim potrebama.

3) Osnovna ideja rada: zaštita pravca Livno—Glamoč ofanzivnim dejstvom.

¹ Kopija originala (tipkana na pisacem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/3, k. 2B.

² Koča Popović je bio komandant Prve proleterske brigade.

³ Velimir Terzić je bio načelnik štaba Četvrte operativne zone.

⁴ Ovaj zadatak nije bio ostvaren, jer je neprijatelj, osjećajući se vrlo nesigurnim, u Duvnu ostavio manju posadu, a glavninom odmah nastavio prodor ka Mostaru.

4) U vezi sa dodeljenim zadatkom podesite sve vaše rasporede i organizujte ishranu za vaše jedinice. Sa nama obezbedite telefonsku vezu. — U svojim odlukama budite potpuno slobodni, dejstvujući u duhu ove direktive.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVALJCKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BROJ 117

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 11. RUJNA
1942. ŠTABU 4. BATALJONA 1. DALMATINSKE BRIGADE ZA
ZATVARANJE PRAVACA SINJ—OBROVAC—VAGANJ—PROLOG¹**

STAB IV. OPERATIVNE ZONE

**Br. Služb.
11. IX. 1942.**

ŠTABU
IV. BATALJONA »TADIJA ANUŠIĆ« I. DALM. BRIGADE

Sa Vašim Bataljonom preduzmite pokret poslije podne pravcem: selo Priluka—Guber—selo Prolog—Vaganj, tako da najdalje do 20 časova danas 11. IX. budete sa bataljonom na Prevoju Vaganj.

Zadatak je Vašeg bataljona, da na položaju Vaganj zatvorite pravac: Sinj—Obrovac—Vaganj—Prolog i da spriječite svako eventualno nadiranje neprijatelja ovim pravcem. U cilju izvršenja ovog zadatka Vi ćete zauzeti najpogodniji raspored na Vagnju, tako da možete još od Doline Cetine moći uočiti neprijatelja, zadržavati ga i osporavati njegovo nadiranje. Neophodno je potrebno da imate raspored po dubini u vidu uzastopnih zasjeda. Za to ćete kao predstražu na Bili Brig držati jednu četu Vašeg Bataljona, a ostatak snage držite na najpogodnijem položaju ispred Vagnja, odakle možete ispoljiti najbolje dejstvo.

Posadna četa na Vagnju — Vaganjski Punkt stavlja se pod Vašu komandu. U slučaju napada, jačih i nadmoćnijih neprijateljskih snaga, vi ćete se poslije žilave odbrane povlačiti, sa prihvatom s položaja na položaj pravcem: Malinovac—selo Odžak—selo Ljušniči—Grbica planina, gdje ćete se zadržati i ponovo organizovati odbranu na liniji Selo Ljubunčići, selo Ljusnići obrativši pažnju na svoj desni bok od pravca

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 41/4, k. 1490.

sela Celebića. Na ovom novom položaju tražili bi vezu sa nama na pravcu Priluke—Glamoč.

Čim stignete, na položaju Vagnja, odmah preduzmite sve mjere za daljno izviđanje i obavještanje i pripremite sve za organizaciju odbrane u duhu ovog zadatka.

Vašoj četi koja je sinoć upućena u selo Podhum, naredit ćemo neposredno odavde, da se krene u pravcu Vagnja i da vas sačeka u selu Prolog.

Prijem naredenja potvrditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

Komandant Štaba:

BROJ 118

**ZAPOVIJEST ŠTABA 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE OD
11. RUJNA 1942. ZA NAPAD NA DUVNO¹**

STAB 1. DALM. UDAR. BRIGADE

U. IX. 1942.

u 23 s. i 30 min.

Položaj

Z A P O V I J E S T

Sekcija Livno 1:100.000 (izdanje vojnogeografskog instituta)

Kao što je poznato jedinicama neprijatelj je jučer zazuzeo Duvno,² gdje se zadržao. On je vjerovatno organizovao odbranu na podesnim tačkama u okolini grada, a vjerovatno će isturiti izvjesne dijelove i dalje od tih tačaka.

Naia udarna grupa — sastavljena od 1. proleterske, 1. dalmatinske, 1. hercegovačke brigade i 3. odreda IV operativne zone — dobila je zadatak da sutra 12. ov. mjeseca napadne neprijatelja u Duvnu i uništi. Naša 1. dalmatinska brigada napada kosama sjeverno od drumu Pri-soje—Duvno.

Desno od nas do sela Kovača napada bataljon »-V. Zirojević« iz 3. odreda a dalje od Kovača neće biti nikoga, a lijevo od nas napada 1. proleterska brigada.

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 16-1/1, k. 1102.

² Napad nije uspio (vidi dok. br. 136).

N a r e đ u j e m o :

1. — 3. bataljon napada pravcem: Prevala—Stipanići—Podgaj—Rudine—grad Duvno sa zadatkom da neprijatelja na svom pravcu uništi. Desno krilo biće pored drumca, a u lijevo širiti se po potrebi održavajući tijesnu vezu sa Duvanjskim bataljonom.
2. — Duvanjski bataljon napada pravcem: Vučipolje—sjeverne padine Uništa—M.K. kota 1129—Gradina—grad Duvno, sa zadatkom da uništi neprijatelja na svom pravcu. Desno i lijevo širiti se prema terenskim prilikama održavajući tijesnu vezu desno sa 3. bataljonom a lijevo sa 1. bataljonom 1. dalmatinske brigade.
3. — 1. bataljon napada pravcem: Ostruljak—Buhovo—Gradac—Zelenjak—Gradina—grad Duvno sa zadatkom da neprijatelja na svome pravcu uništi. Desno i lijevo širiti se prema terenskim prilikama održavajući tijesnu vezu desno sa Duvanjskim bataljonom, a lijevo sa nekim proleterskim bataljonom.
4. — 2. bataljon nalaziće se u opštoj rezervi pod komandom štaba udarne grupe u Vučipolju, a naš 4. bataljon nalaziće se pri specijalnom zadatku na Vagnju.
5. — Kada izbije 3. bataljon u Stipaniće, Duvanjski bataljon na Uništa i 1. bataljon na Buhovo — tu sačekati susjedne bataljone koji budu zaostali da se poravnaju, uhvatiti sa njima vezu pa poći u napad dalje po zadatku. Ranije u toku napada sa ove linije i docnije u toku napada izvještavati o svemu ovaj štab brigade, međusobno i susjedne.
6. — Svi bataljoni poći će sa polaznih položaja, t. j. 3. bataljon sa Prevale u 8 sati, Duvanjski bataljon iz Vučipolja u 8 sati i 30 minuta, a 1. bataljon sa Ostruljka u 8 sati i 30 minuta, 2. bataljon da stigne u Vučipolje do 9 sati i 30 minuta.
7. — Sve pokrete izvoditi prikriveno i oprezno sa manjim grupicama razbacanim po zemljištu, te da se što manje trpi od neprijateljske vatre avionske, artiljerijske i pešadijske. Borci da se dobro maskiraju grančicama.
8. — Bez velike nužde ne otvarati vatru na avione. Uopšte municiju štedjeti.
9. — Kuvanu hranu pojesti prije odlaska, a meso ponijeti i kruh za ručak i večeru. Za sljedeći dan hrana će doći iz Vučipolja.
10. — Štab brigade biće na osmatračnicama na pravcu kretanja Duvanjskog bataljona, gdje nam slati sve izvještaje.
11. —* Vjerujemo da će naši bataljoni izvršiti primjerno dobivene zadatke, ali starješine i iskusni drugovi da dobro čuvaju mlade borce i podučavaju. Naročito u gradu voditi računa da se snage ne natrpaju i sigurno će biti dosta po jedan vod iz svake čete da uđe u grad kroz ograde i sa slijepih strana kuća. Na kuće jako branjene ne jurišati, već ih obilaziti ostavljajući jače straže oko njih, a sa ostalim prodirati dalje i pozivati na predaju garantirajući im život.

12. — Nenaoružane drugove ostaviti 2 km pozadi streljačkog stroja u sigurne zaklone pa ih na tom odstojanju pomjerati napred.
13. — Brigadno previjalište biće u Vučipolju, gdje najhitnije upućivati sve ranjenike.
14. — Borbeni znaci raspoznavanja biće: Veljo — Stanko, a vidni mahanjem kapom oko glave — dizanje i spuštanje kape.

S drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zastupa političkog komesara
Vlado Ščekić

Komandant,
Nik. Tomić³

BROJ 119

**SAOPĆENJE ŠTABA 3. NOP ODREDA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE
OD II. RUJNA 1942. O BORBAMA VOĐENIM NA BIOKOVU OD
27. KOLOVOZA DO 8. RUJNA 1942. GODINE¹**

**SAOPĆENJE ŠTABA III. ODREDA IV. OPERATIVNE ZONE O
BORBAMA NA BIOKOVU OD 27. VIII. DO 8. IX.**

Komanda divizije »Mesina« izdala je 3. IX. izvanredni izvještaj o uspjesima svoje ofanzive,² koju je protiv nas otpočeo neprijatelj sa snagama divizije: »Mesina«, »Bergamo«, »Sassari«. Na papiru neprijatelj nas je već sasvim uništio, ubivši 962 partizana i zaplijenivši sve naše oružje i materijal.

Mi smo se obradovali pročitavši ovu posljednju fašističku laž, jer nam ona najbolje pokazuje, koliko su istiniti fašistički ratni izvještaji, bilo sa partizanskog ili ostalih frontova.

Na ovakove laži ne bi trebalo naročito odgovarati, no radi istinitog obavještenja rodoljuba i ostale javnosti, mi iznosimo pravu sliku posljednjih borbi.

Borbe su otpočele 27. VIII. napadom okupatora na visove Sv. Paškai i Sv. Ilija, pripremljenim žestokom artiljerijskom vatrom. 1. IX. otpočeo je neprijateljski napad na naše položaje na »Stazi«, »Turiji« i »Osoju«. Punih osam dana neprijatelj je držao neprikidnu artiljerijsku vatru na naše položaje, pokušavši nekoliko puta da ih zauzme frontalnim napadima, koje su naše snage usprkos umora i nespavanja odbijale.

³ Petar Cetković

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Muzeju NR Split, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikrotekta Muzej NR Split, film 7/669.

² Odnosi se na operaciju «Albia», Vidi dok. br. 72, 73, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283 i 286.

Neprijatelj je imao oko 70 mrtvih i oko 100 ranjenih. Zaplijenili smo jedan mitraljez tipa »Breda« mod. 37—1940, broj 12.965 sa municijom, jedan puškomitraljez tipa »Breda« mod. 1930. br. 16.828 sa 300 metaka i 4 rezervne cijevi, 14 ručnih bombi, jednu pušku, jedan pištolj te veće količine eksploziva, koje nam inače neprijatelj redovito dostavlja za naše potrebe.

3. IX. oko 12 sata noću uništen je u selu Tučepi jedan neprijateljski kamion, koji je naišao na nagaznu minu postavljenu od naših snaga i tom prigodom je što ubijeno, što ranjeno 20 talijanskih vojnika.

Mi smo u ovim borbama imali 5 mrtvih drugova i 12 ranjenih. Neprijatelj je uhapsio k tome 4 ranjena druga i ubio ih je na zvjerski način, rascijepavši im sjekirama glave. Osim toga neprijatelj je zaplijenio 6 naših pušaka.

Nakon svog neuspjeha protiv naših snaga okupator se po običaju dao na pljačku i ubijanje skupa sa jednom bandom četnika, jednom bandom ustaša. Ti banditi su doista opljačkali po selima, one količine hrane i materijala, koje su u svom izvještaju naveli i popalili su sela: Raščane, Kozicu, Dragljane, Vlaku, Brikvu, Grčeničnik, Zivogošće, Drvenik, Podgoru i Tučepi, ubivši na zvjerski način oko 270 nevinih seljaka, žena i djece.

Poslije svega ovoga vidimo da našem narodu ostaje jedan jedini put spasa. To je put jedinstvenog Narodno-oslobodilačkog fronta, put otvorene oružane borbe protiv okupatora. Ta borba iziskuje žrtve, ostavlja porodice i sela bez krova nad glavom. No, bez žrtava nema ni pobjede. Pobjeda je vrlo blizu i mi ćemo žrtve osvetiti, a narod će se dostojno odužiti svim onima, koji su trpjeli u ovim borbama.

Biokovski partizani nisu uništeni. Neprijatelj već osjeća i nadalje će osjetiti naše udarce dok ne bude konačno uništen.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Položaj 11. IX. 1942. god.

STAB
III. ODREDA IV. OPERATIVNE
ZONE

BROJ 120

izvještaj Štaba 3. nopolreda 4. operativne zone od 12.
RUJNA 1942. ŠTABU ZONE O TALIJANSKOJ OFANZIVI
NA BOKOVO¹

STAB III. ODREDA

IV. OPER. ZONE

dana 12. IX. 42.

ŠTABU IV. OPER. ZONE

Dragi drugovi!

Dobili smo naredenje od Štaba Udarne Grupe,² i od vas od 11. IX 42. godine, i postupili po tim naredenjima.

Naredenje od Udarne Grupe nam je stiglo jutros u 5,20 h, mi smo po tom naredenju postupili i uputili I. Bataljon »Vojin Zirojević« na Kovače sa zadatkom koji je u naredenju glasio: III. Bataljon sa dvije čete će držati položaje na visovima više Aržana na koti 823 i 846 a upućivat će svoje patrole u pravcu Trilja i preko Studenaca sa zadatkom da vrši demonstrativni napad na neprijatelja. Prema podacima koje smo dobili od naših jedinica Talijani su napravili ispad u pravcu Jabuke i vrše popravak puta. Ustaše sa Francetićevom legijom napravili su ispad u pravcu Ljube, tukli kose oko Ričica sa bacačima i mitraljezima i pred večer se povukli nazad. Sa ovim ustašama i francetićevcima bila je i talijanska vojska.³ Naša patrola koja se kretala u pravcu Postranja bila je primijećena od neprijateljskih jedinica i pred nadmoćnijom vatrom povukla se je u pravcu Studenaca.

Pismo koje smo dobili od vas, uputili smo ga Hercegovačkoj Brigadi.

Danas smo dobili pismo iz Biokova koje je stiglo u 6 sati.

Prema njihovom izvještaju neprijatelj se je povukao sa svih sektora Biokova, i otišao sa jednim dijelom snaga u pravcu Omiš—Split a sa drugim dijelom svojih snaga nalaze se u ranijim bazama Baška Voda, Makarska i uzduž primorja.

Svi naši magazini koji su bili na Biokovu pronađeni su i magazini sanitetske spreme za koje smo računali da su pohranjeni na sigurnom mjestu, opljačkani i popaljeni od okupatora i ustaša.

Na sektoru Biokova prigodom zadnjeg napada neprijateljske rulje nije ostala ni jedna kuća (staja) zaštićena, već je sve popaljeno, a tako isto borci koji su ostali nemaju šatorskih krila pak im je uslijed toga onemogućena zaštita od nepogoda vremena. Pored toga nužno je napomenuti da su već počele biokovske bure koje zahtijevaju dobru odjeću i

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 16/2, 4. 1494.

² Vidi dok. br. 118.

* Vidi dok. br. 72, 73, 119, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283.

ishranu a drugovi koji se gore nalaze nemaju kaputa ni šinjela pak smatramo da im je opstanak dosta otežan.

Pitanje ishrane ljudstva također je teško jer je neprijateljska rulja svojim razbojničkim pothvatom sve poharala u Biokovu i obližnjim selima.

Drugovi koji su u zadnjim borbama sa okupatorima na području Biokova bili ranjeni ostali su u jednom selu bez liječničke njege sem jednog bolničara, od kojih je jedan ranjenik umro dok se kod ovih drugih stanje pogoršava.

S obzirom na istaknuto opao je moral kod bolesnika, gdje ih se je prepustilo bez ikakve doktorske pomoći, a stoga je popustio moral i kod drugih boraca uslijed poteškoća koje su nastale.

Naše jedinice koje su se bile razbile u manje grupice, još se do danas nijesu prikupile povrh svih nastojanja drugova kojima je povjeren taj zadatak.

Stanje sakupljenih boraca do danas je 75, dok se druge grupice sakupljaju i pristižu svakog dana.

Drugovi koji su imenovani za štab IV. bataljona nijesu još stigli na određeno mjesto, pak je uslijed toga pitanje njihovog rada na tom sektoru dosta otežano.

Moral u tom kraju je znatno opao, uslijed ijake reakcije četničko-ustaških i okupatorskih bandi.

Od stanovništva se ne može dobiti nikakvih objašnjenja a i životnih namirnica za ishranu se također ne može pribaviti, a to dosta utiče na borce pak je i kod istih moral prilično opao.

Na osnovu njihovih izvještaja mi smo poduzeli slijedeće:

1) Danas upućujemo medicinara druga Zdravka Batistić koji je uzeo sanitetskog materijala od odredskog zavojišta i postavili mu zadatak da od šume napravi kolibe za smještaj ranjenih drugova. Lakši ranjenici da ostanu na tom terenu, a teži u koliko bude mogućnosti da ih se prebaci na oslobođeni teritorij.

2) Da od prikupljenih boraca obrazuju leteće jedinice, koje će vršiti prepade, praviti zasjede i spuštati se što bliže selima Makarske i Primorja i u pravcu Turija—Zagvozd i Kozica—Vrgorac. Da se razvija na cijelom tom sektoru što veća vojnička djelatnost i vrše što češći prepadi neprijatelja.

3) U bataljonu razviti partijski i politički rad i ukazati značaj sektora na kojima se nalaze i zadatke koji se pred njih postavljaju.

4) Održavati političke zborove u narodu po selima i održavati stalnu vezu sa narodom i koristiti zvjerstva koja su počinili u okolini Vrgorca i mobilisati nove snage.

5) Sto se tiče ishrane, vršiti prepade i oduzimati hranu od neprijatelja, a imati u vidu sve puteve kojima se provodi hrana i stoka za okupatore, tj. držati cestu Zadvarje—Dupci kojom se neprijatelj najviše koristi. I na osnovu aktivnijeg političkog rada da se poboljša ishrana boraca preko N.O.O.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:
Bošković⁴

(M. P.)

Komandant :
Mate Ujević

BROJ 121

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 13. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE DA ZATVORI PRAVCE KOJI IZ JUŽNE I SREDNJE DALMACIJE IZVODE KA DUVNU, LIVNU I GLAMOCU, I OBAVJEŠTENJE O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO¹

Strogo povjerljivo!

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-42 godine — 18 časova**

ŠTABU IV HRVATSKE OPERATIVNE ZONE

1) Sa snagama Prve dalmatinske (brigade) i Južnodalmatinskog odreda² aktivno braniti pravce Duvno—Livno—Glamoč. U svemu se pridržavati naređenja koje je ranije upućeno na drugove Koću Popovića i Velimira Terzića.³

U Šujdci potrebno je imati snage za kontrolu toga pravca. Isto tako i na vaganjskom pravcu.

2) Snage Sjevernodalmatinskog odreda, koje organizuje drug Milić,⁴ učestvovaće u akciji oko Grahova. Te snage treba da se prikupe na Dinari, južno od Grahova. Ove snage moraju stupiti u vezu sa snagama IV krajiške brigade i Prve proleterske, koja će do 17. t. m. biti na prostoru oko D. Peulja.

⁴ Nedo Bošković

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 19/3, k. 2B.

² Odnosi se na južnodalmatinski bataljon »-Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 52, napomena 2.

³ Vidi dok. br. 116.

⁴ Maks Baće

Drug Milić, kao dobar poznavalac prilika u Sjevernoj Dalmaciji, treba da se poveže sa Štabom Prve proleterske i da tamo ostane za sve vrijeme izvođenja operacija.

3) Izviještavamo vas da će u ovoj operaciji učestvovati i sljedeće brigade: Prva proleterska, IV krajiška i najmanje jedna hrvatska.

U vezi sa ovom operacijom dajte nam izvjesne predloge i sugestije, jer ta teritorija vas najviše interesuje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Vrhovni štab, nač. Štaba,

*Arso*⁵

(M. P.)

BROJ 122

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 13. RUJNA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O UPUĆIVANJU DRUGOVA NA PARTIJSKI KURS, KONCENTRACIJI VOJSKE DUŽ OBALE I IZVRŠENOM POKOLJU LJUDI OD STRANE ČETNIKA OKO BLOKOVA¹

**POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU**

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

K o r e n i c a

Dragi drugovi!

Upućujemo Vam šestoricu drugova za partijski kurs i to:

Romac Ivana iz Sinja dosadašnji politički komesar čete

Roje Ante iz Splita radnik dosadašnji politički komesar Srednje Dalm.

Od.

Mihajlović Nikola, radnik iz Livna član Okružnog Komiteta

Gizdić Kajo, radnik iz Klisa član Mjesnog Komiteta, Solin

* Arso Jovanović

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK KPH, film 16/166.

Dumičić Vinko, student iz Podstrane (Omiš) organizacioni sekretar
Kotarskog Komiteta Omiš

Martinac Mijo, činovnik iz Vrgorca dosadašnji politički Komesar čete.

Dakle, upućujemo Vam dvojicu drugova više, nego što smo imali pravo. To se dogodilo na slijedeći način: Mi smo bili odlučili da na kurs pođu drug Romac, Roje, Dumičić i Gizdić. Ali budući da oni nisu stigli do 12., kako im je bilo javljeno, smatrali smo da neće stići, pak smo odlučili da pođu mjesto njih ova dvojica t.j. Martinac i Mihajlović. Međutim kada su prva četvorica već bili upućeni, stigla su posljednja dva druga, te je bilo nemoguće zamijeniti ih za dvojicu koje ranije nismo bili predvidili. Znamo da će Vam biti neugodno, ali ipak uzimajući u obzir sva mjesta i stanje naših partijskih organizacija u njima, nužno je potrebno, da se pruži šta jača pomoć ovim organizacijama, pak smatramo, da će to biti zaista jedna od velikih pomoći, kada omogućimo da dvojica drugova sa Livanjskog i Vrgoračkog sektora pređu partijski kurs.

Sva šestorica drugova, koje Vam upućujemo jesu srednje partijske naobrazbe. Smatramo da će odgovoriti zadatku, pošto već imaju za to uslove. Kod drugova dobra volja za rad, a biti će tako i za učerje, pak preporučite drugovima nastavnici, da im poklone što bolju pažnju.

Ovo zadnje vrijeme proširile su se glasine da okupatori skupa sa ustašama i četnicima spremaju ofenzivu na naš oslobođeni teritorij, u tu svrhu izdali su neku naredbu na području okupirane Dalmacije u krajevima graničnim oslobođenim teritorijama u kojem se kaže da se mora do 15. o.mj. pobrati grožđe kao i ostale poljoprivredne proizvode. Istovremeno letcima pozvali su sve partizane, da se povrate kućama do toga datuma. Obaviješteni smo također, da je u Split oko 2. ili 3. o.mj. došao jedan brod sa nekim bačvama za koje postoji sumnja da bi mogao biti unutra otrovni plin.² Tačno se nije moglo ustanoviti što je u bačvama. Neki jači pokreti italijanske vojske ne primjećuju se, ali oni bacaju neke glasine da dolazi neka njemačka divizija. Italijanska vojska, koja se nalazi oko Splita, Zadvarja i Imotskog stalno se utvrđuje i opliće se žicom. Uglavnome koncentrišu se po punktovima duž Dalmatinske obale od Splita do Makarske. Drugovi nam pričaju, da su čak i neke snage koje su sudjelovale u posljednjim akcijama oko Imotskog povukli na punktove uz more. Za ovu akciju na Imotski, bili su angažovali i splitske domaće fašiste, pa čak i privatne trgovačke kamione. Postoji naređenje, da se svi italijanski civili, žene i ostali povuku u Italiju do 15. o.mj. — Drugovi nam još pričaju da se njihovo odlaženje primjećuje svakodnevno.

Ustaške bande, koje su bile u Kupresu uspjele su se probiti preko Šuice za Duvno i Duvno su zauzele. Naši su se morali povući, međutim, Prva Dalmatinska Udarna Brigada i Prva proleterska Brigada imale su danas borbu sa njima i vjerujemo da će ih istjerati. Ustaša imn

¹ Vidi dok. br. 235 i 236.

oko 2000 i po svemu izgleda da im je cilj probiti se do Imotskoga i povezati se sa okupatorskom vojskom. Svakako su im naše snage odsjekli odstupnicu prema Imotskome i ima se u vidu da im se zada udarac.

Četničke bande oko Biokova i južni dio Imotske Krajine popalili su nekoliko sela i poklali 830 osoba muških, ženskih, staraca i djece, i to je banda iz Hercegovine. Drugovi nas izvještavaju, da se u Trogiru i nalazi oko 130 četnika, a da ih ima nešto i u Splitu. To su najnovije Svijesti koje Vam javljamo, u koliko što bude još, javit ćemo Vam što hitnije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

13. IX 1942.

POKRAJINSKI KOMITET K.P.H.
ZA DALMACIJU

BROJ 123

**PISMO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 14. RUJNA
1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O KORIŠTENJU PRISU-
STVA PROLETERSKIH BRIGADA NA TERITORIJU ZONE RADI
JAČANJA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA¹**

**GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
A br. 339/42
Dne 14. IX. 1942.**

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Primili smo vašu poštu od 1. o.mj.

Prisustvo je proleterских brigada na vašem teritoriju i uspješna djelatnost vaših jedinica stvorila veoma povoljnu situaciju na teritoriju vaše zone. Neophodno je da takvu povoljnu situaciju u punoj mjeri vojnički i politički iskoristite. Pravilno je vaše rješenje da mobilizujete što veći broj u partizane, a naročito omladinu. Ništa ne smije da stoji na putu najširoj mobilizaciji masa.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 19/4, k. 102.

² Vidi dok. br. 83.

Vaša novoformirana brigada zvat će se III partizanska brigada Hrvatske.³

Priloženu poštu za V.Š. pošaljite najhitnije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

Polit, komesar
si. otsutan

Komandant
Ivo Vladić"

Ps. Šaljite nam redovito operativne i ostale izvještaje.

BROJ 124

NAREDBA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 14. RUJNA 1942. O POHVALI JEDINICA KOJE SU SUDJELOVALE U NAPADU NA DUVNO¹

N A R E D B A

ŠTABA IV OPERATIVNE ZONE ZA 14. SEPTEMBRA 1942.

Prilikom napada na Tomislav Grad noću 12/13 septembra o.g. učestvovao su i bataljoni I dalmatinske N.O.U. brigade.

Pri napadu na ovo utvrđeno ustaško uporište, u osmočasovnoj žestokoj borbi sa daleko brojno i tehnički nadmoćnijim neprijateljem, bataljoni brigade: Prvi bataljon »-Ante Jonić« i III bataljon »-Josip Jurčević« pokazali su besprimjerno požrtvovanje, umješnost i vještinu snalaženja, vodeći borbu sa neprijateljem prsa u prsa, nanijevši tim ustaškim bandama teške gubitke, a da su sami pri tome imali minimum žrtava.

Za ovakvo herojsko držanje, primjerno isticanje i vješto vođenje borbe za slobodu,

P O H V A L J U J E M O

Borce, desetare, komandire, komesare i komandante I bataljona »Ante Jonić« i III bataljona »-Josip Jurčević« I dalmatinske N.O.U. brigade, i ističemo ih za primjer svima našim ostalim jedinicama i borcima, te da

³ Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu.

⁴ Ivo Rukavina

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 36/3, k. 1490B.

² O napadu na Duvno (Tomislavgrad) vidi dok. br. 118, 127 i 136.

³ Veltmir Terzić

se ugledaju na njih i da slijeduju njihovom primjeru, pozivajući sve naše borce i sve naše jedinice da istraju u borbi do konačnog uništenja fašizma i ostvarenja pune slobode.

Ovu naredbu saopštiti svima jedinicama, odnosno borcima pred strojem sa potrebnom poukom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

Načelnik štaba
Terzić

Komandant
Vicko Krstulović

BROJ 125

**pismo Štaba Četvrte operativne zone od 14. rujna 1942.
POLITIČKOM KOMESARU I OPERATIVNOM OFICIRU ZONE O
PRI-PREMAMA ZA FORMIRANJE DRUGE DALMATINSKE BRIGADE I
O NAPADU NA DUVNO¹**

STAB IV OPERATIVNE ZONE

**Br. služb.
14. IX. 1942.**

Drugovima

KOMESARU JORDANU² I OPERATIVNOM OFICIRU MILICU³

Dragi drugovi!

Primili smo Vaš dopis od 10. IX t.g., iz kojega smo vidjeli kakva je vojno-politička situacija na tome polju. Slažemo se sa Vašim preduzetim mjerama u pogledu vojne reorganizacije naših jedinica na tome polju. Jedino što smo mišljenja da bataljon »Branko Vladušić« ne bi trebao da dođe u Sajkovići, nego na Unište odakle će moći lakše manevrovati, odnosno intervenisati bilo prema Kninu i Vrlici, a bilo po potrebi i ka Vještića Gori. Ovo naročito iz razloga što mi već danas formiramo na Vagnju novi bataljon tj. Vaganjski bataljon,⁴ koji će za sada imati privremeno zadatak da zatvara pravac: Obrovac—Vaganj. Svakako da će ovaj bata-

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 45 4, k. 1490.

² i⁹ Ivica Kukoč

³ i⁷ Maks Baće

⁴ O formiranju Vaganjskog bataljona vidi dok. br. 126.

ljon ući u sastav Druge brigade.⁵ Ovo da imate u vidu prilikom (rada) na organizovanju i formiranju II dalmatinske brigade. U ovaj Vaganjski bataljon ušlo je ljudstvo 40 boraca dosadašnjeg Vaganjskog punkta i 70 novodošavših boraca sa Primorja. Za iste smo prikupili nešto oružja u Livnu i nadamo se da će biti svi naoružani.

Ukoliko nam pristignu novi drugovi prikupi ćemo ih i koncentrisati u Prologu i pripremiti ih kao jezgro III bataljona ili IV-og Druge brigade.

Slažemo se sa Vašim gledištem u pogledu drugova na Moseću, da treba da sada ostanu na tome području kao leteće jedinice.

Vi treba da se zauzmete, također, da drugove iz Šibenske krajine prikupljate i da to ljudstvo ne ostane na Moseću nenaoružano, već ga treba prihvatiti ka Uništu, te da uđe u sastav II brigade.

Situacija kod nas je slijedeća:

Noću 12/13. IX preduzeli smo bili napad na Tomislav Grad.⁶ U ovom napadu trebali su učestvovati I proleterska i I dalmatinska brigada. Međutim, uslijed zakašnjenja I proleterske brigade, u napadu na sami grad uzeli su učesća 2 bataljona Prve dalm. brigade i Duvanjski bataljon. Nismo uspjeh zauzeti grad. Neprijatelj je bio prilično jak (5—800) sa jakom artiljerijom i bacačima, utvrđen u bunkerima i kamenitim kućama. U osmočasovnoj žestokoj borbi nanijeli smo im teške gubitke. Držanje bataljona I i III Prve dalmatinske udarne brigade bilo je za svaku pohvalu i isticanje, što vidite iz priložene pohvalne naredbe. Mi smo imali svega 2 mrtva i 7 ranjenih lakše, iz Duvanjskog bataljona (koji se vrlo slabo držao) bilo je 2 mrtva i 5 ranjenih. Mi smo sami blagovremeno odustali oko 2 časa ujutro od daljnje borbe i u potpunom redu povukli naše bataljone na položaje 3 do 5 km daleko od varoši Duvna.

Primate na znanje da će Prva proleterska brigada u najskorijem vremenu poći ka Grahovu u cilju napada ili likvidiranja ove varoši.

Po zamisli Vrhovnog štaba napad na Grahovo izvešće Prva proleterska, IV krajiška i jedna hrvatska brigada.

Drug Milić,⁷ kao poznavalac terena i prilika oko Grahova, treba (po mišljenju druga Arsa⁸) da se javi Štabu Prve proleterske brigade, koji će oko 17. IX biti u Peuljama, i da tamo pomogne u vođenju i izvođenju ove operacije.

Po naređenju Vrhovnog štaba od 13. IX. o.g. u akciji oko Grahova treba da učestvuju i snage Sjevernodalmatinskog odreda, koje sada organizuju drug Milić i drug Jordan,⁹ kao jezgro II dalmatinske brigade. Ove snage treba da se prikupe na Dinari, oko Uništa, zatim da stupe u vezu sa snagama IV krajiške i Prve proleterske brigade.

Vi ćete, drugovi ocijeniti, prema tamošnjoj vojno-političkoj situaciji, da li možete izvršiti ovo naređenje Vrhovnog štaba, odnosno ukoliko ga možete izvršiti i sa kojim snagama možete učestvovati u ovoj operaciji. Pri ovome morate voditi računa da bi moglo doći do napada na Dinaru

⁵ O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 102, 103, 104.

⁶ O napadu na Duvno (Tomislavgrad) vidi dok. br. 118, 124, 127 i 136.

⁸ Arso Jovanović

od pravca Vrlike i Knina, u kom slučaju bi morali imati respektivne snage da zadržite taj napad i da obezbijedite izvršenje ove operacije.

Mi se sa Prvom dal. brigadom nalazimo na prostoru jugoistočno od Livna. Imamo zadatak da aktivno branimo pravac Livno—Glamoč. Nadamo se da ćemo uspješno izvršiti dobiveni zadatak. Pravce ka Aržanu i dalje zatvaraju bataljoni III odreda.

Dakle, drug Milić, po naređenju Vrhovnog štaba, ima biti svakako 17. IX. u selu Donje Peulje, gdje će, kao član operativnog štaba za izvođenje operacija prema Grahovu, staviti se na raspoloženje Štabu I proleterske brigade i ostati tamo za sve vrijeme izvođenja akcije na Grahovu.

Ukoliko akcija na Grahovo imade uspjeha, drug Milić ima se zauzeti da naše dalmatinske jedinice dobiju što više oružja i municije, a naročito automatskih oružja.

O svemu nas redovno najhitnije obavještavajte.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugarski pozdrav

Načelnik štaba

Komandant

BROJ 126

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 14. RUJNA 1942. ŠTABU VAGANJSKOG BATALJONA ZA FORMIRANJE BATALJONA I NJEGOVE ZADATKE¹

**STAB IV. OPERATIVNE ZONE
Br. Služb.
14. IX. 1942.**

Formiranje vaganjskog bataljona

ŠTABU VAGANJSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

Prema ukazanoj službenoj potrebi, formiran je Vaganjski Partizanski Bataljon.²

Ovaj bataljon formiraće se od ljudstva koje [je] do sada sačinjavalo Vaganjski punkt t.j. 40 boraca, zatim od 70 novodošavših pristiglih

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 47/4, k. 1490.

² O formiranju Vaganjskog bataljona vidi dok. br. 133.

boraca, koji se nalaze u Prologu, tako da će bataljon imati od 100—120 boraca.

Bataljon će imati:

Štab Bataljona, čije će članove odrediti drug Stevo;³

Dvije čete sa po dva voda, svaki vod po dvije desetine.

Štabove četa također će odrediti drug Stevo sporazumno sa ostalim odgovornim drugovima.

Vaganjski Bataljon ima zadatak: da brani pravac Obrovac—Bili Brig—Vaganj i spriječi svako neprijateljsko nadiranje ovim pravcem. Ovaj će zadatak najbolje izvršiti ako se rasporedi po dubini, tako da jednu jaču zasjedu od jednoga voda drži stalno na Bili Brig, a ostatak bataljona da drži na glavnom položaju ispred Vagnja odakle može najbolje da se deštuje.

Izviđačke patrole imaju se svakodnevno upućivati sve do same Cetine, tako da budete blagovremeno obaviješteni o svima eventualnim neprijateljskim pokretima u pravcu Vagnja.

Vezu trebate neprekidno održavati sa Vještica Gorom, kao i sa našim jedinicama koje se nalaze oko Aržana, upućujući svakodnevno u oba pravca patrolu.

Čim formirate bataljon, odmah pristupite izvođenju vojničke obuke, te da se ljudstvo što prije obuči u rukovanju oružjem i upozna sa svojim osnovnim borbenim dužnostima. Ovome morate pokloniti naročitu pažnju i nesmijete dozvoliti da drugovi ulaze u borbu, a da prethodno nisu naučeni u rukovanju oružjem i svojim dužnostima u borbi, te kako bi zadatke izvršavali sa najmanjim žrtvama.

Ovlašćen je od strane ovog Štaba drug Stevo, da u duhu ovoga naređenja izvrši formiranje ovoga bataljona i dade potrebna uputstva na licu mjesta odgovornim i rukovodećim drugovima. Odmah o formiranju podnijeti pismeni izvještaj ovome Štabu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

ZA ŠTAB IV. OPER. ZONE
NAČELNIK ŠTABA

³ Andrija Božanić-Stevo

BROJ 127

**IZVJEŠTAJ PRVOG BATALJONA »ANTE JONIĆ« OD 14. RUJNA 1942.
ŠTABU PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE O BORBAMA KOD
DUVNA¹**

**Stab I Bat. »Ante Jonić«
I Dal. N.O. Udarne Brigade
Br. 184/42.
Dana 14. IX 1942. god.**

ŠTABU I DAL. N.O. UDARNE BRIGADE

Sedmični vojni izvještaj od 8 do 14 IX 1942. god.

8. IX u jutro krenuli smo prema dobivenom naređenju iz sela Donjih Rujana, u Vidoše. U Vidoše smo stigli u 12 sati gdje je vojska raspoređena po kućama da se odmara. Na putu za selo Vidoše, prilikom odmora, jedan drug naslonio se na puškomitraljez i iz nepažnje opalio jedan metak i lakše ranio 2 druga i jednu drugaricu.

9. IX u 5 sati krenuli smo na položaj na Borovoj Glavi gdje smo stigli oko 9 sati. Tada je komandant pozvao komandni kadar bataljona, i sa njima razgledao položaje i izvršio raspored četa na položaju. Poslije podne u 15 sati dobili smo naređenje da napustimo položaje na Borovoj Glavi i da se prebacimo na Borac i Lupoglavu. Komandant Bataljona krenuo je odmah po primljenom naređenju sa komandnim kadrom na gore navedene položaje da ih obiđe i izvrši raspored. Bataljon je krenuo u 19 sati u selo Borje, a odatle 1 četa na položaje na Borcu i Lupoglavi gdje je smjenila snage IV Bat. I prol. Brigade, ostali dio Bataljona prenoćio je u selu Borju.

10. IX Ustajanje je bilo u 3 sata u jutro, vojnicima je odmah podjeljen doručak i ručak, tako da smo već u 5 sati zauzeli položaje koje je preko noći držala naša I četa, a I četu uputili u selo Borje da primi doručak i ručak, s tim da se poslije doručka povrati na položaj gdje je zadržana kao rezerva. Oko 8.20 neprijatelj koji se nalazio u selu Šujici opalio je nekoliko topovskih tenpiranih granata na naše položaje ali bez ikakvih posljedica za nas.

Neprijatelj je u 10 sati u koloni krenuo cestom iz sela Šujice u pravcu Duvna, tako da je potpuno ispraznio selo Šujicu. Poslije podne uputili smo jednu desetinu u selo Šujicu, da ispita kod tamošnjih seljaka kolike su bile snage neprijatelja koji je krenuo za Duvno. Prema dobivenim podacima snage neprijatelja kretale su se oko 100 boraca pod komandom pukovnika Simića. Na položaju smo ostali do 19. sati. Kada smo še povukli u selo Borje, jedino smo na Lupoglavu ostavili jedan

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br.

vod preko noći. U selu su vojnici dobili večeru i odmah po kućama raspoređeni za spavanje.

11. IX U 6 sati u jutro vojnici su dobili doručak i meso za ručak i prema dobivenom naređenju u 9 sati Bataljon je krenuo na Oštruljak da zauzme položaje. Prebacivanje je bilo otežano uslijed čestog nailaska neprijateljskog aviona, tako da je Bataljon stigao na određeni položaj u 16 sati.

Bataljonska komora upućena je na Bunare, da borcima spremi doručak za sutrašnji dan.

Poslije kratkog odmora u 18.30 sati Bataljon je krenuo na Bunare ostavljajući na položaju jednu desetinu. Na Bunare smo stigli u 21 sat, gdje su borci smješteni u jednu kuću na spavanje.

12. IX Ustajanje je bilo u 3 sata u jutro gdje je borcima podjeljen doručak i meso za ručak, kruh im nije podjeljen jer nije stigao usljed stalnog pokreta Bataljona. U 4.30 sati prema preko noći dobivenog naređenja Bataljon je krenuo na Oštruljak gdje je stigao u 6.30 sati. Na Oštruljku je Komandant Bataljona pozvao cijeli komandni kadar, obrazložio im naredbu Štaba Brigade, i sa Oštruljka ih upoznao sa terenom i izvršio raspored četa za napad na Duvno. Sa Oštruljka je Bataljon krenuo u 8.30 sati u pravcu Buhova gdje je stigao između 10 i 11 sati. Pošto su na Buhovu trebali čekati dok uhvatimo vezu, i dok se poravnaju ostali bataljoni, desno od nas Duvanjski Bat., a lijevo navodno neki Bataljon iz I Prol. Brigade. Komandant je odmah uputio izvještaj Komandantu Brigade, i Duvanjskom Bat. o svom dolasku u Buhovo, ujedno izvještavajući da se na našem lijevom krilu ne nalazi ni jedan bataljon iz Prol. Brigade. Pošto odgovor nije stigao iz Štaba Brigade do 14 sati to je Komandant poslao ponovo izvještaj Štabu Brigade i Duvanjskom Bat

U 15.20 sati dobili smo naređenje od Komandanta Brigade da pređemo u napad.² U 15.30 sati Bataljon je krenuo u napad sa slijedećim rasporedom: Napred je išla I četa koja je imala za zadatak da se na desnom krilu poveže sa lijevim krilom Duvanjskog Bat., i da napadne preko Podvornica sjeverozapadni dio grada, II četa imala je za zadatak da se poveže sa I četom i da napada južni dio sela Blažulj, a II četa da preko Oble Glave i Eminovog sela potpuno opkoli i napadne selo Blažulj, i da sa svojim lijevim krilom izbije na zapadni dio grada kod samostana. Naša I četa otišla je mnogo desno gdje se pomješala sa Duvanjskim Bat. i za izvjesno vrijeme izgubila vezu sa III četom. II i III četa u 18 sati počele su napadati selo Blažuj odakle je neprijatelj počeo da se brani iz pojedinih kuća, međutim upornom borbom i energičnim nastupom naših boraca neprijatelj je poslije kratke borbe napustio selo i povukao se na Jončaricu gdje je imao jedan teški mitraljez i bunker, odakle je neprekidnom vatrom, kao i vatrom iz teškog mitraljeza i teškog bacača iz samostana i groblja onemogućio naše daljne nastupanje u pravcu grada. Pokušali smo tući neprijatelja sa lakim bacačem na Jončaricu ali bez vidnih rezultata. Kada je pala noć neprijatelj je zapalio neke kolibe na Jončarici i pomoću tog i raketa stalno je osvjetljavao

¹ O borbama za Duvno vidi dok. br. 118, 124 i 136.

teren podržavajući vatru, da bi sprečio naše nastupanje pod zaštitom mraka.

Usljed nedostatka teškog oružja sa kojim smo mogli mi uništiti neprijateljske utvrđene tačke bili smo prisiljeni da bi izbjegli velike žrtve da ostanemo u selu Blažuj, i tu zadržimo položaj, o čemu smo obavijestili štab brigade. Tokom noći dobili smo naređenje, da se povučemo u 2 sata.

13. IX. u dva sata počelo je povlačenje naših snaga, koje je izvršeno organizovano osim 1. čete, koja se je jednim dijelom skupa sa duvanjskim batalj onom povukla prije nego je dobila naređenje od komandanta bataljona. Povukli smo se preko Gradine za Vučipolje, u Vučipolju smo dali 40 boraca iz 1 i 2 čete za prenos ranjenih drugova, a sa ostalim dijelom boraca krenuli smo bez odmora za Lanište, gdje smo stigli u 8 sati. Na Laništima je bataljon ostao preko cijeloga dana i noći.

14. IX Ujutro u 6 sati krenuli smo sa Laništa u selo Potočani, gdje su borci preraspoređeni u obližnje šume, da se preko dana odmaraju, a preko noći će biti smješteni u mjesnoj školi.

Cijeli dan određen je borcima za odmor, a narednog dana započeti će nastava po planu.

U borbi smo imali jednog teže ranjenog druga, koji je na putu za bolnicu umro a ranjen je od neprijateljskog bacača, dva lakše ranjena.

U posljednjoj borbi naš bataljon bio je najteže pogođen uslijed tog što napad nije počeo jednovremeno od svih jedinica, pa je sva vatra neprijatelja bila u početku borbe skoncentrisana na njega.

Pošto je bataljon popunjen pred kratko vrijeme sa mladim neobučanim borcima, a nije bilo vremena da se borce obuču, to je u posljednjoj borbi došlo potpuno do izražaja neiskustvo boraca, zahvaljujući jedino energičnom nastupu članova štaba bataljona, koji su se cijelo vrijeme nalazili među borcima i svojim savjetima potpomogli da se izbjegnu žrtve koje su mogle proisteći iz gore navedenoga, ujedno se osjeća praznina i u jedinicama ovoga bataljona uslijed nepravilnog rada politkoma četa koji se u borbi uopće ne zapaža. Sami borci mnogo pate boraveći preko noći na položaju, pošto su većim dijelom goli i bosu.

Smatram da će taj štab o gore navedenom poduzeti najozbiljnije korake, da se stanje u ovome bataljonu poboljša.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

Komandant:

**IZVJEŠTAJ PUNKTA ROGOZNICA OD 14. RUJNA 1942. ŠTABU NOP
ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU O RUŠENJU MOSTA NA CESTI
TROGIR—SEGET I UNIŠTENJU STROJEVA DONIJETIH ZA OPRAV-
KU CESTE¹**

Punkt Rogoznica

Dne. 14/9. 42. g.

DRUGARSKOM ŠTABU ZA SREDNJU DALMACIJU

Dana 10/9. 42. god. Leteća desetina Rogozničkog punkta uz pomoć nekoliko terenskih radnika raskopali smo most na cesti Split—Šibenik. Most se je nalazio na terenu Trogir—Seget u dragi takozvanoj (Jakovčevica). Most je bio dug 8 m., širok 3 m., visok 2 m. Do danas promet nije uspostavljen do 14/9.

Na istoj cesti na kojoj su u blizini Talijani vršili proširenje iste ceste, nalazila se jedna drobilica, jedan kompresor i jedan valjak od 7 vagona kao i jedna baraka sa materijalom i kolicima potrebitim za izgradnju iste ceste koje smo sve uništili i popalili. Tako da je neprijatelju bilo mnogo teže vršiti popravak ceste.²

Istoga dana smo ubili jednog opasnog špijuna Rudaka Antu iz sela Marine, koji je služio okupatoru. Kod seljaka je vladalo veliko oduševljenje umorstvom dotičnog špijuna.

Sutra dan 11/9. ubili smo špijuna Jakovljević i glavareva sina oba iz sela Grebaštica koji su kamenom udarili našeg druga kurira koji je bio na putu iz Bukovice za Split i predali ga talijanskim vlastima.

Među vremenom smo održali nekoliko javnih političkih zborova i to u selu Vinovcu, Bliznoj, Vadelj, Oglavke i Gustimi. U svim ovim selima seljaštvo nas prima i sluša sa velikim oduševljenjem.

Politdelegat

Human

Vodnik

Mikula

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. bi.

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 15. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVIRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O NAČINU DEJSTVA ZA SLUČAJ TALIJANSKOG NADIRANJA OD BOSANSKOG GRAHOVA KA LIVANJSKOM POLJU ILI DRVARU¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
15-IX-42 godine — 10 časova**

**ŠTABU IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE**

1) Naša I proleterska udarna brigada doći će na prostor: V. i M. Tičevo, s tim što će jedan bataljon baciti u Crni Vrh da bi pročistio taj teren od četničkih bandi. Uхватite vezu sa štabom te brigade.

2) Potrebno je da se poruši temeljito put koji od Grahova vodi preko Peulja za Livanjsko Polje. Pravo je čudo da je taj put potpuno ispravan. On se mora pokvariti na svakih 100 metara.

3) Možda bi bilo dobro da po pristizanju naše Prve brigade, jedan vaš bataljon prebacite u Peulje. Taj bataljon bi imao zadatak da se frontalno povlači pred neprijateljem koji bi nadirao od Grahova, dok bi vaše glavne snage udarile sa bokova.

Mi smo poslali drugove iz IV zone na teren jiužno od Grahova.² Oni će tamo organizovati jednu udaru grupu, koja bi udarila sa padina Dinare. No., i vaša dužnost bi bila da na slučaj talijanskog pokreta od Grahova ka Livanjskom Polju prebacite na Dinaru izvjesne bataljone za bočno dejstvo.

Imajte na umu, da će Talijani nastojati da prethodno ovladaju Marinim Brdom, pa tek onda bi produžili ka Livanjskom Polju.

4) Na slučaj da Talijani preduzmu kakvu ofanzivu ka Drvaru, u što mi ne vjerujemo, jer za sada nemaju dovoljno snaga, onda vaše snage, u vezi sa Ličanima, bočnim dejstvima ima da razbiju tu ofanzivu.

5) Prikupljanje naših snaga je u ofanzivnim namjerama, kao što smo vam javili. No ako bi neprijatelj preduzeo neke pokrete, onda vi to morate suzbiti. U tom smislu dali smo vam izvjesne sugestije. Ali vi radite prema stvarnim prilikama. Vi najbolje poznajete sve neprijateljske postupke i mogućnosti na tome terenu.

6) Prikupiti što više podataka o neprijatelju u Grahovu i na putu Grahovo—Knin, a naročito Grahovo—Strmica.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VN, arhiva NOB, reg. br. 27/3, k. 2B.

² Tamo su bili upućeni Ivica Kukoč i Maks Baće.

7) Obavezno održavati vezu sa Dalmatincima preko Peulja na Doce i Uništa. Zamjeramo vam što vi preduzimate akcije a njih o tome ne izvještava. Međutim svaka vaša akcija popraćena makar i demonstrativno sa strane Dalmatinaca donijela bi vam koristi, a neprijatelj bi se našao u nedoumici.

8) Preko Komande područja³ organizujte ishranu ljudi. Tu uračunajte i Dalmatince.

9) Podnesite nam izvještaj o akciji koju ste preduzeli.⁴ Recite nam kako su na to reagirali Talijani i četnici.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Vrhovni štab, nač. Štaba,

BROJ 130

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 15. RUJNA
1942. ŠTABU I. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE ZA OBRANU
PRAVCA LIVNO—GLAMOČ¹**

Stab IV. Operativne Zone

Br.....

15. IX. 1942.

ŠTABU I. DALMATINSKE U. B.

Prema svim podacima koji su do sada dobiveni postoji mogućnost neprijateljske ofanzive prema Livnu i to u najskorijem vremenu. Vjerovatno je da će ta neprijateljska ofanziva biti biržljivo pripremljena i da će se glavno ispoljiti ovim pravcima i to:

a) Pravac: Duvno—Vučipolje—rudnik uglja selo Podkraj i dalje prema Livnu.

b) Pravac: Duvno—Prevala—Buško Blato i dalje prema Livnu.

c) Pravac Aržano—Buško Blato—Podhum—Livno.

d) Pravac: Sinj—Obrovac—Vaganj—Prolog—Livanjsko polje.

U ovoj situaciji, najvažniji su pravci koji od Duvna i Aržana vode ka Livnu i po svima znacima najverovatnije je da će se ovim pravcima ispoljiti težište neprijateljske ofanzive.

* Odnosi se na Drvsko područje.

⁴ Riječ je o napadu Četvrte krajiške brigade na četnička uporišta u selima: Marinkovci, Obijaj i Luka.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 1490.

Jedinice ove Zone zajedno sa I. Dalmatinskom Brigadom imaju zadatak da aktivno brane pravac Livno—Glamoč, braneći pristupe ka Livnu aktivnim — ofanzivnim dejstvom.

U cilju izvršenja ovoga zadatka vi ćete zauzeti slijedeći raspored:

IV. bataljion vaše Brigade i dalje ostaje na Vagnju sa zadatkom da zatvara pravac Sinj—Vaganj, angažirajući se ofanzivno sa malim letećim vodovima prema Trilju, Obrovcu kao i prema selima u pravcu Vrlike na desnoj obali rijeke Cetine. Ovaj bataljion ostaje i dalje pod vašom komandom.

Ostale vaše bataljone rasporedite ovako: 1 bataljion da bude u Zagoričane s tim što će davati jednu četvu u zasjedu na Lupoglavi, sa zadatkom da kontroliše cestu Kupres—Sujica—Duvno i da spriječi svako komuniciranje neprijatelja ovim pravcem. Ovu četvu smenjivati svakih 48 časova. Ostala dva bataljona smjestiti i to: jedan bataljion u selo Vidoši drugi u selo Podkraj. Ova dva bataljona upućivat će daljnje izviđačke patrole u pravcu Vučipolja—Prevale radi veze sa bataljonima III Odreda ove Zone.

Štab vaše Brigade nalaziti će se u Vidošima.

Štab III. Odreda premjestiti će se sutra iz Aržana u Golinjevo. Raspored bataljona ovoga Odreda bit će od sutra ovakav:

I. Bataljion »Vojin Zirojević« nalaziti će se na položaju Prevala—Gradac sa zadatkom da zatvori pravac ka Buškom Blatu; II. Bataljion »Duvanjski« nalaziti će se u selu Vučipolje sa zadatkom da zatvori pravac: Tomislavgrad—Vučipolje—selo Podkraj ; III. bataljion ovoga Odreda nalaziti će se na položajima ispred Aržana sa zadatkom da zatvori pravce koji od juga vode ka Aržanu. Svima ovim bataljonima predočeno je da samo aktivnim dejstvima mogu izvršiti dobivene zadatke t. j. da se ne vezuju za položaje već da neprekidno napadaju neprijatelja sa malim letećim vodovima.

Štab te Brigade treba da bude u neprekidnoj vezi sa Štabom ovoga odreda odnosno njegovim bataljonima i da se blagovremeno obavjesti o preduzetoj neprijateljskoj of anzi vi na odnosnim pravcima, te da može blagovremeno intervenirati aktivno sa svojim bataljonima koji za to vrijeme treba da budu pripravnici za dejstvo u ma kojem bilo u napred navedenih pravaca.

Štab Brigade da prouči na terenu mogućnost najefikasnije odbrane pristupa ka Livnu od pravca Aržana i od pravca Duvna, t.j., da blagovremeno uoči najpogodnije terenske linije sa kojih se mogu nanijeti neprijatelju najveći gubitci, odnosno usporiti i zadržati njegovo nadiranje.

Po našem mišljenju, kao pogodne linije za otpor uzeti u razmatranje sledeće položaje:

a) Tušnica (sa naslonom na Jelovaču) — zatim terenska linija neposredno sjeverno od sela: Golinjeva—Podhuma i Srđevića.

b) Borova glava—Crni vrh—Bukovača—Podkraj—Vidoši selo Vukovići—Vučkovina—Bili Brig i But kota 825.

c) Borova Glava—Nikolića greda—Crvenice—varoš Livno—Greiben iznad Suhaće i sela Kabliće—selo Priluke.

Kao poslednja prihvatna linija na kojoj bi trebali zadržati vaše jedinice u cilju prihvata i organizacije ponovnog otpora bila bi linija: Veliki Kozjak—Rašlje—Švabino Polje—konaci—Mrđanovac Šušnjevača—Orlovića Košavi—Brdine (sa naslonom na Grbicu) sprečavajući svaki prodor neprijatelja u Glamočko polje.

Ovo su samo pretpostavke i sugestije a vi ćete se sami upravljati na terenu prema razvoju situacije.

Trebate imati u vidu da morate preduzeti sve mjere za blagovremeno obavješćavanje o neprijatelju, te da blagovremeno preduzmete odgovarajuće mjere i da se angažujete pod najpovoljnijim uslovima.

Glavno je i bitno neprijatelju nanijeti gubitke(, težeći da sami date minimum žrtava.

Odmah u duhu ovog naređenja izdajte potrebna uputstva svojim bataljij onima i predvidite sve eventualnosti tako da možete na vreme intervenisati.

0 svemu nas najhitnije i redovno obavješćavajte.

Organizujte snabdjevanje vaših jedinica pod najpovoljniji način.

1 dalje produžite sa izvođenjem nastave i obuke kod vaših bataljona.

Vezu sa vašim IV. bataljonom kao i dostavljanje potrebnih naređenja možete održavati preko našeg Štaba telefonom.

Prijem naređenja potvrdite.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik Štaba:

Komandant:

BROJ 131

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 15. RUJNA
1942. ŠTABU »DINARSKOG« BATALJONA ZA DEJSTVA NA CESTI
KNIN—BOSANSKO GRAHOVO¹**

Stab

IV. Oper. Zone

Br. 513/42.

dana 15. IX. 42.

ŠTABU »DINARSKOG« BATALJONA

U n i š t e

I. — Odmah po primitku ovoga naređenja prikupite ljudstvo čitavoga bataljona i s njim se uputite u smjeru ceste Knin—Grahovo.

II. — Vaš je zadatak da u noći od 16 na 17/IX. izvršite napad na bilo koji punkt neprijatelja na cesti Knin—Grahovo. Najbolje ako možete izvršiti napad na kakav logor Talijana. Ako nema takovih prilika napadnite koju četničku stražu, ili bilo što njihovo.

III. — Ovaj zadatak postavlja vam se da bi pomogli sličnu akciju koju će istovremeno izvršiti IV. Brigada² na istoj cesti sjeverno od vas.

IV. — Morate dobro paziti da vas nebi četnici iznenadili sa koje čuke. Zato mislimo da je najispravnije da izaberete smjer od Uništa do Samara preko Dinarskog punkta do Korita ili negdje u blizini. Odatle vi ćete već sami znati gde je najpovoljnije i najsigurnije spustiti se i izvršiti zadatak. Po pitanju smjera vama se ostavljaju potpuno slobodne ruke.

V. — Ako po noći ne budete mogli izvršiti baš nikakvu akciju nastojte pronaći jedno pogodno mjesto za zasjedu koju trebate izvršiti po danu. Jedan od osnovnih uslova pogodnog mjesta zasjede jeste i mogućnost povlačenja. U zasjedi po danu, u ostalom kao u akciji i po noći trebate biti odlučni, brzi i jedinstveni.

VI. — Desili se da na putu nađete na jače snage četnika dužnost vam je da ih razbijete i rastjerate.

VII. — Poslije izvršenog zadatka na povratku poslat ćete jače patrole na Brezovac kota 1086 i na Risovac kod Marića (Jandrina stana). Zadatak ovih patrola ljeste da se uvjere dali okolinu Risovca i Brezovca drže četnici, i ako budu u malenom broju da ih otjeraju a sami da se ustale na tim položajima. Upozoravamo vas da su za nas ti položaji s obzirom na akcije pred kojima stojimo od velike važnosti.

49/4, k. 1490.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br.

² Odnosi se na Četvrtu krajišku brigadu.

Vili. — Glavnina vašeg bataljona poslije završene akcije neka se ne vraća na Unište nego neka u samoj Dinari što bliže Knin—Grahovo nađe zgodno uporište koje će odgovarati i za vojničke i sa ishrambene strane.

IX. — Istovremeno kad se vaš bataljon uputi na zadatak poslat ćete tri kurira u Štab IV. Udarne Krajiške Brigade, koji će se nalaziti negdje oko Tičeva i njega ćete izvestiti točno o svemu što kanite učiniti. Stom Brigadom odnosno bataljonom koji bude djelovao uz vas morate imati stalnan kontakt i suradnju kao što smo vam već to naredili.

Na Uništima ćete ostaviti 15 naoružanih drugova.

X. — Pobrinite se da organizujete komoru i osigurate pristojnu ishranu boraca.

XI. — Drug obavještajni oficir neka poduzme sve korake da razvije najširu obavještajnu službu od Grahova do Drniša. U njegovoj službi može upotrebljavati sva sredstva od odašiljanja izvidnica do seljanki i prosjaka. Treba u najskorije vrijeme da se sazna slijedeće :

- a) Koliko ima, italijanskih i četničkih snaga u Grahovu.
- b) Koje položaje drže, zatim kakvo im je oružje.
- c) Koliko ih ima u Strmici, i gdje su utvrđeni, sa pomogučnošću preciznim planom samoga sela.
- d) Isto tako o Golubiću i okolnim selima.
- e) Knin: koliko neprijateljskih snaga, dolazak, odlazak, oružje, pripreme.
- f) Cesta Knin—Drniš prolaz okupatorskog oružja i snaga u jednom i drugom smjeru.
- g) Naročito cesta Knin—Grahovo, prolaz neprijateljskih snaga i oružja to neka vrši jedna ili više stalnih izvidnica blizu same ceste a njihov izvještaj neka bude svakodnevan. Paziti na cestu treba danju i noću.
- h) Raspoloženje stanovništva.

Obavještajne izvještaje treba slati na druga Milića³ u Peulje što u najhitnijem roku.

XII. — Isto vrijeme kad se krenete pošaljite izvještaj također na druga Milića.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Operativni oficir:

Komandant:

³ Maks Bace

BROJ 132

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16. RUJNA 1942. KOCI POPOVICU I PAVLU ILICU DA PREUZMU KOMANDU NAD SNAGAMA ODREĐENIM ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO¹

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

16. IX. 42. godine — 17 časova

DRUGOVIMA KOCI POPOVICU I VELJKU KRAJINCU²

1) Za rukovođenje op'racijama na Grahovskom sektoru određujemo druga Koču Popovića kao komandanta i druga Veljka Krajinca kao načelnika štaba.

Pod neposrednu vašu komandu spadaju ove jedinice: Prva proiet. brigada, IV krajiška brigada, sve snage upućene od hrvatskog Glavnog Štaba i snage Sjevemodalmat. odreda sa drugom Milićem.³

Sto prije se povezati sa svima jedinicama i objediniti komandu. Operacije na ovom sektoru morate otpočeti što prije i uzeti inicijativu u svoje ruke.

2) IV krajiška sa dva bataljona izvršila je pokret ka Stožištu i D. Tiškovcu. Jedan njen bataljon ostavljen je u Tičevu.

Ličkim snagama naređeno je da se prikupe na prostoru Kaldrma—Trubar. Ove snage treba očekivati na ovoj prostoriji oko 20 t. m. Naredili smo im da se jave preko IV krajiške brigade. O tim snagama obavijestite se i preko Komande područja u Drvaru.

Sa početkom glavnih akcija na Grahovskom sektoru, naredili smo Hrvatima da izvedu jednu jaču demonstraciju na pruzi Gračac—Knin.

Snage Sjeverne Dalmacije prikupiće se na Dinari, oko Uništa. Tamo će poći drug Milić iz IV operat. zone. I sa ovim snagama uhvatite vezu.

3) Podatke o neprijatelju usmeno ste dobili.

Mi ne vjerujemo da će neprijatelj uskoro pripremiti kakvu veliku ofanzivu. On bi mogao izvršiti manje pokrete da potpomogne četnike i na taj način obezbijedi bolje svoje garnizone. Moguć je pokušaj njihovog napada pravcem Grahovo—Livanjsko Polje, da (bi) se spojili sa svojim snagama koje bi vršile napad od Aržana ka Livnu.

U svakom slučaju neprijatelja treba omesti i poboljšati naše pozicije na ovome sektoru.

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 28/3, k. 2B.

² Pavle Ilić-Veljko

³ Maks Baće

4) Sve u duhu obezbjeđenja pravca Drvar—Bosan. Petrovac, vi možete sa vašim jedinicama ili dijelom snaga napraviti i jače upade u neprijateljsku pozadinu radi njene dezorganizacije, a zatim brzo promijeniti pravac i povući se u svoje baze. Naročito su primamljive akcije: snažan napad na prugu Knin—Gračac; upad ka Drnišu; upad ka Vrliki itd.

5) Izvještaji od svih jedinica imaju ići preko vas. Vi ćete s nama održavati vezu preko Komande područja u Drvaru. Ta veza mora biti stalna i sigurna.

6) Ishranu trupa vršiti preko Komande područja u Drvaru. Regulirati raznošenje hrane do trupa. Teren na kojem vi radite vrlo je siromašan, bez hrane i sa malo vode.

7) Trebate imati u vidu, da sa vašim akcijama treba da obezbijedite povoljne uslove za dalji rad dalmatinskih snaga koje će ostati na tome terenu.

Vremenski se ne može ograničiti vaša akcija. Očekivati je da vi završite glavna dejstva do kraja ovog mjeseca. Poslije toga vašu brigadu i hrvatske snage bismo uputili na drugu stranu — u brze, manevarske akcije.

8) U slučaju da vas neprijatelj preduhitri i otpočne akciju ka Drvaru, vi morate pogodnim dejstvima suzbiti tu ofanzivu. Pri tome nastojte da jedinice imate u rukama. Dobro bi bilo da pored mještanskih bataljona uvodite u borbu vaše proleterske bataljone.

9) Nastojte da na ovome putu popunite vašu brigadu sa ljudstvom sa terena. Brigada mora da pokaže primjernu disciplinu i pravo vojničko držanje.

10) Preko Komande područja u Drvaru dobavite voća za vaše jedinice.

11) Među mještanskim jedinicama i po selima držite konferencije i dajte pojedine poučno-zabavne komade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za V. Stab. nač. Štaba

BROJ 133

NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 16. RUJNA 1942. KOMANDI VAGANJSKE CETE I CETE NA VJEŠTICA GORI DA SE OD TE DVIJE CETE I BORACA NA PROLOGU FORMIRA BATALJON KOJI ĆE UCI U SASTAV 2. DALMATINSKE BRIGADE¹

STAB

IV. Oper. Zone
Br. 516 i 517/42
dana 16. IX. 42.

KOMANDI VAGANJSKE CETE
I
KOMANDI CETE NA VJEŠTICA GORI

I. — Od čete na Vještica gori, čete na Vagnju i novo pridošlih drugova koji se sada nalaze na Prologu formirat će se bataljon² koji će ući u sastav II. Dalmatinske Udarne Brigade.

II. — Za komandanta bataljona imenuje se drug Vuletić Bruno, za političkog komesara drug Vučićić Antiša Sutanov.

III. — Mjesto formiranja bit će Krajinove staje ispod Vještica gore. Datum formiranja bataljona jeste 19. IX.

Do tog vremena gore spomenute jedinice treba da se nađu na licu mjesta. Za njihov dolazak pobrinut će se drug Komandant Vuletić.

Za vrijeme formiranja i boravka pod Vještica gorom, starat će se za ishranu ljudstva komanda punkta na Vještica gori.

IV. — Odmah pri dolaženju drugova Komandant bataljona započet će sa njihovom raspodjelom u tri čete. Nastojat će da po broju i kvalitetu čete budu podjednake. On će se ujedno pobrinuti da iz magazina Štaba Zone dobije što više pušaka za naoružanje novo pridošlih drugova.

V. — Za samo formiranje bataljona na licu mjesta stićiće ispred Štaba Zone drug Mihć.³ Ako bude spriječen on će poslati dopis.

VI. — Dužnost je komandanta da vrši sve pripremne radove organizacije političkog odgoja i vojne obuke drugova za čitavo vrijeme njihovog formiranja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Operativni oficir :
Milić

Komandant :

P.S. Komandant Bataljona pobrinut će se od Intendanta Štaba Zone [da] dobije 50 pari gumenih opanaka, 50 pari košulja i gaća, i što više odijela.

Bataljon treba da broji nešto više od 200 boraca.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/5, k. 1490.

² Vidi dok. br. 126.

³ Maks Baće

BROJ 134

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. NOP ODREDA OD 17. RUJNA 1942. ŠTABU
ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O FORMIRANJU BATALJONA
NA BIOKOVU¹

STAB III. ODREDA

IV. OP. ZONE

17. IX. 1942. g.

STABU IV. OPERATIVNE ZONE

P o l o ž a j

I. Potvrđujemo primitak vašega dopisa br. 509 od 15. t.mj. i br. 512 od 16. t.mj., po svakom od dobivenih naređenja postupili smo odmah nakon primitka i razdijelili zadatke našim bataljonima. Kako po ranijem naređenju tako i po novom, t.j. da naš I. Bataljon krene sa jednom četom u Donji Brišnik u duhu vašega naređenja, a da III. Bataljon uputi jednu četvu prema Zagvozdu radi postavljanja zasjede između Zagvozda i Imotskog i da se poveže sa našim IV. Bataljonom.

II. Na našem sektoru nema bitnih promjena. Od najavljene italijanske ofanzive se primjećuje samo to da je iz Imotskoga — kako javlja obavještajna služba — krenulo oko 800 ustaša i crnokošuljaša prema Studenim Vrelima u Duvnu. U Imotskom da je ostalo svega 150 neprijateljskih vojnika, a u Prološću da se broj neprijateljskih snaga povisio na 100 vojnika. Kretanje Talijana iz Trilja i Sestanovca ne kreću do sada ni u kojem pravcu.

III. Stigli su kuriri iz Biokovskog Bataljona sa članovima Tehničkog aparata drugaricom Cvitom² i nekoliko drugova sa terena.

U Biokovu je organiziran bataljon³ od tri čete ukupno sa 168 boraca, 120 pušaka, 2 puškomitraljeza i 1 lakim mitraljezom tipa Breda, koji je zaplijenjen prilikom posljednje italijanske ofanzive na Biokovo. Tamo nijesu pronađeni svi magazini, kao što je to ranije javljeno. Ostale su izvjesne zalihe hrane i robe. Najosjetljivije je to, što su neprijatelji pronašli dobar dio sanitetskog materijala.

IV. Našem IV. Bataljonu dali smo zadatak da odmah sa letećim vodovima vrši prepada prema Zagvozdu i Imotskom i svugdje gdje za to postoji mogućnost na području od Omiša do Neretve kako bi razvodnili neprijateljske snage i pobrkali njegove planove o mogućoj ofanzivi na oslobođeni teritorij.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 1602A.

² Neda Marović-Cvita

³ Odnosi se na Četvrti bataljon Odreda nazvan »Vid Mihaljević«, koji je formiran od dijela bataljona »Jozo Jurčević«, odnosno njegove dotadašnje čete koja je također nosila ime »Vid Mihaljević«. Vidi dok. br. 87.

V. Stab ovoga odreda nalazi se u Golinjevu, pa ako bude nešto novoga na ovom sektoru ćemo vas obavijestiti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :
Bošković⁴

Komandant:
Bogunović⁵

BROJ 135

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 18. RUJNA
1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O AKCIJAMA
MOSECKOG BATALJONA I PRVE DALMATINSKE NO UDARNE
BRIGADE¹**

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 530/42
dana 18. IX. 1942.

VRHOVNOM ŠTABU

U toku posljednjih dana naše jedinice izvršile su slijedeće akcije:

a) Na dan 6. septembra ove godine, noću jedan leteći vod Mosečkog bataljona,² kod sela Dugog Polja, zaustavio je teretni voz Split—Sinj. Ovaj voz je prenosio cement za potrebe okupatora. Tom prilikom ubijeno je nekoliko italijanskih vojnika, koji su pratili voz, dok su ostali uspjeli da pobjegnu u okolna sela. Prilikom izvođenja ove akcije zaplijenjena je izvjesna količina vojničke opreme i nešto municije. Pošto su voz detaljno pregledali i uzeli potrebne stvari, naša partizani pustili su ga niz stranu, najvećom brzinom u pravcu Splita. Poslije kratkog vremena cijela kompozicija voza bila je potpuno uništena.³

b) Na dan 13. septembra ove godine oko 8 sati ujutro, jedna zasjeda Mosečkog bataljona uspjela je da u Mućkom Polju, kod sela Postinje zarobi 33 domobranca i jednog žnadarma, koji su bili upućeni u akciju

⁴ Nedo Bošković

⁵ Petar Bogunović

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 34/4, k. 1492.
² Početkom rujna formirana je Mosečka četa, koja je djelovala na području između pl. Svilaje i dalmatinske obale. Pridolaskom boraca iz srednje Dalmacije i seljaka iz Dalmatinske zagore, naročito s područja Muć—Lečevica, Mosečka četa narasta, u drugoj polovici rujna, na bataljon, koji je dobio naziv Prvi mosečki bataljon. U dokumentu stoji da je akciju izveo bataljon, vjerojatno zbog toga što je izvještaj pisan 18. rujna, kada je četa prerasla u bataljon.

³ Vidi dok. br. 114 i 218.

protiv partizana. Tom prilikom zaplijenjeno je: jedan puškomitraljez, 30 pušaka, 1200 metaka za italijanski mitraljez, oko 2000 metaka za pušku i nešto vojničke opreme. Neprijatelj je imao dva mrtva i to: jednog domobrana i jednog žandarma.⁴

c) Noću 16/17 septembra tek. god., leteći vodovi partizanske čete Vještića Gore izvršili su prepade na italijanske posade na Panju (na Cetini) i u selu Hrvači. Tom prilikom u selu Panju ubijeno je 5 italijanskih vojnika. Također, u selu Hrvačima neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih.

d) Noću 16/17 septembra ov. god., jedna desetina IV bataljona I dalmatinske brigade uspjela je da se neopaženo probije kroz neprijateljske predstraže, u Hanu kod Obrovca, gdje logoruje 400 italijanskih vojnika. Ova desetina, pošto je ušla u neprijateljski logor, izvršila je jaki vatreni prepad na neprijateljske glavne snage iz neposredne blizine. Kod neprijatelja je nastala panika i nered, ne mogavši se snaći za duže vrijeme. Tom prilikom neprijatelju su nanijeti teška gubitci, bilo je više mrtvih i ranjenih, što se osjetilo po jaucima i zapomaganju njihovih vojnika. Poslije izvršenog zadatka, desetina je uspjela da se bez žrtava povuče u sastav svoje jedinice. Kao odgovor na ovaj prepad, Italijani su cijelu noć sve do 10 sati ujutro, tukli jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom u pravcu ka Vagnju Ā Kamešniai bez ikakvih rezultata.

Napominjemo da u svima ovim akcijama naše jedinice nijesu imale nijedne žrtve.

Prednje se dostavlja na znanje s molbom da se ove akcije obznane po mogućstvu u Biltenu Vrhovnog štaba.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Načelnik štaba:
Terzić⁵

Komandant :
Vicko Krstulović

⁴ Vidi dok. br. 139 i 285, napomenu 6

⁵ Velimir Terzić

BROJ 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 18. RUJNA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O NAPADU NA
DUVNO¹

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 531/42
dana 18. IX. 1942. g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.P.O. HRVATSKE

Prema direktivi Vrhovnog štaba, doneta je odluka da se noću 12/13. IX tek. god., sa jedinicama I proleterske i I dalmatinske brigade, napadne Duvno i unište neprijateljske snage u ovom mjestu.² U ovome napadu trebala je učestvovati i I hercegovačka brigada svojim dejstvom na komunikacije Posušje—Duvno.

Usljed zakašnjenja I proleterske brigade i neučestvovanja I hercegovačke brigade, sa kojom se nije mogla uspostaviti veza uoči akcije, u napadu je uzela učešće samo I dalmatinska udar. brigada, sa svoja dva bataljona I i III, uz neznatnu pomoć slabo naoružanog Duvanjskog bataljona.

Poslije osmočasovne žestoke i žilave borbe nismo uspjeh zauzeti Duvno. Neprijatelj je raspolagao jačim snagama, dobro se utvrdio i branio uporno svaku kamenu kuću, a pored toga obilno naoružan automatskim oružjem, minobacačima i artiljerijom.

Iako pred brojno i tehnički nadmoćnijim neprijateljem, naši bataljoni pokazali su u ovoj akciji puno požrtvovanja, neustrašivosti i vještine snalaženja u ovoj noćnoj borbi, uspjevši da savladaju mnogobrojne neprijateljske otpore oko grada, i nanijevši neprijatelju teške gubitke. Oko 2 časa ujutro, borba je planski prekinuta i naši bataljoni su se u redu povukli na ranije predviđene položaje.

Naši gubitci u ovoj akciji su 2 mrtva i 7 lakše ranjenih. Neprijateljski gubitci se ne znaju tačno, ah se vjeruje da imaju preko 30 mrtvih i ranjenih.

Za primjerno i herojsko držanje naših bataljona (I i III) koji su uzeli učešća u ovoj akciji, javno smo ih pohvalili i istakli za primjer svima našim ostalim jedinicama, što vidite iz priložene pohvalne naredbe.³

Srmt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik štaba:
Terzić*

Komandant :
Vicko Krstulović

(M. P.)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. 102A.

² O borbama za Duvno vidi dok. br. 118, 124, 127 i 136.

³ Vidi dok. br. 124.

⁴ Velimir Terzić

BROJ 137

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 18. RUJNA
1942. ŠTABU MOSEČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA ZA RUŠE-
NJE KOMUNIKACIJA KOJE VODE IZ SPLITA KA DRNISU I ŠIBE-
NIKU I ZA DEJSTVA NA NEPRIJATELJA IZ ZASJEDA¹**

STAB

IV. Operativne Zone

Br. 528/42

dana 18. IX. 1942.

ŠTABU MOSEČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

Primili smo vaš izvještaj o uspješno izvedenim akcijama na vašem području. Nastavite i dalje sa borbama i neprekidno nanosite neprijatelju udar za udarom gdje vam se zato pokaže povoljna prilika.

Vama je također poznato da neprijatelj vrši pripreme za ofanzivu ka našoj oslobođenoj teritoriji. Mi moramo nastojati svim silama da tu ofanzivu umetemo i osujetimo. To ćemo postići samo drskim, bezobzirnim i nasrtljivim ofanzivnim akcijama.

Prema tome, u ovakvoj situaciji vama se nameće slijedeći zadatak:

a) da preduzmete rušenje svih komunikacija, koje od Splita i Klisa vode ka Drnišu i Šibeniku. Da ova rušenja izvedete na najosjetljivijim mjestima dotičnih komunikacija, t. j., na mjesta koja neprijatelj nemože motorizovanim jedinicama niti ih opraviti za duže vreme.

b) da na mjestima rušenja dotičnih komunikacija, odnosno na najpogodnijim mjestima za nanošenje udara neprijatelju, postavljate zasjede koje će sačekivati neprijatelja, nanositi mu gubitke i sprečavati opravku rušenja.

c) da preduzmete vršenje prepada na sve neprijateljske postaje, garnizone i uporišta na vašem operativnom području, a na prostoru od Sinja, Klisa i Splita pa do Drniša i Šibenika. Ove prepade vršit ćete pod najpovoljnijim uslovima za vas a pod najnepovoljnijim za neprijatelja.

d) da neprekidno usavršavate i razvijate vašu obavještajnu službu kako bi blagovremeno saznah pravo stanje kod neprijatelja i sve njegove namjere. U najkraćem roku dostavite nam slijedeće podatke o neprijatelju: jačinu, sastav i naoružanje svih neprijateljskih posada u okolnim mjestima u zahvatu vašega operativnog područja. Naročito su nam potrebni podatci o sledećem: šta misli okupator o daljnjem toku rata, ko će dobiti rat, kad će napustiti Dalmaciju, kome će predati vlast u Dalmaciji, njihovi sadašnji odnosi sa četnicima i ustašama. Ove ćete podatke najbolje dobiti ako vaši obavještajni organi budu imah neposredne veze sa talijanskim oficirima odnosno vojnicima.

Prednje zadatke pod a, b i c, ovoga naređenja uspješno ćete izvršiti samo u tom slučaju ako vaše jedinice budu stalno u pokretu, da stalno krstare po vašem području u vidu malih letećih vodova, nanoseći neprijatelju udarce gdje se on najmanje nada.

Neprekidno održavajte vezu sa susjednim jedinicama na Mosoru, sa primorskom četom, kao i sa jedinicama na Dinari.

O svim promjenama nas obavještavajte.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik štaba :

Komandant:

BROJ 138

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 18. RUJNA
1942. KOMANDI MOSORSKE PARTIZANSKE CETE ZA RUŠENJE
KOMUNIKACIJA I NAPADA NA NEPRIJATELJSKE POSTAJE¹**

STAB

IV. Operativne Zone

Br. 529/42.

dana 18. IX. 1942.

KOMANDI MOSORSKE PARTIZANSKE CETE

Imamo izvještaj o uspješnom izvođenju akcija na vašem području Trebate i dalje nastaviti i neprekidno zadavati neprijatelju udar za udarom.

Prema izvjesnim podacima, vjerojatno je da neprijatelj priprema ofanzivu većih razmjera prema našoj oslobođenoj teritoriji. Vi ste već uočili kakve sve pripreme u tom pogledu vrši okupator i njegove sluge ustaše i četnici.

U ovakvoj situaciji osnovna je dužnost sviju nas da sprečimo odnosno ometemo tu neprijateljsku ofanzivu. To ćemo uraditi svojim ofanzivnim radom, drskim i smjelim prepadima i zasjedama na neprijateljske komunikacije, posade i na sva za njega osjetljiva mjesta.

Prema tome pred vašom četom postavlja se slijedeći zadatak:

a) da najhitnije preduzmete rušenje komunikacija Gata—Zadvarje, Gata—Zmornica, Omiš—Split, Gata—Zagor—Poljica—Dugo Polje—Klis, Gata—Bisko—Kraj.

¹ Koplja originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu **vn**, arhiva NOB, reg. br.

b) da na mjestima rušenja postavljate zasjede koje će sačekivati neprijatelja, nanijeti mu gubitke i sprečavati mu opravku puta.

c) da odmah preduzmete vršenje prepada na sve neprijateljske postaje — garnizone ka Splitu, Klisu, Kraju, Bisko, Gata, Omišu i Zrnovnid. U ovom pogledu daje vam se najviša inicijativa i sloboda rada t.j., upravljajte se prema prilikama imajući uvijek pred očima naš osnovni cilj i zadatak: nanijeti neprijatelju što više gubitaka u živoj snazi.

d) organizujte obavještajnu službu i dostavljajte nam sve podatke o neprijateljskim namjerama, kretanju, jačini, sastavu, i naoružanju. Morate se naročito zauzeti da saznate šta misli okupator o daljem vođenju rata, tko će dobiti rat a tko ga izgubiti, koliko će se zadržati u Dalmaciji, kome misli da predadu vlast i kada. Ispitati njihove odnose sa četnicima i ustašama. Ove podatke nam najhitnije dostavite preko postojeće veze.

Naročito imajte u vidu da prednje zadatke nećete moći izvršiti ako ne budete prikovali i vezali za položaje. Vi trebate da budete neprekidno u pokretu, kao leteća jedinica koja će stalno krstariti na prostoru između Splita—Cetine i mora, neprekidno u akciji, nanoseći udar za udarom neprijatelju.

Održavajte neprekidnu vezu sa našim bataljonom u Biokovu. Ako ovu vezu do sada nemate odmah uspostavite i neprekidno je održavajte o čemu ćete nas obavijestiti slijedećim dopisom. Također održavajte stalnu i neprekidnu vezu sa Mosečkim bataljonom kao i svima našim jedinicama zapadno od Klisa i Splita.

Sa nama održavajte stalnu kurirsku vezu dosadašnjim vama poznatim pravcem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik štaba:

Komandant:

BROJ 139

POHVALA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 18. RUJNA
1942. KOJOM SE POHVALJUJE MOSECKI PARTIZANSKI BATALJON
ZA USPJEŠNO IZVEDENU AKCIJU U MUČKOM POLJU¹

STAB

IV. Operativne Zone

Br.....

dana 18. IX. 1942.

ŠTABU MOSEČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

Dragi Drugovi!

Primili smo na znanje vaš izvještaj o uspješno izvedenoj akciji u Mućkom Polju.² Vi ste u ovoj akciji postigli sjajne rezultate. Zadali ste neprijatelju teške gubitke i došli do prilično bogatog plijena. Najzad što je naročito važno, podigli ste ugled i autoritet, povjerenje i pouzdanje naših napaćenih i porobljenih masa u snagu i moć partizanskog oružja i naše partizanske vojske.

Za postignute rezultate i odlučno držanje vaših boraca,

POHVALJUJEMO:

Sve borce, desetare, vodnike, komesare i komandire vašeg bataljona koji su uzeli učešća u ovoj akciji i ističemo ih za primjer svima našim partizanskim jedinicama. Nastavite i dalje sa najžešćom borbom protiv okupatora i njegovih slugu do potpunog uništenja i sloma fašizma i ostvarenja pune narodne slobode.

Ovu naredbu saopštite svima drugovima vašeg bataljona.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:

Komandant:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 42/3, k. 1490B.

² Vidi dok. br. 135.

BROJ 140

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 19. RUJNA
1942. ŠTABU DINARSKOG BATALJONA ZA DEJSTVA PREMA VRLICL
KIJEVU, BISKUPIJI I KNINU I DA IZVRŠI PRIPREME ZA ULAZAK
U 2. DALMATINSKU BRIGADU¹**

ŠTAB

IV. Operativne Zone

Br. Službeno

dana 19. IX. 1942.

ŠTABU DINARSKOG BATALJONA

II. DALMATINSKE BRIGADE

Primili smo vaš izvještaj od 17. septembra tek. godine. Vi treba da se u ovoj situaciji naročito angažujete, aktivno, drskim i smjelim akcijama, u vidu prepada i zasjeda prema Vrliki, Kijevu, Biskupiji i Kninu, napadajući stalno neprijateljske kolone, koje se kreću tim pravcima, kao i neprijateljske posade u dotičnim mjestima.

Nastojte da što prije organizujete i učvrstite vaš bataljon, kako politički tako i vojnički, koji sada treba da uđe kao II. Bataljon II. Dalmatinske Brigade.²

Druga Marina Kuzmića ćemo vam najhitnije uputiti danas.

Nastojte da dobro organizovanom obavještajnom službom dođete do što boljih podataka o neprijatelju i njegovim namjerama.

Održavajte vezu sa drugom Milićem članom ovoga Štaba, koji se sada nalazi oko Grahova privremeno u selu Tičevo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab:
Načelnik Štaba:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/5, k. 1490.

² O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 102, 103, 104, 140, 144, 150, 156.

BROJ 141

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 19. RUJNA
1942. ŠTABU PRIMORSKOG BATALJONA ZA POKRET IZ CRNOG
LUGA ZA GLAMOČ¹**

STAB
IV. Operativne Zone
Br.....
Dana 19. IX. 1942.

**ŠTABU PRIMORSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA
SJEVERNE DALMACIJE**

Crni Lug

Odmah sutra u zoru 20. IX. tek. god. krenite sa vašim bataljonom pravcem: selo Crni Lug—Selo Bastasi—Ljubojev Grob—Borik—Stolovi—južna ivica sela Lalapića—Vukovo Brdo—selo Radaslije—Glamoč. U Glamoču se imate zadržati do daljeg naređenja ovoga Štaba.²

Pokret izvršite sa celokupnim vašim ljudstvom i komorom, tehnikom i radionicama. Pripremu za pokret izvršite odmah po prijemu ovoga naređenja. Pred polazak za pokret, blagovremeno osigurajte sebi pouzdane i sigurne vodice koji će vas prevesti peko planine do Glamoča.

Pokret izvršite sa obezbeđenjem, u vidu nastupnog marša, obraćajući naročitu pažnju na osiguranje bokova prilikom prelaza preko planine. Na maršu da vlada savršen red i disciplina.

Po dolasku u Glamoč odmah ćete se javiti Komandi Mjesta, stupiti sa njome u dodir i sporazumjeti se o smještaju i ishrani bataljona.

Mi ćemo telefonom blagovremeno javiti komandi mjesta Glamoč o vašem dolasku te da vam pripremi prenoćište za 21. IX. kao i večeru.

Dužina vašeg marša iznosi oko 26 do 28 kilometara. Smatramo da možete u toku sutrašnjeg dana do mraka stići u Glamoč, ako krenete sutra rano u zoru.

Čim stignete u Glamoč odmah nas izvijestite telefonom o toku vašeg marševanja do Glamoča.

U koliko imate komoru — kola koja nebi mogli preći planinskom stazom za Glamoč, onda ih uputite preko sela Priluke, cestom za Glamoč.

Prijem naređenja potvrdite.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Stab
Načelnik Štaba:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vrh, arhiva NOB, reg. br. 19/5, k. 1490.

² Bataljon se prebacio u Glamoč radi ulaska u Drugu dalmatinsku NOU brigadu. Vidi dok. br. 102, 103, 104, 140, 144, 150 i 156.

BROJ 142

IZVJEŠTAJ ROGOZNICKE DESETINE OD 20. RUJNA 1942. KOTARSKOM KOMITETU KPH ŠIBENIK O IZVRŠENIM RUŠENJIMA CESTE I TT STUPOVA IZMEĐU SPLITA I ŠIBENIKA¹

DRUGARSKOM KOTARSKOM KOMITETU

IZVJEŠTAJ

upućen dne 20. IX. 42.

iz terena rogozničkog.

Dne 14. IX. Leteća desetina, uz pomoć nekoliko naših simpatizera seljaka, raskopali smo na dva mjesta cestu u duljini od 30 do 40 m. Prokop se nalazi u Šupljaku i Studenima. Dana 17. IX učinili smo akciju na cesti Šibenik—Split, popilali smo 280 stupova, počevši od Vrpolske pruge pa do Ljubitovice. Pruga je imala deset (10) žica koju smo skupa sa bočicama poništili.²

Dana 18. IX raskopali smo cestu koja spaja obe ceste od Splita do Šibenika na četiri mjesta u dužini oko 100 m.

Na našem sektoru neprijatelj se nalazi u slijedećim snagama: Rogoznica—Zečevo 2 nepomična topa od 15 cm., koja mogu pucati samo prema moru, zatim 2 mitraljeza model »Fisek«, koji izbacuju 350 metaka na minutu, a posada je 105 ljudi. Debeli Rt 4 topa pomična od 8 cm., 2 mitraljeza istog tipa s posadom od 95 ljudi. Rogoznica 3 mitraljeza, 1 patrolni čamac sa 2 mitraljeza, s posadom od 6 karabinjera, 9 finanaca, 70 vojnika i deset oficira. Zatim Movar 4 topa pomična od 8 cm., 2 mitraljeza s posadom od 95 vojnika i 14 mornara. Primošten 2 pomična topa, s posadom od 150 ljudi. Marina 3 laka mitraljeza, 5 puško-mitraljeza, s posadom od 50 ljudi i 12 četnika. Trogir 1 protuavionski top, 4 mitraljeza, 8 puško-mitraljezai, posada 120 ljudi sa 80 četnika. Ove četničke bande skupa sa fašistima spuštale su se u neka naša primorska sela uz more, gdje su pokazale svoje lice pljačkajući i zastrašivajući mirno seljaštvo.

Dana 19. o. mj. krenula je vojska iz sela Marine, koja je otrag dva dana bila iskrcana tu sa nekoliko mazaka (mazga) u veličini od 20 kamiona i krenula prema Splitu.

Sastav naše desetine je slijedeći: 9 boraca, sa 9 pušaka, 1 puško-mitraljez, 80 puščanih metaka, 12 bombi, 3 pištolja »Efena« sa 50 metaka, 1 »Steyer« sa 16 metaka i 2 pištolja na kolo sa 15 metaka.

Uz drugarski

Zdravo!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički delegat:

Human

Vodnik
*Smokva*³

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 35/5, k. 1494.

² Vidi dok. br. 226, 230, 233, 242.

³ Vjerojatno Ivan Pavković

BROJ 143

**pismo Štaba Četvrte operativne zone od 21. rujna 1942.
ČLANU ŠTABA ZONE MAKSU BACI-MILICU O STAVU PO PITANJU
FORMIRANJA 2. DALMATINSKE BRIGADE¹**

STAB

IV. Operativne Zone

Br.....

dana 21. IX. 1942.

**ČLANU OVOGA ŠTABA
DRUGU MILICU²**

Primili smo tvoj dopis od 19. IX. pisanog u 22 časa kao i dopis iz Peulja pisan 20. IX. u 16 časova.

Na pomenute izvještaje dostavljamo ti sledeći odgovor:

1) Smatramo da nije ni politički ni vojnički opravdano u ovoj situaciji da se angažuje sva tri naša bataljona II. Brigade prema Grahovu odnosno Kninu. Tako, rokiranje Vaganjskog bataljona ka Uništima njegovo angažovanje ka Grahovu taktički je nepravilno, iz razloga što je pravac prema Vagnju, Vješić Gori i Vrdovu nedovoljno zaštićen s jedne strane, dok je sa druge strane zbog njegovog rokiranja neophodno potrebno vezivati za Vaganj IV. bataljon I. Brigade koji se već i tako duže vremena nalazi odvojen od svoje brigade. Najzad imali smo u projektu da sa vaganjskim bataljonom i 4. bataljonom I. Dalmatin. Brigade izvedemo akcije prema Zasioku (razoružanje sela i posade) a sem toga imali smo u projektu kao što smo sa Tobom ovdje razgovarali da vaganjski bataljon angažujemo u pravcu Svila je i Moseća odnosno Vrlike. Na ovaj način angažujući sva tri bataljona prema Grahovu odnosno Kninu mi se odričemo svakih ofanzivnih akcija u ovom smjeru — ka jugu dok, ostavljajući Dinaru bez ovih snaga dajemo mogućnost neprijatelju da može vrlo lako i brzo ugroziti Dinaru na dijelu od Vagnja do Uništa. Ti također znaš da su bataljoni te brigade i politički i vojnički, kao i u pogledu naoružanja nedorasli za jedne operacije kako se zahtijevaju i traže oko Grahova. To je također trebalo imati u vidu prilikom odlučivanja po ovome pitanju. Nesmiju se jedinice uvoditi u borbu, a da nisu pripremljene politički, vojnički i materijalno za izvođenje dotične akcije.

2) Što se tiče formiranja II. Dalmatinske Brigade³ ti znaš po tome naše mišljenje uglavnom. Mi smo mišljenja da treba formirati četiri bataljona. To je krajni minimum koji treba da bude u jednoj brigadi. Mi zato imamo mogućnosti, tj., imamo ljudstvo od kojeg možemo formirati ovu Brigadu od četiri bataljona. Za sada, bataljoni mogu biti nešto

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 24/5, k. 1490.

² Maks Baće

³ O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 102, 103, 104, 140, 144, 150 i 156.

brojno slabiji s obzirom da nema dovoljno oružja. Prema tome naše je mišljenje da treba formirati brigadu od četiri bataljona koje ćemo poslije pojačavati prema razvoju prilika. Prema ovome vi preduzmite organizaciju brigade.

3) Također nismo saglasni sa tvojom odlukom u pogledu razdvajanja ljudstva novopristiglog primorskog bataljona. Mi smo bili na gledištu da taj bataljon sačinjava naš 4. bataljon II. brigade pa makar bio za sada brojno najslabiji. Treba imati u vidu da je ljudstvo ovoga bataljona kvalitativno vrlo dobro i da ga je trebalo iz tih razloga zadržati kao cjelinu u sastav jednog bataljona brigade.

4) Što se tiče dodjeljivanja ovoga ljudstva I. Proleterskoj Brigadi mi smo stali na gledište da ih dodijelimo svega 35 ljudi. Ovo iz razloga što je nama ovo ljudstvo neophodno potrebno za formiranja II. Dalmatinske Udar. Brigade, te prvenstveno moramo imati u vidu interese te naše nove brigade kao jedinice ove Zone. Ovo iz razloga što za sada nema nikakvog priliva ljudstva sa primorja, i što je ovo ljudstvo, kvalitativno vrlo dobro, te će kao takvo predstavljati jednu solidnu našu jedinicu i poslužiti kao jezgro tog projektovanog IV. bataljona. Ti znaš da se mi nalazimo u fazi formiranja ove druge brigade, koja za nas za sada predstavlja krizu u organizacionom pogledu koju moramo brzo riješiti, i koja ne trpi nikakova odlaganja za neka bolja vremena. Svakako mi vodimo računa o datim obećajima prema I. Proleterskoj Brigadi u pogledu popune ljudstvom, ali pri tome imaju prvenstvo naše jedinice i naši vojno-politički obziri na području ove Zone. Dodelivanjem ovih 35 boraca mi smo dopunili njihov 5. bataljon na 200 boraca, a kasnije prema mogućem prilivu ljudstva sa primorja mi ćemo ih vjerovatno ojačati sa još izvjesnim brojem. Smatramo da je neopravdano gledište Štaba I. Proleterske brigade da oni imaju 6 bataljona u njihovoj brigadi a mi u našoj brigadi da imamo svega 3 bataljona. Toje gledište i politički i vojnički nepravilno. To je naše mišljenje.

5) Što se tiče Štaba odnosno kadra za II. Dalmatinsku brigadu prema obećanju Vrhovnog Štaba dobit ćemo za komandanta brigade druga Vučkovića* iz IV. Crnogorske Udarne Brigade. Također po narednju Vrhovnog Štaba I. Proleterska Brigada treba da nam dodijeli pet političkih radnika i pet talijanskih puškomitralljeza za naoružanje.

Što se tiče sastava Štaba brigade mi se načelno slažemo sa tvojim mišljenjem u pogledu ličnosti koje dolaze u obziri, ali definitivno rješenje po ovome donijet će se naknadno na terenu na licu mjesta gdje će tamo biti prisutan još jedan član ovoga Štaba.

6) Što se tiče snabdjevanja ovih bataljona hranom, odjećom i obućom učinit ćemo sve što se može učiniti. Ti znaš kakve su u ovom pogledu naše mogućnosti. Naredili smo punktu Vještića Gora da vam iz tamošnjih magazina pošalje 1.500 do 2.000 kg., brašna za Unište, za ishranu tih bataljona.

* Ljubo Vučković

7) Sto se tiče sekcija, mi nemamo gotovih sekcija sem jedan primjerak koji je nama neophodno potreban. Danas je Veljko⁵ zalijepio sekciju Split i Šibenik pak ćemo ti poslati. Ostale sekcije nalaze se u Glamoču u onome sanduku, koji će sutra stići u Livno i odmah ćemo iz istoga poslati tražene sekcije i kopije.

Konja sa sedlom i biciklom šaljemo Ti na upotrebu.

Drug komandant Zone bio je jučer na konsultovanju u Vrhovnom Štabu gdje je podnio izvještaj o našem stanju i potrebama. Drug komandant vratio se danas u podne sa ovoga puta.

Vrhovni Štab stoji na sledećem gledištu:

— da u pogledu ishrane moramo sami obezbediti hranu na ovoj prostorijski bilo konfiskacijom od ustaških sela bilo razmjenu namirnica za so koju mi treba da nabavljamo iz primorja i da tu razmjenu vršimo u Glamoču na trgu;

— u pogledu formiranja II. Dalm. Brigade dao je svoj pristanak i odobrenje i obećao nam pomoć u kadru i naoružanju kako smo ti to napred iznijeli;

— u pogledu daljih zadataka naših jedinica Vrhovni Štab stoji na gledištu da se trebamo angažovati naročito ka jugu sa našim snagama, u ofanzivnom smislu, za sada manjim jedinicama, u vidu prepada i zasjeda. Vrhovni Štab stoji na gledištu da za sada nemožemo daleko odvajati I. Dalmat. Brigadu od Duvanjskog garnizona, jer bi u tom slučaju pravac prema Livnu ostao otvoren.

— Vrhovni je Štab predvidio da mi moramo primiti na sebe obezbeđenje Glamočkog polja kod pravca Kupresa. Ovo iz razloga što su jedinice Krajiškog odreda napustile to područje i ostavile slobodan prostor između Glamoča i Kupresa. Za ovaj zadatak mi smo prinuđeni da angažujemo onih 30 boraca iz Primorskog bataljona, naročito za gonjenje četničkih bandi koje se u manjim mjestima pojavljuju oko Glamoča.

Kao što vidiš imamo na sebe mnogobrojne zadatke, ogromnu prostorijsku koju trebamo kontrolisati i prilično rasturene jedinice. Zato moramo naročito voditi računa da ne angažujemo naše bataljone tamo gdje to taktički nije opravdano a niti predviđeno. Ovo se naročito odnosi u pogledu projektovanja operacija prema Grahovu, gdje se od nas nije ni tražilo da angažujemo tri bataljona već samo eventualno jedan bataljon. Za operacije prema Grahovu Vrhovni Štab predvidio je tri brigade (I. Proletersku, Krajišku i Ličku), ovaj Štab u ovom smislu nije dobio nikakovo naređenje od Vrhovnog Štaba. Ovo treba imati u vidu. Mi možemo sad dejstvovati sa izvjesnim snagama i to sa pomoćnim, u lakšim akcijama, ako to dozvoli taktička situacija južno od Dinare.

Neki naročitih promjena u situaciji na ovom području za sada nema. Bataljonima I. Dalmatinske Udarne Brigade svečano smo podijelili zastave. Naše jedinice uspješno izvode projektovane ofanzivne akcije na jugu — po datim konkretnim zadacima.

Jačina neprijatelja u Duvnu cijeni se od 500—600 boraca i utvrđuju se oko Duvna.

⁵ Pavle Iuć-Veljko

Vjerovatno da će uskoro doći tamo jedan član ovoga Štaba da ti pomogne pri formiranju i organizaciji II. Dalmatinske Brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Uz drugarski pozdrav
Polit, komesar:

Načelnik Štaba:

Komandant:
Vicko Krstulović

(M. P.)

BROJ 144

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE DALMATINSKE BRIGADE OD 21. RUJNA
1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O ORGANIZACIJI
BATALJONA I BRIGADE¹**

Uništa, 21. IX. 1942.
22,35 sati

ŠTABU IV-e OPERATIVNE ZONE

I. Organizacija bataljona i brigade.²

a) Tri bataljona, koji će ući u sastav II-e Brigade skoncentrisaće se na Dinari, u Uništima i okolini. Jedan bataljon od 240 drugova nalazi se već u Uništima. To je »Dinarski« odnosno II-i bataljon Brigade. Bataljon »Branko Vladušić« u broju od 240 drugova još je jučer stigao u Peulje, danas poslije podne stiže u Uništa. A smjestiće se u okolini. Treći bataljon Brigade sastavljen od Vaganjske čete i čete na Vještića Gori, a koji se trebao formirati u Krajinovim stajama, stići će također danas poslije podne, ili najkasnije sutra u Uništa i smjestiće se u blizini. Ovaj bataljon treba da ima 200 drugova.

b) Prvi bataljon (»Branko Vladušić«) skupa sa štabom i komorom ima 240 drugova.

Ima 190 pušaka i 6 puškomitraljeza, kao i jedan ital. mitraljez.

Drugi bataljon (»Dinarski«) skupa sa štabom i komorom ima 240 drugova, 168 pušaka i 6 puškomitraljeza.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 13/3, k. 1490A.
² O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 102, 103, 104, 140, 143, 146, 150 i 156.

Treći bataljon ima 180 drugova (od prilike), 143 puške i 2 puškomitraljeza.

U toku reorganizacije nastojaćemo da bataljoni budu podjednaki u broju boraca, pušaka i puškomitraljeza.

Sve ćemo bataljone nastojati organizovati po uputstvima primljenih od V. Š.-a, tj. u svakom bataljonu po tri čete, a svaku četvu po dva voda, vod po dvije desetine.

Uz štab Brigade formiraćemo mitraljeski vod, za kojeg već imamo jedan mitraljez.

Upozoravamo na relativno slabo naoružanje sviju bataljona sa automatskim oružjem. Za mitraljeski vod bio bi potreban bar još jedan mitraljez. Po planu bilo bi potrebno da Brigada ima 36 puškomitraljeza, naime, svaki bataljon po 12. Naši bataljoni nemaju niti polovinu od toga, svi skupa imaju 14 puškomitraljeza. Da bi svaki imao po 6 puškomitraljeza potrebna su još 4.

c) Štabovi bataljona i štab Brigade.

Do sada su bili sljedeći štabovi:

Prvi bataljon: komandant Glišo Ćuk, zamjenik (operativni oficir) Simo Dubajić (momentalno se nalazi na višem oficirskom kursu u Lici), komesar Slobodan Macura, zamjenik komesara Vamić Mirko.

Drugi bataljon: komandant Baučić Jakiša, zamjenik k-ta Tode Colović, komesar Petrinjeli Brko, zamjenik komesara Četnik Jovo.

Treći bataljon: komandant Vuletić Bruno, zamjenik k-ta Matutinić Svemir, komesar Vučićić Antiša, zamjenik komesara neodređen.

Ulaskom u Brigadu i postavljanju težih zadataka pred bataljone svi bi ovi bataljoni trebali da dobiju pojačanje i da se izvrše izmjene.

U prvom bataljonu komandant drug Glišo Ćuk do sada nije vodio svoj bataljon ni u jednu jaču samostalnu akciju, vojničke sposobnosti nisu mu baš velike, a ima u njemu malo ostataka lokal-patriotizma (okolina Plavno). Budući da bi komesar drug Slobodan Macura mogao doći u obzir za štab Brigade, štabu Prvog bataljona trebalo bi svakako dati pomoć u jednom vojnom, a i eventualno i u političkom licu.

U Drugom bataljonu komandant je također neisproban, njegov zamjenik izgleda da ne odgovara svojoj dužnosti, za zamjenika politkoma po svoj prilici nije izabrano prikladno lice.

Trećem bataljonu, gdje je štab novoimenovani potpuno mlad, trebalo bi dati pomoć u vojničkom, ali iznad svega u političkom licu. Zamjenika politkoma još nemaju, a politkom ima više vojničkih nego političkih osobina.

Za ova tri štaba trebalo bi dakle pojačanje od 2 druga za koma [• • -]³

³ Kraj dokumenta nije sačuvan.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 23. RUJNA
1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O AKCIJAMA
PARTIZANA U DALMACIJI¹**

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 550/42
dana 23. IX. 1942.

VRHOVNOM ŠTABU

Posljednjih dana, na operativnom području ove Zone, naše jedinice izvele su slijedeće akcije:

1) Na dan 8. IX tek. god.,² fašistička posada na otoku Ižu obišla je sve seljake i pretražila njihove kuće u namjeri da pronađu veću količinu ulja, za koje su čuli da su ga partizani ostavili kod otočana. Kada seljaci nijesu htjeli da predadu ulje, Talijani su uhapsili 60 mladića koje su htjeli da odvedu u internaciju u koncentracioni logor u Zadar. Prilikom prevoza motornim čamcem, goloruki omladinci napali su svoje sprovodnike karabinjere, razoružali ih i pobili. Od 6 Talijana spovodnika, spasio se samo jedan koji je skočio u more. Omladinci Ižani vratili su se sa motorom na svoj otok i tu se obračunali sa špijunima koji su pomagali Talijane, ubivši tom prilikom 4 špijuna. Poslije toga istim motorom prebacili su se na kopno prema Biogradu na moru i priključili partizanskim jedinicama sjeverne Dalmacije.

2) Na dan 16. IX tek. god., jedan vod IV bataljona I dalmatinske brigade uspio je da upadne u ustaško uporište selo Otok, blizu Trilja, i da poruši betonski most dužine 30 metara, širine 6 metara i da na taj način prekine vezu između Trilja i Obrovca, lijevom obalom Cetine. Ova akcija izvedena je bez žrtava.³

3) Na dan 17. IX tek. god., jedan vod IV bataljona I dalmatinske brigade, postavljen u zasjedu kod sela Jabuke prema talijanskom Triljskom garnizonu, dočekaio je jednu četvu Italijana koja je sa 4 tenka napravila ispad u pravcu Jabuke. Poslije žestoke dvočasovne borbe neprijatelj je bio prinuđen da se povuče na onu stranu Cetine, u Trilj. Tom prilikom Talijani su imali preko 10 mrtvih i više ranjenih. Naša jedinica nije imala žrtava.⁴

4) Na dan 10. IX tek. god., leteća desetina Rogožničkog punkta, uz pomoć terenskih radnika, srušila je most na cesti Split—Šibenik, u blizini Segeta, u dragi zvanaj Jakovčevica. Most je bio dug 8 metara, širok 3 metra, visok 2 metra. Do danas promet na ovoj cesti nije uspo-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vrh, arhiva NOB, reg. br. 35/4, k. 1492.

² Dogadaj se zbio 26. srpnja 1942. godine. Opširnije o tome vidi dok. br. 18, 150, 165, 171 i knj. 2, dok. br. 426, 427, 430 i 431.

³ Vidi dok. br. 146.

⁴ Vidi dok. br. 146.

stavljen. Također ova desetina uništila je jednu drobilicu, jedan kompresor, jedan valjak i jednu baraku sa materijalom za izgradnju ceste, onemogućivši neprijatelju da pristupi opravci ovoga puta.⁵

Istoga dana pomenuta desetina ubila je dva opasna špijuna, jednog iz sela Marine a drugog iz sela Grebaštice, koji su jednom prilikom kamenom udarili našega druga kurira na putu Bukovica—Split i predali ga talijanskim vlastima. Poslije ovih izvedenih akcija pomenuta desetina je održala nekoliko političkih zborova u selima: Vinovcu, Blizni, Vadalju, Oglavcima i Gustimi. U svim ovim selima narod je oduševljeno primio i saslušao naše partizane.⁶

5) Na dan 20. IX tek. god., jedan leteći vod Mosorske čete spustio se do samoga Trilja i u selu Vojnićima ubio 4 špijuna, izvršio je prepad na italijansku posadu u Trilju, a zatim se bez žrtava povukao preko Biska u pravcu Mosora.⁷

6) Na dan 18. IX tek. god., jedinice Mosečkog bataljona zauzele su važno neprijateljsko uporište Muć, ovladavši na taj način ovom važnom raskrscnicom između Sinja i Drniša. Tom prilikom zaplijenjeno je nešto oružja i municije, 3 motocikla i veća količina pšenice. Naše jedinice ni jesu imale nikakvih gubitaka. Detalje o izvedenoj akciji naknadno ćemo dostaviti.⁸

Prednje se dosavlja s molbom na znanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:

*Jordan*⁹

Načelnik štaba:

*Terzić*¹⁰

Komandant :

Vicko Krstulović

(M. P.)

⁵ Vidi dok. br. 142.

⁶ Vidi dok. br. 128.

⁷ Vidi dok. br. 146 i 287, napomenu 3.

⁸ Vidi dok. br. 148.

⁹ Ivica Kukoč

¹⁰ Velimir Terzić

BROJ 146

**PISMO ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 23. RUJNA 1942.
MAKSU BACI-MILICU U POVODU FORMIRANJA 2. DALMATINSKE
BRIGADE I IZVEDENIM AKCIJAMA¹**

STAB

IV. Operativne Zone

Br.....

dana 23. IX 1942.

Drugu

Miliću članu Štaba

Primili smo tvoje pismo od 21. IX. t. g., poslato 22 časa i 45 minuta sa Uništa. Mi smo ti u posljednjem pismu² izložili naše gledište kako u pogledu zadataka II. Dalmatinske Brigade tako i pogledu njenog formiranja i njene organizacije uopšte.³

Ostajemo i dalje pri iznijetim gledištima u posljednjem dostavljenom Ti pismu.

U vezi ovog poslednjeg tvoga dopisa odgovaramo slijedeće:

1) Neophodno je potrebno formirati četiri bataljona brigade, a makar četvrti bataljon bio i stotinu boraca za sada (sa oružjem). Mi imamo u Glamoču 100 boraca primorskog bataljona i danas nam je stiglo 33 borca iz okoline Splita koji mogu već odmah biti jezgro 4. bataljona brigade. Ako ovome broju dodamo još 50 do 80 boraca iz

I. Bataljona »Branko Vladušić« onda ćemo imati 4. bataljon II. Brigade. Ali za sada po našem mišljenju zato nemaš potrebe da odvajáš za 4. bataljon ljudstvo iz ova tri bataljona koja su takoreći već formirana. Primorski bataljon koji treba da bude 4. bataljon II. brigade ima svoje rukovodstvo u Glamoču sa 120 boraca, dodijelit ćemo mu ova 33 koja su stigla danas u Prolog, i tako bi imali već gotov 4. bataljon kojega ćemo poslije brojno ojačati.

Dakle, uzmi u obzir za formiranje četiri bataljona II. Dalmat. Ud. brigade i prema tome izvrši organizaciju komandovanja i raspored kadrova.

2) Sto se tiče Štabova bataljona, odredi za sada privremeno rukovodstva s tim da će definitivnu odluku donijeti novoformirani Stab

II. Brigade zajedno sa svojim polit, odjelom.

Mi smo primili na znanje tvoj predlog u pogledu sastava Štabova bataljona i slažemo se sa tvojim gledištem, samo za sada treba imati u vidu da bez znanja i saglasnosti novoformiranog štaba i polit, odjela nemožemo donijeti definitivnu odluku za njihovo imenovanje, već ih treba smatrati kao privremena rukovodstva do daljnjeg naređenja.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 30/5, k. 1490.

² Vidi dok. br. 143.

³ O formiranju Druge dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 102, 103, 104, 140, 143, 144 i 156.

3) Što se tiče Štaba II. Brigade, dobit ćemo komandanta brigade i zamjenika polit, komesara u brigadi. Također bit će nam dodijeljeno 5 političkih radnika za rad u bataljonima dotične brigade. Ti možeš predvidjeti za polit, komesara u brigadi dosadašnjeg polit, komesara Odreda, a za zamjenika komandanta Brigade dosadašnjeg komandanta Odreda t. j., Marka Jurlina i druga Jova Martića. Polit, odjel brigade formirali bi od ostalih dosadašnjih rukovodećih drugova, čija si nam imena iznio u prošlom pismu.

4) Što se tiče ishrane i snabdjevanja ovih bataljona mi vam od ovuda nemožemo ništa poslati za ishranu jer nemamo. Mi muku mučimo za ishranu ovih bataljona ovdje, jedva uspjevamo da im obezbijedimo krajni minimum. Rezerva nikakovih nemamo. Ono što se prikupi sa terena ono se odmah istoga dana podijeli bataljonima. U zapadnom dijelu Livanjskog polja drug Cvijo⁴ sa bataljonom »Starac Vujadin« ometa nam prikupljanje namirnica navodeći da je to njegovo područje i tražeći po svaku cijenu da to moraju iskoristiti za njegov bataljon »Starac Vujadin«. Mi smo poduzeli protiv ovakvog postupka protiv druga Cvije odgovarajuće mjere kod naših nadležnih starešina. Trebate se sami postarati da na terenu, u dolini Cetine, u obližnja sela uopšte pribavite nešto hrane za ishranu tih bataljona. Najzad dužnost je Štaba Udarne Grupe da se stara o ishrani tih bataljona isto tako što se stara o ishrani I. Proleterske i IV. Krajiške Brigade, koje pomenuti štab izgleda brižljivo rasporedio na terenu i obezbjedio ih je sa hranom dok za ova tri bataljona naše zone u tom pogledu, Štab ove udarne grupe nije učinio skoro ništa. To je politički i vojnički nepravilno i nepravedno, jer kad ih je već uzeo pod svoju komandu onda se mora starati o njihovoj ishrani i fizičkoj sposobnosti za izvršenje predviđenih taktičkih zadataka za operacije prema Grahovu. Mi smo u ovom smislu pisali Štabu Udarne Grupe kao i Vrhovnom Štabu. Što se tiče odijela i obuču mi ćemo nastojati da jedinice II. Brigade dobiju sve ono što se može dobiti od ovoga što imamo po našim magazinima i to u najkraćem roku. U ovom smislu smo već izdali potrebna naređenja našem intendantu.

5) Ova tri bataljona II. Dalmatinske Udar. Brigade ona su za sada privremeno u operativnom pogledu pod komandom Štaba Udarne Grupe i to samo dok traju operacije prema Grahovu. Tako je po zamisli Vrhovnog Štaba. Odmah čim se završe operacije prema Grahovu ti bataljoni automatski prelaze pod našu komandu i dobivat će zadatke od Štaba ove Zone preko Štaba II. Dalmatinske Brigade.

U prošlom pismu mi smo ti iznijeli naše gledište o angažovanju tih bataljona prema Grahovu i ti si sa time upoznat. Mi ostajemo i dalje pri tome gledištu t. j., da II. brigadu sa sva četiri bataljona, u pogledu njene upotrebe treba orijentisati ka jugu pravcem Vrlika—Moseč. To diktuje vojna i politička situacija na tome području koja se svakim danom ubrzanim tempom razvija u našu korist, o čemu svedo-

⁴ OraSčić

Š T A B
IV. Operativne Zone
Br .....
dana 23. IX. 1942.

Drugu Miliću članu Štaba.

Klovec

Primili smo tvoje pismo od 21. IX. t. g., poslato 22 časa i 45 minuta sa Uništa. Mi smo ti u posljednjem pismu izložili naše gledište kako u pogledu zadatka II. Dalmatinske Brigade tako i pogledu njenog formiranja i njene organizacije uopšte.

Ostajemo i dalje pri iznijetim gledištima u posljednjem dostavljenom Ti pismu.

U vezi ovog poslednjeg tvoga dopisa odgovaramo slijedeće:

1/. Neophodno je potrebno formirati četiri bataljona brigade, a makar četvrti bataljon bio i stotinu boraca za sada (sa oružjem). Mi imamo u Glamoču 100 boraca primorskog bataljona i danas nam je stiglo 33 borca iz okoline Splita koji mogu već odmah biti jezgro u 4. bataljona brigade. Ako ovome broju dodamo još 50 do 80 boraca iz I. Bataljona "Branke Vladušić" onda ćemo imati 4. bataljon II. Brigade. Ali za sada po našem mišljenju zato nemaš potrebe da odvajáš za 4. bataljon ljudstvo iz ova tri bataljona koja su takoriđi već formirana. Primorski bataljon koji treba da bude 4. bataljon II. brigade ima svoje rukovodstvo u Glamoču sa 120 boraca, a dijeliti ćemo mu ova 33 koja su stigla danas u Prolog, i tako bi imali već gotov 4. bataljon kojega ćemo poslije brojno ojačati.

Dakle, uzmi u obzir za formiranje četiri bataljona II. Dalmat. Ud. brigade i prema tome izvrši organizaciju komandovanja i raspored kadrova.

2/. Što se tiče Štabova bataljona, odredi za sada privremeno rukovodstva s tim da će definitivnu odluku donijeti novoformirani Štab II. Brigade zajedno sa svojim polit. odjelom.

Mi smo prišli tvom predlogu u pogledu sastava Štabova bataljona i slažemo se sa tvojim gledištem, samo za sada treba imati u vidu da bez znanja i saglasnosti novoformiranog Štaba i polit. odjela nemožemo donijeti definitivnu odluku za njihovo imenovanje, već ih treba smatrati kao privremena rukovodstva do daljnjeg naređjenja.

3/. Što se tiče Štaba II. Brigade, dobit ćemo komandanta brigade i zamjenika polit. komesara u brigadi. Također bit će nam dodijeljeno 5 političkih radnika za rad u bataljonima dotične brigade. Ti možeš predvidjeti za polit. komesara u brigadi dosadašnjeg polit. komesara Odreda, a za zamjenika komandanta Brigade dosadašnjeg komandanta Odreda t. j. Marka Jurlića i druga Jeva Martića. Polit. odjel brigade formirati bi od ostalih dosadašnjih rukovodećih drugova, čija si nam imena iznio u prošlom pismu.

4/. Što se tiče ishrane i snabđivanja ovih bataljona mi van od ovuda nemožemo ništa poslati za ishranu jer nemamo. Mi miđu muđimo za ishranu ovih bataljona ovdje, jedva uspjevamo da im obezbjedimo krajni minimum. Rezerva nikakovih nemamo. Ono što se prikupi sa terena ono se odmah istoga dana podijeli bataljonima. U zapadnom dijelu Livanjskog polja drug Cvijko sa bataljonom "Starac Vujadin" ometa nam prikupljanje namirnica navodeći da je to njegovo područje i tražeći po svaku cijenu da to moraju iskoristiti za njegov bataljon "Starac Vujadin". Mi smo peduzeli protiv evakevog postupka protiv druga Cvijka odgovarajuće mjere kod naših nadležnih starešina. Trebate se sami postarati da na terenu, u dolini Cetine, u obližnja sela uopšte pribavite nešto hrane za ishranu tih bataljona. Najzad dužnost je Štaba Udarne Grupe da se stara o ishrani tih bataljona isto tako što se stara o ishrani I. Proleterske i IV. Krajiške Brigade, koje pomenuti Štab izgleda brižljivo raspoređio na terenu i obezbudio ih je sa hranom dok sa ova tri bataljona naše Zone u tom pogledu, Štab ove udarne grupe nije učinio skoro ništa. To je politički i vojnički nepravilno i nepravedno, jer g kad ih je već useo pod svoju komandu onda se mora starati o njihovoj ishrani i fizičkoj sposobnosti za izvršenje predviđenih taktičkih zadataka za operacije prema Grahovu. Mi smo u ovom smislu pisali Štabu Udarne Grupe kao i Vrhovnom Štabu. Što se tiče odijela i obuće mi ćemo nastojati da jedinice II. Brigade dobiju sve ono što se može dobiti od ovoga što imamo po našim magazinima i to u najkraćem roku. U ovom smislu smo već izdali potrebna naredbja našem intendantu.

če posljednje uspješne akcije izvedene od naših jedinica oko Moseča, Sinja, Trilja i Hana na Obrovcu.

Odmah čim se formira definitivno Stab udarne brigade i izvrši organizacija bataljona mi ćemo u ovom smislu dati predlog Vrhovnome Štabu i nadamo se da će Vrhovni Štab bez diskusije usvojiti naše gledište koje je zasnovano na realnim činjenicama.

U potpunosti se slažemo sa poduzetom akcijom Dinarskog bataljona na klancu na cesti Drniš—Knin, jer ta akcija ide u prilog još povoljnijeg razvoja vojničkih i političkih prilika na tome prostoru u korist angažovanja naše II. brigade na tome području.

6) Mi smo do sada izveli uspješno slijedeće akcije: U selu Otoku porušili smo betonski most i presjekli komunikaciju Obrovac—Trilj lijevom obalom Cetine;⁵ u blizini Trilja kod Jabuke izveli prepad iz zasjede na Talijansku kolonu jačine oko 150 boraca i 4 tenka i tom prilikom nanijeli im teške gubitke;⁶ kod Trilja jedne noći naše jedinice poubijale su 3—4 špijuna izvršili vatreni prepad na posadu u Trilj u;⁷ jedne noći jedinice 4. bataljona upale su u Italijanski logor kod Hana, u sam raspored njihovih jedinica i nanijeli im teške gubitke; jedne noći jedna naša zasjeda na putu Sinj—Han, pošto nije naišao neprijatelj za vrijeme njenog sačekivanja, napala je iz pozadine Talijanski logor u Hanu i također postigla lijepe rezultate; danas je jedan vod III. bataljona III. odreda vodio jaču borbu sa Talijanima kod sela Jabuke i tom prilikom Talijani su imali više žrtava a jedan je tenk oštećen.

Naše neuspješne akcije gledaju se u slijedećem: 3. Bataljon I. Brigade kojega smo slali ka Studenim Vrelima nije izvršio dobiveni zadatak navodno da je bio blagovremeno uočen i da je neprijatelj prije njih posio okolne položaje i u pripomoć seljačke milicije onemogućio im pristup ka Studenim Vrelima, zato je rukovodstvo bataljona odustalo od izvršenja dobivenog zadatka; predviđene akcije kod sela Kovači ni jesu uspjele od strane jedne čete iz bataljona »Vojin Zirojević« i jedne čete iz I. Dalmatin. Brigade, jer su ih navodno spriječili seljaci da postave zasjede i da napadnu ustaše; jedna četa 3. bataljona III. Odreda koja je bila upućena da postavi zasjedu kod Zagvozda nije izvršila dobiveni zadatak ma da je imala zato sjajnu priliku, jer je nailazilo 22 kamiona Talijana koje je mogla lako sačekati i uništiti samo da je bilo više odlučnosti i požrtvovanja kod rukovodstva dotične čete. U posljednjem trenutku ova je četa odustala od akcije i propustila Italijane. Sa ovom četom nemamo veze jer izgleda da je protivno dobivenom zadatku, uputila se ka Biokovu. Jedna desetina 3. bataljona III. Odreda koja je trebala da napadne posadu mosta u selu Prološcu i približila se na 50 koraka i mogla da ih potpuno iznenadi nije izvršila dobiveni zadatak, jer je u odsutnom trenutku vodnik koji je bio sa tom desetinom pobjegao i izgubio se u nepoznatom pravcu.

^{5, 6, 7} Vidi dok. br. 145.

U svim ovim uspješnim i neuspješnim akcijama mi nismo imali žrtava. Za sutra 24/25 t. mjeseca predvidjeli smo likvidaciju sela Otoka i to sa II bataljonom brigade i dvjema četama 4. bataljona, uz sadejstvo jednoga voda od 3. bataljona III. Odreda. Nadamo se da će ova akcija potpuno uspjeti. Sa akcijom će rukovoditi lično komandant Brigade.⁸

Kao što već znaš jedinice Mosečkog bataljona zauzele su Muć i tom prilikom zarobile tri motocikla i izvjesnu količinu žita. Jedinice V. Crnogorske brigade zauzele su Fojnicu. Šaljemo ti dva bicikla za upotrebu.

O svemu nas redovno obavještavaj a i mi ćemo tebe također.

Za sada od nas nemože niko doći tamo koji bi ti pomogao za organizaciju i formiranje brigade.

Drugarski pozdrav

Polit, komesar:

Načelnik Štaba:

Komandant:

* Vidi dok. br. 150, 154 i 287.

BROJ 147

PREGLED NACIONALNOG I SOCIJALNOG SASTAVA 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 24. RUJNA 1942. GODINE¹

NACIONALNI — SOCIJALNI I POLITIČKI SASTAV 1. DALMATINSKE N.O.P. UDARNE BRIGADE

Dana 24/IX. 1942

Jedinica	Nacionalni					Socijalni						Politički			Primjedba	
	Broj ljudi	Srba	Hrvata	Muslimana	Crnogorac.	Seljaka	Radnika	Zanatlija	Intelektualaca	Bivši oficiri	Bivši podoficiri	Članovi K. P.	Kandidati K. P.	SKOJ		Ostali
Stab Brigade	11	1	6		4	1	2	3	4	1		8	1		2	Pri štabu Brigade je uveden polit-odjel, pisarica, intendant i doktor, referent brig, saniteta, i otac Komandt. U komandni vod su uvedene: kurirska desetina, izvid, deset., komor., deset., intendant, osoblje, brigadni sanitet i zastavnici.
Komandni vod pri Štabu Brigade	50	6	43	1		20	16	9	5			10	8	32		
I. Bataljon »Ante Jonić«	241	85	156			130	46	49	12	1	3	23	27	67	124	
n. Bataljon »Bude Borjan«	260	110	150	-	-	136	67	41	9	1	6	28	21	88	123	
III. Bataljon »Jozo Jurčević«	229	6	221	1	1	168	52	8	-	1	-	45	21	96	67	
IV. Bataljon »Tadija Anušić«	261	17	242	1	1	133	68	46	13	1	-	37	6	69	149	
Minerski vod	24	2	22	...	-	10	3	9	3	...	-	2	3	9	10	
Baeackl vod	18	-	18	...	-	8	5	2	2	...	1	1	3	5	10	
Muzika	20	-	20	...	-	3	12	5	-	-	-	5	2	11	2	
S v e g a	1114	227	878	3	6	609	271	172	47	5	10	159	91	377	487	

-3-

Polit, komesar
Kronja Ante

(M. P.)

Za komandanta:
M. Bilie¹

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 9-2/1/III, k. 1102.
² Božo Bilić-Marijan

BROJ 148

**ČESTITKA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 24. RUJNA 1942.
ŠTABU MOSEČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA ZA POSTIGNUTE
USPJEHE I ZAUZIMANJE MUČA¹**

ŠTABU MOSEČKOG BATALJONA

Čestitamo na postignutim uspjesima koje ste postigli posljednjih dana na vašem području, a naročito zauzećem Muća, važne raskrsnice na prostoru između Drniša i Sinja.²

Imamo izveštaje da ste prilikom zauzeća Muća zaplijenili tri motocikla nešto robe i izvjesnu količinu pšenice. Zato odmah po primitku ovoga dopisa, uputite nam najhitnije sva tri motocikla koja su nam neophodno potrebna radi veze i komandovanja sa jedinicama naše Zone.

Također, čim dobijete ovaj dopis uputite nam na najpogodniji način auto kojim se dovezao do Muća pregovarač, predstavnik ustaške vlasti Lozovina.

Dakle, sva ova prevozna sredstva t.j., tri motorcikle i ovaj auto uputite nam ih najhitnije na najpogodniji način i pravcem kojim vi znate da je najsigurniji i najlakši za prebacivanje ovih prevoznih sredstava.

Ako vam je neophodno potreban motorcikel za vaše veze i komandovanje onda ostavite jedan kod vas za vašu upotrebu, a ostale uputite ovamo.

Također ako ste došli do većih količina municije, ručnih bombi ili bombi za bacače teške ili lake italijanskog porekla, odmah nam ih dostavite.

Čudi nas da nas ništa nijeste obavijestili o zauzeću Muća već smo to doznali sa druge strane ...

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Načelnik Štaba:

Komandant:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 28/3, k. 1490c.

² Vidi dok. br. 145, napomenu 7.

BROJ 149

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ« BR. 8 GLASILA PK KPH ZA
DALMACIJU OD 24. RUJNA 1942. GODINE¹

P r i j e v o d

Patriotski narode Korčule! borba za slobodu razbuktala se širom naše domovine, a Dalmacija je na prvom mjestu, u ovoj borbi za nacionalnu slobodu.

Sve više novih boraca stupa u Narodnooslobodilačku partizansku i dobrovoljačku vojsku. Oslobođaju se gradovi i sela. Prijedor, Bosanska Krupa, Glamoč, Ljubuški, Vrgorac i bezbroj drugih sela očišćeno je od antipatičnog okupatora. Zene, ljudi, starci i djeca, svi danas slave partizane koje svuda primaju kao oslobodioce i s oružjem u ruci pridružuju se partizanskim borcima da bi sudjelovali u istjerivanju bandita i krvnika naše zemlje.

Sve je obuzeo žar svete nacionalne slobode.

Ustaj narode Korčule i s oružjem u ruci uništavaj okupatora i sve one koji ga služe. Bez milosti ubijaj njihove špijune i konfidente. Nitko te za to neće osuditi. Ta gamad je već odavno zaslužila smrt sa svojom protunarodnom djelatnošću. Ne samo da su vaši izdajnici, već vam prijete i po ulicama tuku mirne prolaznike.

Ŭ Vela Luci premlatili su, prijetili i grdili jednog čovjeka koji je htio da obrani svog sina od pijanih špijuna. To je Italija, to je fašizam. Patrioti Vela Luke osvetite vašu čast koja je uvrijeđena. Pokažite da je ovo hrvatska zemlja i da mrzimo fašizam i da smo spremni da osudimo i kaznimo izdajnike.

Partizanske borbe u Jugoslaviji: jugoslavenska radio stanica prenosi: partizanske borbe bjesne u čitavoj Dalmaciji, Sloveniji i južnoj Bosni. Partizanske snage zauzele su Ljubuški, Vrgorac i stupile u vezu s partizanskim snagama u Hercegovini. Jedno partizansko odjeljenje zapadno od Vrgorca napalo je neprijateljsku kolonu. U toj borbi poginula su 3 neprijatelja, bilo je ranjenih, a zarobljeno je 19 s jednim oficijom. Poslije toga okupator se povukao. Zaplijenjena je 21 puška, 2000 metaka i 60 ručnih bombi.²

Oko Sinja partizani su opustošili rudnike boksita.³ Oboreno je 107 telegrafskih stupova a jedan most je dignut u zrak. Da bi ponovo postavio telegrafske stupove okupator je uputio 24 vojna kamiona. Partizani su ih sačekali i napali. Poginulo je 25 okupatora a mnogi su ranjeni.⁴ U lud Ploče, na ušću Neretve, partizani su uništili sve strojeve, pa je stoga obustavljen rad na izgradnji luke.⁵

¹ Original nije sačuvan. Jedan primjerak ovog broja lista zaplijenio je neprijatelj 1 preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatskosrpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 48/4a-8, k. 2.

² Akciju je izvršio bataljon »Jozo Jurčević« 22. srpnja. Vidi dok. br. 8, napomenu 4.

³ 1. Akcije su izveli dijelovi Srednjodalmatinskog NOP odreda.

⁵ Akciju su Izveli borci Neretvanske čete.

Na rijeci Neretvi su potopljena tri teretna broda sa strojevima za čišćenje riječnog korita. Svakog dana nove grupe dobrovoljaca stupaju u partizansku vojsku. Žestoke borbe se vode u Dalmaciji, Sloveniji i južnoj Bosni.

Partizanska djelatnost na Pelješcu. Partizani su već odavno ubili ustaškog bandita Željka Milića,⁶ razoružali dvije kasarne financijske straže, gdje su zaplijenili nekoliko pušaka i municije.⁷ Dvoje ustaša iz Hercegovine koji su prema vlastitim riječima sudjeelovali u pokolju srpskog stanovništva, partizani su likvidirali i konfiscirali čitavu njihovu pokretnu imovinu. Poslije nekoliko dana okupator je htio da rekvirira ribu pa je u tom cilju uputio nekoliko vojnika i oficira s motornim čamcem. Partizani su ih ugledali i pozvali na kopno da se predaju. Pošto su oni odbili, na njih su ispaljeni plotuni. U ovoj gužvi poginuo je jedan oficir a nekoliko vojnika je ranjeno.⁸ Okupator je uputio na Brač jednu kaznenu ekspediciju sa zadatkom da likvidira partizane. Oni nisu našli nijednog partizana, a poslije njihovog odlaska brački partizani nastavili su borbu protiv okupatora i ustaške gamadi.

BROJ 150

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 26. RUJNA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O NAPADU OMLADINACA NA KARABINJERE IZMEĐU OTOKA MALOG I VELIKOG IZA I O AKCIJAMA I BORBAMA PARTIZANA U SREDNJOJ DALMACIJI¹

ŠTAB
IV OPERATIVNE ZONE
N.O.P. i D.V. HRVATSKE
Br. 571
dne 26/IX 1942. g.
Izvještaj o izvedenim akcijama

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Na području ove Zone, naše jedinice izvele su posljednjih dana sledeće akcije:

1) Sredinom meseca juna vršio je okupator rekviziciju ulja po otocima sjeverne Dalmacije. Rekvizicija je vršena na najgrublji način, a stanovnicima, kojima je ulje jedini začim, ostavljeno je samo 1/2 litra

^{6,7 i} Vidi dok. br. 8, napomenu 9 ; 204, napomenu 31 i dok. br. 269.

¹ Original (tapkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 102A.

po osobi. Rodoljubivi omladinci otoka Iž doznajući da će 26-og juna² doći okupator da odveze već prije rekvirirano ulje, odlučili su da to ne dozvole. To su sproveli tako, da je dio od 25 kvintala ulja pohranjen za partizane, a ostalo uništeno, da ne bi došlo u ruke okupatoru. Okupator ne poznajući počinitelje prisilno je sakupio čitavo selo od najmanjeg djeteta do posljednjeg starca. Zatim su od ovih odvojili muškarce od 16 do 40 godina i dvije cijele obitelji. Ovih 81 muškaraca sa dvije obitelji ukrcali su u brod u namjeri da ih sprovedu u zadarski zatvor. Na moru između Malog i Velikog Iža jedan drug je uzviknuo: »Razoružajmo fašiste«. Na ovaj poziv svi zarobljenici su golim rukama navalili na Karabinjere, tako da su dvojicu sa svom spremom bacili u more, a ostalu četvoricu ubili. Zaplijenjeno je 4 puške i dva pištolja. Također je ubijen dr. oficir, koji je kao stručnjak vršio konfiskaciju ulja, i talijanski učitelj-špijun u Malom Ižu. U samom napadu poginuo je jedan naš drug. Poslije ovoga je iz samoga mjesta Mali Iž 188 drugova i 60 drugarica krenulo u partizane. Fašistički gadovi strijeljah su poslije toga 7 drugova u Velikom Ižu, a u Malom Ižu 6 staraca i jednog omladinca, a internirali veliki broj familija.

O ovoj akciji smo vam dostavili kratak izvještaj. Sad smo dobili detaljne podatke, zato ga u cijelosti iznosimo.

2) 4-og IX³ jedna patrola Primorske čete upala je u kantu u kupalištu u samoj šibenskoj luci i ubila 4 crnokošuljca, a jednog zarobila. Ovaj uspjeh naših partizana u samom gradu izazvao je veliki strah kod fašista, a veliko oduševljenje kod svih stanovnika Šibenika.

3) Noću 23/24 septembra jedan vod 4. bataljona I dalmatinske brigade izvršio je prepad na rudnik uglja u selu Košuti kod Trilja, koji je za okupatora dnevno proizvodio 22 vagona.⁴ Tom prilikom uništeno je svih 6 motora za proizvodnju kao i sva ostala tehnička postrojenja i rudnik potpuno onesposobljen za rad. Radnicima u rudniku je održan zbor a zatim su svi pušteni kućama. Zaplijenjena je veća količina eksploziva, nešto odijela i životnih namirnica. Mi nismo imali gubitaka.

O ovoj akciji ukratko smo izvjestili Vrhovni štab — preko druga Save,⁵ člana V. štaba.

4) Noću 24/25 septembra tek. god. jedna četa I bataljona »Vojin Zirojević« III odreda, koja je bila dobila zadatak da postavi zasjedu kod sela Kovači na cesti Duvno—Posušje, sukobila se je sa jednom ustaškom satnijom na položaju iznad samog sela. Poslije kraće ali žestoke borbe ustaška satnija bila je razbijena i potučena. Pred [...] neprijatelju su pristigla jaka pojačanja od Imotskog, u jačini od 300 boraca ustaša sa bacačima i artiljerijom. Naša četa sačekala je ova neprijateljska pojačanja i prihvatila borbu. Razvila se je uporna i žestoka borba sa brojno i tehnički nadmoćnijim neprijateljem. Borba je trajala šest časova sa naizmjeničnim jurišima objiju strana. Oko 11 časova ne-

² Događaj se zbio 26. srpnja 1942. godine. Vidi dok. br. 145, napomenu 2.

³ Akcija je izvršena 26. kolovoza 1942. godine. Vidi dok. br. 78, 199 i 200.

⁴ Vidi dok. br. 287, napomenu 4.

⁵ Savo Orović

prijateljske snage su bile razbijene i prinudene na povlačenje u pravcu Imotskog.

U ovim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih i više ranjenih ustaša, dok sa naše strane nije bilo uopće žrtava.

Držanje ove čete u ovoj teškoj i neravnopravnoj borbi sa daleko nadmoćnijim neprijateljem je za svaku pohvalu i isticanje za primjer ostalim našim jedinicama.

5) Noću 25/26 septembra t. g. jedinice I dalmatinske brigade napale su selo Otok (važno neprijateljsko uporište na cesti Trilj—Obrovac), opkolivši ga sa sviju strana.⁶ Neprijatelj se je nalazio u dvije kasarne, u kućama Mitre Milaniovića i Crnoga Đure, u jačini 50 domobrana, žandarma i milicije.

Poslije kraćeg otpora, obje neprijateljske posade su se predale. Milicionerima je održan govor i pušteni su svojim kućama, a ostali su sprovedeni Štabu zone.

Pokušaj italijanske posade iz Trilja da sa tenkovima ukaže pomoć napadnutom selu Otoku, potpuno je propao, isti su suzbijeni i prebačeni na desnu obalu rijeke Cetine.

Naših žrtava nije bilo.

Zaplijenjeno je 3 puškomitraljeza, 45 pušaka, 42 bombe, 2400 metaka i veća količina razne vojničke opreme.

O ovoj akciji depešom smo izvjestili Vrhovni štab.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

*Jordan*¹ v. r.

Načelnik štaba

*Terzić*⁸ v. r.

Komandant

Vicko Krstulović v. r.

(M.P.)

P.S.

1) Stanje oružja i municije kod naših jedinica je vrlo slabo. Sada smo formirali i II dalmatinsku brigadu također od četiri bataljona.⁹ U pripremi smo da formiramo i III dalmatinsku brigadu. Imamo i za ovu jedinicu dovoljno ljudstva punog oduševljenja za borbu. Samo nemamo oružja i municije. To je naš najteži problem koji ne možemo uspje-

⁶ Vidi dok. br. 146, 154 i 287.

⁷ Ivica Kukoć

⁸ Velimir Terzić

⁹ O datumu formiranja dokumenti se ne slažu. U izvještajima pisanim koncem rujna kaže se da su se bataljoni, određeni za brigadu, sakupili u okolici Uništa, ili pak — kao u ovom izvještaju — da je Brigada formirana koncem rujna 1942. godine. Međutim, u izvještaju štaba Četvrte operativne zone od 10. listopada 1942. godine stoji: »3. o. mj. na Dinari formirali smo našu II dalmatinsku narodno-oslobodilačku udarnu brigadu (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 19/3, kutija 1490).

Za komandanta brigade imenovan je Ljubo Vučković, načelnik štaba Četvrte proleterske brigade, za političkog komesara Ante Jurlin-Marko, politički komesar Sjevemodalmatinskog NOP odreda, za zamjenika komandanta Jovo Martić, a za zamjenika političkog komesara Jovo Kapičić. (Podaci o imenovanju rukovodilaca brigade uzeti iz izvještaja političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske br. si. od 10. X 1942. god. Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 19/3, k. 1490A). Brigada je imala oko 1000 boraca.

šno riješiti za sada. Imamo veći broj boraca kako i u I tako i u II dalmatinskoj brigadi bez pušaka, dok automatskih oružja na batadjon dolazi 5—6, sa vrlo ograničenim brojem municije. Molimo Vas da nam po mogućstvu najhitnije uputite slijedeće: 10—15 automatskih oruđa, do 300 pušaka, 2—3 teška bacača sa potrebnom količinom bombi i 10—15.000 metaka. Ovo je krajnji minimum koji vam tražimo, koji predstavlja neophodan uslov za uspješno vođenje naše daljne borbe u Dalmaciji i na ostalim našim sektorima.

Drug. pozdrav:

Načelnik štaba:

Terzić v. r.

BROJ 151

DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 26. RUJNA 1942. OPERATIVNOM OFICIRU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O POPUNI PROLETERSKIH JEDINICA LJUDSTVOM IZ DALMACIJE¹

STAB OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU GRAHOVO

DRUGU MILICU²

Primili smo tvoj izvještaj od 21. o. m.³ Prema tom izvještaju vidimo da sem bataljona »Branko Vladušić«⁴ brigada ima 660 boraca.⁵ To je taman onako kao što smo predvideli formacijom. Prema tome, bataljon »Branko Vladušić« od 240 boraca ostaje u Glamoču izvan brigade. Ovde u ovih 660 boraca nisu uračunati onih 50 koje si poveo sobom iz Peulja. Danas drug intendant II dalmatinske brigade⁶ treba hranu za 730 boraca. Izgleda da imate dosta nenaoružanih ljudi, koji prelaze formacijom predviđen broj 650. Kako nam za dotični sektor nije potrebno da imamo više od 650 boraca, jer ih po današnjim uslovima vrlo teško možemo hraniti, to bi trebalo sve nenaoružane preko 650, tj. preko predviđenog broja, da dovedeš sobom u Tičevo, prilikom tvog dolaska k nama.

Danas smo dobili pismo od Vrhovnog komandanta, u kome ima jedna tačka koja se odnosi na brojno stanje II dalmatinske brigade i glasi: -Sporazumite se sa drugom Milićem da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka II brigada, a u vašoj brigadi ljudstvo će se

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VN, arhiva NOB, reg. br. 45/2/1, k. 701.

² Maks Baće

³ Redakcija nije pronašla ovaj izvještaj.

⁴ Sjevemodalmatinskog NOP odreda

⁵ Prva dalmatinska NOU brigada

⁶ Ivan Caće. Poginuo u istočnoj Bosni 1943. godine.

vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvideti, jer sve zavisi od prilika i uslova koje prepuštamo vama da procenite. Iznenaduje nas da između vas može doći do nerazumevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo određivati tamo gde će se ono za kratko vreme brzo izdići. To će ljudstvo biti upotrebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, naređujemo vam da se sporazumete i o tome da nas izvestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona se sa ovim potpuno slaže.

Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranjenih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo vama da dade.

Iz ovoga se jasno vidi da ne treba škrtariti sa ljudstvom i treba ga slati tamo gde ono ima uslova da se za što kraće vreme podigne na jedan viši nivo. Tim pre, što — kao što rekosmo — ta brigada neće imati u doglednom vremenu takve zadatke koji bi zahtevali da ona bude jača od onog broja koji smo predvideli.

Drug intendant brigade stigao je danas kod nas i mi smo donekle regulisali snabdevanje jedinica II brigade. Nastojaćemo svim silama da drugovi ne gladuju. On nas je u isto vreme izvestio da je za brigadu uzeto 18 konja koji su zaplenjeni iz četničkih sela. Ljudi iz tih sela dolaze već da se žale i da traže konje nazad. Smatramo da je politički nezgodno da Dalmatinci vrše rekviziciju četničkih konja. Ne treba dopustiti da četnički nastrojeni elementi prave od toga kapital. Svakako, to bi se drukče tumačilo da je ovu konfiskaciju izvršila IV krajiška brigada. Stoga smatramo da je zadržavanje 18 konja od strane vaše neumesno, pa bi ih trebalo vratiti seljacima od kojih su oduzeti. Ovo bi trebalo učiniti što pre.

Rukovodeći kadar i oruđa iz I brigade⁷ delom su upućeni, a delom će se naknadno uputiti u toku sutrašnjeg dana.

Kako je formacija brigade završena, upoznaj druga komandanta⁸ sa rasporedom i jačinom neprijateljskih snaga na tome sektoru i dođi kod nas, pošto si nam potreban za nameravane operacije.

Krajiške brigade sa II proleterskom zauzele su 24/25 o. m. noću grad Jajce u kome je bilo preko 1700 neprijateljskih vojnika. Tom prilikom je pao u naše ruke veliki plen. II proleterska brigada izvršila je svoj zadatak posle nepunog sata borbe, zbog toga je preko »Slobodne Jugoslavije« vrlo lepo pohvaljena. Eto, kad bi i naša I proleterska imala oko 2000 Boraca, onda ne bismo morali da čekamo toliko dugo pred ovim zadatkom.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

26. septembra, 21 čas
1942. g.

Za Stab operativnih
trupa, sektor Grahovo

⁷ Prva proleterska brigada
⁸ Vicko Krstulović

OBAVJEŠTENJE ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 26. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O UPUĆIVANJU GRUPE RUKOVODILACA ZA DRUGU DALMATINSKU BRIGADU I ZAHTJEV ZA UPUĆIVANJE BORACA ZA POPUNU PRVE PROLETERSKE BRIGADE¹

STAB
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
(BOS.) GRAHOVO

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

1. Jutros smo primili vaš dopis od 24. o. m., upućen štabu I brigade.²

2. Juče smo vam poslali po našim drugovima iz topovskog odeljenja jedan laki bacač. O slanju automatskog oruđa nismo primili nikakvo naređenje od Vrhovnog štaba, ali ćemo vam u toku sutrašnjeg dana poslati 4 puškomitraljeza i jedan teški mitraljez.

Kao što smo vas već izvestili, naše jedinice ne raspolažu ni jednim italijanskim teškim bacačem, pa, dakle, ni bombama za italijanski bacač.

3. Određene drugove za II dalmatinsku brigadu uputili smo juče, direktno na Uništa. Zamenika polkoma II dalmatinske brigade uputićemo sutra, pošto je tek sada stigla saglasnost odozgo: to je drug Jovo Kapa,³ dosadašnji politički komesar I bataljona ove brigade.⁴

4. Danas je bio ovde intendant II dalmatinske brigade radi dogovora o regulisanju ishrane. On sutra ujutru odlazi u Glamoč, gde će mu se za potrebe brigade izdati 4—5000 kg brašna.

Što se tiče nabavke stoke, na ovom terenu ne postoje druge mogućnosti sem konfiskacije od četnika: mi smo tako izvršili konfiskaciju u s. Crni Vrh, ali je sve to nedovoljno. Bar što se tiče snabdevanja mesom II dalmatinske brigade, moraćete — ukoliko niste to već počeli preduzimati — početi sa konfiskacijom ustaške stoke na istočnom delu Livanjskog Polja. Shvaćamo političke razloge, koji su mogli nalagati maksimalno odlaganje ovakvih mera, ali sada, kada se započelo sa organizovanom konfiskacijom četničke imovine, baš politički razlozi zahtevaju da se primeni ista mera prema ustaškoj imovini.

5. Danas smo od Vrhovnog komandata, druga Tita, dobili naređenje u kome, između ostalog, piše sledeće:

»Sporazumite se sa drugom Milićem⁵ da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka II brigada, a u vašoj brigadi ljudstvo

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 23/5, k. 161A.

² Prva dalmatinska NOU brigada

³ Jovo Kapičić

⁴ Prva proleTERSka brigada

⁵ Maks Baće

će se vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvideti, jer sve zavisi od prilika i uslova, koje prepuštamo vama da procenite. Iznenaduje nas da između vas može doći do nerazumevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo određivati tamo, gde će se ono za kratko vreme brzo uzdići. To će ljudstvo biti upotrebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, naređujemo vam da se sporazumete i o tome da nas izvestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona se s ovim potpuno slaže.

Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranijih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo treba vama da dade«.

Naređenje Vrhovnog komandanta je potpuno jasno i mislimo da nema nikakvog razloga da se slanje određenog broja Dalmatinaca u I proletersku odlaže. Mi drugog načina popunjavanja, sem sa terena na kome se nalazimo, nemamo, a razume se da za to ne možemo čekati, niti da se prvo obrazuju sve predviđene nove brigade (sa punim brojnim stanjem), niti da popunu stavimo u zavisnost od uzastopnih pristizanja novih boraca sa Primorja. Moramo vam reći da smatramo da mi sa svoje strane ni po čemu nismo doprineli nerazumevanju o kome je reč. Naprotiv, po ostalim pitanjima, mi smo se trudili da vam maksimalno izidemo u susret i pružimo potrebnu pomoć. Zbog svega toga, računamo da ćete nam određeni broj boraca — najmanje 160 — hitno uputiti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

26 septembra,
20.30 časova

Za Stab operativnih trupa
na sektoru Grahovo

BROJ 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRIMORSKOG BATALJONA OD 26. RUJNA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O STANJU U BATALJONU¹

Stab Primorskog bataljona

N.O.P.O

br.....od dana **26/9. 1942.**

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Primili smo Vaš dopis, u kojem smo doznali instrukcije koje ste nam uputili.²

Stanje našeg bataljona je sledeće: Drugova sposobni za borbu imamo 65, a oružja imamo samo 49 pušaka, bez ijednog automatskog oružja. Nastojali smo, a i nastojat ćemo da se naoružamo iz obližnjih sela

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 2/10, k. 1602A.
² Instrukcije se odnose na pripreme bataljona za ulazak u sastav Druge dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 104.

sa akcijama koje su predviđene. Komanda Mjesta nam ne može, u tom pravcu, pružiti nikakvo oružje, a izgledi za nabavku su prilično teški. Zato molimo IV Operativnu Zonu da nam pomogne u tome. Kako Vam je poznato, ovde se nalazi samo III četa ovog bataljona, sa 32 drugarice, komora, tehnika i bolničke stvari. Tehnika i bolničar sa medicinskim priborom, po naređenju Štaba Odreda idu u Uništa. Štab Odreda je tražio da im pošaljemo još opančara i krojača, ali im u tome nemožemo izaći u susret i privremeno smo ih zadržali za sebe. Ostale naše čete tj. II četa sa 90 drugova, ostala nam je u Uništima. Kod njih je i jedan puškomitraljez. I naša četa sa 80 boraca i 3 puškomitraljeza ostala je u Primorju, jer se izgubila prilikom prodora kroz Bukovicu. Bilo bi poželjno da druga naša četa, a isto tako i prva, ako je došla, dođe u sastav našeg bataljona.

Ove drugarice koje se nalaze kod nas, stavljamo Vašem Štabu na raspoloženje.

Radionu, koja se nalazi kod nas, a koja je sposobna da sama izrađuje sve vrsti bombi, stavljamo isto vama na raspoloženje.

Ona roba, koju smo dobili, može kratko vrijeme trajati, jer nije zimska. Bilo bi potrebno, da bi nam poslali deblje robe za kapute, akoli imate. Što se tiče ishrane nije najbolja. Naročito oskudijevamo u mesu, jer nam komanda Mjesta daje samo hljeb. Imah smo 3 krave od Štaba Odreda, ali pošto je slaba ishrana u mesu, mi ih koljemo. Pasulja i krompira uopće nemamo, a za kupiti je jako skupo, a novac moramo štediti, jer ga mnogo nemamo. Usprkos toga snalazimo se što bolje možemo.

Već od ranije radimo sa drugovima i politički i vojnički. Formacije su već sprovedene u bataljonu i nadamo se daćemo ispuniti uslove, koji su pred nama postavljeni, i da ćemo postati jedan od najboljih bataljona.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
Bego Zdravko

Komandant :
Perić Stevo

BROJ 154

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. NOP ODREDA OD 27. RUJNA 1942. ŠTABU
ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O RAZORUŽANJU DOMOBRANSKE
POSADE U OTOKU KOD SINJA¹**

**Stab III Odreda
IV. Oper. Zone
dana 27./IX 42.**

STABU IV OPERATIVNE ZONE

P o l o ž a j

U toku jučerašnjeg dana na našem sektoru ima sledeći novosti:

Naš III Bataljon nam javlja, da su jedinice I.D.U.B.² noću 25 na 26 razoružale posadu u selu Otok kod Sinja i to oko 50 Domobrana i milicionera. Brigada nije imala gubitaka, a oni su imali jednog ranjenog. Zapljeno je 3 puškomitraljeza 40 pušaka nešto municije i opreme.³

Primjećeno je kretanje neprijatelja od Sestanovca prema Lovreću u tu svrhu upućena je jedna desetina da im ometa kretanje.

Patrola koja patrolira od Buškog polja prema Buškom Blatu ne javlja ništa.

Ovaj štab uputio je jednu desetinu u Kamešnicu u smislu čišćenja ustaških bandi koji su pobjegli iz okolni sela. Akcija je prilično uspjela, uhvatili su jednog ustaškog bandita koga ćemo ispitati gde se ostali nalaze a potom ćemo ga uputiti u taj štab. Zapljeno je 4 konja, 14 mješani volova, jednu pušku i 46 metaka. Akcija je izvršena bez i jednog metka.

Dostavljamo vam izvještaj I Bataljona »Vojin Zirojević« o akciji na selo Stipanići.

O svim novo nastalim situacijama izvjestit ćemo Vas.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za komandanta
Buble¹

(M. P.)

¹ original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 23/1, k. 1602A.

² Prve dalmatinske NOU brigade

³ Vidi dok. br. 287.

¹ Andrija Buble, zamjenik komandanta

BROJ 155

**PROGLAS ŠTABA 4. BATALJONA PRVE DALMATINSKE NOU
BRIGADE OD 27. RUJNA 1942. STANOVNIŠTVU SELA OBROVCA
KOJIM OBJAŠNJAVA CILJ NOB-e¹**

P r i e p i s

P r o g l a s ²

S e l u O b r o v c u

Proglašujem narodu oslobodilačke borbe i Narodnim ustankom u Hrvatskoj nama pristupaju svi poštenu i čestiti ljudi,³ koji su vidjeli koji su naši pravi ciljevi i što smo mi partizani, da niti palimo, kolje-
mo ili ubijamo, nego postupamo najbolje i najljepše sa svima čak i sa
onima koji su jednog dana bili naši neprijatelji, tj. oni koji su nam
nanašali razne štete i pucali čak i na nas i na naše drugove.

Da smo takovi najbolje se vidi već ova dva mjeseca boravka u
Livanjskom kotaru, a najposlije i ovdje pri razoružanju samoga sela
Otoka, gdje smo mi povratili svojim kućama sve milicionere, koje smo
pri akciji sa puškama uhvatili a i samog fratra fra Ivana Vukušića,
kod kojeg je pronađeno puška i pištolj. Svi su oni pušteni a prije nego
što smo ih pustili objasnili smo im, koji su naši ciljevi i znaci.

U ime narodnoga-oslobodilačkog pokreta garantujemo svim onima
koji su imali puške, a koji su ih voljni da predadu, da im nećemo
ništa, a ovo gore što smo naveli je dokaz i može vam služiti kao pri-
mjer da će se tako prema Vama isto tako postupati. Pošto su mnogi
od Vas primili puške na silu od svojih gospodara i plaćenika okupato-
ra, koji su Vas tjerali u borbu protiv nas i da tako služite okupatoru
koji nas je porobio, opljačkao i odnio sve ono što smo imali i najpo-
slije htio da nas potalijanizira, a suviše i da služite izdajniku Hrvat-
skog naroda, koji je izdao i prevario Hrvatski narod te ga odveo pre-
ko 300.000 na istočni front da budu hrana za topove. Svi vi nesvjesno
služili ste ovim izdajcima do danas, ali danas treba i Vi da uvidite
koji su pravi putevi našeg naroda k oslobođenju i gdje se nalaze svi
oni koji su Vam do danas naređivali. Oni su Vas izložili opasnosti da
čuvate njihovo zaleđe a oni sami sebe momentalno osigurali time, što
su izbjegli u Sinj i drugim mjestima gdje šuruju skupa sa okupato-
rom na štetu Vas i čitavog poštenog naroda.

Mi sa naše strane obećajemo da nećemo praviti nikakovo nasilje
na Vas seljake sela Obrovca, nego mirnim putem tražimo od Vas da
predate oružje koje se u Vašem selu nalazi i da nastojite kod svih onih
koji nisu do danas predali, da ga dadu, jer će time sebi osigurati
živote.

¹ Prijepis dokumenta izvršila oružnička postaja Han. Arhiv vn, arhiva NDH, reg. br. 38/12-2, k. 228.

³ Proglas su borci Četvrtog bataljona Prve dalmatinske NOU brigade predali seljaci-
ma u Obrovcu 2. listopada 1942. godine.

³ Do prestidizacije ove rečenice vjerojatno je došlo prilikom prijepisa originala u
oružničkoj postaji Han. vjerojatno bi trebali da stoji: »Proglašenjem narodno-oslobodi-
lačke borbe i narodnog ustanka u Hrvatskoj«.

Ne bojimo se kazati da ćemo kazniti sve one, koji vas još danas tjeraju u borbu protivu nas i ne dadu da predate oružje narodnim vlastima, nego da i dalje kao takvi služite okupatoru, a to su oni izdajnici i plaćenici o kojima smo već prije govorili.

Obećajemo Vam sa naše strane da će Vam se dozvoliti kretanje do Vaših staja i dalje uz naše propustnice te Vam neće na tom putu praviti naše patrole vojne a ni civilne nikakove smetnje.

Narodno-socijalistička vojska, koja je izrasla iz naroda iz malih grupica i desetina postala je prava i jaka vojska, sa kojom je primorana i vlada Nezavisne Države Hrvatske da pregovara. Baš sada se vode pregovori između Vrhovnog štaba narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije sa jedne strane i predstavnika Hrvatske vlade iz Zagreba sa druge strane. To vam je najbolji dokaz da je na našoj strani pobjeda, i vidite i sami da iz dana u dan pada sve više teritorija i naselja pod kojim naletom naših brigada.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dana 27. IX. 1942.

STAB IV BATALJONA »TADIJE ANUSICA«
I. DAL. N.O. UDARNE BRIGADE

BROJ 156

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 29. RUJNA
1942. ŠTABU PRIMORSKOG BATALJONA ZA ULAZAK U SASTAV
2. DALMATINSKE BRIGADE KOJA JE U FORMIRANJU¹**

29. IX. 1942.

ŠTABU PRIMORSKOG BATALJONA

Danas smo uputili jednu četu koja će Vas smjeniti u Glamoču sa dosadašnje Vaše dužnosti. Vi ćete predati ovoj četi dužnost i zadatke koje ste do sada imali u Glamoču.

U toku Vaš Bataljon ulazi u sastav II. Dalm. Brigade² kao IV. Bataljon Brigade. Vi sada imate 65 boraca i 49 pušaka. Od 30 drugarica sa kojima raspolazete uzmite one najborbenije, a koje žele da kao borci uđu u sastav bataljona, tako da bi imali oko 80 boraca u Vašem bataljonu. Mi ćemo nastojati da se povrati Vaša prva četa iz Primorja i da uđe u sastav Vašeg IV. Bataljona II. Brigade.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 37/5, k. 1490.

» Vidi dok. br. 102, 103, 104, 140, 143 i 144.

Prema tome Vi ćete u toku 30. o. mj. poduzeti pripremu za pokret za Uništa sa cjelokupnim svojim ljudstvom, gdje ćete na Uništima se javiti Stabu II. Dalm. Brigade radi organizacije i formiranja Vašeg IV. Bataljona.

Pokret ćete izvršiti 1. oktobra u 4. časa u jutro iz Glamoča pravcem: Glamoč—selo Radaslije—selo Halapić—Stolovi—Borik—selo Bastasi—Crni Lug—Uništa. Pošto taj marš nemožete izvršiti u toku jednoga dana, to ćete prvog dana marša t.j. 1. oktobra do mraka stići u selo Crni Lug i tu prenoćiti, a zatim 2. u zoru, krenuti za Uništa.

Komanda Mjesta ima dužnost da Vam izda suhu hranu za 2 dana t.j. za 1. i 2. oktobra. U ovom smislu je izdato posebno naređenje Komandi Mjesta. Sto se tiče ostalih drugarica koje ne bi željele da budu u bataljonu kao borci Vi ih rasporedite kao bolničarke po četama, ako su svršile bolnički kurs, u protivnom ostavite ih u našu bolnicu u Glamoču na bolnički kurs, koje će po svršetku kursa biti odmah upućene u Vaš bataljon kao bolničarke.

Nastojte da opravate odijelo i obuću u Glamoču u koliko možete da stignete do časa polaska, u protivnom ako nemožete stignuti sa izradom, vi ostaviti kod nekog u Glamoču koji će Vam donijeti tu robu kasnije u Vaš bataljon gdje budete raspoređeni.

Pokret izvršite napred naznačenim pravcem u vidu nastupnog marša sa obezbeđenjem, naročito bokova.

Cim stignete na Uništa odmah se javite Stabu II. Dalm. Brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 157

**DIREKTIVNO PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA BRAC I HVAR
OD 29. RUJNA 1942. OPĆINSKOM BIROU BOL ZA BUDUĆI RAD¹**

**OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA BRAC I HVAR**

OPĆINSKOM BIRO-U

B o l u

Dragi drugovi,

U prilogu Vam šaljem 2 komada formulara i to formular za mjesečni izvještaj o radu Partijske organizacije, i I za financijski pregled. Ove formulare ispunite i u njima uvedite sva mjesta Vaše općine. Ovi

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, arhiva NOB, film CK KPH 16/413-414.

formulari moraju se ispuniti najkasnije do I. idućeg mjeseca, a da sadrži izvještaj za mjesec septembar i po ispunjavanju istih hitno ih uputite nama.

Također Vam šaljem u prilogu letak Vrhovnog Štaba Narodno-oslobodilačke Partizanske i Dobrovoljačke vojske Jugoslavije. Ovaj letak umnožite i rasturite u što većoj količini u narodu. Isto tako ga Vi dobro proučite i rastumačite ga masama. U njemu će se vidjeti na koji je način definisan naš stav prema Jugoslavenskoj vladi u Londonu. Dakle Jugoslavenska vlada je okarakterisana izbjeglička, samozvana, koja stvara sporazume sa fašističkim okupatorima i Talijanima i Njemcima, ustašama i Bugarima, samo da bi ugušila Narodno-oslobodilačku borbu u Jugoslaviji. Dakle danas na prvom mjestu u našoj svakodnevnoj političkoj propagandnoj djelatnosti postavlja se pitanje raskrinkavanja Londonske vlade i borba protiv svih njenih agenata u zemlji koji sprovadaju liniju te vlade. Jasno da kod neupućenih pristaša Jugoslavenske vlade, koji još nijesu na čisto sa njezinom izdajom, treba nastojati da se takove pristaše razuvjere i da ih se dovede na liniju narodno-oslobodilačke borbe. Pri tom se treba služiti činjenicama koje govore o njenome izdajstvu, to su u prvom redu saradnja velikosrpskih četničkih banda na čelu sa Dražom Mihailovićem sa okupatorima, i to tako ukazivati u narodu da Jugoslavenska vlada odlikuje četničke bandite koji ubijaju najbolje sinove našeg naroda, kao što je pop Đujić i razni drugi krvnici naroda. Čujemo da se čak zadnje vrijeme nalaze neke snage četnika u Dalmaciji, koji namjeravaju skupa sa okupatorima poduzeti ofenzivu protiv oslobođenih teritorija. Četnički su banditi skupa sa ustašama i talijanskim fašistima zaklali u Biokovskoj župi (Južni dio Imotskog) 830 ljudi i žena, djece i staraca i popalili sva sela od Vrgorca do Zagvozda. Sa takvim i sličnim činjenicama treba raskrinkavati londonsku vladu i njezine četničke bande u zemlji. Naročito ukazivati hrvatskim masama na opasnost daljnjeg nacionalnog ugnjetavanja ako bi zajašila ponovno na grbaču naroda Jugoslavenska vlada iz Londona. Isto tako treba raskrinkavati i vodstvo HSS-a koje podupire takovu politiku jugoslavenske vlade budući da u toj vladi sjede vodeće ličnosti iz HSS-a (Krnjević, Subašić i dr.).

U ovom dopisu dajemo Vam obavještenja o reorganizaciji Narodne Pomoći. Odlukom Centralnog Komiteta Narodna Pomoć pretapa se u narodno-oslobodilački Fond, to se čini iz razloga što je danas Narodno-oslobodilačka borba zahvatila široki zamah, u koji učestvuju široke narodne mase. Za materijalno pomaganje narodno-oslobodilačke borbe potrebna je zaista jedna široka narodna masovna organizacija, koja će moći zadovoljiti potrebe narodno-oslobodilačke borbe. U ovome slučaju Narodna pomoć pokazala se je da je ona dosta preuska da odgovori tom zadatku. U vezi sa stvaranjem Narodno-oslobodilačkog odbora, stvarali su se i Narodno-oslobodilački Fondovi. Ti fondovi služili su svrhi narodno-oslobodilačke borbe. Narodna Pomoć također je služila toj svrsi. Međutim, pokazalo se je da su suvišne dvije paralelne organizacije, koje služe istoj svrsi, pa je zato i odlučeno da se Narodna Pomoć spoji sa Narodno-oslobodilačkim Fondom. Ovu reorganizaciju Narodne

Pomoći nametnula je potreba učešća širokih narodnih masa u narodnoj oslobodilačkoj borbi. Organizaciona forma narodne pomoći ostaje ista kao i prije samo se mijenja njezin naziv, a ona se masovno proširuje. Ranija Crvena Pomoć preimenovana je u Narodnu Pomoć, time što su u njoj učestovali široki slojevi naroda u pomaganju žrtava reakcije, a danas se Narodna pomoć preimenuje u Narodno-oslobodilački Fond, jer danas u narodno-oslobodilačkoj borbi učestvuje skoro čitav narod.

Ovo pretapanje Narodne Pomoći u Narodno-oslobodilački Fond, treba izvršiti postepeno!, kako se nebi ni za dlaku umanjio materijalni efekat Narodne pomoći i narodno-oslobodilačkog odbora. Ovo pretapanje treba izvršiti na slijedeći način: Odbori Narodne Pomoći treba da se sastanu sa odborima narodno-oslobodilačkog fronta i da utanače način toga spajanja. Odbori i povjerenici Narodne pomoći treba da uđu u sastav narodno-oslobodilačkih fondova. Na zajedničkim sastancima treba da se članovi Narodno-oslobodilačkih fondova svestrano upoznaju sa organizacijom Narodne Pomoći kao i obratno. Na ovim sastancima treba tačno ustanoviti koji sve rodoljubi daju za fond i narodnu pomoć. Koliko se ustanovi, da isti jedan daje pomoć dvojici povjerenika t.j. jednome od narodne pomoći i drugome od N.O. Fonda, takovim rodoljubima treba razjasniti svrhu te reorganizacije i pozvati ga da on isti zadrži i dalje davanje prinosa za N.O. Fond u istoj visini koliko je davao za N.P. i N.O. Fond. Ovo razjašnjenje ne treba ograničiti samo na pojedince već treba razjasniti širokim masama, tako da svakome rodoljubu postane jasno nužnost potrebe te reorganizacije.

Iz ovoga što smo Vam izložili može Vam biti jasno ako Vam bude nešto nejasno mi ćemo Vam javiti naknadno.

Pozdravljamo Vas s našim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Bol, 29. IX 1942.

OKRUŽNI KOMITET
ZA BRAC I HVAR

BROJ 158

PISMO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 30. RUJNA 1942. ŠTABOVIMA OPERATIVNIH ZONA O ZNAČAJU NARODNO-OSLOBODILACKIH ODBORA I FORMIRANJU KOMANDI PODRUČJA¹

**GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
K br. 52/42
Dne 30. IX 1942.**

ŠTABOVIMA SVIH OPERATIVNIH ZONA HRVATSKE

I. U toku borbe naše partizanske jedinice razvile su se od malih jedinica tako, da danas prelaze u formacije redovne narodno-oslobodilačke vojske. One su do danas očistile od okupatora veliki dio naše domovine i čuvale narod tog kraja od okupatorskog fašističkog terora. Te uspjehe naših partizanskih jedinica u sklopu Narodno-oslobodilačke Partizanske i Dobrovoljačke Vojske Jugoslavije mora danas svakom priznati, te je tako naša vojska u današnjoj borbi čitavog svijeta protiv fašizma dobila karakter snage međunarodnog značaja. Oslobodeni tereni čine najbolju bazu ove naše vojske. Da bismo mogli povećati udarnu snagu naše vojske i proširiti njenu djelatnost potrebno je pristupiti čvršćem organiziranju naše pozadine, proširiti i učvrstiti vezu vojske i naroda i uništiti u narodu svaki utjecaj okupatora i njegovih domaćih slugu. Isto tako treba onemogućiti sve intrige, poteze i planove izdajničke izbjegličke vlade i njenih agenata u zemlji, saradnja se kojih s talijanskim okupatorom sve oštrije ispoljava.

Tokom borbe protiv okupatora i njegovih slugu u zemlji pokazalo se, da su ranije vlasti bile žarište pete kolone i kapitulantstva, što je neminovno moralo dovesti do toga, da se te stare vlasti raspuštaju i da odbori Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta preuzimaju u svoje ruke svu civilnu vlast. Tako su sasvim prirodnim putem u toku borbe N.O.O. postali nosiocima civilne vlasti, nosiocima učvršćavanja veza između vojske i naroda, nosiocima narodnog jedinstva i borbe protiv okupatora i njegovih slugu. Petokolnaštvo je i kapitulantstvo starih vlasti učinilo, da je narod njihovo smjenjivanje i kažnjavanje smatrao velikim olakšanjem i novu vlast shvatio kao svoju vlast, koju želi zbog uspješnije borbe i zadržati.

Mi smo do sada uvijek naglašavali, da N.O.O. tvore privremenu vlast, dok će narod nakon pobjede sam odlučiti kakvu će vlast formirati. Naši dosadašnji uspjesi (koje nam nitko ne može poreći i koji su postigli međunarodni značaj), te sadašnje intrige i izdaje izbjegličke vlade vode daljni razvoj Narodno-oslobodilačkih Odbora u tom pravcu, da nema više

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 25/16, k. 103A.

vraćanja k starim oblicima vlasti, nego će se buduća vlast stvoriti iz ove forme, koju je stvorio naš narodni ustanak. Prema tome nema više smisla govoriti kako su N.O.O. privremena vlast, jer se njihov karakter izmijenio. Njih treba promatrati kao klicu nove vlasti), tj. prelazni oblik, iz kojega će narod dati svojoj vlasti konačni oblik nakon potpunog oslobođenja. Možemo dakle govoriti samo o tome, da će se N.O.O. dalje razvijati i da prema tome formiranje vlasti nakon potpunog oslobođenja neće ni u kojem slučaju biti prepušteno ma kakvim slučajnostima.

Promatrajući ovako pitanje N.O.O. nameće nam se potreba, da tu našu narodnu civilnu vlast što više učvrstimo i da osiguramo da postigne što veći autoritet u narodu. U tu je svrhu potrebno k formiranju N.O.O. pristupiti s mnogo više pažnje, nego što je to do sada činjeno. To vrijedi ne samo za naše vojne vlasti, nego će one biti dužne, da osiguraju da i sam narod pristupa formiranju svojih odbora s mnogo više pažnje i ozbiljnosti.

U cilju što boljeg iskorištavanja narodnog jedinstva u borbi protiv okupatora ukazala se potreba i reorganizacije pozadinskih vojnih vlasti, te potreba reorganizacije saradnje vojnih i civilnih vlasti. U tu je svrhu Vrhovni Štab N.O.P. i D.V.J. izdao potrebna naređenja, upute i objašnjenja, koja se dostavljaju svim štabovima zona, a čime se sva ta pitanja reguliraju.

II. Kako je razvitak partizanskog pokreta u Hrvatskoj neravnomjeran, te prema tome različiti krajevi i područja imaju različite uslove za ostvarivanje ovih naređenja, to će štabovi zona sva priložena naređenja i naredbe sprovoditi u saglasnosti i po direktivama ovoga Štaba. Štab će svake zone dobiti još posebne upute, kako će pristupiti tom poslu na svom području.

U pitanju će se formiranja komandi područja svi štabovi obratiti s prijedlogom ovom Štabu i neće donositi nikakvih konačnih odluka bez našeg odobrenja. Jednako će tako stavljati svoje prijedloge i u pogledu provođenja izbora N.O.O.

III. Komesari zona će se postarati, da se promjena u karakteru N.O.O.-a objasni svima partizanima i narodu njihovog područja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
V.² Bakarić v. r.

(M. P.)

Zamj. komandanta:
Gošnjak³ v. r.

¹ Vladimir
³ Ivan

BROJ 159

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 30. RUJNA
1942. ŠTABU I. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE ZA VRŠNJE
NOĆNIH PREPADA NA DUVNO¹

30. IX (1942)

ŠTABU I. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE

Mi smo vam dostavili sinoć naređenje za vaš dalji rad.

Vrhovni Štab nam je jutros izrično naredio da moramo aktivno pritisnuti Duvanjski garnizon sa svih strana i na taj način spriječiti svaki njihov ispad ma u kom bilo pravcu.

Dakle naš jje osnovni zadatak za sada spriječiti ispad iz Duvna, naročito prema Kupresu, a zatim i prema Livnu. Nesmijemo dozvoliti da neprijatelj uputi u pojačanje Kupresu i Bugojnu ni jednog vojnika.

Kao dopuna dostavljenog vam naređenja od sinoć primite na znanje radi postupka slijedeće:

1) Počev od danas, svake noći pa do 10. X. tek. g., ima se bezuslovno vršiti noćni prepad na Tomislavgrad : Koje će ovo snage vršiti i u kojoj jačini i u kom vremenu u toku noći to će odrediti Štab vaše Brigade.

2) Neprijateljska komunikacija: Tomislavgrad²—Kovači—Donji Brišnik—Studena Vrela—Posušje, mora se, svakodnevno ugrožavati i napadati našim jedinicama. Nesmije se dozvoliti neprijatelju da nesmetano saobraća ovim pravcima, ni da dovlači pojačanja od Imotskoga ka Duvnu.

3) Neprijatelj, pored označene komunikacije pod 2, saobraća i pravcem Duvno—selo Srdani—selo Raščani—Mandino selo—selo Lipe i dalje prema jugoistoku. Dakle, neprijatelju moramo presjeći i ovu komunikaciju i ne dozvoliti mu da nesmetano komunicira ovim pravcem. Zato ćete narediti vašem bataljonu koji bude na Paklini planini, da postavlja zasjede na ovoj komunikaciji i to bilo kod Čukovice kota 908 bilo Širokovca kota 1188.

Dakle, morate se angažirati prema Duvnu neprekidno, svakodnevno i biti za ovo vrijeme naročito drski, nasrtljivi i bezobrazni.

Vi ćete u duhu ovog našeg naređenja odmah izdati potrebna konkretna naređenja vašim jedinicama t.j., kako vašim bataljonima tako i bataljonima III. Odreda.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab
Načelnik Štaba:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 39/5, k. 1490.

² Duvno

IZVJEŠTAJ MJESNOG PARTIJSKOG BIROA STARI GRAD KONCEM
RUJNA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA BRAC—HVAR O PO-
LITIČKOJ SITUACIJI I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE NA HVA-
RU TOKOM RUJNA¹

OKRUŽNOM KOMITETU K.P. ZA BRAC—HVAR

Izveštaj za mjesec rujan 1942. godine

1. **Opća politička situacija.** Raspoloženje i simpatije naroda, spram **N.O.B .i K. P.** na području naše općine, prema prošlom mjesecu je povoljno. U svim našim selima situacija se poboljšala. Tako da možemo reći **da u** nekim manjim selima, nemamo više ni jednog otvorenog špijuna. Osim u samom mjestu Starigrad, gdje su okupatori svršetkom prošlog i početkom ovog mjeseca, bacila u ilegalnost, sve istaknutije drugove. Čestim traganjem po kućama i poljima, za našim drugovima, te prijetnjama **da će** zapaliti kuće naših drugova, zastrašili su jedan dio pučanstva. **Tako da** jednim oglasom okupatori su naredili da se svi vojni neposlušnici prijave na komandu mjesta, ili da će ih smatrati kao dezertere. (Naši vojni neposlušnici, slobodno su se kretali po gradu). Veći dio vojnih neposlušnika prijavio se je na komandu, koja im je naredila, da se moraju prijavljivati svaki dan komandi, što oni rade. Naša agitacija i opomene **nisu** pomogle, obzirom na to, što je uspjelo okupatorima uvjeriti narod, da neće oni vojne neposlušnike hapsiti, već da ovo rade, zato, da vide, koji se od vojnih neposlušnika nalazi u partizane. Sto se tiče sela, još se **ni** jedan vojni obveznik nije prijavio okupatorima. Fašistički zlikovci **tragajući** po noći, za našim ilegalcima, nabasali su jednu noć na jednog našeg druga u Staromgradu, potpuno su demolirali, odnjevši sve pokućst-**bombu**, ali srećom ga nisu pogodili, tako da je ostao zdrav, osim manjih **ozleđa**, kojih je dobio po licu i nogama, u bijegu kroz šumu. Kuću jednog **našeg** druga u Staromgradu, potupno se demolirali, odnjevši sve pokućstvo, što je bilo u kući, te su pokušali to pokućstvo prodavati u bezcjenje, ali nije **se** našao nitko, ko bi to kupio. Bijesni da nijesu našli kupca za pokućstvo, prenijeli su ga u komandu, a kuću su demolirali, neostavivši ni jedno staklo na prozorima, a čak su i zidove soba porazbijali.²

Na području naše općine, kako smo vam javili prošli mjesec, ne postoje nikakve organizovane građanske stranke. Jedan dio seljaka u selu (Dol) koji se nije htio da priključi N.O.F., ovaj mjesec nekoji od njih su se priključili, tako da su pristali da dadu 2% od svoga prihoda za N.O.F.

Ustaše koliko su bili podigli glave u prošlom mjesecu, obzirom na kaznenu ekspediciju,³ koja je bila na našem otoku, ovaj mjesec su utučeni odlaskom ekspedicije, tako da su uglavnom, najgori gradovi pobjegli iz

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka vn, fond CK KPH, film 16/447-450.

² i³ Vidi dok. br. 25, 29, 53 i 204, napomenu 13, 17, 21, 22 i dok. br. 264.

imalo se cirka 40kg. po osobi. Dijelilo se ulje po siromašnijem pušanstvu četvrt litru na osobu, ulje se zaplijenilo kod jednog spekulant. Dijelilo se boleznima i siromašnim osobama meso, po 20 dkg. na glavu, meso je zaplijenjeno od naših mesarima, koji ne potpomažu N.O.S. Poslata su pisma za prodaju oružja (civilnih i vojnih pušaka, levorvera i t.d.) Onim rođoljubima, koji nisu predali oružje okupatorima. Već su neke predali oružje N.O. Vejsoci. Dječiji su se školari po sidovima, u kojima se pokivalo seljaštvo, da ne gaju dohotke gospodarima (kozma nije riješenazemlja, prema agrarnom zakonu), da se konservira što više grođja, da bi se imalo na ovu tešku zimu, koja dolazi. Operesovalose ribare sa 2% prihoda, na svu ribu koju su ovog ljeta ulovili. Udarila se oš jena na vino, kojeg seljak ima da proda, minimum 200 kuna po stupnju Maligan, a naredila se trgovcima, u koliko koji bude kupovao vino, da se obrati na N.O. O., koji će mu dati listu seljaka, u kojih on mora kupit vino.

b7. Savez Mlade Generacije. U njemu je okupljeno 143 člana, od kojih 8 u internacionalju. Postoje mjesni i općinski odbor, koji se sastoji od 4 odbornika. Od ukupnog broja članova S.M.G., imamo 60 SKOJ-ovaca. Prema direktivama O.K. broj SKOJ-ovaca se smanjio radi njihove neaktivnosti od 107 na 60. Djelovanje i rad S.M.G. sastoji se u organizovanju i podizanju svojih članova. S.M.G. učestvovalo je kod branja grođja, kojeg se je obralo po neki našim drugovima, koji se nalaze u ilegalnost, a kojeg su okupatori bili zabranili da ga iko pobere.

c) Mladi pioniri. Nekoliko naših mladih pionira iz mjesta došlo je u jedno obližnje selo, gdje su se pridružili pionirima dotičnog sela, i tu su se vješebali puškama, imali su partizanke na glavama. Služe kao veza i prenošenje potrebitih stvari sa ilegalce. Školski Dva naša pionira iz sela (R) partizankama na glavi, drvenim puškama ušli su u školu, pozdravili su sa čart fašizma, našto su sva djeca u razredu, odgovorili: Sloboda narodu. Zamolili su učiteljicu razreda, da im dozvoli da vide geografsku kartu, našto je ona pristala. Pioniri su prošli k sidnoj karti i u prisutnosti čitave djece pokazivali Jajce, Ljive no, Dugojno i t.d. kojeg su partizani oslobodili. Dalje su pokazivali frontu oko Staljingrada i tumačili djeci o herojskoj borbi Crvene Armije, i naših partizana.

d) A.P.F. U Anti-Fašističkom Frontu žena, okupljene su 23 žene, od 25 u prošlom mjesecu, jedna žena i iz A.P.F. je internirana, jedna je u ilegalnost, van našeg područja. Rad A.P.F. sa ovaj mjesec, sastojao se u održavanju nekoliko sastanaka, pružavanju direktiva anti-fašističke agitacije, priredbe vune, pletenje dženpera, bještava, rukavica i t.d.

3. Stanje partijske organizacije. Prema direktivama P.K. izvršili smo reorganizaciju Partije, na području naše općine. Općinska šelija sastoji se od 7 čl. postoje 4 šelija odjeljenja, mjesni partijski Biro, sastoji se od 4 čl., ukupno partijaca na području naše općine, imamo 26 i jednog povjerenika. Broj partijskih članova izmicao je do avgusta mj. 51. Kod reorganizacije Partije ovaj broj članova spao je na 31. U ovom mjesecu se smanjio broj za još 4 čl. tako da imamo na području naše općine, partijaca ukupno 26 i jednog povjerenika. Kandidata imamo 4, simpatizera 26 koji su organizovani u simpatizerskim grupama. Imajena broja partijskih članova, nastao je usljed izvršene reorganizacije, što smo, shodno direktivama, ostranili iz Partije. One starije i neaktivne drugove, probacili su u simpatizerske grupe. Drugovi koji su otpali iz Partije bili su dugogodišnji partijci, ali alabo odgojeni, teoretski nikako izgrađeni, oportunistički nastrojani, bili su u Partiji isključivo kao brojeke. Veći broj njih, prema njihovom ekonomskom stanju, nisu mogli biti komunisti, jer su aredniji i dobrostojeći seljaci. Kod reorganizacije Partije, kad su sekretari odjeljenja, obrazložili direktive P.K. i odluku da se Partija "čisti" na članovima, opazilo se, da su neke drugovi to primili sa zadovoljstvom.

Poslije reorganizacije Partije konstantiralo se, da i ako je naša Partija brojčano mnogo manja, da je u radu postala mnogo aktivnija i čvršća, neg je bila prije reorganizacije. Rad Partije tebe mnogo bolje i solidniji, neg je tekao do naše reorganizacije. Rad mjesnog biroa sastoji se u rukovođenju i organizovanju cjelokupnog polit. djelovanja, sviiju ostalih organizacija, na području naše općine, a i izvan nje.

Imajući partijske direktive, partijski biro nastoji da se ove direktive, sprovedu u život. razvijaju se "Historija Partije", "Kratki Biro" "Planovi Lenjinizma", te neke djelove iz "Političke Ekonomije".

Indalo se je 3 letka, koja pripadamo izveštaju, prvi "Političkim delegatima, komandiru i vodnicima" čete "Partija Ivaniča".

naše općine, preselivši se u Zagreb, Omiš, Dubrovnik, i.t.d. Opaža se, da su mnogo aktivniji (nego što su bili) postali talijanski optanti, koji huškaju okupatore, da progone naše drugove. Okupatori prolazeći kroz sela, često u pirjanom stanju, pucaju na mirno stanovništvo, provaljuju u kuće i pljačkaju do čega dođu, da bi stime priplašili naš narod. Okupatori se služe svakojakim trikovima i lažima, u namjeri da bi oslabili simpatije naroda, prema N.O.B. i K.P. Bivši šef Jugoslavenske policije u Splitu Dušan Bojanić, glavni agent velikosrpske reakcije, a današnji agent okupatora, u namjeri da bi razbio N.O.F. i K.P. (za čime je uvijek težio). Poručio je da se povratimo kućama iz ilegalnosti da nas neće nitko dirati, (u namjeri da bi nas prevario i predao okupatorima), a kad mu to nije uspjelo, preporučuje da bi najbolje bilo, da istaknuti komunisti napuste otok, a ostali da bi se mogli¹ povratiti bez ikakvoga straha kući.

2. Jedinstveni Nar. Osi. Front

a) Narodno Oslobođilački Odbor prema direktivama reorganizirao se i proširio na staleške grupe. U 5 staleških grupa, u kojima su zastupani svi staleži.

U prvoj staleškoj grupi zastupam su radnici i ribari, u drugoj staleškoj grupi zastupani su seljad, u trećoj staleškoj grupi zastupani su obrtnici i poslodavci, u četvrtoj staleškoj grupi zastupani su činovnici, u petoj staleškoj grupi zastupani su intelektualci.

U užu općinski N.O.O. nalaze se 6 odbornika od toga, 3 člana Partije, 1 simpatizer, 1 HSS i 1 Jug. nacionalista. Rad i djelovanje N.O.O. sastojao se u tome: Krčila su se polja, pripremalo se tereni za zajedničko sijanje pšenice, ječma, te sadenje kupusa i ostalog zelenila, (koje se ima da dijeli, najsiromašnijem pučanstvu). Organizovalo se masa ljudi i žena, da preko noći otргaju nekoliko vinograda, naših drugova, koji su pred progona morali napustiti svoje domove i polja, a za koje su okupatori govorili, da će oni sami! otргati te vinograde. Jedne noći smo organizirali dirka 250 ljudi i nekoliko žena, i oko 100 mazaka i te vinograde otргali. Akcija je bila izvršena kroz 3 sata, otргalo se je 150 q grožđa. Obilazilo se seljake i taksiralo sa 2% prihoda, odaziv je bio dobar. Dijelilo se siromašnim građanima grožđe, od ubranog 2% od seljaka davalo se otirka 40 kg. po osobi. Dijelilo se ulje po siromašnom pučanstvu po četvrt htre na osobu, ulje se zapljeno kod jednog špekulanta. Dijelilo se bolesnim i siromašnim osobama meso, po 20 dkg. na glavu, meso je zapljeno ovdašnjim mesarima, koji ne potpomažu N.O.B. Poslata su pisma za predaju oružja (civilnih i vojnih pušaka, levorvera it.d.) onim rodoljubima, koji nisu predali oružje okupatorima. Već su nekoji predali oružje N. O. Vojsci. Ljepili su se oglasi po zidovima, u kojima se pozivalo seljaštvo, da ne daju dohotke gospodarima (komu nije riješena zemlja, prema agrarnom zakonu), da se konzervira što više grožđa, da bi se imalo za ovu tešku zimu koja dolazi. Oporezivalo se ribare sa 2% prihoda, na svu ribu koju su ovog ljeta ulovili. Udarila se cijena na vino, kojeg seljak ima da proda, minimum 200 kuna po stupnju Maligan, a naredilo se trgovcima, u koliko

koji bude kupovao vino, da se obrati na N.O.O., koji će mu dati listu seljaka, u kojih on mora kupiti vino.

b) **Savez Mlade Generacije.** U njemu je okupljeno 143 člana, od kojih 8 u internaciji. Postoji i mjesni i općinski odbor, koji se sastoji od 4 odbornika. Od ukupnog broja članova S.M.G., imamo 60 SKOJ-vaca. Prema direktivama O.K. broj Skojevaca se smanjio radi njihove neaktivnosti od 107 na 60. Djelovanje i rad S.M.G. sastoji se u organizovanju i podizanju svojih članova. S.M.G. učestvovao je kod branja grožđa, kojeg se je obralo po noći našim drugovima, koji se nalaze u ilegalnosti, a kojeg su okupatori bili zabranili da ga iko pebere.

c) **Mladi pioniri.** Nekoliko naših mladih pionira iz mjesta došlo je u jedno obližnje selo, gdje su se pridružili pionirima dotičnog sela, i tu prenašanje potrebitih stvari za ilegalce. Dva naša pionira iz sela (R) partizankama na glavi, drvenim puškama ušli su u školu, pozdravili su sa Smrt fašizmu, našto su sva djeca u razredu, odgovorili Sloboda narodu! Zamolili su učiteljicu razreda, da im dozvoli da vide geografsku kartu, našto je ona pristala. Pioniri su prišli k zidnoj karti i u prisutnosti čitave djece pokazivali Jajce, Livno, Bugojno i.t.d. kojeg su partizani oslobodili. Dalje su pokazivali frontu oko Staljingrada i tumačili djeci o herojskoj borbi Crvene Armije, i naših partizana.

d) **A.F.Z.** U Anti-Fašističkom Frontu Zena, okupljene su 23 žene, od 25 u prošlom mjesecu. Jedna žena iz A.F je internirana, jedna je u ilegalnost, van našeg područja. Rad A.F.Z. za ovaj mjesec, sastojao se u održavanju nekoliko sastanaka, proučavanju direktiva antifašističke agitacije, preradbe vune, pletenje denpera, biečava, rukavica it.đ.

3. **Stanje partijske organizacije.** Prema direktivama P.K. izvršili smo reorganizaciju Partije, na području naše općine. Općinska ćelija sastoji se od 7 čl. postoje 4 ćelijska odjeljenja, mjesni partijski Biro, sastoji se od 4 čl., ukupno partijaca na području naše općine, imamo 26 i jednog povjerenika. Broj partijskih članova iznosio je do augusta mj. 51. Kod reorganizacije Partije ovaj broj članova spao je na 31. U ovom mjesecu se smanjio broj za još 4 čl. tako da imamo na području naše općine, partijaca ukupno 26 i jednog povjerenika. Kandidata imamo 4, simpatizera 28 koji su organizovani u simpatizerskim grupama. Izmjena broja partijskih članova, nastao je usljed izvršene reorganizacije, što smo, shodno direktivama, ostranili iz Partije, one starije i neaktivne drugove, prebacili smo u simpatizerske grupe. Drugovi koji su otpali iz Partije bih su dugogodišnji partijci, ali slabo odgojeni, teoretski nikako izgrađeni, oportunistički nastrojeni, bili su u Partiji isključivo kao brojke. Veći broj njih, prama njihovom ekonomskom stanju, nisu mogli biti komunisti, jer su srednji i dobrostojeći seljaci. Kod reorganizacije Partije, kad su sekretari ćel. odeljenja, obrazložili direktive P.K. i odluku da se iz Partije izbaci sve što je neaktivno, opazilo se, da su nekoji drugovi to primili sa zadovoljstvom.

Poslije reorganizacije Partije konstantiralo se, da i ako je naša Partija brojčano mnogo manja, da je u radu postala mnogo aktivnija i čvršća, nego je bila prije reorganizacije. Rad Partije teče mnogo bolje i solidnije, neg je tekao do same reorganizacije. Rad mjesnog biroa sastoji se u rukovodenju i organizovanju cjelokupnog polit, djelovanja, sviju ostalih organizacija, na području naše općine, a i izvan nje.

Izučavajući partijske direktive, partijski biro nastoji da se ove direktive, sprovedu u život. Proučavaju se »Historija Partije«, »Kratki Kurs«, »Osnovi Lenjinizma«, te nekoje djelove iz »Političke Ekonomije«.

Izdalo se je 3 letka, koji prilažemo izveštaju, prvi »Političkim delegatima, komandiru i vodnicima« čete »Matija Ivanića«⁴ i drugi »Svim partijskim članovima K.P« otoka Hvara, treći »Okupatori na dijelu«.

Literaturu koju posjedujemo, javili smo vam u izvještaju, u prošlom mjesecu. Naša tehnika sastoji se u izdavanju preštampavanju, kraćih stvari, te radio vijesti (izvještaja), dva vam prilažemo sa izvještajem.

4. Organizaciono stanje SKOJ-a. Prema direktivama O.K. SKOJ-a, nastala je reorganizacija u našem Skoju, te se je broj članova smanjio od 107 na 60, radi njihove neaktivnosti. Postoji općinski komitet od 4 čl. i centralni aktiv mjesnog rukovodstva. Rad i djelatnost SKOJ-a, sastoji se u učvršćivanju SKOJ-a, i teoretskom podizanju članova. Izvršena je sa strane SKOJ-ske borbene grupe, jedna akcija kod jednog špijuna, odneseno je 100 kg pšenice. Naša borbena grupa učestvovala je sa N.O.V., kod oveće ekonomske akcije, na jednog švercera u uvali Dubovoi. Naša grupa aktivno je učestvovala kod berbe grožđa, koju je organizovao N.O.O.

5. Narodna Pomoć. Rad organizacije N.P. je vrlo dobar, obzirom na objektivne uslove. Organizacijono je dobro postavljen. Odbor N.P. za ovaj mjesec proširio se je, od 8 odbornika na 15, tako da rad N.P. ovaj se mjesec dosta popravio.

Primitci za mjesec rujan	iznose	30.362 kuna
Izdatci za ovaj mj.		24.314
u kasi ostalo čisto		6.048
Ostatak od prošlog mjeseca		11.383
Ukupno u kasi čisto ostaje		17.431 kuna

Na području naše općine imamo 11 interniraca i 18 ilegalaca, ukupno je potrošeno, za intemirce i ilegalce, i njihove obitelji 11.655 kuna. Treba uzeti u obzir da se ovaj mjesec sasvim malo potrošilo za intemirce, jer se još nije postavilo veze sa Dubrovnikom, gdje se oni nalaze, te imamo interniraca kao i ilegalaca, kojih potpomagamo djelomično, jer nisu čisti proleterii.

⁴ Redakcija ne raspolaže ovim lecima.

6. Akcije. Napravio se atentat na špijuna Cubratovića,⁵ ispaljena su 2 hica iz lovačke puške i bačena je jedna bomba. Atentat nije potpuno uspio, ranjeni su otac i sin, otac lakše, a sin teže. Neuspjela je akcija :

1. što se pucalo iz puške dosta daleko, a bila je noć. Drugo bačena bomba bila je ofenzivna talijanska bomba, koja se je zakotrljala, pod štednjak broda i tu eksplodirala, tako da nije nijednog ubila. Akciju su izvršili partizani drugoga voda sa našom omladinom udarnicima. Provela se akcija za branje grožđa, to smo vas izvjestili pod tačkom 2, koju je organizirao N.O.O., a u kojoj su učestvovala sve organizacije općine Starigrad, Vrbovska i **Jelse**, nedostataka i grešaka teže naravi nije bilo. Zapljeno se je kod jednog švercera u uvali Dubivica 12 q ulja, 100 kg modre galice, 70 kg pšenice, nekoliko cipela i drugog raznog materijala. Akciju su izvršili naša omladinska borbena grupa, skupa sa drugim vodom čete »Matija Ivanića«. Oduzelo se jednom špijunu 90 kg pšenice, akciju je izvršila naša borbena grupa.

7. **Obavještajna služba.** Organizovali smo obavještajna službu od 4 naša simpatizera i jednog člana Partije, koji kontrolirše rad ove četvorice i preko koga Partija prima obavijesti.

8. **Članarina i materijalni doprinosi.** Članarina za ovaj mjesec sakupila se uredno po 10 kuna svaki član, sakupljeno je za mjesec kolovoz i rujna 580 kuna, od toga 20% za našu organizaciju, šaljem o vam 452 kune. Dvadeset posto od N.P. dostaviće vam kotarski odbor N.P. Priloge za Partiju za ovaj mjesec nemamo.

Uz borbeni drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Rujna mjeseca 42. godine

Mjesni Part. Biro. Starigrad

Ribar

⁶ Akcija je izvedena 3. rujna. Vidi dok. br. 278, napomenu 4.